

तैत्तिरीय
ब्राह्मणम्

Colophon

This document was typeset using Xe_{La}TeX, and uses the Sidhanta font extensively. It also uses several LaTeX macros designed by H. L. Prasād. Practically all the encoding was done with the help of Ajit Krishnan's mudgala IME (<http://www.aupasana.com/>).

Acknowledgements

The initial ITRANS encodings of some of these texts were obtained from <http://sanskritdocuments.org/> and <https://sa.wikisource.org/>. Thanks are also due to Ulrich Stiehl (<http://sanskritweb.de/>) for hosting a wonderful resource for Yajur Veda, and also generously sharing the original Kathaka texts edited by Subramania Sarma. See also <http://stotrasamhita.github.io/about/>

FOR PERSONAL USE ONLY
NOT FOR COMMERCIAL PRINTING/DISTRIBUTION

अनुक्रमणिका

तैत्तिरीय ब्राह्मणम्

1

॥ तैत्तिरीय ब्राह्मणम् ॥

ब्रह्म सन्धत्तं तन्मे जिन्वतम्। क्षत्रं सन्धत्तं तन्मे जिन्वतम्।
 इषं सन्धत्तं तां मे जिन्वतम्। ऊर्जं सन्धत्तं तां मे
 जिन्वतम्। रयिं सन्धत्तं तां मे जिन्वतम्। पुष्टिं सन्धत्तं तां
 मे जिन्वतम्। प्रजां सन्धत्तं तां मे जिन्वतम्। पशून्सन्धत्तं
 तान्मे जिन्वतम्। स्तुतोऽसि जनधाः। देवास्त्वा शुक्रपाः
 प्रणयन्तु॥१॥

सुवीराः प्रजाः प्रजुनयन्परीहि। शुक्रश्शुक्रशोचिषा।
 स्तुतोऽसि जनधाः। देवास्त्वा मन्थिपाः प्रणयन्तु। सुप्रजाः
 प्रजाः प्रजुनयन्परीहि। मन्थी मन्थिशोचिषा। संजग्मानौ दिव
 आपृथिव्यायुः। सन्धत्तं तन्मे जिन्वतम्। प्राणं सन्धत्तं तं
 मे जिन्वतम्। अपानं सन्धत्तं तं मे जिन्वतम्॥२॥

व्यानं सन्धत्तं तं मे जिन्वतम्। चक्षुस्सन्धत्तं तन्मे जिन्वतम्।
 श्रोत्रं सन्धत्तं तन्मे जिन्वतम्। मनस्सन्धत्तं तन्मे जिन्वतम्।
 वाचं सन्धत्तं तां मे जिन्वतम्। आयुस्स्थ आयुर्मे धत्तम्।
 आयुर्यज्ञाय धत्तम्। आयुर्यज्ञपतये धत्तम्। प्राणस्थः प्राणं
 मे धत्तम्। प्राणं यज्ञाय धत्तम्॥३॥

प्राणं यज्ञपतये धत्तम्। चक्षुस्स्थश्चक्षुर्मे धत्तम्। चक्षुर्यज्ञाय
 धत्तम्। चक्षुर्यज्ञपतये धत्तम्। श्रोत्रं स्थश्श्रोत्रं मे
 धत्तम्। श्रोत्रं यज्ञाय धत्तम्। श्रोत्रं यज्ञपतये धत्तम्। तौ

दैवौ शुक्रामन्थिनौ। कल्पयंतं दैवीर्विशः। कल्पयंतं
मानुषीः॥४॥

इषमूर्जमस्मासु धत्तम्। प्राणान्पशुषु। प्रजां मयि च यजमाने
च। निरस्तश्शण्डः। निरस्तो मर्कः। अपनुत्तौ शण्डामर्कौ
सहामुना। शुक्रस्य समिदसि। मन्थिनस्समिदसि। स
प्रथमस्संकृतिर्विश्वकर्मा। स प्रथमो मित्रो वरुणो अग्निः।
स प्रथमो बृहस्पतिश्चिकित्वान्। तस्मा इन्द्राय सुतमा
जुहोमि॥५॥

कृत्तिकास्वग्निमादधीत। एतद्वा अग्नेर्नक्षत्रम्। यत्कृत्तिकाः।
स्वायामैवैनं देवतायामाधाय। ब्रह्मवर्चसी भवति। मुखं वा
एतन्नक्षत्राणाम्। यत्कृत्तिकाः। यः कृत्तिकास्वग्निमाधत्ते।
मुख्य एव भवति। अथो खलु॥६॥

अग्निनक्षत्रमित्यपंचायन्ति। गृहान् ह दाहुको भवति।
प्रजापती रोहिण्यामग्निमसृजत। तं देवा रोहिण्यामादधत।
ततो वै ते सर्वान्नोहानरोहन्। तद्रोहिण्यै रोहिणित्वम्। यो
रोहिण्यामग्निमाधत्ते। ऋध्नोत्येव। सर्वान्नोहान्नोहति। देवा वै
भद्रास्सन्तोऽग्निमाधिथ्सन्त॥७॥

तेषामनाहितोऽग्निरासीत्। अथैभ्यो वामं वस्वपाक्रामत्।
ते पुनर्वस्वोरादधत। ततो वै तान् वामं वसूपावर्तत। यः
पुराऽभद्रस्सन्पापीयान्थस्यात्। स पुनर्वस्वोरग्निमादधीत।

पुनरेवैनं वामं वसूपावर्तते। भद्रो भवति। यः
कामयेत दानकामा मे प्रजास्स्युरिति। स पूर्वयोः
फल्गुन्योरग्निमादधीत॥८॥

अर्यम्णो वा एतन्नक्षत्रम्। यत्पूर्वे फल्गुनी। अर्यमेति तमाहुर्यो
ददाति। दानकामा अस्मै प्रजा भवन्ति। यः कामयेत भुगी
स्यामिति। स उत्तरयोः फल्गुन्योरग्निमादधीत। भगस्य वा
एतन्नक्षत्रम्। यदुत्तरे फल्गुनी। भर्ग्येव भवति। कालकञ्जा वै
नामासुरा आसन्॥९॥

ते सुवर्गाय लोकायाग्निमचिन्वत। पुरुष इष्टकामुपाधत्पुरुष
इष्टकाम्। स इन्द्रो ब्राह्मणो ब्रुवाण इष्टकामुपाधत्। एषा
मे चित्रा नामेति। ते सुवर्गं लोकमा प्रारोहन्। स
इन्द्र इष्टकामावृहत्। तेऽवाकीर्यन्त। येऽवाकीर्यन्त। त
ऊर्णावभयोऽभवन्। द्वावुदपतताम्॥१०॥

तौ दिव्यौ श्वानावभवताम्। यो भ्रातृव्यवान्थस्यात्। स
चित्रायामग्निमादधीत। अवकीर्येव भ्रातृव्यान्। ओजो
बलमिन्द्रियं वीर्यमात्मन्धत्ते। वसन्तो ब्राह्मणोऽग्निमादधीत।
वसन्तो वै ब्राह्मणस्यर्तुः। स्व एवैनमृतावाधाय। ब्रह्मवर्चसी
भवति। मुखं वा एतदृतूनाम्॥११॥

यद्वसन्तः। यो वसन्ताऽग्निमाधत्ते। मुख्य एव भवति। अथो
योनिमन्तमेवैनं प्रजातमाधत्ते। ग्रीष्मे राजन्य आदधीत।

ग्रीष्मो वै रांज॒न्य॑स्य॒र्तुः। स्व ए॒वैन॑मृ॒तावा॑धाय॑। इन्द्रि॒यावी॑
भ॒वति॑। श॒रदि॑ वैश्य॒ आद॑धीत। श॒रद्वै॑ वैश्य॑स्य॒र्तुः॥१२॥

स्व ए॒वैन॑मृ॒तावा॑धाय॑। प॒शुमा॑न्भवति॑। न पूर्॒वयोः॑
फल्गु॑न्योर॒ग्निमा॑दधीत। ए॒षा वै ज॑घ॒न्या रा॑त्रि॒स्संव॑त्सर॒स्य।
यत्पूर्॒वे फल्गु॑नी। पृ॒ष्टित ए॒व सं॑वत्सर॒स्याग्नि॑मा॒धाय॑।
पापी॑यान्भवति॑। उत्त॑रयो॒रा द॑धीत। ए॒षा वै प्र॑थ॒मा
रा॑त्रि॒स्संव॑त्सर॒स्य। यदु॑त्त॒रे फल्गु॑नी। मु॒खत ए॒व
सं॑वत्सर॒स्याग्नि॑मा॒धाय॑। वसी॑यान्भवति॑। अथो॒ खलु॑। य॒दैवैन॑
य॒ज्ञ उ॑प॒नमे॑त्। अथा॑दधीत। सै॒वास्य॑र्द्धिः॥१३॥

उ॒द्धन्ति॑। यदे॒वास्या॑ अमे॒ध्यम्। तदप॑हन्ति। अ॒पोऽवो॑क्षति
शान्त्यै॑। सि॒क॒ता नि॑वपति। ए॒तद्वा अ॒ग्नेर्वै॑श्वा॒नर॑स्य॒ रूप॑म्।
रू॒पेणै॒व वै॑श्वा॒नर॑मव॒रुन्धे॑। ऊ॒षा नि॑वपति। पु॒ष्टिर्वा ए॒षा
प्र॒जन॑नम्। यदू॒षाः॥१४॥

पु॒ष्ट्यामे॒व प्र॒जन॑ने॒ऽग्नि॑माधत्ते। अथो॑ सं॒ज्ञान॑ ए॒व। सं॒ज्ञान॑ः
ह्ये॒तत्प॑शूनाम्। यदू॒षाः॥ द्यावा॑पृथि॒वी स॒हास्ता॑म्। ते वि॒य॒ती
अ॒ब्रूता॑म्। अ॒स्त्वे॒व नो॑ स॒ह य॒ज्ञिय॑मिति॑। यद॒मुष्या॑
य॒ज्ञिय॑मासीत्। तद॒स्याम॑दधात्। त ऊ॒षा अ॒भवन्॥१५॥

यद॒स्या य॒ज्ञिय॑मासीत्। तद॒मुष्या॑मदधात्। तद॒दश्च॑न्द्रम॑सि
कृ॒ष्णम्। ऊ॒षा नि॑वप॒न्नदो॑ ध्या॒येत्। द्यावा॑पृथि॒व्योरे॒व
य॒ज्ञिये॑ऽग्नि॑माधत्ते। अ॒ग्निर्दे॒वेभ्यो॑ नि॒लाय॑त। आ॒खू रू॒पं

कृत्वा। स पृथिवीं प्राविशत्। स ऊतीः कुर्वाणः पृथिवीमनु
समचरत्। तदाखुकरीषमभवत्॥१६॥

यदाखुकरीषः संभारो भवति। यदेवास्य तत्र न्यक्तम्।
तदेवावरुन्धे। ऊर्जं वा एतः रसं पृथिव्या उपदीका
उद्दिहन्ति। यद्वल्मीकम्। यद्वल्मीकवपा संभारो भवति।
ऊर्जमेव रसं पृथिव्या अवरुन्धे। अथो श्रोत्रमेव। श्रोत्रः
ह्येतत्पृथिव्याः। यद्वल्मीकः॥१७॥

अबधिरो भवति। य एवं वेद। प्रजापतिः प्रजा असृजत।
तासामन्नमुपाक्षीयत। ताभ्यस्सूदमुप्राभिन्नत्। ततो वै
तासामन्नं नाक्षीयत। यस्य सूदस्संभारो भवति। नास्य
गृहेऽन्नं क्षीयते। आपो वा इदमग्रे सलिलमासीत्। तेन
प्रजापतिरश्राम्यत्॥१८॥

कथमिदं स्यादिति। सोऽपश्यत्पुष्करपर्णं तिष्ठत्।
सोऽमन्यत। अस्ति वै तत्। यस्मिन्निदमधि तिष्ठतीति। स
वराहो रूपं कृत्वोप न्यमञ्जत्। स पृथिवीमध आच्छत्। तस्या
उपहत्योदमञ्जत्। तत्पुष्करपर्णेऽप्रथयत्। यदप्रथयत्॥१९॥

तत्पृथिव्यै पृथिवित्वम्। अभूद्वा इदमिति। तद्भूम्यै भूमित्वम्।
तां दिशोऽनु वातस्समवहत्। ताः शर्कराभिरदहत्। शं
वै नोऽभूदिति। तच्छर्कराणां शर्करत्वम्। यद्वराहविहतं
संभारो भवति। अस्यामेवाच्छम्बद्वारमग्निमाधत्ते। शर्करा

भवन्ति धृत्यै॥२०॥

अथो श॒न्त्वाय॑। सर॑ता अ॒ग्निरा॑धेय॒ इत्या॑हुः। आपो॒ वरु॑णस्य॒ पत्न॑य आसन्। ता अ॒ग्निरभ्य॑ध्यायत्। तास्सम॑भवत्। तस्य॒ रेत्ः परा॑ऽपतत्। तद्वि॒रण्यम॑भवत्। यद्वि॒रण्यमु॑पास्य॑ति। सर॑तसमे॒वाग्नि॑माध॑त्ते। पुरु॑ष इ॒न्ध्रै स्वा॑द्रेत॑सो बीभ॑त्सत॒ इत्या॑हुः॥२१॥

उ॒त्तर॑त उपा॑स्यत्य॒बीभ॑त्सायै। अति॒ प्रय॑च्छति। आ॒र्तिमे॒वाति॑
प्रय॑च्छति। अ॒ग्निर्दे॒वेभ्यो॑ नि॒लाय॑त। अ॒श्वो रू॒पं कृ॒त्वा।
सो॑ऽश्व॒त्थे सं॑व॒त्सर॑म॒तिष्ठ॑त्। तद॑श्व॒त्थस्या॑श्व॒त्थत्व॑म्।
यदा॑श्व॒त्थस्सं॑भा॒रो भव॑ति। यदे॒वास्य॒ तत्र॒ न्य॑क्तम्।
तदे॒वावरु॑न्धे॥२२॥

दे॒वा वा ऊ॒र्जं व्य॑भजन्त। तत॑ उदु॒म्बर॒ उद॑तिष्ठत्। ऊ॒र्वा
उदु॒म्बर॑ः। यदौदु॒म्बर॑स्सं॑भा॒रो भव॑ति। ऊ॒र्जमे॒वावरु॑न्धे।
तृती॑यस्यामि॒तो दि॒वि सोम॑ आसीत्। तं गा॑य॒त्र्याऽह॑रत्। तस्य॑
प॒र्णम॑च्छि॒द्यत॑। तत्प॒र्णोऽभ॑वत्। तत्प॒र्णस्य॑ प॒र्णत्व॑म्॥२३॥

यस्य॑ प॒र्णम॑य॒स्सम्भा॑रो भव॑ति। सोम॑पी॒थमे॒वावरु॑न्धे।
दे॒वा वै ब्र॑ह्म॒न्नव॑दन्त। तत्प॒र्ण उपा॑शृणोत्। सु॒श्रवा॒ वै
नाम॑। यत्प॒र्णम॑य॒स्सम्भा॑रो भव॑ति। ब्र॑ह्म॒वर्च॑समे॒वावरु॑न्धे।
प्र॒जाप॑तिर॒ग्निम॑सृजत। सो॑ऽबिभे॒त्प्र मा॑ धक्ष्य॒तीति॑। त॑
श॒म्याऽश॑मयत्॥२४॥

तच्छुम्यै शमित्वम्। यच्छमीमयस्सम्भारो भवति।
 शान्त्या अप्रदाहाय। अग्नेस्सृष्टस्य यतः। विकङ्कतं भा
 आर्च्छत्। यद्वैकङ्कतस्सम्भारो भवति। भा एवाव रुन्धे।
 सहृदयोऽग्निराधेय इत्याहुः। मरुतोऽद्विरग्निमतमयन्। तस्य
 तान्तस्य हृदयमाच्छिन्दन्। साऽशनिर्भवत्। यदशनिहतस्य
 वृक्षस्य सम्भारो भवति। सहृदयमेवाग्निमा धत्ते॥२५॥

द्वादशसु विक्रामेष्वग्निमा दधीत। द्वादश मासास्संवत्सरः।
 संवत्सरादेवैनमवरुद्धा धत्ते। यद्द्वादशसु विक्रामेष्वग्निमा दधीत।
 परिमितमव रुन्धीत। चक्षुर्निमित आदधीत। इयद्द्वादश
 विक्रामा (३) इति। परिमितं चैवापरिमितं चाव रुन्धे।
 अनृतं वै वाचा वदति। अनृतं मनसा ध्यायति॥२६॥

चक्षुर्वै सत्यम्। अद्रा(३)गित्याह। अदश्शमिति।
 तत्सत्यम्। यश्चक्षुर्निमितेऽग्निमाधत्ते। सत्य एवैनमा धत्ते।
 तस्मादाहिताग्निर्नानृतं वदेत्। नास्य ब्राह्मणोऽनाश्वान्गृहे
 वसेत्। सत्ये ह्यस्याग्निराहितः। आग्नेयी वै रात्रिः॥२७॥

आग्नेयाः पशवः। ऐन्द्रमहः। नक्तं गाह्वपत्यमा दधाति।
 पशून्नेवाव रुन्धे। दिवाऽऽहवनीयम्। इन्द्रियमेवाव रुन्धे।
 अर्धोदिते सूर्य आहवनीयमा दधाति। एतस्मिन्वै लोके
 प्रजापतिः प्रजा असृजत। प्रजा एव तद्यजमानस्सृजते।
 अथो भूतं चैव भविष्यच्चाव रुन्धे॥२८॥

इडा वै मानवी यज्ञानूकाशिन्यासीत्। साऽशृणोत्। असुरा

अ॒ग्निमाद॑धत् इति॑। तद॑गच्छत्। त आ॑हव॒नीय॑मग्र॒ आद॑धत्।
 अथ॒ गा॒ऋ॒पत्य॑म्। अथा॑न्वाहार्य॑पच॑नम्। साऽब्र॑वीत्।
 प्र॒तीच्ये॑षा॒५ श्रीर॑गात्। भ॒द्रा भू॒त्वा परा॑ भविष्य॒न्तीति॑॥२९॥
 यस्यै॒वम॒ग्निरा॑धी॒यते॑। प्र॒तीच्य॑स्य॒ श्रीरे॑ति। भ॒द्रो भू॒त्वा
 परा॑भवति। साऽशृ॑णोत्। दे॒वा अ॒ग्निमाद॑धत् इति॑।
 तद॑गच्छत्। ते॑ऽन्वाहार्य॑पच॑न॒मग्र॒ आद॑धत्। अथ॒ गा॒ऋ॒पत्य॑म्।
 अथा॑हव॒नीय॑म्। साऽब्र॑वीत्॥३०॥

प्राच्ये॑षा॒५ श्रीर॑गात्। भ॒द्रा भू॒त्वा सु॒वर्ग॑ल्लो॒कमे॑ष्यन्ति।
 प्र॒जां तु न वै॑ष्यन्त॒ इति॑। यस्यै॒वम॒ग्निरा॑धी॒यते॑। प्राच्य॑स्य॒
 श्रीरे॑ति। भ॒द्रो भू॒त्वा सु॒वर्गं लो॒कमे॑ति। प्र॒जां तु न वि॑न्दते।
 साऽब्र॑वीदिडा॒ मनु॑म्। तथा॒ वा अ॒हं तवा॒ग्निमाधा॑स्यामि।
 यथा॒ प्र प्र॒जया॑ प॒शुभिर्मि॑थुनैर्ज॒निष्य॑से॥३१॥

प्रत्य॑स्मि॒ल्लो॒के स्था॒स्यसि॑। अ॒भि सु॒वर्गं लो॒कं जे॒ष्यसी॑ति।
 गा॒ऋ॒पत्य॑मग्र॒ आद॑धात्। गा॒ऋ॒पत्यं॑ वा अ॒नु प्र॒जाः
 प॒शवः॑ प्र॒जाय॑न्ते। गा॒ऋ॒पत्ये॒नैवास्मै॑ प्र॒जां प॒शून्प्राज॑नयत्।
 अथा॑न्वाहार्य॑पच॑नम्। ति॒र्यङ्ङि॒व वा अ॒यं लो॒कः। अ॒स्मिन्ने॒व
 तेन॑ लो॒के प्रत्य॑तिष्ठत्। अथा॑हव॒नीय॑म्। तेनै॒व सु॒वर्गं
 लो॒कम॒भ्यज॑यत्॥३२॥

यस्यै॒वम॒ग्निरा॑धी॒यते॑। प्र प्र॒जया॑ प॒शुभिर्मि॑थुनैर्जा॒यते॑।
 प्रत्य॑स्मि॒ल्लो॒के तिष्ठ॑ति। अ॒भि सु॒वर्गं लो॒कं ज॑यति।
 यस्य॒ वा अ॒यथा॑दे॒वतम॒ग्निरा॑धी॒यते॑। आ दे॒वता॑भ्यो

वृश्च्यते। पापीयान्भवति। यस्य यथादेवतम्। न देवताभ्य
 आवृश्च्यते। वर्सीयान्भवति॥३३॥ भृगूणां त्वाऽङ्गिरसां
 व्रतपते व्रतेनादधामीति भृग्वङ्गिरसामादध्यात्। आदित्यानां
 त्वा देवानां व्रतपते व्रतेनादधामीत्यन्यासां ब्राह्मणीनां
 प्रजानाम्। वरुणस्य त्वा राज्ञो व्रतपते व्रतेनादधामीति
 राज्ञः। इन्द्रस्य त्वेन्द्रियेण व्रतपते व्रतेनादधामीति
 राजन्यस्य। मनोस्त्वा ग्रामण्यो व्रतपते व्रतेनादधामीति
 वैश्यस्य। ऋभूणां त्वा देवानां व्रतपते व्रतेनादधामीति
 रथकारस्य। यथादेवतमग्निराधीयते। न देवताभ्य आवृश्च्यते।
 वर्सीयान्भवति॥३४॥

प्रजापतिर्वाचस्सत्यमपश्यत्। तेनाग्निमाधत्त। तेन वै स
 आर्धोत्। भूर्भुवस्सुवरित्याह। एतद्वै वाचस्सत्यम्। य
 एतेनाग्निमाधत्ते। ऋध्नोत्येव। अथो सत्यप्राशूरेव भवति।
 अथो य एवं विद्वानभिचरति। स्तृणुत एवैनम्॥३५॥

भूरित्याह। प्रजा एव तद्यजमानस्सृजते। भुव इत्याह।
 अस्मिन्नेव लोके प्रतितिष्ठति। सुवरित्याह। सुवर्ग एव
 लोके प्रतितिष्ठति। त्रिभिरक्षरैर्गाहपत्यमा दधाति। त्रयं
 इमे लोकाः। एष्वेवैनं लोकेषु प्रतिष्ठितमाधत्ते। सर्वैः
 पञ्चभिराहवनीयम्॥३६॥

सुवर्गाय वा एष लोकायाधीयते। यदाहवनीयः। सुवर्ग
 एवास्मै लोके वाचस्सत्यं सर्वमाप्नोति। त्रिभिर्गाहपत्यमा

दधाति। पञ्चभि॑राहव॒नीय॑म्। अ॒ष्टौ संप॑द्यन्ते। अ॒ष्टाक्ष॑रा
गाय॒त्री। गा॒य॒त्रौऽग्निः। यावा॑ने॒वाग्निः। तमा॑धत्ते॥३७॥

प्र॒जाप॑तिः प्र॒जा अ॑सृजत। ता अ॑स्मात्सृ॒ष्टाः परा॑चीरायन्।
ताभ्यो॑ ज्योति॒रुद॑गृह्णात्। तं ज्योति॑ः पश्य॑न्तीः प्र॒जा अ॑भि
स॒माव॑र्तन्त। उ॒परी॑वाग्निमुद्गृह्णीयादुद्धरन्। ज्योति॑रेव पश्य॑न्तीः
प्र॒जा यज॑मानम॒भि स॒माव॑र्तन्ते। प्र॒जाप॑तेरक्ष्य॑श्वयत्।
तत्परा॑ऽपतत्। तदश्वो॑ऽभवत्। तदश्व॑स्याश्व॒त्वम्॥३८॥

ए॒ष वै प्र॒जाप॑तिः। यद॒ग्निः। प्रा॒जाप॑त्योऽश्वः॑। यदश्वं
पु॒रस्ता॑न्नयति। स्वमे॒व चक्षुः॑ पश्य॑न्प्र॒जाप॑तिरनू॒देति॑।
व॒ज्री वा ए॒षः। यदश्वः॑। यदश्वं पु॒रस्ता॑न्नयति। जा॒ताने॒व
भ्रातृ॑व्यान्प्रणु॑दते। पुन॒रा वर्त॑यति॥३९॥

ज॒निष्य॑माणाने॒व प्रति॑नुदते। न्या॑हव॒नीयो गा॒हप॑त्यमकामयत्।
निगा॑ह॒पत्य आ॑हव॒नीय॑म्। तौ वि॒भाजं॑ नाश॑क्रोत्।
सोऽश्वः॑ पूर्॒ववा॑ङ्मूत्वा। प्राश्चं॑ पूर्॒वमुद॑वहत्। तत्पूर्॒ववाहः॑
पूर्॒ववा॑द्वम्। यदश्वं पु॒रस्ता॑न्नयति। विभ॑क्तिरे॒वैन॑यो॒स्सा। अथो॑
नाना॑वीर्या॒वेवैनौ॑ कुरुते॥४०॥

यदु॒पर्यु॑परि॒ शिरो॑ हरे॑त्। प्रा॒णान् विच्छि॑न्ध्यात्। अ॒धोऽध॑श्शिरो
हरति। प्रा॒णानां॑ गोपी॒थाय॑। इ॒यत्य॑ग्रे॒ हरति॑। अथे॒यत्य॑थेयति।
त्रयं॑ इ॒मे लो॒काः। ए॒ष्वेवैनं॑ लो॒केषु॑ प्रति॑ष्ठित॒माध॑त्ते।
प्र॒जाप॑तिर॒ग्निम॑सृजत। सोऽ॒भिभे॑त्प्र मा॑ धक्ष्यतीति॥४१॥

तस्य त्रेधा महिमानुव्यौहत्। शान्त्या अप्रदाहाय।
यत्रेधाऽग्निराधीयते। महिमानमेवास्य तद्व्यूहति। शान्त्या
अप्रदाहाय। पुनरा वर्तयति। महिमानमेवास्य संदधाति।
पशुर्वा एषः। यदश्वः। एष रुद्रः॥४२॥

यदग्निः। यदश्वस्य पदेऽग्निमादध्यात्। रुद्राय पशूनपिदध्यात्।
अपशुर्यजमानस्स्यात्। यन्नाक्रमयेत्। अनवरुद्धा अस्य
पशवस्स्युः। पार्श्वत आक्रमयेत्। यथाऽऽहितस्याग्नेरङ्गारा
अभ्यववर्तेरन्। अवरुद्धा अस्य पशवो भवन्ति। न
रुद्रायापिदधाति॥४३॥

त्रीणि हवींषि निर्वपति। विराज एव विक्रान्तं यजमानोऽनु
विक्रमते। अग्नये पवमानाय। अग्नये पावकाय। अग्नये
शुचये। यदग्नये पवमानाय निर्वपति। पुनात्येवैनम्। यदग्नये
पावकाय। पूत एवास्मिन्नुन्नाद्यं दधाति। यदग्नये शुचये।
ब्रह्मवर्चसमेवास्मिन्नुपरिष्ठादधाति॥४४॥

देवासुरास्संयन्ता आसन्। ते देवा विजयमुपयन्तः। अग्नौ
वामं वसु सं न्यदधत। इदमु नो भविष्यति। यदि नो
जेष्यन्तीति। तदग्निर्नोऽहमशक्रोत्। तत् त्रेधा विन्यदधात्।
पशुषु तृतीयम्। अप्सु तृतीयम्। आदित्ये तृतीयम्॥४५॥

तद्देवा विजित्य। पुनरवारुरुत्सन्त। तैऽग्नये पवमानाय
पुरोडाशमष्टाकपालं निरवपन्। पशवो वा अग्निः पवमानः।

यदेव पशुष्वासीत्। तत्तेनावारुन्धत। तेऽग्नये पावकाय। आपो वा अग्निः पावकः। यदेवाफस्वासीत्। तत्तेनावारुन्धत॥४६॥

तेऽग्नये शुचये। असौ वा आदित्योऽग्निश्शुचिः। यदेवादित्य आसीत्। तत्तेनावारुन्धत। ब्रह्मवादिनो वदन्ति। तनुवो वावैता अग्न्याधेयस्य। आग्नेयो वा अष्टाकंपालोऽग्न्याधेयमिति। यत्तन्निर्वपेत्। नैतानि। यथाऽऽत्मा स्यात्॥४७॥

नाङ्गानि। तादृगेव तत्। यदेतानि निर्वपेत्। न तम्। यथाऽङ्गानि स्युः। नात्मा। तादृगेव तत्। उभयांनि सह निरुप्याणि। यज्ञस्य सात्मत्वाय। उभयं वा एतस्येन्द्रियं वीर्यमाप्यते॥४८॥

योऽग्निमाधत्ते। ऐन्द्राग्नमेकादशकपालमनु निर्वपेत्। आदित्यं चरुम्। इन्द्राग्नी वै देवानामयातमायामानौ। ये एव देवते अयातयाम्नी। ताभ्यामेवास्मा इन्द्रियं वीर्यमव रुन्धे। आदित्यो भवति। इयं वा अदितिः। अस्यामेव प्रतितिष्ठति। धेन्वै वा एतद्रेतः॥४९॥

यदाज्यम्। अनुडुहस्तण्डुलाः। मिथुनमेवावरुन्धे। घृते भवति। यज्ञस्यालूक्षान्तत्वाय। चत्वारं आग्नेयाः प्राश्नन्ति। दिशामेव ज्योतिषि जुहोति। पशवो वा एतानि हवींषि। एष रुद्रः। यदग्निः॥५०॥

यथ्सद्य एतानि हवींषि निर्वपेत्। रुद्राय पशूनपि दध्यात्।

अ॒प॒शुर्य॑ज॒मान॑स्स्यात्। यन्ना॒नु॒निर्व॑पेत्। अ॒न॒व॒रु॒द्धा अ॒स्य
प॒शव॑स्स्युः। द्वा॒द॒शसु॑ रा॒त्रीष्व॑नु निर्व॑पेत्। सं॒व॒त्स॒रप्र॑तिमा
वै द्वा॒द॒श रा॒त्रयः॑। सं॒व॒त्स॒रेणै॒वास्मै॑ रु॒द्रं श॑मयित्वा।
प॒शून्व॑रुन्धे। यदे॒कमे॒कमे॒तानि॑ ह॒वींषि॑ निर्व॑पेत्॥५१॥

यथा॒ त्री॑ण्या॒वप॑नानि पू॒रये॑त्। ता॒दृक्त॑त्। न प्र॒ज॒न॒न॒मुच्छि॑र॒षेत्।
ए॒कं नि॒रु॒प्य। उ॒त्तरे॑ सम॑स्येत्। तृ॒तीय॑मे॒वास्मै॑ लो॒कमुच्छि॑र॒षति॑
प्र॒ज॒न॒नाय॑। तं प्र॒जया॑ प॒शुभि॑रनु प्रजा॑यते। अथो
य॒ज्ञस्यै॒वैषा॑ऽभि॒क्रान्तिः॑। र॒थच॑क्रं प्रव॑र्तयति। म॒नुष्य॑र॒थेनै॒व
दै॒वर॒थं प्र॒त्यव॑रोहति॥५२॥

ब्र॒ह्म॒वादि॑नो वदन्ति। हो॒त॒व्यम॑ग्नि॒होत्राँ (३)न हो॑त॒व्या (३)
मि॒ति। यद्य॑जु॒षा जु॑हुयात्। अ॒य॒थापूर्व॑माहु॒ती जु॑हुयात्।
यत्र जु॑हुयात्। अ॒ग्निः परा॑ भवेत्। तू॒ष्णीमे॒व हो॑त॒व्यम्।
य॒थापूर्व॑माहु॒ती जु॑होति। ना॒ग्निः परा॑भवति। अ॒ग्नीधे॑
ददा॒ति॥५३॥

अ॒ग्निमु॑खा॒नेव॑तू॒न्प्री॑णाति। उ॒प॒ब॒र्हणं॑ ददा॒ति। रू॒पाणा॑म॒वरु॑द्धौ।
अ॒श्वं ब्र॒ह्म॒णे। इ॒न्द्रि॒यमे॒वाव॑रुन्धे। धे॒नुं हो॒त्रे। आ॒शिषं॑
ए॒वाव॑रुन्धे। अ॒न॒ङ्वाह॑म॒ध्वर्य॑वै। व॒हिर्वा अ॑न॒ङ्वान्।
व॒हि॒र॒ध्वर्युः॑॥५४॥

व॒हि॒नै॒व व॒हिं य॒ज्ञस्या॑व॒रुन्धे॑। मि॒थु॒नौ गा॒वौ ददा॑ति।
मि॒थु॒नस्या॑व॒रुद्धौ॑। वा॒सो ददा॑ति। स॒र्वदे॒वत्यं॑ वै वा॒सः।

सर्वा एव देवताः प्रीणाति। आ द्वादशभ्यो ददाति। द्वादश
मासास्संवत्सरः। संवत्सर एव प्रतितिष्ठति। काममूर्ध्वं
देयम्। अपरिमितस्यावरुद्धौ॥५५॥

घर्मशिशिरस्तदयमग्निः। संप्रियः पशुभिर्भुवत्। छुर्दिस्तोकाय
तनयाय यच्छ। वातः प्राणस्तदयमग्निः। संप्रियः
पशुभिर्भुवत्। स्वदितं तोकाय तनयाय पितुं पंच। प्राचीमनु
प्रदिशं प्रेहि विद्वान्। अग्नेरग्ने पुरो अग्निर्भवेह। विश्वा आशा
दीद्यानो विभाहि। ऊर्जं नो धेहि द्विपदे चतुष्पदे॥५६॥

अर्कश्चक्षुस्तदसौ सूर्यस्तदयमग्निः। संप्रियः पशुभिर्भुवत्। यत्ते
शुक्रं शुक्रं वर्चश्शुक्रा तनूः। शुक्रं ज्योतिरजस्रम्। तेन मे
दीदिहि तेन त्वाऽऽदधे। अग्निनाऽग्ने ब्रह्मणा। आनशे व्यानशे
सर्वमायुर्व्यानशे। ये ते अग्ने शिवे तनुवौ। विराट् स्वराट्।
ते माविंशतां ते मा जिन्वताम्॥५७॥

ये ते अग्ने शिवे तनुवौ। संराट्वाभिभूश्च। ते माविंशतां ते मा
जिन्वताम्। ये ते अग्ने शिवे तनुवौ। विभूश्च परिभूश्च। ते मा
विंशतां ते मा जिन्वताम्। ये ते अग्ने शिवे तनुवौ। प्रभ्वी
च प्रभूतिश्च। ते मा विंशतां ते मा जिन्वताम्। यास्ते अग्ने
शिवास्तनुवः। ताभिस्त्वाऽऽदधे। यास्ते अग्ने घोरास्तनुवः।
ताभिरमुं गच्छ॥५८॥

इमे वा एते लोका अग्नयः। ते यदव्यावृत्ता आधीयेरन्।

शोचयेयुर्यजमानम्। घर्मशिशिर इति गाऋपत्यमा दधाति।
वातः प्राण इत्यन्वाहार्यपचनम्। अर्कश्चक्षुरित्याहवनीयम्।
तेनैवैनान्व्यावर्तयति। तथा न शोचयन्ति यजमानम्।
रथन्तरमभिगायते गाऋपत्य आधीयमाने। रथन्तरो वा
अयं लोकः॥५९॥

अस्मिन्नेवैनं लोके प्रतिष्ठितमा धत्ते। वामदेव्यमभिगायत
उद्ध्रियमाणे। अन्तरिक्षं वै वामदेव्यम्। अन्तरिक्ष
एवैनं प्रतिष्ठितमाधत्ते। अथो शान्तिर्वै वामदेव्यम्।
शान्तमेवैनं पशव्यमुद्धरते। बृहदभिगायत आहवनीय
आधीयमाने। बाऋतो वा असौ लोकः। अमुष्मिन्नेवैनं लोके
प्रतिष्ठितमाधत्ते। प्रजापतिरग्निमसृजत॥६०॥

सोऽश्वोऽवारो भूत्वा पराडैत्। तं वारवन्तीयेनावारयत।
तद्वारवन्तीयस्य वारवन्तीयत्वम्। श्यैतेन श्येती अंकुरुत।
तच्छ्रैतस्य श्यैतत्वम्। यद्वारवन्तीयमभि गायते।
वारयित्वैवैनं प्रतिष्ठितमा धत्ते। श्यैतेन श्येती कुरुते।
घर्मशिशिर इति गाऋपत्यमादधाति। सशीष्माणमेवैनमा
धत्ते॥६१॥

उपैनमुत्तरो यज्ञो नमति। रुद्रो वा एषः। यदग्निः। स
आधीयमान ईश्वरो यजमानस्य पशून् हिंसितोः।
संप्रियः पशुभिर्भुवदित्याह। पशुभिरेवैनं संप्रियं
करोति। पशूनामहिंसायै। छुर्दिस्तोकाय तनयाय

यच्छेत्याह। आशिषमेवैतामा शास्ते। वातः प्राण
इत्यन्वाहार्यपचनम्॥६२॥

सप्राणमेवैनमा धत्ते। स्वदितं तोकाय तनयाय पितुं पचेत्याह।
अन्नमेवास्मै स्वदयति। प्राचीमनु प्रदिशं प्रेहि विद्वानित्याह।
विभक्तिरेवैनयोस्सा। अथो नानावीर्यविवेनौ कुरुते। ऊर्जं
नो धेहि द्विपदे चतुष्पद इत्याह। आशिषमेवैतामा शास्ते।
अर्कश्चक्षुरित्याहवनीयम्। अर्को वै देवानामन्नम्॥६३॥

अन्नमेवाव रुन्धे। तेन मे दीदिहीत्याह। समिन्ध एवैनम्।
आनशे व्यानश इति त्रिरुदिङ्गयति। त्रयं इमे लोकाः।
एष्वेवैनं लोकेषु प्रतिष्ठितमा धत्ते। तत्तथा न कार्यम्।
वीङ्गितमप्रतिष्ठितमा दधीत। उद्धृत्यैवाधायामिमन्नियः।
अवीङ्गितमेवैनं प्रतिष्ठितमाधत्ते। विराड् स्वराड् यास्ते
अग्ने शिवास्तनुवस्ताभिस्त्वाऽऽदध इत्याह। एता वा
अग्नेश्शिवास्तनुवः। ताभिरेवैनं समर्धयति। यास्ते अग्ने
घोरास्तनुवस्ताभिर्मुं गच्छेति ब्रूयाद्यं द्विष्यात्। ताभिरेवैनं
पराभावयति॥६४॥

शमीगर्भादग्निं मन्थति। एषा वा अग्निर्यज्ञिया तनूः।
तामेवास्मै जनयति। अदितिः पुत्रकामा। साध्येभ्यो देवेभ्यो
ब्रह्मौदनमपचत्। तस्या उच्छेषणमददुः। तत्प्राश्नात्।
सा रेतोऽधत्त। तस्यै धाता चार्यमा चाजायेताम्। सा
द्वितीयमपचत्॥६५॥

तस्या॑ उ॒च्छे॒षण॑मददुः। तत्प्राश्ना॑त्। सा रेतो॑ऽधत्त। तस्यै॑
मि॒त्रश्च॒ वरु॑णश्चाजायेताम्। सा तृतीय॑मपचत्। तस्या॑
उ॒च्छे॒षण॑मददुः। तत्प्राश्ना॑त्। सा रेतो॑ऽधत्त। तस्या॑ अ॒शंश्च॒
भग॑श्चाजायेताम्। सा चतुर्थ॑मपचत्॥६६॥

तस्या॑ उ॒च्छे॒षण॑मददुः। तत्प्राश्ना॑त्। सा रेतो॑ऽधत्त। तस्या॑
इन्द्र॑श्च॒ विव॑स्वा॒श्चाजा॑येताम्। ब्र॒ह्मो॒दनं॑ पंचति। रे॒तं ए॒व
तद॑धाति। प्राश्न॑न्ति ब्राह्म॒णा ओ॒दनम्। यदाज्य॑मुच्छिष्य॒ते।
तेन॑ स॒मिधो॑ऽभ्यज्या द॑धाति। उ॒च्छे॒षणा॑द्वा अदि॑ती
रेतो॑ऽधत्त॥६७॥

उ॒च्छे॒षणा॑दे॒व तद्रेतो॑ धत्ते। अस्थि॒ वा ए॒तत्। यथ्स॒मिधः॑।
ए॒तद्रेतः॑। यदाज्य॑म्। यदाज्ये॑न स॒मिधो॑ऽभ्यज्या द॑धाति।
अस्थ्ये॒व तद्रेत॑सि दधाति। तिस्र॑ आद॑धाति मिथुन॒त्वाय॑।
इय॑तीर्भवन्ति। प्र॒जाप॑तिना यज्ञ॒मुखेन॑ संमि॑ताः॥६८॥

इय॑तीर्भवन्ति। य॒ज्ञप॒रुषा॑ संमि॑ताः। इय॑तीर्भवन्ति। ए॒ताव॑द्वै
पुरु॑षे वी॒र्यम्। वी॒र्यसं॑मिताः। आ॒र्द्रा भ॑वन्ति। आ॒र्द्रमि॑व हि
रेत॑स्सि॒च्यते॑। चि॒त्रि॒यस्या॑श्च॒त्थस्या॑द॑धाति। चि॒त्रमे॒व भ॑वति।
घृ॒तव॑तीभि॒रा द॑धाति॥६९॥

ए॒तद्वा अ॒ग्नेः प्रि॒यं धाम॑। यद्धृ॒तम्। प्रि॒येणै॒वैनं॑ धाम्ना॒
सम॑र्धयति। अथो तेज॑सा। गा॒य॒त्रीभि॑र्ब्राह्म॒णस्या॑द॑ध्यात्।
गा॒य॒त्रच्छ॑न्दा वै ब्रा॒ह्मणः॑। स्वस्य॑ छ॒न्दसः॑ प्रत्यय॑न॒स्त्वाय॑।
त्रि॒ष्टु॒र्भी राज॑न्य॒स्या। त्रि॒ष्टु॒च्छ॑न्दा वै रा॑ज॒न्यः॑। स्वस्य॑

छन्दसः प्रत्ययनस्त्वाय॥ ७० ॥

जगतीभिर्वैश्यस्य। जगतीछन्दा वै वैश्यः। स्वस्य छन्दसः
प्रत्ययनस्त्वाय। त९ संवत्सरं गोपायेत्। संवत्सर९
हि रेतो हितं वर्धते। यद्येन९ संवत्सरे नोपनमेत्।
समिधः पुनरादध्यात्। रेत एव तद्धितं वर्धमानमेति। न
मा९ समश्जीयात्। न स्त्रियमुपेयात्॥ ७१ ॥

यन्मा९ समश्जीयात्। यश्चिन्नयमुपेयात्। निर्वीर्यस्स्यात्।
नैनमग्निरुपनमेत्। श्व आधास्यमानो ब्रह्मोदनं पंचति।
आदित्या वा इत उत्तमास्सुवर्गं लोकमायन्। ते वा इतो
यन्तं प्रतिनुदन्ते। एते खलु वावादित्याः। यद्वाह्मणाः। तैरेव
सन्त्वं गच्छति॥ ७२ ॥

नैनं प्रतिनुदन्ते। ब्रह्मवादिनो वदन्ति। क्वा सः।
अग्निः कार्यः। योऽस्मै प्रजां पशून्प्रजनयतीति।
शल्लकैस्ता९ रात्रिमग्निमिन्धीत। तस्मिन्नुपव्युषमरणी निष्टपेत्।
यथ९ ऋभाय वाशिता न्याविच्छायति। तादृगेव तत्। अपोदूह्य
भस्माग्निं मन्थति॥ ७३ ॥

सैव साऽग्नेस्सन्ततिः। तं मथित्वा प्राश्चमुद्धरति। संवत्सरमेव
तद्रेतो हितं प्रजनयति। अनाहितस्तस्याग्निरित्याहुः।
यस्समिधोऽनाधायाग्निमाधत्त इति। तास्संवत्सरे
पुरस्तादादध्यात्। संवत्सरादेवैनमवरुध्याधत्ते। यदि

संवत्सरेऽनादध्यात्। द्वादश्यां पुरस्तादादध्यात्।
 संवत्सरप्रतिमा वै द्वादश रात्रयः। संवत्सरमेवास्याहिता
 भवन्ति। यदि द्वादश्यां नादध्यात् त्र्यहे पुरस्तादादध्यात्।
 आहिता एवास्य भवन्ति॥७४॥

प्रजापतिः प्रजा असृजत। स रिरिचानोऽमन्यत।
 स तपोऽतप्यत। स आत्मन्वीर्यमपश्यत्। तदवर्धत।
 तदस्मात्सहसोर्ध्वमसृज्यत। सा विराडभवत्। तां देवासुरा
 व्यगृह्णत। सोऽब्रवीत्प्रजापतिः। मम वा एषा॥७५॥

दोहा एव युष्माकमिति। सा ततः प्राच्युदक्रामत्।
 तत्प्रजापतिः पर्यगृह्णात्। अथर्व पितुं मे गोपायेति। सा
 द्वितीयमुदक्रामत्। तत्प्रजापतिः पर्यगृह्णात्। नर्यं प्रजां मे
 गोपायेति। सा तृतीयमुदक्रामत्। तत्प्रजापतिः पर्यगृह्णात्।
 शंस्यं पशून्मे गोपायेति॥७६॥

सा चतुर्थमुदक्रामत्। तत्प्रजापतिः पर्यगृह्णात्। सप्रथ
 सभां मे गोपायेति। सा पञ्चममुदक्रामत्। तत्प्रजापतिः
 पर्यगृह्णात्। अहे बुध्निय मन्त्रं मे गोपायेति। अग्नीन् वाव सा
 तान्व्यक्रमत। तान्प्रजापतिः पर्यगृह्णात्। अथो पङ्क्तिमेव।
 पङ्क्तिर्वा एषा ब्राह्मणे प्रविष्टा॥७७॥

तामात्मनोऽधि निर्मिमीते। यदग्निराधीयते। तस्मादेतावन्तोऽग्नय

आधीयन्ते। पाङ्क्तुं वा इदं सर्वम्। पाङ्क्तुं नैव पाङ्क्तुं
 स्पृणोति। अथर्व पितुं मे गोपायेत्याह। अन्नमेवैतेन
 स्पृणोति। नर्यं प्रजां मे गोपायेत्याह। प्रजामेवैतेन स्पृणोति।
 शंस्यं पशून्मे गोपायेत्याह॥७८॥

पशून्मेवैतेन स्पृणोति। सप्रथं सभां मे गोपायेत्याह।
 सभामेवैतेनैन्द्रियं स्पृणोति। अहं बुध्नियं मन्त्रं
 मे गोपायेत्याह। मन्त्रमेवैतेन श्रियं स्पृणोति।
 यदान्वाहार्यपचनेऽन्वाहार्यं पचन्ति। तेन सौऽस्याभीष्टः
 प्रीतः। यद्वाहपत्यं आज्यमधिश्चरन्ति संपत्नीर्याजयन्ति।
 तेन सौऽस्याभीष्टः प्रीतः। यदाहवनीये जुह्वति॥७९॥

तेन सौऽस्याभीष्टः प्रीतः। यथ्सभायां विजयन्ते। तेन
 सौऽस्याभीष्टः प्रीतः। यदावसथेऽन्नं हरन्ति। तेन
 सौऽस्याभीष्टः प्रीतः। तथाऽस्य सर्वं प्रीता अभीष्टा
 आधीयन्ते। प्रवसथमेष्यन्नेवमुपतिष्ठेतैकमेकम्। यथा
 ब्राह्मणाय गृहेवासिने परिदायं गृहानेति। तादृगेव तत्।
 पुनरागत्योपतिष्ठते। सा भागेयमेवैषां तत्। सा तत्
 ऊर्ध्वारोहत्। सा रोहिण्यभवत्। तद्रोहिण्यै रोहिणित्वम्।
 रोहिण्यामग्निमादधीत। स्व एवैनं योनौ प्रतिष्ठितमाधत्ते।
 ऋध्नोत्येनेन॥८०॥

उद्धन्यमानमस्या अमेध्यम्। अपं पाप्मानं यजमानस्य हन्तु।

शि॒वा न॑स्सन्तु प्र॒दिश॑श्चत॑स्रः। शं नो॑ मा॒ता पृ॑थि॒वी तो॑क॒साता॑।
शं नो॑ दे॒वीर॑भिष्ट॑ये। आपो॑ भवन्तु पी॒तये॑। शंयो॑र॒भि स्र॑वन्तु
नः। वै॒श्वान॑रस्य॒ रूप॑म्। पृ॒थि॒व्यां प॑रि॒स्रसा॑। स्यो॒नमा वि॑शन्तु
नः॥१॥

यदि॒दं दि॒वो यद॑दः पृ॒थि॒व्याः। सं॒ज॒ज्ञा॒ने रो॑द॒सी सं॑ब॒भूव॑तुः।
ऊषा॑न्कृ॒ष्णाम॑वतु कृ॒ष्णमूषाः॑। इ॒होभ॑यो॒र्यज्ञि॑य॒माग॑मिष्टाः।
ऊ॒तीः कु॑र्वा॒णो यत्पृ॑थि॒वीमच॑रः। गुहा॑का॒रमा॑खु॒रूपं प्र॑तीत्य।
तत्ते न्य॑क्तमि॒ह सं॑भर॑न्तः। श॒तं जी॑वेम श॒रद॑स्सर्वी॒राः। ऊ॒र्जं
पृ॒थि॒व्या र॑स॒माभ॑र॑न्तः। श॒तं जी॑वेम श॒रदः॑ पु॒रूचीः॥२॥

व॒म्रीभि॑रनु॒वित्तं॑ गुहा॑सु। श्रोत्रं॑ त उ॒र्व्यब॑धि॒रा भ॑वामः।
प्र॒जाप॑तिसृष्टा॒नां प्र॒जाना॑म्। क्षु॒धोऽप॑ह॒त्यै सु॒वितं नो॑ अस्तु।
उप॑ प्रभि॒न्नमि॑ष॒मूर्जं॑ प्र॒जाभ्यः॑। सू॒दं गृ॑हेभ्यो र॑स॒माभ॑रामि।
यस्य॑ रू॒पं बिभ्र॑दि॒मामवि॑न्दत्। गुहा॑ प्रवि॒ष्टां स॑रि॒रस्य॑
मध्यै॑। तस्ये॒दं वि॑ह॒तमा॑भर॑न्तः। अ॒छं॒म्ब॒द्वार॑म॒स्यां वि॑धेम॥३॥

यत्प॒र्यप॑श्यथ्स॒रि॒रस्य॑ मध्यै॑। उ॒र्वीम॑प॒श्य॒ज्जग॑तः प्र॒ति॒ष्ठाम्।
तत्पु॑ष्कर॒स्याय॑त॒नाद्धि॑ जा॒तम्। पु॒र्णं पृ॑थि॒व्याः प्र॑थ॒नं
ह॑रामि। याभि॑रदृ॒हं॒ज्जग॑तः प्र॒ति॒ष्ठाम्। उ॒र्वीमि॑मां
वि॒श्वज॑नस्य॒ भ॒र्त्रीम्। ता न॑श्शि॒वाश्शर्क॑रास्सन्तु सर्वाः॑।
अ॒ग्ने रे॑त॒श्चन्द्र॑ हिर॑ण्यम्। अ॒द्भ्यस्सं॑भू॒तम॑मृ॒तं प्र॒जासु॑।
तथ्सं॑भर॑न्नुत्त॒रतो॑ नि॒धाय॑॥४॥

अतिप्रयच्छं दुरितिं तरेयम्। अश्वो रूपं कृत्वा
 यदश्वत्थेऽतिष्ठः। संवत्सरं देवेभ्यो निलाय। तत्ते न्यक्तमिह
 संभरन्तः। शतं जीवेम शरदस्सर्वाः। ऊर्जः पृथिव्या
 अध्युत्थितोऽसि। वनस्पते शतबलशो विरोह। त्वया
 वयमिषमूर्जं मदन्तः। रायस्पोषेण समिषा मदेम। गायत्रिया
 ह्रियमाणस्य यत्ते॥५॥

पूर्णमपतत्तृतीयस्यै दिवोऽधि। सोऽयं पूर्णस्सोमपर्णाद्धि
 जातः। ततो हरामि सोमपीथस्यावरुद्धौ। देवानां ब्रह्मवादं
 वदतां यत्। उपाशृणोस्सुश्रवा वै श्रुतोऽसि। ततो मामाविशतु
 ब्रह्मवर्चसम्। तत्संभर३ स्तदवरुन्धीय साक्षात्। यया ते
 सृष्टस्याग्नेः। हेतिमशमयत्प्रजापतिः। तामिमामप्रदाहाय॥६॥

शमी९ शान्त्यै हराम्यहम्। यत्ते सृष्टस्य यतः। विकङ्कतं
 भा आर्च्छञ्जातवेदः। तया भासा संमितः। उरुं नो
 लोकमनु प्रभाहि। यत्ते तान्तस्य हृदयमाच्छिन्दञ्जातवेदः।
 मरुतोऽद्विस्तमयित्वा। एतत्ते तदशनेस्संभरामि। सात्मा
 अग्ने सहृदयो भवेह। चित्रियादश्वत्थात्संभृता बृहत्यः॥७॥

शरीरमभि स३ स्कृतास्थ। प्रजापतिना यज्ञमुखेन संमिताः।
 तिस्रस्त्रिवृद्धिर्मिथुनाः प्रजात्यै। अश्वत्थाद्धव्यवाहाद्धि जाताम्।
 अग्नेस्तनूं यज्ञिया९ संभरामि। शान्तयोनि९ शमीगर्भम्।
 अग्नये प्रजनयितवै। यो अश्वत्थश्शमीगर्भः। आरुरोह त्वे
 सचा। तं ते हरामि ब्रह्मणा॥८॥

य॒ज्ञि॒र्यैः के॒तुभि॑स्स॒ह। यं त्वा॑ स॒मभ॑र॒ञ्जात॑वेदः। य॒थाश॑री॒रं
भू॒तेषु॑ न्य॒क्तम्। स संभृ॑त॒स्सीद॑ शि॒वः प्र॒जाभ्य॑ः। उ॒रुं नो॑
लो॒कम॑नु॒नेषि॑ वि॒द्वान्। प्रवे॑धसे॒ कव॑ये मे॒ध्याय॑। वचो॑ व॒न्दारु॑
वृष॒भाय॑ वृ॒ष्णो॑। यतो॑ भ॒यम॑भ॒यं तन्नो॑ अस्तु। अ॒व दे॒वान्
य॒ज॑हे॒ड्यान्। स॒मिधा॑ऽग्निं दु॒वस्य॑त॥९॥

घृ॒तैर्बो॑धय॒ताति॑थिम्। आऽस्मि॑न् ह॒व्या जु॑होतन। उप
त्वाऽग्ने॑ ह॒विष्म॑तीः। घृ॒ताची॑र्यन्तु ह॒र्यत॑। जुष॒स्व स॒मिधो॑
मम॑। तं त्वा॑ स॒मिद्धि॑र॒ङ्गिरः॑। घृ॒तेन॑ वर्धयामसि। बृ॒हच्छो॑चा
यवि॑ष्ठ। स॒मि॒ध्यमा॑नः प्रथ॒मो नु॑ धर्मः॑। स॒म॒क्तुभि॑र॒ज्यते॑
वि॒श्ववा॑रः॥१०॥

शो॒चिष्केशो॑ घृ॒तनि॑र्णि॒क्पाव॑कः। सु॒य॒ज्ञो अ॒ग्निर्य॑ज॒थाय॑ दे॒वान्।
घृ॒तप्र॑तीको घृ॒तयो॑नि॒र॒ग्निः। घृ॒तैस्स॑मि॒द्धो घृ॒तम॑स्यान्नम्।
घृ॒तप्रुष॑स्त्वा स॒रितो॑ वहन्ति। घृ॒तं पिब॑न्त्सु॒यजा॑ यक्षि दे॒वान्।
आ॒यु॒र्दा अ॒ग्ने ह॒विषो॑ जुषा॒णः। घृ॒तप्र॑तीको घृ॒तयो॑निरेधि। घृ॒तं
पी॒त्वा मधु॑ चा॒रु ग॑व्यम्। पि॒तेव॑ पु॒त्रम॑भि॒रक्ष॑तादि॒मम्॥११॥

त्वाम॑ग्ने स॒मिधा॑नं य॒विष्ठ॑। दे॒वा दू॒तं च॑क्रिरे ह॒व्यवा॑हम्।
उ॒रु॒ज्रय॑सं घृ॒तयो॑नि॒माहु॑तम्। त्वे॒षं चक्षु॑र्दधिरे चोद॒यन्वा॑ति।
त्वाम॑ग्ने प्र॒दिव॑ आहु॒तं घृ॒तेन॑। सु॒म्नाय॑व॒स्सुष॑मिधा॒ समी॑धिरे।
स वा॑वृ॒धान ओष॑धीभि॒रुक्षि॑तः। उ॒रु ज्रया॑सि॒ पार्थि॑वा॒
वि॒तिष्ठ॑से। घृ॒तप्र॑तीकं व ऋ॒तस्य॑ धू॒रूष॑दम्। अ॒ग्निं मि॒त्रं न

संमिधान ऋञ्जते॥१२॥

इन्धानो अक्रो विदथेषु दीद्यत्। शुक्रवर्णामुदु नो य॑सते
धिय॑म्। प्रजा अ॒ग्रे संवा॑सय। आशा॑श्च प॒शुभि॑स्सह।
रा॒ष्ट्राण्य॑स्मा॒ आधे॑हि। यान्यास॑न्त्सवितुस्सवे। म॒ही वि॒श्वती
सद॑ने ऋतस्य॑। अ॒र्वाची॑ एत॑ धरुणे रयी॒णाम्। अ॒न्तर्व॑ती
जन्य॑ जा॒तवे॑दसम्। अ॒ध्वरा॑णां जनयथः पुरो॒गाम्॥१३॥

आरो॑हतं द॒शत॒५ श॑क्ररी॒र्मम॑। ऋ॒तेना॑ग्न आयु॑षा वर्च॑सा सह।
ज्यो॒ग्जीव॑न्त॒ उत्तरा॑मुत्तरा॒५ समा॑म्। द॒शम॑हं पूर्ण॑मासं य॒ज्ञं
यथा॑ यजै॑। ऋ॒त्विय॑वती स्थो अ॒ग्निरे॑तसौ। गर्भ॑ दधाथां ते
वा॑म॒हं द॑दे। तत्स॒त्यं य॒द्वीरं॑ बिभृथः। वी॒रं ज॑नयिष्यथः॑। ते
मत्प्रा॑तः प्रज॑निष्येथे। ते मा॒ प्रजा॑ते प्रज॑नयिष्यथः॑॥१४॥

प्र॒जया॑ प॒शुभि॑र्ब्रह्मवर्च॑सेन॑ सुव॒र्गे लो॒के। अनृ॑तात्स॒त्यमु॑पैमि।
मा॒नुषा॑द्देव्यमु॑पैमि। दैवीं॑ वाचं॑ यच्छामि। श॒ल्वैर॒ग्निमि॑न्धानः।
उ॒भौ लो॒कौ सं॑नेम॒हम्। उ॒भयो॑र्लो॒कयोर्॑ ऋ॒ध्वा। अति॑ मृत्युं
त॑राम्य॒हम्। जा॒तवे॑दो भुव॑नस्य॒ रेतः॑। इ॒ह सि॑श्च तप॑सो
य॒ज्ञनि॑ष्यते॥१५॥

अ॒ग्निम॑श्च॒त्थादधि॑ हव्य॒वाह॑म्। श॒मीग॒र्भाञ्जन॑यन् यो म॑यो॒भूः।
अ॒यं ते॒ योनि॑र्ऋ॒त्वियः॑। यतो॑ जा॒तो अ॒रोच॑थाः। तं
जा॒नन्न॑ग्न आरो॑ह। अथा॑ नो वर्ध॑या र॒यिम्। अपै॑त वी॒त वि
च॑ सर्प॒तातः॑। येऽत्र॒ स्थ पु॑रा॒णा ये च॒ नूत॑नाः। अदा॑दिदं

यमोऽवसानं पृथिव्याः। अक्रन्निमं पितरो लोकमस्मै॥१६॥

अग्नेर्भस्मास्यग्नेः पुरीषमसि। संज्ञानमसि कामधरणम्। मयि
ते कामधरणं भूयात्। संवस्सृजामि हृदयानि। स२सृष्टं
मनो अस्तु वः। स२सृष्टः प्राणो अस्तु वः। सं या वः
प्रियास्तनुवः। सं प्रिया हृदयानि वः। आत्मा वो अस्तु
संप्रियः। संप्रियास्तनुवो मम॥१७॥

कल्पेतां द्यावापृथिवी। कल्पन्तामाप ओषधीः।
कल्पन्तामग्नयः॥ पृथक्। मम ज्यैष्ठ्याय सव्रताः।
येऽग्नयस्समनसः। अन्तरा द्यावापृथिवी। वासन्तिकावृतू
अभि कल्पमानाः। इन्द्रमिव देवा अभि सं विशन्तु।
दिवस्त्वा वीर्येण। पृथिव्यै महिम्ना॥१८॥

अन्तरिक्षस्य पोषेण। सर्वपशुमादधे। अजीजनन्नमृतं
मर्त्यासः। अस्त्रेमाणं तरणिं वीडुजम्भम्। दश स्वसारो
अश्रुवस्समीचीः। पुमा२सं जातमभि स२रभन्ताम्।
प्रजापतेस्त्वा प्राणेनाभि प्राणिमि। पूष्णः पोषेण मह्यम्।
दीर्घायुत्वाय शतशारदाय। शत२ शरद्भ्य आयुषे वर्चसे॥१९॥

जीवात्वै पुण्याय। अहं त्वदस्मि मदसि त्वमेतत्।
ममासि योनिस्तव योनिरस्मि। ममैव सन्वहं हव्यान्यग्ने।
पुत्रः पित्रे लोककृज्जातवेदः। प्राणे त्वाऽमृतमादधामि।
अन्नादमन्नाद्याय। गोप्तारं गुप्त्यै। सुगारुहपत्यो विदहन्नरातीः।

उषसश्श्रेयसीश्रेयसीर्दधत् ॥ २० ॥

अग्ने॑ स॒पत्ना॑ꣳ अ॒प॒ बाध॑मानः। रा॒यस्पोष॑मिष॒मूर्ज॑म॒स्मासु॑
धेहि। इ॒मा उ॒ मामुप॑तिष्ठन्तु रा॒यः। आ॒भिः प्र॒जाभि॑रि॒ह
सं॒व॑सेय। इ॒हो इ॒डा तिष्ठ॑तु वि॒श्वरू॑पी। म॒ध्ये वसो॑र्दी॒दिहि॑
जा॒तवे॑दः। ओज॑से॒ बला॑य॒ त्वोद्य॑च्छे। वृष॑णे शुष्मा॒यायु॑षे
वर्च॑से। स॒प॒त्न॒तूर॑सि वृ॒त्रतूः। यस्ते॑ दे॒वेषु॑ म॒हिमा सु॑व॒र्गः ॥ २१ ॥

यस्तं॑ आ॒त्मा प॒शुषु॑ प्रवि॑ष्टः। पु॒ष्टि॒र्या ते॑ म॒नुष्ये॑षु पप्र॒थे।
तया॑ नो अ॒ग्ने जु॒षमा॑ण॒ एहि॑। दि॒वः पृ॑थि॒व्याः पर्य॑न्ति॒रिक्षा॑त्।
वा॒तात्प॑शु॒भ्यो अ॒ध्योष॑धी॒भ्यः। यत्र॑ यत्र जा॒तवे॑दस्सं॒ब॒भूथ॑।
ततो॑ नो अ॒ग्ने जु॒षमा॑ण॒ एहि॑। प्रा॒चीम॑नु॒ प्रदि॑शं प्रेहि॒ वि॒द्वान्।
अ॒ग्नेर॑ग्ने पु॒रो अ॑ग्नि॒र्भवे॑ह। वि॒श्वा आ॑शा दी॒द्यानो॑ वि भा॒हि ॥ २२ ॥

ऊ॒र्जं नो॑ धेहि द्वि॒पदे॑ चतु॑ष्पदे। अ॒न्व॒ग्नि॒रुष॑सा॒मग्र॑म॒ख्यत्।
अ॒न्वहा॑नि प्रथ॒मो जा॒तवे॑दाः। अ॒नु सूर्य॑स्य पु॒रुत्रा॑ च
र॒श्मीन्। अ॒नु द्या॒वापृ॑थि॒वी आ॑त॒ताना॑। वि॒क्रम॑स्व म॒हाꣳ
अ॑सि। वे॒दिष॑न्मा॒नुषे॑भ्यः। त्रि॒षु लो॒केषु॑ जा॒गृहि॑। य॒दिदं॑
दि॒वो यद॑दः पृथि॒व्याः। सं॒वि॒दा॒ने रोद॑सी सं ब॒भूवतुः॑ ॥ २३ ॥

तयोः॑ पृ॒ष्ठे सी॑दतु जा॒तवे॑दाः। श॒भूः प्र॒जाभ्य॑स्त॒नुवै॑ स्यो॒नः।
प्रा॒णं त्वाऽमृ॑त॒ आ द॑धामि। अ॒न्नाद॑म॒न्नाद्या॑य। गो॒प्तारं॑ गु॒प्त्यै।
यत्ते॑ शु॒क्र शु॒क्रं वर्च॑श्शु॒क्रा त॒नूः। शु॒क्रं ज्योति॑रज॒स्रम्। तेन॑ मे
दी॒दिहि॑ तेन॒ त्वाऽऽद॑धे। अ॒ग्निना॑ऽग्ने ब्रह्म॑णा। आ॒न॒शे व्या॑न॒शे

सर्व॑मायुर्व्या॑न॒शे॥ २४॥

न॒र्यं प्र॒जां मे॑ गोपाय। अ॒मृत॑त्वाय॒ जीव॑से। जा॒तां ज॑नि॒ष्यमा॑णां च। अ॒मृते॑ स॒त्ये प्र॑ति॒ष्ठिता॑म्। अथ॑र्व॒ पितुं॑ मे॑ गोपाय। र॒सम॑न्नमिहायु॑षे। अद॑ब्धा॒योऽशी॑ततनो। अवि॑षन्नः पि॒तुं कृ॑णु। श॒स्यं प॒शून्मे॑ गोपाय। द्वि॒पादो॒ ये चतु॑ष्पदः॥ २५॥

अ॒ष्टाश॑फाश्च॒ य इ॒हाग्रे॑। ये चैक॑शफा आशु॒गाः। सप्र॑थ॒ सभां॑ मे॑ गोपाय। ये च॒ सभ्या॑स्सभा॒सदः॑। तानि॑न्द्रि॒याव॑न्तः कुरु। सर्व॑मायुरुपा॑सताम्। अहे॑ बु॒ध्निय॒ मन्त्रं॑ मे गोपाय। यमृ॑षयस्त्रैवि॒दा वि॒दुः। ऋच॑स्सामा॒नि यजू॑ंषि। सा हि श्री॑र॒मृता॑ स॒ताम्॥ २६॥

चतु॑श्शिखण्डा युव॒तिस्सु॑पेशः। घृ॒तप्र॑तीका॒ भुव॑नस्य॒ मध्ये॑। म॒र्मृज्य॑मा॒ना मह॑ते सौभ॒गाय॑। मह्यं॑ धु॒क्ष्व॒ यज॑मानाय॒ कामा॑न्। इ॒हैव॑ सन्त॒त्रं स॒तो वो॑ अ॒ग्नयः॑। प्रा॒णेन॑ वा॒चा मन॑सा बिभ॒र्मि। ति॒रो मा॒ सन्त॑मायु॒र्मा प्र॑हा॑सीत्। ज्योति॑षा वो वैश्वान॒रेणो॑प॒तिष्ठे॑। प॒ञ्चधा॑ऽग्नी॒न्यक्रा॑मत्। वि॒राट्थ्सृ॑ष्टा प्र॒जाप॑न्ते। ऊ॒र्ध्वाऽऽरो॑हद्रोहिणी। योनि॑र॒ग्नेः प्र॑ति॒ष्ठितिः॥ २७॥

नवै॒तान्य॑हा॒नि भव॑न्ति। न॒व॒ वै सु॑व॒र्गा लो॒काः। यदे॒तान्य॑हा॒न्युप॑यन्ति। न॒वस्वे॒व तत्सु॑व॒र्गेषु॑ लो॒केषु॑ स॒त्रिणः॑ प्र॒ति॒तिष्ठ॑न्तो यन्ति। अ॒ग्नि॒ष्टोमाः॑ पर॑स्सामानः

कार्या इत्याहुः। अग्निष्टोमसमितस्सुवर्गो लोक इति।
द्वादशाग्निष्टोमस्य स्तोत्राणि। द्वादश मासास्संवत्सरः। तत्तत्र
सूक्ष्मम्। उक्थ्या एव सप्तदशाः परस्सामानः कार्याः॥२८॥

पशवो वा उक्थानि। पशूनामवरुद्धौ। विश्वजिदभिजितावग्निष्टोमौ।
उक्थ्यास्सप्तदशाः परस्समानः। ते सःस्तुता विराजंमभि
संपद्यन्ते। द्वे चर्चावतिरिच्येते। एकया गौरतिरिक्तः।
एकयाऽऽयुरूनः। सुवर्गो वै लोको ज्योतिः।
ऊर्ग्विराट्॥२९॥

सुवर्गमेव तेन लोकमभि जयन्ति। यत्परः राथन्तरम्।
तत्प्रथमेऽहंकार्यम्। बृहद्वितीयै। वैरूपं तृतीयै। वैराजं चतुर्थै।
शाक्रं पञ्चमे। रैवतः षष्ठे। तदु पृष्ठेभ्यो नयन्ति। सन्तनय
एते ग्रहा गृह्यन्ते॥३०॥

अतिग्राह्याः परस्सामसु। इमानेवैतैर्लोकान्त्सतन्वन्ति।
मिथुना एते ग्रहा गृह्यन्ते। अतिग्राह्याः परस्सामसु।
मिथुनमेव तैर्यजमाना अवरुन्धते। बृहत्पृष्ठं भवति। बृहद्वै
सुवर्गो लोकः। बृहतैव सुवर्गं लोकं यन्ति। त्रयस्त्रिंशिनाम्
सामं। माध्यन्दिने पवमाने भवति॥३१॥

त्रयस्त्रिंशद्वै देवताः। देवता एवावरुन्धते। ये वा इतः पराश्च
संवत्सरमुपयन्ति। न हैनं ते स्वस्ति समश्नुवते। अथ
येऽमुतोऽर्वाश्चमुपयन्ति। ते हैनः स्वस्ति समश्नुवते। एतद्वा

अ॒मुतो॒ऽर्वा॒श्चमु॑पयन्ति। यदे॒वम्। यो ह॒ खलु॒ वाव॒ प्र॒जाप॑तिः।
स उ॒वेवेन्द्र॑ः। तदु॑ दे॒वेभ्यो॒ नय॑न्ति॥३२॥

संत॑ति॒र्वा ए॒ते ग्र॑हाः। यत्प॑रस्सामानः। वि॒षूवा॑न्दि॒वाकी॒र्त्यम्।
यथा॒ शाला॑यै॒ पक्ष॑सी। ए॒व॑ सं॒वत्स॑रस्य॒ पक्ष॑सी। यदे॒तेन॑
गृ॒ह्येर॑न्। वि॒षूची॑ सं॒वत्स॑रस्य॒ पक्ष॑सी॒ व्य॒व॑स्र॑सेयाताम्।
आ॒र्ति॒मा॒र्च्छे॒युः। यदे॒ते गृ॑ह्यन्ते। यथा॒ शाला॑यै॒ पक्ष॑सी मध्य॒मं
व॒॑श॒म॒भि॒ सं॒मा॒यच्छ॑ति॥३३॥

ए॒व॑ सं॒वत्स॑रस्य॒ पक्ष॑सी दि॒वाकी॒र्त्यम॒भि॒ सं त॑न्वन्ति।
ना॒र्ति॒मा॒र्च्छ॑न्ति। ए॒क॒वि॒॑श॒म॒ह॑र्भवति। शु॒क्रा॒ग्रा॒ ग्र॑हा गृह्यन्ते।
प्र॒त्यु॒त्त॑ब्ध्यै॒ स॒य॒त्वाय॑। सौ॒र्य ए॒तद॑हः॒ प॒शुरा॑ल॒भ्यते॑।
सौ॒र्यो॑ऽति॒ग्रा॒ह्यो गृ॑ह्यते। अ॒हरे॒व रू॒पेण॒ सम॑र्धयन्ति। अथो॒
अ॒हं ए॒वैष॒ ब॒लि॒र्हिय॑ते। स॒प्तै॒तद॑ह॒रति॒ग्रा॒ह्या गृ॑ह्यन्ते॥३४॥

स॒प्त वै शी॑ष्प॒ण्याः प्रा॑णाः। अ॒सावा॑दि॒त्यश्शि॑रः॒
प्र॒जाना॑म्। शी॒रुष॑न्ने॒व प्र॒जाना॑ प्रा॒णान्द॑धाति। तस्मा॑त्स॒प्त
शी॒रुष॑न्प्रा॒णाः। इन्द्रो॑ वृ॒त्रं ह॒त्वा। अ॒सुरा॑न्परा॒भाव्य॑। स
इ॒माल्लो॑कान॒भ्य॑जयत्। तस्या॒सौ लो॒कोऽन॑भिजित आसीत्।
तं वि॒श्वक॑र्मा भू॒त्वाऽभ्य॑जयत्। यद्वै॑श्वक॒र्म॒णो गृ॑ह्यते॥३५॥

सु॒व॒र्गस्य॑ लो॒कस्या॑भिजित्यै। प्र वा ए॒तेऽस्मा॑ल्लो॒काच्च॑वन्ते।
ये वै॑श्वक॒र्म॒णं गृ॑ह्यते। आ॒दि॒त्यश्श्वो॑ गृह्यते। इ॒यं वा अ॑दि॒तिः।

अस्यामेव प्रति तिष्ठन्ति। अन्योन्यो गृह्येते। विश्वान्येवान्येन
कर्माणि कुर्वाणा यन्ति। अस्यामन्येन प्रति तिष्ठन्ति।
तावाऽपरार्धात्संवत्सरस्यान्योन्यो गृह्येते। तावुभौ सह
महाव्रते गृह्येते। यज्ञस्यैवान्तं गत्वा। उभयोर्लोकयोः
प्रतितिष्ठन्ति। अर्कमुक्थं भवति। अन्नाद्यस्यावरुध्यै॥३६॥

एकविंश एष भवति। एतेन वै देवा एकविंशेन।
आदित्यमित उत्तमं सुवर्गं लोकमारोहयन्। स वा एष
इत एकविंशः। तस्य दशावस्तादहानि। दशं परस्तात्। स
वा एष विराज्युभयतः प्रतितिष्ठितः। विराजि हि वा एष
उभयतः प्रतितिष्ठितः। तस्मादन्तरेमौ लोकौ यन्। सर्वेषु
सुवर्गेषु लोकेष्वभितपन्नेति॥३७॥

देवा वा आदित्यस्य सुवर्गस्य लोकस्य। परांचोऽतिपादादबिभयुः।
तं छन्दोभिरदहन्मृत्यै। देवा वा आदित्यस्य सुवर्गस्य
लोकस्य। अवांचोऽवपादादबिभयुः। तं पञ्चमी रश्मिभिरुदवयन्।
तस्मादेकविंशेऽहन्पञ्च दिवाकीर्त्यानि क्रियन्ते। रश्मयो
वै दिवाकीर्त्यानि। ये गायत्रे। ते गायत्रीषूत्तरयोः
पर्वमानयोः॥३८॥

महादिवाकीर्त्यं होतुं पृष्ठम्। विकुर्णं ब्रह्मसामम्।
भासोऽग्निष्टोमः। अथैतानि पराणि। परैर्वै देवा आदित्यं
सुवर्गं लोकमपारयन्। यदपारयन्। तत्पराणां परत्वम्।

पा॒रय॑न्त्ये॒नं परा॑णि। य ए॒वं वेद॑। अथै॒तानि॑ स्पर्॒राणि। स्पर्॒रैर्वै
दे॒वा आ॑दि॒त्यः सु॑व॒र्गं लो॒कम॑स्पा॒रय॑न्। यदस्पा॒रय॑न्।
तथ॑स्पर्॒राणां॑ स्पर्॒त्वम्। स्पा॒रय॑न्त्यै॒नः॑ स्पर्॒राणि। य ए॒वं
वेद॑॥ ३९॥

अप्र॑तिष्ठां॒ वा ए॒ते ग॑च्छन्ति। येषा॑ सं॒वत्स॑रेऽना॒प्तेऽथ॑।
एका॑द॒शि॒न्याप्य॑ते। वैष्ण॑वं वा॒म॒न॒मा ल॑भन्ते। य॒ज्ञो वै
विष्णु॑ः। य॒ज्ञमे॒वा॒ल॑भन्ते॒ प्रति॑ष्ठित्यै। ऐ॒न्द्रा॒ग्न॒मा॒ल॑भन्ते।
इ॒न्द्रा॒ग्नी वै दे॒वाना॑म॒या॒तया॑मानौ। ये ए॒व दे॒वते॒ अया॑तयाम्नी।
ते ए॒वा॒ल॑भन्ते॥ ४०॥

वै॒श्वदे॒व॒मा॒ल॑भन्ते। दे॒वता॑ ए॒वाव॑रुन्धते। द्या॒वा॒पृ॒थि॒व्या
धे॒नु॒मा॒ल॑भन्ते। द्या॒वा॒पृ॒थि॒व्योरे॒व प्र॑ति तिष्ठन्ति। वा॒य॒व्यं
व॒त्स॒मा॒ल॑भन्ते। वा॒युरे॒वैभ्यो॑ यथाऽऽय॒त॒नाद्दे॒वता॑ अ॒व॑रुन्धे।
आ॒दि॒त्याम॑विं व॒शा॒मा॒ल॑भन्ते। इ॒यं वा अ॑दि॒तिः। अ॒स्यामे॒व
प्र॑ति तिष्ठन्ति। मै॒त्रा॒व॒रु॒णी॒मा॒ल॑भन्ते॥ ४१॥

मि॒त्रेणै॒व य॒ज्ञस्य॑ स्वि॑ष्टः श॒मय॑न्ति। वरु॑णे॒न दुरि॑ष्टम्।
प्रा॒जा॒प॒त्यं तू॒प॒रं म॑हाव्र॒त आ॑ल॒भन्ते। प्रा॒जा॒प॒त्योऽति॑ग्रा॒ह्यो
गृ॒ह्यते। अ॒हरे॒व रू॒पेण॑ स॒म॒र्धय॑न्ति। अथो॒ अहं॑ ए॒वैष
ब॒लि॒र्हि॒यते। आ॒ग्ने॒य॒मा ल॑भन्ते॒ प्रति॑ प्र॒ज्ञा॒त्यै। अ॒ज॒पे॒त्वान्
वा ए॒ते पूर्वे॑र्मा॒सैर॑व रुन्धते। यदे॒ते ग॒व्याः प॒शव॑ आ॒ल॒भ्यन्ते॑।
उ॒भये॑षां पशू॒नाम॑व॒रु॒द्धौ॥ ४२॥

यदति॑रि॒क्तामे॒काद॒शिनी॑मा॒ल॒भैर॑न्। अप्रि॑यं भ्रातृ॒व्यम॒भ्यति॑रिच्येत।

यद्वौद्वौ प॒शू स॒मस्ये॑युः। कनी॑य॒ आयुः॑ कुर्वीर॒न्। यदे॒ते
ब्राह्म॑णवन्तः प॒शवं आल॑भ्यन्ते। नाप्रि॑यं भ्रातृ॒व्यम॒भ्यति॑रिच्यते।
न कनी॑य॒ आयुः॑ कुर्वते॥४३॥

प्र॒जाप॑तिः प्र॒जास्सृ॑ष्ट्वा वृ॒त्तोऽश॑यत्। तं दे॒वा भू॑ताना॒ं
रसं॑ तेज॑स्संभृत्य। तेनै॒नम॑भिषज्यन्। म॒हान॑ववर्तीति।
तन्म॑हाव्रतस्य॒ महाव्र॑तत्वम्। म॒हद्व्र॑तमिति। तन्म॑हाव्रतस्य॒
महाव्र॑तत्वम्। म॒हतो॑ व्रतमिति। तन्म॑हाव्रतस्य॒ महाव्र॑तत्वम्।
प॒ञ्चवि॑ंशस्स्तोमो भवति॥४४॥

चतु॑र्विंशत्य॒र्धमा॑सस्संवत्स॒रः। यद्वा ए॒तस्मि॑न्संवत्स॒रेऽधि॑
प्राजा॑यत। तदन्नं॑ पञ्चवि॑ंशमभवत्। म॒ध्यतः॑ क्रियते। म॒ध्यतो॑
ह्यन्न॑मशितं धि॒नोति॑। अथो॑ मध्य॒त ए॒व प्र॒जाना॑मूर्ध॒यते॑।
अथ॒ यद्वा इ॒दम॑न्त॒तः क्रि॒यते॑। तस्मा॑दुद॒न्ते प्र॒जास्स॑मैध॒न्ते।
अन्त॒तः क्रि॒यते॑ प्र॒जन॑नायै॒व। त्रि॒वृच्छि॑रो भवति॥४५॥

त्रेधा॑विहितं॒ हि शि॒रः॑। लोमं॑ छुवीरस्थिं। परा॑चा स्तुवन्ति।
तस्मा॑त्तत्स॒दृगे॒व। न मे॒द्यतो॑ऽनु मे॒द्यति॑। न कृ॒श्यतो॑ऽनु
कृ॒श्यति॑। प॒ञ्चद॑शोऽन्यः प॒क्षो भ॑वति। स॒प्तद॑शोऽन्यः।
तस्मा॑द्वया॒ं स्य॒न्यत॑रम॒र्धम॑भि॒ पर्या॑वर्तन्ते। अ॒न्यत॑रतो॒ हि
तद्व॑रीयः क्रियते॥४६॥

प॒ञ्चवि॑ंश आ॒त्मा भ॑वति। तस्मा॑न्मध्य॒तः प॒शवो॑ वरि॑ष्ठाः।
ए॒कवि॑ंशं पुच्छ॑म्। द्वि॒पदा॑सु स्तुवन्ति॒ प्रति॑ष्ठित्यै। सर्वे॑ण

सह स्तुवन्ति। सर्वेण ह्यात्मनाऽऽत्मन्वी। सहोत्पतन्ति।
एकैकामुच्छिंषन्ति। आत्मन् ह्यङ्गानि बद्धानि। न वा
एतेन सर्वः पुरुषः॥४७॥

यदितद्वतो लोमानि दतो नखान्। परिमादः क्रियन्ते।
तान्येव तेन प्रत्युप्यन्ते। औदुम्बरस्तल्पो भवति।
ऊर्वा अन्नमुदुम्बरः। ऊर्ज एवान्नाद्यस्यावरुध्यै।
यस्य तल्पसद्यमभिजितः स्यात्। स देवानां
साम्यक्षे। तल्पसद्यमभिजयानीति तल्पमारुह्योद्गायेत्।
तल्पसद्यमेवाभिजयति॥४८॥

यस्य तल्पसद्यमभिजितः स्यात्। स देवानां साम्यक्षे।
तल्पसद्यमापराजेषीति तल्पमारुह्योद्गायेत्। न तल्पसद्यं
पराजयते। प्लेङ्गे शंसति। महो वै प्लेङ्गः। महस
एवान्नाद्यस्यावरुद्धौ। देवासुरास्संयत्ता आसन्। त आदित्ये
व्यायच्छन्त। तं देवास्समजयन्॥४९॥

ब्राह्मणश्च शूद्रश्च चर्मकर्ते व्यायच्छेते। दैव्यो वै वर्णो ब्राह्मणः।
असुर्यश्शूद्रः। इमेऽराथ्सुरिमे सुभूतमक्रन्नित्यन्यतरो ब्रूयात्।
इम उद्वासीकारिण इमे दुर्भूतमक्रन्नित्यन्यतरः। यदेवैषां
सुकृतं या राद्धिः। तदन्यतरोऽभि श्रीणाति। यदेवैषां
दुष्कृतं याऽराद्धिः। तदन्यतरोऽपि हन्ति। ब्राह्मणस्संजयति।
अमुमेवादित्यं भ्रातृव्यस्य संविन्दन्ते॥५०॥

दे॒वा॒सुरा॑स्संय॑न्ता आ॒सन्। ते दे॒वा वि॑ज॒यमु॑प॒यन्तः॑।
 अ॒ग्नी॒षोम॑योस्तेज॒स्विनी॑स्त॒नूस्सं॑न्य॒दध॑त। इ॒दमु॑ नो
 भवि॑ष्यति। यदि॑ नो जे॒ष्यन्ती॑ति। तेना॒ग्नी॒षोमा॑वपा॒क्राम॑ताम्।
 ते दे॒वा वि॒जित्य॑। अ॒ग्नी॒षोमा॑वन्वै॒च्छन्। तेऽग्नि॑मन्व॒विन्द॑न्तुषू॒थ्सं॑न्नम्।
 तस्य॒ विभ॑क्तीभिस्तेज॒स्विनी॑स्त॒नूरवा॑रुन्धत॥१॥

ते सोम॑मन्व॒विन्द॑न्। तम॑घ्नन्। तस्य॑ यथाऽभि॒ज्ञाय॑
 त॒नूर्व्य॑गृह्णत। ते ग्रहा॑ अभवन्। तद्ग्रहा॑णां ग्रह॒त्वम्। यस्यै॒वं
 वि॒दुषो॑ ग्रहा॑ गृह्यन्ते। तस्य॒ त्वैव॑ गृही॒ताः। नाना॑ऽऽग्नेयं
 पुनरा॒धेये॑ कुर्यात्। यदना॑ग्नेयं पुनरा॒धेये॑ कुर्यात्। व्यृ॒द्धमे॒व
 तत्॥२॥

अना॑ग्नेयं वा ए॒तत्क्रि॑यते। यथ्स॒मिध॒स्तनू॑नपा॒तमि॒डो
 ब॒ह्नि॒र्यज॑ति। उ॒भावा॑ग्नेयावाज्य॑भागौ स्याताम्। अना॑ज्यभागौ
 भव॑तु इत्या॑हुः। यदु॒भावा॑ग्नेयावन्व॒ञ्चावि॑ति। अ॒ग्नये॑
 प॒र्वमा॑नायोत्तर॑स्स्यात्। यत्प॒र्वमा॑नाय। तेनाज्य॑भागः।
 तेन॑ सौ॒म्यः। बुध॑न्वत्याग्नेयस्याज्य॑भागस्य पुरोऽनु॒वाक्या॑
 भव॑ति॥३॥

यथा॑ सु॒प्तं बो॑धयति। ता॒दृगे॒व तत्। अ॒ग्नि॒न्यक्ताः
 पत्नी॑संया॒जाना॑मृच॑स्स्युः। तेना॑ग्नेयं सर्वं भवति। ए॒क॒धा
 तेज॒स्विनी॑ दे॒वता॑मुपैतीत्या॑हुः। सैन॑मीश्वरा प्र॒दह॑ इति।
 नेति॑ ब्रूयात्। प्र॒जन॑नं वा अ॒ग्निः। प्र॒जन॑नमे॒वोपै॑तीति।

कृतयंजुस्संभृतसंभार इत्याहुः॥४॥

न संभृत्यास्संभाराः। न यजुः कार्यमिति। अथो खलु।
संभृत्या एव संभाराः। कार्यं यजुः। पुनराधेयस्य समृद्धौ।
तेनोपांशु प्रचरति। एष्य इव वा एषः। यत्पुनराधेयः।
यथोपांशु नष्टमिच्छति॥५॥

तादृगेव तत्। उच्चैस्स्विष्टकृतमुत्सृजति। यथा नष्टं
वित्त्वा प्राहायमिति। तादृगेव तत्। एकधा तैजस्विनीं
देवतामुपैतीत्याहुः। सैनमीश्वरा प्रदह इति। तत्तथा नोपैति।
प्रयाजानूयाजेष्वेव विभक्तीः कुर्यात्। यथापूर्वमाज्यभागौ
स्याताम्। एवं पत्नीसंयाजाः॥६॥

तद्वैश्वानरवत्प्रजननवत्तरमुपैतीति। तदाहुः। व्यृद्धं वा एतत्।
अनाग्नेयं वा एतत्क्रियत इति। नेति ब्रूयात्। अग्निं प्रथमं
विभक्तीनां यजति। अग्निमुत्तमं पत्नीसंयाजानाम्। तेनाग्नेयम्।
तेन समृद्धं क्रियत इति॥७॥

देवा वै यथादर्शं यज्ञानाहरन्त। योऽग्निष्टोमम्। य उक्थ्यम्।
योऽतिरात्रम्। ते सहैव सर्वे वाजुपेयमपश्यन्। ते।
अन्योऽन्यस्मै नातिष्ठन्त। अहमनेन यजा इति। तैऽब्रुवन्।
आजिमस्य धावामेति॥८॥

तस्मिन्नाजिमधावन्। तं बृहस्पतिरुदजयत्। तेनायजत।
स स्वाराज्यमगच्छत्। तमिन्द्रोऽब्रवीत्। मामनेन

याजयेति। तेनेन्द्रमयाजयत्। सोऽग्रं देवतानां पर्येत्।
अगच्छत्स्वाराज्यम्। अतिष्ठन्तास्मै ज्यैष्ठ्याय॥१॥

य एवं विद्वान् वाजपेयेन यजते। गच्छति स्वाराज्यम्।
अग्रं समानानां पर्येति। तिष्ठन्तेऽस्मै ज्यैष्ठ्याय। स वा
एष ब्राह्मणस्य चैव राजन्यस्य च यज्ञः। तं वा एतं वाजपेय
इत्याहुः। वाजाप्यो वा एषः। वाजं ह्येतेन देवा ऐप्सन्।
सोमो वै वाजपेयः। यो वै सोमं वाजपेयं वेद॥१०॥

वाज्यैवैनं पीत्वा भवति। आऽस्य वाजी जायते। अन्नं वै
वाजपेयः। य एवं वेद। अत्यन्नम्। आऽस्यान्नादो जायते।
ब्रह्म वै वाजपेयः। य एवं वेद। अत्ति ब्रह्मणाऽन्नम्। आऽस्य
ब्रह्मा जायते ॥११॥

वाग्वै वाजस्य प्रसवः। य एवं वेद। करोति वाचा वीर्यम्।
एनं वाचा गच्छति। अपिवर्ती वाचं वदति। प्रजापतिर्देवेभ्यो
यज्ञान्व्यादिशत्। स आत्मन्वाजपेयमधत्त। तं देवा अब्रुवन्।
एष वाव यज्ञः। यद्वाजपेयः॥१२॥

अप्येव नोऽत्रास्त्विति। तेभ्य एता उज्जितीः प्रायच्छत्। ता
वा एता उज्जितयो व्याख्यायन्ते। यज्ञस्य सर्वत्वाय।
देवतानामनिर्भागाय। देवा वै ब्रह्मणश्चान्नस्य च
शमलमपाघ्नन्। यद्ब्रह्मणश्शमलमासीत्। सा गाथा
नाराशंस्यभवत्। यदन्नस्य। सा सुरा॥१३॥

तस्माद्वायं तश्च म॒त्तस्य॑ च॒ न प्र॑तिगृह्य॑म्। यत्प्र॑तिगृह्णी॒यात्।
 श॒मलं॑ प्र॑तिगृह्णी॒यात्। सर्वा॑ वा ए॒तस्य॑ वा॒चोऽव॑रुद्धाः।
 यो वा॑ज॒पेय॑याजी। या पृ॑थि॒व्यां याऽग्नौ॑ या र॑थन्त॒रे।
 याऽन्तरि॑क्षे॒ या वा॒यौ या वा॑म॒देव्ये॑। या दि॒वि
 याऽऽदि॒त्ये या बृ॑ह॒ति। याऽप्सु॑ यौष॑धीषु॒ या
 वन॑स्पति॒षु। तस्मा॑द्वाज॒पेय॑या॒ज्या॒र्त्विजी॑नः। सर्वा॑ ह्य॒स्य
 वा॒चोऽव॑रुद्धाः॥१४॥

दे॒वा वै यद॑न्यैर्ग्र॒हैर्य॑ज्ञस्य॒ नावा॑रुन्धत। तद॑ति॒ग्राह्यै॑रति॒गृह्या॑वा॒रुन्ध॑त।
 तद॑ति॒ग्राह्या॑णामति॒ग्राह्य॑त्वम्। यद॑ति॒ग्राह्या॑ गृ॒ह्यन्ते॑।
 यदे॒वान्यै॑र्ग्र॒हैर्य॑ज्ञस्य॒ नाव॑रुन्धे। तदे॒व तैर॑ति॒गृह्या॑व॒रुन्धे॑। प॒ञ्च
 गृ॒ह्यन्ते॑। पाङ्क्तो॑ य॒ज्ञः। यावा॑ने॒व य॒ज्ञः। तमा॑प्स्वा॒व॒रुन्धे॑॥१५॥

सर्व॑ ऐ॒न्द्रा भ॑वन्ति। ए॒क॒धैव॑ यज॑मान इन्द्रि॒यं द॑धति।
 स॒प्तद॑श प्राजाप॒त्या ग्र॑हा गृ॒ह्यन्ते॑। स॒प्तद॑शः प्र॒जाप॑तिः।
 प्र॒जाप॑ते॒रात्यै॑। ए॒क॒य॒र्चा गृ॑ह्णाति। ए॒क॒धैव॑ यज॑माने वी॒र्यं॑
 द॑धाति। सो॒म॒ग्र॒हाः॑ सु॒रा॒ग्र॒हाः॑ गृ॑ह्णाति। ए॒तद्वै दे॒वानां॑
 पर॑ममन्न॑म्। यथ्सोमः॑॥१६॥

ए॒तन्म॑नु॒ष्या॑णाम्। यथ्सुरा॑। प॒र॒मे॒णैवास्मा॑ अ॒न्नाद्ये॑ना॒वर॑म॒न्नाद्य॑म॒वरु॑न्धे
 सो॒म॒ग्र॒हान्गृ॑ह्णाति। ब्र॒ह्म॑णो॒ वा ए॒तत्तेजः॑। यथ्सोमः॑। ब्र॒ह्म॑ण
 ए॒व तेज॑सा॒ तेजो॑ यज॑माने द॑धाति। सु॒रा॒ग्र॒हान्गृ॑ह्णाति।
 अन्न॑स्य॒ वा ए॒तच्छ॑म॒लम्। यथ्सुरा॑॥१७॥

अन्नस्यैव शमलेन शमलं यजमानादपहन्ति। सोमग्रहाःश्च
 सुराग्रहाःश्च गृह्णाति। पुमान् वै सोमः। स्त्री सुरा।
 तन्मिथुनम्। मिथुनमेवास्य तद्यज्ञे करोति प्रजननाय।
 आत्मानमेव सोमग्रहैस्स्पृणोति। जायाः सुराग्रहैः।
 तस्माद्वाजपेययाज्यमुष्मिल्लोके स्त्रियः संभवति।
 वाजपेयाभिजितः ह्यस्य॥१८॥

पूर्वं सोमग्रहा गृह्यन्ते। अपरे सुराग्रहाः। पुरोऽक्षः
 सोमग्रहान्त्सादयति। पश्चादक्षः सुराग्रहान्। पापवस्यस्य
 विधृत्यै। एष वै यजमानः। यत्सोमः। अन्नः सुरा।
 सोमग्रहाःश्च सुराग्रहाःश्च व्यतिषजति। अन्नाद्यैर्नैवैनं
 व्यतिषजति॥१९॥

संपृचस्स्थ सं मा भद्रेण पृङ्केत्याह। अन्नं वै भद्रम्।
 अन्नाद्यैर्नैवैनं सः सृजति। अन्नस्य वा एतच्छमलम्।
 यत्सुरा। पाप्मेव खलु वै शमलम्। पाप्मना वा
 एनमेतच्छमलेन व्यतिषजति। यत्सोमग्रहाःश्च सुराग्रहाःश्च
 व्यतिषजति। विपृचस्स्थ वि मा पाप्मना पृङ्केत्याह।
 पाप्मनैर्नैवैनं शमलेन व्यावर्तयति॥२०॥

तस्माद्वाजपेययाजी पूतो मेध्यो दक्षिण्यः। प्राडुद्ववति
 सोमग्रहैः। अमुमेव तैर्लोकमभिजयति। प्रत्यङ्खसुराग्रहैः।
 इममेव तैर्लोकमभिजयति। प्रतिष्ठन्ति सोमग्रहैः। यावदेव
 सत्यम्। तेन सूयते। वाजसृज्यसुराग्रहान् हरन्ति।

अनृतेनैव विश॑ स॑सृजति। हिर॑ण्यपात्रं मधोः॑ पूर्णं
द॑दाति। म॒ध्व्योऽसा॑नीति। ए॒क॒धा ब्र॑ह्मण॒ उप॑ हरति।
ए॒क॒धैव यज॑मान॒ आयु॑स्तेजो॑ दधाति॥ २१॥

ब्र॒ह्म॒वादि॑नो वदन्ति। नाग्नि॑ष्टोमो नोक्थ्यः॑। न षोड॑शी
नाति॑रात्रः। अथ॒ कस्मा॑द्वाज॒पेये॑ सर्वे यज्ञ॑कृतवोऽव॑रुध्यन्त॒
इति॑। प॒शुभि॑रिति॒ ब्रूयात्। आ॒ग्नेयं॑ प॒शुमा॑ल॒भते। अ॒ग्नि॒ष्टोममे॑व
तेना॑व॒रुन्धे। ऐ॒न्द्रा॒ग्नेनो॑क्थ्यम्। ऐ॒न्द्रेण॑ षोड॒शिन॑स्तोत्रम्।
सा॒र॒स्व॒त्याऽति॑रात्रम्॥ २२॥

मा॒रु॒त्या बृ॑ह॒तस्तो॑त्रम्। ए॒ताव॑न्तो॒ वै य॑ज्ञ॑कृतवः॑।
ता॒न्य॒प॒शुभि॑रे॒वाव॑रुन्धे। आ॒त्मान॑मे॒व स्पृ॑णोत्यग्नि॒ष्टोमे॑न।
प्रा॒णा॒पा॒नावु॑क्थ्येन। वी॒र्य॑ः॑ षोड॒शिन॑स्तोत्रेण।
वाच॑मति॒रात्रे॑ण। प्र॒जां बृ॑ह॒तस्तो॑त्रेण। इ॒ममे॑व लो॒कम॑भिज॑यत्यग्नि॒ष्टोमे॑
अ॒न्तरि॑क्षमु॒क्थ्ये॑न॥ २३॥

सु॒व॒र्गं लो॒कं षो॑ड॒शिन॑स्तोत्रेण। दे॒व॒या॒ना॒ने॒व प॑थ
आ॒रो॒ह॒त्यति॑रात्रेण। ना॒कः॑ रो॒हति॑ बृह॒तस्तो॑त्रेण। तेज॑
ए॒वा॒त्म॒न्ध॒त्त आ॒ग्नेये॑न॒ प॒शुना॑। ओ॒जो ब॑ल॒मै॒न्द्रा॒ग्नेन॑।
इ॒न्द्रि॒यमै॒न्द्रेण॑। वाच॑ः॑ सा॒र॒स्व॒त्या। उ॒भावे॑व दे॒वलोकं॑
च॑ म॒नुष्य॑लो॒कं चा॑भिज॑यति मा॒रु॒त्या व॑शया॑। स॒प्त॒देश॑
प्रा॒जाप॑त्या॒न्य॒शूना॑ल॒भते। स॒प्त॒द॒शः प्र॒जाप॑तिः॥ २४॥

प्र॒जाप॑ते॒राप्त्यै॑। श्या॒मा ए॒करू॑पा भवन्ति। ए॒वमि॑व॒ हि

प्रजापतिस्समृद्धौ। तान्पर्यग्निकृतानुत्सृजति। मरुतो
यज्ञमजिघांसन्प्रजापतेः। तेभ्य एतां मारुतीं वशामालभत।
तयैवैनानशमयत्। मारुत्या प्रचर्य। एतान्त्संज्ञपयेत्। मरुत
एव शमयित्वा॥२५॥

एतैः प्रचरति। यज्ञस्याघाताय। एकधा वपा जुहोति।
एकदेवत्या हि। एते। अथो एकधैव यजमाने वीर्यं दधाति।
नैवारेण सप्तदशशरावेणैतद्भिः प्रचरति। एतत्पुरोडाशा
ह्येते। अथो पशूनामेव छिद्रमपि दधाति। सारस्वत्योत्तमया
प्रचरति। वाग्वै सरस्वती। तस्मात्प्राणानां वागुत्तमा। अथो
प्रजापतावेव यज्ञं प्रतिष्ठापयति। प्रजापतिरहि वाक्।
अपन्नदती भवति। तस्मान्मनुष्यास्सर्वाध्वँचं वदन्ति॥२६॥

सावित्रं जुहोति कर्मणःकर्मणः पुरस्तात्। कस्तद्वेदेत्याहुः।
यद्वाजपेयस्य पूर्वं यदपरमिति। सवितृप्रसूत एव यथापूर्वं
कर्माणि करोति। सवनेसवने जुहोति। आक्रमणमेव
तत्सेतुं यजमानः कुरुते। सुवर्गस्य लोकस्य समष्टौ।
वाचस्पतिर्वाचमद्य स्वदाति न इत्याह। वाग्वै देवानां
पुराऽन्नमासीत्। वाचमेवास्मा अन्नं स्वदयति॥२७॥

इन्द्रस्य वज्रोऽसि वार्त्रघ्न इति रथमुपावहरति विजित्यै।
वाजस्य नु प्रसवे मातरं महीमित्याह। यच्चैवेयम्।
यच्चास्यामधि। तदेवावरुन्धे। अथो तस्मिन्नेवोभयेऽभिषिच्यते।

अ॒प्स्वन्तर॒मृत॑म॒प्सु भै॒ष॒ज॒मित्य॑श्वा॒न्य- ल॒पू॒लय॑ति। अ॒प्सु
वा अ॒श्व॑स्य॒ तृती॑यं प्रवि॑ष्टम्। तद॑नु॒वेन॒न्वव॑प्लवते। यद॒प्सु
प॑ल॒पू॒लय॑ति॥ २८॥

यदे॒वास्या॒प्सु प्र॑वि॑ष्टम्। तदे॒वावरु॑न्धे। बहु॒ वा
अ॒श्वोऽमे॒ध्यमु॑प॒गच्छ॑ति। यद॒प्सु प॑ल॒पू॒लय॑ति। मे॒ध्या॒ने॒वैना॑न्करोति।
वा॒युर्वा॑ त्वा॒ मनु॑र्वा॒ त्वेत्या॑ह। ए॒ता वा ए॒तं दे॒वता॒ अग्रे॑
अ॒श्वम॑युञ्जन्। ताभि॑रे॒वैनान्॑ युनक्ति। स॒व॒स्यो॒ज्जित्यै॑। यजु॑षा
युनक्ति॒ व्यावृ॑त्त्यै॥ २९॥

अपा॑नपादाशुहेम॒न्निति॑ संमा॑र्ष्टि। मे॒ध्या॒ने॒वैना॑न्करोति।
अथो॒ स्तौत्ये॒वैना॑नाजि॑ः संरि॒ष्यतः। वि॒ष्णु॒क्र॒मान्क्र॑मते।
वि॒ष्णुरे॒व भू॒त्वेमा॒ल्लौका॑न॒भिज॑यति। वै॒श्व॒दे॒वो वै रथः॑।
अ॒ङ्गो न्य॒ङ्गाव॑भि॒तो रथं॑ यावित्या॑ह। या ए॒व दे॒वता॒
रथे॑ प्रवि॑ष्टाः। ताभ्य॑ ए॒व नम॑स्करोति। आ॒त्मनो॑ऽना॒त्यै।
अ॒शम॑रथ॒भाव॑कोऽस्य॒ रथो॑ भवति। य ए॒वं वेद॑॥ ३०॥

दे॒वस्या॒हः स॑वि॒तुः प्र॑स॒वे बृ॒ह॒स्पति॑ना वाज॒जिता॒ वाजं॑
जे॒ष॒मित्या॑ह। स॒वि॒तृप्र॑सूत ए॒व ब्र॒ह्म॑णा वाज॒मुज्ज॑यति।
दे॒वस्या॒हः स॑वि॒तुः प्र॑स॒वे बृ॒ह॒स्पति॑ना वाज॒जिता॒ व॒ष्णि॑ष्ठं
नाकः॑ रुहे॒यमित्या॑ह। स॒वि॒तृप्र॑सूत ए॒व ब्र॒ह्म॑णा व॒ष्णि॑ष्ठं
नाकः॑ रो॒हति॑। चा॒त्वा॒ले रथ॑च॒क्रं नि॑मितः॑ रो॒हति॑।
अतो॑ वा अ॒ङ्गिर॑स उत्त॒मास्सु॑व॒र्गं लो॒कमा॑यन्। सा॒क्षादे॒व
यज॑मानस्सुव॒र्गं लो॒कमे॑ति। आ॒वे॑ष्टयति। वज्रो॒ वै रथः॑।

वज्रैणैव दिशोऽभिजयति॥ ३१॥

वाजिना५ सामं गायते। अन्नं वै वाजः। अन्नमेवावरुन्धे।
वाचो वर्षं देवेभ्योऽपाक्रामत्। तद्वनस्पतीन्प्राविशत्। सैषा
वाग्वनस्पतिषु वदति। या दुन्दुभौ। तस्माद्दुन्दुभिस्सर्वा
वाचोऽतिवदति। दुन्दुभीन्समाघ्नन्ति। परमा वा एषा
वाक्॥ ३२॥

या दुन्दुभौ। परमयैव वाचाऽवरां वाचमवरुन्धे। अथो वाच
एव वर्षं यजमानोऽवरुन्धे। इन्द्राय वाचं वदतेन्द्रं वाजं
जापयतेन्द्रो वाजमजयिदित्याह। एष वा एतद्ग्रीन्द्रः। यो
यजते। यजमान एव वाजमुञ्जयति। सप्तदश प्रव्याधानाजिं
धावन्ति। सप्तदशः स्तोत्रं भवति। सप्तदशसप्तदश
दीयन्ते॥ ३३॥

सप्तदशः प्रजापतिः। प्रजापतेराप्त्यै। अर्वाऽसि सप्तिरसि
वाज्यंसीत्याह। अग्निर्वा अर्वा। वायुस्सप्तिः। आदित्यो
वाजी। एताभिरेवास्मै देवताभिर्देवरथं युनक्ति। प्रष्टिवाहिनं
युनक्ति। प्रष्टिवाही वै देवरथः। देवरथमेवास्मै युनक्ति॥ ३४॥

वाजिनो वाजं धावतु काष्ठां गच्छतेत्याह। सुवर्गो वै लोकः
काष्ठा। सुवर्गमेव लोकं यन्ति। सुवर्गं वा एते लोकं
यन्ति। य आजिं धावन्ति। प्राश्नो धावन्ति। प्राडिव हि
सुवर्गो लोकः। चतसृभिरनु मन्त्रयते। चत्वारि छन्दाः५सि।

छन्दोभिरेवैनान्त्सुवर्गं लोकं गमयति॥३५॥

प्र वा एतेऽस्माल्लोकाच्चवन्ते। य आजिं धावन्ति। उदञ्च आवर्तन्ते। अस्मादेव तेन लोकान्नयन्ति। रथविमोचनीयं जुहोति प्रतिष्ठित्यै। आ मा वाजस्य प्रसवो जगम्यादित्याह। अन्नं वै वाजः। अन्नमेवावरुन्धे। यथालोकं वा एत उञ्जयन्ति। य आजिं धावन्ति॥३६॥

कृष्णलंकृष्णलं वाजसृङ्गः प्रयच्छति। यमेव ते वाजं लोकमुञ्जयन्ति। तं परिक्रीयावरुन्धे। एकधा ब्रह्मण उपहरति। एकधैव यजमाने वीर्यं दधाति। देवा वा ओषधीष्वजिमयुः। ता बृहस्पतिरुदजयत्। स नीवारान्निरवृणीत। तन्नीवाराणां नीवारत्वम्। नैवारश्चरुर्भवति॥३७॥

एतद्वै देवानां परममन्नम्। यन्नीवाराः। परमेणैवास्मा अन्नाद्येनावरमन्नाद्यमवरुन्धे। सप्तदशशरावो भवति। सप्तदशः प्रजापतिः। प्रजापतेरात्यै। क्षीरे भवति। रुचमेवास्मिन्दधाति। सर्पिष्वान्भवति मेध्यत्वाय। बारुहस्पत्यो वा एष देवतया॥३८॥

यो वाजपेयेन यजते। बारुहस्पत्य एष चरुः। अश्वान्त्सरिष्यतस्ससृषश्चाव घ्रापयति। यमेव ते वाजं लोकमुञ्जयन्ति। तमेवावरुन्धे। अजीजिपत वनस्पतय इन्द्रं वाजं विमुच्यध्वमिति दुन्दुभीन् विमुञ्चति। यमेव ते वाजं

लो॒कमिन्द्रि॒यं दु॒न्दुभ॒यं उ॒ज्जय॑न्ति। तमे॒वाव॑रुन्धे॥३९॥

ता॒र्प्यं यज॑मानं परि॒धाप॑यति। य॒ज्ञो वै ता॒र्प्यम्।
य॒ज्ञेनै॒वैन॑ꣳ सम॑र्धयति। द॒र्भ॒मयं॑ परि॒धाप॑यति। प॒वित्रं॑
वै द॒र्भाः। पु॒नात्ये॒वैन॑म्। वाजं॑ वा ए॒षोऽव॑रुरुत्सते। यो
वा॒ज॒पये॑न यज॑ते। ओष॑धयः॒ खलु॑ वै वाजः॑। यद्द॒र्भ॒मयं॑
परि॒धाप॑यति॥४०॥

वा॒ज॒स्याव॑रुद्धौ। जा॒य ए॒हि सु॒वो रो॒हावे॑त्याह। प॒त्न्या ए॒वैष॑
य॒ज्ञस्या॑न्वा॒रम्भो॑ऽन॒वच्छि॑त्यै। स॒प्तद॑शार॒त्रिर्यूपो॑ भवति।
स॒प्तद॑शः प्र॒जाप॑तिः। प्र॒जाप॑ते॒रास्यै॑। तू॒पर॑श्चतु॒रश्रि॑र्भवति।
गौ॒धूमं॑ च॒षाल॑म्। न वा ए॒ते व्री॒हयो॑ न यवाः॑। यद्गौ॒धूमाः॑॥४१॥

ए॒वमि॑व हि प्र॒जाप॑तिस्समृद्धौ। अथो॑ अ॒मुमे॒वास्मै॑
लो॒कम॑न्न॒वन्तं॑ करोति। वा॒सोभि॑र्वेष्टयति। ए॒ष वै
यज॑मानः। यद्यूपः॑। स॒र्वदे॒वत्य॑ वासः॑। सर्वा॑भिरे॒वैनं॑
दे॒वता॑भिस्सम॑र्धयति। अथो॑ आ॒क्रम॑णमे॒व तथ्से॑तुं यज॑मानः
कुरु॑ते। सु॒वर्ग॑स्य लो॒कस्य॑ सम॑ष्ट्यै। द्वा॒दश॑ वा॒जप्र॑स॒वीया॑नि
जु॒होति॥४२॥

द्वा॒दश॑ मा॒सा॑स्संव॒त्सरः॑। सं॒वत्स॑रमे॒व प्री॑णाति। अथो॑
सं॒वत्स॑रमे॒वास्मा॑ उप॑दधाति। सु॒वर्ग॑स्य लो॒कस्य॑ सम॑ष्ट्यै।
द॒शभिः॑ कल्पै॑ रोहति। नव॑ वै पु॒रुषे॑ प्रा॒णाः। नाभि॑र्दश॒मी।
प्रा॒णाने॒व यथा॑स्था॒नं क॑ल्पयित्वा। सु॒वर्गं॑ लो॒कमे॑ति। ए॒ताव॑द्वै
पु॒रुष॑स्य॒ स्वम्॥४३॥

यावत्प्राणाः। यावद्देवास्यास्ति। तेन सह सुवर्गं लोकमेति।
सुवर्देवा५ अगन्मेत्याह। सुवर्गमेव लोकमेति। अमृता
अभूमेत्याह। अमृतमिव हि सुवर्गो लोकः। प्रजापतेः प्रजा
अभूमेत्याह। प्राजापत्यो वा अयं लोकः। अस्मादेव तेन
लोकात्रैति॥४४॥

समहं प्रजया सं मया प्रजेत्याह। आशिषमेवैतामा शास्ते।
आसपुटैर्घ्नन्ति। अन्नं वा इयम्। अन्नाद्येनैवेन५ समर्धयन्ति।
ऊषैर्घ्नन्ति। एते हि साक्षादन्नम्। यदूषाः। साक्षादेवेनमन्नाद्येन
समर्धयन्ति। पुरस्तात्प्रत्यञ्चं घ्नन्ति॥४५॥

पुरस्ताद्धि प्रतीचीनमन्नमद्यते। शीरूषतो घ्नन्ति। शीरूषतो
ह्यन्नमद्यते। दिग्भ्यो घ्नन्ति। दिग्भ्य एवास्मा अन्नाद्यमवरुन्धते।
ईश्वरो वा एष पराङ्मुदधः। यो यूप५ रोहति।
हिरण्यमध्यवरोहति। अमृतं वै हिरण्यम्। अमृत५
सुवर्गो लोकः॥४६॥

अमृतं एव सुवर्गं लोके प्रतितिष्ठति। शतमानं भवति।
शतायुः पुरुषश्शतेन्द्रियः। आयुष्येवेन्द्रिये प्रति तिष्ठति।
पुष्ट्यै वा एतद्रूपम्। यदजा। त्रिस्संवत्सरस्यान्यान्पशून्परि
प्रजायते। वस्ताजिनमध्यव रोहति। पुष्ट्यामेव प्रजनने
प्रतितिष्ठति॥४७॥

सप्तान्नहोमाञ्जुहोति। सप्त वा अन्नानि। यावन्त्येवान्नानि।

तान्ये॒वाव॑रुन्धे। स॒प्त ग्रा॒म्या ओष॑धयः। स॒प्तार॒ण्याः।
उ॒भर्या॑षाम॒वरु॑द्धौ। अन्न॑स्यान्नस्य जुहोति। अन्न॑स्यान्नस्याव॑रुद्धौ।
यद्वाज॑पेयया॒ज्यन॑वरुद्धस्याश्रीयात्॥ ४८ ॥

अव॑रुद्धेन॒ व्यु॑द्धेत। सर्व॑स्य सम॒वदा॑यं जुहोति।
अन॑वरुद्धस्याव॑रुद्धौ। औदु॑म्बरेण स्रु॒वेण जुहोति।
ऊ॒र्वा अन्न॑मुदुम्बरेः॑। ऊ॒र्ज ए॒वान्नाद्य॑स्याव॑रुद्धौ।
दे॒वस्य॑ त्वा स॒वितुः॑ प्र॒सव॑ इत्याह। स॒वितृ॑प्रसूत ए॒वैनं॑
ब्रह्म॑णा दे॒वता॑भि॒रभिषि॑ञ्चति। अन्न॑स्यान्नस्या॒भिषि॑ञ्चति।
अन्न॑स्यान्नस्याव॑रुद्धौ॥ ४९ ॥

पु॒रस्ता॑त्प्रत्यश्चम॒भिषि॑ञ्चति। पु॒रस्ता॑द्धि प्र॒तीची॑नमन्नम॒द्यते॑।
शी॒र॒षतो॑ऽभिषि॑ञ्चति। शी॒र॒षतो॑ ह्यन्नम॒द्यते॑। आ मु॒खाद॒न्वव॑स्त्रावयति।
मु॒खत॑ ए॒वास्मा॑ अ॒न्नाद्यं॑ दधाति। अ॒ग्नेस्त्वा॑ साम्रा॒ज्येना॒भिषि॑ञ्चामीत्याह॑।
ए॒ष वा अ॒ग्नेस्स॒वः। तेनै॒वैन॑म॒भिषि॑ञ्चति। इन्द्र॑स्य त्वा
साम्रा॒ज्येना॒भिषि॑ञ्चामीत्याह॑॥ ५० ॥

इन्द्रि॒यमे॒वास्मि॑न्ने॒तेन॑ दधाति। बृह॑स्पते॒स्त्वा साम्रा॒ज्येना॒भिषि॑ञ्चामीत्याह॑।
ब्रह्म॑ वै दे॒वानां॑ बृह॑स्पतिः॑। ब्रह्म॑णै॒वैन॑म॒भिषि॑ञ्चति।
सोम॑ग्रहा॒श्चाव॑दानी॒यानि॑ च॒त्विग्भ्य॑ उप॒हर॑न्ति। अ॒मुमे॒व
तैर्लो॒कम॑न्न॒वन्तं॑ करोति। सुरा॑ग्रहा॒श्चान॑वदानी॒यानि॑ च
वाज॑सृ॒द्धः। इ॒ममे॒व तैर्लो॒कम॑न्न॒वन्तं॑ करोति। अथो॑
उ॒भर्या॑ष्वे॒वाभिषि॑च्यते। वि॒माथं॑ कुर्वते वाज॑सृ॒तः॥ ५१ ॥

इन्द्रि॒यस्याव॑रुद्धौ। अनि॑रुक्ताभिः प्रा॒तस्स॒वने॑ स्तु॒वते॑।

अनिरुक्तः प्रजापतिः। प्रजापतेराप्त्यै। वाजवतीभिर्माध्यन्दिने।
 अन्नं वै वाजः। अन्नमेवावरुन्धे। शिपिविष्टवतीभिस्तृतीयसवने।
 यज्ञो वै विष्णुः। पशवश्शिपिः। यज्ञ एव पशुषु
 प्रति तिष्ठति। बृहदन्त्यं भवति। अन्तमेवैनं श्रियै
 गमयति॥५२॥

नृषदं त्वेत्याह। प्रजा वै नृन्। प्रजानामेवैतेन सूयते।
 द्रुषदमित्याह। वनस्पतयो वै द्रु। वनस्पतीनामेवैतेन सूयते।
 भुवनसदमित्याह। यदा वै वसीयान्भवति। भुवनमगन्निति
 वै तमाहुः। भुवनमेवैतेन गच्छति॥५३॥

अप्सुषदं त्वा घृतसदमित्याह। अपामेवैतेन घृतस्य
 सूयते। व्योमसदमित्याह। यदा वै वसीयान्भवति।
 व्योमागन्निति वै तमाहुः। व्योमेवैतेन गच्छति। पृथिविषदं
 त्वाऽन्तरिक्षसदमित्याह। एषामेवैतेन लोकानां सूयते।
 तस्माद्वाजपेययाजी न कंचन प्रत्यवरोहति। अपीव हि
 देवतानां सूयते॥५४॥

नाकसदमित्याह। यदा वै वसीयान्भवति। नाकमगन्निति वै
 तमाहुः। नाकमेवैतेन गच्छति। ये ग्रहाः पञ्चजनीना इत्याह।
 पञ्चजनानामेवैतेन सूयते। अपां रसमुद्वयसमित्याह।
 अपामेवैतेन रसस्य सूयते। सूर्यरश्मिं समाभृतमित्याह
 सशुक्रत्वार्य॥५५॥

इन्द्रो वृत्रं हत्वा। असुरान्पराभाव्य। सोऽमावास्यां
प्रत्यागच्छत्। ते पितरः पूर्वेद्युरागच्छन्। पितृन्
यज्ञोऽगच्छत्। तं देवाः पुनरयाचन्त। तमेभ्यो न पुनरददुः।
तेऽब्रुवन्वरं वृणामहे। अथ वः पुनर्दास्यामः। अस्मभ्यमेव
पूर्वेद्युः क्रियाता इति॥५६॥

तमेभ्यः पुनरददुः। तस्मात्पितृभ्यः पूर्वेद्युः क्रियते।
यत्पितृभ्यः पूर्वेद्युः करोति। पितृभ्य एव तद्यज्ञं निष्क्रीय
यजमानः प्रतनुते। सोमाय पितृपीताय स्वधा नम
इत्याह। पितुरेवाधि सोमपीथमवरुन्धे। न हि पिता
प्रमीयमाण आहृष सोमपीथ इति। इन्द्रियं वै सोमपीथः।
इन्द्रियमेव सोमपीथमव रुन्धे। तेनेन्द्रियेण द्वितीयां
जायामभ्यश्रुते॥५७॥

एतद्वै ब्राह्मणं पुरा वाजवश्रवसा विदामक्रन्। तस्मात्ते
द्वेद्वै जाये अभ्याक्षत। य एवं वेद। अभि द्वितीयां
जायामश्रुते। अग्नये कव्यवाहनाय स्वधा नम इत्याह।
य एव पितृणामग्निः। तं प्रीणाति। तिस्र आहुतीर्जुहोति।
त्रिर्निदधाति। षट्त्संपद्यन्ते॥५८॥

षड्वा ऋतवः। ऋतून्नेव प्रीणाति। तूष्णीं मेक्षणमादधाति।
अस्ति वा हि षष्ठ ऋतुर्न वा। देवान् वै पितृन्प्रीतान्।
मनुष्याः पितरोऽनु प्रपिपते। तिस्र आहुतीर्जुहोति।
त्रिर्निदधाति। षट्त्संपद्यन्ते। षड्वा ऋतवः॥५९॥

ऋतवः खलु वै देवाः पितरः। ऋतूनेव देवान्पितृन्प्रीणाति।
तान्प्रीतान्। मनुष्याः पितरोऽनु प्रपिपते। सकृदाच्छिन्नं
बहिर्भवति। सकृदिव हि पितरः। त्रिर्निदधाति। तृतीये वा
इतो लोके पितरः। तानेव प्रीणाति। पराडावर्तते॥६०॥

ह्रीका हि पितरः। ओष्मणो व्यावृत उपास्ते। ऊष्मभागा
हि पितरः। ब्रह्मवादिनो वदन्ति। प्राश्या (3) न प्राश्या
(3) मिति। यत्प्राश्रियात्। जन्यमन्नमद्यात्। प्रमायुकस्स्यात्।
यन्न प्राश्रियात्। अहविस्स्यात्॥६१॥

पितृभ्य आवृश्चेत। अवृधेयमेव। तन्नेव प्राशितं नेवाप्राशितम्।
वीरं वा वै पितरः प्रयन्तो हरन्ति। वीरं वा ददति। दशां
छिनत्ति। हरणभागा हि पितरः। पितृनेव निरवदयते। उत्तर
आयुषि लोमं छिन्दीत। पितृणां ह्येतद्भिर्नेदीयः॥६२॥

नमस्करोति। नमस्कारो हि पितृणाम्। नमो वः पितरो
रसाय। नमो वः पितरश्शुष्माय। नमो वः पितरो जीवाय।
नमो वः पितरस्स्वधायै। नमो वः पितरो मन्यवै। नमो वः
पितरो घोराय। पितरो नमो वः। य एतस्मिँल्लोके स्थ॥६३॥

युष्मास्तेऽनु। येऽस्मिँल्लोके। मां तेऽनु। य एतस्मिँल्लोके
स्थ। यूयं तेषां वसिष्ठो भूयास्त। येऽस्मिँल्लोके। अहं तेषां
वसिष्ठो भूयासमित्याह। वसिष्ठस्समानानां भवति। य एवं
विद्वान्पितृभ्यः करोति। एष वै मनुष्याणां यज्ञः॥६४॥

दे॒वानां॑ वा इ॒तरे॑ य॒ज्ञाः। तेन॑ वा ए॒तत्पि॑तृलो॒के
च॑रति। यत्पि॒तृभ्यः॑ क॒रोति॑। स ई॒श्वरः॑ प्रमे॑तोः।
प्रा॒जाप॒त्यय॑र्चा पुन॒रैति॑। य॒ज्ञो वै प्र॒जाप॑तिः। य॒ज्ञेनै॒व
स॒ह पुन॒रैति॑। न प्र॒मायु॑को भवति। पि॒तृलो॒के वा
ए॒तद्य॑ज॒मानश्च॑रति। यत्पि॒तृभ्यः॑ क॒रोति॑। स ई॒श्वर
आ॒र्तिमा॑र्तोः॑। प्र॒जाप॑तिस्त्वावै॒नं तत् उ॒न्नैतु॑म॒हृती॑त्याहुः।
यत्प्रा॒जाप॒त्यय॑र्चा पुन॒रैति॑। प्र॒जाप॑तिरे॒वैनं॑ तत् उ॒न्नय॑ति।
ना॒र्तिमा॑र्च्छति॒ यज॑मानः॥६५॥

उ॒भये॑ वा ए॒ते प्र॒जाप॑तेर॒ध्यसृ॑ज्यन्त। दे॒वाश्चासु॑राश्च। तान्न
व्य॑जानात्। इ॒मेऽन्य॑ इ॒मेऽन्य॑ इति॑। स दे॒वान्शून॑करोत्।
तान्भ्य॑षुणोत्। तान्प॒वित्रे॑णापुनात्। तान्प॒रस्ता॑त्प॒वित्र॑स्य
व्य॑गृह्णात्। ते ग्र॒हा अ॑भवन्। तद्ग्र॒हाणां॑ ग्र॒हत्व॑म्॥१॥

दे॒वता॑ वा ए॒ता य॑ज॒मानस्य॑ गृ॒हे गृ॑ह्यन्ते। यद्ग्र॒हाः।
वि॒दुरे॑नं दे॒वाः। यस्यै॒वं वि॒दुष॑ ए॒ते ग्र॒हा गृ॑ह्यन्ते। ए॒षा वै
सोम॑स्याहु॒तिः। यदु॑पा॒शुः। सोमे॑न दे॒वास्त॑र्पया॒णीति॑
खलु॒ वै सोमे॑न यजते। यदु॑पा॒शुं जु॒होति॑। सोमे॑नै॒व
तद्दे॒वास्त॑र्पयति। यद्ग्र॒हाञ्जु॒होति॑॥२॥

दे॒वा ए॒व तद्दे॒वान्गच्छ॑न्ति। यच्च॑म॒साञ्जु॒होति॑। तेनै॒वानु॑रूपेण
यज॑मानस्सुव॒र्गं लो॒कमे॑ति। किं न्वै॒तदग्र॑ आसी॒दित्याहुः॑।
यत्पात्रा॑णीति॑। इ॒यं वा ए॒तदग्र॑ आसीत्। मृ॒न्मया॑नि
वा ए॒तान्या॑सन्। तैर्दे॒वा न व्या॒वृत्त॑मगच्छन्। त ए॒तानि॑

दारुमयाणि पात्राण्यपश्यन्। तान्यकुर्वत॥३॥

तैर्वै ते व्यावृतमगच्छन्। यद्दारुमयाणि पात्राणि भवन्ति। व्यावृतमेव तैर्यजमानो गच्छति। यानि दारुमयाणि पात्राणि भवन्ति। अमुमेव तैर्लोकमभिजयति। यानि मृन्मयाणि। इममेव तैर्लोकमभिजयति। ब्रह्मवादिनो वदन्ति। काश्चतस्रस्स्थालीर्वायव्यास्सोमग्रहणीरिति। देवा वै पृश्निमदुहन्॥४॥

तस्या एते स्तना आसन्। इयं वै पृश्निः। तामादित्या आदित्यस्थाल्या चतुष्पदः पशून्दुहन्। यदादित्यस्थाली भवति। चतुष्पद एव तया पशून् यजमान इमां दुहे। तामिन्द्र उक्थ्यस्थाल्येन्द्रियमदुहत्। यदुक्थ्यस्थाली भवति। इन्द्रियमेव तया यजमान इमां दुहे। तां विश्वे देवा आग्रयणस्थाल्योर्जमदुहन्। यदाग्रयणस्थाली भवति॥५॥

ऊर्जमेव तया यजमान इमां दुहे। तां मनुष्या ध्रुवस्थाल्याऽऽयुरदुहन्। यद्ध्रुवस्थाली भवति। आयुरेव तया यजमान इमां दुहे। स्थाल्या गृह्णाति। वायव्येन जुहोति। तस्मादन्येन पात्रेण पशून्दुहन्ति। अन्येन प्रतिगृह्णन्ति। अथो व्यावृतमेव तद्यजमानो गच्छति॥६॥

युव९ सुराममश्विना। नमुचावासुरे सचा। विपिपाणा शुभस्पती। इन्द्रं कर्म स्वावतम्। पुत्रमिव पितरावश्विनोभा।

इन्द्राव॑तं क॒र्मणा द॒ःसना॑भिः। यथ्सुरा॑मं व्यपि॑ब॒श्शर्ची॑भिः।
सर॑स्वती त्वा मघवन्नभीष्णात्। अहा॑व्यग्रे ह॒विरा॒स्येते।
सु॒चीव॑ घृ॒तं च॒मू इ॒व सोम॑ः॥७॥

वा॒ज॒सनि॑ः र॒यिम॑स्मे सु॒वीर॑म्। प्र॒श॒स्तं धे॑हि य॒शस॑
बृ॒हन्त॑म्। यस्मिन्नश्वा॑स ऋष॑भास उ॒क्षणः॑। व॒शा मे॒षा
अ॒वसृ॑ष्टास॒ आहु॑ताः। की॒ला॒ल॒पे सोम॑पृ॒ष्ठाय वे॒धसै॑। ह॒दा
म॒तिं ज॑नय॒ चारु॑म॒ग्रयै॑। नाना॒ हि वा॑ दे॒वहि॑त॒ः सदो॑ मि॒तम्।
मा स॑सृ॒क्षाथां पर॑मे व्यो॒मन्। सुरा॒ त्वमसि॑ शु॒ष्मिणी॒ सोम॑
ए॒षः। मा मा॑ हि॒ःसी॒स्त्वां योनि॑मावि॒शन्॥८॥

यदत्र॑ शिष्ट॑ र॒सिन॑स्सु॒तस्य॑। यदिन्द्रो॑ अपि॑ब॒च्छर्ची॑भिः। अ॒हं
तद॑स्य॒ मन॑सा शि॒वेन॑। सोम॑ः राजा॑नमि॒ह भ॑क्षयामि। द्वे सु॒ती
अ॑श्रृणवं पि॒तृणाम्। अ॒हं दे॒वाना॑मु॒त म॒र्त्याना॑म्। ताभ्या॑मि॒दं
विश्वं॑ भुव॑न॒ः समै॑ति। अ॒न्तरा॑ पूर्॒वमप॑रं च के॒तुम्। यस्ते॑ दे॒व
वरु॑ण गाय॒त्रछ॑न्दाः पाशः॑। तं तं ए॒तेना॑व॒ यजे॑॥९॥

यस्ते॑ दे॒व वरु॑ण त्रि॒ष्टुछ॑न्दाः पाशः॑। तं तं ए॒तेना॑व॒ यजे॑।
यस्ते॑ दे॒व वरु॑ण जग॑तीछ॒न्दाः पाशः॑। तं तं ए॒तेना॑व॒ यजे॑।
सोमो॑ वा ए॒तस्य॑ रा॒ज्यमा॑दत्ते। यो राजा॑ सत्रा॒ज्यो वा
सोमे॑न॒ यज॑ते। दे॒वसु॒वामे॑तानि ह॒वीःषि॑ भवन्ति। ए॒ताव॑न्तो
वै दे॒वाना॑ः स॒वाः। त ए॒वास्मै॑ स॒वान्प्रय॑च्छन्ति। त ए॒नं
पुन॑स्सुवन्ते रा॒ज्याय॑। दे॒वसू॑ राजा॑ भवति॥१०॥

उद॑स्थाद्दे॒व्यदि॑तिर्वि॒श्वरू॒पी। आयु॑र्य॒ज्ञप॑तावधात्। इन्द्रा॑य
कृ॒ण्वती॑ भा॒गम्। मि॒त्राय॑ वरु॒णाय॑ च। इ॒यं वा
अ॒ग्निहो॑त्री। इ॒यं वा ए॒तस्य॑ निषी॑दति। यस्या॑ग्निहो॒त्री
नि॒षीद॑ति। तामु॒त्थाप॑येत्। उद॑स्थाद्दे॒व्यदि॑तिरि॒ति। इ॒यं वै
दे॒व्यदि॑तिः॥११॥

इ॒मामे॒वास्मा॑ उ॒त्थाप॑यति। आयु॑र्य॒ज्ञप॑तावधा॒दित्या॑ह।
आयु॑रे॒वास्मि॑न्दधाति। इन्द्रा॑य कृ॒ण्वती॑ भा॒गं मि॒त्राय॑
वरु॒णाय॑ चेत्या॑ह। य॒थाय॑जुरे॒वैतत्। अ॒वर्ति॑ वा ए॒षैतस्य॑
पा॒प्मानं॑ प्र॒तिख्या॑य निषी॑दति। यस्या॑ग्निहो॒त्र्युप॑सृष्टा
नि॒षीद॑ति। तां दु॒ग्ध्वा ब्रा॑ह्म॒णाय॑ दद्यात्। यस्या॑न्नं॒ नाद्यात्।
अ॒वर्ति॑मे॒वास्मि॑न्पा॒प्मानं॑ प्र॒तिमु॑ञ्चति॥१२॥

दु॒ग्ध्वा द॑दाति। न ह्यदृ॑ष्टा दक्षि॑णा दी॒यते॑। पृ॒थि॒वीं वा ए॒तस्य॑
प॒यः प्र॑वि॒शति॑। यस्या॑ग्निहो॒त्रं दु॒ह्यमा॑न॒ः॒ स्क॑न्दति। यद॒द्य
दु॒ग्धं पृ॑थि॒वीम॑स॒क्त। यदोष॑धीर॒प्यसं॑र॒द्यदाप॑ः। प॒यो गृ॑हेषु
प॒यो अ॒घ्निया॑सु। प॒यो व॒त्सेषु॑ प॒यो अ॒स्तु त॑न्मयीत्या॑ह। प॒य
ए॒वात्म॑न्गृ॒हेषु॑ प॒शुषु॑ ध॒त्ते। अ॒प उप॑सृजति॥१३॥

अ॒द्विरे॒वैन॑दाप्रोति। यो वै य॒ज्ञस्या॑र्ते॒ नाना॑र्त॒ः स॒ सृ॑जति।
उ॒भे वै ते त॒र्ह्यार्च्छ॑तः। आ॒र्च्छ॑ति॒ खलु॑ वा ए॒तद॑ग्निहो॒त्रम्।
यदु॒ह्यमा॑न॒ः॒ स्क॑न्दति। यद॑भिदु॒ह्यात्। आ॒र्ते नाना॑र्त॒ य॒ज्ञस्य॑
स॒ सृ॑जेत्। तदे॒व या॒दृक्की॒दृक् हो॒तव्य॑म्। अथा॒न्यां दु॒ग्ध्वा

पुन॑र्होत॒व्यम्। अना॑र्तेनै॒वार्तं॑ य॒ज्ञस्य॑ निष्क॑रोति॥१४॥

यद्यु॑द्भुतस्य॒ स्कन्दे॑त्। यत्ततोऽहु॑त्वा पुन॑रे॒यात्। य॒ज्ञं
विच्छि॑न्धात्। यत्र॒ स्कन्दे॑त्। तन्निष॑द्य पुन॑र्गृही॒यात्।
यत्रै॒व स्कन्दे॑ति। तत॑ ए॒वैन॒त्पुन॑र्गृह्णाति। तदे॒व या॒दृक्की॒दृक्
होत॒व्यम्। अथा॒न्यां दु॒ग्ध्वा पुन॑र्होत॒व्यम्। अना॑र्तेनै॒वार्तं॑
य॒ज्ञस्य॑ निष्क॑रोति॥१५॥

वि वा ए॒तस्य॑ य॒ज्ञश्छि॑द्यते। यस्या॑ग्नि॒होत्रे॑ऽधि॒श्रिते॑ श्वाऽन्त॒रा
धाव॑ति। रु॒द्रः खलु॑ वा ए॒षः। यद॒ग्निः। यद्गाम॑न्वत्या
व॒र्तये॑त्। रु॒द्राय॑ प॒शूनपि॑ दध्यात्। अ॒प॒शुर्य॑जमान॒स्स्यात्।
यद॒पोऽन्व॑तिषि॒ञ्चेत्। अ॒ना॒द्यम॒ग्नेराप॑ः। अ॒ना॒द्यमा॑भ्याम॒पि
दध्यात्। गा॒र्हप॑त्या॒द्भस्मा॑दाय॒। इ॒दं विष्णु॑र्विच॒क्रम॒ इति॑
वैष्ण॒व्यर्चा॑ऽऽह॒वनीया॑द्ध॒स्य॒न्नु॒द्रवे॑त्। य॒ज्ञो वै विष्णु॑ः।
य॒ज्ञेनै॒व य॒ज्ञः संत॑नोति। भस्म॑ना प॒दम॑पि॒ वप॑ति
शान्त्यै॑॥१६॥

नि वा ए॒तस्या॑ह॒वनीयो॑ गा॒र्हप॑त्यं कामयते। निगा॒र्हप॑त्य
आह॒वनीय॑म्। यस्या॑ग्निमनु॑द्ध॒तः सूर्यो॑ऽभि नि॒म्रोच॑ति। द॒र्भेण॑
हिर॑ण्यं प्रब॑ध्य पुरस्ता॑द्धरेत्। अथा॑ग्निम्। अथा॑ग्नि॒होत्रम्।
यद्धिर॑ण्यं पुरस्ता॑द्धरति। ज्योति॑र्वै हिर॑ण्यम्। ज्योति॑रे॒वैनं॑
पश्य॒न्नुद्ध॑रति। यद॒ग्निं पूर्वं॑ हर॒त्यथा॑ग्नि॒होत्रम्॥१७॥

भा॒ग॒धेये॑नै॒वैनं॑ प्रणयति। ब्रा॒ह्म॒ण आ॑प्से॒य उ॑द्धरेत्।

ब्राह्मणो वै सर्वा देवताः। सर्वाभिरेवैनं देवताभिरुद्धरति।
अग्निहोत्रमुपसाद्यातमितोरासीत्। व्रतमेव हृतमनु
म्रियते। अन्तं वा एष आत्मनो गच्छति। यस्ताम्यति।
अन्तमेष यज्ञस्य गच्छति। यस्याग्निमनुद्धृतः सूर्योऽभि
निम्रोचति॥१८॥

पुनस्समन्य जुहोति। अन्तेनैवान्तं यज्ञस्य निष्करोति।
वरुणो वा एतस्य यज्ञं गृह्णाति। यस्याग्निमनुद्धृतः
सूर्योऽभि निम्रोचति। वारुणं चरुं निर्वपेत्। तेनैव यज्ञं
निष्क्रीणीते। नि वा एतस्याहवनीयो गार्हपत्यं कामयते। नि
गार्हपत्य आहवनीयम्। यस्याग्निमनुद्धृतः सूर्योऽभ्युदेति।
चतुर्गृहीतमाज्यं पुरस्ताद्धरेत्॥१९॥

अथाग्निम्। अथाग्निहोत्रम्। यदाज्यं पुरस्ताद्धरति। एतद्वा
अग्नेः प्रियं धाम। यदाज्यम्। प्रियेणैवैनं धाम्ना समर्धयति।
यदग्निं पूर्वः हरत्यथाग्निहोत्रम्। भागधेयेनैवैनं प्रणयति।
ब्राह्मण आग्नेय उद्धरेत्। ब्राह्मणो वै सर्वा देवताः॥२०॥

सर्वाभिरेवैनं देवताभिरुद्धरति। पराची वा एतस्मै व्युच्छन्ती
व्युच्छति। यस्याग्निमनुद्धृतः सूर्योऽभ्युदेति। उषाः केतुना
जुषताम्। यज्ञं देवेभिरिन्वितम्। देवेभ्यो मधुमत्तम्
स्वाहेति प्रत्यङ्निषद्याज्येन जुहुयात्। प्रतीचीमेवास्मै
विवासयति। अग्निहोत्रमुपसाद्यातमितोरासीत्। व्रतमेव

हृतमनु म्रियते। अन्तं वा एष आत्मनो गच्छति॥२१॥

यस्ताम्यति। अन्तमेष यज्ञस्य गच्छति। यस्याग्निमनुद्धृतं
सूर्योऽभ्युदेति। पुनस्समन्य जुहोति। अन्तैनैवान्तं यज्ञस्य
निष्करोति। मित्रो वा एतस्य यज्ञं गृह्णाति। यस्याग्निमनुद्धृतं
सूर्योऽभ्युदेति। मैत्रं चरुं निर्वपेत्। तेनैव यज्ञं निष्क्रीणीते।
यस्याहवनीयेऽनुद्वाते गाहपत्य उद्वायेत् ॥२२॥

यदाहवनीयमनुद्वाप्य गाहपत्यं मन्थेत्। विच्छिन्द्यात्।
भ्रातृव्यमस्मै जनयेत्। यद्वै यज्ञस्य वास्तव्यं क्रियते। तदनु
रुद्रोऽवचरति। यत्पूर्वमन्ववस्येत्। वास्तव्यमग्निमुपासीत।
रुद्रोऽस्य पशून्धातुकस्स्यात्। आहवनीयमुद्वाप्य। गाहपत्यं
मन्थेत्॥२३॥

इतः प्रथमं जज्ञे अग्निः। स्वाद्योनेरधि जातवेदाः।
स गायत्रिया त्रिष्टुभा जगत्या। देवेभ्यो हव्यं वहतु
प्रजानन्निति। छन्दोभिरेवैनः स्वाद्योनेः प्रजनयति।
गाहपत्यं मन्थति। गाहपत्यं वा अन्वाहिताग्नेः पशव उप
तिष्ठन्ते। स यदुद्वायति। तदनु पशवोऽप क्रामन्ति। इषे
रय्यै रमस्व॥२४॥

सहसे द्युम्नाय। ऊर्जेऽपत्यायेत्याह। पशवो वै रयिः।
पशूनेवास्मै रमयति। सारस्वतौ त्वोथ्सौ समिन्धातामित्याह।
ऋक्सामे वै सारस्वतावुथ्सौ। ऋक्सामाभ्यामेवैनः समिन्धे।

स॒म्राड॑सि वि॒राड॑सीत्या॑ह। र॒थ॒न्त॒रं वै स॒म्राट्। बृ॒हद्वि॒राट्।
2५॥

ताभ्या॑मे॒वैन॒५ समि॑न्धे। वज्रो॒ वै च॒क्रम्। वज्रो॒ वा ए॒तस्य॑
य॒ज्ञं वि॒च्छि॑न॒त्ति। यस्या॑नो॒ वा र॒थो वाऽन्त॑राऽग्नी याति॑।
आ॒ह॒व॒नीय॑मु॒द्वाप्य॑। गा॒ह्व॑प॒त्यादु॒द्धरे॑त्। यद॑ग्रे पूर्वं प्रभृतं प॒द५
हि ते॑। सूर्य॑स्य र॒श्मीन॑न्वा॒त॒तान॑। तत्र॑ रयि॒ष्ठाम॑नु सं भ॑रै॒तम्।
सं न॑स्सृज सु॒म॒त्या वाज॑व॒त्येति॑॥२६॥

पूर्वे॑णै॒वास्य॑ य॒ज्ञेन॑ य॒ज्ञम॑नु संत॑नोति। त्वम॑ग्रे स॒प्रथा॑
अ॒सीत्या॑ह। अ॒ग्नि॒स्सर्वा॑ दे॒वताः॑। दे॒वता॑भिरे॒व य॒ज्ञ५
संत॑नोति। अ॒ग्नये॑ प॒थि॒कृते॑ पु॒रोडा॑शम॒ष्टाक॑पालं निर्व॑पेत्।
अ॒ग्निमे॒व प॑थि॒कृत॑ः५ स्वेन॑ भा॒ग॒धेये॑नोप॑धावति। स ए॒वैन॑
य॒ज्ञियं॑ पन्था॒मपि॑ नयति। अ॒न॒ङ्गान्दक्षि॑णा। व॒ही ह्ये॑ष
समृ॑द्ध्यै॥२७॥

यस्य॑ प्रा॒त॒स्सव॑ने सोमो॑ऽति॒रिच्य॑ते। मा॒ध्य॑न्दिन॒५ स॒र्वं
का॒मय॑मानोऽभ्यति॑रिच्यते। गो॒र्धय॑ति म॒रुता॑मिति॒ धय॑द्वतीषु
कुर्व॑न्ति। हि॒नस्ति॒ वै स॒न्ध्य॑धी॒तम्। स॒न्धीव॑ खलु॒ वा
ए॒तत्। यत्स॑र्वं न॒स्याति॑रिच्यते। यद्व॑यद्वतीषु कुर्व॑न्ति।
स॒न्धेऽश्शान्त्यै॑। गा॒य॒त्र५ सा॒मं भ॑वति प॒ञ्चद॒शस्स्तोमः॑।
तेनै॒व प्रा॑त॒स्सव॑नान्नय॑न्ति॥२८॥

म॒रुत्व॑तीषु कुर्व॑न्ति। तेनै॒व मा॒ध्य॑न्दिनात्स॒र्वान्न॑य॑न्ति।

होतुंश्चमसमनून्नयन्ते। होताऽनु शंसति। मध्यत एव यज्ञं
समादधाति। यस्य माध्यन्दिने सवने सोमोऽतिरिच्यते।
आदित्यं तृतीयसवनं कामयमानोऽभ्यतिरिच्यते। गौरिवीतं
सामं भवति। अतिरिक्तं वै गौरिवीतम्। अतिरिक्तं
यत्सवनस्यातिरिच्यते॥२९॥

अतिरिक्तस्य शान्त्यै। बण्महां असि सूर्येति कुर्वन्ति।
यस्यैवादित्यस्य सवनस्य कामेनातिरिच्यते। तेनैवेनं
कामेन समर्धयन्ति। गौरिवीतं सामं भवति। तेनैव
माध्यन्दिनात्सवनान्नयन्ति। सप्तदशस्तोमः। तेनैव
तृतीयसवनान्नयन्ति। होतुंश्चमसमनून्नयन्ते। होताऽनु
शंसति॥३०॥

मध्यत एव यज्ञं समादधाति। यस्य तृतीयसवने
सोमोऽतिरिच्येत। उक्थ्यं कुर्वीत। यस्योक्थ्येऽतिरिच्येत।
अतिरात्रं कुर्वीत। यस्यातिरात्रेऽतिरिच्यते। तत्त्वै दुष्प्रज्ञानम्।
यजमानं वा एतत्पशवं आसाहयन्ति। बृहत्सामं भवति।
बृहद्वा इमाल्लोकान्दाधार। बाह्वताः पशवः। बृहतैवास्मै
पशून्दाधार। शिपिविष्टवतीषु कुर्वन्ति। शिपिविष्टो वै
देवानां पुष्टम्। पुष्ट्यैवेनं समर्धयन्ति। होतुंश्चमसमनून्नयन्ते।
होताऽनुशंसति। मध्यत एव यज्ञं समादधाति॥३१॥

एकैको वै जनतायामिन्द्रः। एकं वा एताविन्द्रमभि
संसनुतः। यौ द्वौ संसनुतः। प्रजापतिर्वा एष

वितायते। यद्यज्ञः। तस्य ग्रावाणो दन्ताः। अन्यतरं
वा एते सꣳसुन्वतोर्निर्बप्सति। पूर्वणोपसृत्या देवता
इत्याहुः। पूर्वोपसृतस्य वै श्रेयाऽभवति। एतिवन्त्याज्यानि
भवन्त्यभिजित्यै॥ ३२॥

मरुत्वतीः प्रतिपदः। मरुतो वै देवानामपराजितमायतनम्।
देवानामेवापराजित आयतने यतते। उभे बृहद्रथन्तरे भवतः।
इयं वाव रथन्तरम्। असौ बृहत्। आभ्यामेवेनमन्तरैति।
वाचश्च मनसश्च। प्राणाच्चापानाच्च। दिवश्च पृथिव्याश्च॥ ३३॥

सर्वस्माद्वित्ताद्वेद्यात्। अभिवर्तो ब्रह्मसामं भवति।
सुवर्गस्य लोकस्याभिवृत्यै। अभिजिद्ववति। सुवर्गस्य
लोकस्याभिजित्यै। विश्वजिद्ववति। विश्वस्य जित्यै। यस्य
भूयाꣳसो यज्ञक्रतव इत्याहुः। स देवता वृङ्क्ते इति।
यद्यग्निष्टोमस्सोमः परस्तात्स्यात्॥ ३४॥

उक्थ्यं कुर्वीत। यद्युक्थस्स्यात्। अतिरात्रं कुर्वीत।
यज्ञक्रतुभिरेवास्य देवता वृङ्क्ते। यो वै छन्दोभिरभिभवति।
स सꣳसुन्वतोर्भिभवति। संवेशाय त्वोपवेशाय
त्वेत्याह। छन्दाꣳसि वै संवेश उपवेशः। छन्दोभिरेवास्य
छन्दाꣳस्यभिभवति। इष्टर्गो वा ऋत्विजामध्वर्युः॥ ३५॥

इष्टर्गः खलु वै पूर्वोऽर्ष्टुः क्षीयते। प्राणापानौ मृत्योर्मा
पातमित्याह। प्राणापानयोरेव श्रयते। प्राणापानौ मा

माहासिष्टमित्याह। नैनं पुराऽऽयुषः प्राणापानौ जहितः।
आर्तिं वा एते नियन्ति। येषां दीक्षितानां प्रमीयन्ते। तं
यदववर्जयुः। क्रूरकृतामिवेषां लोकस्स्यात्। आहर दहेति
ब्रूयात्॥ ३६॥

तं दक्षिणतो वेद्यै निधाय। सर्पराज्ञियां ऋग्भिस्स्तुयुः। इयं
वै सर्पतो राज्ञी। अस्या एवैनं परिददति। व्यृद्धं तदित्याहुः।
यथ्स्तुतमननुशस्तमिति। होतां प्रथमः प्राचीनावीती
मार्जालीयं परीयात्। यामीरनुब्रुवन्। सर्पराज्ञीनां कीर्तयेत्।
उभयोरेवैनं लोकोः परिददति॥ ३७॥

अथो ध्रुवन्त्येवैनम्। अथो न्येवास्मै हुवते। त्रिः परियन्ति।
त्रयं इमे लोकाः। एभ्य एवैनं लोकेभ्यो ध्रुवते। त्रिः
पुनः परियन्ति। षट्थसंपद्यन्ते। षड्वा ऋतवः। ऋतुभिरेवैनं
ध्रुवते। अग्र आयूँषि पवस इति प्रतिपदं कुर्वीरन्।
रथन्तरसामैषाँ सोमस्स्यात्। आयुरेवात्मन्दधते। अथो
पाप्मानमेव विजहतो यन्ति॥ ३८॥

असुर्यं वा एतस्माद्वर्णं कृत्वा। पशवो वीर्यमपं कामन्ति।
यस्य यूपो विरोहति। त्वाष्ट्रं बहुरूपमालभेत। त्वष्टा वै
रूपाणामीशे। य एव रूपाणामीशे। सोऽस्मिन्पशून् वीर्यं
यच्छति। नास्मात्पशवो वीर्यमपं कामन्ति। आर्तिं वा एते

नियन्ति। येषां दीक्षितानामग्निरुद्धायति॥३९॥

यदाहवनीयं उद्धायैत्। यत्तं मन्थैत्। विच्छिन्द्यात्।
भ्रातृव्यमस्मै जनयेत्। यदाहवनीयं उद्धायैत्। आग्नीध्रादुद्धरेत्।
यदाग्नीध्र उद्धायैत्। गाहपत्यादुद्धरेत्। यद्गाहपत्य उद्धायैत्।
अत एव पुनर्मन्थेत्॥४०॥

अत्र वाव स निलयते। यत्र खलु वै निलीनमुत्तमं पश्यन्ति।
तदेनमिच्छन्ति। यस्माद्दारोरुद्धायैत्। तस्यारणीं कुर्यात्।
क्रुमुकमपि कुर्यात्। एषा वा अग्नेः प्रिया तनूः। यत्क्रुमुकः।
प्रिययैवैनन्तनुवा समर्धयति। गाहपत्यं मन्थति॥४१॥

गाहपत्यो वा अग्रेयोनिः। स्वादेवैनय्यौ नैर्जनयति।
नास्मै भ्रातृव्यञ्जनयति। यस्य सोमं उपदस्यैत्।
सुवर्णं हिरण्यन्द्वेधा विच्छिद्य। ऋजीषेऽन्यदाधूनुयात्।
जुहुयादन्यत्। सोममेवाभिषुणोति। सोमञ्जुहोति। सोमस्य
वा अभिषूयमाणस्य प्रिया तनूरुदक्रामत्॥४२॥

तथ्सुवर्णं हिरण्यमभवत्। यथ्सुवर्णं हिरण्यङ्कुर्वन्ति।
प्रिययैवैनन्तनुवा समर्धयन्ति। यस्याक्रीतं सोममपहरैयुः।
क्रीणीयादेव। सैव ततः प्रायश्चित्तिः। यस्य क्रीतमपहरैयुः।
आदारांश्च फाल्गुनानि चाभिषुणुयात्। गायत्री यं
सोममाहरत्। तस्य योऽंशुः पुराऽपतत्॥४३॥

त आदारा अभवन्। इन्द्रो वृत्रमहन्। तस्य वल्कः

परांऽपतत्। तानि फाल्गुनान्यभवन्। पशवो वै फाल्गुनानि।
पशवस्सोमो राजा। यदादाराः५श्च फाल्गुनानि चाभिषुणोति।
सोममेव राजानमभिषुणोति। श्रुतेन प्रातस्सवने श्रीणीयात्।
दध्ना मध्यन्दिने॥४४॥

नीतमिश्रेण तृतीयसवने। अग्निष्टोमस्सोमस्स्याद्रथन्तरसामा।
य एवर्त्विजो वृतास्स्युः। त एनय्याँजयेयुः। एकाङ्गान्दक्षिणान्दद्यात्तेभ्य
एव। पुनस्सोमङ्कीणीयात्। यज्ञेनैव तद्यज्ञमिच्छति। सैव
ततः॥ प्रायश्चित्तिः। सर्वाभ्यो वा एष देवताभ्यस्सर्वेभ्यः
पृष्ठेभ्य आत्मानमागुरते। यस्सत्रायागुरते। एतावान्खलु वै
पुरुषः। यावदस्य वित्तम्। सर्ववेदसेनं यजेत। सर्वपृष्ठोऽस्य
सोमस्स्यात्। सर्वाभ्य एव देवताभ्यस्सर्वेभ्यः पृष्ठेभ्य
आत्मानन्निष्क्रीणीते॥४५॥

पवमानस्सुवर्जनः। पवित्रेण विचक्षणिः। यः पोता स पुनातु
मा। पुनन्तु मा देवजनाः। पुनन्तु मनवो धिया। पुनन्तु विश्व
आयवः। जातवेदः पवित्रवत्। पवित्रेण पुनाहि मा। शूक्रेण
देव दीद्यत्। अग्ने क्रत्वा क्रतूँ५ रनु॥४६॥

यत्ते पवित्रमर्चिषि। अग्ने विततमन्तरा। ब्रह्म तेनं पुनीमहे।
उभाभ्यान्देव सवितः। पवित्रेण सवेनं च। इदं ब्रह्म पुनीमहे।
वैश्वदेवी पुनती देव्यागात्। यस्यै बह्वीस्तनुवो वीतपृष्ठाः। तया
मदन्तस्सधमाद्येषु। वयः५ स्याम पतयो रयीणाम्॥४७॥

वैश्वान॒रो र॒श्मिभि॑र्मा पुनातु। वातः॑ प्रा॒णेनै॑षि॒रो म॑यो॒भूः।
 द्यावा॑पृथि॒वी प॑यंसा॒ पयो॑भिः। ऋ॒ताव॑री य॒ज्ञिये॑ मा पुनीताम्।
 बृ॒हद्वि॑स्सवित॒स्तृभिः॑। व॒सिष्ठै॑र्दे॒व म॑न्म॒भिः। अ॒ग्ने दक्षैः॑
 पुना॑हि मा। येन॑ दे॒वा अपु॑नत। येनापो॑ दि॒व्यङ्क॑शः। तेन॑
 दि॒व्येन॒ ब्रह्म॑णा॥ ४८॥

इ॒दं ब्र॑ह्म पुनीमहे। यः पा॑वमा॒नीर॒ध्येति॑। ऋषि॑भि॒स्संभृ॑त॒ः रस॑म्।
 सर्व॑ः स पू॒तम॑श्जाति। स्व॒दितं॑ मा॒तरि॑श्व॒ना।
 पा॒वमा॒नीर्यो॑ अ॒ध्येति॑। ऋषि॑भि॒स्संभृ॑त॒ः रस॑म्। तस्मै॒
 सर॑स्वती दुहे। क्षी॒रः सर्पि॑र्मधू॒दक॑म्। पा॒वमा॒नीस्स्व॒स्त्यय॑नीः॥ ४९॥

सु॒दुघा॒ हि प॑यंस्वतीः। ऋषि॑भि॒स्संभृ॑तो॒ रसः॑।
 ब्रा॒ह्म॒णेष्व॒मृत॑ः॒ हित॑म्। पा॒वमा॒नीर्दि॑शन्तु नः। इ॒मल्लो॑कमथो
 अ॒मुम्। का॒मान्त्सम॑र्धयन्तु नः। दे॒वीर्दे॒वैस्स॒माभृ॑ताः।
 पा॒वमा॒नीस्स्व॒स्त्यय॑नीः। सु॒दुघा॒ हि घृ॑त॒श्चुतः॑।
 ऋषि॑भि॒स्संभृ॑तो॒ रसः॑॥ ५०॥

ब्रा॒ह्म॒णेष्व॒मृत॑ः॒ हित॑म्। येन॑ दे॒वाः प॒वित्रे॑ण। आ॒त्मानं॑
 पुन॑ते सदा॑। तेन॑ स॒हस्र॑धारेण। पा॒वमा॒न्यः पु॑नन्तु मा।
 प्रा॒जाप॒त्यं प॒वित्र॑म्। श॒तोद्या॑म॒ः हि॒र॒ण्मय॑म्। तेन॑ ब्रह्म॒विदो॑
 व॒यम्। पू॒तं ब्र॑ह्म पुनीमहे। इन्द्र॑स्सुनी॒ती स॒ह मा॑ पुनातु।
 सोम॑स्स्व॒स्त्या व॑रु॒णस्स॒मीच्या॑। य॒मो राजा॑ प्रमृ॒णाभिः॑
 पुना॑तु मा। जा॒तवे॑दा मो॒र्जय॑न्त्या पुनातु॥ ५१॥

प्र॒जा वै स॒त्रमा॑सत॒ तप॑स्तप्य॒माना॒ अजु॑ह्वतीः। दे॒वा

अपश्यञ्चमसङ्घृतस्य पूर्णः स्वधाम्। तमुपोदतिष्ठन्तमजुहवुः।
 तेनार्धमास ऊर्जमवारुन्धत। तस्माद्वर्धमासे देवा
 इज्यन्ते। पितरोऽपश्यञ्चमसङ्घृतस्य पूर्णः स्वधाम्।
 तमुपोदतिष्ठन्तमजुहवुः। तेन मास्यूर्जमवारुन्धत।
 तस्मान्मासि पितृभ्यः क्रियते। मनुष्या अपश्यञ्चमसङ्घृतस्य
 पूर्णः स्वधाम्॥५२॥

तमुपोदतिष्ठन्तमजुहवुः। तेन द्वयीमूर्जमवारुन्धत।
 तस्माद्विरहो मनुष्येभ्य उपहियते। प्रातश्च सायञ्च।
 पशवोऽपश्यञ्चमसङ्घृतस्य पूर्णः स्वधाम्। तमुपोदतिष्ठन्तमजुहवुः।
 तेन त्रयीमूर्जमवारुन्धत। तस्मात्रिरहः पशवः प्रेरते।
 प्रातस्सङ्गवे सायम्। असुरा अपश्यञ्चमसङ्घृतस्य पूर्णः
 स्वधाम्॥५३॥

तमुपोदतिष्ठन्तमजुहवुः। तेन सर्वँत्सर ऊर्जमवारुन्धत।
 ते देवा अमन्यन्त। अमी वा इदमभवन्। यद्वयः
 स्म इति। त एतानि चातुर्मास्यान्यपश्यन्। तानि
 निरवपन्। तैरेवेषान्तामूर्जमवृञ्जत। ततो देवा अभवन्।
 पराऽसुराः॥५४॥

यद्यजते। यामेव देवा ऊर्जमवारुन्धत। तान्तेनावरुन्धे।
 यत्पितृभ्यः करोति। यामेव पितर ऊर्जमवारुन्धत।
 तान्तेनावरुन्धे। यदावसथेऽन्नं हरन्ति। यामेव मनुष्या

ऊर्जमवारुन्धत। तान्तेनावरुन्धे। यद्वक्षिणान्ददाति॥५५॥

यामेव पशव ऊर्जमवारुन्धत। तान्तेनावरुन्धे। यच्चातुर्मास्यैर्यजते।
यामेवासुरा ऊर्जमवारुन्धत। तान्तेनावरुन्धे। भवत्यात्मना।
परास्य भ्रातृव्यो भवति। विराजो वा एषा विक्रान्तिः।
यच्चातुर्मास्यानि। वैश्वदेवेनास्मिल्लोके प्रत्यतिष्ठत्।
वरुणप्रघासैरन्तरिक्षे। साकमेधैरमुष्मिल्लोके। एष ह
त्वावैतत्सर्वं भवति। य एवविंद्वाश्चातुर्मास्यैर्यजते॥५६॥

अग्निर्वाव सव्वँत्सरः। आदित्यः परिवत्सरः। चन्द्रमा
इदावत्सरः। वायुरनुवत्सरः। यद्वैश्वदेवेन यजते।
अग्निमेव तत्सव्वँत्सरमाप्नोति। तस्माद्वैश्वदेवेन यजमानः।
सव्वँत्सरीणां ९ स्वस्तिमाशास्त इत्याशासीत। यद्वरुणप्रघासैर्यजते।
आदित्यमेव तत्परिवत्सरमाप्नोति॥५७॥

तस्माद्वरुणप्रघासैर्यजमानः। परिवत्सरीणां ९ स्वस्तिमाशास्त
इत्याशासीत। यत्साकमेधैर्यजते। चन्द्रमसमेव तदिदावत्सरमाप्नोति।
तस्मात्साकमेधैर्यजमानः। इदावत्सरीणां ९ स्वस्तिमाशास्त
इत्याशासीत। यत्पितृयज्ञेन यजते। देवानेव तदन्ववस्यति।
अथवा अस्य वायुश्चानुवत्सरश्चाप्रीतावुच्छिष्येते।
यच्छुनासीरीयेण यजते॥५८॥

वायुमेव तदनुवत्सरमाप्नोति। तस्माच्छुनासीरीयेण
यजमानः। अनुवत्सरीणां ९ स्वस्तिमाशास्त इत्याशासीत।

स॒व्वँ॒त्स॒र॒वाँ ए॒ष ई॒प्स॒ती॒त्याहुः। य॒श्चा॒तु॒र्मा॒स्यै॒र्य॒ज॒त इति॑। ए॒ष
ह॒ त्वे स॒व्वँ॒त्स॒र॒मा॒प्रो॒ति। य ए॒व॒वि॒द्वाँ॒श्चा॒तु॒र्मा॒स्यै॒र्य॒ज॒ते। वि॒श्वे
दे॒वास्स॒म॒य॒ज॒न्त। ते॒ऽग्नि॒मे॒वाय॑ज॒न्त। त ए॒त॒ल्लौ॒क॒म॒ज॒य॒न्॥५९॥

यस्मि॑न्ना॒ग्निः। यद्वै॑श्वदे॒वेन॒ यज॑ते। ए॒तमे॒व लो॒क॒ञ्ज॑यति।
यस्मि॑न्ना॒ग्निः। अ॒ग्नेरे॒व सा॒यु॒ज्य॒मु॒पै॒ति। य॒दा वै॑श्वदे॒वेन॒
यज॑ते। अथ॑ स॒व्वँ॒त्स॒र॒स्य॑ गृ॒हप॑तिमा॒प्रो॒ति। य॒दा स॑व्वँ॒त्स॒र॒स्य॑
गृ॒हप॑तिमा॒प्रो॒ति। अथ॑ स॒ह॒स्र॒या॒जि॒न॒मा॒प्रो॒ति। य॒दा
स॑ह॒स्र॒या॒जि॒न॒मा॒प्रो॒ति॥६०॥

अथ॑ गृ॒हमे॒धि॒न॒मा॒प्रो॒ति। य॒दा गृ॒हमे॒धि॒न॒मा॒प्रो॒ति।
अथा॒ग्नि॒र्भव॑ति। य॒दा॒ग्नि॒र्भव॑ति। अथ॑ गो॒र्भव॑ति। ए॒षा
वै वै॑श्वदे॒वस्य॒ मा॒त्रा। ए॒तद्वा ए॒तेषा॑म॒व॒म॒म्। अतो॑तो॒ वा
उत्त॑राणि॒ श्रेया॑ँ॒सि भ॑वन्ति। यद्वि॒श्वे दे॒वास्स॒म॒य॒ज॒न्त।
तद्वै॑श्वदे॒वस्य॑ वैश्वदे॒वत्व॑म्॥६१॥

अथा॑दि॒त्यो वरु॑णँ॒ रा॒जा॒न॒वँ॒रुण॑प्र॒घा॒सै॒र्य॒ज॒त। स
ए॒त॒ल्लौ॒क॒म॒ज॒य॒त्। यस्मि॑न्नादि॒त्यः। यद्वै॑रुण॒प्र॒घा॒सै॒र्य॒ज॒ते।
ए॒तमे॒व लो॒क॒ञ्ज॑यति। यस्मि॑न्नादि॒त्यः। आ॒दि॒त्यस्यै॒व
सा॒यु॒ज्य॒मु॒पै॒ति। यदा॑दि॒त्यो वरु॑णँ॒ रा॒जा॒न॒वँ॒रुण॑-
प्र॒घा॒सै॒र्य॒ज॒त। तद्वै॑रुण॒प्र॒घा॒साना॑वँ॒रुण॑प्र॒घा॒स॒त्व॒म्। अथ॑
सो॒मो रा॒जा छ॒न्दाँ॒सि सा॒कमे॒धै॒र्य॒ज॒त॥६२॥

स ए॒त॒ल्लौ॒क॒म॒ज॒य॒त्। यस्मि॑ँ॒श्च॒न्द्र॒मा वि॒भा॒ति।
यथ्सा॑कमे॒धै॒र्य॒ज॒ते। ए॒तमे॒व लो॒क॒ञ्ज॑यति। यस्मि॑ँ॒श्च॒न्द्र॒मा

विभाति। चन्द्रमस एव सायुज्यमुपैति। सोमो वै चन्द्रमाः। एष ह त्वे साक्षात्सोमं भक्षयति। य एवविद्वान्त्साकमेधैर्यजते। यत्सोमंश्च राजा छन्दांसि च समैधन्त॥६३॥

तत्साकमेधानां साकमेधत्वम्। अथर्तवः पितरः प्रजापतिं पितरं पितृयज्ञेनायजन्त। त एतल्लोकमजयन्। यस्मिन्वृतवः। यत्पितृयज्ञेन यजते। एतमेव लोकञ्जयति। यस्मिन्वृतवः। ऋतूनामेव सायुज्यमुपैति। यदृतवः पितरः प्रजापतिं पितरं पितृयज्ञेनायजन्त। तत्पितृयज्ञस्य पितृयज्ञत्वम्॥६४॥

अथौषधय इमन्देवत्र्यम्बकैरयजन्त प्रथेमहीति। ततो वै ता अप्रथन्त। य एवविद्वान् त्र्यम्बकैर्यजते। प्रथते प्रजयां पशुभिः। अथ वायुः परमेष्ठिनं शुनासीरीयेणायजत। स एतल्लोकमजयत्। यस्मिन्वायुः। यच्छुनासीरीयेण यजते। एतमेव लोकञ्जयति। यस्मिन्वायुः॥६५॥

वायोरेव सायुज्यमुपैति। ब्रह्मवादिनो वदन्ति। प्रचातुर्मास्ययाजी मीयता (३) न प्रमीयता (३) इति। जीवन्वा एष ऋतूनप्येति। यदि वसन्तां प्रमीयते। वसन्तो भवति। यदि ग्रीष्मे ग्रीष्मः। यदि वर्षासु वर्षाः। यदि शरदि शरत्। यदि हेमन् हेमन्तः। ऋतुर्भूत्वा संवत्सरमप्येति। संवत्सरः प्रजापतिः। प्रजापतिर्वैषः॥६६॥

अग्नेः कृत्तिकाः। शुक्रं परस्ताज्योतिरवस्तात्। प्रजापते

रोहिणी। आपः॑ प॒रस्ता॒दोष॑धयो॒ऽवस्ता॑त्। सोम॑स्येन्व॒का
वि॒त॑तानि। प॒रस्ता॒द्वय॑न्तो॒ऽवस्ता॑त्। रु॒द्रस्य॑ बा॒हू। मृ॒गय॑वः॑
प॒रस्ता॑द्वि॒क्षारो॑ऽवस्ता॑त्। आ॒दि॒त्यै पुन॑र्वसू। वा॒तः
प॒रस्ता॑दा॒र्द्रम॑वस्ता॑त्॥ १॥

बृ॒हस्प॑तै॒स्ति॒ष्यः॑। जु॒ह॒तः प॒रस्ता॒द्यज॑माना अ॒वस्ता॑त्।
स॒र्पाणा॑माश्रेषाः। अ॒भ्याग॑च्छन्तः प॒रस्ता॑द॒भ्यानृ॑त्यन्तो॒ऽवस्ता॑त्।
पि॒तृणां॑ म॒घाः। रु॒दन्तः॑ प॒रस्ता॑दप॒भ्र॒शो॑ऽवस्ता॑त्। अ॒र्य॒म्णः
पूर्वे॑ फ॒ल्गु॒नी। जा॒या प॒रस्ता॑दृष॒भो॑ऽवस्ता॑त्। भ॒ग॒स्योत्त॑रे।
व॒ह॒तवः॑ प॒रस्ता॑द्वह॑माना अ॒वस्ता॑त्॥ २॥

दे॒वस्य॑ सवि॒तुर् ह॑स्तः॑। प्र॒स॒वः प॒रस्ता॑त्स॒निर॑वस्ता॑त्।
इन्द्र॑स्य चि॒त्रा। ऋ॒तं प॒रस्ता॑त्स॒त्यम॑वस्ता॑त्। वा॒योर्नि॑ष्ठा
व्र॒ततिः॑। प॒रस्ता॑दसि॒द्धि॒र॒वस्ता॑त्। इन्द्रा॑ग्नि॒योर्वि॑शा॒खे।
यु॒गानि॑ प॒रस्ता॑त्कृ॒षमा॑णा अ॒वस्ता॑त्। मि॒त्रस्या॑नू॒राधाः॑।
अ॒भ्यारो॑ह॒त्प॒रस्ता॑द॒भ्यारू॑ढम॒वस्ता॑त्॥ ३॥

इन्द्र॑स्य रोहिणी। शृ॒णत्प॒रस्ता॑त्प्रतिशृ॒णद॑वस्ता॑त्। नि॒र्ऋ॒त्ये
मू॒ल॒व॒ह॒णी। प्र॒ति॒भ॒ञ्जन्तः॑ प॒रस्ता॑त्प्रतिशृ॒णन्तो॑ऽवस्ता॑त्।
अ॒पां पूर्वा॑ अषा॒ढाः। वर्चः॑ प॒रस्ता॑त्स॒मि॒ति॒र॒वस्ता॑त्।
वि॒श्वेषा॑न्दे॒वाना॑मु॒त्तराः॑। अ॒भि॒जय॑त्प॒रस्ता॑द॒भिजि॑तम॒वस्ता॑त्।
वि॒ष्णो॑श्श्रो॒णा पृ॒च्छ॒मा॒नाः। प॒रस्ता॑त्प॒न्था अ॒वस्ता॑त्॥ ४॥

वसू॑नां॒ श्रवि॑ष्ठाः। भू॒तं प॒रस्ता॑द्भू॒ति॒र॒वस्ता॑त्। इन्द्र॑स्य
श॒त॒भि॒षक्। वि॒श्वव्य॑चाः प॒रस्ता॑द्वि॒श्वक्षि॑ति॒र॒वस्ता॑त्।

अजस्यैकपदः पूर्वे प्रोष्ठपदाः। वैश्वानरं परस्ताद्वैश्ववसुवमवस्तात्।
 अहेर्बुध्नियस्योत्तरे। अभिषिञ्चन्तः परस्तादभिषुण्वन्तोऽवस्तात्।
 पूष्णो रेवती। गावंः परस्ताद्वृथा अवस्तात्। अश्विनोरश्वयुजौ।
 ग्रामंः परस्तात्सेनाऽवस्तात्। यमस्यापभरणीः।
 अपकञ्चन्तः परस्तादपवहन्तोऽवस्तात्। पूर्णा पश्चाद्यत्ते देवा
 अदधुः॥ ५॥

यत्पुण्यन्नक्षत्रम्। तद्वद्वुर्वीतोपव्युषम्। यदा वै सूर्य उदेति।
 अथ नक्षत्रत्रैति। यावति तत्र सूर्यो गच्छेत्। यत्र
 जघन्यं पश्येत्। तावति कुर्वीत यत्कारी स्यात्। पुण्याह
 एव कुरुते। एव९ ह वै यज्ञेषुश्च शतद्युम्नश्च माथ्स्यो
 निरवसाययाश्चकार॥ ६॥

यो वै नक्षत्रियं प्रजापतिर्वैदं। उभयोरेनल्लोकयोर्विदुः। हस्तं
 एवास्य हस्तः। चित्रा शिरः। निष्ठा हृदयम्। ऊरू
 विशाखे। प्रतिष्ठाऽनूराधाः। एष वै नक्षत्रियः प्रजापतिः।
 य एववैदं। उभयोरेनल्लोकयोर्विदुः॥ ७॥

अस्मि३श्चामुष्मि३श्च। याङ्कामयेत दुहितरं प्रिया
 स्यादिति। तान्निष्ठायान्दद्यात्। प्रियैव भवति। नेव तु पुनरा
 गच्छति। अभिजिन्नाम् नक्षत्रम्। उपरिष्ठादषाढानाम्।
 अवस्ताच्छ्रोणायै। देवासुरास्सय्यन्ता आसन्। ते
 देवास्तस्मिन्नक्षत्रेऽभ्यजयन्॥ ८॥

यदभ्यजयन्। तदभिजितोऽभिजित्वम्। यङ्कामयेतानपजय्यञयेदिति।
तमेतस्मिन्नक्षत्रे यातयेत्। अनपजय्यमेव जयति।
पापपराजितमिव तु। प्रजापतिः पशूनंसृजत। ते
नक्षत्रन्नक्षत्रमुपातिष्ठन्त। ते समावन्त एवाभवन्। ते
रेवतीमुपातिष्ठन्त॥१॥

ते रेवत्यां प्राभवन्। तस्माद्देवत्यां पशूनाङ्कुर्वीत।
यत्किञ्चावाचीनं सोमात्। प्रैव भवन्ति। सलिलव्वा
इदमन्तरासीत्। यदतरन्। तत्तारकाणान्तारकत्वम्। यो वा
इह यजेते। अमुं स लोकन्नक्षते। तन्नक्षत्राणान्नक्षत्रत्वम्॥१०॥

देवगृहा वै नक्षत्राणि। य एववैदं। गृह्यैव भवति।
यानि वा इमानि पृथिव्याश्चित्राणि। तानि नक्षत्राणि।
तस्मादश्लीलनामंश्चित्रे। नावस्येन्न यजेत। यथा पापाहे
कुरुते। तादृगेव तत्। देवनक्षत्राणि वा अन्यानि॥११॥

यमनक्षत्राण्यन्यानि। कृत्तिकाः प्रथमम्। विशाखे उत्तमम्।
तानि देवनक्षत्राणि। अनूराधाः प्रथमम्। अपभरणीरुत्तमम्।
तानि यमनक्षत्राणि। यानि देवनक्षत्राणि। तानि दक्षिणेन
परियन्ति। यानि यमनक्षत्राणि॥१२॥

तान्युत्तरेण। अन्वेषामराधस्मेति। तदनूराधाः। ज्येष्ठमेषामवधिष्मेति।
तज्येष्ठघ्नी। मूलमेषावृक्षामेति। तन्मूलवह्नी। यन्नासहन्त।
तदषाढाः। यदश्लोणत्॥१३॥

तच्छ्रोणा। यदशृणोत्। तच्छ्रविष्ठाः। यच्छ्रुतमभिषज्यन्।

तच्छ्रुतमिषक्। प्रोष्ठपदेषूदयच्छन्त। रेवत्यामरवन्त।
अश्वयुजोरयुञ्जत। अपभरणीष्वपावहन्। तानि वा एतानि
यमनक्षत्राणि। यान्येव देवनक्षत्राणि। तेषु कुर्वीत यत्कारी
स्यात्। पुण्याह एव कुरुते॥१४॥

देवस्य सवितुः प्रातः प्रसवः प्राणः। वरुणस्य
सायमासवोऽपानः। यत्प्रतीचीनं प्रातस्तनात्। प्राचीनं
सङ्गवात्। ततो देवा अग्निष्टोमन्निरमिमत। तत्तदात्तवीर्यन्निर्मार्गः।
मित्रस्य सङ्गवः। तत्पुण्यन्तेजस्व्यहः। तस्मात्तद्भि
पशवस्समायन्ति। यत्प्रतीचीनं सङ्गवात्॥१५॥

प्राचीनं मध्यन्दिनात्। ततो देवा उक्थ्यन्निरमिमत।
तत्तदात्तवीर्यन्निर्मार्गः। बृहस्पतेर्मध्यन्दिनः। तत्पुण्यन्तेजस्व्यहः।
तस्मात्तद्भि तेक्षिण्ष्ठन्तपति। यत्प्रतीचीनं मध्यन्दिनात्।
प्राचीनमपराह्णात्। ततो देवाष्पोऽशिनन्निरमिमत।
तत्तदात्तवीर्यन्निर्मार्गः॥१६॥

भगस्यापराह्णः। तत्पुण्यन्तेजस्व्यहः। तस्मादपराह्णे
कुमार्यो भगमिच्छमानाश्चरन्ति। यत्प्रतीचीनमपराह्णात्।
प्राचीनं सायात्। ततो देवा अतिरात्रन्निरमिमत।
तत्तदात्तवीर्यन्निर्मार्गः। वरुणस्य सायम्। तत्पुण्यन्तेजस्व्यहः।
तस्मात्तद्भि नानृतवदेत्॥१७॥

ब्राह्मणो वा अष्टाविंशो नक्षत्राणाम्। समानस्याहः

पञ्च पुण्यानि नक्षत्राणि। चत्वार्यंश्लीलानि। तानि नव। यच्च परस्तान्नक्षत्राणाय्यँच्चावस्तात्। तान्येकादश। ब्राह्मणो द्वादशः। य एवविंद्वांस्सर्वँत्सुरव्रतश्चरति। सर्वँत्सुरेणैवास्य व्रतङ्गुप्तं भवति। समानस्याहुः पञ्च पुण्यानि नक्षत्राणि। चत्वार्यंश्लीलानि। तानि नव। आग्नेयी रात्रिः। ऐन्द्रमहः। तान्येकादश। आदित्यो द्वादशः। य एवविंद्वांस्सर्वँत्सुरव्रतश्चरति। सर्वँत्सुरेणैवास्य व्रतङ्गुप्तं भवति॥१८॥

ब्रह्मवादिनो वदन्ति। कति पात्राणि यज्ञं वहन्तीति। त्रयोदशेति ब्रूयात्। स यद्वूयात्। कस्तानि निरमिमीतेति। प्रजापतिरिति ब्रूयात्। स यद्वूयात्। कुतस्तानि निरमिमीतेति। आत्मन इति। प्राणापानाभ्यामेवोपांश्चन्तर्यामौ निरमिमीत॥१९॥

व्यानादुपांशुसर्वनम्। वाच ऐन्द्रवायवम्। दक्षऋतुभ्यां मैत्रावरुणम्। श्रोत्रादाश्विनम्। चक्षुषश्शुक्रामन्थिनौ। आत्मन आग्रयणम्। अङ्गेभ्य उक्थ्यम्। आयुषो ध्रुवम्। प्रतिष्ठायां ऋतुपात्रे। यज्ञं वाव तं प्रजापतिर्निरमिमीत। स निर्मितो नाद्धियत् समं वीयत। स एतान्प्रजापतिरपिवापानपश्यत्। तान्निरवपत्। तैर्वै स यज्ञमप्यवपत्। यदपिवापा भवन्ति। यज्ञस्य धृत्या असंख्यं याय॥२०॥

ऋतमेव परमेष्ठि। ऋतन्नात्येति किञ्चन। ऋते समुद्र
 आहितः। ऋते भूमिरियश्चिता। अग्निस्तिग्मेन शोचिषा।
 तप आक्रान्तमुष्णिहा। शिरस्तपस्याहितम्। वैश्वानरस्य
 तेजसा। ऋतेनास्य नि वर्तये। सत्येन परि वर्तये।
 तपसाऽस्यानु वर्तये। शिवेनास्योप वर्तये। शग्मेनास्याभि
 वर्तये। तदृतन्तत्सत्यम्। तदृतन्तच्छकेयम्। तेन शकेयन्तेन
 राध्यासम्॥ २१॥

यद्धर्मः पर्यवर्तयत्। अन्तान्पृथिव्या दिवः। अग्निरीशान्
 ओजसा। वरुणो धीतिभिस्सह। इन्द्रो मरुद्भिस्सखिभिस्सह।
 अग्निस्तिग्मेन शोचिषा। तप आक्रान्तमुष्णिहा।
 शिरस्तपस्याहितम्। वैश्वानरस्य तेजसा। ऋतेनास्य
 नि वर्तये। सत्येन परि वर्तये। तपसाऽस्यानु वर्तये।
 शिवेनास्योप वर्तये। शग्मेनास्याभि वर्तये। तदृतन्तत्सत्यम्।
 तदृतन्तच्छकेयम्। तेन शकेयन्तेन राध्यासम्॥ २२॥

यो अस्याः पृथिव्यास्त्वचि। निवर्तयत्योषधीः। अग्निरीशान्
 ओजसा। वरुणो धीतिभिस्सह। इन्द्रो मरुद्भिस्सखिभिस्सह।
 अग्निस्तिग्मेन शोचिषा। तप आक्रान्तमुष्णिहा।
 शिरस्तपस्याहितम्। वैश्वानरस्य तेजसा। ऋतेनास्य
 नि वर्तये। सत्येन परि वर्तये। तपसाऽस्यानु वर्तये।
 शिवेनास्योप वर्तये। शग्मेनास्याभि वर्तये। तदृतन्तत्सत्यम्।
 तदृतन्तच्छकेयम्। तेन शकेयन्तेन राध्यासम्॥ २३॥

एकं मासमुदसृजत्। पुरमेष्टी प्रजाभ्यः। तेनाभ्यो मह
 आवहत्। अमृतं मर्त्याभ्यः। प्रजामनु प्र जायसे। तदु ते
 मर्त्यामृतम्। येन मासा अर्धमासाः। ऋतवः परिवत्सराः।
 येन ते ते प्रजापते। ईजानस्य न्यवर्तयन्। तेनाहमस्य
 ब्रह्मणा। निवर्तयामि जीवसे। अग्निस्तिग्मेन शोचिषा।
 तप आक्रान्तमुष्णिहा। शिरस्तपस्याहितम्। वैश्वानरस्य
 तेजसा। ऋतेनास्य नि वर्तये। सत्येन परि वर्तये।
 तपसाऽस्यानु वर्तये। शिवेनास्योप वर्तये। शग्मेनास्याभि
 वर्तये। तदृतन्तत्सत्यम्। तद्वृतन्तच्छकेयम्। तेन शकेयन्तेन
 राध्यासम्॥२४॥

देवा वै यद्यज्ञेऽकुर्वता। तदसुरा अकुर्वता। तेऽसुरा
 ऊर्ध्वं पृष्ठेभ्यो नापश्यन्। ते केशानग्रेऽवपन्ता। अथ
 श्मश्रूणि। अथोपपक्षौ। ततस्तेऽवाञ्च आयन्। पराऽभवन्।
 यस्यैवद्वपन्ति। अवाङेति॥२५॥

अथो परैव भवति। अथ देवा ऊर्ध्वं पृष्ठेभ्योऽपश्यन्।
 त उपपक्षावग्रेऽवपन्ता। अथ श्मश्रूणि। अथ केशान्।
 ततस्तेऽभवन्। सुवर्गल्लोकमायन्। यस्यैवद्वपन्ति।
 भवत्यात्मना। अथो सुवर्गल्लोकमेति॥२६॥

अथैतन्मनुर्वप्रे मिथुनमपश्यत्। स श्मश्रूण्यग्रेऽवपत्।
 अथोपपक्षौ। अथ केशान्। ततो वै स प्राजायत प्रजया
 पशुभिः। यस्यैवद्वपन्ति। प्र प्रजया पशुभिर्मिथुनैर्जायते।

दे॒वा॒सुरा॑स्स॒य्यँ॑ता आ॒सन्। ते सं॒वँ॑त्स॒रे व्या॑यच्छन्त।
ता॒न्दे॒वाश्चा॑तु॒र्मा॒स्यैरे॒वाभि॑ प्रायु॑ञ्जत॥ २७ ॥

वै॒श्व॒दे॒वेन॑ च॒तुरो॑ मा॒सोऽवृ॑ञ्जतेन्द्रा॒जानः॑। ता॒ञ्छी॒रुष॑न्नि
चा॒वर्त॑यन्त॒ परि॑ च। व॒रु॒ण॒प्र॒घा॒सैश्च॑तुरो॑ मा॒सोऽवृ॑ञ्जत॒
वरु॑णरा॒जानः॑। ता॒ञ्छी॒रुष॑न्नि चा॒वर्त॑यन्त॒ परि॑ च।
सा॒क॒मे॒धैश्च॑तुरो॑ मा॒सोऽवृ॑ञ्जत॒ सोम॑रा॒जानः॑। ता॒ञ्छी॒रुष॑न्नि
चा॒वर्त॑यन्त॒ परि॑ च। या सं॒वँ॑त्स॒र उ॑पजी॒वाऽऽसी॑त्।
तामे॑षामवृ॑ञ्जत। ततो॑ दे॒वा अ॒भ॒वन्। परा॑ऽसुराः॥ २८ ॥

य ए॒व॒वि॒द्वाँश्चा॑तु॒र्मा॒स्यैर्य॑जते। भ्रातृ॑व्यस्यै॒व मा॒सो वृ॑त्का।
शी॒रुष॑न्नि च॑ वर्त॑यते॒ परि॑ च। यैषा सं॒वँ॑त्स॒र उ॑पजी॒वा।
वृ॒द्धे तां॑ भ्रातृ॑व्यस्य। क्षु॒धाऽस्य॑ भ्रातृ॑व्यः॒ परा॑ भवति।
लो॒हि॒ता॒य॒सेन॑ नि वर्त॑यते। यद्वा इ॒माम॑ग्नि॒र्ऋ॒तावा॑गते
नि॒वर्त॑यति। ए॒तदे॒वेनाँ॑ रूप॒ङ्कृ॒त्वा नि॒वर्त॑यति। सा
तत॑श्श्व॒श्चो भू॑यसी॒ भव॑न्त्येति॥ २९ ॥

प्र जा॑यते। य ए॒व॒वि॒द्वाँल्लो॑हि॒ता॒य॒सेन॑ नि॒वर्त॑यते। ए॒तदे॒व
रूप॒ङ्कृ॒त्वा नि वर्त॑यते। स तत॑श्श्व॒श्चो भू॑या॒न्भव॑न्नेति।
प्रै॒व जा॑यते। त्रे॒ण्या श॑ल॒ल्या नि वर्त॑येत। त्री॒णित्री॑णि॒ वै
दे॒वाना॑मृ॒द्धानि॑। त्री॒णि छ॒न्दाँ॑सि। त्री॒णि स॒व॑नानि। त्रयं
इ॒मे लो॒काः॥ ३० ॥

ऋ॒ध्यामे॒व तद्दी॑र्यं ए॒षु लो॒केषु॑ प्र॒ति ति॑ष्ठति। यच्चा॑तु॒र्मा॒स्यया॒ज्या॑त्मनो॒

नाव॑द्येत्। दे॒वेभ्य॑ आवृ॑ञ्चेत्। च॒तृषु॑च॒तृषु॑ मा॒सेषु॑ नि वर्तयेत्।
 प॒रोक्ष॑मे॒व तद्दे॒वेभ्य॑ आ॒त्मनोऽव॑द्यत्यनो॒ब्रस्का॑य। दे॒वाना॒वाँ
 ए॒ष आनी॑तः। यश्चा॑तु॒र्मास्य॑या॒जी। य ए॒वद्वि॑द्वान्नि च॑ वर्तयेत्
 परि॑ च। दे॒वता॑ ए॒वाप्ये॑ति। नास्य॑ रु॒द्रः प्र॒जां प॒शून्भि॑
 म॑न्यते॥ ३१॥

आयु॑षः प्रा॒णः सन्त॑नु। प्रा॒णाद॑पा॒नः सन्त॑नु। अ॒पा॒नाद्वा॒नः
 सन्त॑नु। व्या॒नाच्चक्षु॑स्सन्त॑नु। चक्षु॑ष॒श्श्रोत्र॑ः सन्त॑नु।
 श्रोत्रा॑न्मन॒स्सन्त॑नु। मन॑सो वाच॑ः सन्त॑नु। वाच॑ आ॒त्मान॑ः
 सन्त॑नु। आ॒त्मनः॑ पृथि॒वीः सन्त॑नु। पृथि॒व्या अ॒न्तरि॑क्षः
 सन्त॑नु। अ॒न्तरि॑क्षा॒दिव॑ः सन्त॑नु। दि॒वस्सु॒वस्सन्त॑नु॥ ३२॥

इन्द्रो॑ दधी॒चो अ॒स्थभिः॑। वृ॒त्राण्य॑प्रतिष्कृतः। ज॒घान॑
 नव॒तीर्न॑वा। इ॒च्छन्न॑श्व॒स्य यच्छि॑रः। पर्व॑तेष्वप॑श्रितम्।
 तद्वि॑दच्छ॒र्यणा॑व॒ति। अत्रा॑ह॒ गोरम॑न्वत। नाम॒ त्वष्ट॑रपी॒च्यम्।
 इ॒त्था च॒न्द्रम॑सो गृ॒हे। इन्द्र॑मि॒द्राथि॑नो बृ॒हत्॥ ३३॥

इन्द्र॑म॒र्केभि॑र॒र्किणः॑। इन्द्र॑वाँणी॒रनू॑षत। इन्द्र॑ इ॒द्धर्यो॑स्सचा॑।
 संमि॑श्र॒ आव॑चो॒ युजा॑। इन्द्रो॑ व॒ज्री हि॑र॒ण्ययः॑। इन्द्रो॑ दी॒र्घाय॑
 चक्ष॑से। आ सूर्य॑ः रो॒हय॑द्वि॒वि। वि गो॑भि॒रद्रि॑मैरयत्। इन्द्र॑
 वाजे॑षु नो अ॒व। स॒हस्र॑प्र॒धने॑षु च॥ ३४॥

उ॒ग्र उ॒ग्राभि॑रू॒तिभिः॑। तमिन्द्र॑वाँज॒याम॑सि। म॒हे वृ॒त्राय॑
 हन्त॑वे। स वृ॒षा वृ॒षभो॑ भु॒वत्। इन्द्र॑स्स दाम॑ने कृ॒तः।
 ओजि॑ष्ठ॒स्स ब॑ले॒ हितः॑। द्यु॒म्नी श्लो॒की स सौ॒म्यः। गि॒रा व॒ज्रो

न सम्भृतः। सबलो अनपच्युतः। ववक्षुरुग्रो अस्तृतः॥३५॥

देवासुरास्सय्यंता आसन्। स प्रजापतिरिन्द्रश्चैष्ठं पुत्रमप-
न्यधत्त। नेदेनमसुरा बलीयांसोऽहनन्निति। प्रहादो ह वै
कायाधवः। विरोचनश्च स्वं पुत्रमपन्यधत्त। नेदेनन्देवा
अहनन्निति। ते देवाः प्रजापतिमुपसमेत्योचुः। नाराजकस्य
युद्धमस्ति। इन्द्रमन्विच्छामेति। तय्यंज्ञक्रतुभिरन्वैच्छन्॥३६॥

तय्यंज्ञक्रतुभिर्नान्वविन्दन्। तमिष्टिभिरन्वैच्छन्। तमिष्टिभिरन्वविन्दन्
तदिष्टीनामिष्टित्वम्। एष्टयो ह वै नाम। ता इष्टय-
इत्याचक्षते पुरोक्षेण। पुरोक्षप्रिया इव हि देवाः। तस्मा-
एतमाग्नावैष्णवमेकादशकपाल- न्दीक्षणीयन्निरवपन्।
तदपद्रुत्यातन्वत। तान्यंतीसय्याँजान्त उपानयन्॥३७॥

ते तदन्तमेव कृत्वोदद्रवन्। ते प्रायणीयमभि समारोहन्।
तदपद्रुत्यातन्वत। ताञ्छुय्वन्त उपानयन्। ते तदन्तमेव
कृत्वोदद्रवन्। त आतिथ्यमभि समारोहन्। तदपद्रुत्यातन्वत।
तानिडाँन्त उपानयन्। ते तदन्तमेव कृत्वोदद्रवन्। तस्मादेता
एतदन्ता इष्टयस्सन्तिष्ठन्ते॥३८॥

एव हि देवा अकुर्वत। इति देवा अकुर्वत। इत्यु वै मनुष्याः
कुर्वते। ते देवा ऊचुः। यद्वा इदमुच्चैर्यज्ञेन चराम। तन्नोऽसुराः
पाप्माऽनुविन्दन्ति। उपांशूपसदा चराम। तथा नोऽसुराः
पाप्मा नानुवेत्स्यन्तीति। त उपांशूपसदमतन्वत। तिस्र एव

सामिधेनीरनूच्य॥३९॥

स्रुवेणा॑घार॒मा॒घार्य॑। तिस्रः॑ परा॑ची॒राहु॑तीर् हु॒त्वा।
 स्रुवे॑णो॒प॒सद॑ञ्जु॒हवा॑ञ्चक्रुः। उ॒ग्रवृ॑चो॒ अपा॑वधीन्त्वे॒षवृ॑चो॒
 अपा॑वधी॒ः स्वा॑हेति। अ॒श॒न॒या॒पि॒पा॒से ह॒ वा उ॒ग्रवृ॑चः।
 ए॒नश्च॑ वैर॑ह॒त्यश्च॑ त्वे॒षवृ॑चः। ए॒त॒ः ह॒ वाव॑ तच्च॑तु॒र्धावि॑हितं
 पा॒प्मान॑न्दे॒वा अप॑जघ्निरे। तथो॑ ए॒वैत॑दे॒ववि॑द्यज॑मानः। तिस्र॑
 ए॒व सामि॑धेनीर॒नूच्य॑। स्रुवे॑णा॑घार॒मा॒घार्य॑॥४०॥

तिस्रः॑ परा॑ची॒राहु॑तीर्हु॒त्वा। स्रुवे॑णो॒प॒सद॑ञ्जु॒होति॑। उ॒ग्रवृ॑चो॒
 अपा॑वधीन्त्वे॒षवृ॑चो॒ अपा॑वधी॒ः स्वा॑हेति। अ॒श॒न॒या॒पि॒पा॒से
 ह॒ वा उ॒ग्रवृ॑चः। ए॒नश्च॑ वैर॑ह॒त्यश्च॑ त्वे॒षवृ॑चः। ए॒तमे॒व
 तच्च॑तु॒र्धावि॑हितं पा॒प्मान॑य्यज॑मानोऽप॑ ह॒ते। तेऽभि॑नी॒यैवाहः॑
 प॒शुमा॑ऽल॒भन्त। अहं॑ ए॒व तद्दे॒वा अव॑र्ति पा॒प्मानं॑
 मृ॒त्युम॑प॒जघ्निरे॑। तेना॑भिनी॒यैव॑ रात्रेः॑ प्राच॑रन्। रात्रि॑या ए॒व
 तद्दे॒वा अव॑र्ति पा॒प्मानं॑ मृ॒त्युम॑प॒जघ्निरे॑॥४१॥

तस्मा॑दभिनी॒यैवाहः॑ प॒शुमा॑ ल॒भेत। अहं॑ ए॒व
 तद्यज॑मानोऽव॑र्ति पा॒प्मानं॑ भ्रातृ॒व्या॒नप॑ नुद॒ते। तेना॑भिनी॒यैव॑
 रात्रेः॑ प्रच॑रेत्। रात्रि॑या ए॒व तद्यज॑मानोऽव॑र्ति पा॒प्मानं॑
 भ्रातृ॒व्या॒नप॑ नुद॒ते। स ए॒ष उ॑पवस॒थीये॑ऽह॒न्दि॒देव॒त्यः प॒शुरा॑
 ल॒भ्यते। द्वय॑वौ अ॒स्मि॒ल्लोके॑ यज॑मानः। अ॒स्थि॑ च मा॒ः स॒ञ्च।
 अ॒स्थि॑ चै॒व तेन॑ मा॒ः स॒ञ्च यज॑मान॒स्सः स्कु॑रुते। ता वा

ए॒ताः प॒ञ्च दे॒वताः॑। अ॒ग्नी॒षोमा॑व॒ग्नि॒र्मित्रा॑वरु॒णौ॥४२॥

प॒ञ्चप॒ञ्ची वै यज॑मानः। त्वङ्गा॒ऽस॑ऽस्त्रावाऽस्थि॑ म॒ञ्जा। ए॒तमे॒व
तत्प॑ञ्चधाविहितमा॒त्मानं॑वृ॒णपा॒शान्मु॑ञ्चति। भेष॑जता॒यै
निर्व॑रुण॒त्वाय॑। त॒स॒प्तभि॑श्छन्दा॒भिः प्रा॒तर॑ह्यन्।
तस्मा॑त्स॒प्त च॑तु॒रुत्तरा॑णि छन्दा॒ऽसि प्रा॒तरनु॑वा॒केऽनू॑च्यन्ते।
तमे॒तयो॑प॒समे॒त्योपा॑सीदन्। उपा॑स्मै गाय॒ता न॒र इति॑।
तस्मा॑दे॒तया॑ बहि॒ष्पव॑मान उ॒पस॑द्यः॥४३॥

स स॑मु॒द्र उ॑त्तर॒तः प्रा॒ज्वल॑द्भूम्यन्ते॑न। ए॒ष वा॒व स
स॑मु॒द्रः। यच्चा॒त्वा॒लः। ए॒ष उ॑वे॒व स भू॑म्यन्तः। यद्वे॑द्यन्तः।
तदे॒तत्रि॑ंश॒लत्रि॑पू॒रुष॑म्। तस्मा॑त्तत्रि॑वित॒स्तङ्घ्न॑न्ति। स
सु॑व॒र्णर॑ज॒ताभ्या॑ङ्कु॒शीभ्या॑ परि॑गृहीत आसीत्। तय्यँ॑दस्या
अध्य॑जनयन्। तस्मा॑दादित्यः॥४४॥

अथ॒ यथ॑सु॒वर्ण॑रज॒ताभ्या॑ङ्कु॒शीभ्या॑ परि॑गृहीत आसीत्। साऽस्य॑
कौशि॒कता॑। तत्रि॒वृता॑ऽभि प्रा॒स्तु॑वत। तत्रि॒वृता॑ऽदद॒त।
तत्रि॒वृता॑ऽह॑रन्। याव॑ती त्रि॒वृतो॑ मा॒त्रा। तं प॑ञ्चद॒शेना॑भि
प्रा॒स्तु॑वत। तं प॑ञ्चद॒शेना॑दद॒त। तं प॑ञ्चद॒शेना॑ह॑रन्। याव॑ती
पञ्चद॒शस्य॑ मा॒त्रा॥४५॥

त॒स॒प्तद॒शेना॑भि प्रा॒स्तु॑वत। त॒स॒प्तद॒शेना॑दद॒त।
त॒स॒प्तद॒शेना॑ह॑रन्। याव॑ती सप्तद॒शस्य॑ मा॒त्रा। तस्य॑
सप्तद॒शेन॑ ह्यि॒यमा॑णस्य॒ तेजो॑ ह॒रोऽप॑तत्। तमे॑कवि॒ंशेना॑भि

प्रास्तुवत। तमेकविंशेनाददते। तमेकविंशेनाहरन्।
यावत्येकविंशस्य मात्रा। ते यन्त्रिवृतां स्तुवते॥४६॥

त्रिवृतैव तद्यजमानमाददते। तन्त्रिवृतैव हरन्ति। यावती
त्रिवृतो मात्रा। अग्निर्वै त्रिवृत्। यावद्वा अग्नेर्दहतो धूम
उदेत्यानु व्येति। तावती त्रिवृतो मात्रा। अग्नेरेवैनन्तत्।
मात्रां सायुज्यं सलोकताङ्गमयन्ति। अथ यत्पञ्चदशेन
स्तुवते। पञ्चदशेनैव तद्यजमानमाददते॥४७॥

तं पञ्चदशेनैव हरन्ति। यावती पञ्चदशस्य मात्रा। चन्द्रमा
वै पञ्चदशः। एष हि पञ्चदश्यामपक्षीयते। पञ्चदश्यामापूर्यते।
चन्द्रमस एवैनन्तत्। मात्रां सायुज्यं सलोकताङ्गमयन्ति।
अथ यत्सप्तदशेन स्तुवते। सप्तदशेनैव तद्यजमानमाददते।
तं सप्तदशेनैव हरन्ति॥४८॥

यावती सप्तदशस्य मात्रा। प्रजापतिर्वै सप्तदशः।
प्रजापतेरेवैनन्तत्। मात्रां सायुज्यं सलोकताङ्गमयन्ति।
अथ यदेकविंशेन स्तुवते। एकविंशेनैव तद्यजमानमाददते।
तमेकविंशेनैव हरन्ति। यावत्येकविंशस्य मात्रा। असौ
वा आदित्य एकविंशः। आदित्यस्यैवैनन्तत्॥४९॥

मात्रां सायुज्यं सलोकताङ्गमयन्ति। ते कुश्या। व्यघ्नन्। ते
अहोरात्रे अभवताम्। अहरेव सुवर्णाऽभवत्। रजता रात्रिः।
स यदादित्य उदेति। एतामेव तत्सुवर्णाङ्कुशीमनु समेति। अथ

यदस्तमेति। एतामेव तद्रजताङ्कुशीमनुसर्विशति। प्रहादो ह वै
कायाधवः। विरोचनं स्वं पुत्रमुदास्यत्। स प्रदरोऽभवत्।
तस्मात्प्रदरादुदकत्राचामेत्॥५०॥

ये वै चत्वारस्तोमाः। कृतन्तत्। अथ ये पञ्च। कलिस्सः।
तस्माच्चतुष्टोमः। तच्चतुष्टोमस्य चतुष्टोमत्वम्। तदाहुः।
कृतमानि तानि ज्योतींषि। य एतस्य स्तोमा इति।
त्रिवृत्पञ्चदशस्सप्तदश एकविंशः॥५१॥

एतानि वाव तानि ज्योतींषि। य एतस्य स्तोमाः।
सोऽब्रवीत्। सप्तदशेन ह्रियमाणो व्यलेशिषि। भिषज्यन्ते
मेति। तमश्विनौ धानाभिरभिषज्यताम्। पूषा करम्भेण।
भारती परिवापेण। मित्रावरुणौ पयस्यया। तदाहुः॥५२॥

यदश्विभ्यान्धानाः। पूष्णः करम्भः। भारत्यै परिवापः।
मित्रावरुणयोः पयस्याऽथ। कस्मादेतेषां हविषामिन्द्रमेव
यजन्तीति। एता ह्येनन्देवता इति ब्रूयात्। एतैर्हविर्भिरभिषज्यं
स्तस्मादिति। तद्वसवोऽष्टाकपालेन प्रातस्सवनेऽभिषज्यन्।
रुद्रा एकादशकपालेन माध्यन्दिने सवने। विश्वे देवा
द्वादशकपालेन तृतीयसवने॥५३॥

स यदष्टाकपालान्प्रातस्सवने कुर्यात्। एकादशकपालान्माध्यन्दिने
सवने। द्वादशकपालांस्तृतीयसवने। विलोमं तद्यज्ञस्य
क्रियेत। एकादशकपालानेव प्रातस्सवने कुर्यात्।

एकादशकपालान्माध्यन्दिने सर्वने। एकादशकपालांस्तृतीयसर्वने।
 यज्ञस्य सलोमत्वाय। तदाहुः। यद्वसूनां प्रातस्सर्वनम्।
 रुद्राणां माध्यन्दिनं सर्वनम्। विश्वेषान्देवानान्तृतीयसर्वनम्।
 अथ कस्मादेतेषां हविषामिन्द्रमेव यजन्तीति।
 एता ह्येनदेवता इति ब्रूयात्। एतैर्हविर्भिरभिषज्यंस्तस्मादिति॥५४॥

तस्यावांचोऽवपादादबिभयुः। तमेतेषु सप्तसु छन्दस्स्वश्रयन्।
 यदश्रयन्। तच्छ्रायन्तीयस्य श्रायन्तीयत्वम्। यदवारयन्।
 तद्वारवन्तीयस्य वारवन्तीयत्वम्। तस्यावांच एवावपादादबिभयुः।
 तस्मा एतानि सप्त चतुरुत्तराणि छन्दांस्युपादधुः। तेषामति
 त्रीण्यरिच्यन्त। न त्रीण्युदभवन्॥५५॥

स बृहतीमेवास्पृशत्। द्वाभ्यामक्षराभ्याम्। अहोरात्राभ्यामेव।
 तदाहुः। कृता सा देवाक्षरा बृहती। यस्यान्तत्प्रत्यतिष्ठत्।
 द्वादश पौर्णमास्यः। द्वादशाष्टकाः। द्वादशामावास्याः। एषा
 वाव सा देवाक्षरा बृहती॥५६॥

यस्यान्तत्प्रत्यतिष्ठदिति। यानि च छन्दांस्यत्यरिच्यन्त।
 यानि च नोदभवन्। तानि निर्वीर्याणि हीनान्यमन्यन्त।
 साऽब्रवीद्बृहती। मामेव भूत्वा। मामुप सश्रयतेति।
 चतुर्भिरक्षरैरनुष्टुबृहतीनोदभवत्। चतुर्भिरक्षरैः पङ्क्तिर्बृहतीमत्यरिच्य
 तस्यामेतानि चत्वार्यक्षराण्यपच्छिद्यादधात्॥५७॥

ते बृहती एव भूत्वा। बृहतीमुप समश्रयताम्।

अष्टाभिरक्षरैरुष्णिग्बृहतीन्नोदभवत्। अष्टाभिरक्षरैस्त्रिष्टुग्बृहतीमत्यरिच
तस्यामेतान्यष्टावक्षराण्यपच्छिद्यादधात्। ते बृहती एव
भूत्वा। बृहतीमुप समश्रयताम्। द्वादशभिरक्षरैर्गायत्री
बृहतीन्नोदभवत्। द्वादशभिरक्षरैर्जगती बृहतीमत्यरिच्यत।
तस्यामेतानि द्वादशाक्षराण्यपच्छिद्यादधात्॥५८॥

ते बृहती एव भूत्वा। बृहतीमुप समश्रयताम्।
सोऽब्रवीत्प्रजापतिः। छन्दाँसि रथो मे भवत।
युष्माभिरहमेतमध्वानमनु सञ्चराणीति। तस्य गायत्री
च जगती च पक्षावभवताम्। उष्णिक् त्रिष्टुप्
प्रष्टुः। अनुष्टुप् पङ्क्तिश्च धुर्यौ। बृहत्येवोद्धिरभवत्।
स एतच्छन्दोरथमास्थाय। एतमध्वानमनु समचरत्।
एतं ह वै छन्दोरथमास्थाय। एतमध्वानमनु सञ्चरति।
येनैष एतत्सञ्चरति। य एवद्विद्वान्सोमेन यजते। य उ
चैनमेव वेद॥५९॥

अनुमत्यै पुरोडाशमष्टाकपालन्निर्वपति। ये प्रत्यश्चश्शम्याया
अवशीयन्ते। तन्नैर्ऋतमेककपालम्। इयव्वा अनुमतिः।
इयन्निर्ऋतिः। नैर्ऋतेन पूर्वेण प्रचरति। पाप्मानमेव
निर्ऋतिं पूर्वान्निरवदयते। एककपालो भवति। एकधैव
निर्ऋतिन्निरवदयते। यदहुत्वा गाहपत्य ईयुः॥१॥

रुद्रो भूत्वाऽग्निरनूत्थाय। अध्वर्युश्च यजमानश्च हन्यात्।

वीहि स्वाहाऽऽहुतिञ्जुषाण इत्याह। आहुत्यैवैनं शमयति।
नार्तिमार्च्छत्यध्वर्युर्न यजमानः। एकोल्मुकेन यन्ति। तद्धि
निर्ऋत्यै भागधेयम्। इमान्दिशय्यन्ति। एषा वै निर्ऋत्यै
दिक्। स्वायामेव दिशि निर्ऋतिन्निरवदयते॥२॥

स्वकृत इरिणे जुहोति प्रदरे वा। एतद्वै निर्ऋत्या आयतनम्।
स्व एवायतने निर्ऋतिन्निरवदयते। एष ते निर्ऋते भाग
इत्याह। निर्दिशत्यैवैनम्। भूते हविष्मत्यसीत्याह।
भूतिमेवोपावर्तते। मुञ्चेममहंस इत्याह। अहंस एवैनं
मुञ्चति। अङ्गुष्ठाभ्याञ्जुहोति॥३॥

अन्त एव निर्ऋतिन्निरवदयते। कृष्णव्रांसः कृष्णतूषन्दक्षिणा।
एतद्वै निर्ऋत्यै रूपम्। रूपेणैव निर्ऋतिन्निरवदयते।
अप्रतीक्षमायन्ति। निर्ऋत्या अन्तर्हित्यै। स्वाहा नमो
य इदञ्चकारेति पुनरेत्य गाहपत्ये जुहोति। आहुत्यैव
नमस्यन्तो गाहपत्यमुपावर्तन्ते। आनुमतेन प्रचरति। इयव्रां
अनुमतिः॥४॥

इयमेवास्मै राज्यमनु मन्यते। धेनुर्दक्षिणा। इमामेव
धेनुङ्कुरुते। आदित्यञ्चरुन्निर्वपति। उभयीष्वेव प्रजास्वभिषिच्यते।
दैवीषु च मानुषीषु च। वरो दक्षिणा। वरो हि राज्यं
समृद्धौ। आग्नावैष्णवमेकादशकपालन्निर्वपति। अग्निस्सर्वा
देवताः॥५॥

विष्णुर्यज्ञः। देवतांश्चैव यज्ञश्चाव रुन्धे। वामनो वही
दक्षिणा। यद्वही। तेनाग्नेयः। यद्वामनः। तेन वैष्णवस्समृद्धौ।
अग्नीषोमीयमेकादशकपालन्निर्वपति। अग्नीषोमाभ्यावाँ इन्द्रो
वृत्रमहन्निति। यदग्नीषोमीयमेकादशकपालन्निर्वपति॥६॥

वार्त्रघ्नमेव विजित्यै। हिरण्यन्दक्षिणा समृद्धौ। इन्द्रो
वृत्रं हत्वा। देवताभिश्चेन्द्रियेण च व्यर्ध्यत। स
एतमैन्द्राग्रमेकादशकपालमपश्यत्। तन्निरवपत्। तेन वै स
देवतांश्चेन्द्रियश्चावारुन्धे। यदैन्द्राग्रमेकादशकपालन्निर्वपति।
देवतांश्चैव तेनैन्द्रियश्च यजमानोऽवरुन्धे। ऋषभो वही
दक्षिणा॥७॥

यद्वही। तेनाग्नेयः। यदृषभः। तेनैन्द्रस्समृद्धौ। आग्नेयमृष्टाकपालन्निर्वपति।
ऐन्द्रन्दधि। यदाग्नेयो भवति। अग्निर्वै यज्ञमुखम्।
यज्ञमुखमेवर्द्धि पुरस्ताद्धत्ते। यदैन्द्रन्दधि॥८॥

इन्द्रियमेवावरुन्धे। ऋषभो वही दक्षिणा। यद्वही।
तेनाग्नेयः। यदृषभः। तेनैन्द्रस्समृद्धौ। यावतीर्वै प्रजा
ओषधीनामहुतानामाश्नन्। ताः पराऽभवन्। आग्रयणं
भवति हुताद्याय। यजमानस्यापराभावाय॥९॥

देवा वा ओषधीष्वजिमयुः। ता इन्द्राग्नी उदजयताम्।
तावेतमैन्द्राग्रमद्वादशकपालन्निरवृणाताम्। यदैन्द्राग्नौ
भवत्युज्जित्यै। द्वादशकपालो भवति। द्वादश मासास्सवँत्सरः।

स॒व्वँ॒त्सरेणै॒वास्मा॒ अन्न॑मवरुन्धे। वै॒श्वदे॒वश्च॒रुर्भ॑वति। वै॒श्वदे॒ववँ॑
अन्न॑म्। अन्न॑मे॒वास्मै॑ स्वदयति॥१०॥

प्र॒थ॒म॒जो व॒त्सो दक्षि॑णा॒ समृ॑द्ध्यै। सौ॒म्यः श्या॑मा॒कश्च॒रुन्निर्व॑पति।
सो॒मो वा अ॑कृष्ट॒पच्य॑स्य॒ राजा॑। अ॒कृष्ट॒पच्य॑मे॒वास्मै॑
स्वदयति। वा॒सो दक्षि॑णा। सौ॒म्यः हि दे॒वता॑या॒ वास॑स्समृद्ध्यै।
सर॑स्वत्यै च॒रुन्निर्व॑पति। सर॑स्वते च॒रुम्। मि॒थुन॑मे॒वाव॑ रुन्धे।
मि॒थुनौ गावौ॑ दक्षि॑णा॒ समृ॑द्ध्यै। एति॒ वा ए॒ष य॑ज्ञमु॒खाद॑ध्याः।
यो॑ऽग्नेर्दे॒वता॑या॒ एति॑। अ॒ष्टावे॒तानि॑ ह॒वीः षि॑ भवन्ति।
अ॒ष्टाक्ष॑रा गाय॒त्री। गा॒य॒त्रो॑ऽग्निः। तेनै॒व य॑ज्ञमु॒खाद॑ध्या
अ॒ग्नेर्दे॒वता॑यै॒ नैति॑॥११॥

वै॒श्वदे॒वेन॒ वै प्र॒जाप॑तिः प्र॒जा अ॑सृजत। तास्सृ॒ष्टा न
प्राजा॑यन्त। सो॑ऽग्नि॒र॑कामयत। अ॒हमि॑माः प्र॒जं नये॑यमिति।
स प्र॒जाप॑तये॒ शुच॑मदधात्। सो॑ऽशोचत्प्र॒जामि॑च्छ॒मानः।
तस्मा॒द्यश्च॑ प्र॒जा भु॑नक्ति॒ यश्च॒ न। तावु॑भौ शो॑चतः
प्र॒जामि॑च्छ॒मानौ। तास्व॒ग्निम॑प्य॒सृजत्। ता अ॒ग्नि॒रध्यै॑त्॥१२॥

सो॒मो रेता॑ऽदधात्। स॒वि॒ता प्राज॑नयत्। सर॑स्वती॒
वाच॑मदधात्। पू॒षाऽपो॑षयत्। ते वा ए॒ते त्रि॑स्स॒व्वँ॒त्स॒रस्य॑
प्रयु॑ज्यन्ते। ये दे॒वाः पु॑ष्टि॒पत॑यः। स॒व्वँ॒त्स॒रो वै प्र॒जाप॑तिः।
स॒व्वँ॒त्स॒रेणै॒वास्मै॑ प्र॒जाः प्राज॑नयत्। ताः प्र॒जा जा॒ता
म॒रुतो॑ऽघ्नन्। अ॒स्मान॑पि॒ न प्रायु॑क्ष॒तेति॑॥१३॥

स ए॒तं प्र॒जाप॑ति॒र्मारु॑तः स॒प्तक॑पालमपश्यत्। तन्निर॑वपत्।
ततो॒ वै प्र॒जाभ्यो॑ऽकल्पत। यन्मा॑रु॒तो नि॑रु॒प्यते॑।
य॒ज्ञस्य॑ क्लृ॒प्त्यै। प्र॒जाना॑म॒घाता॑य। स॒प्तक॑पालो भवति।
स॒प्तग॑णा॒ वै म॒रुतः॑। गु॒णश॑ ए॒वास्मै॑ वि॒शङ्क॑ल्पयति। स
प्र॒जाप॑तिरशोचत्॥१४॥

याः पूर्वाः॑ प्र॒जा असृ॑क्षि। म॒रुत॑स्ता अ॒वधिषुः॑।
क॒थमप॑रास्सृजे॒येति॑। तस्य॑ शु॒ष्मं आ॒ण्डं भू॑तन्निर॑वर्तत।
तद्व्य॑द॒हरत्। तद॑पोषयत्। तत्प्रा॑जायत। आ॒ण्डस्य॑ वा
ए॒तद्रूप॑म्। यदा॒मिक्षा॑। यद्व्य॑द्धर॑ति॥१५॥

प्र॒जा ए॒व तद्य॑ज॒मानः॑ पोषयति। वै॒श्वदे॒व्यामि॑क्षा भवति।
वै॒श्वदे॒व्यो वै प्र॒जाः। प्र॒जा ए॒वास्मै॑ प्र॒जंन॑यति।
वा॒जिन॑मान॒यति॑। प्र॒जास्वे॒व प्र॒जाता॑सु॒ रेतो॑ दधाति।
द्या॒वापृ॑थि॒व्यं ए॒कं क॑पालो भवति। प्र॒जा ए॒व प्र॒जाता॑
द्या॒वापृ॑थि॒वीभ्या॑मु॒भय॑तः॒ परि॑ गृह्णाति। दे॒वा॒सुरा॑स्स॒य्यंता॑
आसन्। सोऽग्नि॑र॒ब्रवी॑त्॥१६॥

माम॑ग्रे॒ यज॑त। मया॒ मुखे॑नासुरा॒ञ्जेष्य॑थेति। मान्द्वि॒तीय॑मिति॒
सोमो॑ऽब्रवीत्। मया॒ राजा॑ जे॒ष्यथे॑ति। मान्त्वृ॒तीय॑मिति॒
सवि॑ता। मया॒ प्रसू॑ता जे॒ष्यथे॑ति। मा॒ञ्च॒तुर्थी॑मिति॒ सर॑स्वती।
इ॒न्द्रि॒यव्यो॑ऽह॒न्थास्या॑मीति। मां प॑ञ्च॒ममि॑ति॒ पूषा॑। मया॑
प्रति॒ष्ठया॑ जे॒ष्यथे॑ति॥१७॥

तै॒ऽग्नि॑ना॒ मुखे॑नासुरानजयन्। सोमे॑न॒ राजा॑। स॒वि॒त्रा

प्रसू॑ताः। सर॑स्वतीन्द्रि॒यम॑दधात्। पू॒षा प्र॑ति॒ष्ठाऽऽसी॑त्। ततो॒
वै दे॒वा व्यं॑जयन्त। यदे॒तानि॑ ह॒वीं॑षि॒ निरु॑प्यन्ते॒ विजि॑त्यै।
नोत्तर॑वेदिमुप॑वपति। प॒शवो॒ वा उत्तर॑वेदिः। अजा॑ता इव
ह्येत॑र्हि प॒शवः॑॥१८॥

त्रि॒वृद्ध॑र्हिर्भवति। मा॒ता पि॒ता पु॒त्रः। तदे॒व तन्मि॑थुनम्।
उल्ब॑ङ्गर्भो ज॒रायु॑। तदे॒व तन्मि॑थुनम्। त्रे॒धा ब॑र्हिस्सन्न॑द्धं
भवति। त्रय॑ इमे लो॒काः। ए॒ष्वेव॑ लोकेषु॒ प्रति॑ तिष्ठति।
ए॒क॒धा पुन॑स्सन्न॑द्धं भवति। ए॒कं इव॑ ह्य॒यल्लो॑कः॥१९॥

अ॒स्मिन्ने॒व तेन॑ लो॒के प्र॑ति॒तिष्ठ॑ति। प्र॒सुवो॑ भवन्ति।
प्र॒थ॒म॒जा॒मे॒व पु॒ष्टि॒मव॑रुन्धे। प्र॒थ॒म॒जो व॒त्सो दक्षि॑णा॒ समृ॑द्धौ।
पृ॒षदा॒ज्यङ्ग॑ह्णाति। प॒शवो॒ वै पृ॑षदा॒ज्यम्। प॒शूने॒वाव॑ रुन्धे।
प॒ञ्च॒गृही॑तं भवति। पाङ्ग॑ हि प॒शवः॑। ब॒हुरू॑पं भवति॥२०॥

ब॒हुरू॒पा हि प॒शव॑स्समृ॑द्धौ। अ॒ग्निं म॑न्थन्ति। अ॒ग्निमु॑खा॒
वै प्र॒जाप॑तिः प्र॒जा अ॑सृजत। यद॒ग्निं म॑न्थन्ति।
अ॒ग्निमु॑खा ए॒व तत्प्र॒जा यज॑मानस्सृजते। नव॑ प्रया॒जा
इ॒ज्यन्ते॑। नवा॑नूया॒जाः। अ॒ष्टौ ह॒वीं॑षि॒ द्वावा॑घा॒रौ।
द्वा॒वाज्य॑भागौ॥२१॥

त्रि॒ंश॒थ्संप॑द्यन्ते। त्रि॒ंशद॑क्षरा वि॒राट्। अ॒न्नं वि॑राट्।
वि॒राजै॒वान्नाद्य॑मवरुन्धे। यज॑मानो वा ए॒कं क॑पालः। तेज॒
आ॒ज्य॑म्। यदे॒कं क॑पाल॒ आज्य॑मानयति। यज॑मानमे॒व

तेजसा समर्धयति। यजमानो वा एकंकपालः। पशव्
आज्यम्॥ २२॥

यदेकंकपाल आज्यमानयति। यजमानमेव पशुभिस्समर्धयति।
यदल्पमानयेत्। अल्पा एनं पशवो भुञ्जन्त उपतिष्ठेरन्।
यद्वह्मानयेत्। बहव एनं पशवोऽभुञ्जन्त उपतिष्ठेरन्।
बह्वानीयाविः पृष्ठं कुर्यात्। बहव एवैनं पशवो
भुञ्जन्त उपतिष्ठन्ते। यजमानो वा एकंकपालः।
यदेकंकपालस्यावधेत्॥ २३॥

यजमानस्यावधेत्। उद्धा माद्येद्यजमानः। प्र वा मीयेत।
सकृदेव होतव्यः। सकृदिव हि सुवर्गो लोकः। हुत्वाऽभि
जुहोति। यजमानमेव सुवर्गलोकङ्गमयित्वा। तेजसा
समर्धयति। यजमानो वा एकंकपालः। सुवर्गो लोक
आहवनीयः॥ २४॥

यदेकंकपालमाहवनीये जुहोति। यजमानमेव सुवर्गलोकङ्गमयति।
यद्धस्तेन जुहुयात्। सुवर्गलोकाद्यजमानमवविध्येत्।
स्रुचा जुहोति। सुवर्गस्य लोकस्य समष्ट्यै। यत्प्राङ्मयेत।
देवलोकमभिजयेत्। यदक्षिणा पितृलोकम्। यत्प्रत्यक्॥ २५॥
रक्षांसि यज्ञं हन्युः। यदुदङ्गं। मनुष्यलोकमभिजयेत्।
प्रतिष्ठितो होतव्यः। एकंकपालवै प्रतिष्ठितन्त्यावापृथिवी
अनु प्रतिष्ठितः। द्यावापृथिवी ऋतवः। ऋतून् यज्ञः।
यज्ञय्यजमानः। यजमानं प्रजाः। तस्मात्प्रतिष्ठितो

होत॒व्यः॑ ॥ २६ ॥

वा॒जिनो॑ यजति। अ॒ग्निर्वा॒युस्सूर्यः॑। ते वै वा॒जिनः॑। ताने॒व
तद्य॑जति। अथो॒ खल्वा॑हुः। छन्दा॑ँसि॒ वै वा॒जिन् इति॑।
तान्ये॒व तद्य॑जति। ऋ॒क्सामे॑ वा इन्द्र॑स्य॒ हरी॑ सोम॒पानौ॑।
तयो॑ँः परि॒धय॑ आ॒धानम्॑। वाजिनं॑ भाग॒धेयम्॑ ॥ २७ ॥

यदप्र॑हृत्य परि॒धीञ्जु॑ह्यात्। अ॒न्तरा॑धानाभ्याङ्घ्रा॒सं प्रय॑च्छेत्।
प्र॒हृत्य॑ परि॒धीञ्जु॑होति। निरा॑धानाभ्यामे॒व घा॒सं प्रय॑च्छति।
ब॒र्हिषि॑ वि॒षिञ्च॒न्वाजिन॑मा नयति। प्र॒जा वै ब॒र्हिः। रेतो॑
वाजिन॑म्। प्र॒जास्वे॒व रेतो॑ दधाति। स॒मुप॑हूय॒ भक्ष॑यन्ति।
ए॒तत्सो॑मपीथा॒ ह्येते॑। अथो॑ आ॒त्मन्ने॒व रेतो॑ दधते। यज॑मान
उत्त॑मो भ॑क्षयति। प॒शवो॑ वै वाजिन॑म्। यज॑मान ए॒व
प॒शून्प्रति॑ष्ठापयन्ति ॥ २८ ॥

प्र॒जाप॑तिस्सवि॒ता भू॒त्वा प्र॒जा अ॑सृजत। ता ए॒न॒मत्य॑मन्यन्त।
ता अ॑स्मा॒दपा॑क्रामन्। ता वरु॑णो भू॒त्वा प्र॒जा
वरु॑णेनाग्राहयत्। ताः प्र॒जा वरु॑णगृहीताः। प्र॒जाप॑तिं
पुन॑रुपा॒धावन्ना॒थमि॑च्छमा॒नाः। स ए॒तान्प्र॒जाप॑तिर्वरुणप्रघा॒सानप॑श्यत्।
तान्नि॑रवपत्। तैर्वै स प्र॒जा वरु॑णपा॒शाद॑मुञ्चत्। यद्वरु॑णप्रघा॒सा
नि॑रु॒प्यन्ते॑ ॥ २९ ॥

प्र॒जाना॑मवरुणग्राहाय। तासा॑न्दिक्षि॑णो बा॒हुर्न्य॑क्र॒ आसी॑त्।
स॒व्यः प्र॑सृतः। स ए॒तान्द्वितीया॑न्दिक्षि॑णतो वेदि॒मुद॑हन्। ततो॑

वै स प्र॒जाना॒न्दक्षि॑णं बा॒हुं प्रासा॑रयत्। यद्वि॒तीया॑न्दक्षिण॒तो
वेदि॑मुद्धन्ति। प्र॒जाना॑मे॒व तद्यज॑मानो दक्षिणं बा॒हुं
प्रसा॑रयति। तस्मा॑च्चातुर्मा॒स्यया॒ज्यमुष्मि॑ल्लो॒क उ॑भ॒याबा॑हुः।
य॒ज्ञाभि॑जित॒ः ह्य॑स्य। पृथ॒मात्रा॑द्वैदी असं॑भिन्ने भवतः॥ ३० ॥

तस्मा॑त्पृथ॒मात्र॑व्यँ॒सौ। उत्तर॑स्या॒वैद्या॑मुत्तरवे॒दिमुप॑
वपति। प॒शवो॑ वा उत्तरवे॒दिः। प॒शूने॒वावरु॑न्धे। अथो॑
य॒ज्ञप॒रुषो॑ऽनन्तरित्यै। ए॒तद्वा॑ह्म॒णान्ये॒व पञ्च॑ ह॒वीःषि॑। अथै॒ष
ऐ॒न्द्राग्नो॑ भवति। प्रा॒णापा॒नौ वा ए॒तौ दे॒वाना॑म्। यदिन्द्रा॒ग्नी।
यदै॒न्द्राग्नो॑ भवति॥ ३१ ॥

प्रा॒णापा॒नावे॒वावरु॑न्धे। ओजो॑ बल॒व्वाँ ए॒तौ दे॒वाना॑म्।
यदिन्द्रा॒ग्नी। यदै॒न्द्राग्नो॑ भवति। ओजो॑ बल॒मेवावरु॑न्धे।
मा॒रुत्या॑मिक्षा॑ भवति। वा॒रुण्या॑मिक्षा॑। मे॒षी च॑ मे॒षश्च॑
भवतः। मि॒थुना॑ ए॒व प्र॒जा वरु॑णपा॒शान्मु॑ञ्चति। लो॒मशौ॑
भवतो मे॒ध्यत्वाय॑॥ ३२ ॥

श॒मीपर्णा॑न्युप॑ वपति। घा॒समे॒वाभ्या॑मपि॑ यच्छति।
प्र॒जाप॑तिम॒न्नाद्य॒न्नोपा॑नमत्। स ए॒तेन॑ श॒तेध्मे॑न ह॒विषा॑ऽन्नाद्यम॒वारु॑न्धे।
यत्प॑रश्श॒तानि॑ श॒मीपर्णा॑नि॒ भव॑न्ति। अ॒न्नाद्य॑स्यावरु॒द्धौ।
सौ॒म्यानि॑ वै क॒रीरा॑णि। सौ॒म्या खलु॑ वा आहु॑तिर्दिवो
वृष्टि॑श्चावयति। यत्क॒रीरा॑णि॒ भव॑न्ति। सौ॒म्ययै॒वाहु॑त्या दि॒वो
वृष्टि॑मवरुन्धे। का॒य एक॑कपालो भवति। प्र॒जाना॑ङ्कन्त्वाय॑।
प्र॒तिपू॑रुषङ्क॒रम्भ॑पा॒त्राणि॑ भवन्ति। जा॒ता ए॒व प्र॒जा

वरुणपाशान्मुञ्चति। एकमतिरिक्तम्। जनिष्यमाणा एव प्रजा
वरुणपाशान्मुञ्चति॥ ३३ ॥

उत्तरस्यावैद्यामन्यानि हवींषि सादयति। दक्षिणायां
मारुतीम्। अपधुरमेवैना युनक्ति। अथो ओज एवासांमव
हरति। तस्माद्वह्मणश्च क्षत्राच्च विशोऽन्यतोऽपक्रमिणीः।
मारुत्या पूर्वया प्रचरति। अनृतमेवाव यजते। वारुण्योत्तरया।
अन्तत एव वरुणमव यजते। यदेवाध्वर्युः करोति॥ ३४ ॥

तत्प्रतिप्रस्थाता करोति। तस्माद्यच्छेयान्करोति।
तत्पापीयान्करोति। पत्नीं घ्राचयति। मेध्यामेवैनाङ्करोति।
अथो तप एवैनामुप नयति। यज्ञारं सन्तन्न प्रब्रूयात्।
प्रियं ज्ञातिं रुन्ध्यात्। असौ मे जार इति निर्दिशेत्।
निर्दिश्यैवैनं वरुणपाशेन ग्राहयति॥ ३५ ॥

प्रघास्यान् हवामह इति पत्नीमुदानयति। अह्वतैवैनाम्।
यत्पत्नी पुरोनुवाक्यामनुब्रूयात्। निर्वीर्यो यजमानस्स्यात्।
यजमानोऽन्वाह। आत्मन्नेव वीर्यं न्यत्ते। उभौ याज्यां
सवीर्यत्वाय। यद्गामे यदरण्य इत्याह। यथोदितमेव वरुणमव
यजते। यजमानदेवत्यो वा आहवनीयः॥ ३६ ॥

भ्रातृव्यदेवत्यो दक्षिणः। यदाहवनीये जुहुयात्।
यजमानवैरुणपाशेन ग्राहयेत्। दक्षिणेऽग्नौ जुहोति।
भ्रातृव्यमेव वरुणपाशेन ग्राहयति। शूर्पेण जुहोति। अन्यमेव

वरुणमव यजते। शीर्षन्नधि निधाय जुहोति। शीघ्रत एव
वरुणमव यजते। प्रत्यङ्घ्रिष्ठञ्जुहोति॥३७॥

प्रत्यङ्घ्रैव वरुणपाशान्निर्मुच्यते। अक्रन्कर्म कर्मकृत इत्याह।
देवानृणन्निरवदाय। अनृणा गृहानुप प्रेतेति वावैतदाह।
वरुणगृहीतव्वा एतद्यज्ञस्य। यद्यजुषा गृहीतस्यातिरिच्यते।
तुषांश्च निष्कासश्च। तुषैश्च निष्कासेन चावभृथमवैति।
वरुणगृहीतेनैव वरुणमवयजते। अपोऽवभृथमवैति॥३८॥

अप्सु वै वरुणः। साक्षादेव वरुणमवयजते। प्रतियुतो
वरुणस्य पाश इत्याह। वरुणपाशादेव निर्मुच्यते। अप्रतीक्षमा
यन्ति। वरुणस्यान्तर्हित्यै। एधोऽप्येधिषीमहीत्याह।
समिधैवाग्निन्नमस्यन्त उपायन्ति। तेजोऽसि तेजो मयि
धेहीत्याह। तेज एवात्मन्धत्ते॥३९॥

देवासुरास्सय्यन्ता आसन्। सोऽग्निरब्रवीत्। ममेयमनीकवती
तनूः। तां प्रीणीत। अथासुरानभि भविष्यथेति। ते
देवा अग्नयेऽनीकवते पुरोडाशमष्टाकपालन्निरवपन्।
सोऽग्निरनीकवान्ध्वेन भागधेयेन प्रीतः। चतुर्धाऽनीकान्यजनयत।
ततो देवा अभवन्। पराऽसुराः॥४०॥

यदग्नयेऽनीकवते पुरोडाशमष्टाकपालन्निर्वपति। अग्निमेवानीकवन्तः
ध्वेन भागधेयेन प्रीणाति। सोऽग्निरनीकवान्ध्वेन
भागधेयेन प्रीतः। चतुर्धाऽनीकानि जनयते। असौ

वा आदित्योऽग्निरनीकवान्। तस्य रश्मयोऽनीकानि।
साक९ सूर्येणोद्यता निर्वपति। साक्षादेवास्मा अनीकानि
जनयति। तेऽसुरा!ः पराजिता यन्तः। द्यावापृथिवी
उपाश्रयन्॥ ४१॥

ते देवा मरुद्भ्यस्सान्तपुनेभ्यश्चरुन्निरवपन्। यन्मरुद्भ्यस्सान्तपुनेभ्यश्चरु
द्यावापृथिवीभ्यामेव तदुभयतो यजमानो भ्रातृव्यान्त्सन्तपति।
मध्यन्दिने निर्वपति। तद्भि हि तेखिण्णष्टन्तपति। चरुर्भवति।
सर्वत एवैनान्त्सन्तपति। ते देवाश्चोविजयिन्स्सन्तः।
सर्वासान्दुग्धे गृहमेधीयश्चरुन्निरवपन्॥ ४२॥

आशिता एवाद्योपवसाम। कस्य वाऽहेदम्। कस्य वा
श्वो भवितेति। स शृतोऽभवत्। तस्याहुतस्य नाशजन्।
न हि देवा अहुतस्याशजन्ति। तेऽब्रुवन्। कस्मा इमं
होष्याम इति। मरुद्भ्यो गृहमेधिभ्य इत्यब्रुवन्। तं मरुद्भ्यो
गृहमेधिभ्योऽजुहवुः॥ ४३॥

ततो देवा अभवन्। पराऽसुराः। यस्यैवद्विदुषो मरुद्भ्यो
गृहमेधिभ्यो गृहे जुह्वति। भवत्यात्मना। पराऽस्य भ्रातृव्यो
भवति। यद्वै यज्ञस्य पाकत्रा क्रियते। पशव्यन्तत्। पाकत्रा वा
एतत्क्रियते। यन्नेध्माब्रुहिर्भवति। न सामिधेनीरन्वाह॥ ४४॥

न प्रयाजा इज्यन्ते। नानूयाजाः। य एवद्वैदं पशुमान्भवति।
आज्यभागौ यजति। यज्ञस्यैव चक्षुषी नान्तरैति।

म॒रुतो॑ गृहमे॒धि॒नो॑ यजति। भा॒ग॒धेये॑नै॒वैनान्॒थ्सम॑र्धयति।
अ॒ग्नि॑ऽस्वि॑ष्ट॒कृत॑य्यँजति॒ प्रति॑ष्ठित्यै। इडान्तो भवति। प॒शवो॑
वा इडा॑। प॒शुष्वे॒वोपरि॑ष्टात्प्रति॑तिष्ठति॥४५॥

यत्पत्नी॑ गृहमे॒धीय॑स्याश्जी॒यात्। गृहमे॒ध्ये॒व स्या॑त्। वि त्वस्य
य॒ज्ञ ऋ॑ध्येत। यन्नाश्जी॒यात्। अ॒गृहमे॒धी स्या॑त्। नास्य॑ य॒ज्ञो
व्यृ॑द्धेत। प्रति॑वेशं पचेयुः। तस्या॑श्जी॒यात्। गृहमे॒ध्ये॒व भ॑वति।
नास्य॑ य॒ज्ञो व्यृ॑द्धते॥४६॥

ते दे॒वा गृहमे॒धीये॑ने॒ष्ट्वा। आ॒शि॒ता अ॒भवन्। आ॒ञ्ज॒ताभ्य॑ञ्जत।
अनु॑ व॒थ्सान् वा॑सयन्। तेभ्योऽसु॑रा!॒ः ख॒षुधं॑ प्राहि॑ण्वन्।
सा दे॒वेषु॑ लो॒कम॑वित्वा। अ॒सुरा॑न्पुन॑रगच्छत्। गृहमे॒धीये॑ने॒ष्ट्वा।
आ॒शि॒ता भ॑वन्ति। आ॒ञ्ज॒तेऽभ्य॑ञ्जते॥४७॥

अनु॑ व॒थ्सान् वा॑सयन्ति। भ्रातृ॑व्यायै॒व तद्य॑जमान!॒ः ख॒षुधं॑
प्राहि॑णोति। ते दे॒वा गृहमे॒धीये॑ने॒ष्ट्वा। इन्द्रा॑य निष्का॒सन्त्र्य॑दधुः।
अ॒स्माने॒व श्व॑ इन्द्रो॒ निहि॑तभाग॒ उपा॑वर्तितेति।
तानिन्द्रो॒ निहि॑तभाग॒ उपा॑वर्तत। गृहमे॒धीये॑ने॒ष्ट्वा। इन्द्रा॑य
निष्का॒सन्नि॑दध्यात्। इन्द्रं॑ ए॒वैन॑न्निहि॑तभाग॒ उपा॑वर्तते।
गा॒रु॒हप॑त्ये जुहोति॥४८॥

भा॒ग॒धेये॑नै॒वैन॑ऽसम॑र्धयति। ऋ॒षभ॑माह्वयति। व॒षट्कार॑ ए॒वास्य॑
सः। अथो॑ इन्द्रि॒यमे॒व तद्वी॒र्य॑य्यज॑मानो भ्रातृ॑व्यस्य वृ॒द्धे।
इन्द्रो॑ वृ॒त्रं ह॑त्वा। परा॑ परा॒वत॑मगच्छत्। अपा॑राध॒मिति॑
मन्य॑मानः। सोऽब्र॑वीत्। क इ॒दवै॑दिष्य॒तीति॑। तेऽब्रु॑वन्म॒रुतो॑

वरं वृणामहे ॥ ४९ ॥

अथ वयवैदाम। अस्मभ्यमेव प्रथमं हविर्निरुप्याता
इति। त एनमध्यं क्रीडन्। तत्क्रीडिनाङ्गीडित्वम्।
यन्मरुद्भ्यः क्रीडिभ्यः प्रथमं हविर्निरुप्यते विजित्यै।
साकं सूर्येणोद्यता निर्वपति। एतस्मिन्वै लोक इन्द्रो
वृत्रमहन्समृद्धौ। एतद्ब्राह्मणान्येव पञ्च हवींषि। एतद्ब्राह्मण
ऐन्द्राग्रः। अथैष ऐन्द्रश्चरुर्भवति ॥ ५० ॥

उद्धारवाँ एतमिन्द्र उदहरत। वृत्रं हत्वा। अन्यासु
देवतास्वधि। यदेष ऐन्द्रश्चरुर्भवति। उद्धारमेव तय्यजमान
उद्धरते। अन्यासु प्रजास्वधि। वैश्वकर्मण एकंकपालो
भवति। विश्वान्येव तेन कर्माणि यजमानोऽवरुन्धे ॥ ५१ ॥

वैश्वदेवेन वै प्रजापतिः प्रजा असृजत। ता वरुणप्रघासैर्वरुणपाशादमु
साकमेधैः प्रत्यस्थापयत्। त्र्यम्बकै रुद्रन्निरवादयत।
पितृयज्ञेन सुवर्गल्लोकमगमयत्। यद्वैश्वदेवेन यजते। प्रजा
एव तद्यजमानस्सृजते। ता वरुणप्रघासैर्वरुणपाशान्मुञ्चति।
साकमेधैः प्रतिष्ठापयति। त्र्यम्बकै रुद्रन्निरवादयते ॥ ५२ ॥

पितृयज्ञेन सुवर्गल्लोकङ्गमयति। दक्षिणतः प्राचीनावीती
निर्वपति। दक्षिणावृद्धि पितृणाम्। अनादृत्य तत्। उत्तरत
एवोपवीय निर्वपेत्। उभये हि देवाश्च पितरश्चेज्यन्ते। अथो

यदेव दक्षिणार्धेऽधि श्रयति। तेन दक्षिणावृत्। सोमाय
पितृमते पुरोडाशः षट्कपालन्निर्वपति। सव्वँत्सरो वै सोमः
पितृमान्॥५३॥

सव्वँत्सरमेव प्रीणाति। पितृभ्यो बह्विषद्भ्यो धानाः। मासा
वै पितरो बह्विषदः। मासानेव प्रीणाति। यस्मिन्वा ऋतौ
पुरुषः प्रमीयते। सोऽस्यामुष्मिल्लोके भवति। बहुरूपा धाना
भवन्ति। अहोरात्राणामभिजित्यै। पितृभ्योऽग्निष्वात्तेभ्यो
मन्थम्। अर्धमासा वै पितरोऽग्निष्वात्ताः॥५४॥

अर्धमासानेव प्रीणाति। अभिवान्यायै दुग्धे भवति। सा
हि पितृदेवत्यन्दुहे। यत्पूर्णम्। तन्मनुष्याणाम्। उपर्यर्धो
देवानाम्। अर्धः पितृणाम्। अर्ध उपमन्थति। अर्धो हि
पितृणाम्। एकयोपमन्थति॥५५॥

एका हि पितृणाम्। दक्षिणोपमन्थति। दक्षिणावृद्धि
पितृणाम्। अनारभ्योपमन्थति। तद्धि पितृन्गच्छति।
इमान्दिशव्वँदिमुद्धन्ति। उभये हि देवाश्च पितरश्चेज्यन्ते।
चतुस्सक्तिर्भवति। सर्वा ह्यनु दिशः पितरः। अखाता
भवति॥५६॥

खाता हि देवानाम्। मध्यतोऽग्निरधीयते। अन्ततो
हि देवानामधीयते। वर्षीयानिध्म इध्माद्भवति
व्यावृत्त्यै। परिश्रयति। अन्तर्हितो हि पितृलोको

मनुष्यलोकात्। यत्परुषि दिनम्। तद्देवानाम्। यदन्तरा।
तन्मनुष्याणाम्॥५७॥

यत्समूलम्। तत्पितृणाम्। समूलं बर्हिर्भवति व्यावृत्त्यै।
दक्षिणा स्तृणाति। दक्षिणावृद्धिं पितृणाम्। त्रिः पर्येति।
तृतीये वा इतो लोके पितरः। तानेव प्रीणाति। त्रिः पुनः
पर्येति। षट्त्सं पंचन्ते॥५८॥

षड्वा ऋतवः। ऋतूनेव प्रीणाति। यत्प्रस्तरय्यँजुषा
गृहीयात्। प्रमायुको यजमानस्स्यात्। यत्र गृहीयात्।
अनायतनस्स्यात्। तूष्णीमेव न्यस्येत्। न प्रमायुको भवति।
नानायतनः। यत्रीन्परिधीन्परिदध्यात्॥५९॥

मृत्युना यजमानं परिगृहीयात्। यत्र परिदध्यात्।
रक्षाँसि यज्ञं हन्युः। द्वौ परिधी परिदधाति।
रक्षंसामपहत्यै। अथो मृत्योरेव यजमानमुत्सृजति। यत्रीणि
त्रीणि हवीँष्युदाहरैयुः। त्रयस्त्रय एषाँ साकं प्रमीयेरन्।
एकैकमनूचीनान्युदाहरन्ति। एकैक एवैषामन्वश्चः
प्रमीयते। कशिपुं कशिपव्याय। उपबर्हणमुपबर्हण्याय।
आञ्जनमाञ्जन्याय। अभ्यञ्जनमभ्यञ्जन्याय। यथाभागमेवैनान्प्रीणाति॥६०॥

अग्नये देवेभ्यः पितृभ्यस्समिध्यमानायानुं ब्रूहीत्याह।
उभये हि देवाश्च पितरश्चेज्यन्ते। एकामन्वाह। एका हि
पितृणाम्। त्रिरन्वाह। त्रिहि देवानाम्। आघारावाधारयति।

य॒ज्ञ॒प॒रु॒षो॒र॒न॒न्त॒रि॒त्यै॑ । ना॒प्ने॒य॒वृ॑णी॒ते । न॒ हो॒ता॒र॒म् ॥६१॥

यदा॑प्ने॒यं वृ॑णी॒त । यद्धो॑ता॒र॒म् । प्र॒मा॒यु॒को॒ यज॑मान॒स्यात् ।
प्र॒मा॒यु॒को॒ हो॒ता॑ । तस्मा॒न्न वृ॑णी॒ते । यज॑मान॒स्य॒ हो॒तु॒र्गो॒पी॒था॒य॑ ।
अप॑ ब॒ह्निषः॑ प्रया॒जान् य॑जति । प्र॒जा वै ब॒र्हिः॑ । प्र॒जा ए॒व
मृ॒त्यो॒रु॒थ्मृ॑जति । आ॒ज्य॑भा॒गौ य॑जति ॥६२॥

य॒ज्ञ॒स्यै॒व चक्षु॑षी॒ नान्तरै॑ति । प्रा॒ची॒ना॒वी॒ती सोम॑य्यँजति ।
पि॒तृ॒दे॒व॒त्यां हि॑ । ए॒षाऽऽहु॑तिः । प॒ञ्च॒कृ॒त्वोऽव॑ द्यति । प॒ञ्च
ह्ये॒ता दे॒वताः॑ । द्वे पु॒रोऽनु॒वा॒क्ये॑ । या॒ज्यां दे॒वता॑ वष॒ट्कारः॑ । ता
ए॒व प्री॑णाति । सन्त॑त॒मव॑ द्यति ॥६३॥

ऋ॒तूनां॑ सन्त॑त्यै । प्रै॒वैभ्यः॑ पूर्॒वया॑ पु॒रोऽनु॒वा॒क्य॑याऽऽह ।
प्रण॑यति द्वि॒तीय॑या । ग॒मय॑ति या॒ज्य॑या । तृ॒तीये॒ वा इ॒तो लो॒के
पि॒तरः॑ । अहं॑ ए॒वैना॒न्पूर्॒वया॑ पु॒रोऽनु॒वा॒क्य॑याऽ॒त्यान॑यति ।
रात्रि॑यै द्वि॒तीय॑या । ऐ॒वैनान् या॒ज्य॑या ग॒मय॑ति ।
दक्षि॑ण॒तोऽव॑दाय । उद॒ङ्मु॒तिं क्रा॑मति॒ व्यावृ॑त्यै ॥६४॥

आ स्व॒धेत्या॑श्रावयति । अस्तु॑ स्व॒धेति॑ प्र॒त्याश्रा॑वयति । स्व॒धा
नम् इति॑ वष॒ट्करो॑ति । स्व॒धाका॒रो हि पि॑तृ॒णाम् । सोम॑म॒ग्ने
य॑जति । सोम॑प्रयाजा॒ हि पि॑तरः॑ । सोम॑ पि॒तृम॑न्त॒य्यँज॑ति ।
स॒व्वँ॒त्स॒रो वै सोमः॑ पि॒तृमा॑न् । स॒व्वँ॒त्स॒रमे॒व तद्य॑जति ।
पि॒तृ॒ब॒ह्निष॑दो॒ यज॑ति ॥६५॥

ये वै यज्वा॑नः । ते पि॒तरो॑ ब॒ह्निष॑दः । ताने॒व

तद्यजति। पितॄन्ऽग्निष्वात्तान् यजति। ये वा अयज्वानो
गृहमेधिनः। ते पितरोऽग्निष्वात्ताः। तानेव तद्यजति।
अग्निङ्कव्यवाहनय्यजति। य एव पितॄणामग्निः। तमेव
तद्यजति॥६६॥

अथो यथाऽग्निः स्विष्टकृतय्यजति। तादृगेव तत्। एतत्ते
तत् ये च त्वामन्विति तिसृषु स्रक्तीषु निदधाति। तस्मादा
तृतीयात्पुरुषान्नाम न गृह्णन्ति। एतावन्तो हीज्यन्ते। अत्र
पितरो यथाभागं मन्दध्वमित्याह। ह्रीका हि पितरः। उदश्चो
निष्क्रामन्ति। एषा वै मनुष्याणान्दिक्। स्वामेव तद्विशमनु
निष्क्रामन्ति॥६७॥

आहवनीयमुपतिष्ठन्ते। न्येवास्मै तद्धवते। यत्सत्याहवनीये।
अथान्यत्र चरन्ति। आतमितोरुपतिष्ठन्ते। अग्निमेवोपद्रष्टारङ्कृत्वा।
पितृन्निरवदयन्ते। अन्तर्वा एते प्राणानाङ्गच्छन्ति। य
आतमितोरुप तिष्ठन्ते। सुसुन्दशन्त्वा वयमित्याह॥६८॥

प्राणो वै सुसुन्दक्। प्राणमेवात्मन्दधते। योजा न्विन्द्र ते
हरी इत्याह। प्राणमेव पुनरयुक्त। अक्षन्नमीमदन्त हीति
गार्हपत्यमुपतिष्ठन्ते। अक्षन्नमीमदन्ताथ त्वोपतिष्ठामह इति
वावैतदाह। अमीमदन्त पितरस्सोम्या इत्यभि प्रपद्यन्ते।
अमीमदन्त पितरोऽथ त्वाऽभि प्रपद्यामह इति वावैतदाह।
अपः परिषिञ्चति। मार्जयत्येवैनान्॥६९॥

अथो तर्पयत्येव। तृप्यति प्रजया पशुभिः। य एवैवैद।

अपं ब॒ह्निषाव॑नू॒याजौ॑ यंजति। प्र॒जा वै ब॒र्हिः। प्र॒जा ए॒व
मृ॒त्यो॒रु॒थ्सृ॑जति। च॒तुरं॑ः प्र॒या॒जान् यंजति। द्वा॒व॒नू॒याजौ॑।
षट्थं॑ प॒द्यन्ते। षड्वा ऋ॒तवः॑। ऋ॒तू॒ने॒व प्री॑णाति।
न प॒त्यन्वा॑स्ते। न स॒य्याँज॑यन्ति। यत्प॒त्यन्वा॑सी॒त।
य॒थ्स॑य्याँज॒येयुः॑। प्र॒मायु॑का स्यात्। तस्मा॒न्ना॒न्वा॑स्ते। न
स॒य्याँज॑यन्ति। प॒त्न्यै गोपी॑थाय॥ ७०॥

प्र॒ति॒पू॒षमे॑क॒कपाला॑न्निर्व॒पति॑। जा॒ता ए॒व प्र॒जा
रु॒द्रान्नि॒रव॑दयते। ए॒क॒मति॑रि॒क्तम्। ज॒नि॒ष्यमा॑णा ए॒व
प्र॒जा रु॒द्रान्नि॒रव॑दयते। ए॒क॒कपाला॑ भवन्ति। ए॒क॒धै॒व
रु॒द्रान्नि॒रव॑दयते। नाभिघा॑रयति। यद॑भिघा॒रये॑त्। अ॒न्त॒र॒व॒चा॒रिणः॑
रु॒द्रङ्कुर्या॑त्। ए॒को॒ल्मु॒केन॑ यन्ति॥ ७१॥

तद्धि रु॒द्रस्य॑ भा॒ग॒धेय॑म्। इ॒मा॒न्दि॒शय्य॑न्ति। ए॒षा वै रु॒द्रस्य॑
दिक्। स्वा॒या॒मे॒व दि॒शि रु॒द्रान्नि॒रव॑दयते। रु॒द्रो वा अ॑प॒शुका॑या
आहु॑त्यै नातिष्ठ॒त। अ॒सौ ते॑ प॒शुरि॑ति॒ निर्दि॑शेद्यन्दि॒ष्ट्यात्।
यमे॒व द्वेष्टि॑। तम॑स्मै प॒शुन्नि॑दि॒शति॑। यदि॒ न द्वि॑ष्ट्यात्।
आ॒खु॒स्ते प॒शुरि॑ति॒ ब्रू॑यात्॥ ७२॥

न ग्रा॒म्यान्प॒शून् हि॑नस्ति। ना॒र॒ण्यान्। च॒तुष्प॑थे जु॒होति॑। ए॒ष
वा अ॑ग्नी॒नां प॒ङ्क्ति॑शो॒ नाम॑। अ॒ग्नि॒वत्ये॒व जु॒होति॑। म॒ध्यमे॑न
प॒र्णेन॑ जु॒होति॑। सु॒ग॒धे॒षा। अथो॒ खलु॑। अ॒न्त॒मे॒नै॒व हो॑त॒व्यम्।
अ॒न्त॒त ए॒व रु॒द्रान्नि॒रव॑दयते॥ ७३॥

ए॒ष ते॑ रु॒द्र भा॒गस्स॒ह स्व॒स्त्राऽम्बि॑क॒येत्या॑ह। श॒र॒द्वा
अ॒स्याम्बि॑का॒ स्वसा॑। तया॒ वा ए॒ष हि॑नस्ति। य॒ः हि॑नस्ति।
तयै॒वैन॑ः स॒ह श॑मयति। भे॒षज॑ङ्ग॒व इ॒त्या॑ह। याव॑न्त
ए॒व ग्रा॒म्याः पु॒शवः॑। तेभ्यो॑ भे॒षज॑ङ्करोति। अवा॑म्ब
रु॒द्रम॑दिम॒हीत्या॑ह। आ॒शिष॑मे॒वैता॒मा शा॑स्ते॥७४॥

त्र्य॑म्बकय्यं॒जाम॑ह इत्या॑ह। मृ॒त्योर्मु॑क्षीय॒ माऽमृ॑ता॒दिति॑
वावै॒तदा॑ह। उ॒त्कि॑रन्ति। भग॑स्य लीप्सन्ते। मू॒तैकृ॑त्वाऽऽस॑जन्ति।
यथा॑ ज॒नय्य॑ते॒ऽवस॑ङ्करोति। ता॒दृगे॒व तत्। ए॒ष ते॑ रु॒द्र भा॒ग
इत्या॑ह नि॒रव॑त्यै। अ॒प्रती॑क्ष॒मा य॑न्ति। अ॒पः परि॑षिञ्चति।
रु॒द्रस्या॒न्तर्हि॑त्यै। प्र॒ वा ए॒तेऽस्मा॑ल्लो॒काच्च॑वन्ते। ये
त्र्य॑म्बकै॒श्चर॑न्ति। आ॒दि॒त्यश्च॒रुं पु॒नरे॒त्य निर्व॑पति। इ॒यव्वाँ
अ॒दि॒तिः। अ॒स्यामे॒व प्र॑ति॒ तिष्ठ॑न्ति॥७५॥

ए॒तद्वा॑ह्म॒णान्ये॒व प॑ञ्च॒ हवी॑ःषि। अथे॒न्द्राय॑ शु॒ना॒सीरा॑य
पु॒रोडा॑श॒न्द्वा॒दश॑क॒पाल॒निर्व॑पति। स॒व्वँ॒त्सरो॑ वा इ॒न्द्रा॒शुना॒सीरः॑।
स॒व्वँ॒त्सरे॒णैवा॑स्मा॒ अन्न॑म॒व रु॒न्धे। वा॒युव्यं॑ प॒यो भ॑वति।
वा॒युर्वै वृ॑ष्ट्यै॑ प्र॒दाप॑यि॒ता। स ए॒वास्मै॑ वृ॒ष्टिं प्र॑दा॒पय॑ति। सौ॒र्य
ए॒क॑क॒पालो॑ भवति। सू॒र्येण॑ वा अ॒मुष्मि॑ल्लो॒के वृ॑ष्टि॒र्धृता॑। स
ए॒वास्मै॑ वृ॒ष्टि॒न्निर्य॑च्छति॥१॥

द्वा॒दश॑ग॒वः सी॒र॒न्दक्षि॑णा॒ समृ॑द्धौ। दे॒वा॒सुरा॑स्स॒र्य्यं॒ता आ॑सन्।
ते दे॒वा अ॒ग्नि॑म॒ब्रुव॑न्। त्वया॑ वी॒रेणा॑सुरा॒नभि॑भ॒वामे॑ति।

सौऽब्रवीत्। त्रेधाऽहमात्मानुर्विकरिष्य इति। स
 त्रेधाऽऽत्मानुर्व्यंकुरुत। अग्निन्तृतीयम्। रुद्रन्तृतीयम्।
 वरुणन्तृतीयम्॥ २॥

सौऽब्रवीत्। क इदन्तुरीयमिति। अहमितीन्द्रोऽब्रवीत्। सन्तु
 सृजावहा इति। तौ समंसृजेताम्। स इन्द्रस्तुरीयमभवत्।
 यदिन्द्रस्तुरीयमभवत्। तदिन्द्रतुरीयस्येन्द्रतुरीयत्वम्। ततो वै
 देवा व्यजयन्त। यदिन्द्रतुरीयन्निरूप्यते विजित्यै॥ ३॥

वहिनीं धेनुर्दक्षिणा। यद्वहिनीं। तेनाग्नेयी। यद्वौः। तेन रौद्री।
 यद्धेनुः। तेनैन्द्री। यथस्त्री सती दान्ता। तेन वारुणी समृद्धौ।
 प्रजापतिर्यज्ञमंसृजत॥ ४॥

तं सृष्टं रक्षांस्यजिघांसन्। स एताः प्रजापतिरात्मनो
 देवता निरमिमीत। ताभिर्वै स दिग्भ्यो रक्षांसि प्राणुदत।
 यत्पञ्चावत्तीयञ्जुहोति। दिग्भ्य एव तद्यजमानो रक्षांसि
 प्राणुदते। समूढं रक्षस्सन्दग्धं रक्ष इत्याह। रक्षांस्येव
 सन्दहति। अग्नये रक्षोघ्ने स्वाहेत्याह। देवताभ्य एव
 विजिग्यानाभ्यो भागधेयङ्करोति। प्रष्टिवाही रथो दक्षिणा
 समृद्धौ॥ ५॥

इन्द्रो वृत्रं हत्वा। असुरान्पराभाव्य। नमुचिमासुरन्नालभत।
 तं शच्याऽगृह्णात्। तौ समलभेताम्। सौऽस्मादभिर्शुनतरोऽभवत्।
 सौऽब्रवीत्। सन्धां सन्दधावहै। अथ त्वाऽवं स्रक्ष्यामि। न
 मा शुष्केण नार्द्रेण हनः॥ ६॥

न दिवा न नक्तमिति। स एतमुपां फेनमसिञ्चत्। न वा एष
शुष्को नार्द्रो व्युष्टाऽऽसीत्। अनुदितस्सूर्यः। न वा एतद्विवा
न नक्तम्। तस्यैतस्मिँल्लोके। अपां फेनेन शिर उदवर्तयत्।
तदेनमन्ववर्तत। मित्रद्रुगति ॥ ७ ॥

स एतानपामार्गानजनयत्। तानजुहोत्। तैर्वै स
रक्षाः स्युपाहत। यदपामार्गहोमो भवति। रक्षसामपहत्यै।
एकोल्मुकेन यन्ति। तद्धि रक्षसां भागधेयम्। इमान्दिशय्यन्ति।
एषा वै रक्षसान्दिक्। स्वायामेव दिशि रक्षाः सि हन्ति ॥ ८ ॥

स्वकृत इरिणे जुहोति प्रदरे वा। एतद्वै रक्षसामायतनम्।
स्व एवायतने रक्षाः सि हन्ति। पूर्णमयेन स्रुवेण जुहोति।
ब्रह्म वै पूर्णः। ब्रह्मणैव रक्षाः सि हन्ति। देवस्य त्वा सवितुः
प्रसव इत्याह। सवितृप्रसूत एव रक्षाः सि हन्ति। हतः
रक्षोऽवधिष्म रक्ष इत्याह। रक्षसाः स्तृत्यै। यद्वस्ते तद्वक्षिणा
निरवत्यै। अप्रतीक्षमायन्ति। रक्षसामन्तरहित्यै ॥ ९ ॥

धात्रे पुरोडाशन्द्वादशकपालन्निर्वपति। सव्वँत्सरो वै
धाता। सव्वँत्सरेणैवास्मै प्रजाः प्रजनयति। अन्वेवास्मा
अनुमतिर्मन्यते। राते राका। प्र सिनीवाली जनयति।
प्रजास्वेव प्रजातासु कुह्वा वाचन्दधाति। मिथुनौ गावौ
दक्षिणा समृद्धौ। आग्नावैष्णवमेकादशकपालन्निर्वपति।
ऐन्द्रावैष्णवमेकादशकपालम् ॥ १० ॥

वैष्णवत्रिकपालम्। वीर्य॑वाँ अ॒ग्निः। वीर्य॑मिन्द्रः॑।
 वीर्य॑विष्णुः॑। प्र॒जा ए॒व प्रजा॑ता वीर्ये॑ प्रति॑ष्ठापयति।
 तस्मा॑त्प्रजा वीर्या॑वतीः। वा॒म॒न ऋष॑भो व॒ही द॒खि॑षणा।
 यद्व॒ही। तेना॑ग्नेयः। यदृष॑भः॥११॥

तेनै॒न्द्रः। यद्वा॑म॒नः। तेन॑ वैष्ण॒वस्समृ॑द्धौ। अ॒ग्नीषो॑मीय॒मेका॑दशकपाल॒नि
 इन्द्रा॑सोमीय॒मेका॑दशकपालम्। सौ॒म्यश्च॑रुम्। सोमो॒ वै
 रेतो॑धाः। अ॒ग्निः प्र॒जानां॑ प्र॒जनयि॑ता। वृ॒द्धाना॒मिन्द्रः॑
 प्रदा॑पयिता। सोमं॑ ए॒वास्मै॒ रेतो॑ दधा॑ति॥१२॥

अ॒ग्निः प्र॒जां प्र॒जनय॑ति। वृ॒द्धा॒मिन्द्रः॑ प्रय॑च्छति। ब॒भ्रुर्द॒खि॑षणा
 समृ॑द्धौ। सोमा॒पौष्णश्च॑रुन्निर्व॑पति। ऐ॒न्द्रा॒पौष्णश्च॑रुम्। सोमो॒
 वै रेतो॑धाः। पू॒षा प॑शूनां प्र॒जनयि॑ता। वृ॒द्धाना॒मिन्द्रः॑
 प्रदा॑पयिता। सोमं॑ ए॒वास्मै॒ रेतो॑ दधा॑ति। पू॒षा
 प॑शून्प्र॒जनय॑ति॥१३॥

वृ॒द्धा॒निन्द्रः॑ प्रय॑च्छति। पौ॒ष्णश्च॑रुर्भव॑ति। इ॒यवै॑ पू॒षा।
 अ॒स्यामे॒व प्रति॑तिष्ठति। श्या॒मो द॒खि॑षणा समृ॑द्धौ। ब॒हु वै
 पुरु॑षो मे॒ध्यमु॑प॒गच्छ॑ति। वै॒श्वान॒रन्द्वाद॑शकपाल॒न्निर्व॑पति।
 स॒व्वँ॒त्सरो॒ वा अ॒ग्निर्वै॑श्वान॒रः। स॒व्वँ॒त्सरे॒णैवैन॑ः॑ स्व॒दय॑ति।
 हि॒र॒ण्य॒न्द॒खि॑षणा॥१४॥

प॒वि॒त्रवै॑ हि॒र॒ण्यम्। पु॒नात्ये॒वैन॑म्। ब॒हु वै रा॑ज॒न्योऽनृ॑तङ्करोति।
 उ॒प॒ जा॒म्यै ह॑रते। जि॒नाति॑ ब्राह्म॒णम्। व॒द॒त्यनृ॑तम्। अनृ॑ते

खलु वै क्रियमाणे वरुणो गृह्णाति। वारुणय्यँवमयश्चरुन्निर्वपति।
वरुणपाशादेवैनं मुञ्चति। अश्वो दखिषणा। वारुणो हि
देवतयाऽश्वस्समृद्धौ॥१५॥

रत्निनामेतानि हवींषि भवन्ति। एते वै राष्ट्रस्य प्रदातारः।
एतेऽपादातारः। य एव राष्ट्रस्य प्रदातारः। येऽपादातारः।
त एवास्मै राष्ट्रं प्रयच्छन्ति। राष्ट्रमेव भवति। यत्समाहृत्य
निर्वपेत्। अरत्निनस्स्युः। यथायथन्निर्वपति रत्नित्वाय॥१६॥

यत्सद्यो निर्वपेत्। यावतीमेकेन हविषाऽऽशिषमव रुन्धे।
तावतीमवरुन्धीत। अन्वहन्निर्वपति। भूयसीमेवाशिषमव
रुन्धे। भूयसो यज्ञक्रतूनुपैति। बारुहस्पत्यश्चरुन्निर्वपति
ब्रह्मणो गृहे। मुखत एवास्मै ब्रह्म सःश्यति। अथो ब्रह्मन्नेव
ख्यत्रमन्वारम्भयति। शितिपृष्ठो दखिषणा समृद्धौ॥१७॥

ऐन्द्रमेकादशकपालं राजन्यस्य गृहे। इन्द्रियमेवाव रुन्धे।
ऋषभो दखिषणा समृद्धौ। आदित्यश्चरुं महिष्यै गृहे। इयवो
अदितिः। अस्यामेव प्रतिष्ठति। धेनुर्दखिषणा समृद्धौ।
भगाय चरुववातायै गृहे। भगमेवास्मिन्दधाति। विचित्तगर्भा
पष्ठौही दखिषणा समृद्धौ॥१८॥

नैर्ऋतश्चरुं परिवृत्तयै गृहे कृष्णानां व्रीहीणान्खनिर्भिन्नम्।
पाप्मानमेव निर्ऋतिन्निरवदयते। कृष्णा कूटा दखिषणा
समृद्धौ। आग्नेयमष्टाकपालं सेनान्यो गृहे। सेनामेवास्य

सः श्यति। हिरण्यन्दखिण्णा समृद्धौ। वारुणन्दशकपालः
सूतस्य गृहे। वरुणसवमेवाव रुन्धे। महानिरष्टो दखिण्णा
समृद्धौ। मारुतः सप्तकपालङ्गामण्यो गृहे॥१९॥

अन्नवै मरुतः। अन्नमेवाव रुन्धे। पृश्निर्दखिण्णा समृद्धौ।
सावित्रद्वादशकपालङ्खत्तुर्गृहे प्रसूत्यै। उपध्वस्तो दखिण्णा
समृद्धौ। आश्विनन्द्विकपालः सङ्ग्रहीतुर्गृहे। अश्विनौ वै
देवानां भिषजौ। ताभ्यामेवास्मै भेषजङ्करोति। सवात्यौ
दखिण्णा समृद्धौ। पौष्णश्चरुं भागदुघस्य गृहे॥२०॥

अन्नवै पूषा। अन्नमेवाव रुन्धे। श्यामो दखिण्णा
समृद्धौ। रौद्रङ्गावीधुकश्चरुमक्षावापस्य गृहे। अन्तत
एव रुद्रन्निर्वदयते। शबल उद्धारो दखिण्णा समृद्धौ।
द्वादशैतानि हवींषि भवन्ति। द्वादश मासास्सवँत्सरः।
सवँत्सरेणैवास्मै राष्ट्रमवरुन्धे। राष्ट्रमेव भवति॥२१॥

यत्र प्रति निर्वपेत्। रत्निं आशिषोऽवरुन्धीरन्।
प्रतिनिर्वपति। इन्द्राय सुत्राम्णे पुरोडाशमेकादशकपालम्।
इन्द्रायाः होमुचै। आशिष एवावरुन्धे। अयत्रो राजा वृत्रहा
राजा भूत्वा वृत्रवँध्यादित्याह। आशिषमेवैतामा शास्ते।
मैत्राबारुहस्पत्यं भवति। श्वेतायै श्वेतवँत्सायै दुग्धे॥२२॥

बारुहस्पत्ये मैत्रमपि दधाति। ब्रह्म चैवास्मै ख्यत्रश्च समीचीं
दधाति। अथो ब्रह्मन्नेव ख्यत्रं प्रतिष्ठापयति। बारुहस्पत्येन

पूर्वेण प्रचरति। मुखत एवास्मै ब्रह्म सः श्यति। अथो ब्रह्मन्नेव
 र्षत्रमन्वारम्भयति। स्वयङ्कुता वेदिर्भवति। स्वयन्दिनं
 बर्हिः। स्वयङ्कुत इध्मः। अनभिजितस्याभिजित्यै।
 तस्माद्राज्ञामरण्यमभिजितम्। सैव श्वेता श्वेतवत्सा दखिणा
 समृद्धौ॥२३॥

देवसुवामेतानि हवींषि भवन्ति। एतावन्तो वै देवानां
 सुवाः। त एवास्मै सुवान्प्रयच्छन्ति। त एनं सुवन्ते।
 अग्निरेवैनङ्गृहपतीनां सुवते। सोमो वनस्पतीनाम्।
 रुद्रः पशूनाम्। बृहस्पतिर्वाचाम्। इन्द्रो ज्येष्ठानाम्।
 मित्रस्सत्यानाम्॥२४॥

वरुणो धर्मपतीनाम्। एतदेव सर्वं भवति। सविता त्वां
 प्रसवानां सुवतामिति हस्तङ्गृह्णाति प्रसूत्यै। ये देवा
 देवस्सुवस्स्थेत्याह। यथायजुरेवैतत्। महते र्षत्राय महत
 आधिपत्याय महते जानराज्यायेत्याह। आशिषमेवैतामा
 शास्ते। एष वो भरता राजा सोमोऽस्माकं ब्राह्मणानां
 राजेत्याह। तस्मात्सोमराजानो ब्राह्मणाः। प्रति त्यन्नाम
 राज्यमधायीत्याह॥२५॥

राज्यमेवास्मिन्प्रतिदधाति। स्वान्तनुवर्वरुणो अशिश्रेदित्याह।
 वरुणसवमेवावरुन्धे। शुचैर्मित्रस्य व्रत्या अभूमेत्याह।
 शुचिमेवैनव्रत्यङ्करोति। अमन्महि महत ऋतस्य

नामेत्याह। मनुत एवैनम्। सर्वे ब्राता वरुणस्याभूवन्नित्याह।
 सर्वब्रातमेवैनङ्करोति। वि मित्र एवैररातिमतारीदित्याह॥ २६॥
 अरातिमेवैनन्तारयति। असूषुदन्त यज्ञियां ऋतेनेत्याह।
 स्वदयत्येवैनम्। व्यु त्रितो जरिमाणन्न आनडित्याह।
 आयुरेवास्मिन्दधाति। द्वाभ्याव्विमृष्टे। द्विपाद्यजमानः
 प्रतिष्ठित्यै। अग्नीषोमीयस्य चैकादशकपालस्य देवसुवाश्च
 हविषामग्नये स्विष्टकृते समवद्यति। देवताभिरेवैनमुभयतः
 परिगृह्णाति। विष्णुक्रमान्क्रमते। विष्णुरेव भूत्वेमाल्लोकानभिजयति॥ २७॥

अर्थेतस्थेति जुहोति। आहुत्यैवैना निष्क्रीय गृह्णाति।
 अथो हविष्कृतानामेवाभिघृतानाङ्गृह्णाति। वहन्तीनाङ्गृह्णाति।
 एता वा अपा९ राष्ट्रम्। राष्ट्रमेवास्मै गृह्णाति। अथो
 श्रियमेवैनमभिवहन्ति। अपां पतिरसीत्याह। मिथुनमेवाकः।
 वृषाऽस्यूर्मिरित्याह॥ २८॥

ऊर्मिमन्तमेवैनङ्करोति। वृषसेनोऽसीत्याह। सेनामेवास्य
 सःश्यति। ब्रजक्षितस्थेत्याह। एता वा अपाव्विंशः।
 विंशमेवास्मै पर्यूहति। मरुतामोजस्थेत्याह। अन्नवै
 मरुतः। अन्नमेवावरुन्धे। सूर्यवर्चसस्थेत्याह॥ २९॥

राष्ट्रमेव वर्चस्व्यकः। सूर्यत्वचसस्थेत्याह। सत्यव्रतं
 एतत्। यद्वर्षति। अनृत्य्यंदातपति वर्षति। सत्यानृते
 एवावरुन्धे। नैनं सत्यानृते उदिते हिंस्तः। य एववैदे।

मान्दास्स्थेत्याह। राष्ट्रमेव ब्रह्मवर्चस्यकः॥३०॥

वाशास्स्थेत्याह। राष्ट्रमेव वश्यकः। शक्करीस्स्थेत्याह। पशवो
वै शक्करीः। पशूनेवावरुन्धे। विश्वभृतस्स्थेत्याह। राष्ट्रमेव
पयस्यकः। जनभृतस्स्थेत्याह। राष्ट्रमेवेन्द्रियाव्यकः।
अग्नेस्तेजस्यास्स्थेत्याह ॥३१॥

राष्ट्रमेव तेजस्यकः। अपामोषधीनां रसस्स्थेत्याह।
राष्ट्रमेव मधुव्यमकः। सारस्वतङ्गहङ्गुह्णाति। एषा वा
अपाम्पृष्ठम्। यत्सरस्वती। पृष्ठमेवैनं समानानाङ्करोति।
षोडशभिर्गृह्णाति। षोडशकलो वै पुरुषः। यावानेव पुरुषः।
तस्मिन्वीर्यन्दधाति। षोडशभिर्जुहोति षोडशभिर्गृह्णाति।
द्वात्रिंशत्संपद्यन्ते। द्वात्रिंशदक्षराऽनुष्टुप्। वागनुष्टुप्सर्वाणि
छन्दांसि। वाचैवैनं सर्वेभिश्छन्दोभिरभिषिञ्चति॥३२॥

देवीरापस्सं मधुमतीर्मधुमतीभिस्सृज्यध्वमित्याह।
ब्रह्मणैवैनास्सं सृजति। अनाधृष्टास्सीदतेत्याह।
ब्रह्मणैवैनास्सादयति। अन्तरा होतुश्च धिष्णियं ब्राह्मणाच्छं सिनश्च
सादयति। आग्नेयो वै होता। ऐन्द्रो ब्राह्मणाच्छंसी। तेजसा
चैवेन्द्रियेण चोभयतो राष्ट्रं परिगृह्णाति। हिरण्येनोत्पुनाति।
आहुत्यै हि पवित्राभ्यामुत्पुनन्ति व्यावृत्त्यै॥३३॥

शतमानं भवति। शतायुः पुरुषश्शतेन्द्रियः। आयुष्येवेन्द्रिये
प्रतिष्ठति। अनिभृष्टमसीत्याह। अनिभृष्टं ह्येतत्। वाचो

बन्धुरित्याह। वाचो ह्येष बन्धुः। तपोजा इत्याह। तपोजा
ह्येतत्। सोमस्य दात्रमसीत्याह॥ ३४॥

सोमस्य ह्येतद्दात्रम्। शुक्रा वंशशुक्रेणोत्पुनामीत्याह। शुक्रा
ह्यापः। शुक्रं हिरण्यम्। चन्द्राश्चन्द्रेणेत्याह। चन्द्रा ह्यापः।
चन्द्रं हिरण्यम्। अमृता अमृतेनेत्याह। अमृता ह्यापः।
अमृतं हिरण्यम्॥ ३५॥

स्वाहा राजसूयायेत्याह। राजसूयाय ह्येना उत्पुनाति।
सधमादौ द्युम्निनीरूर्ज एता इति वारुण्यर्चा गृह्णाति।
वरुणसवमेवावरुन्धे। एकया गृह्णाति। एकधैव यजमाने
वीर्यन्दधाति। रक्षत्रस्योल्बमसि रक्षत्रस्य योनिरसीति
तार्प्यश्चोष्णीषंश्च प्रयच्छति सयोनिर्त्वाय। एकशतेन
दर्भपुञ्जीलैः पवयति। शतायुर्वै पुरुषश्शतवीर्यः।
आत्मैकशतः॥ ३६॥

यावानेव पुरुषः। तस्मिन्वीर्यन्दधाति। दध्याशयति।
इन्द्रियमेवाव रुन्धे। उदुम्बरमाशयति। अन्नाद्यस्यावरुद्धौ।
शष्पाण्याशयति। सुराबलिमेवैनङ्करोति। आविद एता
भवन्ति। आविदमेवैनङ्गमयन्ति॥ ३७॥

अग्निरेवैनङ्गाहपत्येनावति। इन्द्र इन्द्रियेण। पूषा पशुभिः।
मित्रावरुणौ प्राणापानाभ्याम्। इन्द्रो वृत्राय वज्रमुदयच्छत्।
स दिवमलिखत्। सौर्ऽर्यम्णः पन्था अभवत्। स आविन्ने

द्यावापृथिवी धृतव्रते इति द्यावापृथिवी उपाधावत्। स
आभ्यामेव प्रसूत इन्द्रो वृत्राय वज्रं प्राहरत्। आविन्ने
द्यावापृथिवी धृतव्रते इति यदाह॥३८॥

आभ्यामेव प्रसूतो यजमानो वज्रं भ्रातृव्याय प्रहरति। आविन्ना
देव्यदितिर्विश्वरूपीत्याह। इयवै देव्यदितिर्विश्वरूपी।
अस्यामेव प्रति तिष्ठति। आविन्नोऽयमसावामुष्यायणोऽस्याव्विश्वस्मि
इत्याह। विश्वैवैनं राष्ट्रेण समर्धयति। महते ख्षत्राय महत
आधिपत्याय महते जानराज्यायेत्याह। आशिषमेवैतामा
शास्ते। एष वो भरता राजा सोमोऽस्माकं ब्राह्मणानां
राजेत्याह। तस्मात्सोमराजानो ब्राह्मणाः॥३९॥

इन्द्रस्य वज्रोऽसि वार्त्रघ्न इति धनुः प्रयच्छति विजित्यै।
शत्रुबाधनास्स्थेतीषून। शत्रून्वास्य बाधन्ते। पात मां प्रत्यश्च
पात मां तिर्यश्चमन्वश्च मा पातेत्याह। तिस्रो वै शरव्याः।
प्रतीचीं तिरश्चनूचीं। ताभ्य एवैनं पान्ति। दिग्भ्यो मां
पातेत्याह। दिग्भ्य एवैनं पान्ति। विश्वभ्यो मा नाष्ट्राभ्यः
पातेत्याह। अपरिमितादेवैनं पान्ति। हिरण्यवर्णावुषसां विरोक
इति त्रिष्टुभां बाहू उद्गृह्णाति। इन्द्रियवै वीर्यत्रिष्टुक्।
इन्द्रियमेव वीर्यमुपरिष्ठादात्मन्धत्ते॥४०॥

दिशो व्यास्थापयति। दिशामभिजित्यै। यदनु प्रक्रामेत्।
अभि दिशो जयेत्। उत्तु माद्येत्। मनसाऽनु प्रक्रामति।

अभि दिशो जयति। नोन्माद्यति। समिधमा तिष्ठेत्याह। तेजं
एवावरुन्धे॥४१॥

उग्रामा तिष्ठेत्याह। इन्द्रियमेवावरुन्धे। विराजमातिष्ठेत्याह।
अन्नाद्यमेवावरुन्धे। उदीचीमा तिष्ठेत्याह। पशूनेवावरुन्धे।
ऊर्ध्वामातिष्ठेत्याह। सुवर्गमेव लोकमभिजयति। अनूजिहीते।
सुवर्गस्य लोकस्य समष्ट्यै॥४२॥

मारुत एष भवति। अन्नवै मरुतः। अन्नमेवावरुन्धे।
एकविंशतिकपालो भवति प्रतिष्ठित्यै। योऽरण्येऽनुवाक्यो
गुणः। तं मध्यत उपदधाति। ग्राम्यैरेव पशुभिरारण्यान्पशून्परि
गृह्णाति। तस्माद्ग्राम्यैः पशुभिरारण्याः पशवः परिगृहीताः।
पृथिवैन्यः। अभ्यषिच्यत॥४३॥

स राष्ट्रन्नाभवत्। स एतानि पार्थान्यपश्यत्। तान्यजुहोत्।
तैर्वै स राष्ट्रमभवत्। यत्पार्थानि जुहोति। राष्ट्रमेव भवति।
बारुहस्पत्यं पूर्वेषामुत्तमं भवति। ऐन्द्रमुत्तरेषां प्रथमम्। ब्रह्म
चैवास्मै ख्वत्रश्च समीचीं दधाति। अथो ब्रह्मन्नेव ख्वत्रं
प्रतिष्ठापयति॥४४॥

षट्पुरस्तादभिषेकस्य जुहोति। षडुपरिष्ठात्। द्वादश
संपद्यन्ते। द्वादश मासास्सवँत्सरः। सवँत्सरः खलु
वै देवानां पूः। देवानामेव पुरं मध्यतो व्यवसर्पति।
तस्य न कुतश्चनोपाव्याधो भवति। भूतानामवेष्टीर्जुहोति।

अत्रात्र वै मृत्युर्जायते। यत्रयत्रैव मृत्युर्जायते। तत एवैनमवयजते। तस्माद्राजसूयेनेजानो नाभिचरित्वै। प्रत्यगेनमभिचारस्तृणुते॥४५॥

सोमस्य त्विषिरसि तवेव मे त्विषिर्भूयादिति शार्दूलचर्मोपस्तृणाति। यैव सोमे त्विषिः। या शार्दूले। तामेवावरुन्धे। मृत्योर्वा एष वर्णः। यच्छार्दूलः। अमृतं हिरण्यम्। अमृतमसि मृत्योर्मा पाहीति हिरण्यमुपास्यति। अमृतमेव मृत्योरन्तर्धत्ते। शतमानं भवति॥४६॥

शतायुः पुरुषश्शतेन्द्रियः। आयुष्येवेन्द्रिये प्रतितिष्ठति। दिद्योन्मा पाहीत्युपरिष्ठादधि निदधाति। उभयत एवास्मै शर्म दधाति। अवैष्टा दन्दशूका इति क्लीबं सीसेन विध्यति। दन्दशूकानेवावयजते। तस्मात्क्लीबन्दन्दशूका दंशुकाः। निरस्तत्रमुचेशिशर इति लोहितायसन्निरस्यति। पाप्मानमेव नमुचिन्निरवदयते। प्राणा आत्मनः पूर्वेऽभिषिच्या इत्याहुः॥४७॥

सोमो राजा वरुणः। देवा धर्मसुवश्च ये। ते ते वाचः सुवन्तान्ते ते प्राणं सुवन्तामित्याहुः। प्राणानेवात्मनः पूर्वानभिषिञ्चति। यद्व्यात्। अग्नेस्त्वा तेजसाऽभिषिञ्चामीति। तेजस्व्यैव स्यात्। दुश्चर्मा तु भवेत्। सोमस्य त्वा द्युम्नेनाभिषिञ्चामीत्याहुः। सौम्यो वै देवतया पुरुषः॥४८॥

स्वयैवैनन्देवतयाऽभिषिञ्चति। अग्नेस्तेजसेत्याह। तेजं
 एवास्मिन्दधाति। सूर्यस्य वर्चसेत्याह। वर्च एवास्मिन्दधाति।
 इन्द्रस्येन्द्रियेणेत्याह। इन्द्रियमेवास्मिन्दधाति। मित्रावरुणयोर्वीर्येणेत्य
 वीर्यमेवास्मिन्दधाति। मरुतामोजसेत्याह॥४९॥

ओजं एवास्मिन्दधाति। ख्यत्राणाङ्ख्यत्रपतिरसीत्याह।
 ख्यत्राणामेवैनङ्ख्यत्रपतिङ्करोति। अतिं दिवस्पाहीत्याह।
 अत्यन्यान्पाहीति वावैतदाह। समाववृत्रन्नधरागुदीचीरित्याह।
 राष्ट्रमेवास्मिन्ध्रुवमकः। उच्छेषणेन जुहोति। उच्छेषणभागो
 वै रुद्रः। भागधेयेनैव रुद्रन्निरवदयते॥५०॥

उदङ्गुरेत्याग्नीध्रे जुहोति। एषा वै रुद्रस्य दिक्। स्वायामेव
 दिशि रुद्रन्निरवदयते। रुद्र यत्ते क्रयी परन्नामेत्याह। यद्वा
 अस्य क्रयी परन्नाम। तेन वा एष हिनस्ति। यं हिनस्ति।
 तेनैवैनं सह शमयति। तस्मै हुतमसि यमेष्टमसीत्याह।
 यमादेवास्य मृत्युमवयजते॥५१॥

प्रजापते न त्वदेतान्यन्य इति तस्यै गृहे जुहुयात्। याङ्कामयेत
 राष्ट्रमस्यै प्रजा स्यादिति। राष्ट्रमेवास्यै प्रजा भवति।
 पूर्णमयेनाध्वर्युरभिषिञ्चति। ब्रह्मवर्चसमेवास्मिन्त्विषिन्दधाति।
 औदुम्बरेण राजन्यः। ऊर्जमेवास्मिन्नन्नाद्यन्दधाति।
 आश्वत्थेन वैश्यः। विशमेवास्मिन्पुष्टिन्दधाति। नैयग्रोधेन
 जन्यः। मित्राण्येवास्मै कल्पयति। अथो प्रतिष्ठित्यै॥५२॥

इन्द्रस्य वज्रोऽसि वार्त्रघ्न इति रथमुपावहरति विजित्यै।
 मित्रावरुणयोस्त्वा प्रशान्नोः प्रशिषा युनज्मीत्याह।
 ब्रह्मणैवैनन्देवताभ्याय्युनक्ति। प्रष्टिवाहिनय्युनक्ति। प्रष्टिवाही
 वै देवरथः। देवरथमेवास्मै युनक्ति। त्रयोऽश्वा भवन्ति।
 रथश्चतुर्थः। द्वौ संव्येष्ठसारथी। षट्त्सं पद्यन्ते॥५३॥

षड्वा ऋतवः। ऋतुभिरेवैनय्युनक्ति। विष्णुक्रमान्क्रमते।
 विष्णुरेव भूत्वेमाल्लोकानभिजयति। यः ख्यत्रियः प्रतिहितः।
 सौऽन्वारंभते। राष्ट्रमेव भवति। त्रिष्टुभाऽन्वारंभते। इन्द्रियवै
 त्रिष्टुक्। इन्द्रियमेव यजमाने दधाति॥५४॥

मरुतां प्रसवे जेषमित्याह। मरुद्भिरेव प्रसूत उज्जयति। आप्तं
 मन इत्याह। यदेव मनसैप्ससीत्। तदापत्। राजन्यञ्जिनाति।
 अनाक्रान्त एवाक्रमते। वि वा एष इन्द्रियेण वीर्येणर्ध्यते। यो
 राजन्यञ्जिनाति। समहमिन्द्रियेण वीर्येणेत्याह॥५५॥

इन्द्रियमेव वीर्यमात्मन्धत्ते। पशूनां मन्युरसि तवेव मे
 मन्युर्भूयादिति वाराही उपानहावुपं मुञ्चते। पशूनावाँ एष
 मन्युः। यद्वराहः। तेनैव पशूनां मन्युमात्मन्धत्ते। अभि
 वा इयं सुषुवाणङ्गामयते। तस्यैश्वरेन्द्रियवैर्यमादातोः।
 वाराही उपानहावुपंमुञ्चते। अस्या एवान्तर्धत्ते। इन्द्रियस्य
 वीर्यस्यानात्यै॥५६॥

नमो॑ मा॒त्रे पृ॒थि॒व्या इ॒त्या॒हाहि॑ ५७ सायै। इ॒यं द॒स्यायु॑र॒स्यायु॑र्मे
 धे॒हीत्या॑ह। आ॒युरे॒वात्म॑न्ध॒त्ते। ऊ॒र्गस्यूर्जं॑ मे धे॒हीत्या॑ह।
 ऊ॒र्जमे॒वात्म॑न्ध॒त्ते। यु॒ङ्क्षि॑सि॒ वर्चो॑सि॒ वर्चो॑ मयि॒ धे॒हीत्या॑ह।
 वर्च॑ ए॒वात्म॑न्ध॒त्ते। ए॒क॒धा ब्र॒ह्मण॑ उ॒प॒हर॑ति। ए॒क॒धैव
 यज॑मान् आ॒युरू॒र्जवँचो॑ दधाति। र॒थवि॑मो॒चनी॑या जुहोति॒
 प्रति॑ष्ठित्यै॥ ५७॥

त्रयो॑ऽश्वा॑ भवन्ति। रथ॑श्चतु॒र्थः। तस्मा॑च्चतु॒र्जुहो॑ति। यदु॒भौ
 स॒हाव॑तिष्ठेताम्। स॒मा॒न॒ल्लो॒कमि॑याताम्। स॒ह सं॒ङ्ग॒ही॒त्रा
 र॑थ॒वाह॑ने॒ रथ॑मादधाति। सु॒व॒र्गादे॒वैन॑ल्लो॒काद॑न्तर्दधाति।
 ह॒ ५ स॒शुचि॑षदित्यादधाति। ब्र॒ह्मणै॒वैन॑मुपाव॒हर॑ति।
 ब्र॒ह्मणा॑ऽऽदधाति। अति॑च्छ॒न्दाऽऽद॑धाति। अति॑च्छ॒न्दा वै
 सर्वा॑णि॒ छन्दा॑ ५ ॥ सि। सर्वे॑भिरे॒वैन॑च्छ॒न्दोभि॑रादधाति। वर्ष्म॑
 वा ए॒षा छ॒न्द॑साम्। यदति॑च्छ॒न्दाः। यदति॑च्छ॒न्दसा॑ दधाति।
 वर्ष्मै॒वैन॑ ५ ॥ स॒मा॒ना॒नाङ्क॑रोति॥ ५८॥

मि॒त्रो॑ऽसि॒ वरु॑णो॒ऽसीत्या॑ह। मै॒त्रवँ॑ अहः॑। वा॒रु॒णी रा॒त्रिः॑।
 अ॒हो॒रा॒त्राभ्या॑मे॒वैन॑मुपाव॒हर॑ति। मि॒त्रो॑ऽसि॒ वरु॑णो॒ऽसीत्या॑ह।
 मै॒त्रो वै दक्षि॑णः। वा॒रु॒णस्स॒व्यः। वै॒श्वदे॒व्यामि॑क्षा॑। स्वमे॒वैनौ
 भा॒ग॒धेय॑मुपाव॒हर॑ति। स॒म॒ह॒र्वि॒श्वैर्दे॒वैरि॑त्याह॥ ५९॥

वै॒श्वदे॒व्यो वै प्र॒जाः। ता ए॒वाद्याः॑ कुरुते। र॒ख्यत्र॑स्य॒ नाभि॑रसि
 र॒ख्यत्र॑स्य॒ योनि॑र॒सीत्य॑धी॒वास॑मास्तृणाति॒ सयो॑नि॒त्वाय॑।

स्योनामा सीद सुषदामा सीदेत्याह। यथायजुरेवैतत्।
 मा त्वा हिंसीन्मा मा हिंसीदित्याहाहिंसायै।
 निषसाद धृतव्रतो वरुणः पुस्त्यास्वा साम्राज्याय
 सुक्रतुरित्याह। साम्राज्यमेवैनं सुक्रतुङ्करोति।
 ब्रह्मा(३)न्त्वं राजन्ब्रह्माऽसि सविताऽसि सत्यसंव
 इत्याह। सवितारमेवैनं सत्यसंवङ्करोति॥६०॥

ब्रह्मा(३)न्त्वं राजन्ब्रह्माऽसीन्द्रोऽसि सत्यौजा इत्याह।
 इन्द्रमेवैनं सत्यौजसङ्करोति। ब्रह्मा(३)न्त्वं राजन्ब्रह्माऽसि
 मित्रोऽसि सुशेव इत्याह। मित्रमेवैनं सुशेवङ्करोति।
 ब्रह्मा(३)न्त्वं राजन्ब्रह्मासि वरुणोऽसि सत्यधर्मेत्याह।
 वरुणमेवैनं सत्यधर्माणङ्करोति। सविताऽसि सत्यसंव
 इत्याह। गायत्रीमेवैतेनाभि व्याहरति। इन्द्रोऽसि सत्यौजा
 इत्याह। त्रिष्टुभमेवैतेनाभि व्याहरति॥६१॥

मित्रोऽसि सुशेव इत्याह। जगतीमेवैतेनाभि व्याहरति।
 सत्यमेता देवताः। सत्यमेतानि छन्दांसि। सत्यमेवावरुन्धे।
 वरुणोऽसि सत्यधर्मेत्याह। अनुष्टुभमेवैतेनाभि व्याहरति।
 सत्यानृते वा अनुष्टुप्। सत्यानृते वरुणः। सत्यानृते
 एवावरुन्धे॥६२॥

नैनं सत्यानृते उदिते हिंस्तः। य एववैद।
 इन्द्रस्य वज्रोऽसि वार्त्रघ्न इति स्फ्यं प्रयच्छति। वज्रो
 वै स्फ्यः। वज्रेणैवास्मा अवरपरं रन्धयति। एव

हि तच्छ्रेयः। यदस्मा एते रथ्येयुः। दिशोऽभ्ययं
 राजाऽभूदिति पश्चाक्षान्प्रयच्छति। एते वै सर्वेऽयाः।
 अपराजायिनमेवैनङ्करोति॥६३॥

ओदनमुद्धवते। परमेष्ठी वा एषः। यदोदनः। परमामेवैनङ्करोति
 श्रियङ्गमयति। सुश्लोकां ४ सुमङ्गलां ४ सत्यराजा ३
 नित्याह। आशिषमेवैतामा शास्ते। शौनश्शेषमाख्यापयते।
 वरुणपाशादेवनं मुञ्चति। परश्शतं भवति। शतायुः
 पुरुषश्शतेन्द्रियः। आयुष्येवेन्द्रिये प्रति तिष्ठति। मारुतस्य
 चैकविंशतिकपालस्य वैश्वदेव्यै चामिक्षाया अग्न्यै
 स्विष्टकृते समवद्यति। देवताभिरेवैनमुभयतः परि गृह्णाति।
 अपान्नन्ने स्वाहोर्जो नन्ने स्वाहाऽग्न्यै गृहपतये स्वाहेति
 तिस्र आहुतीर्जुहोति। त्रयं इमे लोकाः। एष्वेव लोकेषु प्रति
 तिष्ठति॥६४॥

वरुणस्य सुषुवाणस्य दशधेन्द्रियर्ष्यं पराऽपतत्।
 तथ्संसृद्धिरनु समसर्पत्। तथ्संसृपांसं संसृत्वम्।
 अग्निना देवेन प्रथमेऽहन्ननु प्रायुङ्क्त। सरस्वत्या वाचा
 द्वितीयै। सवित्रा प्रसवेन तृतीयै। पूष्णा पशुभिश्चतुर्थै।
 बृहस्पतिना ब्रह्मणा पञ्चमे। इन्द्रेण देवेन षष्ठे। वरुणेन
 स्वया देवतया सप्तमे॥१॥

सोमेन राजाऽष्टमे। त्वष्टा रूपेण नवमे। विष्णुना
 यज्ञेनाप्रोत्। यथ्संसृपो भवन्ति। इन्द्रियमेव तद्वीर्य्यजमान

आप्रोति। पूर्वापूर्वा वेदिर्भवति। इन्द्रियस्य वीर्यस्यावरुद्धौ।
 पुरस्तादुपसदाः सौम्येन प्रचरति। सोमो वै रेतोधाः।
 रेत एव तदधाति। अन्तरा त्वाष्ट्रेण। रेत एव हितन्त्वष्टा
 रूपाणि विकरोति। उपरिष्टाद्वैष्णवेन। यज्ञो वै विष्णुः।
 यज्ञ एवान्ततः प्रति तिष्ठति॥२॥

जामि वा एतत्कुर्वन्ति। यत्सद्यो दीर्घयन्ति सद्यस्सोमङ्कीणन्ति।
 पुण्डरिस्रजां प्रयच्छत्यजामित्वाय। अङ्गिरसस्सुवर्गल्लोक्यन्तः।
 अप्सु दीर्घातपसी प्रावेशयन्। तत्पुण्डरीकमभवत्।
 यत्पुण्डरिस्रजां प्रयच्छति। साख्यादेव दीर्घातपसी
 अवरुन्धे। दशभिर्वत्सतुरैस्सोमङ्कीणाति। दशाख्यारा
 विराट्॥३॥

अन्नविंराट्। विराजैवान्नाद्यमव रुन्धे। मुष्करा भवन्ति
 सेन्द्रत्वाय। दशपेयो भवति। अन्नाद्यस्यावरुद्धौ।
 शतं ब्राह्मणाः पिबन्ति। शतायुः पुरुषश्शतेन्द्रियः।
 आयुष्येवेन्द्रिये प्रतितिष्ठति। सप्तदशः स्तोत्रं भवति।
 सप्तदशः प्रजापतिः॥४॥

प्रजापतेराप्त्यै। प्राकाशावध्वर्यवे ददाति। प्रकाशमेवैनङ्गमयति।
 स्रजमुद्गात्रे। व्येवास्मै वासयति। रुक्मः होत्रे।
 आदित्यमेवास्मा उन्नयति। अश्वं प्रस्तोतृप्रतिहृत्व्याम्।
 प्राजापत्यो वा अश्वः। प्रजापतेराप्त्यै॥५॥

द्वादश पष्ठौहीर्ब्रह्मणे। आयुरेवावरुन्धे। वशां मैत्रावरुणाय।
राष्ट्रमेव वश्यकः। ऋषभं ब्राह्मणाच्छुःसिने। राष्ट्रमेवेन्द्रियाव्यकः।
वाससी नेष्टापोतृभ्याम्। पवित्रे एवास्यैते। स्थूरि
यवाचितमच्छावाकाय। अन्त एव वरुणमव यजते॥६॥

अनङ्वाहमग्नीधे। वह्निर्वा अनुङ्वान्। वह्निर्ग्रीत्। वह्निनैव
वह्नि यज्ञस्यावरुन्धे। इन्द्रस्य सुषुवाणस्य त्रेधेन्द्रियवीर्यं
पराऽपतत्। भृगुस्तृतीयमभवत्। श्रायन्तीयन्तृतीयम्।
सरस्वती तृतीयम्। भार्गवो होता भवति। श्रायन्तीयं ब्रह्मसामं
भवति। वारवन्तीयमग्निष्टोमसामम्। सारस्वतीरपो गृह्णाति।
इन्द्रियस्य वीर्यस्यावरुद्धौ। श्रायन्तीयं ब्रह्मसामं भवति।
इन्द्रियमेवास्मिन्वीर्यं श्रयति। वारवन्तीयमग्निष्टोमसामम्।
इन्द्रियमेवास्मिन्वीर्यं वारयति॥७॥

ईश्वरो वा एष दिशोऽनून्मदितोः। यन्दिशोऽनु व्यास्थापयन्ति।
दिशामवेष्टयो भवन्ति। दिख्वेव प्रति तिष्ठत्यनुन्मादाय।
पञ्च देवता यजति। पञ्च दिशः। दिख्वेव प्रति तिष्ठति।
हविषोहविष इष्ट्वा बृहस्पत्यमभिघारयति। यजमानदेवत्यो
वै बृहस्पतिः। यजमानमेव तेजसा समर्धयति॥८॥

आदित्यां मल्हाङ्गभिणीमा लभते। मारुतीं पृश्निं
पष्ठौहीम्। विशञ्चैवास्मै राष्ट्रञ्च समीचीं दधाति।
आदित्यया पूर्वया प्रचरति। मारुत्योत्तरया। राष्ट्र एव

विशमनुबध्नाति। उच्चैरादित्याया आश्रावयति। उपांशु
मारुत्यै। तस्माद्राष्ट्रविंशमतिवदति। गर्भिण्यादित्या
भवति॥९॥

इन्द्रियवै गर्भः। राष्ट्रमेवेन्द्रियाव्यंकः। अगर्भा मारुती।
विद्वै मरुतः। विशमेव निरिन्द्रियामकः। देवासुरास्सय्यंता
आसन्। ते देवा अश्विनोः पूषन्वाचस्सत्यं सन्निधाय।
अनृतेनासुरानभ्यभवन्। तेऽश्विन्यां पूष्णे पुरोडाशन्द्वादशकपालत्रिरव
ततो वै ते वाचस्सत्यमवारुन्धत॥१०॥

यदश्विन्यां पूष्णे पुरोडाशन्द्वादशकपालत्रिर्वपति।
अनृतेनैव भ्रातृव्यानभिभूय। वाचस्सत्यमवरुन्धे।
सरस्वते सत्यवाचे चरुम्। पूर्वमेवोदितम्। उत्तरेणाभि
गृणाति। सवित्रे सत्यप्रसवाय पुरोडाशन्द्वादशकपालं
प्रसूत्यै। दूतान्प्रहिणोति। आविदं एता भवन्ति।
आविदमेवैनङ्गमयन्ति। अथो दूतेभ्य एव न छिद्यते।
तिसृधन्वः शुष्कदृतिर्दखिणा समृद्धौ॥११॥

आग्नेयमष्टाकपालत्रिर्वपति। तस्माच्छिशिरे कुरुपश्चालाः
प्राश्नो यान्ति। सौम्यश्चरुम्। तस्माद्वसन्तव्यं वसायादयन्ति।
सवित्रन्द्वादशकपालम्। तस्मात्पुरस्ताद्यवानां सवित्रा
विरुन्धते। बारुहस्पत्यश्चरुम्। सवित्रैव विरुध्य। ब्रह्मणा
यवानादधते। त्वाष्ट्रमष्टाकपालम्॥१२॥

रूपाण्येव तेन कुर्वते। वैश्वानरन्द्वादशकपालम्। तस्माञ्जघन्ये
नैदाधे प्रत्यञ्चः कुरुपश्चाला यान्ति। सारस्वतश्चरुन्निर्वपति।
तस्मात्प्रावृषि सर्वा वाचो वदन्ति। पौष्णेन व्यवस्यन्ति। मैत्रेण
कृषन्ते। वारुणेन विधृता आसते। रव्यैत्रपत्येन पाचयन्ते।
आदित्येनादधते॥१३॥

मासिमास्येतानि हवींषि निरुप्याणीत्याहुः। तेनैवतून्म्रयुङ्क्ते
इति। अथो खल्वाहुः। कस्सवँत्सरञ्जीविष्यतीति।
षडेव पूर्वैद्युर्निरुप्याणि। षडुत्तरेद्युः। तेनैवतून्म्रयुङ्क्ते।
दखिणो रथवाहनवाहः पूर्वेषान्दखिणा। उत्तर उत्तरेषाम्।
सवँत्सरस्यैवान्तौ युनक्ति। सुवर्गस्य लोकस्य समष्ट्यै॥१४॥

इन्द्रस्य सुषुवाणस्य दशधेन्द्रियवीर्यं पराऽपतत्।
स यत्प्रथमन्निरिष्टीवत्। तत्कलमभवत्। यद्वितीयम्।
तद्वदरम्। यत्तृतीयम्। तत्कर्कन्धु। यन्नस्तः। स सिंहः।
यदख्योः॥१५॥

स शार्दूलः। यत्कर्णयोः। स वृकः। य ऊर्ध्वः। स
सोमः। याऽवाची। सा सुरा। त्रयास्सक्तवो भवन्ति।
इन्द्रियस्यावरुद्धौ। त्रयाणि लोमानि॥१६॥

त्विषिमेवावरुन्धे। त्रयो ग्रहाः। वीर्यमेवावरुन्धे। नाम्ना
दशमी। नव वै पुरुषे प्राणाः। नाभिर्दशमी। प्राणा
इन्द्रियवीर्यम्। प्राणानेवेन्द्रियवीर्यय्यजमान आत्मन्यत्ते।

सीसेन क्लीबाच्छष्पाणि क्रीणाति। न वा एतदयो न हिरण्यम्॥१७॥

यथ्सीसम्। न स्त्री न पुमान्। यत्क्लीबः। न सोमो न सुरा। यथ्सौत्रामणी समृद्धौ। स्वाद्वीन्त्वा स्वादुनेत्याह। सोममेवेनाङ्करोति। सोमोऽस्यश्विभ्या पच्यस्व सरस्वत्यै पच्यस्वेन्द्राय सुत्राम्णे पच्यस्वेत्याह। एताभ्यो ह्येषा देवताभ्यः पच्यते। तिस्रस्स संसृष्टा वसति॥१८॥

तिस्रो हि रात्रीः क्रीतस्सोमो वसति। पुनातु ते परिस्रुतमिति यजुषा पुनाति व्यावृत्त्यै। पवित्रेण पुनाति। पवित्रेण हि सोमं पुनन्ति। वारेण शश्वता तनेत्याह। वारेण हि सोमं पुनन्ति। वायुः पूतः पवित्रेणेति नैतया पुनीयात्। व्यद्धा ह्येषा। अतिपवितस्यैतया पुनीयात्। कुविदङ्केत्यनिरुक्तया प्राजापत्यया गृह्णाति॥१९॥

अनिरुक्तः प्रजापतिः। प्रजापतेराप्त्यै। एकयर्चा गृह्णाति। एकधैव यजमाने वीर्यन्दधाति। अश्विनन्धूम्रमालभते। अश्विनौ वै देवानां भिषजौ। ताभ्यामेवास्मै भेषजङ्करोति। सारस्वतं मेषम्। वाग्वै सरस्वती। वाचैवैनं भिषज्यति। ऐन्द्रमृषभं सैन्द्रत्वाय॥२०॥

यत्रिषु यूपैष्वालभेता। बहिर्धाऽस्मादिन्द्रियर्षीर्यन्दध्यात्। भ्रातृव्यमस्मै जनयेत्। एकयूप आलभते। एकधैवास्मिन्निन्द्रियर्षीर्यन्दध्यात्।

नास्मै भ्रातृव्यञ्जनयति। नैतेषां पशूनां पुरोडाशा भवन्ति।
ग्रहपुरोडाशा ह्येते। युव९ सुराममश्विनेति सर्वदेवत्ये
याज्यानुवाक्ये भवतः। सर्वा एव देवताः प्रीणाति॥२१॥

ब्राह्मणं परिक्रीणीयादुच्छेषणस्य पातारम्। ब्राह्मणो
ह्याहुत्या उच्छेषणस्य पाता। यदि ब्राह्मणत्र विन्देत्।
वल्मीकवपायामव नयेत्। सैव ततः प्रायश्चित्तिः। यद्वै
सौत्रामण्ये व्यृद्धम्। तदस्यै समृद्धम्। नानादेवत्याः पशवश्च
पुरोडाशाश्च भवन्ति समृद्धौ। ऐन्द्रः पशूनामुत्तमो भवति।
ऐन्द्रः पुरोडाशानां प्रथमः॥२२॥

इन्द्रिये एवास्मै समीचीं दधाति। पुरस्तादनूयाजानां
पुरोडाशैः प्रचरति। पशवो वै पुरोडाशाः। पशूनेवाव
रुन्धे। ऐन्द्रमेकादशकपालन्निर्वपति। इन्द्रियमेवाव रुन्धे।
सावित्रन्द्वादशकपालं प्रसूत्यै। वारुणन्दशकपालम्। अन्तत
एव वरुणमव यजते। वडंबा दखिषणा॥२३॥

उत वा एषाऽश्व९ सूते। उताऽश्वतरम्। उत सोमं उत सुरां।
यथ्सौत्रामणी समृद्धौ। बारुहस्पत्यं पशुश्चतुर्थमतिपवितस्या
लभते। ब्रह्म वै देवानां बृहस्पतिः। ब्रह्मणैव यज्ञस्य
व्यृद्धमपि वपति। पुरोडाशवानेष पशुर्भवति। न ह्येतस्य
ग्रहङ्गृह्णन्ति। सोमप्रतीकाः पितरस्तृण्युतेति शतातृण्णाया९
समवनयति॥२४॥

श॒तायुः॑ पु॒रुष॑श्श॒तेन्द्रि॑यः। आयु॑ष्येवेन्द्रि॒ये प्र॑ति॒तिष्ठ॑ति।
द॒र्षिणे॑ऽग्नौ जु॑होति। पा॒प॒व॒स्य॒सस्य॑ व्यावृ॑त्त्यै। हि॒र॒ण्यम॑न्त॒रा
धा॑रयति। पू॒तामे॒वैन॑ञ्जुहोति। श॒तमा॑नं भवति। श॒तायुः॑
पु॒रुष॑श्श॒तेन्द्रि॑यः। आयु॑ष्येवेन्द्रि॒ये प्र॑ति॒तिष्ठ॑ति। यत्रै॒व
श॑तातृ॒ण्णान्धा॑रयति॥ २५॥

तन्नि॑द॒धाति॑ प्र॒ति॒ष्ठित्यै॑। पि॒तृन् वा ए॒तस्यै॑न्द्रि॒यवी॑र्यङ्ग॒च्छति॑।
य॑ सोमो॑ऽति॒ पव॑ते। पि॒तृणा॑र्या॒ज्यानु॑वा॒क्याभि॑रुप॒
तिष्ठ॑ते। यदे॒वास्य॑ पि॒तृनि॑न्द्रि॒यवी॑र्यङ्ग॒च्छति॑। तदे॒वाव॑ रु॒न्धे।
ति॒सृभि॑रुप॒ तिष्ठ॑ते। तृती॒ये वा इ॒तो लो॒के पि॒तर॑ः। ता॒ने॒व
प्री॑णाति। अथो त्री॒णि वै य॒ज्ञस्यै॑न्द्रि॒याणि॑। अध्व॒र्युर् हो॒ता
ब्र॒ह्मा। त उप॑तिष्ठन्ते। या॒न्ये॒व य॒ज्ञस्यै॑न्द्रि॒याणि॑। तैरे॒वास्मै॑
भे॒षज॑ङ्क॒रोति॑॥ २६॥

अ॒ग्नि॒ष्टोम॑मग्र॒ आह॑रति। य॒ज्ञ॒मुख॑वाँ अ॒ग्नि॒ष्टोमः॑।
य॒ज्ञ॒मुख॑मे॒वारभ्य॑ सु॒वमा॑ क्र॒मते॑। अथै॒षोऽभि॑षे॒चनी॑यश्चतु॒स्त्रि॑ंश॒प॑वमा॒
भव॑ति। त्रय॑स्त्रि॑ंश॒द्वै दे॒वताः॑। ता ए॒वाप्रो॑ति। प्र॒जाप॑तिश्चतु॒स्त्रि॑ंशः।
तमे॒वाप्रो॑ति। स॒ंश॒र ए॒ष स्तो॑मा॒नाम॑यथापूर्वम्।
यद्वि॒षमा॑स्स्तोमाः॥ २७॥

ए॒तावा॑न् वै य॒ज्ञः। या॒वा॒न्य॒वमा॑नाः। अ॒न्त॒श्श्ले॒षण॑न्त्वा
अ॒न्यत्। यथ्स॒माः प॑व॒मा॒नाः। तेना॑ऽस॒ंश॒रः। तेन॑
यथापूर्वम्। आ॒त्मनै॒वाग्नि॑ष्टोमे॒नर्ध्नो॑ति। आ॒त्मना॑ पु॒ण्यो

भवति। प्रजा वा उक्थानि। पशव उक्थानि। यदुक्थ्यो
भवत्यनु सन्तत्यै॥२८॥

उप त्वा जामयो गिर इति प्रतिपद्भवति। वाग्वै वायुः।
वाच एवैषोऽभिषेकः। सर्वासामेव प्रजानां सूयते। सर्वा
एनं प्रजा राजेति वदन्ति। एतमु त्यन्दश खिप इत्याह।
आदित्या वै प्रजाः। प्रजानामेवैतेन सूयते। यन्ति वा एते
यज्ञमुखात्। ये सम्भार्या अक्रन्॥२९॥

यदाह पवस्व वाचो अग्निय इति। तेनैव यज्ञमुखान्नयन्ति।
अनुष्टुक्प्रथमा भवति। अनुष्टुगुत्तमा। वाग्वा अनुष्टुक्। वाचैव
प्रयन्ति। वाचोद्यन्ति। उद्वतीर्भवन्ति। उद्वद्वा अनुष्टुभो रूपम्।
आनुष्टुभो राजन्यः॥३०॥

तस्मादुद्वतीर्भवन्ति। सौर्यनुष्टुगुत्तमा भवति। सुवर्गस्य
लोकस्य सन्तत्यै। यो वै सवादेति। नैनं सव उपनमति।
यस्सामभ्य एति। पापीयान्सुषुवाणो भवति। एतानि खलु
वै सामानि। यत्पृष्ठानि। यत्पृष्ठानि भवन्ति॥३१॥

तैरेव सवान्नैति। यानि देवराजानां सामानि। तैरमुष्मिल्लोक
ऋध्नोति। यानि मनुष्यराजानां सामानि। तैरस्मिल्लोक
ऋध्नोति। उभयोरैव लोकयोर् ऋध्नोति। देवल्लोके
च मनुष्यलोके च। एकविंशोऽभिषेचनीयस्योत्तमो
भवति। एकविंशः केशवपनीयस्य प्रथमः। सप्तदशो

दशपेयः॥ ३२॥

विद्वा एकविंशः। राष्ट्रं संप्तदशः। विश एवैतन्मध्यतोऽभिषिच्यते।
तस्माद्वा एष विशां प्रियः। विशो हि मध्यतोऽभिषिच्यते।
यद्वा एनमदो दिशोऽनु व्यास्थापयन्ति। तथ्सुवर्गलोकमभ्या
रोहति। यदिमल्लोकत्र प्रत्यवरोहेत्। अतिजनघ्नयात्।
उद्वा माद्येत्। यदेष प्रतीचीनस्तोमो भवति। इममेव
तेन लोकं प्रत्यवरोहति। अथो अस्मिन्नेव लोके प्रति
तिष्ठत्यनुन्मादाय॥ ३३॥

इयवै रजता। असौ हरिणी। यद्रुक्मौ भवतः।
आभ्यामेवैनमुभयतः परि गृह्णाति। वरुणस्य वा
अभिषिच्यमानस्यापः। इन्द्रियवीर्यन्निरघ्नन्। तथ्सुवर्णं
हिरण्यमभवत्। यद्रुक्ममन्तर्दधाति। इन्द्रियस्य वीर्यस्यानिर्घाताय।
शतमानो भवति शतखरः। शतायुः पुरुषश्शतेन्द्रियः।
आयुष्येवेन्द्रिये प्रतितिष्ठति। आयुर्वै हिरण्यम्। आयुष्या
एवैनमभ्यति खरन्ति। तेजो वै हिरण्यम्। तेजस्या
एवैनमभ्यति खरन्ति। वर्चो वै हिरण्यम्। वर्चस्या
एवैनमभ्यति खरन्ति॥ ३४॥

अप्रतिष्ठितो वा एष इत्याहुः। यो राजसूयेन यजत
इति। यदा वा एष एतेन द्विरात्रेण यजते। अथ प्रतिष्ठा।
अथ सव्वँत्सरमाप्नोति। यावन्ति सव्वँत्सरस्याहोरात्राणि।
तावतीरेतस्य स्तोत्रीयाः। अहोरात्रेष्वेव प्रति तिष्ठति।

अ॒ग्नि॒ष्टो॒मः पूर्॒व॒म॒ह॑र्भवति। अ॒ति॒रा॒त्र उत्त॑रम्॥३५॥

नानै॒वाहो॑रा॒त्रयोः॑ प्र॒ति ति॑ष्ठति। पौ॒र्ण॒मा॒स्यां पूर्॒व॒म॒ह॑र्भवति।
व्य॑ष्टका॒यामुत्त॑रम्। नानै॒वार्ध॑मा॒सयोः॑ प्र॒तिति॑ष्ठति।
अ॒मा॒वा॒स्यायां॑ पूर्॒व॒म॒ह॑र्भवति। उ॒द्दृष्ट॑ उत्त॑रम्। नानै॒व
मा॒सयोः॑ प्र॒तिति॑ष्ठति। अथो॒ खलु॑। ये ए॒व स॑मानप॒रख्ये॑
पु॒ण्या॒हे स्याता॑म्। तयोः॑ का॒र्यं प्र॑ति॒ष्ठित्यै॑॥३६॥

अ॒प॒श॒व्यो द्वि॑रा॒त्र इत्या॑हुः। द्वे ह्ये॒ते छन्द॑सी।
गा॒य॒त्रञ्च॒ त्रैष्टु॑भञ्च। जग॑तीम॒न्तर्य॑न्ति। न तेन॒ जग॑ती
कृ॒तेत्या॑हुः। यदे॒नान्त॑रीयस॒वने॑ कु॒र्वन्तीति॑। य॒दा वा
ए॒षाऽही॑न॒स्याह॑र्भज॑ते। सा॒हस्य॑ वा स॒वनम्। अथै॒व
जग॑ती कृ॒ता। अथ॑ प॒श॒व्यः। व्यु॑ष्टि॒र्वा ए॒ष द्वि॑रा॒त्रः। य
ए॒ववि॑द्वान्द्वि॒रात्रेण॑ यज॑ते। व्ये॒वास्मा॑ उच्छ॑ति। अथो॒ तम॑
ए॒वाप॑ ह॒ते। अ॒ग्नि॒ष्टो॒मम॑न्त॒त आ ह॑रति। अ॒ग्नि॒स्सर्वा॑ दे॒वताः॑।
दे॒वता॑स्वे॒व प्र॒ति ति॑ष्ठति॥३७॥

अङ्गि॑रसो॒ वै स॒त्रमा॑सत। तेषां॑ पृ॒श्निर्जि॑र्धर्म॒धुगा॑सीत्।
स॒र्जी॒षेणा॑जीवत्। ते॒ऽब्रु॑वन्। कस्मै॒ नु स॒त्रमा॑स्महे।
ये॒ऽस्या ओष॑धी॒र्न ज॒नया॑म॒ इति॑। ते दि॒वो वृ॑ष्टि॒मसृ॑जन्त।
याव॑न्त॒स्तोका॑ अ॒वाप॑द्यन्त। ताव॑ती॒रोष॑धयोऽजा॒यन्त। ता
जा॒ताः पि॒त्रो वि॒षेणा॑लिम्पन्॥१॥

तासां॑ञ्ज॒ग्ध्वा रु॒प्यन्त्यै॑त्। ते॒ऽब्रु॑वन्। क इ॒दमि॒त्थम॑क॒रिति॑।

व॒यं भा॒ग॒धेय॑मिच्छ॒माना॒ इति॑ पि॒तरौ॑ऽब्रुवन्। कि॒वौ
भा॒ग॒धेय॑मिति॑। अ॒ग्नि॒होत्र॑ ए॒व नोऽप्य॑स्त्वित्य॑ब्रुवन्। तेभ्य॑
ए॒तद्भा॒ग॒धेयं॑ प्राय॑च्छन्। यद्धु॒त्वा नि॒मार्ष्टि॑। ततो॒ वै त
ओष॑धीरस्वदयन्। य ए॒ववै॑द॥ २॥

स्वद॑न्तेऽस्मा॒ ओष॑धयः। ते व॒थ्समु॑पावा॑सृजन्। इ॒दन्नो॑ ह॒व्यं
प्रदा॑पयेति॑। सोऽब्र॑वीद्वरं॑ वृ॒णै। दश॑ मा॒ रात्री॑र्जातन् दौ॒हन्।
आ॒स॒ङ्ग॒वं मा॒त्रा स॒ह च॑राणीति॑। तस्मा॑द्व॒थ्सञ्जा॑तन्दश॒ रात्री॑र्न
दु॒हन्ति॑। आ॒स॒ङ्ग॒वं मा॒त्रा स॒ह च॑रति॑। वारे॑वृ॒तः॑ ह्य॒स्य।
तस्मा॑द्व॒थ्स॑ स॒ः सृष्ट॑ध॒यः॑ रु॒द्रो घा॑तु॒कः। अति॑ हि
स॒न्धान्ध॑यति॥ ३॥

प्र॒जाप॑तिर॒ग्निम॑सृजत। तं प्र॒जा अ॒न्व॑सृज्यन्त। तम॑भाग
उपा॑स्त। सोऽस्य॑ प्र॒जाभि॑रपा॑क्रामत्। तम॑वरु॒रुथ्समा॑नोऽन्वै॑त्।
तम॑वरु॒धन्ना॑शक्रोत्। स तपो॑ऽतप्यत। सोऽग्नि॑रुपा॑रम॒ताता॑पि
वै स्य॑ प्र॒जाप॑तिरिति॑। स र॒राटा॑दुद॑मृष्ट॥ ४॥

तद्धृ॑तम॑भवत्। तस्मा॑द्यस्य॑ द॒र्षिण॑तः केशा॒ उन्मृ॑ष्टाः।
ता॒ऽयैष्ठ॑ल॒रुष्मी॑ प्रा॑जाप॒त्येत्या॑हुः। यद्र॒राटा॑दुद॑मृष्ट।
तस्मा॑द्र॒राटे॑ केशा॒ न स॑न्ति। तद॒ग्नौ प्रा॑गृ॒ह्णात्।
तद्वि॑चि॒किथ्स॑त्। जु॒हवा॑नी ३ मा॒ हौषा॑ ३ मिति॑।
तद्वि॑चि॒किथ्सा॑यै जन्म॑। य ए॒ववि॑द्वान् वि॒चि॒किथ्स॑ति॥ ५॥

वसी॑य ए॒व चै॑तयते। तव्वा॑ग॒भ्यव॑दद्ब्रु॒हुधी॑ति॑। सोऽब्र॑वीत्।

कस्त्वमसीति। स्वैव ते वागित्यंब्रवीत्। सोऽजुहोऽस्वाहेति।
तथ्स्वाहाकारस्य जन्म। य एवऽस्वाहाकारस्य जन्म वेद।
करोति स्वाहाकारेण वीर्यम्। यस्यैवैद्विदुषस्स्वाहाकारेण
जुह्वति॥६॥

भोगायैवास्य हुतं भवति। तस्या आहुत्यै पुरुषमसृजत।
द्वितीयमजुहोत्। सोऽश्वमसृजत। तृतीयमजुहोत्। स
गामसृजत। चतुर्थमजुहोत्। सोऽविमसृजत। पञ्चममजुहोत्।
सोऽजामसृजत॥७॥

सोऽग्निरभिभेत्। आहुतीभिर्वै माऽऽप्नोतीति। स प्रजापतिं
पुनः प्राविशत्। तं प्रजापतिरब्रवीत्। जायस्वेति।
सोऽब्रवीत्। किं भागधेयमभि जनिष्य इति। तुभ्यमेवेदः
हूयाता इत्यब्रवीत्। स एतद्भागधेयमभ्यजायत।
यदग्निहोत्रम्॥८॥

तस्मादग्निहोत्रमुच्यते। तद्धूयमानमादित्योऽब्रवीत्। मा
हौषीः। उभयोर्वै नवेतदिति। सोऽग्निरब्रवीत्। कथन्नौ
होष्यन्तीति। सायमेव तुभ्यञ्जुहवन्। प्रातर्मह्यमित्यब्रवीत्।
तस्मादग्नये सायः हूयते। सूर्याय प्रातः॥९॥

आग्नेयी वै रात्रिः। ऐन्द्रमहः। यदनुदिते सूर्ये प्रातर्जुह्यात्।
उभयमेवाग्नेयः स्यात्। उदिते सूर्ये प्रातर्जुहोति। तथाग्नेये
सायः हूयते। सूर्याय प्रातः। रात्रिर्वा अनु प्रजाः प्र जायन्ते।

अहा॒ प्रति॑ तिष्ठन्ति। यथ्सा॒यञ्जु॑होति॥१०॥

प्रेव तेन॑ जायते। उदि॑ते सूर्ये॑ प्रा॒तर्जु॑होति। प्रत्ये॒व तेन॑ तिष्ठति। प्र॒जाप॑तिरकामयत् प्रजा॑येयेति॑। स ए॒तद॑ग्निहोत्रं मि॒थुनम॑पश्यत्। तदुदि॑ते सूर्ये॑ऽजुहोत्। यजु॑षाऽन्यत्। तूष्णीम॑न्यत्। ततो॒ वै स प्राजा॑यत। यस्यै॒व द्वि॑दुष॒ उदि॑ते सूर्ये॑ऽग्निहोत्रञ्जुहोति॥११॥

प्रेव जा॑यते। अथो॒ यथा॒ दिवा॑ प्रजा॒नन्ने॑ति। ता॒दृगे॒व तत्। अथो॒ खल्वा॑हुः। यस्य॒ वै द्वौ पु॑ण्यौ गृ॒हे वस॑तः। यस्तयो॑र॒न्य॑ रा॒धय॑त्यन्यत्र। उ॒भौ वा॒व स ता॑वृच्छ॒तीति॑। अ॒ग्निर्वा॑वादित्यस्सा॒यं प्र वि॑शति। तस्मा॑द॒ग्निर्दू॒रान्न॑क्तन्दृशे। उ॒भे हि तेज॑सी सं प॒द्येते॥१२॥

उ॒द्यन्त॒र्वा॑वादित्यम॒ग्निरनु॑ स॒मारो॑हति। तस्मा॑द्धूम ए॒वाग्ने॑र्दिवा दृशे। यद॒ग्नये॑ सा॒यञ्जु॑ह्यात्। आ सूर्या॑य वृश्च्येत। यथ्सूर्या॑य प्रा॒तर्जु॑ह्यात्। आऽग्नये॑ वृश्च्येत। दे॒वता॑भ्यस्समद॑न्दध्यात्। अ॒ग्निर्ज्योति॑र्ज्योति॒स्सूर्य॑स्स्वा- हेत्ये॒व सा॒य॑ हो॒तव्य॑म्। सूर्यो॒ ज्योति॑र्ज्योति॒र॒ग्निस्वा॑हेति॑ प्रा॒तः। तथो॒भाभ्या॑ः सा॒य॑ हू॒यते॥१३॥

उ॒भाभ्या॑ प्रा॒तः। न दे॒वता॑भ्यस्समद॑न्दधाति। अ॒ग्निर्ज्योति॑रित्या॒ह। अ॒ग्निर्वै रे॑तो॒धाः। प्र॒जा ज्योति॑रित्या॒ह। प्र॒जा ए॒वास्मै॑ प्र ज॑नयति। सूर्यो॒ ज्योति॑रित्या॒ह। प्र॒जास्वे॒व प्रजा॑तासु रे॒तो

दधाति। ज्योतिरग्निस्स्वाहेत्याह। प्रजा एव प्रजाता अस्यां प्रतिष्ठापयति॥१४॥

तूष्णीमुत्तरामाहुतिञ्जुहोति। मिथुनत्वाय प्रजात्यै। यदुदिते सूर्ये प्रातर्जुहुयात्। यथाऽतिथये प्रद्रुताय शून्यायावसथायाहार्यं हरन्ति। तादृगेव तत्। काह ततस्तद्वतीत्याहुः। यथ्स न वेद। यस्मै तद्धरन्तीति। तस्माद्यदौषसञ्जुहोति। तदेव संप्रति। अथो यथा प्रार्थमौषसं परिवेवैष्टि। तादृगेव तत्॥१५॥

रुद्रो वा एषः। यदग्निः। पत्नी स्थाली। यन्मध्येऽग्नेरधिश्चर्येत्। रुद्राय पत्नीमपि दध्यात्। प्रमायुका स्यात्। उदीचोऽङ्गारान्निरूह्याधि श्रयति। पत्न्यै गोपीथाय। व्यन्तान्करोति। तथा पत्न्यप्रमायुका भवति॥१६॥

घर्मो वा एषोऽशान्तः। अहरहुः प्र वृज्यते। यदग्निहोत्रम्। प्रतिषिञ्चेत्पशुकामस्य। शान्तमिव हि पशव्यम्। न प्रतिषिञ्चेद्ब्रह्मवर्चसकामस्य। समिद्धमिव हि ब्रह्मवर्चसम्। अथो खलु। प्रतिषिच्यमेव। यत्प्रतिषिञ्चति॥१७॥

तत्पशव्यम्। यञ्जुहोति। तद्ब्रह्मवर्चसि। उभयमेवाकं। प्रच्युतव्रौ एतदस्माल्लोकात्। अगतन्देवलोकम्। यच्छ्रुतं हविरनभिघारितम्। अभि द्योतयति। अभ्येवैनद्वारयति। अथो देवत्रैवैनद्रमयति॥१८॥

पर्यग्निं करोति। रख्खसामपंहत्यै। त्रिः पर्यग्निं करोति।
 त्र्यावृद्धिं यज्ञः। अथो मेध्यत्वाय। यत्प्राचीनमुद्वासयैत्।
 यजमानः शुचाऽर्पयेत्। यद्वर्षिणा। पितृदेवत्यः स्यात्।
 यत्प्रत्यक्॥१९॥

पत्नीः शुचाऽर्पयेत्। उदीचीनमुद्वासयति। एषा वै
 देवमनुष्याणां शान्ता दिक्। तामेवैनदनूद्वासयति
 शान्त्यै। वर्त्म करोति। यज्ञस्य सन्तत्यै। निष्टपति। उपैव
 तथ्स्तृणाति। चतुरुन्नयति। चतुष्पादः पशवः॥२०॥

पशून्नेवावरुन्धे। सर्वान्पूर्णानुन्नयति। सर्वे हि पुण्यां राद्धाः।
 अनूच उन्नयति। प्रजायां अनूचीनत्वाय। अनूच्येवास्य
 प्रजाऽर्धुका भवति। संमृशति व्यावृत्त्यै। नाहोष्यन्नुप सादयेत्।
 यदहोष्यन्नुपसादयेत्। यथाऽन्यस्मा उपनिधाय॥२१॥

अन्यस्मै प्रयच्छति। तादृगेव तत्। आऽस्मै वृश्चेत। यदेव
 गाऽहपत्येऽधि श्रयति। तेन गाऽहपत्यं प्रीणाति। अग्निरबिभेत्।
 आहुतयो माऽत्येष्यन्तीति। स एताः समिधमपश्यत्।
 तामाऽधत्त। ततो वा अग्रावाहुतयोऽधियन्त॥२२॥

यदेनः समयच्छत्। तथ्समिधस्समित्वम्। समिधमा
 दधाति। समेवैनय्यच्छति। आहुतीनान्धृत्यै। अथो
 अग्निहोत्रमेवेध्मवत्करोति। आहुतीनां प्रतिष्ठित्यै। ब्रह्मवादिनो
 वदन्ति। यदेकाः समिधमाधाय द्वे आहुती जुहोति। अथ

कस्या॑०॑ स॒मिधिं॑ द्वितीया॒माहु॑तिञ्जुहोतीति॥ २३ ॥

यद्वे स॒मिधा॑वा द॒ध्यात्। भ्रातृ॑व्यमस्मै जनयेत्। एका॑०॑
स॒मिध॑मा॒धाय॑। यजु॑षाऽन्यामाहु॑तिञ्जुहोति। उ॒भे ए॒व स॒मिद्व॑ती
आहु॑ती जुहोति। नास्मै॑ भ्रातृ॑व्यञ्जनयति। आदी॑प्तायाञ्जुहोति।
समि॑द्धमि॒व हि ब्र॑ह्मवर्च॒सम्। अथो॒ यथाऽति॑थि॒ज्योति॑ष्कृत्वा
प॑रि॒ वेवै॑ष्टि। ता॒दृगे॒व तत्। च॒तुरु॑न्नयति। द्विर्जु॑होति।
तस्मा॑द्वि॒पाच्चतु॑ष्पादमत्ति। अथो॑ द्वि॒पद्ये॒व चतु॑ष्पदः॒ प्रति॑
ष्ठापयति॥ २४ ॥

उ॒त्त॒राव॑ती॒ध्वे दे॒वा आहु॑तिमजु॒हवुः। अवा॑चीमसु॒राः। ततो॑
दे॒वा अ॒भ॒वन्। परा॑ऽसु॒राः। यङ्काम॑येत् व॒सी॒यान्थ॒स्यादि॑ति।
कनी॑य॒स्तस्य॒ पूर्वा॑०॑ हु॒त्वा। उत्त॑रं भूयो जुहुयात्। ए॒षा वा
उ॒त्त॒राव॑त्याहु॑तिः। तान्दे॒वा अ॑जुहवुः। तत॒स्तेऽभ॑वन्॥ २५ ॥

यस्यै॒वञ्जु॑ह्वति। भव॑त्ये॒व। यङ्काम॑येत् पापी॑यान्थ॒स्यादि॑ति।
भूय॑स्तस्य॒ पूर्वा॑०॑ हु॒त्वा। उत्त॑रङ्कनी॒यो जुहु॑यात्। ए॒षा वा
अवा॑च्याहु॑तिः। ताम॑सु॒रा अ॑जुहवुः। तत॒स्ते परा॑ऽभ॒वन्।
यस्यै॒वञ्जु॑ह्वति। परै॒व भ॑वति॥ २६ ॥

हु॒त्वोप॑ सादय॒त्यजा॑मित्वाय। अथो॒ व्यावृ॑त्त्यै। गा॒ह्यप॑त्यं
प्रती॑रुष्यते। अन॑नु॒ध्यायि॑नमे॒वैनङ्क॑रोति। अ॒ग्नि॒होत्र॑स्य॒ वै
स्था॑णुर॒स्ति। तय्यं॑ ऋ॒च्छेत्। य॒ज्ञ॒स्था॒णुमृ॑च्छेत्। ए॒ष वा
अ॒ग्नि॒होत्र॑स्य॒ स्था॑णुः। यत्पूर्वा॑ऽऽहु॑तिः। ता॒य्यं दु॒त्तर॑या॒ऽभि

जुहुयात्॥ २७ ॥

य॒ज्ञ॒स्था॒णु॒मृ॒च्छेत्। अ॒ति॒हा॒य॒ पूर्वा॒माहु॑तिञ्जुहोति।
य॒ज्ञ॒स्था॒णु॒मे॒व परि॑ वृणक्ति। अथो॒ भ्रातृ॑व्यमे॒वास्वा॑ति
क्रामति। अ॒वा॒चीन॑ः सा॒यमु॑प॒मार्ष्टि। रे॒त ए॒व तद॑धाति।
ऊ॒र्ध्वं प्रा॒तः। प्र ज॑नयत्ये॒व तत्। ब्र॒ह्म॒वा॒दिनो॑ वदन्ति।
च॒तु॒रु॒न्नय॑ति॥ २८ ॥

द्विर्जु॑होति। अथ॒ क्व द्वे॑ आहु॑ती भवत् इति॑। अ॒ग्नौ वै॑श्वान॒र
इति॑ ब्रूयात्। ए॒ष वा अ॒ग्नि॒वै॑श्वान॒रः। यद्वा॑ह्म॒णः। हु॒त्वा द्विः
प्राश्ना॑ति। अ॒ग्नावे॒व वै॑श्वान॒रे द्वे॑ आहु॑ती जुहोति। द्विर्जु॑होति।
द्वि॒र्नि॒मार्ष्टि॑। द्विः प्राश्ना॑ति॥ २९ ॥

षट्थ॑संप॒द्यन्ते। षड्वा ऋ॒तवः॑। ऋ॒तू॒ने॒व प्री॑णाति।
ब्र॒ह्म॒वा॒दिनो॑ वदन्ति। कि॒न्दे॒व॒त्य॑म॒ग्नि॒हो॒त्रमि॑ति॑। वै॒श्व॒दे॒वमि॑ति॑
ब्रूयात्। यद्य॒जुषा॑ जुहोति॑। तदै॒न्द्रा॒ग्रम्। यत्तू॒ष्णीम्।
तत्प्रा॑जाप॒त्यम्॥ ३० ॥

यन्नि॒मार्ष्टि॑। तदोष॑धीनाम्। यद्वि॒तीय॑म्। तत्पि॑तृणाम्।
यत्प्राश्ना॑ति। तद्ग॒र्भा॑णाम्। तस्मा॒द्ग॒र्भा॑ अन॑श्नन्तो वर्धन्ते।
यदा॒चाम॑ति। तन्म॑नु॒ष्या॑णाम्। उद॑ङ्घ॒र्या॒वृ॒त्याचा॑मति॥ ३१ ॥

आ॒त्मनो॑ गोपी॒थाय॑। निर्णे॑ने॒क्ति शु॒द्धौ। निष्ट॑पति स्व॒गाकृ॑त्यै।
उद्दि॑शति। स॒प्त॒र॒षी॒ने॒व प्री॑णाति। द॒खि॒ष्णा प॒र्याव॑र्तते। स्वमे॒व

वीर्यमनु पर्यावर्तते। तस्माददखिणोऽर्ध आत्मनो वीर्यावत्तरः।
 अथो आदित्यस्यैवावृतमनु पर्यावर्तते। हुत्वोप समिन्धे॥ ३२॥
 ब्रह्मवर्चसस्य समिद्धौ। न बरुहिरनु प्र हरेत्। असः स्थितो
 वा एष यज्ञः। यदग्निहोत्रम्। यदनु प्रहरैत्। यज्ञविच्छिन्धात्।
 तस्मान्नानु प्रहृत्यम्। यज्ञस्य सन्तत्यै। अपो नि नयति।
 अवभृथस्यैव रूपमकः॥ ३३॥

ब्रह्मवादिनो वदन्ति। अग्निहोत्रप्रायणा यज्ञाः। किंप्रायणमग्निहोत्रमिति
 वत्सो वा अग्निहोत्रस्य प्रायणम्। अग्निहोत्रयज्ञानम्। तस्य
 पृथिवी सदः। अन्तरिक्षमाग्नीद्धम्। द्यौर्हविर्धानम्। दिव्या
 आपः प्रोख्यणयः। ओषधयो बरुहिः॥ ३४॥

वनस्पतय इध्मः। दिशः परिधयः। आदित्यो यूपः।
 यजमानः पशुः। समुद्रोऽवभृथः। सव्वत्सरस्स्वंगाकारः।
 तस्मादाहिताग्नेस्सर्वमेव बह्विष्यन्दत्तं भवति। यत्सायजुहोति।
 रात्रिमेव तेन दखिण्यङ्कुरुते। यत्प्रातः॥ ३५॥

अहरेव तेन दखिण्यङ्कुरुते। यत्ततो ददाति। सा दखिण्णा।
 यावन्तो वै देवा अहुतमादन्। ते पराऽभवन्। त
 एतदग्निहोत्रं सर्वस्यैव समवदायाजुहवुः। तस्मादाहुः।
 अग्निहोत्रवै देवा गृहाणान्निष्कृतिमपश्यन्निति। यत्सायजुहोति।
 रात्रिया एव तद्धुताद्याय॥ ३६॥

यजमानस्यापराभावाय। यत्प्रातः। अहं एव तद्धुताद्याय।

यजमानस्यापराभावाय। यत्ततोऽज्ञातिं। हुतमेव तत्।
द्वयोः पर्यसा जुहुयात्पशुकामस्य। एतद्वा अग्निहोत्रं
मिथुनम्। य एववैदं। प्र प्रजयां पशुभिर्मिथुनैर्जायते॥३७॥

इमामेव पूर्वया दुहे। अमूमुत्तरया। अधिश्रित्योत्तरमा
नयति। योनावेव तद्रेतस्मिञ्चति प्रजनने। आज्येन
जुहुयात्तेजस्कामस्य। तेजो वा आज्यम्। तेजस्व्येव भवति।
पर्यसा पशुकामस्य। एतद्वै पशूनां रूपम्। रूपेणैवास्मै
पशूनवरुन्धे॥३८॥

पशुमानेव भवति। दध्नेन्द्रियकामस्य। इन्द्रियवै दधि।
इन्द्रियाव्येव भवति। यवाग्वां ग्रामकामस्यौषधा वै मनुष्याः।
भागधेयेनैवास्मै सजातानवरुन्धे। ग्राम्येव भवति। अयंज्ञो
वा एषः। योऽसामा॥३९॥

चतुरुन्नयति। चतुरख्वरं रथन्तरम्। रथन्तरस्यैष वर्णः।
उपरीव हरति। अन्तरिख्ववामदेव्यम्। वामदेव्यस्यैष वर्णः।
द्विर्जुहोति। द्व्यख्वरं बृहत्। बृहत् एष वर्णः। अग्निहोत्रमेव
तथ्सामन्वत्करोति॥४०॥

यो वा अग्निहोत्रस्योपसदो वेदं। उपैनमुपसदो नमन्ति।
विन्दत उपसत्तारम्। उन्नीयोप सादयति। पृथिवीमेव
प्रीणाति। होष्यन्नुपसादयति। अन्तरिख्वमेव प्रीणाति।
हुत्वोप सादयति। दिवमेव प्रीणाति। एता वा

अग्निहोत्रस्योपसदः॥४१॥

य एवैदं। उपैनमुपसदो नमन्ति। विन्दत उपसत्तारम्।
यो वा अग्निहोत्रस्याश्रावितं प्रत्याश्रावितं५ होतारं
ब्रह्माणं वषट्कारैदं। तस्य त्वेव हुतम्। प्राणो वा
अग्निहोत्रस्याश्रावितम्। अपानः प्रत्याश्रावितम्। मनो
होता। चख्युर्ब्रह्मा निमेषो वषट्कारः॥४२॥

य एवैदं। तस्य त्वेव हुतम्। सायय्याँवानश्च वै देवाः
प्रातर्यावाणश्चाग्निहोत्रिणो गृहमार्गच्छन्ति। तान् यन्न तर्पयेत्।
प्रजयाऽस्य पशुभिर्वि तिष्ठेरन्। यत्तर्पयेत्। तृप्ता एनं
प्रजया पशुभिस्तर्पयेयुः। सजूर्देवैस्सायय्याँवभिरिति साय५
संमृशति। सजूर्देवैः प्रातर्यावभिरिति प्रातः। ये चैव
देवास्सायय्याँवानो ये च प्रातर्यावाणः॥४३॥

तानेवोभयाः५ स्तर्पयति। त एनन्तृप्ताः प्रजया
पशुभिस्तर्पयन्ति। अरुणो हं स्माहौपवेशिः। अग्निहोत्र
एवाह५ सायंप्रातर्वज्रं भ्रातृव्येभ्यः५ प्र हरामि।
तस्मान्मत्पापीयाः५ सो भ्रातृव्या इति। चतुरुन्नयति।
द्विर्जुहोति। समिथ्सप्तमी। सप्तपदा शक्करी। शाक्करो वज्रः५।
अग्निहोत्र एव तथ्सायंप्रातर्वज्रय्यँजमानो भ्रातृव्याय प्र
हरति। भवत्यात्मना। पराऽस्य भ्रातृव्यो भवति॥४४॥

प्रजापतिरकामयतात्मन्वन्मे जायेतेति। सोऽजुहोत्।
तस्मात्स्मन्वदजायत। अग्निर्वायुरादित्यः। तैऽब्रुवन्।

प्रजापतिरहौषीदात्मन्वन्मे जायेतेति। तस्य वयमंजनिष्महि।
जायतान् आत्मन्वदिति तेऽजुहवुः। प्राणानामग्निः। तनुवै
वायुः॥४५॥

चख्षुष आदित्यः। तेषां हुतादजायत गौरेव। तस्यै
पयसि व्यायच्छन्त। मम हुतादजनि ममेति। ते
प्रजापतिं प्रश्नमायन्। स आदित्योऽग्निमब्रवीत्। यतरो
नौ जयात्। तन्नौ सहासदिति। कस्यै कोऽहौषीदिति
प्रजापतिरब्रवीत्कस्यै क इति। प्राणानामहमित्यग्निः॥४६॥

तनुवा अहमिति वायुः। चख्षुषोऽहमित्यादित्यः। य एव
प्राणानामहौषीत्। तस्य हुतादजनीति। अग्नेऽहुतादजनीति।
तदग्निहोत्रस्याग्निहोत्रत्वम्। गौर्वा अग्निहोत्रम्। य एवैव
गौरग्निहोत्रमिति। प्राणापानाभ्यामेवाग्निः समर्धयति।
अव्यर्धुकः प्राणापानाभ्यां भवति॥४७॥

य एवैवैद। तौ वायुरब्रवीत्। अनु मा भजतमिति।
यदेव गाहपत्येऽधिश्रित्याहवनीयमभ्युद्ववान्। तेन त्वां
प्रीणानित्यब्रूताम्। तस्माद्यद्गाहपत्येऽधिश्रित्याहवनीयमभ्युद्ववति।
वायुमेव तेन प्रीणाति। प्रजापतिर्देवतास्सृजमानः। अग्निमेव
देवतानां प्रथममसृजत। सोऽन्यदालम्ब्यमवित्वा॥४८॥

प्रजापतिमभि पर्यावर्तत। स मृत्योरबिभेत्। सोऽमुमादित्यमात्मनो
निरमिमीत। तं हुत्वा पराङ्मर्यावर्तत। ततो वै

स मृत्युमपाजयत्। अपं मृत्युञ्जयति। य एववैदं।
तस्माद्यस्यैवविदुषः। उतैकाहमुत बृहन्न जुहति।
हुतमेवास्य भवति। असौ ह्यादित्योऽग्निहोत्रम्॥४९॥

रौद्रङ्गविं। वायव्यमुपसृष्टम्। आश्विनन्दुह्यमानम्।
सौम्यन्दुग्धम्। वारुणमधि श्रितम्। वैश्वदेवा भिन्दवः।
पौष्णमुदन्तम्। सारस्वतविष्यन्दमानम्। मैत्रं शरः।
धातुरुद्वासितम्। बृहस्पतेरुन्नीतम्। सवितुः प्र क्रान्तम्।
द्यावापृथिव्यः ह्रियमाणम्। ऐन्द्राग्रमुपसन्नम्। अग्नेः
पूर्वाऽऽहुतिः। प्रजापतेरुत्तरा। ऐन्द्रं हुतम्॥५०॥

दक्षिणत उप सृजति। पितृलोकमेव तेन जयति।
प्राचीमा वर्तयति। देवलोकमेव तेन जयति। उदीचीमावृत्य
दोग्धि। मनुष्यलोकमेव तेन जयति। पूर्वा दुह्याज्येष्ठस्य
ज्यैष्ठिनेयस्य। यो वा गतश्रीस्स्यात्। अपरौ दुह्यात्कनिष्ठस्य
कानिष्ठिनेयस्य। यो वा बुभूषेत्॥५१॥

न सं मृशति। पापवस्यस्य व्यावृत्त्यै। वायव्यं
एतदुपसृष्टम्। आश्विनन्दुह्यमानम्। मैत्रन्दुग्धम्। अर्यम्ण
उद्वास्यमानम्। त्वाष्ट्रमुन्नीयमानम्। बृहस्पतेरुन्नीतम्। सवितुः
प्रक्रान्तम्। द्यावापृथिव्यः ह्रियमाणम्॥५२॥

ऐन्द्राग्रमुप सादितम्। सर्वाभ्यो वा एष देवताभ्यो जुहोति।
योऽग्निहोत्रञ्जुहोति। यथा खलु वै धेनुन्तीर्थं तर्पयति।

ए॒वम॑ग्नि॒होत्री॑ यज॑मानन्तर्पयति। तृ॒प्यन्ति॑ प्र॒जया॑ प॒शुभिः॑।
 प्र सु॒वर्ग॑ल्लो॒कञ्जाना॑ति। पश्य॑ति पु॒त्रम्। पश्य॑ति पौ॒त्रम्। प्र
 प्र॒जया॑ प॒शुभिर्मि॑थुनैर्जायते। यस्यै॒वद्वि॑दुषो॑ऽग्नि॒होत्र॑ञ्जुह॑ति।
 य उ॑ चैनदे॒वद्वै॑द॥५३॥

त्रयो॑ वै प्रै॒यमे॒धा आ॑सन्। तेषा॒न्निरे॒कोऽग्नि॑होत्रम॑ञ्जुहोत्।
 द्विरे॒कः। स॒कृदे॒कः। तेषा॒य्यँस्त्रि॑र॒ञ्जुहोत्। स ऋ॒चाऽञ्जु॑होत्।
 यो द्विः। स यजु॑षा। यस्स॒कृत्। स तू॒ष्णीम्॥५४॥

यश्च॑ यजु॑षाऽञ्जु॑होद्यश्च॑ तू॒ष्णीम्। तावु॒भावा॑र्धुताम्।
 तस्मा॒द्यजु॑षाऽऽहु॑तिः॒ पूर्वा॑ होत॒व्या। तू॒ष्णीमु॑त्तरा।
 उ॒भे ए॒वर्धी॑ अव॑रुन्धे। अ॒ग्निज्यो॑ति॒ज्योति॑र॒ग्निस्वा॑हेति॒
 सा॒यञ्जु॑होति। रे॒त ए॒व तद्व॑धाति। सू॒र्यो ज्यो॑ति॒ज्योति॑-
 स्सू॒र्यस्वा॑हेति॒ प्रा॒तः। रे॒त ए॒व हि॒तं प्र॑ ज॒नय॑ति। रे॒तो वा॑
 ए॒तस्य॑ हि॒तन्न॑ प्र जा॑यते॥५५॥

यस्या॑ग्नि॒होत्रम॑हु॒तः॒ सूर्यो॑ऽभ्यु॒देति॑। यद्यन्ते॒ स्यात्। उ॒न्नीय॑
 प्रा॒ङ्मुदा॑द्रवेत्। स उ॒पसा॑द्यातमि॒तोरा॑सीत। स य॒दा ता॒म्येत्।
 अथ॑ भूस्स्वा॑हेति॒ जुहु॑यात्। प्र॒जाप॑तिर्वै भू॒तः। तमे॒वोपा॑सरत्।
 स ए॒वैन॑न्तत॒ उन्न॑यति। ना॒र्तिमा॑र्च्छति॒ यज॑मानः॥५६॥

यद॒ग्निमु॑द्धर॑ति। वस॑वस्तर्ह्य॒ग्निः। तस्मि॑न् यस्य॒ तथा॑विधे
 जुह॑ति। वसु॑ष्वे॒वास्या॑ग्नि॒होत्रः॑ हु॒तं भ॑वति। निहि॑तो
 धू॒पाय॑ञ्छेते। रु॒द्रास्तर्ह्य॒ग्निः। तस्मि॑न् यस्य॒ तथा॑विधे जुह॑ति।

रुद्रेष्वेवास्याग्निहोत्रं हुतं भवति। प्रथममिध्ममर्चिरा लभते।
आदित्यास्तर्ह्यग्निः॥५७॥

तस्मिन् यस्य तथाविधे जुहति। आदित्येष्वेवास्याग्निहोत्रं
हुतं भवति। सर्व एव सर्वश इध्म आदीतो भवति। विश्वे
देवास्तर्ह्यग्निः। तस्मिन् यस्य तथाविधे जुहति। विश्वेष्वेवास्य
देवेष्वग्निहोत्रं हुतं भवति। नितरामर्चिरुपावैति लोहिनीकेव
भवति। इन्द्रस्तर्ह्यग्निः। तस्मिन् यस्य तथाविधे जुहति। इन्द्र
एवास्याग्निहोत्रं हुतं भवति॥५८॥

अङ्गारा भवन्ति। तेभ्योऽङ्गारेभ्योऽर्चिरुदेति। प्रजापतिस्तर्ह्यग्निः।
तस्मिन् यस्य तथाविधे जुहति। प्रजापतावेवास्याग्निहोत्रं
हुतं भवति। शरोऽङ्गारा अध्यूहन्ते। ब्रह्म तर्ह्यग्निः। तस्मिन्
यस्य तथाविधे जुहति। ब्रह्मन्नेवास्याग्निहोत्रं हुतं भवति।
वसुषु रुद्रेष्वेवादित्येषु विश्वेषु देवेषु। इन्द्रं प्रजापतौ
ब्रह्मन्। अपरिवर्गमेवास्यैतासु देवतासु हुतं भवति।
यस्यैवद्विदुषोऽग्निहोत्रञ्जुहति। य उ चैनदेवद्वैद॥५९॥

ऋतन्त्वा सत्येन परिषिञ्चामीति सायं परिषिञ्चति।
सत्यन्त्वर्तेन परिषिञ्चामीति प्रातः। अग्निर्वा ऋतम्।
असावादित्यस्सत्यम्। अग्निमेव तदादित्येन सायं
परिषिञ्चति। अग्निनाऽऽदित्यं प्रातस्सः। यावदहोरात्रे भवतः।
तावदस्य लोकस्य। नार्तिर्न रिष्टिः। नान्तो न पर्यन्तोऽस्ति।

यस्यैवविंदुषोऽग्निहोत्रञ्जुहोति। य उचैनदेववैदं॥६०॥

प्रजापतिरकामयत प्रजास्मृजेयेति। स एतन्दशहोतारमपश्यत्। तं मनसाऽनुद्रुत्य दर्भस्तम्बेऽजुहोत्। ततो वै स प्रजा असृजत। ता अस्मात्सृष्टा अपाक्रामन्। ता ग्रहेणागृह्णात्। तद्ग्रहस्य ग्रहत्वम्। यः कामयेत् प्रजायेयेति। स दशहोतारं मनसाऽनुद्रुत्य दर्भस्तम्बे जुहुयात्। प्रजापतिर्वै दशहोता॥१॥

प्रजापतिरेव भूत्वा प्रजायते। मनसा जुहोति। मन इव हि प्रजापतिः। प्रजापतेराप्त्यै। पूर्णया जुहोति। पूर्ण इव हि प्रजापतिः। प्रजापतेराप्त्यै। न्यूनया जुहोति। न्यूनान्द्धि प्रजापतिः प्रजा असृजत। प्रजानां सृष्ट्यै॥२॥

दर्भस्तम्बे जुहोति। एतस्माद्वै योनेः प्रजापतिः प्रजा असृजत। यस्मादेव योनेः प्रजापतिः प्रजा असृजत। तस्मादेव योनेः प्रजायते। ब्राह्मणो दंखिणत उपास्ते। ब्राह्मणो वै प्रजानामुपद्रष्टा। उपद्रष्टुमत्येव प्रजायते। ग्रहो भवति। प्रजानां सृष्टानामृत्यै। यं ब्राह्मणविद्याविद्वांस्य्यंशो नर्च्छेत्॥३॥

सोऽरण्यं परेत्य। दर्भस्तम्बमुद्रुत्य। ब्राह्मणन्दंखिणतो निषाद्य। चतुर्होतृन्व्याचंखीत। एतद्वै देवानां परमङ्गुह्यं ब्रह्म। यच्चतुर्होतारः। तदेव प्रकाशङ्गमयति। तदेनं प्रकाशङ्गतम्। प्रकाशं प्रजानाङ्गमयति। दर्भस्तम्बमुद्रुत्य व्याचष्टे॥४॥

अ॒ग्नि॒वान् वै द॑र्भस्त॒म्बः। अ॒ग्नि॒वत्ये॒व व्याच॑ष्टे। ब्रा॒ह्म॒णो
द॑खि॒णत॒ उप॑स्ते। ब्रा॒ह्म॒णो वै प्र॒जाना॑मुप॒द्रष्टा।
उ॒प॒द्रष्टु॒मत्ये॒वैन॒य्यंशं ऋच्छ॑ति। ई॒श्वर॑न्त॒य्यंशो॒र्तो॒रित्या॑हुः।
यस्यान्ते॑ व्याचष्ट इति। वर॒स्तस्मै दे॒यः। यदे॒वैन॒न्तत्रो॑प॒नम॑ति।
तदे॒वाव॑ रुन्धे॥ ५॥

अ॒ग्नि॒मा॒दधा॑नो दश॑होत्राऽर॒णिम॑व॒ दध्यात्। प्र॒जा॑तमे॒वैन॒मा
ध॑त्ते। तेनै॒वोद्भु॑त्या॒ग्नि॒होत्र॑ञ्जुह्यात्। प्र॒जा॑तमे॒वैन॑ञ्जुहोति।
ह॒विर्निर्व॑पस्यन्दश॑होतार॒व्याँच॑र॒षीत॑। प्र॒जा॑तमे॒वैन॑न्निर्व॒पति॑।
सा॒मि॒धेनी॑रनु॒वक्ष्य॑न्दश॑होतार॒व्याँच॑क्षीत। सा॒मि॒धेनी॑रे॒व
सृ॒ष्ट्वाऽऽर॑भ्य॒ प्रत॑नुते। अथो॑ य॒ज्ञो वै दश॑होता। य॒ज्ञमे॒व
त॑नुते॥ ६॥

अ॒भि॒चर॑न्दश॑होतारञ्जुह्यात्। न॒व वै पु॑रु॒षे प्रा॑णाः।
नाभि॑र्दश॒मी। स॒प्रा॑णमे॒वैन॑म॒भि च॑रति। ए॒ताव॑द्वै पु॒रुष॑स्य॒
स्वम्। याव॑त्प्रा॒णाः। याव॑दे॒वास्या॑स्ति। तद॒भि च॑रति। स्व॒कृ॒त
इ॒रि॒णे जु॑होति प्र॒दरे वा॑। ए॒तद्वा अ॒स्यै नि॒र्ऋ॒तिगृ॑हीतम्।
नि॒र्ऋ॒तिगृ॑हीत ए॒वैन॑न्नि॒र्ऋ॒त्या ग्रा॑हयति। यद्वा॒चः
क्रू॒रम्। तेन॒ वष॑ट्करोति। वा॒च ए॒वैन॑ङ्क॒रेण॒ प्र वृ॑श्चति।

ता॒जगा॑र्तिमा॒र्च्छ॑ति॥ ७॥

प्र॒जाप॑तिर॒काम॑यत द॒र्शपूर्ण॑मा॒सौ सृ॑जे॒येति॑। स
ए॒तश्च॑तु॒र्होतार॑मपश्यत्। तं मन॑साऽनु॒द्रुत्या॑ह॒वनी॑येऽजुहोत्।
ततो॒ वै स द॑र्शपूर्ण॑मा॒साव॑सृजत। ताव॑स्मात्सृ॒ष्ट्वाव॑पा॒क्राम॑ताम्।

तौ ग्रहेणागृह्णात्। तद्ग्रहस्य ग्रहत्वम्। दर्शपूर्णमासावालभमानः।
चतुर्होतारं मनसाऽनुद्रुत्याहवनीये जुहुयात्। दर्शपूर्णमासावेव
सृष्ट्वाऽऽरभ्य प्रतनुते॥८॥

ग्रहो भवति। दर्शपूर्णमासयोस्सृष्टयोर्धृत्यै। सौऽकामयत
चातुर्मास्यानि सृजेयेति। स एतं पञ्चहोतारमपश्यत्।
तं मनसाऽनुद्रुत्याहवनीयेऽजुहोत्। ततो वै स
चातुर्मास्यान्यसृजत। तान्यस्मात्सृष्टान्यपाक्रामन्। तानि
ग्रहेणागृह्णात्। तद्ग्रहस्य ग्रहत्वम्। चातुर्मास्यान्यालभमानः॥९॥

पञ्चहोतारं मनसाऽनुद्रुत्याहवनीये जुहुयात्। चातुर्मास्यान्येव
सृष्ट्वाऽऽरभ्य प्रतनुते। ग्रहो भवति। चातुर्मास्यानां
सृष्टानान्धृत्यै। सौऽकामयत पशुबन्धं सृजेयेति। स
एतं षड्होतारमपश्यत्। तं मनसाऽनुद्रुत्याहवनीयेऽजुहोत्।
ततो वै स पशुबन्धमसृजत। सौस्मात्सृष्टोऽपाक्रामत्।
तद्ग्रहेणागृह्णात्॥१०॥

तद्ग्रहस्य ग्रहत्वम्। पशुबन्धेन यख्यमाणः। षड्होतारं
मनसाऽनुद्रुत्याहवनीये जुहुयात्। पशुबन्धमेव सृष्ट्वाऽऽरभ्य
प्र तनुते। ग्रहो भवति। पशुबन्धस्य सृष्टस्य धृत्यै।
सौऽकामयत सौम्यमध्वरं सृजेयेति। स एतं
सप्तहोतारमपश्यत्। तं मनसाऽनुद्रुत्याहवनीयेऽजुहोत्।
ततो वै स सौम्यमध्वरमसृजत॥११॥

सोऽस्मात्सृष्टोऽपाक्रामत्। तद्गृहेणागृह्णात्। तद्गृहस्य
ग्रहत्वम्। दीर्घिष्यमाणः। सप्तहोतारं मनसाऽनुद्रुत्याहवनीये
जुहुयात्। सौम्यमेवाध्वरः सृष्ट्वाऽऽरभ्य प्र तनुते। ग्रहो
भवति। सौम्यस्याध्वरस्य सृष्टस्य धृत्यै। देवेभ्यो वै यज्ञो न
प्राभवत्। तमेतावच्छस्समभरन्॥१२॥

यत्संभाराः। ततो वै तेभ्यो यज्ञः प्राभवत्। यत्संभारा
भवन्ति। यज्ञस्य प्रभृत्यै। आतिथ्यमासाद्य व्याचष्टे।
यज्ञमुखवाँ आतिथ्यम्। मुखत एव यज्ञं संभृत्य प्र
तनुते। अयज्ञो वा एषः। योऽपत्नीकः। न प्रजाः
प्रजायेरन्। पत्नीर्व्याचष्टे। यज्ञमेवाकः। प्रजानां प्रजननाय।
उपसत्सु व्याचष्टे। एतद्वै पत्नीनामायतनम्। स्व एवेना
आयतनेऽवकल्पयति॥१३॥

प्रजापतिरकामयत् प्रजायेयेति। स तपोऽतप्यत। स
त्रिवृतः स्तोममसृजत। तं पञ्चदशः स्तोमो मध्यत
उदतृणत्। तौ पूर्वपृथ्व्याश्चापरपृथ्व्याश्चाभवताम्। पूर्वपृथ्व्यन्देवा
अन्वसृज्यन्त। अपरपृथ्व्यमन्वसुराः। ततो देवा अभवन्।
पराऽसुराः। यङ्कामयेत् वसीयान्थस्यादिति॥१४॥

तं पूर्वपृथ्वे याजयेत्। वसीयानेव भवति। यङ्कामयेत्
पापीयान्थस्यादिति। तमपरपृथ्वे याजयेत्। पापीयानेव
भवति। तस्मात्पूर्वपृथ्वोऽपरपृथ्व्यात्करुण्यतरः। प्रजापतिर्वै
दशहोता। चतुर्होता पञ्चहोता षड्होता सप्तहोता।

ऋतवँस्सर्वँत्सरः॥१५॥

प्रजाः पशव इमे लोकाः। य एवं प्रजापतिं ब्रह्मर्भूयाँस्सर्वैदं।
ब्रह्मरेव भूयान्भवति। प्रजापतिर्देवासुरानसृजत।
स इन्द्रमपि नासृजत। तन्देवा अब्रुवन्। इन्द्रो
जनयेति। सोऽब्रवीत्। यथाऽहय्युष्माँस्तपसाऽसृष्टि।
एवमिन्द्रञ्जनयध्वमिति॥१६॥

ते तपोऽतप्यन्त। त आत्मन्निन्द्रमपश्यन्। तमब्रुवन्।
जायस्वेति। सोऽब्रवीत्। किं भागधेयमभि जनिष्य इति।
ऋतून्स्सर्वँत्सरम्। प्रजाः पशून्। इमाल्लोकानित्यब्रुवन्। तवै
माऽऽहुत्या प्र जनयतेत्यब्रवीत्॥१७॥

तश्चतुर्होत्रा प्राज्जनयन्। यः कामयेत वीरो म आज्ञयेतेति।
स चतुर्होतारञ्जुहुयात्। प्रजापतिर्वै चतुर्होता। प्रजापतिरेव
भूत्वा प्राजायते। जजनदिन्द्रमिन्द्रियाय स्वाहेति ग्रहेण
जुहोति। आऽस्य वीरो जायते। वीरँ हि देवा एतयाऽऽहुत्या
प्राज्जनयन्। आदित्याश्चाङ्गिरसश्च सुवर्गे लोकेऽस्पर्धन्त। वयं
पूर्वं सुवर्गलोकमियाम वयं पूर्वं इति॥१८॥

त आदित्या एतं पञ्चहोतारमपश्यन्। तं पुरा
प्रातरनुवाकादाग्नीध्रेऽजुहवुः। ततो वै ते पूर्वं सुवर्गलोकमायन्।
यस्सुवर्गकामस्स्यात्। स पञ्चहोतारं पुरा प्रातरनुवाकादाग्नीध्रे
जुहुयात्। सर्वँत्सरो वै पञ्चहोता। सर्वँत्सरस्सुवर्गो लोकः।
सर्वँत्सर एवर्तुषु प्रतिष्ठाय। सुवर्गलोकमेति। तैऽब्रुवन्नाङ्गिरस

आदित्यान्॥१९॥

क्व स्थ। क्व वस्सद्ध्यो हव्यवँख्याम् इति। छन्दस्स्वित्यंब्रुवन्।
गायत्रियात्रिष्टुभि जगत्यामिति। तस्माच्छन्दस्सु सद्ध्य
आदित्येभ्यः। आङ्गीरसीः प्रजा हव्यवँहन्ति। वहन्त्यस्मै
प्रजा बलिम्। ऐनमप्रतिख्यातङ्गच्छति। य एववँदं द्वादश
मासाः पञ्चर्तवः। त्रयं इमे लोकाः। असावादित्य
एकविंशः। एतस्मिन्वा एष श्रितः। एतस्मिन्प्रतिष्ठितः। य
एवमेतः श्रितं प्रतिष्ठितवँदं। प्रत्येव तिष्ठति॥२०॥

प्रजापतिरकामयत् प्र जायेयेति। स एतन्दशहोतारमपश्यत्।
तेन दशधाऽऽत्मानं विधाय। दशहोत्राऽतप्यत। तस्य
चित्तिस्सुगासीत्। चित्तमाज्यम्। तस्यैतावत्येव वागासीत्।
एतावान् यज्ञक्रतुः। स चतुर्होतारमसृजत। सौऽनन्दत्॥२१॥

असृष्टिष्व वा इममिति। तस्य सामो हविरासीत्। स
चतुर्होत्राऽतप्यत। सौऽताम्यत्। स भूरिति व्याहरत्। स
भूमिमसृजत। अग्निहोत्रन्दर्शपूर्णमासौ यजूंषि। स
द्वितीयमतप्यत। सौऽताम्यत्। स भुव इति व्याहरत्॥२२॥

सौऽन्तरिंख्यमसृजत। चातुर्मास्यानि सामानि। स
तृतीयमतप्यत। सौऽताम्यत्। स सुवरिति व्याहरत्। स
दिवमसृजत। अग्निष्टोममुक्थ्यमतिरात्रमृचः। एता वै
व्याहृतय इमे लोकाः। इमान्खलु वै लोकाननु प्रजाः
पशवश्छन्दांसि प्राजायन्त। य एवमेताः प्रजापतेः प्रथमा

व्याहृतीः प्रजाता वेद॥२३॥

प्र प्रजयां पशुभिर्मिथुनैर्जायते। स पञ्चहोतारमसृजत।
स हविर्नाविन्दत। तस्मै सोमस्तनुवं प्रायच्छत्। एतत्तै
हविरिति। स पञ्चहोत्राऽतप्यत। सोऽताम्यत्। स
प्रत्यङ्मुखाधत। सोऽसुरानसृजत। तदस्याप्रियमासीत्॥२४॥

तद्वर्णः हिरण्यमभवत्। तद्वर्णस्य हिरण्यस्य जन्म।
स द्वितीयमतप्यत। सोऽताम्यत्। स प्राङ्मुखाधत।
स देवानसृजत। तदस्य प्रियमासीत्। तत्सुवर्णः
हिरण्यमभवत्। तत्सुवर्णस्य हिरण्यस्य जन्म। य एव
सुवर्णस्य हिरण्यस्य जन्म वेद॥२५॥

सुवर्ण आत्मना भवति। दुर्वर्णोऽस्य भ्रातृव्यः। तस्मात्सुवर्णः
हिरण्यं भार्यम्। सुवर्ण एव भवति। ऐनं प्रियङ्गच्छति
नाप्रियम्। स सप्तहोतारमसृजत। स सप्तहोत्रैव
सुवर्गलोकमैत्। त्रिणवेन स्तोमैर्नैभ्यो लोकेभ्योऽसुरान्प्राणुदत।
त्रयस्त्रिंशेन प्रत्यतिष्ठत्। एकविंशेन रुचमधत्त॥२६॥

सप्तदशेन प्राजायत। य एवद्विद्वान्त्सोमैर्न यजते।
सप्तहोत्रैव सुवर्गलोकमैति। त्रिणवेन स्तोमैर्नैभ्यो लोकेभ्यो
भ्रातृव्यान्प्राणुदते। त्रयस्त्रिंशेन प्रत्यतिष्ठति। एकविंशेन
रुचमधत्ते। सप्तदशेन प्र जायते। तस्मात्सप्तदश- स्तोमो
न निरुह्यः। प्रजापतिर्वै सप्तदशः। प्रजापतिमेव मध्यतो

धत्ते प्रजात्यै॥२७॥

देवा वै वरुणमयाजयन्। स यस्यैयस्यै देवतायै
दखिषिणामनयत्। तामव्लीनात्। तैऽब्रुवन्। व्यावृत्य
प्रति गृह्णाम। तथा नो दखिषिणा न व्लेष्यतीति। ते
व्यावृत्य प्रत्यगृह्णन्। ततो वै तान्दखिषिणा नाव्लीनात्।
य एवद्विद्वान्व्यावृत्य दखिषिणां प्रतिगृह्णाति। नैनन्दखिषिणा
व्लीनाति॥२८॥

राजा त्वा वरुणो नयतु देवि दखिषिणेऽग्नये हिरण्यमित्याह।
आग्नेयवै हिरण्यम्। स्वयैवैनन्देवतया प्रति गृह्णाति। सोमाय
वास इत्याह। सौम्यवै वासः। स्वयैवैनन्देवतया प्रति
गृह्णाति। रुद्राय गामित्याह। रौद्री वै गौः। स्वयैवैनन्देवतया
प्रतिगृह्णाति। वरुणायाश्वमित्याह॥२९॥

वारुणो वा अश्वः। स्वयैवैनन्देवतया प्रतिगृह्णाति। प्रजापतये
पुरुषमित्याह। प्राजापत्यो वै पुरुषः। स्वयैवैनन्देवतया
प्रति गृह्णाति। मनवे तल्पमित्याह। मानवो वै तल्पः।
स्वयैवैनन्देवतया प्रति गृह्णाति। उत्तानायाङ्गीरसायान्
इत्याह। इयवाँ उत्तान आङ्गीरसः॥३०॥

अनयैवैनत्प्रति गृह्णाति। वैश्वानर्यर्चा रथं प्रति गृह्णाति।
वैश्वानरो वै देवतया रथः। स्वयैवैनन्देवतया प्रति
गृह्णाति। तेनामृतत्वमश्यामित्याह। अमृतमेवात्मन्धत्ते। वयो
दात्र इत्याह। वय एवैनङ्कृत्वा। सुवर्गलोऽङ्गमयति। मयो

मह्यमस्तु प्रतिग्रहीत्र इत्याह॥३१॥

यद्वै शिवम्। तन्मयः। आत्मन एवैषा परीतिः। क इदङ्कस्मा
अदादित्याह। प्रजापतिर्वै कः। स प्रजापतये ददाति। कामः
कामयेत्याह। कामेन हि ददाति। कामेन प्रतिगृह्णाति। कामो
दाता कामः प्रतिग्रहीतेत्याह॥३२॥

कामो हि दाता। कामः प्रतिग्रहीता। कामः
समुद्रमाविशेत्याह। समुद्र इव हि कामः। नेव
हि कामस्यान्तोऽस्ति। न समुद्रस्य। कामेन त्वा
प्रतिगृह्णामीत्याह। येन कामेन प्रतिगृह्णाति। स
एवैनममुष्मिल्लोके काम आगच्छति। कामैतत् एषा
तै काम दखिणेत्याह। काम एव तद्यजमानोऽमुष्मिल्लोके
दखिणामिच्छति। न प्रतिग्रहीतरि। य एवद्विद्वान्दखिणां
प्रतिगृह्णाति। अनृणामेवैनां प्रति गृह्णाति॥३३॥

अन्तो वा एष यज्ञस्य। यद्वैशममहः। दशमेऽहन्त्सर्पराज्ञिया
ऋग्भिस्स्तुवन्ति। यज्ञस्यैवान्तङ्गत्वा। अन्नाद्यमव रुन्धते।
तिसृभिस्स्तुवन्ति। त्रय इमे लोकाः। एभ्य एव
लोकेभ्योऽन्नाद्यमव रुन्धते। पृश्निवतीर्भवन्ति। अन्नवै
पृश्नि॥३४॥

अन्नमेवाव रुन्धते। मनसा प्रस्तौति। मनसोद्गायति। मनसा
प्रति हरति। मन इव हि प्रजापतिः। प्रजापतेराप्त्यै। देवा वै
सर्पाः। तेषामियं राज्ञी। यत्सर्पराज्ञिया ऋग्भिस्स्तुवन्ति।

अस्यामेव प्रतिं तिष्ठन्ति॥३५॥

चतुर्होतृन् होता व्याचष्टे। स्तुतमनुशंसति शान्त्यै।
अन्तो वा एष यज्ञस्य। यद्वशममहं। एतत्खलु वै
देवानां परमङ्गुह्यं ब्रह्म। यच्चतुर्होतारः। दशमेऽहं
श्चतुर्होतृन्व्याचष्टे। यज्ञस्यैवान्तङ्गत्वा। परमन्देवानाङ्गुह्यं
ब्रह्माव रुन्धे। तदेव प्रकाशङ्गमयति॥३६॥

तदेनं प्रकाशङ्गतम्। प्रकाशं प्रजानाङ्गमयति। वाचय्यच्छति।
यज्ञस्य धृत्यै। यजमानदेवत्यंवाँ अहं। भ्रातृव्यदेवत्या
रात्रिः। अह्ना रात्रिभ्यायेत्। भ्रातृव्यस्यैव तल्लोकवृद्धे।
यद्विवा वाचविंसृजेत्। अहर्भ्रातृव्यायोच्छिंषेत्।
यन्नक्तविंसृजेत्। रात्रिं भ्रातृव्यायोच्छिंषेत्। अधिवृष्यसूर्ये
वाचविंसृजति। एतावन्तमेवास्मै लोकमुच्छिंषति।
यावदादित्योऽस्तमेति॥३७॥

प्रजापतिः प्रजा असृजत। तास्सृष्टास्समंश्लिष्यन्। ता
रूपेणानुप्राविशत्। तस्मादाहुः। रूपवै प्रजापतिरिति। ता
नाम्नाऽनु प्राविशत्। तस्मादाहुः। नाम वै प्रजापतिरिति।
तस्मादप्यामित्रौ सङ्गत्य। नाम्ना चेद्धयेते॥३८॥

मित्रमेव भवतः। प्रजापतिर्देवासुरानसृजत। स इन्द्रमपि
नासृजत। तन्देवा अब्रुवन्। इन्द्रंनो जनयेति। स
आत्मन्निन्द्रमपश्यत्। तमसृजत। तन्निष्टुर्वीर्यं भूत्वाऽनु

प्राविशत्। तस्य वज्रः पञ्चदशो हस्त आपद्यत।
तेनोदय्यासुरानभ्यभवत्॥ ३९॥

य एववैदं। अ॒भि भ्रातृ॑व्यान्भवति। ते दे॒वा असुरै॑र्विजित्य।
सु॒वर्ग॑ल्लौकमा॑यन्। तेऽमुष्मि॑ल्लौके व्य॑रुध्यन्। तेऽब्रु॑वन्।
अ॒मुतः॑ प्रदान॒व्वाँ उप॑जिजीवि॒मेति॑। ते स॒प्तहो॑तारय्यँ॒ज्ञवि॑धाया॒यास्य॑म्।
आ॒ङ्गीर॒सं प्राहि॑ण्वन्। ए॒तेना॒मुत्र॑ कल्प॒येति॑॥ ४०॥

तस्य वा इ॒यङ्कृ॑तिः। यद्वि॒दङ्कि॑श्च। य एववैदं। कल्प॑तेऽस्मै।
स वा अ॒यं म॑नुष्येषु य॒ज्ञस्स॒प्तहो॑ता। अ॒मुत्र॑ स॒द्ध्यो
दे॒वेभ्यो॑ ह॒व्यवै॑हति। य एववैदं। उपै॑नय्यँ॒ज्ञो न॑मति।
सोऽम॑न्यत। अ॒भि वा इ॒मेऽस्मा॑ल्लो॒काद॒मुल्लौ॑कङ्कमिष्यन्त॒
इति॑। स वाच॑स्पते॒ हृदि॑ति॒ व्याह॑रत्। तस्मा॑त्पु॒त्रो हृद॑यम्।
तस्मा॑द॒स्माल्लो॑काद॒मुल्लौ॑क॒न्नाभि॑ का॒मय॑न्ते। पु॒त्रो हि
हृद॑यम्॥ ४१॥

दे॒वा वै चतु॑र्होतृभि॒र्यज्ञ॑म॒तन्व॑त। ते वि पा॒प्मना॑
भ्रातृ॑व्येणाज॑यन्त। अ॒भि सु॒वर्ग॑ल्लौकम॑जयन्। य ए॒ववि॑द्वा॒
श्चतु॑र्होतृभि॒र्यज्ञ॑न्त॒नुते॑। वि पा॒प्मना॑ भ्रातृ॑व्येण ज॑यते।
अ॒भि सु॒वर्ग॑ल्लौक॑ञ्जयति। षड्द्वौ॑त्रा प्राय॑णीय॒मा सा॑दयति।
अ॒मुष्मै॒ वै लो॒काय॑ षड्द्वौ॑ता। घ्नन्ति॒ खलु॑ वा ए॒तत्सोम॑म्।
यद॑भिषु॒ण्वन्ति॑॥ ४२॥

ऋ॒जुधै॒वैन॑म॒मुल्लौ॑कङ्कमयति। चतु॑र्होत्राऽऽति॒थ्यम्। यशो॑ वै

चतुर्होता। यशं ए॒वात्मन्ध॑त्ते। पञ्च॑होत्रा प॒शुमुप॑सादयति।
 सुव॑र्ग्यो वै पञ्च॑होता। यज॑मानः प॒शुः। यज॑मानमे॒व
 सु॒वर्ग॑ल्लो॒कङ्ग॑मयति। ग्रहा॑न्गृही॒त्वा स॒प्तहो॑तारञ्जुहोति।
 इन्द्रि॒यवै स॒प्तहो॑ता॥४३॥

इन्द्रि॒यमे॒वात्मन्ध॑त्ते। यो वै चतुर्हो॑तृननुस॒वनन्त॑र्पयति।
 तृप्य॑ति प्र॒जया॑ प॒शुभिः॑। उपै॑न॒ सोम॑पी॒थो न॑मति।
 ब॒हिष्प॒वमा॑ने दश॑होतार॒व्याँच॑रणीत। माध्य॑न्दिने
 प॒वमा॑ने चतुर्हो॑तारम्। आर्भ॑वे प॒वमा॑ने पञ्च॑होतारम्।
 पि॒तृय॑ज्ञे षड्भो॑तारम्। य॒ज्ञाय॑ज्ञि॒यस्य॑ स्तो॒त्रे स॒प्तहो॑तारम्।
 अनु॑स॒वनमे॒वैना॑ँ स्त॒र्पय॑ति॥४४॥

तृप्य॑ति प्र॒जया॑ प॒शुभिः॑। उपै॑न॒ सोम॑पी॒थो न॑मति। दे॒वा
 वै चतुर्हो॑तृभिस्स॒त्रमा॑सत। ऋद्धि॑परिमि॒तय्यँश॑स्का॒माः।
 तै॑ऽब्रुवन्। यन्नः॑ प्रथ॒मय्यँश॑ ऋच्छा॒त्। सर्वे॑षान्नस्त॒थ्स॒हास॑दिति।
 सोम॑श्चतुर्होत्रा। अ॒ग्निः पञ्च॑होत्रा। धा॒ता षड्भो॑त्रा॥४५॥

इन्द्र॑स्स॒प्तहो॑त्रा। प्र॒जाप॑तिर्दश॑होत्रा। तेषा॑ँ सोम॑ँ
 राजा॑न॒य्यँश॑ आर्च्छ॒त्। तन्न्य॑कामयत। तेनापा॑क्रामत्। तेन॑
 प्र॒लाय॑मचरत्। तन्दे॒वाः प्रैषैः॑ प्रैष॑मैच्छन्। तत्प्रै॑षाणां प्रैष॒त्वम्।
 नि॒विद्धि॑न्यवेदयन्। तन्नि॒विदा॑न्नि॒वित्त्व॑म्॥४६॥

आ॒प्रीभि॑राप्नुवन्। तदा॒प्रीणा॑माप्रि॒त्वम्। तम॑घ्नन्। तस्य॑ यशो
 व्य॑गृह्णत। ते ग्रहा॑ अभवन्। तद्ग्रहा॑णाङ्ग्रह॒त्वम्। यस्यै॒ववि॑दुषो

ग्रहा गृह्यन्ते। तस्य त्वेव गृहीताः। तेऽब्रुवन्। यो वै नः॒
श्रेष्ठोऽभूत्॥ ४७ ॥

तमवधिष्म। पुनरिमं सुवामहा इति। तच्छन्दोभिरसुवन्त।
तच्छन्दसाच्छन्दस्त्वम्। साम्ना समानयन्। तत्साम्रस्सामत्वम्।
उक्थैरुदस्थापयन्। तदुक्थानामुक्थत्वम्। य एववैद। प्रत्येव
तिष्ठति॥ ४८ ॥

सर्वमायुरेति। सोमो वै यशः। य एवद्विद्वान्थसोममागच्छति।
यश एवैनमृच्छति। तस्मादाहुः। यश्चैववैद यश्च न। तावुभौ
सोममागच्छतः। सोमो हि यशः। तन्त्वाऽव यश
ऋच्छतीत्याहुः। यस्सोमे सोमं प्राहेति। तस्मात्सोमे सोमः
प्रोच्यः। यश एवैनमृच्छति॥ ४९ ॥

इदव्वा अग्रे नैव किञ्च नासीत्। न द्यौरासीत्। न
पृथिवी। नान्तरिख्यम्। तदसदेव सन्मनोऽकुरुत स्यामिति।
तदतप्यत। तस्मात्तेपानाद्धूमोऽजायत। तद्भूयोऽतप्यत।
तस्मात्तेपानाद्ग्निरजायत। तद्भूयोऽतप्यत॥ ५० ॥

तस्मात्तेपानाज्योतिरजायत। तद्भूयोऽतप्यत। तस्मात्तेपानादर्चिरजायत।
तद्भूयोऽतप्यत। तस्मात्तेपानान्मरीचयोऽजायन्त। तद्भूयोऽतप्यत।
तस्मात्तेपानादुदारा अजायन्त। तद्भूयोऽतप्यत। तदभ्रमिव
समहन्यत। तद्वस्तिमभिनत्॥ ५१ ॥

स समुद्रोऽभवत्। तस्मात्समुद्रस्य न पिबन्ति।
प्रजननमिव हि मन्यन्ते। तस्मात्पशोर्जायमानादापः

पुरस्ताद्यन्ति। तद्वशं होताऽन्वसृज्यत। प्रजापतिर्वै दशं होता।
य एवन्तपंसो वीर्यं विद्वान् स्तप्यते। भवत्येव। तद्वा
इदमापस्सलिलमासीत्। सोऽरोदीत्प्रजापतिः॥५२॥

स कस्मा अज्ञि। यद्यस्या अप्रतिष्ठाया इति।
यदप्स्ववापद्यत। सा पृथिव्यभवत्। यद्यमृष्ट। तदन्तरिख्यमभवत्।
यदूर्ध्वमुदमृष्ट। सा द्यौरभवत्। यदरोदीत्। तदनयो
रोदस्त्वम्॥५३॥

य एव वैदं। नास्यं गृहे रुदन्ति। एतद्वा एषाल्लोकानाञ्जन्म।
य एवमेषाल्लोकानाञ्जन्म वेदं। नैषु लोकेष्वार्तिमार्च्छति।
स इमां प्रतिष्ठामविन्दत। स इमां प्रतिष्ठां वित्वाऽकामयत्
प्रजायेयेति। स तपोऽतप्यत। सोऽन्तर्वानभवत्। स
जघनादसुरानसृजत॥५४॥

तेभ्यो मृन्मये पात्रेऽन्नमदुहत्। याऽस्य सा तनूरासीत्।
तामपाहत्। सा तमिस्राऽभवत्। सोऽकामयत् प्रजायेयेति।
स तपोऽतप्यत। सोऽन्तर्वानभवत्। स प्रजननादेव
प्रजा असृजत। तस्मादिमा भूयिष्ठाः। प्रजननाद्धोना
असृजत॥५५॥

ताभ्यो दारुमये पात्रे पयोऽदुहत्। याऽस्य सा
तनूरासीत्। तामपाहत्। सा जोध्वाऽभवत्। सोऽकामयत्
प्रजायेयेति। स तपोऽतप्यत। सोऽन्तर्वानभवत्। स

उपप॒ख्याभ्यामे॒वर्तून॑सृजत। तेभ्यो॑ रज॒ते पात्रे॑ घृतम॑दुहत्।
याऽस्य॒ सा त॒नूरासीत्॑॥५६॥

तामपा॑हत। सोऽहोरा॒त्रयो॑स्स॒न्धिर॑भवत्। सोऽकामय॑त॒
प्रजा॑येयेति॑। स तपो॑ऽतप्यत। सोऽन्त॑र्वानभवत्। स
मुखा॑द्वेवान॑सृजत। तेभ्यो॑ हरि॑ते पात्रे॑ सोम॑मदुहत्। याऽस्य॒
सा त॒नूरासीत्॑। तामपा॑हत। तद॒हर॑भवत्॥५७॥

ए॒ते वै प्र॒जाप॑ते॒र्दोहाः॑। य ए॒ववै॑द। दु॒ह ए॒व प्र॒जाः। दि॒वा
वै नो॑ऽभू॒दिति॑। तद्वे॒वाना॑न्दे॒वत्व॑म्। य ए॒वन्दे॒वाना॑न्दे॒वत्व॑वै॑द।
दे॒ववा॑ने॒व भ॑वति। ए॒तद्वा अ॑होरा॒त्राणा॑ञ्ज॒न्म। य
ए॒वम॑होरा॒त्राणा॑ञ्ज॒न्म वे॑द। नाहो॑रा॒त्रेष्वार्ति॑मा॒र्च्छति॑॥५८॥

अस॒तोऽधि॑ मनो॑ऽसृज्यत। मनः॑ प्र॒जाप॑तिमसृजत।
प्र॒जाप॑तिः प्र॒जा अ॑सृजत। तद्वा इ॒दं मन॑स्ये॒व प॑र॒मं
प्रति॑ष्ठितम्। यद्वि॒दङ्कि॑श्च। तदे॒तच्छ्रो॑वस्य॒सन्नाम॑ ब्र॒ह्म।
व्यु॒च्छन्ती॑व्यु॒च्छन्त्य॑स्मै वस्य॑सीवस्यसी॒ व्यु॒च्छति॑। प्रजा॑यते
प्र॒जया॑ प॒शुभिः॑। प्र प॑रमे॒ष्ठिनो॑ मा॒त्रा॑मा॒प्नोति॑। य
ए॒ववै॑द॥५९॥

प्र॒जाप॑तिरिन्द्र॑मसृजतानुजा॒व॒रन्दे॒वाना॑म्। तं प्राहि॑णोत्।
प॒रेहि॑। ए॒तेषा॑न्दे॒वाना॑मधि॑पतिरे॒धीति॑। तन्दे॒वा अ॑ब्रुवन्।
कस्त्व॑मसि॑। व॒यवै॑ त्वच्छे॒याꣳसः॑ स्म॒ इति॑। सोऽब्र॑वीत्।
कस्त्व॑मसि॑ व॒यवै॑ त्वच्छे॒याꣳसः॑ स्म॒ इति॑ मा दे॒वा
अ॑वोच॒न्निति॑। अथ॒ वा इ॒दन्त॑र्हि प्र॒जाप॑तौ ह॒र आसीत्॑॥६०॥

यदस्मिन्नादित्ये। तदेनमब्रवीत्। एतन्मे प्रयच्छ।
 अथाहमेतेषां देवानामधिपतिर्भविष्यामीति। कोऽहं
 स्यामित्यब्रवीत्। एतत्प्रदायेति। एतत्स्या इत्यब्रवीत्।
 यदेतद्वीषीति। को ह वै नाम प्रजापतिः। य एवैवैदं॥६१॥

विदुरेनन्नाम्ना। तदस्मै रुक्मङ्गत्वा प्रत्यमुश्चत्। ततो वा इन्द्रो
 देवानामधिपतिरभवत्। य एवैवैदं। अधिपतिरेव समानानां
 भवति। सोऽमन्यत। किङ्किर्वा अकरमिति। स चन्द्रं म
 आहरेति प्रालपत्। तच्चन्द्रमसश्चन्द्रमस्त्वम्। य एवैवैदं॥६२॥

चन्द्रवानेव भवति। तन्देवा अब्रुवन्। सुवीर्यो मर्या
 यथा गोपायत् इति। तत्सूर्यस्य सूर्यत्वम्। य एवैवैदं।
 नैनन्दभ्रोति। कश्च नास्मिन्वा इदमिन्द्रियं प्रत्यस्थादिति।
 तदिन्द्रस्येन्द्रत्वम्। य एवैवैदं। इन्द्रियाव्येव भवति॥६३॥

अयवाँ इदं परमोऽभूदिति। तत्परमेष्ठिनः परमेष्ठित्वम्। य
 एवैवैदं। परमामेव काष्ठाङ्गच्छति। तन्देवास्समन्तं पर्यविशन्।
 वसंवः पुरस्तात्। रुद्रा दखिणतः। आदित्याः पश्चात्। विश्वे
 देवा उत्तरतः। अङ्गिरसः प्रत्यश्चम्॥६४॥

साध्याः पराश्चम्। य एवैवैदं। उपैनः समानास्सद्विशन्ति।
 स प्रजापतिरेव भूत्वा प्रजा आवयत्। ता अस्मे
 नातिष्ठन्तान्नाद्याय। ता मुखं पुरस्तात्पश्यन्तीः।

द॒खि॒णतः॑ पर्या॑यन्। स द॒खि॒णतः॑ पर्य॑वर्तयत। ता
मुखं॑ पुरस्ता॒त्पश्य॑न्तीः। मुखं॑न्दखि॒णतः॑॥६५॥

प॒श्चात्प॑र्या॑यन्। स प॒श्चात्प॑र्य॑वर्तयत। ता मुखं॑ पुरस्ता॒त्पश्य॑न्तीः।
मुखं॑न्दखि॒णतः॑। मुखं॑ प॒श्चात्। उ॒त्तर॑तः पर्या॑यन्। स उ॒त्तर॑तः
पर्य॑वर्तयत। ता मुखं॑ पुरस्ता॒त्पश्य॑न्तीः। मुखं॑न्दखि॒णतः॑।
मुखं॑ प॒श्चात्॥६६॥

मुखं॑मुत्तर॑तः। ऊ॒र्ध्वा उ॒दाय॑न्। स उ॒परि॑ष्टा॒न्यव॑र्तयत।
तास्स॑र्वतो॒मुखो॑ भू॒त्वाऽऽव॑यत्। ततो॒ वै तस्मै॑ प्र॒जा
अति॑ष्ठन्ता॒न्नाद्या॑य। य ए॒व वि॒द्वान्प॑रि च व॑र्तयते नि च।
प्र॒जाप॑तिरे॒व भू॒त्वा प्र॒जा अ॑त्ति। तिष्ठ॑न्तेऽस्मै प्र॒जा
अ॒न्नाद्या॑य। अ॒न्नाद॑ ए॒व भव॑ति॥६७॥

प्र॒जाप॑तिरकामयत ब॒होर्भू॑या॒न्थस्या॑मिति। स ए॒तन् द॑श॒होता॑रमपश्यत्।
तं प्रायु॑ङ्क्त। तस्य॒ प्रयु॑क्ति ब॒होर्भू॑या॒न्भव॑त्। यः का॒मये॑त
ब॒होर्भू॑या॒न्थस्या॑मिति। स द॑श॒होता॑रं प्रयु॑ञ्जीत। ब॒होरे॒व
भू॑या॒न्भव॑ति। सोऽका॑मयत वी॒रो म॒ आजा॑येतेति। स
द॑श॒होतु॑श्चतु॒र्होता॑र॒न्निर॑मिमीत। तं प्रायु॑ङ्क्त॥६८॥

तस्य॒ प्रयु॑क्तीन्द्रोऽजा॑यत। यः का॒मये॑त वी॒रो म॒ आजा॑येतेति।
स चतु॑र्होता॒रं प्रयु॑ञ्जीत। आऽस्य॑ वी॒रो जा॑यते। सोऽका॑मयत
प॒शुमा॑न्थस्या॒मिति॑। स चतु॑र्होतुः प॒श्च॒होता॑र॒न्निर॑मिमीत।
तं प्रायु॑ङ्क्त। तस्य॒ प्रयु॑क्ति प॒शुमा॑न॒भव॑त्। यः का॒मये॑त

पशुमान्थस्यामिति। स पञ्चहोतारं प्रयुञ्जीत॥६९॥

पशुमानेव भवति। सौऽकामयतुर्तवो मे कल्पेरन्निति। स पञ्चहोतुष्पट्ठोतारन्निरमिमीत। तं प्रायुङ्क्त। तस्य प्रयुक्त्युतवोऽस्मा अकल्पन्त। यः कामयेतुर्तवो मे कल्पेरन्निति। स षड्ढोतारं प्रयुञ्जीत। कल्पन्तेऽस्मा ऋतवः। सौऽकामयत सोमपस्सोमयाजी स्याम्। आ मे सोमपस्सोमयाजी जायेतेति॥७०॥

स षड्ढोतुस्सप्तहोतारन्निरमिमीत। तं प्रायुङ्क्त। तस्य प्रयुक्ति सोमपस्सोमयाज्यभवत्। आऽस्य सोमपस्सोमयाज्यजायत। यः कामयेत सोमपस्सोमयाजी स्याम्। आ मे सोमपस्सोमयाजी जायेतेति। स सप्तहोतारं प्रयुञ्जीत। सोमप एव सोमयाजी भवति। आऽस्य सोमपस्सोमयाजी जायते। स वा एष पशुः पञ्चधा प्रतितिष्ठति॥७१॥

पद्भिर्मुखेन। ते देवाः पशून् वित्वा। सुवर्गल्लोकमायन्। तेऽमुष्मिल्लोके व्यख्युध्यन्। तेऽब्रुवन्। अमुतः प्रदानवो उपजिजीविमेति। ते सप्तहोतारय्यं जविंधायायास्यम्। आङ्गीरसं प्राहिण्वन्। एतेनामुत्र कल्पयेति। तस्य वा इयङ्कृतिः॥७२॥

यदिदङ्किश्च। य एवैवैदं कल्पतेऽस्मै। स वा अयं मनुष्येषु यज्ञस्सप्तहोता। अमुत्र सद्ध्यो देवेभ्यो

हृव्यवैहति। य एववैद। उपैनय्यँज्ञो नमति। यो वै
चतुर्होतृणान्निदानवैद। निदानवान्भवति। अग्निहोत्रवै
दशहोतुर्निदानम्। दृशपूर्णमासौ चतुर्होतुः। चातुर्मास्यानि
पञ्चहोतुः। पशुबन्धुषड्वोतुः। सौम्योऽध्वरस्सप्तहोतुः। एतद्वै
चतुर्होतृणान्निदानम्। य एववैद। निदानवान्भवति॥ ७३॥

ब्रह्मवादिनो वदन्ति। किञ्चतुर्होतृणाञ्चतुर्होतृत्वमिति।
यदेवेषु चतुर्धा होतारः। तेन चतुर्होतारः। तस्माच्चतुर्होतार
उच्यन्ते। तच्चतुर्होतृणाञ्चतुर्होतृत्वम्। सोमो वै चतुर्होता।
अग्निः पञ्चहोता। धाता षड्वोता। इन्द्रस्सप्तहोता॥ १॥

प्रजापतिर्दशहोता। य एवञ्चतुर्होतृणामृद्धिं वेद। ऋध्नोत्येव।
य एषामेवं बन्धुतावैद। बन्धुमान्भवति। य एषामेवं कृप्तिवैद।
कल्पन्तेऽस्मै। य एषामेवमायतनवैद। आयतनवान्भवति। य
एषामेवं प्रतिष्ठावैद॥ २॥

प्रत्येव तिष्ठति। ब्रह्मवादिनो वदन्ति। दशहोता चतुर्होता।
पञ्चहोता षड्वोता सप्तहोता। अथ कस्माच्चतुर्होतार
उच्यन्त इति। इन्द्रो वै चतुर्होता। इन्द्रः खलु वै श्रेष्ठो
देवतानामुपदेशनात्। य एवमिन्द्रः श्रेष्ठदेवतानामुपदेशनाद्वेद।
वसिष्ठस्समानानां भवति। तस्माच्छ्रेष्ठमायन्तं प्रथमेनैवानु
बुध्यन्ते। अयमागन्। अयमवासादिति। कीर्तिरस्य
पूर्वाऽऽगच्छति जनतामायतः। अथो एनं प्रथमेनैवानु
बुध्यन्ते। अयमागन्। अयमवासादिति॥ ३॥

दखि॑णां प्रति॒ग्रही॑ष्यन्त्स॒प्तद॑श॒कृत्वोऽप॑न्यात्। आ॒त्मानं॑ मे॒व
समि॑न्धे। तेज॑से वी॒र्या॑य। अथो॑ प्र॒जाप॑तिरे॒वैनां॑ भू॒त्वा
प्रति॑ गृह्णाति। आ॒त्मनोऽना॑त्यै। यद्ये॑न॒मात्वि॑ज्याद्वृ॒तः
सन्त॑न्नि॒रह॑रेरन्। आ॒ग्नी॑ध्रे जुहु॒याद्व॑श॒होता॑रम्। च॒तुर्गृ॑ही॒तेना॑ज्ये॒न।
पु॒रस्ता॑त्प्र॒त्यङ्घ्रि॑ष्ठन्। प्र॒ति॒लो॒मवि॑ग्राह॑म्॥४॥

प्रा॒णाने॒वास्यो॑प॒ दा॑सयति। यद्ये॑नं पु॒नरु॑प॒ शि॒ख्ये॒युः। आ॒ग्नी॑ध्र
ए॒व जु॑हु॒याद्व॑श॒होता॑रम्। च॒तुर्गृ॑ही॒तेना॑ज्ये॒न। प॒श्चात्प्रा॑डासी॒नः।
अ॒नु॒लो॒मम॑वि॒ग्राह॑म्। प्रा॒णाने॒वास्मै॑ कल्पयति। प्राय॑श्चि॒त्ती
वा॒ग्धो॒तेत्यु॑तु॒मुख॑ऋ॒तुमु॒खे जु॑होति। ऋ॒तूने॒वास्मै॑ कल्पयति।
कल्प॑न्तेऽस्मा ऋ॒तवः॑॥५॥

कृ॒ता अ॑स्मा ऋ॒तव॑ आ॒यन्ति॑। षड्ढो॑ता॒ वै भू॒त्वा प्र॒जाप॑तिरि॒दः
सर्व॑म॒सृज॑त। स॒ मनो॑ऽसृजत। म॒नसो॑ऽधि॒ गाय॑त्रीम॒सृज॑त।
तद्गा॑य॒त्रीय्यं॑ आ॒र्च्छ॑त्। तामा॑ऽल॒भत॑। गा॒य॒त्रिया॑ अधि॒
छ॒न्दाः॑स्य॒सृज॑त। छ॒न्दो॒भ्योऽधि॑ साम॑। तथ्साम॑ यश॑
आ॒र्च्छ॑त्। तदा॑ऽल॒भत॑॥६॥

साम्नो॑ऽधि॒ यजू॑ःस्य॒सृज॑त। यजु॑भ्यो॑ऽधि॒ विष्णु॑म्।
तद्विष्णु॑य्यं॑ आ॒र्च्छ॑त्। तमा॑ऽल॒भत॑। विष्णो॑र॒ध्योष॑धीर॒सृज॑त।
ओष॑धी॒भ्योऽधि॑ सोम॑म्। तथ्सो॑म॒य्यं॑ आ॒र्च्छ॑त्।
तमा॑ऽल॒भत॑। सोमा॑दधि॒ प॒शून्सृ॑जत। प॒शुभ्यो॑ऽधीन्द्र॑म्॥७॥
तदिन्द्र॑य्यं॑ आ॒र्च्छ॑त्। तदे॑न॒न्नाति॑ प्राच्य॑वत। इन्द्र॑ इ॒व

यशस्वी भवति। य एवबैद। नैन्य्यँशोऽति प्रच्यवते।
 यद्वा इदङ्गिश्च। तथ्सर्वमुत्तान एवाङ्गीरसः प्रत्यगृह्णात्।
 तदेनं प्रतिगृहीतन्नाहिनत्। यत्किञ्च प्रतिगृहीयात्।
 तथ्सर्वमुत्तानस्त्वाङ्गीरसः प्रतिगृह्णत्वित्येव प्रतिगृहीयात्।
 इयव्वाँ उत्तान आङ्गीरसः। अनयैवैनत्प्रति गृह्णाति। नैनं
 हिनस्ति। बरुहिषा प्रतीयाद्वाव्वाँऽश्च वा। एतद्वै पशूनां प्रियं
 धाम। प्रियेणैवैनं धाम्ना प्रत्येति॥८॥

यो वा अविद्वान्निवर्तयते। विशीर्षा सपाप्माऽमुष्मिल्लोके
 भवति। अथ यो विद्वान्निवर्तयते। सशीर्षा विपाप्माऽमुष्मिल्लोके
 भवति। देवता वै सप्त पुष्टिकामा न्यवर्तयन्त। अग्निश्च
 पृथिवी च। वायुश्चान्तरिक्षश्च। आदित्यश्च द्यौश्च चन्द्रमाः।
 अग्निर्यवर्तयत। स साहस्रमपुष्यत्॥९॥

पृथिवी न्यवर्तयत। सौषधीभिर्वनस्पतिभिरपुष्यत्।
 वायुर्यवर्तयत। स मरीचीभिरपुष्यत्। अन्तरिक्षं न्यवर्तयत।
 तद्वयोभिरपुष्यत्। आदित्यो न्यवर्तयत। स रश्मिभिरपुष्यत्।
 द्यौर्यवर्तयत। सा नखत्रैरपुष्यत्। चन्द्रमा न्यवर्तयत।
 सौऽहोरात्रैरर्धमासैर्मासैर्ऋतुभिस्सव्वँत्सरेणापुष्यत्।
 तान्योषान्पुष्यति। यास्तेऽपुष्यन्। य एवबिद्वान्नि च
 वर्तयते परि च॥१०॥

तस्य वा अग्नेर्हरिण्यं प्रतिजग्रहुषः। अर्धमिन्द्रियस्यापाक्रामत्।

तदेतेनैव प्रत्यगृह्णात्। तेन वै सोऽर्धमिन्द्रियस्यात्मन्नुपाधत्त।
 अर्धमिन्द्रियस्यात्मन्नुपाधत्ते। य एवविद्वान् हिरण्यं
 प्रतिगृह्णाति। अथ योऽविद्वान्प्रति गृह्णाति। अर्धमस्येन्द्रियस्याप
 क्रामति। तस्य वै सोमस्य वासः प्रतिजग्रहुषः।
 तृतीयमिन्द्रियस्यापक्रामत्॥११॥

तदेतेनैव प्रत्यगृह्णात्। तेन वै स तृतीयमिन्द्रियस्यात्मन्नुपाधत्त।
 तृतीयमिन्द्रियस्यात्मन्नुपाधत्ते। य एवविद्वान् वासः प्रतिगृह्णाति।
 अथ योऽविद्वान्प्रति गृह्णाति। तृतीयमस्येन्द्रियस्याप
 क्रामति। तस्य वै रुद्रस्य गां प्रतिजग्रहुषः।
 चतुर्थमिन्द्रियस्यापक्रामत्। तामेतेनैव प्रत्यगृह्णात्।
 तेन वै स चतुर्थमिन्द्रियस्यात्मन्नुपाधत्त॥१२॥

चतुर्थमिन्द्रियस्यात्मन्नुपाधत्ते। य एवविद्वान्गां प्रतिगृह्णाति।
 अथ योऽविद्वान्प्रतिगृह्णाति। चतुर्थमस्येन्द्रियस्याप
 क्रामति। तस्य वै वरुणस्याश्वं प्रतिजग्रहुषः।
 पञ्चममिन्द्रियस्यापक्रामत्। तमेतेनैव प्रत्यगृह्णात्। तेन वै स
 पञ्चममिन्द्रियस्यात्मन्नुपाधत्त। पञ्चममिन्द्रियस्यात्मन्नुपाधत्ते।
 य एवविद्वानश्वं प्रतिगृह्णाति॥१३॥

अथ योऽविद्वान्प्रतिगृह्णाति। पञ्चममस्येन्द्रियस्याप
 क्रामति। तस्य वै प्रजापतेः पुरुषं प्रतिजग्रहुषः।
 षष्ठमिन्द्रियस्यापक्रामत्। तमेतेनैव प्रत्यगृह्णात्। तेन वै स
 षष्ठमिन्द्रियस्यात्मन्नुपाधत्त। षष्ठमिन्द्रियस्यात्मन्नुपाधत्ते। य

ए॒ववि॑द्वान्पुरु॑षं प्रति॒गृह्णा॑ति। अथ॒ योऽवि॑द्वान्प्रति॒गृह्णा॑ति।
ष॒ष्ठम॑स्येन्द्रि॒यस्या॑पं॒ क्राम॑ति॥१४॥

तस्य॒ वै मनो॑स्तल्पं॑ प्रति॒जग्र॑हुषः॑। स॒प्तम॑मिन्द्रि॒यस्या॑पं॒क्राम॑त्।
तमे॒तेनै॒व प्रत्य॑गृह्णात्। तेन॒ वै स स॑प्तमिन्द्रि॒यस्या॑त्मन्नुपा॒धत्त॑।
स॒प्तम॑मिन्द्रि॒यस्या॑त्मन्नुपा॒धत्ते। य ए॒ववि॑द्वान्स्तल्पं॑ प्रति॒
गृह्णा॑ति। अथ॒ योऽवि॑द्वान्प्रति॒गृह्णा॑ति। स॒प्तम॑मस्येन्द्रि॒यस्या॑पं॒
क्राम॑ति। तस्य॒ वा उ॑त्ता॒नस्या॑ङ्गीर॒सस्या॑प्रा॒णत्प्रति॑जग्र॑हुषः॑।
अ॒ष्टम॑मिन्द्रि॒यस्या॑पं॒क्राम॑त्॥१५॥

तदे॒तेनै॒व प्रत्य॑गृह्णात्। तेन॒ वै सोऽष्ट॑ममिन्द्रि॒यस्या॑त्मन्नुपा॒धत्त॑।
अ॒ष्टम॑मिन्द्रि॒यस्या॑त्मन्नुपा॒धत्ते। य ए॒ववि॑द्वान्प्रा॒णत्प्रति॑गृह्णाति।
अथ॒ योऽवि॑द्वान्प्रति॒गृह्णा॑ति। अ॒ष्टम॑मस्येन्द्रि॒यस्या॑पं॒ क्राम॑ति।
यद्वा इ॒दङ्कि॑श्च। तथ्सर्व॑मुत्ता॒न ए॒वाङ्गीर॑सः प्रत्य॑गृह्णात्।
तदे॒नं प्रति॑गृहीत॒न्नाहि॑नत्। यत्कि॑श्च॒ प्रति॑गृही॒यात्।
तथ्सर्व॑मुत्ता॒नस्त्वा॑ङ्गीर॒सः प्रति॑गृह्णा॒त्वित्ये॒व प्रति॑गृही॒यात्।
इ॒यव्वा॑ उ॒त्ता॒न आ॑ङ्गीर॒सः। अ॒नये॑वैन॒त्प्रति॑ गृह्णाति। नैनं॑
हि॒नस्ति॥१६॥

ब्र॒ह्मवा॑दि॒नो वद॑न्ति। यद्दश॑हो॒तार॑स्स॒त्रमा॑स॒त। केन॒ ते
गृ॒हप॑ति॒नाऽऽर्ध्व॑वन्। केन॑ प्र॒जा अ॑सृज॒न्तेति॑। प्र॒जाप॑ति॒ना
वै ते गृ॒हप॑ति॒नाऽऽर्ध्व॑वन्। तेन॑ प्र॒जा अ॑सृज॒न्त।
यच्चतु॑र्हो॒तार॑स्स॒त्रमा॑स॒त। केन॒ ते गृ॒हप॑ति॒नाऽऽर्ध्व॑वन्।
केनौष॑धीरसृज॒न्तेति॑। सोमे॑न॒ वै ते गृ॒हप॑ति॒नाऽऽर्ध्व॑वन्॥१७॥

तेनौषधीरसृजन्त। यत्पञ्चहोतारस्सत्रमासंत। केन ते
 गृहपतिनाऽऽर्ध्ववन्। केनैभ्यो लोकेभ्योऽसुरान्प्राणुदन्त।
 केनैषां पशूनवृञ्जतेति। अग्निना वै ते गृहपतिनाऽऽर्ध्ववन्।
 तेनैभ्यो लोकेभ्योऽसुरान्प्राणुदन्त। तेनैषां पशूनवृञ्जत।
 यथ्यङ्गोतारस्सत्रमासंत। केन ते गृहपतिनाऽऽर्ध्ववन्॥१८॥

केनतूनकल्पयन्तेति। धात्रा वै ते गृहपतिनाऽऽर्ध्ववन्।
 तेनतूनकल्पयन्त। यथ्सप्तहोतारस्सत्रमासंत। केन ते
 गृहपतिनाऽऽर्ध्ववन्। केन सुवरायन्। केनमाल्लौकान्थ्समतन्वन्निति।
 अर्यम्णा वै ते गृहपतिनाऽऽर्ध्ववन्। तेन सुवरायन्।
 तेनमाल्लौकान्थ्समतन्वन्निति॥१९॥

एते वै देवा गृहपतयः। तान् य एवविद्वान्। अप्यन्यस्य
 गार्हपते दीर्घते। अवान्तरमेव सत्रिणामृध्नोति। यो
 वा अर्यमणवैद। दानकामा अस्मै प्रजा भवन्ति। यज्ञो
 वा अर्यमा। आर्यावसतिरिति वै तमाहुर्न्य प्रशंसन्ति।
 आर्यावसतिर्भवति। य एववैद॥२०॥

यद्वा इदङ्किञ्च। तथ्सर्वश्चतुर्होतारः। चतुर्होतृभ्योऽधि यज्ञो
 निर्मितः। स य एवविद्वान् विवदेत। अहमेव भूयो वेद।
 यश्चतुर्होतृन् वेदेति। स ह्येव भूयो वेद। यश्चतुर्होतृन् वेद।
 यो वै चतुर्होतृणां होतृन् वेद। सर्वासु प्रजास्वन्नमत्ति॥२१॥

सर्वा दिशोऽभि जयति। प्रजापतिर्वै दशहोतृणां होता।

सोमश्चतुर्होतृणां॑ होता। अग्निः पञ्चहोतृणां॑ होता।
 धाता षड्होतृणां॑ होता। अर्यमा सप्तहोतृणां॑ होता।
 एते वै चतुर्होतृणां॑ होतारः। तान् य एवब्रूद। सर्वासु
 प्रजास्वन्नमत्ति। सर्वा दिशोऽभि जयति॥ २२॥

प्रजापतिः प्रजास्सृष्ट्वा व्यस्रंसत। स हृदयं भूतोऽशयत्।
 आत्मन् हा ३ इत्यह्वयत्। आपः प्रत्यशृण्वन्।
 ता अग्निहोत्रेणैव यज्ञक्रतुनोप पर्यावर्तन्त। ताः
 कुसिन्धुमुपौहन्। तस्मादग्निहोत्रस्य यज्ञक्रतोः। एकं
 ऋत्विक्। चतुष्कृत्वोऽह्वयत्। अग्निर्वायुरादित्यश्चन्द्रमाः॥ २३॥

ते प्रत्यशृण्वन्। ते दृशपूर्णमासाभ्यामेव यज्ञक्रतुनोप
 पर्यावर्तन्त। त उपौहःश्चत्वार्यङ्गानि। तस्माद्दृशपूर्णमासयोर्यज्ञक्रतोः
 चत्वारं ऋत्विजः। पञ्चकृत्वोऽह्वयत्। पशवः प्रत्यशृण्वन्।
 ते चातुर्मास्यैरेव यज्ञक्रतुनोप पर्यावर्तन्त। त उपौहल्लोमं छवीं
 मांसमस्थिं मज्जानम्। तस्माच्चातुर्मास्यानोर्यज्ञक्रतोः॥ २४॥

पञ्चर्त्विजः। षट्कृत्वोऽह्वयत्। ऋतवः प्रत्यशृण्वन्। ते
 पशुबन्धेनैव यज्ञक्रतुनोप पर्यावर्तन्त। त उपौहन्थस्तनावाण्डौ
 शिशमवांश्च प्राणम्। तस्मात्पशुबन्धस्य यज्ञक्रतोः।
 षट्त्विजः। सप्तकृत्वोऽह्वयत्। होत्राः प्रत्यशृण्वन्।
 तास्सौम्येनैवाध्वरेण यज्ञक्रतुनोप पर्यावर्तन्त॥ २५॥

ता उपौहन्थसप्त शीर्षण्यान्प्राणान्। तस्मात्सौम्यस्याध्वरस्य
 यज्ञक्रतोः। सप्त होत्राः प्राचीर्वषट्कुर्वन्ति। दशकृत्वोऽह्वयत्।

तपः॑ प्रत्य॑शृणोत्। तत्कर्म॑णैव संव॑त्सरेण॒ सर्वैर्यज्ञ॑क्रतुभि॒रुप॑
 पूर्याव॑र्तत। तत्सर्व॑मा॒त्मान॑म॒परिव॑र्गमु॒पौह॑त्। तस्मा॑त्संव॑त्सरे
 सर्वे॑ यज्ञ॑क्रतवोऽव॑रुध्यन्ते। तस्मा॒द्वश॑होता॒ चतु॑र्होता।
 पञ्च॑होता॒ षड्भो॑ता स॒प्तहो॑ता। एक॑होत्रे ब॒लिः॑ ह॒रन्ति॑।
 हर॑न्त्यस्मै प्र॒जा ब॒लिम्। ऐ॒नम॑प्रतिख्यातङ्गच्छति। य
 ए॒ववै॑द॥ २६॥

प्र॒जाप॑तिः॒ पुरु॑षमसृजत। सोऽग्नि॑रब्रवीत्। ममा॒यम॑न्नम॒स्त्विति॑।
 सोऽबि॑भेत्। सर्व॑वै मा॒ऽयं प्र ध॑र॒ष्यतीति॑। स
 ए॒ताः॑श्चतु॑र्होत॒वृना॑त्म॒स्पर॑णानपश्यत्। तान॑जुहोत्। तैर्वै
 स आ॒त्मान॑म॒स्पृणो॑त्। यद॑ग्निहोत्रञ्जुहोति। एक॑होतारमे॒व
 तद्य॑ज्ञक्रतुमा॑प्नोत्यग्निहोत्रम्॥ २७॥

कु॒सिन्ध॑श्चा॒त्मन॑स्स्पृणोति। आ॒दि॒त्यस्य॑ च सा॒युज्य॑ङ्गच्छति।
 च॒तु॒रु॒न्नय॑ति। चतु॑र्होतारमे॒व तद्य॑ज्ञक्रतुमा॑प्नोति दर्शपूर्णमा॒सौ।
 च॒त्वारि॑ चा॒त्मनोऽङ्गानि॑ स्पृणोति। आ॒दि॒त्यस्य॑ च
 सा॒युज्य॑ङ्गच्छति। च॒तु॒रु॒न्नय॑ति। स॒मित्प॑ञ्चमी। पञ्च॑होतारमे॒व
 तद्य॑ज्ञक्रतुमा॑प्नोति चातु॒र्मास्यानि॑। लोम॑ छ॒वीं मा॒ऽसम॑स्थिं
 म॒ज्जान॑म्॥ २८॥

तानि॑ चा॒त्मन॑स्स्पृणोति। आ॒दि॒त्यस्य॑ च सा॒युज्य॑ङ्गच्छति।
 च॒तु॒रु॒न्नय॑ति। द्वि॒र्जुहो॑ति। षड्भो॑तारमे॒व तद्य॑ज्ञक्रतुमा॑प्नोति
 पशु॑बन्धम्। स्तना॑वा॒ण्डौ शि॒श्नम॑वा॒ञ्च प्रा॑णम्। तानि॑
 चा॒त्मन॑स्स्पृणोति। आ॒दि॒त्यस्य॑ च सा॒युज्य॑ङ्गच्छति।

च॒तुरु॒न्नय॑ति। द्वि॒र्जुहो॑ति॥ २९॥

स॒मि॒त्सं॑स॒मी। स॒प्तहो॑तारमे॒व तद्य॑ज्ञ॒क्रतु॑मा॒प्नोति॑ सौ॒म्यम॑ध्व॒रम्।
स॒प्त चा॒त्मन॑श्शी॒घ्र॒ण्यान्प्रा॑णान्थ॒स्पृणो॑ति। आ॒दि॒त्यस्य॑ च॒
सायु॑ज्यङ्गच्छति। च॒तुरु॒न्नय॑ति। द्वि॒र्जुहो॑ति। द्वि॒र्निर्मा॑ष्टि। द्विः
प्राश्ना॑ति। द॒शहो॑तारमे॒व तद्य॑ज्ञ॒क्रतु॑मा॒प्नोति॑ स॒वँ॒थ्स॒रम्।
सर्व॑श्चा॒त्मान॑म॒परि॑वर्गः३ स्पृ॒णोति॑। आ॒दि॒त्यस्य॑ च॒
सायु॑ज्यङ्गच्छति॥ ३०॥

प्र॒जाप॑तिर॒काम॑यत् प्र जा॑येयेति॑। स तपो॑ऽतप्यत।
सो॑ऽन्तर्वा॒नभ॑वत्। स हरि॑तश्श्या॒वोऽभ॑वत्। तस्मा॒त्थस्य॑न्तर्व॒ली।
हरि॑णी स॒ती श्या॒वा भ॑वति। स वि॒जाय॑मानो गर्भे॑णाताम्यत्।
स ता॒न्तः कृ॒ष्णश्श्या॒वोऽभ॑वत्। तस्मा॑त्ता॒न्तः कृ॒ष्णश्श्या॒वो
भ॑वति। तस्या॑सु॒रेवाजी॑वत्॥ ३१॥

तेना॑सु॒नाऽसु॑रान॒सृज॑त। तद॑सु॒राणाम॑सु॒रत्व॑म्। य
ए॒वम॑सु॒राणाम॑सु॒रत्व॑वै॒दं। अ॒सु॒मा॒ने॒व भ॑वति। नै॒न॒मसु॑र्जहाति।
सो॑ऽसु॒रान्थ॒सृष्ट्वा पि॑ते॒वाम॑न्यत। तद॑नु॒ पित॑रु॒न॒सृज॑त। तत्पि॑तृ॒णां
पि॑तृत्वम्। य ए॒वं पि॑तृ॒णां पि॑तृत्ववै॒दं। पि॑ते॒वैव॒ स्वाना॑
भ॑वति॥ ३२॥

यन्त्य॑स्य पि॒तरो॒ हव॑म्। स पि॒तृन्थ॒सृष्ट्वाऽऽम॑नस्यत्।
तद॑नु॒ मनु॑ष्या॒न॒सृज॑त। तन्म॑नु॒ष्या॒णां म॑नुष्यत्वम्।
य ए॒वं म॑नु॒ष्या॒णां म॑नुष्यत्ववै॒दं। म॒न॒स्व्ये॒व भ॑वति।

नैनं॒ मनु॑र्जहाति। तस्मै॑ मनु॒ष्या॑न्त्ससृ॒जाना॑य। दिवा॑
दे॒व॒त्राऽभ॑वत्। तदनु॑ दे॒वान॑सृजत। तद्दे॒वाना॑न्दे॒वत्व॑म्। य
ए॒वन्दे॒वाना॑न्दे॒वत्व॑वै॒दं। दिवा॑ है॒वास्य॑ दे॒व॒त्रा भ॑वति। तानि॑
वा ए॒तानि॑ च॒त्वार्य॑म्भा॒ँसि। दे॒वा म॑नु॒ष्याः॑ पि॒तरोऽसु॑राः।
तेषु॑ स॒र्वेष्व॑म्भो॒ नभ॑ इव भवति। य ए॒ववै॑दं॥ ३३॥

ब्र॒ह्म॒वादि॒नो वद॑न्ति। यो वा इ॒मव्वि॑द्यात्। यतोऽयं॑ प॒वते।
यद॑भि॒ प॒वते। यद॑भि॒ संप॑वते। स॒र्वमायु॑रियात्। न
पु॒राऽऽयु॑षः॒ प्र मी॑येत। प॒शुमा॑न्त्स्यात्। वि॒न्देत् प्र॒जाम्।
यो वा इ॒मव्वै॑दं॥ ३४॥

यतोऽयं॑ प॒वते। यद॑भि॒ प॒वते। यद॑भि॒ संप॑वते। स॒र्वमायु॑रेति।
न पु॒राऽऽयु॑षः॒ प्र मी॑यते। प॒शुमा॑न्भवति। वि॒न्देत् प्र॒जाम्।
अ॒द्ध्यः प॑वते। अ॒पोऽभि॑ प॒वते। अ॒पोऽभि॑ संप॒वते॥ ३५॥

अ॒स्याः प॑वते। इ॒माम॑भि॒ प॒वते। इ॒माम॑भि॒ संप॑वते।
अ॒ग्नेः प॑वते। अ॒ग्निम॑भि॒ प॒वते। अ॒ग्निम॑भि॒ सं प॑वते।
अ॒न्तरि॑ख्यात्प॒वते। अ॒न्तरि॑ख्यम॒भि प॑वते। अ॒न्तरि॑ख्यम॒भि
सं प॑वते। आ॒दि॒त्यात्प॑वते॥ ३६॥

आ॒दि॒त्यम॑भि॒ प॒वते। आ॒दि॒त्यम॑भि॒ सं प॑वते। द्योः प॑वते।
दि॒वंम॑भि॒ प॒वते। दि॒वंम॑भि॒ सं प॑वते। दि॒ग्भ्यः प॑वते। दि॒शोऽभि॑
प॒वते। दि॒शोऽभि॑ संप॒वते। स यत्पु॑रस्ताद्वाति। प्रा॒ण ए॒व भू॑त्वा
पु॒रस्ता॑द्वाति॥ ३७॥

तस्मात्पुरस्ताद्धान्तम्। सर्वा प्रजाः प्रति नन्दन्ति। प्राणो हि प्रियः प्रजानाम्। प्राण इव प्रियः प्रजानां भवति। य एवैवैदं। स वा एष प्राण एव। अथ यद्वर्षिणतो वाति। मातरिश्चैव भूत्वा दर्विणतो वाति। तस्माद्वर्षिणतो वान्तर्विद्यात्। सर्वा दिश आ वाति॥३८॥

सर्वा दिशोऽनु वि वाति। सर्वा दिशोऽनु सध्वंतीति। स वा एष मातरिश्चैव। अथ यत्पश्चाद्वर्षिणतो पवमान एव भूत्वा पश्चाद्वर्षिणतो पृतमस्मा आहरन्ति। पृतमुपहरन्ति। पृतमश्वाति। य एवैवैदं। स वा एष पवमान एव॥३९॥

अथ यदुत्तरतो वाति। सवितैव भूत्वोत्तरतो वाति। सवितैव स्वानां भवति। य एवैवैदं। स वा एष सवितैव। ते य एनं पुरस्तादायन्तमुपवदन्ति। य एवास्य पुरस्तात्पाप्मानः। तांस्तेऽप घ्नन्ति। पुरस्तादितरान्पाप्मानस्सचन्ते। अथ य एनन्दर्विणतो आयन्तमुपवदन्ति॥४०॥

य एवास्य दर्विणतः पाप्मानः। तांस्तेऽप घ्नन्ति। दर्विणत इतरान्पाप्मानस्सचन्ते। अथ य एनं पश्चादायन्तमुपवदन्ति। य एवास्य पश्चात्पाप्मानः। तांस्तेऽप घ्नन्ति। पश्चादितरान्पाप्मानस्सचन्ते। अथ य एनमुत्तरतो आयन्तमुपवदन्ति। य एवास्योत्तरतः पाप्मानः। तांस्तेऽप घ्नन्ति॥४१॥

उत्तर॑त इ॒तरा॑न्या॒प्मन॑स्सचन्ते। तस्मा॑दे॒ववि॑द्वान्। वी॒वं नृ॑त्येत्।
 प्रे॒वं च॑लेत्। व्यस्ये॑वा॒ख्यौ भा॑षेत। म॒ण्टये॑दिव। क्रा॒थये॑दिव।
 शृ॒ङ्गाये॑ते॒व। उ॒त मो॑प॒ वदे॑युः। उ॒त मे॑ पा॒प्मान॑म॒प॒ हन्यु॑रिति॑।
 स या॒न्दिश॑ꣳ स॒निमे॑ष्यन्थ॒स्यात्। य॒दा ता॑न्दि॒शव्वा॑तो॒ वा॒यात्।
 अथ॑ प्र॒वे॒यात्। प्र वा॑ धा॒वये॑त्। सा॒तमे॑व र॒दित॑व्यूढङ्ग॒न्धम॑भि
 प्रच्य॑वते। आऽस्य॑ त॒ञ्जन॑प॒दं पूर्वा॑ की॒र्तिर्गच्छ॑ति। दान॑कामा
 अस्मै॑ प्र॒जा भ॑वन्ति। य ए॒ववै॑द॥४२॥

प्र॒जाप॑ति॒स्सोम॑ꣳ राजा॑नमसृजत। तन्न॑यो वेदा॒
 अन्व॑सृज्यन्त। तान् ह॒स्तेऽकुरु॑त। अथ॑ ह सीता॑
 सावि॑त्री। सोम॑ꣳ राजा॑नश्चकमे। श्र॒द्धामु॑ स च॑कमे। साऽऽहं
 पि॒तरं॑ प्र॒जाप॑तिमु॒प॒स॒सारा॑। तꣳ हो॑वाच। नम॑स्ते अस्तु
 भग॑वः। उप॑ त्वाऽयानि॥४३॥

प्र त्वा॑ पद्ये। सोम॑वै राजा॑नङ्कामये। श्र॒द्धामु॑ स का॑मयत्
 इति॑। तस्या॑ उ॒ ह स्था॑ग॒रम॑लङ्का॒रङ्क॑ल्पयित्वा। दश॑होतारं
 पुर॑स्ता॒द्या॒ख्याय॑। चतु॑होतार॒न्दखि॑णतः। पञ्च॑होतारं प॒श्चात्।
 षड्दो॑तारमुत्तर॒तः। सप्त॑होतारमु॒परि॑ष्ठात्। स॒म्भा॒रैश्च॑ प॒र्निभि॑श्च
 मुखे॑ऽलङ्कृत्य॥४४॥

आऽस्यार्ध॑वै॒व्राज॑। ताꣳ हो॑दी॒ख्योवा॑च। उप॒ मा वर्त॑स्वेति॑।
 तꣳ हो॑वाच। भो॒गन्तु॑ म॒ आच॑र॒ख्वा। ए॒तन्म॒ आच॑र॒ख्वा। यत्ते॑
 पा॒णावि॑ति। तस्या॑ उ॒ ह त्री॑न् वेदा॒न्प्रद॑दौ। तस्मा॑दुह॒ स्त्रियो॑

भोगमैव हारयन्ते। स यः कामयेत प्रियस्स्यामिति॥४५॥

यवाँ कामयेत प्रियस्स्यादिति। तस्मा एतः स्थांगरमलङ्कारङ्कल्पयित्वा
दशहोतारं पुरस्ताद्वाख्याय। चतुर्होतारन्दखिणतः।
पञ्चहोतारं पश्चात्। षड्होतारमुत्तरतः। सप्तहोतारमुपरिष्ठात्।
संभारैश्च पत्निभिश्च मुखेऽलङ्कृत्य। आस्यार्धव्रजेत्। प्रियो
हैव भवति॥४६॥

ब्रह्मात्मन्वदसृजत। तदकामयत। समात्मना पद्येयेति।
आत्मन्नात्मन्नित्यामन्त्रयत। तस्मै दशमं हूतः प्रत्यशृणोत्।
स दशहूतोऽभवत्। दशहूतो ह वै नामैषः। तवाँ एतन्दशहूतं
सन्तम्। दशहोतेत्याचरन्ते पुरोख्येण। पुरोख्यप्रिया इव हि
देवाः॥४७॥

आत्मन्नात्मन्नित्यामन्त्रयत। तस्मै सप्तमं हूतः प्रत्यशृणोत्।
स सप्तहूतोऽभवत्। सप्तहूतो ह वै नामैषः। तवाँ
एतं सप्तहूतं सन्तम्। सप्तहोतेत्याचरन्ते पुरोख्येण।
पुरोख्यप्रिया इव हि देवाः। आत्मन्नात्मन्नित्यामन्त्रयत। तस्मै
षष्ठं हूतः प्रत्यशृणोत्। स षड्हूतोऽभवत्॥४८॥

षड्हूतो ह वै नामैषः। तवाँ एतं षड्हूतं सन्तम्।
षड्होतेत्याचरन्ते पुरोख्येण। पुरोख्यप्रिया इव हि देवाः।
आत्मन्नात्मन्नित्यामन्त्रयत। तस्मै पञ्चमं हूतः प्रत्यशृणोत्।
स पञ्चहूतोऽभवत्। पञ्चहूतो ह वै नामैषः। तवाँ एतं

पञ्चहूतः सन्तम्। पञ्चहोतेत्याचरष्यते पुरोख्येण॥४९॥

पुरोख्यप्रिया इव हि देवाः। आत्मन्नात्मन्नित्यामन्त्रयत। तस्मै चतुर्थः हूतः प्रत्यशृणोत्। स चतुर्हूतोऽभवत्। चतुर्हूतो ह वै नामैषः। तर्वा एतश्चतुर्हूतः सन्तम्। चतुर्होतेत्याचरष्यते पुरोख्येण। पुरोख्यप्रिया इव हि देवाः। तमब्रवीत्। त्वयै मे नेदिष्ठः हूतः प्रत्यश्रौषीः। त्वयैनानाख्यातार इति। तस्मान्नु हैनाःश्चतुर्होतार इत्याचरष्यते। तस्माच्छुश्रूषुः पुत्राणां हृद्यतमः। नेदिष्ठो हृद्यतमः। नेदिष्ठो ब्रह्मणो भवति। य एवैवैदं॥५०॥

जुष्टो दमूना अतिथिर्दुरोणे। इमन्नो यज्ञमुप याहि विद्वान्। विश्वा अग्नेऽभियुजो विहत्य। शत्रूयतामा भरा भोजनानि। अग्ने शर्ध महते सौभगाय। तव द्युम्नान्युत्तमानि सन्तु। सञ्जास्पत्यः सुयममा कृणुष्व। शत्रूयतामभि तिष्ठा महाः सि। अग्ने यो नोऽभितो जनः। वृको वारो जिघांसति॥१॥

ताःस्त्ववृत्रहञ्जहि। वस्वस्मभ्यमा भरा। अग्ने यो नोऽभिदासति। समानो यश्च निष्पः। इध्मस्येव प्रख्यायतः। मा तस्योच्छेषि किञ्चन। त्वमिन्द्राभिभूरसि। देवो विज्ञातवीर्यः। वृत्रहा पुरुचेतनः। अप प्राच इन्द्र विश्वाः अमित्रान्॥२॥

अपापांचो अभिभूते नुदस्व। अपोदीचो अपशूराधरा च ऊरौ।

यथा तव शर्मन्मदैम। तमिन्द्रं वाँजयामसि। महे वृत्राय हन्तवे।
 स वृषा वृषभो भुवत्। युजे रथंङ्गवेषणं हरिभ्याम्। उप
 ब्रह्माणि जुजुषाणमस्थुः। विबाधिष्ठास्य रोदसी महित्वा।
 इन्द्रो वृत्राण्यप्रतीजघ्नवान्॥३॥

हव्यवाहमभिमातिषाहम्। रख्योहणं पृतनासु जिष्णुम्।
 ज्योतिष्मन्तन्दीद्यतं पुरन्धिम्। अग्निः स्विष्टकृतमा हुवेम।
 स्विष्टमग्ने अभि तत्पृणाहि। विश्वा देव पृतना अभि प्या।
 उरुन्नः पन्थां प्रदिशन्विभाहि। ज्योतिष्मद्धेह्यजरन्न आयुः।
 त्वामग्ने हविष्मन्तः। देवं मर्तास ईडते॥४॥

मन्ये त्वा जातवेदसम्। स हव्या वरख्यानुषक्। विश्वानि
 नो दुर्गहा जातवेदः। सिन्धुन्न नावा दुरिताऽति पर्षि। अग्ने
 अत्रिवन्मनसा गृणानः। अस्माकं बोध्यविता तनूनाम्। पूषा
 गा अन्वेतु नः। पूषा रख्यत्वर्वतः। पूषा वाजः सनोतु नः।
 पूषेमा आशा अनुवेद सर्वाः॥५॥

सो अस्माः अभयतमेन नेषत्। स्वस्तिदा अघृणिस्सर्ववीरः।
 अप्रयुच्छन्पुर एतु प्रजानन्न। त्वमग्ने सप्रथा असि। जुष्टो होता
 वरेण्यः। त्वया यज्ञं वितन्वते। अग्नी रख्याः सि सेधति।
 शुक्रशोचिरमर्त्यः। शुचिः पावक ईड्यः। अग्ने रख्या णो
 अहंसः॥६॥

प्रति ष्म देव रीषतः। तपिष्ठैरजरो दह। अग्ने हंसि

न्यत्रिणम्। दीद्यन्मर्त्येष्व। स्वे र्ष्ये शुचिव्रत। आ
वात वाहि भेषजम्। वि वात वाहि यद्रपः। त्वं हि
विश्वभेषजः। देवानान्दूत ईयसे। द्वाविमौ वातौ वातः॥७॥

आ सिन्धोरा परावतः। दर्ष्यं मे अन्य आवातु। परान्यो
वातु यद्रपः। यद्दो वात ते गृहे। अमृतस्य निधिहितः।
ततो नो देहि जीवसे। ततो नो धेहि भेषजम्। ततो नो मह
आवह। वात आवातु भेषजम्। शम्भूर्मयोभूर्नो हृदे॥८॥

प्र ण आयूःषि तारिषत्। त्वमग्ने अयासि। अया सन्मनसा
हितः। अया सन् हव्यमूहिषे। अया नो धेहि भेषजम्। इष्टो
अग्निराहुतः। स्वाहाकृतः पिपर्तु नः। स्वगा देवेभ्य इदन्नमः।
कामो भूतस्य भव्यस्य। सम्राडेको विराजति॥९॥

स इदं प्रति पप्रथे। ऋतूनुत्सृजते वशी। कामस्तदग्रे
समवर्तताधि। मनसो रेतः प्रथमय्यँदासीत्। सतो
बन्धुमसंति निरविन्दन्। हृदि प्रतीष्या कवयो मनीषा।
त्वया मन्यो सरथमारुजन्तः। हर्षमाणसो धृषता
मरुत्वः। तिग्मेषव आयुधा सशिशानाः। उप प्रयन्ति नरो
अग्निरूपाः॥१०॥

मन्युर्भगो मन्युरेवास देवः। मन्युरहोता वरुणो विश्ववेदाः।
मन्युर्विश ईडते देवयन्तीः। पाहि नो मन्यो तपसा श्रमेण।
त्वमग्ने व्रतभृच्छुचिः। देवा आसादया इह। अग्ने हव्याय

वोढवे। व्रतानुबिभ्रद्वतपा अदाभ्यः। यजां नो देवाः
अजरस्सुवीरः। दधद्रत्नानि सुविदानो अग्ने। गोपाय नो
जीवसे जातवेदः॥११॥

चख्षुषो हेते मनसो हेते। वाचो हेते ब्रह्मणो हेते। यो
माऽघायुरभिदासति। तमग्ने मेन्या मेनिङ्कुणु। यो मा चख्षुषा
यो मनसा। यो वाचा ब्रह्मणाऽघायुरभिदासति। तयाऽग्ने
त्वं मेन्या। अमुममेनिङ्कुणु। यत्किश्चासौ मनसा यच्च वाचा।
यज्ञैर्जुहोति यजुषा हविर्भिः॥१२॥

तन्मृत्युर्निर्ऋत्या सविंदानः। पुरादिष्टादाहुतीरस्य हन्तु।
यातुधाना निर्ऋतिरादुरख्यः। ते अस्य घन्त्वन्तेन सत्यम्।
इन्द्रेषिता आज्यमस्य मध्नन्तु। मा तत्समृद्धिं यदसौ करोति।
हन्मि तेऽहङ्कृतं हविः। यो मे घोरमचीकृतः। अपाश्चौ त
उभौ बाहू। अपं नह्याम्यास्यम्॥१३॥

अपं नह्यामि ते बाहू। अपं नह्याम्यास्यम्। अग्नेर्देवस्य
ब्रह्मणा। सर्वन्तेऽवधिषङ्कृतम्। पुराऽमुष्यं वषट्कारात्।
यज्ञन्देवेषु नस्कृधि। स्विष्टमस्माकं भूयात्। माऽस्मान्प्रापन्नरातयः।
अन्ति दूरे सतो अग्ने। भातृव्यस्याभिदासतः॥१४॥

वषट्कारेण वज्रेण। कृत्याः हन्मि कृतामहम्। यो मा
नक्तन्दिवा सायम्। प्रातश्चाहो निपीयति। अद्या तमिन्द्र
वज्रेण। भातृव्यं पादयामसि। इन्द्रस्य गृहोऽसि तन्त्वा।

प्रपद्ये सगुस्साश्वः। सह यन्मे अस्ति तेन। ईडे
अग्निर्विपश्चितम्॥१५॥

गिरा यज्ञस्य साधनम्। श्रुष्टीवानन्धितावानम्। अग्ने शकेम
ते वयम्। यमन्देवस्य वाजिनः। अति द्वेषांसि
तरेम। अवतं मा समनसौ समोकसौ। सचेतसौ
सरेतसौ। उभौ मामवतञ्जातवेदसौ। शिवौ भवतमद्य नः।
स्वयङ्कुण्वानस्सुगमप्रयावम्॥१६॥

तिग्मशृङ्गो वृषभश्शोशुचानः। प्रत्नं सधस्थमनु पश्यमानः।
आ तन्तुमग्निर्दिव्यन्ततान। त्वन्नस्तन्तुरुत सेतुरग्ने। त्वं
पन्था भवसि देवयानः। त्वयाऽग्ने पृष्ठव्वयमारुहेम। अथा
देवैस्सधमादं मदेम। उदुत्तमं मुमुग्धि नः। वि पाशं
मध्यमश्चत। अवाधमानि जीवसे॥१७॥

वयं सोम व्रते तव। मनस्तनूषु बिभ्रतः। प्रजावन्तो
अशीमहि। इन्द्राणी देवी सुभगा सुपत्नी। उदंशेन
पतिविद्ये जिगाय। त्रिशदस्या जघनय्यौजनानि। उपस्थ
इन्द्रः स्थविरं बिभर्ति। सेना ह नाम पृथिवी धनञ्जया।
विश्वव्यचा अदितिस्सूर्यत्वक्। इन्द्राणी देवी प्रासहा
ददाना॥१८॥

सा नो देवी सुहवा शर्म यच्छतु। आत्वाऽहार्षमन्तरभूः।
ध्रुवस्तिष्ठाविचाचलिः। विशस्त्वा सर्वा वाञ्छन्तु। मा

त्वद्राष्ट्रमधिं भ्रशत्। ध्रुवा द्यौर्ध्रुवा पृथिवी। ध्रुवविंश्वमिदञ्जगत्।
ध्रुवा ह पर्वता इमे। ध्रुवो राजा विशामयम्। इहैवैधि मा
व्यथिष्ठाः॥१९॥

पर्वत इवाविचाचलिः। इन्द्र इवेह ध्रुवस्तिष्ठ। इह राष्ट्रमु
धारय। अभितिष्ठ पृतन्यतः। अधरे सन्तु शत्रवः। इन्द्र इव
वृत्रहा तिष्ठ। अपः ख्वेत्राणि सञ्जयन्। इन्द्र एणमदीधरत्।
ध्रुवन्ध्रुवेण हविषा। तस्मै देवा अधिब्रवन्। अयश्च
ब्रह्मणस्पतिः॥२०॥

जुष्टी नरो ब्रह्मणा वः पितृणाम्। अख्वमव्ययन्न किलारिषाथ।
यच्छक्करीषु बृहता रवेण। इन्द्रे शुष्ममदधाथा वसिष्ठाः।
पावका नस्सरस्वती। वाजैर्भिर्वाजिनीवती। यज्ञघ्नं धिया
वसुः। सरस्वत्यभिना नेषि वस्यः। मा पस्फरीः पर्यसा
मा न आधक्। जुषस्व नस्सरख्या वेश्या च॥२१॥

मा त्वख्वेत्राण्यरणानि गन्म। वृञ्जे हविर्नमसा बृहिरग्नौ।
अयामि सुगृह्यतवती सुवृक्तिः। अम्यख्वि सद्म सद्मे
पृथिव्याः। अश्रायि यज्ञस्सूर्ये न चख्वः। इहार्वाश्चमति ह्वये।
इन्द्रञ्जैत्राय जेतवे। अस्माकमस्तु केवलः। अर्वाश्चमिन्द्रममृतो
हवामहे। यो गोजिद्धनजिदश्चजिद्यः॥२२॥

इमन्नो यज्ञविह्वे जुषस्व। अस्य कुर्मो हरिवो मेदिनन्त्वा।
असंमृष्टो जायसे मातृवोश्शुचिः। मन्द्रः कविरुदतिष्ठो

वि॒वस्व॑तः। घृ॒तेन॑ त्वा वर्ध॑यन्न॒ग्र आ॑हुत। धू॒मस्ते॑
के॒तुर॑भवद्वि॒वि श्रि॑तः। अ॒ग्निर॑ग्रे॒ प्रथ॑मो दे॒वता॑नाम्।
स॒य्या॑तानामुत्त॒मो वि॑ष्णुरासीत्। यज॑मानाय परि॒गृह्य॑ दे॒वान्।
दी॒र्ख्ये॒दꣳ ह॒विरा ग॑च्छतन्नः॥२३॥

अ॒ग्निश्च॑ वि॒ष्णो तप॑ उत्त॒मं मु॒हः। दी॒र्खा॒पा॒लेभ्यो॒ऽवन॑तꣳ हि
श॑क्रा। वि॒श्वैर्दे॒वैर्य॑ज्ञि॒यैस्स॒वि॒दानौ॑। दी॒र्ख्याम॒स्मै यज॑मानाय
ध॑त्तम्। प्र तद्वि॒ष्णुस्त्व॑वते वी॒र्या॑य। मृ॒गो न भी॑मः कु॒चरो
गि॑रि॒ष्ठाः। य॒स्यो॒रुषु॑ त्रि॒षु वि॑क्रम॒णेषु॑। अधि॑ र्वि॒ष्यन्ति॑
भु॒व॒नानि॑ वि॒श्वाः। नू॒मर्तो॑ दयते सनि॒ष्यन् यः॑। वि॒ष्णव॑
उरु॒गा॒याय॑ दा॒शात्॥२४॥

प्र य॒स्स॒त्राचा॑ मन॑सा॒ यजा॑तै। ए॒ताव॑न्त॒न्नर्य॑मा॒ विवा॑सात्।
विच॑क्रमे पृथि॒वीमे॒ष ए॒ताम्। र्वे॒त्राय॑ वि॒ष्णुर्म॑नु॒षे द॑श॒स्यन्।
ध्रु॒वा॒सो अ॒स्य की॒रयो॑ जना॑सः। उ॒रु॒र्वि॒तिꣳ सु॒जनि॑मा
च॒कार। त्रि॒दे॒वः पृ॑थि॒वीमे॒ष ए॒ताम्। विच॑क्रमे श॒तर्च॑सं
म॒हित्वा॑। प्र वि॒ष्णुर॑स्तु त॒वस॑स्त॒वीया॑न्। त्वे॒षꣳ ह्य॑स्य
स्थ॒वि॒रस्य॑ नाम॥२५॥

होता॑रश्चि॒त्रर॑थमध्व॒रस्य॑। य॒ज्ञस्य॑य॒ज्ञस्य॑ के॒तुꣳ रु॑श॒न्तम्।
प्रत्य॑र्धि॒न्दे॒वस्य॑दे॒वस्य॑ म॒ह्ना। श्रि॒या त्व॑ग्निमति॑थि॒ञ्जना॑नाम्।
आ नो॑ वि॒श्वाभि॑रू॒तिभि॑स्स॒जोषाः॑। ब्र॒ह्म जु॑षा॒णो ह॑र्य॒श्व
या॒हि। वरी॑वृ॒ज्स्थवि॑रेभि॒स्सुशि॑प्र। अ॒स्मे दध॑द्वृष॒णꣳ

शुष्ममिन्द्र। इन्द्रस्सुवर्षा जनयन्नहानि। जिगायोशिग्भिः
पृतना अभि श्रीः॥२६॥

प्रारौचयन्मनवे केतुमहाम्। अविन्दज्योतिर्बृहते रणाया।
अश्विनाववसे निह्वये वाम्। आ नूनय्यातं सुकृताय
विप्रा। प्रातर्युक्तेन सुवृता रथेन। उपागच्छतमवसागतन्नः।
अविष्टन्धीष्वश्विना न आसु। प्रजावद्रेतो अहयन्नो
अस्तु। आवा॑न्तो॒के तन॑ये तू॒तुजानाः॑। सुर॒त्नासो
देववी॑तिङ्गमेम॥२७॥

त्वं सोम॑ क्रतु॑भिस्सुक्रतु॑र्भूः। त्वद॒न्द॒र्ख्वैस्सुद॒र्ख्यो वि॒श्ववे॑दाः।
त्ववृ॑षा वृष॒त्वेभि॑र्महित्वा। द्यु॒म्नेभि॑र्द्यु॒म्यभवो॑ नृच॒र॒ख्याः॑।
अषा॑ढय्यु॒त्सु पृत॑नासु प॒प्रिम्। सुव॑र्षाम॒प्स्वावृ॑जनस्य
गो॒पाम्। भरे॑षुजां सु॒खिषि॑तिं सु॒श्रव॑सम्। जय॑न्त॒न्त्वामनु॑
मदे॒म सोम॑। भवा॑ मि॒त्रो न शेव्यो॑ घृ॒तासु॑तिः। विभू॑तद्यु॒म्र
एव॒ या उ॑ स॒प्रथाः॑॥२८॥

अथा॑ ते वि॒ष्णो वि॒दुषा॑ चि॒दृध्यः॑। स्तोमो॑ य॒ज्ञस्य॑
रा॒ध्यो ह॒विष्म॑तः। यः पू॒र्व्याय॑ वे॒धसे॑ नवी॑यसे। सु॒म॒ज्ज्ञान॑ये
वि॒ष्णवे॑ ददा॑शति। यो जा॒तम॑स्य म॒हतो॑ म॒हि ब्रवा॑त्। सेदु॑
श्रवो॑भिर्यु॒ज्यश्चिद॒भ्यसत्। तमु॑ स्तो॒तारः पू॒र्व्यय्य॑था वि॒द
ऋ॒तस्य॑। गर्भ॑ः ह॒विषा॑ पिप॒र्तन। आ॒ऽस्य॑ जा॒नन्तो॑ नाम॑
चिद्वि॑वक्तन। बृ॒हते॑ वि॒ष्णो सु॒म॒तिं भ॑जामहे॥२९॥

इ॒मा धा॒ना घृ॒त॒सुव॑ः। ह॒रीं इ॒होप॑व॒ख्यतः॑। इन्द्र॑ः
सु॒खत॑मे॒ रथे॑। ए॒ष ब्र॒ह्मा प्र॑ते॒म॒हे। वि॒दथे॑ श॒सिष॑ः
ह॒रीं। य ऋ॒त्वियः॑ प्र॑ते॒ वन्वे। व॒नुषो॑ ह॒र्य॒तं म॑द॒म्। इन्द्रो॑
नाम॑ घृ॒त॒न्नयः॑। ह॒रि॑भि॒श्चारु॑ सेच॑ते। श्रु॒तो गु॒ण आ त्वा॑
वि॒शन्तु॑॥ ३०॥

ह॒रि॒व॒र्षस॒ङ्गिरः॑। आच॑र्ष॒णि॒प्रा वृ॑ष॒भो ज॑ना॒नाम्। रा॒जा
कृ॒ष्टी॒नां पु॑रु॒हूत॑ इन्द्रः॑। स्तु॒तश्र॑व॒स्यन्न॑व॒सोप॑म॒द्रिक्। यु॒क्ता
ह॒री वृ॑ष॒णाया॑ह्य॒र्वाङ्। प्र य॒त्सिन्ध॑वः प्र॒स॒वय्य॑दा॒यन्।
आप॑स्स॒मुद्र॑ र॒थ्यैव॑ जग्मुः। अत॑श्चि॒दिन्द्र॑स्स॒द॒सो व॑री॒यान्।
यदी॑ः सोमः॑ पृ॒णति॑ दु॒ग्धो अ॒शुः। ह्या॑म॒सि त्वेन्द्र॑
या॒ह्यर्वाङ्॑॥ ३१॥

अ॒र॒न्ते सोम॑स्त॒नुवे॑ भ॒वाति॑। श॒त॒क्र॒तो मा॒दय॑स्वा सु॒तेषु॑।
प्रा॒स्मा॒ अ॒व पृ॑त॒नासु॑ प्र॒यु॒त्सु। इन्द्रा॑य॒ सोमाः॑ प्र॒दिवो॑
वि॒दा॒नाः। ऋ॒भुर्ये॑भि॒र्वृष॑प॒र्वा वि॒हा॒याः। प्र॒य॒म्यमा॑णान्प्र॒ति
षू गृ॑भा॒य। इन्द्र॑ पिब॒ वृष॑धू॒तस्य॑ वृ॒ष्णः। अ॒है॒डमा॑न॒
उप॑या॒हि य॒ज्ञम्। तुभ्य॑ प॒वन्त॑ इन्द्र॑व॒स्सुता॑सः॑। गा॒वो न
व॑ज्रि॒न्ध्रस्व॑मो॒को अ॒च्छ॑॥ ३२॥

इन्द्रा॑ ग॒हि प्र॒थ॒मो य॒ज्ञिया॑नाम्। या ते॑ का॒कु॒त्सु॒कृता॑ या
व॒रि॑ष्ठा। यया॑ श॒श्वत्पि॑ब॒सि म॒ध्व ऊ॒र्मि॒म्। तया॑ पा॒हि
प्र ते॑ अ॒ध्वर्यु॑र॒स्थात्। स॒न्ते व॒ज्रो वर्त॑तामिन्द्र॑ ग॒व्युः।
प्रा॒तर्यु॑जा॒ वि बो॑ध॒य। अ॒श्वि॒ना॒वेह॑ ग॒च्छ॒तम्। अ॒स्य सोम॑स्य

पीतये। प्रातर्यावाणा प्रथमा यजध्वम्। पुरा गृध्रादररुषः
 पिबाथः। प्रातर्हि यज्ञमश्विना दधाते। प्रशंसन्ति कवयः
 पूर्वभाजः। प्रातर्यजध्वमश्विना हिनोत। न सायमस्ति
 देव्या अजुष्टम्। उतान्यो अस्मद्यजते विचायः। पूर्वः पूर्वं
 यजमानो वर्नीयान्॥३३॥

नक्तञ्जाताऽस्योषधे। रामे कृष्णे असिक्रि च। इदं रजनि
 रजय। किलासं पलितञ्च यत्। किलासञ्च पलितञ्च। निरितो
 नाशया पृषत्। आ नस्स्वो अश्नुताव्वर्णः। परां श्वेतानि
 पातय। असितन्ते निलयनम्। आस्थानमसितन्तव॥३४॥

असिक्रियस्योषधे। निरितो नाशया पृषत्। अस्थिजस्य
 किलासस्य। तनूजस्य च यत्त्वचि। कृत्यया कृतस्य ब्रह्मणा।
 लख्मं श्वेतमनीनशम्। सरूपा नाम ते माता। सरूपो नाम
 ते पिता। सरूपाऽस्योषधे सा। सरूपमिदङ्गुधि॥३५॥

शुनं हुवेम मघवानमिन्द्रम्। अस्मिन्भरे नृतमव्वजसातौ।
 शृण्वन्तमुग्रमृतये समथ्सु। घन्तव्वृत्राणि सञ्जितन्धनानाम्।
 धूनुथ द्यां पर्वतान्दाशुषे वसु। नि वो वना जिहते
 यामं नो भिया। कोपयथ पृथिवीं पृश्निमातरः। युधे
 यदुग्रा! पृषतीरयुगध्वम्। प्रवेपयन्ति पर्वतान्। विविश्चन्ति
 वनस्पतीन्॥३६॥

प्रोवारत मरुतो दुर्मदा इव। देवासस्सर्वया विशा। पुरुत्रा

हि स॒दृङु॑सि। विशो॒ विश्वा॒ अनु॑ प्र॒भु। स॒म॒थ्सु॑ त्वा हवामहे।
स॒म॒थ्स॒व॒ग्निम॑वसे। वा॒ज॒य॒न्तो॑ हवामहे। वा॒जे॑षु चि॒त्ररा॑धसम्।
सङ्ग॑च्छ॒ध्व॒ꣳ स॒व्व॑दध्वम्। स॒व्वो॑ म॒नाꣳसि॑ जानताम्॥३७॥

दे॒वा भा॒ग॒य्यँथा॒ पूर्वे॑। स॒ज्जाना॒ना उ॒पास॑न्त। स॒मा॒नो
म॒त्र॒स्समि॑तिस्समा॒नी। स॒मा॒नं म॒न॑स्स॒ह चि॒त्तमे॑षाम्।
स॒मा॒नङ्के॑तो॒ अ॒भि सꣳ र॑भध्वम्। स॒ज्जाने॑न वो ह॒विषा॑
य॒जामः॑। स॒मा॒नी व॒ आकू॑तिः। स॒मा॒ना हृद॑यानि वः।
स॒मा॒नम॑स्तु वो॒ म॒नः॑। यथा॑ व॒स्सुस॒हास॑ति॥३८॥

स॒ज्जान॑न्न॒स्त्वैः। स॒ज्जान॑म॒रणैः। स॒ज्जान॑म॒श्विना॒ युव॑म्।
इ॒हास्मा॑सु नियच्छ॒तम्। स॒ज्जानं॑ मे बृह॒स्पतिः॑। स॒ज्जानꣳ
स॒वि॒ता क॑रत्। स॒ज्जान॑म॒श्विना॒ युव॑म्। इ॒ह म॒ह्यन्नि॑ यच्छ॒तम्।
उप॑ च्छा॒यामि॑व घृ॒णैः। अ॒गन्म॒ शर्म॑ ते व॒यम्॥३९॥

अ॒ग्ने हि॒र॒ण्यस॑न्द॒शः। अ॒द॒ब्धेभि॑स्स॒वितः॑ पा॒युभि॑द्वम्।
शि॒वेभि॑र॒द्य परि॑पाहि नो॒ गय॑म्। हि॒र॒ण्यजि॑ह्वस्सु॒विताय॑
न॒व्य॑से। र॒ख्या॒ माकि॑र्नो अ॒घशꣳस॑ ईश॒त। म॒दे॒मदे॒ हि
नो॑ द॒दुः। यू॒था ग॒वा॒मृजु॑क्रतुः। सङ्ग॑भा॒य पु॒रू॒श॒ता। उ॒भ॒या
ह॒स्त्या॒ वसु॑। शि॒शी॒हि रा॒य आ भ॑र॥४०॥

शि॒प्रि॒न्वाजा॑नां प॒ते। श॒ची॒व॒स्तव॑ दꣳस॒ना। आ तू न
इ॒न्द्र भा॑जय। गोष्व॒श्वेषु॑ शु॒भ्रुषु॑। स॒हस्रे॑षु तु॒वीम॑घ। यद्दे॒वा
दे॒व॒हेड॑नम्। दे॒वा॒सश्च॑कृ॒मा व॒यम्। आदि॑त्या॒स्तस्मा॑न्मा

यूयम्। ऋतस्य॒र्तेन॑ मु॒ञ्चत। ऋतस्य॒र्तेना॑दित्याः॥४१॥

यज॑त्रा मु॒ञ्चते॒ह मा॑। य॒ज्ञैर्वो॑ य॒ज्ञवा॑हसः। आ॒शिख्य॑न्तो
न शै॑किम। मेद॑स्वता॒ यज॑मानाः। स्तु॒चाऽऽज्ये॑न॒ जुह॑तः।
अ॒का॒मा वो॑ विश्वेदे॒वाः। शिख्य॑न्तो॒ नोप॑ शेकिम। यदि॒ दिवा॑
यदि॒ नक्त॑म्। ए॒न ए॒नस्यो॑क॒रत्। भू॒तं मा॒ तस्मा॑द्भ॒व्यञ्च॥४२॥

द्रु॒पदा॑दिव मु॒ञ्चतु। द्रु॒पदा॑दिवे॒न्मुमु॑चा॒नः। स्वि॒न्नस्त्रा॑त्वी
मला॑दिव। पू॒तं प॒वित्रे॑णे॒वाज्य॑म्। विश्वे॑ मु॒ञ्चन्तु॒ मेन॑सः।
उ॒द्वय॑न्तम॑स॒स्परि॑। प॒श्यन्तो॒ ज्योति॑रु॒त्तर॑म्। दे॒वन्दे॑व॒त्रा
सूर्य॑म्। अ॒गन्म॒ ज्योति॑रु॒त्तम॑म्॥४३॥

वृषा॒सो अ॒शुः प॑वते ह॒विष्मा॒न्सोमः॑। इन्द्र॑स्य भा॒ग
ऋ॒तयु॑श्श॒तायुः॑। स मा॒ वृषा॑णवृ॒षभ॑ङ्क॒णोतु॑। प्रि॒यवृ॑शा॒
सर्व॑वीर॒ सु॒वीर॑म्। कस्य॒ वृषा॑ सु॒ते सचो॑। नि॒युत्वा॑न्वृष॒भो
रण॑त्। वृ॒त्रहा॒ सोम॑पी॒तये॑। यस्ते॑ शृ॒ङ्ग वृ॑षो॒नपा॑त्।
प्र॒णपा॑त्कुण्ड॒पाय्यः॑। न्य॑स्मि॒न्दध्र॒ आ म॑नः॥४४॥

त॒स्रि॒धीची॑रू॒तयो॑ वृ॒ष्णि॒यानि॑। पौ॒स्र्या॑नि नि॒युत॑स्सश्चुरि॒न्द्रम्॑।
स॒मु॒द्रन्न॑ सि॒न्धव॑ उ॒क्थ॑शु॒ष्माः। उ॒रु॒व्यच॑स॒ङ्गिर् आ॑ वि॒शन्ति॑।
इन्द्रा॑य॒ गिरो॑ अ॒नि॒शित॑स॒र्गाः। अपः॑ प्रै॒रय॑न्त्स॒गंस्य॑
बु॒ध्रात्। यो अ॒रख्ये॑णे॒व च॒क्रिया॑ श॒चीभिः॑। वि॒ष्वक्त॑स्त॒म्भं
पृथि॑वीमु॒त द्या॑म्। अ॒रख्यो॑दय॒च्छव॑सा॒ रखा॑म॒बुध्र॑म्।
वा॒र्णावा॑त॒स्तवि॑षीभि॒रिन्द्रः॑॥४५॥

दृढान्यौघादुशमान् ओजः। अवाभिनत्कुम्भः पर्वतानाम्।
 आ नो अग्ने सुकेतुना। रयिर्विश्वायुपोषसम्। माडीकन्धेहि
 जीवसे। त्वं सोम महे भगम्। त्वय्यूनं ऋतायते।
 दख्यन्दधासि जीवसे। रथय्यञ्जते मरुतश्शुभे सुगम्। सूरौ
 न मित्रावरुणा गविंष्टिषु॥४६॥

रजांसि चित्रा विचरन्ति तन्यवः। दिवस्सम्राजा
 पयसा न उख्यतम्। वाचं सुमित्रावरुणाविरावतीम्।
 पर्जन्यश्चित्रावदति त्विषीमतीम्। अग्रा वसत मरुतस्सुमायया।
 द्यावर्षयतमरुणामरेपसम्। अयुक्त सप्त शुन्ध्यवः। सूरौ
 रथस्य नम्रियः। ताभिर्याति स्वयुक्तिभिः। वहिष्ठेभिर्विहरन्
 यासि तन्तुम्॥४७॥

अवव्ययन्नसितन्देव वस्वः। दविध्वतो रश्मयस्सूर्यस्य।
 चर्मेवावाधुस्तमो अपस्वन्तः। पर्जन्याय प्र गायता।
 दिवस्पुत्राय मीढुषे। स नो यवसमिच्छतु। अच्छा
 वद तवसङ्गीर्भिराभिः। स्तुहि पर्जन्यन्नमसाऽऽविवास।
 कनिक्रदद्वृषभो जीरदानुः। रेतो दधात्वोषधीषु गर्भम्॥४८॥

यो गर्भमोषधीनाम्। गवाङ्गुणोत्यर्वताम्। पर्जन्यः
 पुरुषीणाम्। तस्मा इदास्ये हविः। जूहोता मधुमत्तमम्।
 इडांनस्सय्यंतङ्करत्। तिस्रो यदग्ने शरदस्त्वामित्। शुचिङ्गुतेन
 शुचयस्सपर्यन्। नामानि चिदधिरे यज्ञियानि। असूदयन्त

तनुवस्सुजाताः॥४९॥

इन्द्रश्च नश्शुनासीरौ। इमय्यँजं मिमिख्यतम्। गर्भन्धत्तः
स्वस्तये। ययोरिदद्विंशं भुवनमा विवेश। ययोरानन्दो
निहितो महश्च। शुनासीरावृतुभिस्सद्विदानी। इन्द्रवन्तौ
हविरिदञ्जुषेथाम्। आघाये अग्निमिन्धते। स्तृणन्ति
बर्हिःरानुषक्। येषामिन्द्रो युवा सखा। अग्न इन्द्रश्च
मेदिना। हथो वृत्राण्यप्रति। युवः हि वृत्रहन्तमा। याभ्याः
सुवरजयन्नग्र एव। यावातस्थतुर्भुवनस्य मध्ये। प्रचर्षणी
वृषणा वज्रबाहू। अग्नी इन्द्रावृत्रहणा हुवे वाम्॥५०॥

उत नः प्रिया प्रियासु। सप्तस्वसा सुजुष्टा। सरस्वती
स्तोम्याऽभूत्। इमा जुह्वानायुष्मदा नमोभिः। प्रति स्तोमः
सरस्वति जुषस्व। तव शर्मन्प्रियतमे दधानाः। उपस्थेयाम
शरणन्न वृष्यम्। त्रिणि पदा विचक्रमे। विष्णुर्गोपा अदाभ्यः।
ततो धर्माणि धारयन्॥५१॥

तदस्य प्रियमभि पाथो अश्याम्। नरो यत्र देवयवो मदन्ति।
उरुक्रमस्य स हि बन्धुरित्था। विष्णोः पदे परमे मध्व
उत्सः। कृत्वादा अस्थु श्रेष्ठः। अद्य त्वा वन्वन्त्सुरेकणाः।
मर्त आनाश सुवृक्तिम्। इमा ब्रह्म ब्रह्मवाह। प्रिया त आ
बर्हिस्सीद। वीहि सूर पुरोडाशम्॥५२॥

उप नस्सूनवो गिरः। शृण्वन्त्वमृतस्य ये। सुमृडीका भवन्तु

नः। अद्या नो देव सवितः। प्रजावत्सावीस्सौभंगम्। परा
दुष्प्रियः सुव। विश्वानि देव सवितः। दुरितानि परा सुव।
यद्भद्रन्तन्म् आ सुव। शुचिमर्कैर्बृहस्पतिम्॥५३॥

अध्वरेषु नमस्यत। अनाम्योज आ चके। या धारयन्त
देवा सुदग्धा दग्धपितारा। असुर्याय प्रमहसा। स इत्
रुषेति सुधित ओकसि स्वे। तस्मा इडां पिन्वते विश्वदानीं।
तस्मै विशस्स्वयमेवानमन्ति। यस्मिन्ब्रह्मा राजन्ति पूर्वं एति।
सकृतिमिन्द्र सच्युतिम्। सच्युतिञ्घनच्युतिम्॥५४॥

कनात्काभान्न आ भरा। प्रयप्स्यन्निव सक्थ्यौ। वि न इन्द्र
मृधो जहि। कनीखुनदिव सापयन्। अभि नस्सुष्टुतिन्नया।
प्रजापतिस्त्रियायँशः। मुष्कयोरदधात्सपम्। कामस्य
तृप्तिमानन्दम्। तस्याग्ने भाजयेह मा। मोदः प्रमोद
आनन्दः॥५५॥

मुष्कयोर्निहितस्सपः। सृत्वेव कामस्य तृप्याणि।
दग्धिणानां प्रतिग्रहे। मनसश्चित्तमाकृतिम्। वाचस्सत्यमशीमहि।
पशूनां रूपमन्नस्य। यशश्श्रीश्श्रयतां मयि। यथाऽहमस्या
अतृपः स्त्रियै पुमान्। यथा स्त्री तृप्यति पुंसि प्रिये प्रिया।
एवं भगस्य तृप्याणि॥५६॥

यज्ञस्य काम्यः प्रियः। ददामीत्यग्निर्वदति। तथेति वायुराह
तत्। हन्तेति सत्यश्चन्द्रमाः। आदित्यस्सत्यमोमिति।
आपस्तथ्सत्यमा भरन्। यशो यज्ञस्य दग्धिणाम्। असौ

मे कामस्समृद्धताम्। न हि स्पशमविदन्नन्यमस्मात्।
वैश्वानरात्पुरएतारमग्नेः॥५७॥

अथेममन्थन्नमृतममूराः। वैश्वानरङ्ख्वेत्रजित्याय देवाः।
येषामिमे पूर्वे अर्मास आसन्न। अयूपास्सद्म विभृता पुरूणि।
वैश्वानर त्वया ते नुत्ताः। पृथिवीमन्यामभितस्थुर्जनांसः।
पृथिवीं मातरं महीम्। अन्तरिख्यमुप ब्रुवे। बृहतीमृतये
दिवम्। विश्वं बिभर्ति पृथिवी॥५८॥

अन्तरिख्यं पंप्रथे। दुहे द्यौर्बृहती पयः। न ता नशन्ति न
दभाति तस्करः। नैनां अमित्रो व्यथिरादधर्षति। देवाश्च
याभिर्यजते ददाति च। ज्योगित्ताभिस्सचते गोपतिस्सह। न
ता अर्वा रेणुककाटो अश्नुते। न सः स्मृतत्रमुप यन्ति
ता अभि। उरुगायमभयन्तस्य ता अनु। गावो मर्त्यस्य वि
चरन्ति यज्वनः॥५९॥

रात्री व्यख्यदायती। पुरुत्रा देव्यख्यभिः। विश्वा अधि
श्रियोऽधिता। उप ते गा इवाकरम्। वृणीष्व दुहितर्दिवः। रात्री
स्तोमन्न जिग्युषी। देवीष्वचमजनयन्त देवाः। तांश्चैश्वरूपाः
पशवो वदन्ति। सा नो मन्द्रेषमूर्जन्दुहाना। धेनुर्वागस्मानुप
सुष्टुतैतु॥६०॥

यद्वाग्वदन्त्यविचेतनानि। राष्ट्रीं देवानान्निषसाद मन्द्रा।
चतस्र ऊर्जन्दुदुहे पयांसि। कं स्विदस्याः परमञ्जगाम।

गौरी मिमाय सलिलानि तख्बंती। एकंपदी द्विपदी सा
चतुष्पदी। अष्टापदी नवंपदी बभूवुषी। सहस्राखरा परमे
व्योमन्। तस्या९ समुद्रा अधि विखरन्ति। तेन जीवन्ति
प्रदिशश्चतस्रः॥६१॥

ततः खरत्यखरम्। तद्विश्वमुप जीवति। इन्द्रासूरा
जनयन्विश्वकर्मा। मरुत्वा९ अस्तु गणवान्सजातवान्।
अस्य सुषा श्वशुरस्य प्रशिष्टिम्। सपत्ना वाचं मनसा
उपासताम्। इन्द्रस्सूरो अतरद्रजा९सि। सुषा
सपत्ना श्वशुरोऽयमस्तु। अयं शत्रूञ्जयतु जरहृषाणः।
अयव्राजञ्जयतु वाजंसातौ। अग्निः खत्रभृदनिभृष्टमोजः।
सहस्रियो दीप्यतामप्रयुच्छन्। विभ्राजमानस्समिधान उग्रः।
आऽन्तरिखमरुहदगन्द्याम्॥६२॥

वृषाऽस्य९शुर्वृषभाय गृह्यसे। वृषाऽयमुग्रो नृचखसे। दिव्यः
कर्मण्यो हितो बृहन्नाम। वृषभस्य या ककुत्। विष्वान्
विष्णो भवतु। अयय्यो मामको वृषा। अथो इन्द्र इव
देवेभ्यः। वि ब्रवीतु जनेभ्यः। आयुष्मन्तव्वर्चस्वन्तम्। अथो
अधिपतिर्विशाम्॥६३॥

अस्याः पृथिव्या अध्यखम्। इममिन्द्र वृषभङ्गु।
यस्सुशृङ्गस्सुवृषभः। कल्याणो द्रोण आहितः। कार्षीवल
प्रगाणेन। वृषभेण यजामहे। वृषभेण यजमानाः। अक्रूरेणेव
सर्पिषा। मृधश्च सर्वा इन्द्रेण। पृतनाश्च जयामसि॥६४॥

यस्यायमृषभो हविः। इन्द्राय परिणीयते। जयाति
 शत्रुमायन्तम्। अथो हन्ति पृतन्यतः। नृणामहं प्रणीरसत्।
 अग्रं उद्धिन्दतामसत्। इन्द्र शुष्मन्तनुवा मेरयस्व। नीचा
 विश्वा अभितिष्ठाभिमातीः। नि शृणीह्याबाधय्यौ नो अस्ति।
 उरुन्नो लोकङ्कणुहि जीरदानो॥६५॥

प्रेह्यभि प्रेहि प्र भरा सहस्व। मा विवेनो वि शृणुष्व। जनैषु।
 उदीडितो वृषभ तिष्ठ शुष्मैः। इन्द्र शत्रून्पुरो अस्माकं युध्य।
 अग्रे जेता त्वञ्जया। शत्रून्थ्सहस ओजसा। वि शत्रून् विमृधो
 नुदा। एतन्ते स्तोमन्तुविजात विप्रः। रथन्न धीरस्स्वपा
 अतख्यम्। यदीदग्रे प्रतित्वन्देव हर्याः॥६६॥

सुवर्वतीरुप एना जयेम। यो घृतेनाभिमानितः। इन्द्र जैत्राय
 जज्ञिषे। स नस्सङ्कासु पारया। पृतनासाह्येषु च। इन्द्रो
 जिगाय पृथिवीम्। अन्तरिख्य सुवर्महत्। वृत्रहा पुरुचेतनः।
 इन्द्रो जिगाय सहसा सहासि। इन्द्रो जिगाय पृतनानि
 विश्वा॥६७॥

इन्द्रो जातो वि पुरो रुरोज। स नः परस्पा वरिवः कृणोतु।
 अयङ्कृत्तुरगृभीतः। विश्वजिदुद्धिदिथ्सोमः। ऋषिर्विप्रः
 काव्येन। वायुरग्रेगा यज्ञप्रीः। साकङ्गन्मनसा यज्ञम्।
 शिवो नियुद्धिश्शिवाभिः। वायो शुक्रो अयामि ते। मध्वो
 अग्रन्दिर्विष्टिषु॥६८॥

आ या॑हि सोमं पी॒तये। स्वा॒रु॒हो दे॒व नि॒यु॒त्वंता। इ॒ममिन्द्र॑
वर्ध॑य ख॒व॒त्रिया॑णाम्। अ॒यविं॑शाविं॒शप॑तिरस्तु राजा॑। अ॒स्मा
इन्द्र॑ महि॒ वर्चा॑ँ॒सि धे॑हि। अ॒व॒र्च॑सङ्क॒णुहि॑ शत्रु॑मस्य। इ॒ममा
भ॑ज॒ ग्रामे॑ अश्वेषु॑ गोषु॑। नि॒र॒मुं भ॑ज॒ योऽमि॑त्रो॒ अस्य॑। वर्ष्म॑न्
ख॒व॒त्रस्य॑ क॒कुभि॑ श्रयस्व। ततो॑ न उ॒ग्रो वि भ॑जा॒ वसू॑नि॥६९॥

अ॒स्मे द्या॑वापृथि॒वी भू॑रि॒ वाम॑म्। स॒न्दु॒हाथा॑ङ्घ्रि॒र्मदु॑घे॒व
धे॒नुः। अ॒य॑ँ राजा॑ प्रि॒य इन्द्र॑स्य भू॒यात्। प्रि॒यो
गवा॑मोष॑धीनामु॒तापाम्। यु॒नज्मि॑ त उ॒त्तरा॑व॒न्तमिन्द्र॑म्। येन॑
जया॑सि न परा॒ जया॑सै। स त्वा॑ऽकरे॒कवृष॑भ॒ः स्वा॑ना॒म्।
अथो॑ राज॒न्नुत्त॑मं मा॒न॒वाना॑म्। उ॒त्तर॑स्त्वम॒धरे॑ ते स॒पत्नाः॑।
ए॒क॒वृषा॑ इन्द्र॑सखा जिगी॒वान्॥७०॥

विश्वा॑ आशाः॑ पृ॒तना॑स्स॒ञ्जय॑ञ्जयन्। अ॒भि तिष्ठ॑
शत्रू॑य॒तस्स॑ह॒स्व। तुभ्य॑ भर॒न्ति खि॑प॒तयो॑ यविष्ठ। ब॒लिम॑ग्ने
अ॒न्ति॑त॒ ओत॑ दू॒रात्। आ भ॑न्दिष्ठस्य सु॒म॒तिश्चि॑किद्धि।
बृ॒हत्ते॑ अ॒ग्ने महि॑ शर्म॒ भ॒द्रम्। यो दे॒ह्यो अ॒न॒मय॑द्व॒ध॒स्त्रैः।
यो अ॒र्य॑प॒तीरु॑षसंश्च॒कार॑। स नि॒रु॒ध्या न॑हुषो य॒हो अ॒ग्निः।
वि॒श॑श्च॒क्रे ब॒लि॒ह॒त॒स्सहो॑भिः॥७१॥

प्र स॒द्यो अ॑ग्ने अत्यै॑ष्य॒न्यान्। आ॒वि॒र्य॑स्मै चारु॑तरो ब॒भूथ॑।
ई॒डे॒न्यो व॑पु॒ष्यो वि॒भावा॑। प्रि॒यो वि॒शाम॑ति॒थि॒र्मानु॑षीणाम्।
ब्रह्म॑ज्ये॒ष्ठा वी॒र्या॑ संभृ॑तानि। ब्रह्मा॑ग्ने ज्येष्ठ॒न्दि॒व॒मा त॑तान।

ऋतस्य ब्रह्म प्रथमोत जज्ञे। तेनार्हति ब्रह्मणा स्पर्धितुङ्कः।
ब्रह्म स्रुचो घृतवतीः। ब्रह्मणा स्वरवो मिताः॥७२॥

ब्रह्म यज्ञस्य तन्तवः। ऋत्विजो ये हविष्कृतः।
शृङ्गाणीवेच्छृङ्गिणां सन्ददृश्रिरे। चषालवन्तस्स्वरवः
पृथिव्याम्। ते देवासस्स्वरवस्तस्थिवांसः। नमस्सखिभ्यस्सन्त्रान्मा
अभिभूरग्रितरद्रजांसि। स्पृधो विहत्य पृतना अभिश्रीः।
जुषाणो म आहुतिं मामहिष्ट। हत्वा सपत्नान् वरिवस्करन्नः।
ईशानन्त्वा भुवनानामभिश्चियम्। स्तौम्यग्र उरुकृतं
सुवीरम्। हविर्जुषाणस्सपत्नां अभिभूरसि। जहि शत्रू
रप मृधो नुदस्व॥७३॥

स प्रत्नवन्नवीयसा। अग्रे द्युम्नेन सय्यतां। बृहत्तन्थ भानुना।
नवन्नु स्तोममग्रये। दिवश्शयेनाय जीजनम्। वसोः
कुविद्वनाति नः। स्वारुहा यस्य श्रियो दृशे। रयिर्वीरवतो
यथा। अग्रे यज्ञस्य चेततः। अदाभ्यः पुरएता॥७४॥

अग्निर्विशां मानुषीणाम्। तूर्णी रथस्सदा नवः। नवः सोमाय
वाजिनै। आज्यं पयसोऽजनि। जुष्टं शुचितमव्वंसु। नवः
सोम जुषस्व नः। पीयूषस्येह तृष्णुहि। यस्ते भाग ऋता
वयम्। नवस्य सोम ते वयम्। आ सुमतिव्वृणीमहे॥७५॥

स नो रास्व सहस्रिणः। नवः हविर्जुषस्व नः।
ऋतुभिस्सोम भूतमम्। तदङ्ग प्रतिहर्य नः। राजन्सोम

स्वस्तये॑। नव॑३॒स्तोम॑न्नव॑३॒ ह॒विः। इन्द्रा॑ग्निभ्या॒न्नि वै॑दय।
तञ्जु॑षेता॒३ स॑चे॒तसा॑। शुचि॑न्नु॒ स्तोम॑न्नव॑जातम॒द्या। इन्द्रा॑ग्नी
वृत्र॑हणा जु॒षेथा॑म्॥७६॥

उ॒भा हि वा॑३॒ सु॒हवा॑ जोह॑वीमि। ता वाज॑३॒ स॒द्य उ॑श॒ते
धे॑ष्ठा॑। अ॒ग्निरिन्द्रो॑ नव॑स्य नः। अ॒स्य ह॒व्यस्य॑ तृ॒प्यता॑म्।
इ॒ह दे॒वौ स॑ह॒स्त्रिणौ॑। य॒ज्ञन्न॒ आ हि॑ गच्छ॑ताम्। वसु॑मन्त॑३
सुव॑र्विद॑म्। अ॒स्य ह॒व्यस्य॑ तृ॒प्यता॑म्। अ॒ग्निरिन्द्रो॑ नव॑स्य नः।
विश्वा॑न्दे॒वा३ स्त॑र्पयत॥७७॥

ह॒विषो॑ऽस्य नव॑स्य नः। सुव॑र्विदो॒ हि ज॑ज्ञिरे। ए॒दं
ब॒र्हिस्सु॑ष्ट॒रीमा॑ नवे॑न। अ॒यय्यँ॑ज्ञो यज॑मानस्य भा॒गः। अ॒यं
ब॒भूव॑ भुव॑नस्य॒ गर्भः॑। वि॒श्वे दे॒वा इ॒दम॑द्यागमि॒ष्टाः। इ॒मे नु
द्यावा॑पृथि॒वी स॒मीची॑। त॒न्वा॒ने य॒ज्ञं पु॑रु॒पेश॑सन्धिया। आ॒ऽस्मै
पृ॒णीतां॑ भुव॑नानि॒ विश्वा॑। प्र॒जां पु॑ष्टि॒ममृ॑त॒न्नवे॑न॥७८॥

इ॒मे धे॒नू अ॒मृत॑य्यै दुहा॑तै। पय॑स्वत्युत्तरा॒मेतु॑ पु॒ष्टिः।
इ॒मय्यँ॑ज्ञञ्जुषमा॒णे नवे॑न। स॒मीची॑ द्यावा॑पृथि॒वी घृ॒ताची॑।
यवि॑ष्ठो ह॒व्यवा॑हनः। चि॒त्रभा॑नुर्घृ॒तासु॑तिः। नव॑जातो॒ वि
रो॑चसे। अ॒ग्ने त॑त्ते॒ महि॑त्वनम्। त्वम॑ग्ने दे॒वता॑भ्यः। भा॒गे दे॒व
न मी॑यसे॥७९॥

स ए॑ना वि॒द्वान् य॑ख्यसि। नव॑३॒ स्तोम॑ञ्जुषस्व
नः। अ॒ग्निः प्र॑थ॒मः प्रा॑श्नातु। स हि वे॒द यथा॑

ह॒विः। शि॒वा अ॒स्मभ्य॒मोष॑धीः। कृ॒णोतु॑ वि॒श्वच॑र्षणिः।
 भ॒द्रान्न॒श्श्रेय॑स्सम॒नैष्ट॑ दे॒वाः। त्वया॑ऽव॒सेन॒ सम॑शीमहि
 त्वा। स नो॑ मयो॒भूः पि॑तो आ वि॒शस्व॑। शन्तो॒काय॑
 त॒नुवे॑ स्यो॒नः। ए॒तमु॒ त्यं म॑धु॒ना स॒य्यु॑त॒य्यँव॑म्। सर॑स्वत्या
 अधि॑म॒नाव॑च॒र्कषुः॑। इन्द्र॑ आसी॒त्सीर॑पति॒श्शत॑क्र॒तुः। की॒नाशा॑
 आसन्म॒रुत॑स्सु॒दान॑वः॥८०॥

प्रा॒णो र॑र॒खति॑ वि॒श्वमे॑ज॒त्। इ॒र्यो भू॑त्वा ब॒हुधा॑ ब॒हूनि॑।
 स इ॒त्सर्व॑व्या॒नशे॑। यो दे॒वो दे॒वेषु॑ वि॒भूर॑न्तः। आवृ॑दू॒दात्
 र॒खेत्रि॑य॒ध्वग॑द्व॒षा॑। तमि॒त्प्रा॑णं म॒नसो॑प॒ शि॒र॒खत॑।
 अ॒ग्र॒न्दे॒वाना॑मि॒दम॑त्तु नो ह॒विः। म॒नस॑श्चित्ते॒दम्। भू॒तं
 भव्य॑श्च गु॒प्यते॑। तद्धि दे॒वेष्व॑ग्रि॒यम्॥१॥

आ न॑ ए॒तु पुर॑श्च॒रम्। स॒ह दे॒वैरि॒मं ह॑व॒म्।
 म॒न॒श्श्रेय॑सि॒श्रेय॑सि। क॒र्मन् य॒ज्ञप॑ति॒न्दध॑त्। जु॒षता॑ मे
 वा॒गि॒दं ह॒विः। वि॒राड्दे॒वी पु॒रोहि॑ता। ह॒व्यवा॑डन॒पायि॑नी।
 यया॑ रू॒पाणि॑ ब॒हुधा॑ वद॑न्ति। पेशा॑ँसि दे॒वाः प॑र॒मे
 ज॒नित्रै॑। सा नो॑ वि॒राडन॑पस्फुरन्ती॥२॥

वाग्दे॒वी जु॑षतामि॒दं ह॒विः। च॒र॒षुर्दे॒वाना॑ज्योति॑र॒मृते॑
 न्य॑क्तम्। अ॒स्य वि॒ज्ञाना॑य ब॒हुधा॑ निधी॑यते। तस्य॑
 सु॒म्रम॑शीमहि। मा नो॑ हासीद्विच॒र॒णम्। आ॒युरि॒न्द्रः
 प्रती॑र्यताम्। अन॑न्धाश्च॒र॒षुषा॑ व॒यम्। जी॒वा ज्योति॑रशीमहि।

सुव॒ज्योति॑रु॒तामृ॑तम्। श्रोत्रेण भ॒द्रमु॑त शृ॒ण्वन्ति स॒त्यम्।
 श्रोत्रेण॒ वाचं॑ बहु॒धोद्य॑मानाम्। श्रोत्रेण॒ मोद॑श्च॒ मह॑श्च श्रूयते।
 श्रोत्रेण॒ सर्वा॑ दि॒श आ शृ॑णोमि। येन॒ प्राच्या॑ उ॒त द॑खि॒षणा॑।
 प्र॒तीच्यै॑ दि॒शश्शृ॑ण्वन्त्यु॒त्तरा॑त्। तदिच्छोत्रं॑ बहु॒धोद्य॑मानम्।
 अ॒रान्न ने॒मिः परि॒ सर्वं॑ बभूव॥३॥

उ॒देहि॑ वाजि॒न्यो अ॑स्य॒फस्व॑न्तः। इ॒दं रा॒ष्ट्रमा॑ वि॒श
 स॒नृता॑वत्। यो रोहि॑तो वि॒श्वमि॑दञ्ज॒जान॑। स नो॑
 रा॒ष्ट्रेषु॑ सु॒धि॑तान्दधातु। रोह॑रु॒रोह॑रु॒ रोहि॑त आरु॒रोह॑।
 प्र॒जाभि॑र्वृद्धि॒ञ्जनु॑षामुप॒स्थम्। ताभि॑स्स॒रब्धो॑ अविद॒थ्यदु॑र्वीः।
 गा॒तुं प्र॒पश्य॑न्नि॒ह रा॒ष्ट्रमा॑ऽहाः। आऽहा॑प्सी॒द्राष्ट्र॑मि॒ह रोहि॑तः।
 मृ॒धो व्या॑स्थ॒दभ॑यन्नो अस्तु ॥४॥

अ॒स्मभ्य॑न्द्वावापृथि॒वी श॑क्करीभिः। रा॒ष्ट्रन्दु॑हाथामि॒ह रे॒वती॑भिः।
 वि॒मम॑श्च॒ रोहि॑तो वि॒श्वरू॑पः। स॒माच॑क्राणः प्ररु॒हो रु॒हश्च॑।
 दि॒वङ्ग॑त्वाय॒ मह॑ता म॒हिम्ना॑। वि नो॑ रा॒ष्ट्रमु॑नत्तु पय॑सा
 स्वेन॑। यास्ते॒ वि॒शस्त॑प॒सा सं ब॑भूवुः। गा॒यत्र॑वँ॒थ्सम॑नु तास्त॒
 आऽगु॑ः। तास्त्वा वि॒शन्तु॑ मह॑सा॒ स्वेन॑। सं मा॑ता पु॒त्रो
 अ॒भ्यैतु॑ रोहि॑तः॥५॥

यू॒यमु॑ग्रा मरुतः पृ॒श्निमा॑तरः। इन्द्रेण॑ स॒युजा॒ प्रमृ॑णीथ॒
 शत्रू॑न्। आ वो रोहि॑तो अशृ॒णोद॑भिद्यवः। त्रि॒सं॒प्तासो॑
 मरुत॑स्स्वादुस॒म्मुदः॑। रोहि॑तो द्यावापृथि॒वी ज॑जान।

तस्मिँ३स्तन्तुं परमे॒ष्ठी त॑तान। तस्मिँ॑ञ्छि॒श्रिये अ॒ज
एक॑पात्। अदृ॑ह॒द्यावा॑पृथि॒वी बले॑न। रोहि॑तो॒ द्यावा॑पृथि॒वी
अदृ॑हत्। तेन॒ सुव॑स्स्तभि॒तन्तेन॒ नाकः॑॥६॥

सो अ॒न्तरि॑रि॒ष्वे रज॑सो वि॒मानः॑। तेन॑ दे॒वास्सु॒व॒रन्व॑विन्दन्।
सुशे॑वन्त्वा भा॒नवो॑ दी॒दिवा॑स॒म्। सम॑ग्रासो जु॒ह्वो जा॑तवेदः।
उ॒र॒ष्यन्ति॑ त्वा वा॒जिन॒मा घृ॑तेन। स॑स॒मग्रे॑ युव॒से भो॑ज॒नानि॑।
अ॒ग्रे शर्ध॑ मह॒ते सौ॒भगा॑य। तव॑ द्यु॒म॒न्युत्त॑मा॒नि सन्तु॑।
सञ्जा॑स्पत्य॑ सु॒यम॒मा कृ॑णुष्व। श॒त्रूय॑ताम॒भि ति॑ष्ठा
महा॑सि॥७॥

पुन॑र्न इन्द्रो॑ म॒घवा॑ ददातु। धना॑नि श॒क्रो धन्य॑स्सुराधाः।
अ॒र्वा॒चीन॑ङ्क॒णुता॒य्याँचि॒तो मनः॑। श्रु॒ष्टी नो॑ अ॒स्य ह॒विषो॑
जुषा॑णः। या॒नि नो॑ऽजि॒नन्ध॑ना॒नि। ज॒हर्थ॑ शूर म॒न्युना॑।
इन्द्रा॑नु॒विन्द॒ नस्तानि॑। अ॒नेन॑ ह॒विषा॒ पुनः॑। इन्द्र॑
आशा॑भ्यः॒ परि॑। सर्वा॑भ्योऽभय॑ङ्करत्॥८॥

जेता॒ शत्रू॑न् विच॑र॒णः। आकू॑त्यै त्वा॒ कामा॑य त्वा स॒मृधे॑
त्वा। पु॒रो द॑धे अमृ॒तत्वा॑य जी॒वसे॑। आकू॑तिम॒स्याव॑से।
का॒मम॑स्य स॒मृद्धौ॑। इन्द्र॑स्य यु॒ञ्जते॑ धि॒यः। आकू॑ति॒न्देवीं
मन॑सः पु॒रो द॑धे। य॒ज्ञस्य॑ मा॒ता सु॒हवा॑ मे अस्तु। यद्वि॑च्छामि
मन॑सा॒ सका॑मः। वि॒देय॑मेन॒द्धृद॑ये नि॒र्विष्ट॑म्॥९॥

सेद॒ग्निर॒ग्नीर॑त्ये॒त्यन्या॑न्। यत्र॑ वा॒जी तन॑यो वी॒डुपा॑णिः।

स॒हस्र॑पा॒था अ॒ख्खरा॑ स॒मेति॑ । आशा॑नान्त्वाऽऽशापा॒लेभ्यः॑ ।
 च॒तुर्भ्यो॑ अ॒मृतै॑भ्यः । इ॒दं भू॒तस्या॑ध्य॒ख्खेभ्यः॑ । वि॒धेम॑ ह॒विषा॑
 व॒यम् । विश्वा॒ आशा॒ मधु॑ना॒ सꣳ सृ॑जामि । अ॒न॒मी॒वा आप॑
 ओष॑धयो भवन्तु । अ॒य॒य्यँज॑मानो॒ मृधो॑ व्य॒स्यता॑म् ॥ १० ॥

अ॒गृभी॑ताः प॒शव॑स्सन्तु॒ सर्वे॑ । अ॒ग्नि॒स्सोमो॑ वरु॒णो मि॒त्र
 इन्द्रः॑ । बृ॒हस्प॑ति॒स्सवि॑ता यस्सह॒स्त्री । पू॒षा नो॒ गोभि॑रव॒सा
 सर॑स्वती । त्वष्टा॑ रू॒पाणि॑ स॒मन॑क्तु य॒ज्ञैः । त्वष्टा॑ रू॒पाणि॑
 द॒धती॑ सर॑स्वती । पू॒षा भग॑ꣳ सवि॒ता नो॑ द॒दातु॑ ।
 बृ॒हस्प॑ति॒र्दद॑दिन्द्र॒स्सह॑स्रम् । मि॒त्रो दा॒ता वरु॑ण॒स्सोमो॑
 अ॒ग्निः ॥ ११ ॥

आ नो॑ भर॒ भग॑मिन्द्र द्यु॒मन्त॑म् । नि ते॑ दे॒ष्णस्य॑ धीमहि प्र॒रेके॑ ।
 उ॒र्व इ॒व प॑प्रथे॒ कामो॑ अ॒स्मे । तमा॑पृ॒णा व॑सुप॒ते व॑सू॒नाम् ।
 इ॒मङ्काम॑ म॒न्दया॒ गोभि॑रश्वैः । च॒न्द्रव॑ता॒ राध॑सा प॒प्रथ॑श्च ।
 सु॒व॒र्यवो॑ म॒तिभि॑स्तु॒भ्यं वि॑प्राः । इन्द्रा॑य॒ वाह॑ꣳ कुशि॒कासो॑
 अ॒क्र॒न् । इन्द्र॑स्य॒ नु वी॒र्या॑णि॒ प्रवो॑चम् । या॒नि च॒कार॑ प्रथ॒मानि॑
 व॒ज्री ॥ १२ ॥

अ॒ह॒न्नहि॑मन्व॒पस्त॑तर्द । प्रव॒ख्खणा॑ अभि॒न॒त्पर्व॑तानाम् ।
 अ॒ह॒न्नहि॑ पर्व॒ते शि॒श्रिया॑णम् । त्वष्टा॑ऽस्मै॒ वज्र॑ꣳ
 स्व॒र्यन्त॑त॒ख्ख । वा॒श्वा इ॒व धे॒नव॑स्स्यन्द॒मानाः॑ । अ॒ञ्ज॑स्समु॒द्रम॑व
 जग्मुरा॑पः । वृषा॑यमा॒णोऽवृ॑णी॒त सोम॑म् । त्रि॒क॑द्रुकेष्वपि॒ब॒त्सुत॑स्य ।

आ सायकं मघवां दत्त वज्रम्। अहन्नेनं प्रथमजा
महीनाम्॥१३॥

यदिन्द्राहन्प्रथमजा महीनाम्। आन्मायिनाममिनाः
प्रोत मायाः। आत्सूर्यञ्जनयन्द्यामुषासम्। तादीक्रा शत्रून्
किलाविविधसे। अहन्वृत्रवृत्रतरं व्यसम्। इन्द्रो वज्रेण
महता वधेन। स्कन्धासीव कुलिशेनाविवृक्णा।
अहिंश्शयत उपपृक्पृथिव्याम्। अयोध्येव दुर्मद आ हि
जुह्वे। महावीरन्तुविबाधमृजीषम्॥१४॥

नातारीरस्य समृतिं वधानाम्। स रुजानाः पिपिष
इन्द्रशत्रुः। विश्वो विहाया अरतिः। वसुर्दधे हस्ते दखिषणे।
तरणिर्न शिश्रथत्। श्रवस्यया न शिश्रथत्। विश्वस्मा
इदिषुध्यसे। देवत्रा हव्यमूहिषे। विश्वस्मा इत्सुकृते
वारमृण्वति। अग्निर्द्वारा व्युण्वति॥१५॥

उदुञ्जिहानो अभि काममीरयन्। प्रपृञ्चन्विश्वा भुवनानि
पूर्वथा। आ केतुना सुषमिद्धो यजिष्ठः। कामन्त्रो अग्ने
अभिहर्य दिग्भ्यः। जुषाणो हव्यममृतैषु दूढः। आ नो
रयिं बहुलाङ्गोमतीमिषम्। नि धेहि यख्यदमृतैषु भूषन्।
अश्विना यज्ञमागतम्। दाशुषः पुरुदससा। पूषा रंख्यतु
नो रयिम्॥१६॥

इमय्यज्ञमश्विना वर्धयन्ता। इमौ रयिय्यंजमानाय धत्तम्।

इमौ पशून् रक्षतां विंशतो नः। पूषा नः पातु सदमप्रयच्छन्।
 प्रते महे सरस्वति। सुभगे वाजिनीवति। सत्यवाचे भरे
 मतिम्। इदन्नो हव्यद्वृतवत्सरस्वति। सत्यवाचे प्रभरेमा
 हवींषि। इमानि ते दुरिता सौभगानि। तेभिर्वयं
 सुभगांसस्स्याम॥१७॥

यज्ञो रायो यज्ञ ईशे वसूनाम्। यज्ञस्सस्यानामुत
 सुखितीनाम्। यज्ञ इष्टः पूर्वचित्तिन्दधातु। यज्ञो ब्रह्मणां
 अप्येतु देवान्। अयय्यज्ञो वर्धताङ्गोभिरश्वैः। इयवैर्दिस्वपत्या
 सुवीरा। इदं बरुहिरति बरुहीष्यन्त्या। इमय्यज्ञविंशे अवन्तु
 देवाः। भग एव भगवां अस्तु देवाः। तेन वयं
 भगवन्तस्स्याम॥१८॥

तन्त्वा भग सर्व इज्जोहवीमि। स नो भग पुरएता भवेह। भग
 प्रणेतर्भग सत्यराधः। भगेमान्धियमुदव ददन्नः। भग प्र णो
 जनय गोभिरश्वैः। भग प्र नृभिर्नृवन्तस्स्याम। शश्वतीस्समा
 उपयन्ति लोकाः। शश्वतीस्समा उपयन्त्यापः। इष्टं पूर्तं
 शश्वतीनां समांशां शाश्वतेन। हविषेष्वाऽनन्तलोकं परमा
 रुरोह ॥१९॥

इयमेव सा या प्रथमा व्यौच्छत्। सा रूपाणि कुरुते
 पञ्च देवी। द्वे स्वसारौ वयतस्तत्रमेतत्। सनातनविंशतं
 षण्मयूखम्। अवाण्यास्तन्तून्किरतो धत्तो अन्यान्।
 नावपृज्याते न गमाते अन्तम्। आ वो यन्तूदवाहासो अद्या।

वृष्टि॒र्यै विश्वे॑ म॒रुतो॑ जु॒नन्ति॑। अ॒य॒र्य्यौ अ॒ग्निर्म॑रु॒तस्समि॑द्धः।
ए॒तञ्जु॑षध्वङ्क॒वयो॑ यु॒वानः॥ २०॥

धा॒रा॒व॒रा म॒रुतो॑ धृ॒ष्णुवो॑जसः। मृ॒गा न भी॑मास्त॒विषेभि॑रु॒र्मिभिः॑।
अ॒ग्नयो॑ न शु॒शुचा॑ना ऋ॒जीषि॑णः। भ्रुमि॒न्धम॑न्त॒ उप॒ गा
अ॒वृण्व॑त। वि च॒क्रमे॑ त्रि॒र्देवः॑। आ वे॒धस॒त्रील॑पृष्ठं
बृ॒हन्त॑म्। बृ॒हस्प॑ति॒ः स॒दने॑ सा॒दय॑ध्वम्। सा॒दद्यो॑नि॒न्दम॒
आ दी॑दि॒वाः स॑म्। हि॒र॒ण्यव॑र्णम॒रुषः॑ स॒पेमा॑ स हि
शुचि॑श्श॒तप॑त्र॒स्स शु॒न्य्युः॥ २१॥

हि॒र॒ण्यवा॑शीरि॒षिर॑स्सु॒व॒र्षाः। बृ॒हस्प॑ति॒स्स स्वा॑वेश ऋ॒ष्वाः।
पू॒रू सखि॑भ्य आ॒सुति॑ङ्क॒रिष्ठः॑। पू॒षः स्तव॑ व्र॒ते व॒यम्।
नरि॑ष्येम क॒दाच॑न। स्तो॒तार॑स्त इ॒ह स्म॑सि। यास्ते॑ पू॒षन्ना
वो अ॒न्तस्स॑मु॒द्रे। हि॒र॒ण्ययी॑र॒न्तरि॑ख्ये चर॑न्ति। याभि॑र्या॒सि
दू॒त्याः सूर्य॑स्या। का॒मेन॑ कृ॒तश्र॑व इ॒च्छमा॑नः॥ २२॥

अ॒र॒ण्या॒न्यर॑ण्या॒न्यसौ॑। या प्रे॒व न॑श्य॑सि। क॒था ग्रा॑म॒न्न
पृ॒च्छ॑सि। न त्वा॒भीरि॑व वि॒न्दती॑ ३। वृ॒षा॒रवा॑य॒
वद॑ते। यदु॒पाव॑ति चि॒च्चि॒कः। आ॒घा॒टीभि॑रिव धा॒वय॑न्।
अ॒र॒ण्या॒निर्म॑हीयते। उ॒त गा॑व इ॒वाद॑न्। उ॒तो वे॒श्मेव॑
दृ॒श्यते॑॥ २३॥

उ॒तो अ॑र॒ण्या॒निस्सा॑यम्। श॒क॒टीरि॑व स॒र्जति॑। गा॒म॒ङ्गैष॑
आ ह्व॑यति। दा॒र्व॒ङ्गैष॑ उ॒पाव॑धीत्। वस॑न्नर॒ण्या॒न्याः॑

सायम्। अक्रुक्षदिति मन्यते। न वा अरण्यानिहन्ति।
अन्यश्चेन्नाभिगच्छति। स्वादोः फलस्य जुग्ध्वा। यत्र कामं
नि पद्यते। आज्ञनगन्धीः सुरभीम्। बहुन्नामकृषीवलाम्।
प्राहं मृगाणां मातरम्। अरण्यानीमशःसिषम्॥२४॥

वार्रहत्याय शवसे। पृतनासाह्याय च। इन्द्र त्वा वर्तयामसि।
सुब्रह्माणं वीरवन्तं बृहन्तम्। उरुं गभीरं पृथुबुधमिन्द्र।
श्रुतस्मिन्मुग्रमभिमातिषाहम्। अस्मभ्यं चित्रं वृषणः रयिं
दाः। क्षेत्रियै त्वा निरृक्त्यै त्वा। द्रुहो मुञ्चामि वरुणस्य
पाशात्। अनागसं ब्रह्मणे त्वा करोमि॥२५॥

शिवे ते द्यावापृथिवी उभे इमे। शं ते अग्निस्सहाद्विरस्तु।
शं द्यावापृथिवी सहोषधीभिः। शमन्तरिक्षः सह वातेन
ते। शं ते चतस्रः प्रदिशो भवन्तु। या दैवीश्चतस्रः
प्रदिशः। वातपत्नीरभि सूर्यो विचष्टे। तासान्त्वा जरस
आ दधामि। प्र यक्ष्म एतु निरृक्तं पराचैः। अमोचि
यक्ष्मादुरितादवर्त्यै॥२६॥

द्रुहः पाशान्निरृक्त्यै चोदमोचि। अहा अवर्तिमविदथ्स्योनम्।
अप्यभूद्भद्रे सुकृतस्य लोके। सूर्यमृतं तमसो ग्राह्या यत्। देवा
अमुञ्चन्नसृजन्व्येनसः। एवमहमिमं क्षेत्रियाज्जामिशःसात्।
द्रुहो मुञ्चामि वरुणस्य पाशात्। बृहस्पते युवमिन्द्रश्च
वस्वः। दिव्यस्येशाथे उत पार्थिवस्य। धत्तः रयिः स्तुवते

कीरयेचित्॥२७॥

यूयं पात स्वस्तिभिस्सदा नः। देवायुधमिन्द्रमा जोहुवानाः।
विश्वावृधमभि ये रक्षमाणाः। येन हता दीर्घमध्वानमायन्।
अनन्तमर्थमनिवथ्स्यमानाः। यत्ते सुजाते हिमवत्सु भेषजम्।
मयोभूशशन्तमा यद्धृदोसि। ततो नो देहि सीबले। अदो
गिरिभ्यो अधि यत्प्रधावसि। सःशोभमाना कन्यैव
शुभ्रे॥२८॥

तां त्वा मुद्गला हविषां वर्धयन्ति। सा नस्सीबले रयिमा
भाजयेह। पूर्वं देवा अपरेणानुपश्यञ्जन्मभिः। जन्मान्यवरैः
पराणि। वेदानि देवा अयमस्मीति माम्। अहं हित्वा
शरीरं जरसः परस्तात्। प्राणापानौ चक्षुश्श्रोत्रम्। वाचं
मनसि संभृताम्। हित्वा शरीरं जरसः परस्तात्। आ
भूतिंभूतिं वयमश्नवामहे। इमा एव ता उषसो याः प्रथमा
व्यौच्छन्। ता देव्यः कुर्वते पञ्चरूपा। शश्वतीर्नावपृज्यन्ति।
न गमन्त्यन्तम्॥२९॥

वसूनां त्वाऽधीतेन। रुद्राणामूर्म्या। आदित्यानां तेजसा।
विश्वेषां देवानां क्रतुना। मरुतामेघा जुहोमि स्वाहा।
अभिभूतिरहमागमम्। इन्द्रसखा स्वायुधः। आस्वाशासु
दुष्पहः। इदं वर्चो अग्निना दत्तमागात्। यशो भर्गस्सह
ओजो बलं च॥३०॥

दी॒र्घायु॑त्वाय॑ श॒तशार॑दाय। प्र॒तिगृ॑भ्णामि॑ मह॒ते वी॒र्या॑य।
 आयु॑रसि॒ विश्वा॑युरसि। स॒र्वायु॑रसि॒ सर्व॑मायु॑रसि।
 सर्व॑म्म् आयु॑र्भूयात्। स॒र्वमायु॑र्गेष॑म्। भूर्भुव॑स्सुवः॑।
 अ॒ग्नि॒ध॒र्म॑णा॒न्नादः॑। मृ॒त्यु॒ध॒र्म॑णा॒न्नप॑तिः। ब्र॒ह्म क्ष॒त्रꣳ
 स्वाहा॑॥ ३१॥

प्र॒जाप॑तिः प्रणे॒ता। बृ॒ह॒स्पतिः॑ः पुर॑ण॒ता। य॒मः प॒न्थाः॑। च॒न्द्रमाः॑
 पुन॑र॒सुस्स्वाहा॑॥ अ॒ग्नि॒र॒न्नादोऽन्न॑पतिः। अ॒न्नाद्य॑म॒स्मिन्
 य॒ज्ञे यज॑मानाय ददातु॒ स्वाहा॑॥ सोमो॑ राजा॒ राज॑पतिः।
 रा॒ज्यम॒स्मिन् य॒ज्ञे यज॑मानाय ददातु॒ स्वाहा॑॥ वरु॑णस्स॒म्राट्थ्स॒म्राट्ति॑
 सा॒म्राज्य॑म॒स्मिन् य॒ज्ञे यज॑मानाय ददातु॒ स्वाहा॑॥ ३२॥

मि॒त्रः क्ष॒त्रं क्ष॒त्रप॑तिः। क्ष॒त्रम॒स्मिन् य॒ज्ञे यज॑मानाय ददातु॒
 स्वाहा॑॥ इन्द्रो॑ बलं॒ बल॑पतिः। बल॑म॒स्मिन् य॒ज्ञे यज॑मानाय
 ददातु॒ स्वाहा॑॥ बृ॒ह॒स्पति॑र्ब्रह्म॒ ब्रह्म॑पतिः। ब्रह्मा॒स्मिन् य॒ज्ञे
 यज॑मानाय ददातु॒ स्वाहा॑॥ स॒वि॒ता रा॒ष्ट्रꣳ रा॒ष्ट्रप॑तिः।
 रा॒ष्ट्रम॒स्मिन् य॒ज्ञे यज॑मानाय ददातु॒ स्वाहा॑॥ पू॒षा वि॒शां
 वि॒द्व॑तिः। वि॒शम॒स्मिन् य॒ज्ञे यज॑मानाय ददातु॒ स्वाहा॑॥
 सर॑स्वती॒ पुष्टिः॑ः पुष्टि॑पती। पुष्टि॑म॒स्मिन् य॒ज्ञे यज॑मानाय
 ददातु॒ स्वाहा॑॥ त्वष्टा॑ पशूनां॒ मि॒थु॒नानाꣳ॑ रूप॒कृ॒द्रूप॑पतिः।
 रु॒पेणा॒स्मिन् य॒ज्ञे यज॑मानाय प॒शून् द॑दातु॒ स्वाहा॑॥ ३३॥

स ई॑ पाहि॒ य ऋ॑जी॒षी तरु॑त्रः। य॒श्शि॒प्र॒वान्वृ॑ष॒भो यो

म॑ती॒नाम्। यो गो॑त्र॒भिद्व॑ज्र॒भृद्यो ह॑रि॒ष्ठाः। स इ॒न्द्र चि॒त्राः
अ॒भि तृ॒न्धि वा॒जान्। आ ते शु॒ष्मो वृष॑भ ए॒तु प॒श्चात्।
ओ॒त्तरा॑द॒धरा॑गा पु॒रस्ता॑त्। आ वि॒श्वतो॑ अ॒भिस॑मै॒त्वर्वा॑ङ्।
इन्द्र॑ द्यु॒म्नः सु॒र्वर्व॑द्धेह्य॒स्मे। प्रोष्व॑स्मै पु॒रोर॑थम्। इन्द्रा॑य
शूष॑मर्चत॥ ३४॥

अ॒भीके॑ चिदु लो॒ककृ॑त्। स॒ङ्गे स॒मथ्सु॑ वृ॒त्रहा॑। अ॒स्माकं
बो॒धि चो॒दिता॑। नभ॑न्तामन्य॒केषा॑म्। ज्या॒का अधि॑ धन्व॒सु।
इन्द्र॑ व॒यः शु॒नासी॑रम्। अ॒स्मिन् य॒ज्ञे ह॑वामहे। आ वा॒जैरु॑पं
नो ग॑मत्। इन्द्रा॑य शु॒नासी॑रा॒य। स्रु॒चा जु॑हुत नो ह॒विः॥ ३५॥

जुष॑तां प्रति॒ मेधि॑रः। प्र ह॒व्यानि॑ घृ॒तव॑न्त्य॒स्मे। हर्य॑श्वाय
भर॑ता स॒जोषाः॑। इन्द्र॑र्तुभिर्ब्रह्म॑णा वावृ॒धानः॑। शु॒नासी॑री
ह॒विरि॑दं जुष॒स्व। वय॑स्सुप॒र्णा उप॑सेदुरिन्द्र॑म्। प्रि॒यमे॑धा
ऋष॑यो नाध॒मानाः॑। अप॑ ध्वा॒न्तमू॑र्णु॒हि पू॒र्धि चक्षुः॑।
मुमु॑ग्य॒स्मान्नि॒धये॑ऽव ब॒द्धान्। बृ॒हदिन्द्रा॑य गायत॥ ३६॥

मरु॑तो वृ॒त्रह॑न्त॒मम्। येन॒ ज्योति॑रज॒नय॑न्नृ॒तावृ॑धः। दे॒वं
दे॒वाय॒ जागृ॑वि। का॒मिहै॒काः क इ॒मे प॑त॒ङ्गाः। मा॒न्यालाः॑
कुलि॑परि॒माप॑तन्ति। अना॑वृ॒तैना॒न्प्रध॑मन्तु दे॒वाः। सौप॑र्णं
चक्षु॑स्त॒नुवा॑ विदे॒य। ए॒वा व॑न्दस्व॒ वरु॑णं बृ॒हन्त॑म्।
न॒म॒स्याधी॑र॒ममृ॑त॒स्य गो॒पाम्। स न॒श्शर्म॑ त्रि॒वरू॑थं
विय॑ः॒सत्॥ ३७॥

यूयं पात स्वस्तिभिस्सदा नः। नाकै सुपर्णमुप यत्पतन्तम्।
 हृदा वेनन्तो अभ्यचक्षत त्वा। हिरण्यपक्षं वरुणस्य दूतम्।
 यमस्य योनौ शकुनं भुरण्युम्। शं नो देवीरभिष्टये। आपो
 भवन्तु पीतयै। शय्यौरभि स्रवन्तु नः। ईशाना वार्याणाम्।
 क्षयन्तीश्च षणीनाम्॥३८॥

अपो याचामि भेषजम्। अप्सु मे सोमो अब्रवीत्।
 अन्तर्विश्वानि भेषजा। अग्निं च विश्वशम्भुवम्। आपश्च
 विश्वभेषजीः। यदप्सु ते सरस्वति। गोष्वश्वेषु यन्मधु।
 तेन मे वाजिनीवति। मुखमङ्घ्रि सरस्वति। या सरस्वती
 वैशम्भल्या॥३९॥

तस्यां मे रास्व। तस्यांस्ते भक्षीय। तस्यांस्ते भूयिष्ठभाजो
 भूयास्म। अहं त्वदस्मि मदसि त्वमेतत्। ममासि
 योनिस्तव योनिरस्मि। ममैव सन्वहं हव्यान्यग्रे। पुत्रः पित्रे
 लोककृज्जातवेदः। इहैव सन्तत्र सन्त त्वाऽग्रे। प्राणेन वाचा
 मनसा बिभर्मि। तिरो मा सन्तमायुर्मा प्रहासीत्॥४०॥

ज्योतिषा त्वा वैश्वानरेणोपतिष्ठे। अयं ते योनिर् ऋत्वियः।
 यतो जातो अरोचथाः। तं जानन्नग्र आरोह। अथा नो वर्धया
 रयिम्। या ते अग्रे यज्ञिया तनूस्तयेह्यारोहात्माऽऽत्मानम्।
 अच्छा वसूनि कृण्वन्नस्मे नर्या पुरूणि। यज्ञो भूत्वा यज्ञमा
 सीद स्वां योनिम्। जातवेदो भुव आ जायमानस्सक्षय एहि।

उपावरोह जातवेदः पुनस्त्वम् ॥ ४१ ॥

देवेभ्यो हव्यं वह नः प्रजानन्। आयुः प्रजां रयिमस्मासु
धेहि। अजस्रो दीदिहि नो दुरोणे। तमिन्द्रं जोहवीमि
मघवानमुग्रम्। सत्रा दधानमप्रतिष्कृतं शवांसि।
महिष्ठो गीर्भिरा च यज्ञियोऽववर्तत्। राये नो विश्वा सुपथा
कृणोतु वज्री। त्रिकद्रुकेषु महिषो यवाशिरं तुविशुष्मस्तृपत्।
सोममपिबद्विष्णुना सुतं यथाऽवशत्। स ईं ममाद् महि
कर्म कर्तवे महामुरुम् ॥ ४२ ॥

सैनं सश्वदेवं देवस्सत्यमिन्दुं सत्य इन्द्रं। विदद्यतीं
सरमा रुग्णमद्रैः। महि पाथं पूर्यं सद्वियंक्कः। अग्रं
नयत्सुपद्यक्षराणाम्। अच्छा रवं प्रथमा जानतीगात्।
विदद्गव्यं सरमा दृढमूर्वम्। येनानुकं मानुषी भोजते
विट्। आ ये विश्वास्स्वपत्यानि चक्रुः। कृण्वानासौ
अमृतत्वाय गातुम्। त्वं नृभिर्नृपते देवहूतौ ॥ ४३ ॥

भूरीणि वृत्वा हर्यश्व हंसि। त्वन्निदस्युश्चुमुरिम्। धुनिं
चास्वापयो दभीतये सुहन्तु। एवा पाहि प्रतथा मन्दतु
त्वा। श्रुधि ब्रह्म वावृधस्वोत गीर्भिः। आविस्सुर्यं कृणुहि
पीपिहीषः। जहि शत्रूं रभि गा इन्द्र तृन्धि। अग्ने
बाधस्व वि मृधो नुदस्व। अपामीवा अप रक्षांसि सेध।
अस्मात्समुद्राद्बृहतो दिवो नः ॥ ४४ ॥

अ॒पां भू॒मान॒मुप॑ न॒स्सृ॒जेह॑। यज्ञ॒ प्रति॑तिष्ठ सु॒म॒तौ सु॒शेवा॒ आ
 त्वा॑। वसू॑नि पु॒रु॒धा वि॑शन्तु। दी॒र्घ॒मायु॑र्यज॒मानाय॑ कृ॒ण्वन्।
 अधा॒मृते॑न ज॒रितार॑मङ्घ्रि॒। इन्द्र॑श्शु॒नाव॒द्वित॑नोति॒ सीर॑म्।
 सं॒व॒त्स॒रस्य॑ प्रति॒माण॑मे॒तत्। अ॒र्कस्य॑ ज्योति॒स्तदि॑दा॒स
 ज्येष्ठ॑म्। सं॒व॒त्स॒रः शु॒नव॒त्सीर॑मे॒तत्। इन्द्र॑स्य रा॒धः
 प्र॒य॒तं पु॒रु॒ त्मना॑। तदर्क॑रूपं वि॒मिमा॑नमेति॒। द्वा॒द॒शा॒रे
 प्रति॑तिष्ठती॒द्वृषा॑। अ॒श्वाय॑न्तो ग॒व्यन्तो॑ वा॒जय॑न्तः। ह॒वाम॑हे
 त्वोप॑गन्त॒वा उ॑। आ॒भूष॑न्तस्त्वा सु॒म॒तौ न॒वा॒याम्। व॒यमिन्द्र॑
 त्वा शु॒नः हु॑वेम॥४५॥

स्वा॒र्द्धीं त्वा॑ स्वा॒दुना॑। ती॒व्रां ती॒व्रेण॑। अ॒मृता॑म॒मृते॑न। मधु॑मतीं
 मधु॑मता। सृ॒जामि॒ सः सोमे॑न। सोमो॑ऽस्य॒श्विभ्या॑ प॒च्यस्वा॑।
 सर॑स्वत्ये प॒च्यस्वा॑। इन्द्रा॑य सु॒त्राम्णे॑ प॒च्यस्वा॑। परी॒तो पि॑ञ्चता
 सु॒तम्। सोमो॑ य उ॒त्त॒मः ह॒विः॥१॥

द॒ध॒न्वा यो न॑र्यो अ॒प्स्व॑न्तरा। सु॒षाव॒ सोम॑म॒द्रिभिः॑।
 पु॒नातुं॑ ते परि॒स्रुत॑म्। सोम॑ः सूर्य॑स्य दुहि॒ता। वा॒रेण॑
 श॒श्व॑ता॒ तना॑। वा॒युः पू॒तः प॒वित्रे॑ण। प्राङ्॒ख॒सोमो॑ अति॒द्रुतः॑।
 इन्द्र॑स्य यु॒ज्य॒स्सखा॑। वा॒युः पू॒तः प॒वित्रे॑ण। प्र॒त्यङ्॒ख॒सोमो॑
 अति॒द्रुतः॑॥२॥

इन्द्र॑स्य यु॒ज्य॒स्सखा॑। ब्रह्म॑ क्ष॒त्रं प॑वते॒ तेज॑ इन्द्रि॒यम्। सुर॑या
 सोम॑स्सु॒त आसु॑तो॒ मदा॑य। शु॒क्रेण॑ दे॒व दे॒वताः॑ पिपृ॒ग्धि।

रसे॒नान्नं॑ यज॑मानाय धेहि। कु॒विद॒ङ्ग॒ यव॑मन्तो॒ यव॑चित्। यथा॒
दान्त्य॑नुपूर्वं वि॒यूय॑। इहे॒हैषां॑ कृणुत॒ भोज॑नानि। ये ब॒र्हिषो॑
नमो॑वृत्तिं न ज॒ग्मुः। उ॒प॒या॒मगृ॑हीतोऽस्य॒श्विभ्यां॑ त्वा जुष्टं
गृह्णामि॥३॥

सर॑स्वत्या॒ इन्द्रा॑य सु॒त्राम्णो॑। ए॒ष ते॒ योनि॑स्तेज॑से त्वा। वी॒र्या॑य
त्वा बला॑य त्वा। तेजो॑ऽसि तेजो॒ मयि॑ धेहि। वी॒र्य॑मसि वी॒र्यं
मयि॑ धेहि। बल॑मसि बलं॒ मयि॑ धेहि। नाना॒ हि वा॑ दे॒वहि॑त॒ः
सद॑ः कृतम्। मा स॒सृ॑क्षाथां पर॒मे व्यो॑मन्। सुरा॒ त्वम॑सि
शु॒ष्मिणी॒ सोम॑ ए॒षः। मा मां हि॒ः सी॒स्त्वां योनि॑मावि॒शन्॥४॥

उ॒प॒या॒मगृ॑हीतोऽस्या॒श्विनं॑ तेज॑ः। सा॒र॒स्वतं॑ वी॒र्य॑म्। ऐ॒न्द्रं
बल॑म्। ए॒ष ते॒ योनि॑र्मोदा॑य त्वा। आ॒न॒न्दाय॑ त्वा मह॑से
त्वा। ओजो॑ऽस्योजो॒ मयि॑ धेहि। म॒न्युर॑सि म॒न्युं मयि॑ धेहि।
महो॑ऽसि महो॒ मयि॑ धेहि। सहो॑ऽसि सहो॒ मयि॑ धेहि। या
व्या॒घ्रं वि॑षू॒चिका॑। उ॒भौ वृ॑कं च॒ रक्ष॑ति। श्ये॒नं प॑त॒त्रिण॑ः
सि॒ःहम्। से॒मं पा॑त्व॒ःह॑सः। संपृ॑च॒स्स्थ॒ सं मां भ॒द्रेण॑ पृ॒ङ्ग।
वि॒पृच॑स्स्थ॒ वि मां पा॑प्मना॒ पृ॒ङ्ग॥५॥

सोमो॒ राजा॑ऽमृत॑ः सु॒तः। ऋ॒जी॒षेणा॑जहान्मृत्युम्।
ऋ॒तेन॑ स॒त्यमि॑न्द्रि॒यम्। वि॒पान॑ः शु॒क्रम॑न्ध॒सः।
इन्द्र॑स्येन्द्रि॒यम्। इ॒दं प॑योऽमृतं॒ मधु॑। सोम॑म॒द्ध्यो व्य॑पिबत्।
छन्द॑सा ह॒ःस॒शुचि॑षत्। ऋ॒तेन॑ स॒त्यमि॑न्द्रि॒यम्। अ॒द्ध्यः

ख्षी॒रव्यँ॑पिबत्॥६॥

कुङ्कु॑ङ्गिर॒सो धि॒या। ऋ॒तेन॑ स॒त्यमिन्द्रि॑यम्। अ॒न्ना॑त्परि॒स्रुतो॑
रस॑म्। ब्रह्म॑णा व्य॑पिबत् ख्ष॒त्रम्। ऋ॒तेन॑ स॒त्यमिन्द्रि॑यम्।
रेतो॑ मू॒त्रद्विज॑हाति। योनिं॑ प्रवि॒शदिन्द्रि॑यम्। गर्भो॑
ज॒रायु॑णाऽऽवृ॑तः। उ॒ल्बञ्ज॑हाति जन्म॑ना। ऋ॒तेन॑
स॒त्यमिन्द्रि॑यम्॥७॥

वेदे॑न रू॒पे व्य॑करोत्। स॒तास॒ती प्र॒जाप॑तिः। ऋ॒तेन॑
स॒त्यमिन्द्रि॑यम्। सोमे॑न॒ सोमौ॑ व्य॑पिबत्। सु॒तासु॒तौ
प्र॒जाप॑तिः। ऋ॒तेन॑ स॒त्यमिन्द्रि॑यम्। दृ॒ष्ट्वा रू॒पे व्या॑करोत्।
स॒त्यानृ॒ते प्र॒जाप॑तिः। अ॒श्रद्धा॑मनृ॒तेऽद॑धात्। श्र॒द्धाः स॒त्ये
प्र॒जाप॑तिः। ऋ॒तेन॑ स॒त्यमिन्द्रि॑यम्। दृ॒ष्ट्वा परि॒स्रुतो॑ रस॑म्।
शु॒क्रेण॑ शु॒क्रव्यँ॑पिबत्। प॒यस्सोमं॑ प्र॒जाप॑तिः। ऋ॒तेन॑
स॒त्यमिन्द्रि॑यम्। वि॒पानः॑ शु॒क्रमन्ध॑सः। इन्द्र॑स्येन्द्रि॒यम्।
इ॒दं प॒योऽमृतं॑ मधु॥८॥

सुरा॑वन्तं ब॒र्हिष॑दः सु॒वीर॑म्। य॒ज्ञः हि॑न्वन्ति म॒हिषा॑
नमो॑भिः। दधा॑नास्सोमं॒न्दिवि॑ दे॒वता॑सु। मदे॑मेन्द्र॒व्यञ्ज॑मानास्स्व॒र्काः।
यस्ते॒ रस॑स्सम्भृ॒त ओष॑धीषु। सोम॑स्य शु॒ष्मस्सुर॑या सु॒तस्य॑।
तेन॑ जिन्व॒ यज॑मानं॒ मदे॑न। सर॑स्वतीम॒श्विना॒विन्द्र॑म॒ग्निम्।
यम॒श्विना॒ नमु॑चेरासुरादधि। सर॑स्व॒त्यस॑नोदिन्द्रि॒याय॑॥९॥

इ॒मन्तः॑ शु॒क्रं मधु॑मन्त॒मिन्दु॑म्। सोम॑ः राजा॑नमि॒ह

भंखयामि। यदत्र रि॒तः॑ र॒सिन॑स्सुतस्य। यदिन्द्रो
अपि॑ब॒च्छर्ची॑भिः। अ॒हन्त॑दस्य॒ मन॑सा शि॒वेन॑। सोम॑ः
राजा॑नमिह भंखयामि। पि॒तृभ्य॑स्स्वधा॒विभ्य॑स्स्वधा नमः॑।
पि॒ताम॑हेभ्य॑स्स्वधा॒विभ्य॑स्स्वधा नमः॑। प्रपि॑तामहेभ्य॑स्स्वधा॒विभ्य॑स्स्व
नमः॑। अ॒खन्पि॑तरः॑॥१०॥

अमी॑मदन्त पि॒तरः॑। अती॑तृपन्त पि॒तरः॑। अमी॑मृजन्त
पि॒तरः॑। पि॒तर॑श्शुन्ध॒ध्वम्। पु॒नन्तु॑ मा पि॒तर॑स्सो॒म्यासः॑।
पु॒नन्तु॑ मा पि॒ताम॑हाः। पु॒नन्तु॑ प्रपि॑तामहाः। पु॒वित्रे॑ण
श॒तायु॑षा। पु॒नन्तु॑ मा पि॒ताम॑हाः। पु॒नन्तु॑ प्रपि॑तामहाः॥११॥

पु॒वित्रे॑ण श॒तायु॑षा। वि॒श्वमा॑युर्व्य॒श्जवै॑। अ॒ग्र आ॑यू॒ःषि
पव॑सेऽग्रे पव॑स्व। पव॑मान॒स्सुव॑र्जनः॑ पु॒नन्तु॑ मा दे॒वज॑नाः।
जात॑वेदः पु॒वित्र॑व॒द्यत्ते॑ पु॒वित्र॑म॒र्चिषि॑। उ॒भाभ्या॑न्दे॒व
स॒वित॑र्वैश्वदे॒वी पु॑न॒ती। ये स॑मा॒नास्स॑म॒नसः॑। पि॒तरों
यम॑राज्यै॑। तेषा॑ल्लौक॒स्स्वधा॑ नमः॑। य॒ज्ञो दे॒वेषु॑
कल्प॑ताम्॥१२॥

ये स॑जा॒तास्स॑म॒नसः॑। जी॒वा जी॒वेषु॑ मा॒मकाः॑। तेषा॑ः
श्री॒र्मयि॑ कल्प॑ताम्। अ॒स्मिल्लौ॑के श॒तः॑ स॒माः॑। द्वे
स्रु॒ती अ॑शृणवं पि॒तृणा॑म्। अ॒हन्दे॒वाना॑मु॒त म॑र्त्या॒नाम्।
याभ्या॑मि॒दवि॑श्वमेज॒त्समे॑ति। यद॑न्तरा पि॒तरं॑ मा॒तरं॑श्च। इ॒दः
ह॒विः प्र॒जन॑नं मे अस्तु। दश॑वीरः॑ स॒र्वग॑णः॑ स्व॒स्तये॑।
आ॒त्म॒सनि॑ प्रजा॒सनि॑। प॒शुस॑न्य॒भय॑सनि॑ लो॒क॒सनि॑। अ॒ग्निः

प्रजां बहुलां मे करोतु। अन्नं पयो रेतो अस्मासु धत्त।
रायस्पोषमिषमूर्जमस्मासु दीधरध्स्वाहा॥१३॥

सीसेन तन्न मनसा मनीषिणः। ऊर्णासूत्रेण कवयो
वयन्ति। अश्विना यज्ञं सविता सरस्वती। इन्द्रस्य
रूपं वरुणो मिषज्यन्। तदस्य रूपममृतं शर्चीभिः।
तिस्रोऽदधुर्देवतास्सरराणाः। लोमानि शष्पैर्बहुधा न
तोक्त्रभिः। त्वगस्य मांसमभवन्न लाजाः। तदश्विना
मिषजा रुद्रवर्तनी। सरस्वती वयति पेशो अन्तरः॥१४॥

अस्थिं मज्जानं मासरैः। कारोतरेण दधतो गवान्वचि।
सरस्वती मनसा पेशलव्वंसु। नासत्याभ्यां वयति
दर्शतव्वपुः। रसं परिस्नुता न रोहितम्। नृग्रहूर्धोरस्तसरन्न
वेम। पयसा शुक्रममृतञ्जनित्रम्। सुरया मूत्राञ्जनयन्ति
रेतः। अपामतिन्दुर्मतिं बाधमानाः। ऊर्वध्यव्वतं
सुबुवन्तदारात्॥१५॥

इन्द्रस्सुत्रामा हृदयेन सत्यम्। पुरोडाशेन सविता जंजान।
यकृत्क्लोमानव्वरुणो मिषज्यन्। मतस्त्रे वायव्यैर्न मिनाति
पित्तम्। आन्त्राणि स्थाली मधु पिन्वमाना। गुदा पात्राणि
सुदुघा न धेनुः। श्येनस्य पत्रन्न प्लीहा शर्चीभिः। आसन्दी
नाभिरुदरन्न माता। कुम्भो वनिष्ठुर्जनिता शर्चीभिः।
यस्मिन्नग्रे योन्याङ्गर्भो अन्तः॥१६॥

प्ला॒शी॒र्व्य॒क्त॒श्श॒तधा॒र् उ॒त्सं॑ः। दु॒हे न कु॒म्भी॑ स्व॒धां
 पि॒तृभ्य॑ः। मुख॑ स्व॒ सद॑स्य॒ शिर् इ॒त्सदे॑न। जि॒ह्वा
 प॒वित्र॑म॒श्विना॒ स॑ सर॒स्वती॑। चप्प॒न्न पा॒युर्भिष॑ग॒स्य
 वा॒लं॑। व॒स्तिर्न शे॒पो ह॑र॒सा तर॑स्वी। अ॒श्विभ्या॑श्च॒ख्युर॑मृ॒तं
 ग्र॒हाभ्या॑म्। छा॒गेन॑ तेजो॑ ह॒विषा॑ शृ॒तेन॑। प॒ख्मा॑णि गो॒धूमैः॑
 क॒लैरु॒तानि॑। पे॒शो न शु॒क्लम॑सि॒तवँ॑साते॥१७॥

अ॒विर्न मे॒षो न॒सि वी॒र्या॑य। प्रा॒णस्य॒ पन्था॑ अ॒मृतो॒ ग्रहा॑भ्याम्।
 सर॒स्वत्यु॒पवा॑कै॒र्व्या॒नम्। न॒स्यानि॑ ब॒र्हिर्ब॑रै॒र्जजा॑न। इन्द्र॑स्य
 रू॒पमृ॑ष॒भो ब॒लाय॑। क॒र्णाभ्या॑ स्व॒ श्रोत्र॑मृ॒तङ्ग्र॒हाभ्या॑म्। यवा॑
 न ब॒र्हिर्भ्रु॑वि के॒सरा॑णि। क॒र्कभ्यु॑ ज॒ज्ञे मधु॑ सा॒रघं
 मु॒खात्। आ॒त्मन्नु॒पस्थे॒ न वृ॑क॒स्य लो॑मं। मुखे॒ श्मश्रू॑णि न
 व्या॒घ्रलो॒मम्॥१८॥

के॒शा न शी॒र्षन् यश॑से श्रि॒यै शि॒खां। सि॒ंहस्य॒
 लो॒मं त्वि॑षि॒रिन्द्रि॑याणि। अ॒ङ्गा॒न्या॒त्मन्भि॑ष॒जा तद॑श्विना॑।
 आ॒त्मान॑म॒ङ्गैस्स॑म॒धात्स॑र॒स्वती॑। इन्द्र॑स्य रू॒पं श॒तमा॑न॒मायु॑ः।
 च॒न्द्रेण॒ ज्योति॑र॒मृत॑न्द॒धाना॑। सर॒स्वती॒ योन्या॑ङ्ग॒र्भम॑न्तः।
 अ॒श्विभ्या॑ प॒त्नी सु॑कृ॒तं बि॑भर्ति। अ॒पा स्व॒ रसे॑न॒ वरु॑णो
 न सा॒म्रा॑। इन्द्र॑ स्व॒ श्रि॒यै ज॒नय॑न्न॒प्सु रा॒जा॑। तेजः॑
 प॒शूना॑ स्व॒ हवि॑रिन्द्रि॒याव॑त्। प॒रि॒स्रुता॒ पय॑सा सा॒रघं मधु॑।
 अ॒श्विभ्या॑न्दु॒ग्धं भि॑ष॒जा सर॑स्वत्या सु॒तासु॒ताभ्या॑म्।

अ॒मृत॒स्सोम॒ इन्द्रुः॑॥१९॥

मि॒त्रो॑ऽसि॒ वरु॑णोऽसि। सम॒हं वि॒श्वेर्दे॒वैः। र॒ख॒त्रस्य॒ नाभि॑रसि।
र॒ख॒त्रस्य॒ योनि॑रसि। स्यो॒नामा सी॑द। सु॒षदा॒मा सी॑द। मा
त्वा॑ हि॒ंसीत्। मा मा॑ हि॒ंसीत्। निष॑साद धृ॒तव्र॑तो वरु॑णः।
प॒स्त्या॑स्वा॥२०॥

साम्रा॑ज्याय सु॒क्रतुः॑। दे॒वस्य॑ त्वा सवि॒तुः प्र॑स॒वे।
अ॒श्विनो॑र्बा॒हुभ्या॑म्। पू॒ष्णो ह॑स्ता॒भ्याम्। अ॒श्विनो॑र्भैष॑ज्येन।
तेज॑से ब्रह्मवर्चसाया॒भिषि॑ञ्चामि। दे॒वस्य॑ त्वा सवि॒तुः
प्र॑स॒वे। अ॒श्विनो॑र्बा॒हुभ्या॑म्। पू॒ष्णो ह॑स्ता॒भ्याम्। सर॑स्वत्यै
भैष॑ज्येन॥२१॥

वी॒र्या॑यान्नाद्याया॒भिषि॑ञ्चामि। दे॒वस्य॑ त्वा सवि॒तुः प्र॑स॒वे।
अ॒श्विनो॑र्बा॒हुभ्या॑म्। पू॒ष्णो ह॑स्ता॒भ्याम्। इन्द्र॑स्येन्द्रि॒येण॑।
श्रि॒यै यश॑से बला॒या॒भिषि॑ञ्चामि। को॑ऽसि क॒तमो॑ऽसि। कस्मै॑
त्वा॒ काय॑ त्वा। सु॒श्लोकाँ॑ (४) सु॒मङ्ग॒लाँ॑ (४) सत्य॑रा॒जा
(३) न। शिरो॑ मे श्रीः॥२२॥

यशो॑ मुख॑म्। त्विषिः॑ केशा॑श्च श्मश्रू॑णि। राजा॑ मे
प्रा॒णो॑ऽमृत॑म्। सम्रा॑द्व॒ख्युः। वि॒राट्पू॒त्रम्। जि॒ह्वा मे॑ भ॒द्रम्।
वाङ्म॑हः॑। मनो॑ म॒न्युः। स्व॒राङ्गामः॑। मोदाः॑ प्र॒मोदा॑
अ॒ङ्गुली॒रङ्गानि॑॥२३॥

चि॒त्तं मे॒ सह॑ः। बा॒हू मे॒ बल॑मिन्द्रि॒यम्। ह॑स्तौ मे॒ कर्म॑ वी॒र्यम्॑।

आ॒त्मा ख॒त्रमु॒रो म॑म॒। पृ॒ष्टीर्मे रा॒ष्ट्रमु॒दर॒म॑सौ॒। ग्री॒वाश्च
श्रो॒ण्यौ॑। ऊ॒रू अ॑र॒ली जा॒नुनी॑। वि॒शो मेऽङ्गा॑नि स॒र्वतः॑।
नाभि॑र्मे चि॒त्तवै॒ज्ञान॑म्। पा॒युर्मेऽप॑चितिर्भ॒सत्॥ २४॥

आ॒न॒न्दन॒न्दावा॒ण्डौ मे॑। भ॒ग॒स्सौभा॑ग्यं प॒सः॑। जङ्घा॑भ्यां
प॒द्भ्यां ध॒र्मोऽस्मि॑। वि॒शि राजा॑ प्र॒तिष्ठि॑तः। प्र॒ति ख॒त्रे
प्र॒ति॒तिष्ठा॑मि रा॒ष्ट्रे। प्र॒त्यश्वेषु॑ प्र॒ति॒तिष्ठा॑मि गो॒षु। प्र॒त्यङ्गेषु॑
प्र॒ति॒तिष्ठा॑म्या॒त्मन्। प्र॒ति प्रा॒णेषु॑ प्र॒ति॒तिष्ठा॑मि पु॒ष्टे। प्र॒ति
द्यावा॑पृ॒थिव्योः॑। प्र॒ति॒तिष्ठा॑मि य॒ज्ञे॥ २५॥

त्र॒या दे॒वा ए॒काद॑श। त्र॒यस्त्रि॑ं॒शास्सु॑राध॒सः॑। बृ॒हस्प॑ति॒पुरोहि॑ताः।
दे॒वस्य॑ सवि॒तुस्स॒वे। दे॒वा दे॒वैर॑वन्तु मा। प्र॒थ॒मा द्वि॒तीयैः॑।
द्वि॒तीया॑स्तृ॒तीयैः॑। तृ॒तीया॑स्स॒त्येन॑। स॒त्यय्य॑ज्ञेन॑। य॒ज्ञो
यजु॑र्भिः॥ २६॥

यजू॑ं॒षि सा॒मभिः॑। सा॒मान्यृ॑ग्भिः। ऋ॒चो या॒ज्याभिः॑।
या॒ज्या व॑ष॒ट्कारैः॑। व॒षट्का॑रा आ॒हुति॑भिः। आ॒हुत॑यो मे
का॒मा॒न्त्सम॑र्धयन्तु। भू॒स्स्वाहा॑। लो॒मानि॑ प्र॒यति॑र्मम॒। त्वङ्ग॑
आ॒न॒तिरा॑ग॒तिः। मा॒सं म॒ उप॑नतिः। व॒स्वस्थि॑। म॒ज्जा म॒
आ॒न॒तिः॥ २७॥

यद्दे॒वा दे॒वहे॑डनम्। दे॒वा॑सश्च॒कृमा॑ व॒यम्। अ॒ग्नि॒र्मा
तस्मा॑दे॒न॑सः। वि॒श्वान्मु॑ञ्च॒त्वह॑सः। य॒दि दि॒वा य॒दि
न॑क्तम्। ए॒नां॒सि च॒कृमा॑ व॒यम्। वा॒यु॒र्मा तस्मा॑दे॒न॑सः।
वि॒श्वान्मु॑ञ्च॒त्वह॑सः। य॒दि जा॒ग्रद्य॑दि॒ स्वप्ने॑। ए॒नां॒सि

चकृ॒मा व॒यम्॥२८॥

सूर्यो॑ मा॒ तस्मा॑दे॒नसः॑। विश्वा॑न्मु॒ञ्च॒त्व॒हंसः॑। यद्वा॒मे॒
यद॑र॒ण्ये। यत्स॒भाया॒य्यँदि॑न्द्रि॒ये। यच्छू॒द्रे यद॑र्ये॑। ए॒नश्च॑कृ॒मा
व॒यम्। यदे॒कस्या॑धि॒ धर्म॑णि। तस्या॑व॒यज॑नमसि। यदापो॑
अ॒घ्निया॒ वरु॑णेति॒ शपा॑महे। ततो॑ वरुण॒ नो मु॒ञ्च॥२९॥

अव॑भृथ निचङ्कु॒ण निचे॒रुर॑सि निचङ्कु॒ण। अव॑ दे॒वैर्दे॒वकृ॑त॒मेनो॑ऽयाद्।
अव॑ म॒र्त्यैर्म॒र्त्यकृ॑तम्। उ॒रोरा नो॑ दे॒व रि॒षस्पा॑हि। सु॒मित्रा॑ न॒
आप॑ ओष॒धय॑स्सन्तु। दु॒र्मित्रा॑स्तस्मै॒ भूया॑सुः। यो॑ऽस्मान्द्वेष्टि॑।
यश्च॑ व॒यन्दि॒ष्मः। द्रुप॑दादि॒वेन्मु॑मुचा॒नः। स्वि॒न्नस्ना॒त्वी
मला॑दिव॥३०॥

पू॒तं प॒वित्रे॑णे॒वाज्य॑म्। आप॑श्शु॒न्यन्तु॑ मे॒नसः॑। उ॒द्वय॑न्तम॑स॒स्पर्शि॑।
पश्य॑न्तो॒ ज्योति॑रु॒त्तर॑म्। दे॒वन्दे॒वत्रा॑ सू॒र्यम्। अ॒गन्म॑
ज्योति॑रु॒त्तम॑म्। प्र॒तियु॑तो॒ वरु॑णस्य॒ पाशः॑। प्र॒त्यस्तो॑
वरु॑णस्य॒ पाशः॑। ए॒धोऽस्ये॑धिषी॒महि॑। स॒मिद॑सि ॥३१॥

तेजो॑ऽसि॒ तेजो॑ म॒रिं धे॑हि। अ॒पो अ॒न्व॒चा॒रिष॑म्। रसे॑न॒
सम॑सृ॒ख्महि॑। प॒य॒स्वा॒ अ॒ग्न आ॑ग॒मम्। तं मा॒ स॒सृ॒ज॒
वर्च॑सा। प्र॒जया॑ च॒ धने॑न च। स॒माव॑वर्ति॒ पृथि॒वी। स॒मुषाः॑।
स॒मु सू॒र्यः॑। स॒मु विश्व॑मि॒दञ्ज॑गत्। वै॒श्वान॒रज्यो॑ति॒र्भूया॑सम्।
वि॒भुङ्क्ता॑म॒व्यँश्ज॑वै। भू॒स्स्वाहा॑॥३२॥

होतां यख्थ्समिधेन्द्रमिडस्पदे। नाभां पृथिव्या अधि।
 दिवो वर्ष्मन्थ्समिध्यते। ओजिष्ठश्चर्षणी सहान्।
 वेत्वाज्यस्य होतर्यजं। होता यख्त्तनूनपातम्।
 ऊतिभिर्जेतारमपराजितम्। इन्द्रन्देवः सुवर्विदम्।
 पृथिभिर्मधुमत्तमैः। नराशः सैन तेजसा॥ ३३ ॥

वेत्वाज्यस्य होतर्यजं। होता यख्ददिडाभिरिन्द्रमीडितम्।
 आजुह्वानममर्त्यम्। देवो देवैस्सवीर्यः। वज्रहस्तः पुरन्दरः।
 वेत्वाज्यस्य होतर्यजं। होतायख्द्वरुहिषीन्द्रन्निषद्वरम्।
 वृषभन्नर्यापसम्। वसुभीरुद्वैरादित्यैः। सयुग्भिर्बृहिरासदत्॥ ३४ ॥

वेत्वाज्यस्य होतर्यजं। होता यख्ददोजो न वीर्यम्। सहो
 द्वार इन्द्रमवर्धयन्। सुप्रायणा विश्रयन्तामृतावृधः। द्वार
 इन्द्राय मीढुषे। वियन्त्वाज्यस्य होतर्यजं। होता यख्ददुषे
 इन्द्रस्य धेनू। सुदुधे मातरौ मही। सवातरौ न तेजसी।
 वृथ्समिन्द्रमवर्धताम्॥ ३५ ॥

वीतामाज्यस्य होतर्यजं। होता यख्द्वैव्या होतारा। भिषजा
 सखाया। हविषेन्द्रं भिषज्यतः। कवी देवौ प्रचेतसौ। इन्द्राय
 धत्त इन्द्रियम्। वीतामाज्यस्य होतर्यजं। होता यख्दत्तिस्त्रो
 देवीः। त्रयस्त्रिधातवोपसः। इडा सरस्वती भारती॥ ३६ ॥

महीन्द्रपत्नीरुहविष्मतीः। वियन्त्वाज्यस्य होतर्यजं।
 होता यख्दत्त्वष्टारमिन्द्रन्देवम्। भिषजः सुयजङ्घृतश्रियम्।

पुरु॒रूप॑ꣳ सुरे॑त॒सं म॒घोनि॑म्। इन्द्रा॑य॒ त्वष्टा॑ दध॒दिन्द्रि॑याणि।
वे॒त्वाज्य॑स्य॒ होत॑र्यज॒। होता॑ य॒ख्यद्व॑न॒स्पति॑म्। श॒मि॒तार॑ꣳ
श॒तक्र॑तुम्। धि॒यो जो॒ष्टार॑मिन्द्रि॒यम्॥३७॥

म॒ध्वा॑ सम॒ञ्जन्प॑थिभि॒स्सुगे॑भिः। स्वदा॑ति ह॒व्यं म॒धुना॑
घृ॒तेन॑। वे॒त्वाज्य॑स्य॒ होत॑र्यज॒। होता॑ य॒ख्यदिन्द्र॑ꣳ
स्वाहाऽऽज्य॑स्य। स्वाहा॒ मेद॑सः। स्वाहा॑ स्तो॒काना॑म्।
स्वाहा॒ स्वाहा॑कृ॒तीना॑म्। स्वाहा॑ ह॒व्यसू॑क्तीनाम्। स्वाहा॑
दे॒वाꣳ आ॑ज्य॒पान्। स्वाहे॑न्द्रꣳ हो॒त्राञ्जु॑षा॒णाः। इन्द्र॑
आज्य॑स्य वियन्तु। होत॑र्यज॒॥३८॥

समि॑द्ध इन्द्रं उ॒षसा॒मनी॑के। पु॒रोरु॑चा॒ पूर्व॑कृ॒द्वावृ॑धानः।
त्रि॒भिर्दे॒वैस्त्रि॑ꣳश॒ता व॑ज्र॒बाहुः॑। ज॒घान॑ वृ॒त्रवि॑ं दुरो॑ ववार।
नरा॑शꣳसः॒ प्रति॑शूरो मि॒मानः॑। तनून॑पात्प्रति॒ यज्ञ॑स्य
धा॒म। गो॒भिर्व॑पावा॒न्मधु॑ना सम॒ञ्जन्। हि॒रण्यैश्च॑न्द्नी य॑जति
प्रचे॑ताः। ईडि॑तो दे॒वैर्हरि॑वाꣳ अ॒भिष्टिः॑। आ॒जुह्वा॑नो ह॒विषा॑
शर्ध॑मानः॥३९॥

पु॒रन्द॑रो म॒घवा॑न् वज्र॒बाहुः॑। आया॑तु य॒ज्ञमु॑प॒नो
जुषा॑णः। जुषा॑णो ब॒र्हिर्हरि॑वान्न इन्द्रः॑। प्रा॒चीन॑ꣳ
सी॒दत्प्र॑दिशा॒ पृथि॑व्याः। उ॒रुव्य॑चाः॒ प्रथ॑मानꣳ स्यो॒नम्।
आ॒दि॒त्यैर॑क्तवँसु॒भिस्स॑जोषाः॑। इन्द्र॑न्दुरः॒ कव॑ष्यो
धा॒वमा॑नाः। वृषा॑ण्यन्तु ज॒नय॑स्सु॒पत्नीः॑। द्वा॒रो दे॒वीर॑भितो
विश्र॑यन्ताम्। सु॒वीरा॑ वी॒रं प्रथ॑माना॒ महो॑भिः॥४०॥

उ॒षासा॒नक्ता॑ बृ॒हती॑ बृ॒हन्त॑म्। प॒यस्वती॑ सु॒दुधे॑ शू॒रमिन्द्र॑म्।
 पे॒शस्वती॑ तन्तु॑ना सु॒व्यय॑न्ती। दै॒वाना॑न्दे॒वय्य॑जतः सु॒रुक्मे॑।
 दै॒व्या मि॑मा॒ना मन॑सा पु॒रुत्रा॑। हो॒ता॒रावि॒न्द्रं प्रथ॑मा सु॒वाचा॑।
 मूर्ध॑न् य॒ज्ञस्य॑ मधु॑ना दधा॑ना। प्रा॒चीन॒ज्योति॑र् ह॒विषा॑
 वृ॒धातः॑। ति॒स्रो दे॒वीर् ह॒विषा॑ वर्ध॑मानाः। इन्द्र॑ञ्जुषा॒णा
 वृष॑ण॒न्न पत्नीः॑॥४१॥

अच्छि॑न्नन्त॒न्तुं प॒यसा॑ सर॑स्वती। इडा॑ दे॒वी भा॑रती
 वि॒श्वतू॑र्तिः। त्वष्टा॑ दध॑दिन्द्रा॒य शुष्म॑म्। अपा॒कोचि॑ष्टुर्यश॑से
 पु॒रूणि॑। वृषा॑ य॒ज्ञन्वृष॑णं भू॒रिरे॑ताः। मूर्ध॑न् य॒ज्ञस्य॑ सम॑नक्तु
 दे॒वान्। वन॑स्पति॒रव॑सृष्टो न पा॒शैः। त्म॒न्या॑ सम॒ञ्जच्छ॑मिता
 न दे॒वः। इन्द्र॑स्य ह॒व्यैर्ज॑ठरं पृ॒णानः॑। स्वदा॑ति ह॒व्यं मधु॑ना
 घृ॒तेन॑। स्तो॒काना॑मि॒न्दुं प्रति॑ शू॒र इन्द्रः॑। वृषा॑यमा॒णो
 वृष॑भस्तु॒राषा॑ट्। घृ॒तप्रुषा॑ मधु॑ना ह॒व्यमु॑न्दन्। मूर्ध॑न् य॒ज्ञस्य॑
 जुष॑ता॒ꣳ स्वाहा॑॥४२॥

आच॑र्षणि॒प्रा वि॒वेष॑ यन्मा॑। तꣳ स॒ध्रीचीः॑। स॒त्यमि॑त्तन्न
 त्वावाꣳ अ॒न्यो अ॒स्ति। इन्द्र॑ दे॒वो न म॒र्त्यो ज्या॑यान्।
 अह॑न्नहि॑ परि॒शया॑न॒मर्णः॑। अवा॑सृजो॒ऽपो अ॒च्छा॑ समु॒द्रम्।
 प्रस॑साहिषे पु॒रुहू॑त॒ शत्रू॑न्। ज्येष्ठ॑स्ते शुष्मं इ॒ह रा॒तिरे॑स्तु।
 इन्द्रा॑ भ॒रं द॑खि॒षेणा॑ वसू॒नि। पति॑स्मिन्धू॒नाम॑सि रे॒वती॑नाम्।
 स शेव॑ध॒मधि॑ धा॒द्युम्न॑म॒स्मे। महि॑ ख्व॒त्रञ्ज॑ना॒षाडि॑न्द्र॒ तव्य॑म्।

रखां च नो म॒घोनेः॑ पा॒हि सू॒रीन्। रा॒ये च॑ नः स्वप॒त्या
इ॒षे धाः॑॥४३॥

दे॒वं ब॒रु॒हिरिन्द्र॑ः सुदे॒वन्दे॒वैः। वी॒रव॑त्स्ती॒र्णवै॑द्यामवर्धयत्।
वस्तो॑वृ॒तं प्रा॒क्तोभू॑तम्। रा॒या ब॒रु॒हिष्म॒तोऽत्य॑गात्। व॒सुव॑ने
वसु॒धेय॑स्य वेतु॒ यज॑। दे॒वीर्द्वा॒र इन्द्र॑ः सङ्घा॒ते।
वि॒ङ्घीर्याम॑न्नवर्धयन्। आ व॒त्सेन॑ तरु॒णेन॑ कुमा॒रेण॑ चमी॒विता
अपा॑र्वाणम्। रे॒णुक॑काटन्नुदन्ताम्। व॒सुव॑ने वसु॒धेय॑स्य
वियन्तु॒ यज॑॥४४॥

दे॒वी उ॒षासा॑नक्ता॥ इन्द्र॑य्यँजे प्र॒यत्य॑हेताम्। दै॒वीर्वि॑शः
प्राया॑सिष्टाम्। सु॒प्री॑ते सु॒धिते॑ अभूताम्। व॒सुव॑ने वसु॒धेय॑स्य
वीता॑य्यँज॑। दे॒वी जो॑ष्टी वसु॒धिती॑। दे॒वमिन्द्र॑मवर्धताम्।
अया॑व्य॒न्याघा॑ द्वेषा॑ः॒सि। आ॒न्यावा॑खी॒द्वसु॑ वा॒र्याणि॑।
यज॑मानाय शि॒खि॒प्ते॥४५॥

व॒सुव॑ने वसु॒धेय॑स्य वीता॑य्यँज॑। दे॒वी ऊ॒र्जाहु॑ती दु॒धे
सु॒दु॒धे॑। प॒य॒सेन्द्र॑मवर्धताम्। इ॒षमूर्ज॑म॒न्याऽवा॑खीत्।
स॒ग्धिः स॒पी॑तिम॒न्या। नवे॑न॒ पूर्वं॒न्दय॑माने। पु॒रा॒णेन॑ नव॑म्।
अधा॑तामूर्ज॑मूर्जाहु॑ती वसु॒ वा॒र्याणि॑। यज॑मानाय शि॒खि॒प्ते।
व॒सुव॑ने वसु॒धेय॑स्य वीता॑य्यँज॑॥४६॥

दे॒वा दै॒व्या॒ होता॑रा। दे॒वमिन्द्र॑मवर्धताम्। ह॒ताघ॑शः॒स॒वाभा॑र्ष्टी॒वँसु॒वाय॑
यज॑मानाय शि॒खि॒प्तौ। व॒सुव॑ने वसु॒धेय॑स्य वीता॑य्यँज॑।

दे॒वीस्ति॒स्रस्ति॒स्रो दे॒वीः। पति॒मिन्द्र॑मवर्धयन्। अस्पृ॑ख्व॒द्भार॑ती
दि॒वम्। रु॒द्रैर्य॒ज्ञः सर॑स्वती। इडा॒ वसु॑मती गृहान्॥४७॥

व॒सुवने॑ वसुधेय॑स्य वियन्तु॒ यज॑। दे॒व इन्द्रो॑ नरा॒शः सः॑।
त्रि॒व॒रूथ॑स्त्रि॒वन्धुरः॑। दे॒वमिन्द्र॑मवर्धयत्। श॒तेन॑ शि॒तिपृ॑ष्ठाना॒माहि॑तः।
स॒हस्रे॑ण॒ प्रव॑र्तते। मि॒त्रावरु॑णेद॑स्य हो॒त्रम॑र॒हतः॑। बृ॒हस्पति॑ः
स्तो॒त्रम्। अ॒श्विनाऽऽध्व॑र्यवम्। व॒सुवने॑ वसुधेय॑स्य वेतु॒
यज॑॥४८॥

दे॒व इन्द्रो॑ वन॒स्पति॑ः। हि॒र॒ण्यव॑र्णो॒ मधु॑शाख॒स्सुपि॑प्पलः।
दे॒वमिन्द्र॑मवर्धयत्। दि॒वम॑ग्रे॒णाप्रा॑त्। आऽन्तरि॑ख्वं
पृ॒थि॒वीम॑दृ॒हीत्। व॒सुवने॑ वसुधेय॑स्य वेतु॒ यज॑। दे॒वं
ब॒र्हि॒र्वारि॑तीनाम्। दे॒वमिन्द्र॑मवर्धयत्। स्वा॒स॒स्थमि॑न्द्रेणास॑न्नम्।
अ॒न्या ब॒र्हीः॑ष्य॒भ्यभू॑त्। व॒सुवने॑ वसुधेय॑स्य वेतु॒ यज॑। दे॒वो
अ॒ग्निस्स्वि॑ष्ट॒कृत्। दे॒वमिन्द्र॑मवर्धयत्। स्वि॑ष्ट॒ङ्कुर्वन्स्वि॑ष्ट॒कृत्।
स्वि॑ष्ट॒मद्य॑ क॑रोतु॒ नः। व॒सुवने॑ वसुधेय॑स्य वेतु॒ यज॑॥४९॥

होता॑ य॒ख्यत्स॑मि॒धाऽग्नि॑मि॒डस्प॑दे। अ॒श्विनेन्द्र॑ः सर॑स्वतीम्।
अ॒जो धूम्रो॑ न गो॒धूमैः॑ क्लै॒र्भेष॑जम्। मधु॑ श॒ष्यैर्न॑ तेज॑
इन्द्रि॑यम्। पय॒स्सोमैः॑ परि॒स्रुता॑ घृ॒तं मधु॑। वि॒यन्त्वाज्य॑स्य
होत॑र्यज॑। होता॑ य॒ख्यत्त॑नूनपा॒त्सर॑स्वती। अ॒वि॒र्मेषो॑ न
भेष॑जम्। प॒था मधु॑म॒ताभ॑रन्। अ॒श्विनेन्द्रा॑य वी॒र्य॑म्॥५०॥

ब॒दरै॑रु॒पाका॑भिर्भेष॑जन्तो॒क्त्राभिः॑। पय॒स्सोमैः॑ परि॒स्रुता॑

घृतं मधु। वि॒यन्त्वाज्य॑स्य॒ होत॑र्यजं। होता॑ य॒ख्वन्नरा॑शः॒ सं
न न॒ग्रह॑म्। पति॑ः॒ सुरा॑यै भेष॒जम्। मे॒षस्सर॑स्वती
भिष॑क्। रथो॒ न च॑न्द्रा॒श्विनो॑र्व॒पा इन्द्र॑स्य वी॒र्य॑म्।
ब॒दरै॑रु॒पवाका॑भिर्भेष॒जन्तो॑क्त्र॒भिः। प॒यस्सोम॑ः॒ परि॑स्रुता
घृतं मधु। वि॒यन्त्वाज्य॑स्य॒ होत॑र्यजं॥५१॥

होता॑ य॒ख्वदि॑डेडित आ॒जुह्वा॑न॒स्सर॑स्वतीम्। इन्द्रं॑ बले॒न
व॒र्धय॑न्। ऋष॑भेण॒ गवो॑न्द्रि॒यम्। अ॒श्विनेन्द्रा॑य वी॒र्य॑म्।
यवैः॑ क॒र्कन्धु॑भिः। मधु॑ ला॒जैर्न मा॑सरम्। प॒यस्सोम॑ः॒
परि॑स्रुता॒ घृतं॑ मधु। वि॒यन्त्वाज्य॑स्य॒ होत॑र्यजं। होता॑
य॒ख्वद्व॒रुहि॑स्सु॒ष्टरी॒मोर्ण॑म्रदाः। भिष॑ङ्गास॒त्या॥५२॥

भिष॑जाऽश्वि॒नाऽश्वा॑ शिशु॑मती। भिष॑ग्धे॒नुस्सर॑स्वती।
भिष॑ग्दुह इन्द्रा॑य भेष॒जम्। प॒यस्सोम॑ः॒ परि॑स्रुता॒ घृतं॑ मधु।
वि॒यन्त्वाज्य॑स्य॒ होत॑र्यजं। होता॑ य॒ख्वद्व॒रो दि॑शः॒। क॒व॒ष्यो
न व्य॑च॒स्वतीः। अ॒श्विभ्या॑न्न दुरो॒ दि॑शः॒। इन्द्रो॒ न रो॑द॒सी
दु॒धे। दु॒हे का॒मा॒न्त्सर॑स्वती॥५३॥

अ॒श्विनेन्द्रा॑य भेष॒जम्। शु॒क्रन्न॑ ज्योति॑रिन्द्रि॒यम्। प॒यस्सोम॑ः॒
परि॑स्रुता॒ घृतं॑ मधु। वि॒यन्त्वाज्य॑स्य॒ होत॑र्यजं। होता॑
य॒ख्वत्सु॑पे॒शसो॑षे नक्त॒न्दिवा॑। अ॒श्विना॑ स॒ज्जाना॑ने। सम॑जा॒ते
सर॑स्वत्या। त्विषि॑मि॒न्द्रे न भेष॑जम्। श्ये॒नो न रज॑सा हृ॒दा।
प॒यस्सोम॑ः॒ परि॑स्रुता॒ घृतं॑ मधु॥५४॥

वियन्त्वाज्यस्य होतर्यजं। होता यख्वद्वैव्या होतांरा
 भिषजाऽश्विनौ। इन्द्रन्न जागृवी दिवा नक्तन्न भेषजैः। शूषः
 सरस्वती भिषक्। सीसेन दुह इन्द्रियम्। पयस्सोमः
 परिस्नुता घृतं मधु। वियन्त्वाज्यस्य होतर्यजं। होता
 यख्वत्तिस्रो देवीर्न भेषजम्। त्रयस्त्रिधातवोऽपसः।
 रूपमिन्द्रे हिरण्यम्॥५५॥

अश्विनेडा न भारती। वाचा सरस्वती। मह इन्द्राय
 दधुरिन्द्रियम्। पयस्सोमः परिस्नुता घृतं मधु।
 वियन्त्वाज्यस्य होतर्यजं। होता यख्वत्त्वष्टारमिन्द्रमश्विनौ।
 भिषजन्न सरस्वतीम्। ओजो न जूतिरिन्द्रियम्। वृको न
 रभसो भिषक्। यशस्सुरया भेषजम्॥५६॥

श्रिया न मासरम्। पयस्सोमः परिस्नुता घृतं मधु।
 वियन्त्वाज्यस्य होतर्यजं। होता यख्वद्वनस्पतिम्।
 शमितारः शतक्रतुम्। भीमन्न मन्युः राजानव्याँघ्रन्नमसाऽश्विना
 भामम्। सरस्वती भिषक्। इन्द्राय दुह इन्द्रियम्।
 पयस्सोमः परिस्नुता घृतं मधु। वियन्त्वाज्यस्य
 होतर्यजं॥५७॥

होता यख्वदग्निः स्वाहाऽऽज्यस्य स्तोकानाम्। स्वाहा
 मेदसां पृथक्। स्वाहा छागमश्विभ्याम्। स्वाहा मेषः
 सरस्वत्यै। स्वाहर्षभमिन्द्राय सिंहाय सहसेन्द्रियम्।
 स्वाहाऽग्निन्न भेषजम्। स्वाहा सोममिन्द्रियम्। स्वाहेन्द्रः

सुत्रामाणं सवितारवृणं भिषजां पतिम्। स्वाहा वनस्पतिं
प्रियं पाथो न भेषजम्। स्वाहा देवा औज्यपान्॥५८॥

स्वाहाऽग्निं होत्राङ्गुषाणो अग्निर्भेषजम्। पयस्सोमः
परिस्रुतां घृतं मधुं। वियन्त्वाज्यस्य होतर्यजं। होता
यख्यदश्विना सरस्वतीमिन्द्रं सुत्रामाणम्। इमे
सोमास्सुरामाणः। छागैर्न मेषैर्ऋषभैस्सुताः। शष्पैर्न
तोक्त्रभिः। लाजैर्महस्वन्तः। मदा मासरेण परिष्कृताः।
शुक्राः पयस्वन्तोऽमृताः। प्रस्थिता वो मधुश्चुतः। तानश्विना
सरस्वतीन्द्रस्सुत्रामां वृत्रहा। जुषन्ताः सौम्यं मधुं। पिबन्तु
मदन्तु वियन्तु सोमम्। होतर्यजं॥५९॥

समिद्धो अग्निरश्विना। तप्तो घर्मो विरादथ्सुतः। दुहे
धेनुस्सरस्वती। सोमं शुक्रमिहेन्द्रियम्। तनूपा भिषजा
सुते। अश्विनोभा सरस्वती। मध्वा रजांसीन्द्रियम्।
इन्द्राय पथिभिर्वहान्। इन्द्रायेन्दुं सरस्वती। नराशंसेन
नग्नहः॥६०॥

अधातामश्विना मधुं। भेषजं भिषजां सुते। आजुह्वाना
सरस्वती। इन्द्रायेन्द्रियाणि वीर्यम्। इडाभिरश्विनाविषम्।
समूर्जं स रयिन्दधुः। अश्विना नमुचेस्सुतम्। सोमं
शुक्रं परिस्रुतां। सरस्वती तमाभरत्। बर्हिषेन्द्राय
पातवे॥६१॥

क॒व॒ष्यो न व्य॑च॒स्वतीः। अ॒श्विभ्यां॑ न दुरो दि॒शः। इन्द्रो॑ न
रोद॑सी दु॒घै। दु॒हे का॒मा॒न्त्सर॑स्वती। उ॒षासा॑ न॒क्तम॑श्विना।
दि॒वेन्द्र॑ꣳ सा॒यमिन्द्रि॑यैः। स॒ञ्जाना॑ने सु॒पेशा॑सा। स॒मञ्जा॑ते
सर॑स्वत्या। पा॒तन्नो॑ अ॒श्विना॑ दि॒वा। पा॒हि न॒क्तꣳ
सर॑स्वति॥६२॥

दै॒व्या हो॑तारा भिष॒जा। पा॒तमिन्द्र॑ꣳ स॒चा सु॒ते। ति॒स्रस्त्रेधा॑
सर॑स्वती। अ॒श्विना॑ भा॒रती॑डा। ती॒व्रं प॑रि॒स्रुता॑ सोम॑म्। इन्द्रा॑य
सुष॒वुर्मद॑म्। अ॒श्विना॑ भेष॒जं म॒धु। भेष॑जन्न॒स्सर॑स्वती।
इन्द्रे॑ त्वष्टा॒ यश॑श्चि॒त्रय॑म्। रू॒पꣳ रू॒पम॑धुस्सु॒ते। ऋ॒तुथेन्द्रो॑
वन॒स्पतिः॑। श॒श॒मा॒नः प॑रि॒स्रुता॑। की॒लाल॑म॒श्विभ्यां॑ म॒धु।
दु॒हे धे॒नुस्सर॑स्वती। गोभि॑र्न सोम॑म॒श्विना॑। मा॒सरे॑ण
परि॒ष्कृता॑। स॒म॒धाता॑ꣳ सर॑स्वत्या। स्वाहे॑न्द्रे सु॒तं म॒धु॥६३॥

अ॒श्विना॑ ह॒वि॒रिन्द्रि॑यम्। न॒मु॒चेर्धिया॑ सर॑स्वती। आ
शु॒क्रमा॑सुराद्व॒सु। म॒घमिन्द्रा॑य ज॒भिरे॑। यम॒श्विना॑ सर॑स्वती।
ह॒विषेन्द्र॑मव॒र्धय॑न्। स बि॒भेद॑ व॒लं म॒घम्। न॒मु॒चावा॑सुरे
स॒चा। तमिन्द्र॑ प॒शव॑स्स॒चा। अ॒श्विनो॒भा सर॑स्वती॥६४॥

द॒धा॒ना अ॒भ्य॑नूष॒ता। ह॒विषा॑ य॒ज्ञमिन्द्रि॑यम्। य इन्द्र॑
इन्द्रि॒यन्द॒धुः। स॒वि॒ता वरु॑णो भ॒गः। स सु॒त्रामा॑ ह॒विष्प॑तिः।
यज॑मानाय स॒श्र॒त। स॒वि॒ता वरु॑णोऽद॒धत्। यज॑मानाय
दा॒शुषै॑। आद॑त्त न॒मु॒चेर्व॒सु। सु॒त्रामा॑ ब॒लमिन्द्रि॑यम्॥६५॥

वरु॑णः र॒ख्यत्र॑मिन्द्रि॒यम्। भ॒गेन॑ स॒वि॒ता श्रि॑यम्। सु॒त्रामा॑

यशंसा॑ बल॑म्। दधा॑ना य॒ज्ञमा॑शत। अ॒श्वि॑ना॒ गोभि॑रिन्द्रि॒यम्।
 अ॒श्वे॑भिर्वी॒र्यं॑ बल॑म्। ह॒विषे॑न्द्र॒ः सर॑स्वती। यज॑मानमवर्धयन्।
 ता नास॑त्या सु॒पेशे॑सा। हिर॑ण्यवर्तनी॒ नरा॑। सर॑स्वती
 ह॒विष्म॑ती। इन्द्र॒ कर्म॑सु नोऽवत। ता भि॒षजा॑ सु॒कर्म॑णा।
 सा सु॒दुघा॑ सर॑स्वती। स वृ॒त्रहा॑ श॒तक्र॑तुः। इन्द्रा॑य
 दधुरिन्द्रि॒यम्॥६६॥

दे॒वं ब॒र्हि॒स्सर॑स्वती। सु॒दे॒वमि॑न्द्रे अ॒श्विना॑। तेजो॑ न
 च॒ख्बु॑र॒ख्योः। ब॒र्हिषा॑ दधुरिन्द्रि॒यम्। व॒सुव॑ने वसु॒धेय॑स्य
 वियन्तु॒ यज॑। दे॒वीर्द्वा॑रो अ॒श्विना॑। भि॒षजे॑न्द्रे सर॑स्वती।
 प्रा॒णन्न॑ वी॒र्य॑न्न॒सि। द्वा॑रो दधुरिन्द्रि॒यम्। व॒सुव॑ने वसु॒धेय॑स्य
 वियन्तु॒ यज॑॥६७॥

दे॒वी उ॒षासा॑व॒श्विना॑। भि॒षजे॑न्द्रे सर॑स्वती। बल॑न्न वाच॑मा॒स्यै।
 उ॒षाभ्या॑न्दधुरिन्द्रि॒यम्। व॒सुव॑ने वसु॒धेय॑स्य वियन्तु॒ यज॑।
 दे॒वी जो॑ष्टी॒ अ॒श्विना॑। सु॒त्रामे॑न्द्रे सर॑स्वती। श्रो॒त्रन्न॑
 कर्ण॑यो॒र्यशः॑। जो॑ष्टी॒भ्यान्दधुरिन्द्रि॒यम्। व॒सुव॑ने वसु॒धेय॑स्य
 वियन्तु॒ यज॑॥६८॥

दे॒वी ऊ॒र्जाहु॑ती॒ दुघे॑ सु॒दुघे॑। प॒यसे॑न्द्र॒ः सर॑स्वत्य॒श्विना॑
 भि॒षजा॑वत। शु॒क्रन्न॑ ज्योति॒स्तन॑यो॒राहु॑ती ध॒त्त इन्द्रि॒यम्।
 व॒सुव॑ने वसु॒धेय॑स्य वियन्तु॒ यज॑। दे॒वा दे॒वाना॑ भि॒षजा॑।
 हो॒ता॒रावि॑न्द्र॒म॒श्विना॑। व॒षट्कारै॑स्सर॑स्वती। त्वि॒षिन्न॑ हृद॑ये

म॒तिम्। होतृ॑भ्या॒न्दधुरि॑न्द्रि॒यम्। व॒सुव॑ने॒ वसु॑धेय॑स्य वियन्तु॒
यज॑॥६९॥

दे॒वीस्ति॒स्रस्ति॒स्रो दे॒वीः। सर॑स्वत्या॒श्विना॒ भार॒तीडा॑।
शूष॒न्न म॑ध्ये॒ नाभ्या॑म्। इन्द्रा॑य दधुरि॑न्द्रि॒यम्। व॒सुव॑ने॒
वसु॑धेय॑स्य वियन्तु॒ यज॑। दे॒व इन्द्रो॒ नरा॑श॒सः।
त्रि॒व॒रूथ॑स्सर॑स्वत्या॒ऽश्विभ्या॑मीयते॒ रथः॑। रे॒तो न
रू॒पम॑मृत॑ञ्जनि॒त्रम्। इन्द्रा॑य त्वष्टा॒ दध॑दिन्द्रि॒याणि॑। व॒सुव॑ने॒
वसु॑धेय॑स्य वियन्तु॒ यज॑॥७०॥

दे॒व इन्द्रो॒ वन॑स्पतिः॑। हि॒र॒ण्यपर्णो॑ अ॒श्विभ्या॑म्।
सर॑स्वत्या॒स्सुपि॒प्पुलः॑। इन्द्रा॑य पच्यते मधु॑। ओजो॒ न
जू॒तिमृ॑षभो न भा॑मम्। वन॑स्पति॒र्नो दध॑दिन्द्रि॒याणि॑। व॒सुव॑ने॒
वसु॑धेय॑स्य वियन्तु॒ यज॑। दे॒वं ब॒र्हिर्वा॒रि॒तीना॑म्। अध्व॑रे
स्ती॒र्णम॑श्वि॒भ्याम्। ऊ॒र्णम॑दा॒स्सर॑स्वत्याः॥७१॥

स्यो॒नमि॑न्द्र ते॒ सदा॑ः। ई॒शायै॑ म॒न्युः राजा॑नं
ब॒र्हिषा॑ दधुरि॑न्द्रि॒यम्। व॒सुव॑ने॒ वसु॑धेय॑स्य वियन्तु॒
यज॑। दे॒वो अ॒ग्निस्त्वि॑ष्टकृत्। दे॒वान् य॑र॒ख्यद्य॑थाय॒थम्।
होता॑रा॒विन्द्र॑म॒श्विना॑। वा॒चा वाच॑ः सर॑स्वतीम्। अ॒ग्निः
सोम॑ः स्वि॑ष्टकृत्। स्वि॑ष्ट इन्द्र॑स्सु॒त्रामा॑ सवि॒ता वरु॑णो
भि॒षक्। इ॒ष्टो दे॒वो वन॑स्पतिः॑। स्वि॑ष्टा दे॒वा आ॑ज्य॒पाः। इ॒ष्टो
अ॒ग्निर॒ग्निना॑। होता॑ हो॒त्रे स्वि॑ष्टकृत्। यशो॒ न दध॑दिन्द्रि॒यम्।
ऊ॒र्जम॑प॒चितिः॑ स्व॒धाम्। व॒सुव॑ने॒ वसु॑धेय॑स्य वियन्तु॒

यज॑॥७२॥

अ॒ग्निम॒द्य हो॒ता॑रमवृणीत। अ॒य॑ꣳ सु॒तासु॒ती यज॑मानः।
पच॑न्प॒त्तीः। पच॑न्पुरो॒डाशा॑न्। गृ॒ह्णन्ग्र॑हान्। ब॒ध्नन्न॑श्विभ्याञ्छाग॑ꣳ
सर॑स्वत्या इन्द्रा॑य। ब॒ध्नन्त्सर॑स्वत्यै मे॒षमिन्द्रा॑या॒श्विभ्या॑म्।
ब॒ध्नन्निन्द्रा॑यर्षभम॒श्विभ्या॑ꣳ सर॑स्वत्यै। सू॒प॒स्था अ॒द्य दे॒वो
वन॑स्पतिरभवत्। अ॒श्विभ्याञ्छागे॑न सर॑स्वत्या इन्द्रा॑य॥७३॥

सर॑स्वत्यै मे॒षेणेन्द्रा॑या॒श्विभ्या॑म्। इन्द्रा॑यर्षभेणा॒श्विभ्या॑ꣳ
सर॑स्वत्यै। अ॒र॒व्यःꣳ स्ता॒न्मे॒दस्तः॑ प्र॒तिप॑च॒ताग्र॑भीषुः।
अ॒वी॒वृ॒धन्त॑ ग्र॒हैः। अ॒पा॒ताम॒श्विना॑ सर॑स्वतीन्द्र॒स्सु॒त्रामा॑
वृ॒त्रहा॑। सोम॑ान्त्सुरा॒मणः॑। उ॒पो उ॒क्थाम॑दाः श्रौ॒द्विम॑दा
अ॒द॒न्। अ॒वी॒वृ॒धन्ताङ्ग॑षैः। त्वाम॒द्यर्ष॑ आ॒र्षेय॑र्षीणान्नपादवृणीत।

अ॒य॑ꣳ सु॒तासु॒ती यज॑मानः। ब॒हुभ्य॑ आ सङ्ग॑तेभ्यः। ए॒ष मे॑
दे॒वेषु॑ वसु॒ वार्या॑ य॒ख्यत॑ इति। ता या दे॒वा दे॒व॒दाना॑न्यदुः॑।
ता॒न्य॒स्मा आ च॑ शास्व॑। आ च॑ गुरस्व॑। इ॒षि॒तश्च॑ हो॒त॒रसि॑
भ॒द्र॒वा॒च्याय॑ प्रे॒षि॒तो मा॑नुषः। सू॒क्त॒वा॒काय॑ सू॒क्ता ब्रू॑हि॥७४॥

उ॒श॒न्त॑स्त्वा हवाम॒ह आ नो॑ अ॒ग्ने सु॒के॒तुना॑। त्व॑ꣳ सोम॑
म॒हे भ॒ग॒न्त्वꣳ सोम॑ प्र॒चि॑कितो मनी॒षा। त्वया॑ हि नः॑
पि॒तर॑स्सोम॒ पूर्वे॑ त्वꣳ सोम॑ पि॒तृभि॑स्सर्वि॒दानः॑। ब॒र्हि॒षदः॑
पि॒तर॑ आऽहं पि॒तृन्। उ॒प॒हू॒ताः पि॒तरोऽग्नि॑ष्वा॒त्ताः पि॒तरः॑।
अ॒ग्नि॑ष्वा॒त्तानृ॑तुम॒तो ह॒वाम॑हे। नरा॒शꣳसै॑ सोमपी॒थय्य॑ आ॒शुः।

ते नो अर्वन्तस्सुहवा भवन्तु। शत्रो भवन्तु द्विपदे शश्वतुष्पदे।
ये अग्निष्वात्ता येऽनग्निष्वात्ताः॥७५॥

अ॒होमुचः॑ पित॒रस्सो॒म्यासः॑। परेऽवरे॑ऽमृता॑सो
भवन्तः। अधि॑ ब्रुवन्तु ते अ॒वन्त्व॒स्मान्। वा॒न्याये॑ दुग्धे
जुषमा॑णाः क॒रम्भम्। उ॒दीरा॑णा अवरे॑ परे॑ च। अ॒ग्निष्वा॒त्ता
ऋ॒तुभि॑स्स॒ध्वि॒दानाः॑। इन्द्र॑वन्तो ह॒विरि॒दञ्जु॑षन्ताम्। यदग्ने
कव्य॑वाहन॒ त्वम॑ग्न ईडि॒तो जा॑तवेदः। मात॑ली क॒व्यैः।
ये ता॑तृपु॒र्देव॑त्रा जेह॑मानाः। होत्रा॒वृध॒स्स्तोम॑त॒ष्टासो
अ॒र्केः। आ॒ग्ने याहि॑ सुवि॒दत्रै॑भिर्वा॒ङ्। स॒त्यैः क॒व्यैः
पि॒तृभि॑र्ध॒र्मस॒द्धिः॑। ह॒व्यवा॑ह॒मजर॑ पुरुप्रि॒यम्। अ॒ग्नि॒वृते॑न
ह॒विषा॑ सप॒र्यत्र॑। उपा॑सदङ्क॒व्यवा॑ह॒ पित॑रूणा॒म्। स नः॑
प्र॒जाव्यै॑रव॒ती॒॑ समृ॑ण्वतु॥७६॥

होता॑ य॒ख्यदि॑डस्पदे। स॒मि॒धानं॑ म॒हद्य॑शः॑। सुष॑मि॒द्धवै॑र॒ण्यम्।
अ॒ग्निमि॑न्द्र॒व्यो॒धस॑म्। गा॒यत्री॑ञ्छन्द॒ इन्द्रि॑यम्। त्र्यवि॑ङ्गाव्यो॒
दध॑त्। वे॒त्वाज्य॑स्य॒ होत॑र्यज॑। होता॑ य॒ख्यच्छु॑चि॒व्रत॑म्।
तनून॑पा॒तमु॒द्भिद॑म्। य॒ङ्ग॒र्भम॑दि॒तिर्दधे॑॥७७॥

शुचि॑मि॒न्द्रव्यो॒धस॑म्। उ॒ष्णिह॑ञ्छन्द॒ इन्द्रि॑यम्। दि॒त्यवा॑ह॒ङ्गाव्यो॒
दध॑त्। वे॒त्वाज्य॑स्य॒ होत॑र्यज॑। होता॑ य॒ख्यदी॑डे॒न्यम्।
ईडि॑तवृ॒त्रह॑न्त॒मम्। इडा॑भिरीड्य॒॑ सह॑ः। सोम॑मि॒न्द्रव्यो॒धस॑म्।
अ॒नुष्टु॑भ॒ञ्छन्द॑ इन्द्रि॒यम्। त्रि॒व॒थ्स॒ङ्गाव्यो॒ दध॑त्॥७८॥

वेत्वाज्यस्य होतर्यजं। होता यख्थ्सुबह्विषदम्।
पूषण्वन्तममर्त्यम्। सीदन्तं बर्हिषि प्रिये। अमृतेन्द्रव्योधसम्।
बृहतीञ्छन्द इन्द्रियम्। पञ्चाविङ्गाव्यो दधत्। वेत्वाज्यस्य
होतर्यजं। होतायख्थ्यचस्वतीः। सुप्रायणा ऋतावृधः॥७९॥

द्वारो देवीर्हिरण्ययीः। ब्रह्माण इन्द्रव्योधसम्। पङ्क्तिञ्छन्द
इहेन्द्रियम्। तुर्यवाहुङ्गाव्यो दधत्। वेत्वाज्यस्य होतर्यजं।
होता यख्थ्सुपेशसे। सुशिल्पे बृहती उभे। नक्तोषासा न
दर्शते। विश्वमिन्द्रव्योधसम्। त्रिष्टुभञ्छन्द इन्द्रियम्॥८०॥

पृष्ठवाहुङ्गाव्यो दधत्। वेत्वाज्यस्य होतर्यजं। होता
यख्थत्प्रचेतसा। देवानामुत्तमय्यंशः। होतारा दैव्या
कवी। सयुजेन्द्रव्योधसम्। जगतीञ्छन्द इहेन्द्रियम्।
अनुङ्गाहुङ्गाव्यो दधत्। वेत्वाज्यस्य होतर्यजं। होता
यख्थत्पेशस्वतीः॥८१॥

तिस्रो देवीर्हिरण्ययीः। भारतीर्बृहतीर्महीः। पतिमिन्द्रव्योधसम्।
विराजञ्छन्द इहेन्द्रियम्। धेनुङ्गान्न वयो दधत्। वेत्वाज्यस्य
होतर्यजं। होता यख्थ्सुरेतसम्। त्वष्टारं पुष्टिवर्धनम्।
रूपाणि बिभ्रतं पृथक्। पुष्टिमिन्द्रव्योधसम्॥८२॥

द्विपदञ्छन्द इहेन्द्रियम्। उख्याणङ्गान्न वयो दधत्।
वेत्वाज्यस्य होतर्यजं। होता यख्थच्छतक्रतुम्। हिरण्यपर्णमुक्थिनम्।
रशनां बिभ्रतव्वंशिम्। भगमिन्द्रव्योधसम्। ककुभञ्छन्द
इहेन्द्रियम्। वशाव्वैहतङ्गान्न वयो दधत्। वेत्वाज्यस्य

होत॒र्यज॑। होता॑ य॒ख्य॒थ्स्वाहा॑कृतीः। अ॒ग्नि॒ङ्ग॒हप॑तिं
पृथ॑क्। वरु॑णं भेष॒जङ्ग॑विम्। ख्य॒त्रमिन्द्र॑व्यो॒धस॑म्।
अति॑च्छन्द॒सञ्छन्द॑ इन्द्रि॒यम्। बृ॒हद॑ष॒भङ्गाव्यो॑ दध॑त्।
वेत्वा॒ज्यस्य॑ होत॒र्यज॑॥८३॥

समि॑द्धो अ॒ग्निस्स॒मिधा॑। सुष॑मिद्धो वरे॑ण्यः। गा॒य॒त्री छन्द॑
इन्द्रि॒यम्। त्र्यवि॒र्गौर्वयो॑ दधुः। तनून॒पाच्छुचि॑व्रतः। तनू॒पाच्च॑
सर॑स्वती। उ॒ष्णिक्छन्द॑ इन्द्रि॒यम्। दि॒त्य॒वाङ्गौर्वयो॑ दधुः।
इडा॑भि॒र॒ग्निरीड्यः॑। सोमो॑ दे॒वो अम॑र्त्यः॥८४॥

अ॒नु॒ष्टुप्छन्द॑ इन्द्रि॒यम्। त्रि॒व॒थ्सो गौर्वयो॑ दधुः। सु॒ब॒र्हि॒र॒ग्निः
पू॒ष॒ण्वान्। स्ती॒र्ण॒ब॒र्हि॒रम॑र्त्यः। बृ॒हती॑ छन्द॑ इन्द्रि॒यम्।
पश्चा॑वि॒र्गौर्वयो॑ दधुः। दुरो॑ दे॒वीर्दि॒शो म॒हीः। ब्र॒ह्मा
दे॒वो बृ॒ह॒स्पतिः॑। प॒ङ्क्ति॑श्छन्द॑ इहेन्द्रि॒यम्। तु॒र्य॒वाङ्गौर्वयो॑
दधुः॥८५॥

उ॒षे य॒ह्वी सु॒पे॒शासा॑। वि॒श्वे दे॒वा अम॑र्त्याः। त्रि॒ष्टुप्छन्द॑
इन्द्रि॒यम्। प॒ष्ट॒वाङ्गौर्वयो॑ दधुः। दै॒व्यां हो॑तारा भिष॒जा। इन्द्रे॑ण
स॒युजा॑ यु॒जा। जग॑ती॒ छन्द॑ इहेन्द्रि॒यम्। अ॒न॒ङ्गान्गौर्वयो॑
दधुः। ति॒स्र इडा॑ सर॑स्वती। भा॒रती॑ म॒रुतो॑ वि॒शः॑॥८६॥

वि॒रा॒ट्छन्द॑ इहेन्द्रि॒यम्। धे॒नु॒र्गौर्न वयो॑ दधुः। त्व॒ष्टा तुरी॑पो
अ॒द्भुतः॑। इन्द्रा॒ग्नी पु॑ष्टि॒वर्ध॑ना। द्वि॒पाच्छन्द॑ इहेन्द्रि॒यम्।
उ॒ख्या गौर्न वयो॑ दधुः। श॒मि॒ता नो॑ वन॒स्पतिः॑। स॒वि॒ता

प्रसुवन्भगम्। ककुच्छन्दं इहेन्द्रियम्। वशा वेहद्गौर्न
वयो दधुः। स्वाहा यज्ञवँरुणः। सुख्यत्रो भेषजङ्करत्।
अतिच्छन्दाश्छन्दं इन्द्रियम्। बृहदृषभो गौर्वयो दधुः॥८७॥

वसन्तेनर्तुना देवाः। वसवस्त्रिवृतां स्तुतम्। रथन्तरेण
तेजसा। हविरिन्द्रे वयो दधुः। ग्रीष्मेण देवा ऋतुनां। रुद्राः
पञ्चदशे स्तुतम्। बृहता यशसा बलम्। हविरिन्द्रे वयो दधुः।
वर्षाभिर्ऋतुनांऽऽदित्याः। स्तोमे सप्तदशे स्तुतम्॥८८॥

वैरूपेण विशौजसा। हविरिन्द्रे वयो दधुः। शारदेनर्तुना
देवाः। एकविंश ऋभवस्स्तुतम्। वैराजेन श्रिया श्रियम्।
हविरिन्द्रे वयो दधुः। हेमन्तेनर्तुना देवाः। मरुतस्त्रिणवे
स्तुतम्। बलेन शक्नोस्सहः। हविरिन्द्रे वयो दधुः।
शैशिरेणर्तुना देवाः। त्रयस्त्रिंशेऽमृतं स्तुतम्। सत्येन
रेवतीः ख्यत्रम्। हविरिन्द्रे वयो दधुः॥८९॥

देवं बरुहिरिन्द्रवँयोधसम्। देवन्देवमवर्धयत्। गायत्रिया
छन्दसेन्द्रियम्। तेज इन्द्रे वयो दधत्। वसुवने वसुधेयस्य
वेतु यजं। देवीद्वारो देवमिन्द्रवँयोधसम्। देवीर्देवमवर्धयन्।
उष्णिहा छन्दसेन्द्रियम्। प्राणमिन्द्रे वयो दधत्। वसुवने
वसुधेयस्य वियन्तु यजं॥९०॥

देवी देववँयोधसम्। उषे इन्द्रमवर्धयताम्। अनुष्टुभा
छन्दसेन्द्रियम्। वाचमिन्द्रे वयो दधत्। वसुवने वसुधेयस्य

वीताय्यँज। देवी जोष्ट्रीं देवमिन्द्रवँयोधसम्। देवी
देवमवर्धताम्। बृहत्या छन्दसेन्द्रियम्। श्रोत्रमिन्द्रे वयो
दधत्। वसुवने वसुधेयस्य वीताय्यँज॥११॥

देवी ऊर्जाहुती देवमिन्द्रवँयोधसम्। देवी देवमवर्धताम्। पङ्क्त्या
छन्दसेन्द्रियम्। शुक्रमिन्द्रे वयो दधत्। वसुवने वसुधेयस्य
वीताय्यँज। देवा दैव्या होतारा देवमिन्द्रवँयोधसम्। देवा
देवमवर्धताम्। त्रिष्टुभा छन्दसेन्द्रियम्। त्विषिमिन्द्रे वयो
दधत्। वसुवने वसुधेयस्य वीताय्यँज॥१२॥

देवीस्तिस्त्रस्तिस्त्रो देवीर्वयोधसम्। पतिमिन्द्रमवर्धयन्।
जगत्या छन्दसेन्द्रियम्। बलमिन्द्रे वयो दधत्।
वसुवने वसुधेयस्य वियन्तु यजं। देवो नराशंसो
देवमिन्द्रवँयोधसम्। देवो देवमवर्धयत्। विराजा
छन्दसेन्द्रियम्। रेतु इन्द्रे वयो दधत्। वसुवने वसुधेयस्य
वेतु यजं॥१३॥

देवो वनस्पतिर्देवमिन्द्रवँयोधसम्। देवो देवमवर्धयत्। द्विपदा
छन्दसेन्द्रियम्। भगमिन्द्रे वयो दधत्। वसुवने वसुधेयस्य
वेतु यजं। देवं बर्हिर्वारितीनान्देवमिन्द्रवँयोधसम्।
देवन्देवमवर्धयत्। ककुभा छन्दसेन्द्रियम्। यश इन्द्रे
वयो दधत्। वसुवने वसुधेयस्य वेतु यजं। देवो
अग्निस्स्विष्टकृद्देवमिन्द्रवँयोधसम्। देवो देवमवर्धयत्।
अतिच्छन्दसा छन्दसेन्द्रियम्। ख्यत्रमिन्द्रे वयो दधत्।

वसुवने वसुधेयस्य वेतु यज॥१४॥

त्रिवृत्स्तोमो भवति। ब्रह्मवर्चसवै त्रिवृत्। ब्रह्मवर्चसमेवाव
रुन्धे। अग्निष्टोमस्सोमो भवति। ब्रह्मवर्चसवौ अग्निष्टोमः।
ब्रह्मवर्चसमेवाव रुन्धे। रथन्तरं सामं भवति। ब्रह्मवर्चसवै
रथन्तरम्। ब्रह्मवर्चसमेवाव रुन्धे। परिस्रजो होता भवति॥१॥

अरुणो मिर्मिरस्त्रिशुक्रः। एतद्वै ब्रह्मवर्चसस्य रूपम्।
रूपेणैव ब्रह्मवर्चसमव रुन्धे। बृहस्पतिरकामयत देवानां
पुरोधाङ्गच्छेयमिति। स एतं बृहस्पतिसवमपश्यत्।
तमाऽहरत्। तेनायजत। ततो वै स देवानां पुरोधामगच्छत्।
यः पुरोधाकामस्स्यात्। स बृहस्पतिसवेन यजेत॥२॥

पुरोधामेव गच्छति। तस्य प्रातस्सवने सन्नेषु नाराशंसेषु।
एकादशं दख्विणा नीयन्ते। एकादशं माध्यन्दिने सवने सन्नेषु
नाराशंसेषु। एकादशं तृतीयसवने सन्नेषु नाराशंसेषु।
त्रयस्त्रिंशत्संपद्यन्ते। त्रयस्त्रिंशद्वै देवताः। देवता
एवावरुन्धे। अश्वश्चतुस्त्रिंशः। प्राजापत्यो वा अश्वः॥३॥

प्राजापतिश्चतुस्त्रिंशो देवतानाम्। यावतीरेव देवताः।
ता एवावरुन्धे। कृष्णाजिनोऽभिषिञ्चति। ब्रह्मणो
वा एतद्रूपम्। यत्कृष्णाजिनम्। ब्रह्मवर्चसेनैवैनं
समर्धयति। आज्येनाभिषिञ्चति। तेजो वा आज्यम्।
तेज एवास्मिन्दधाति॥४॥

यदाग्नेयो भवति। अग्निमुखा हृदिः। अथ यत्पौष्णः। पुष्टिर्वै

पूषा। पुष्टिर्वैश्यस्य। पुष्टिमेवाव रुन्धे। प्रसवाय सावित्रः।
अथ यत्त्वाष्ट्रः। त्वष्टा हि रूपाणि विकरोति। निर्वरुणत्वाय
वारुणः॥५॥

अथो य एव कश्च सन्धसूयते। स हि वारुणः। अथ
यद्वैश्वदेवः। वैश्वदेवो हि वैश्यः। अथ यन्मारुतः। मारुतो
हि वैश्यः। सप्तैतानि हवींषि भवन्ति। सप्तगणा वै
मारुतः। पृश्निः पष्ठौही मारुत्या लभ्यते। विड्वै मारुतः।
विश एवैतन्मध्यतोऽभिषिच्यते। तस्माद्वा एष विशः प्रियः।
विशो हि मध्यतोऽभिषिच्यते। ऋषभचर्मेऽध्यभिषिञ्चति।
स हि प्रजनयिता। दध्राऽभिषिञ्चति। ऊर्ग्व अन्नाद्यन्दधि।
ऊर्जैर्वैनमन्नाद्येन समर्धयति॥६॥

यदाग्नेयो भवति। आग्नेयो वै ब्राह्मणः। अथ यथ्सौम्यः। सौम्यो
हि ब्राह्मणः। प्रसवायैव सावित्रः। अथ यद्वाङ्मस्पत्यः। एतद्वै
ब्राह्मणस्य वाक्पतीयम्। अथ यदग्नीषोमीयः। आग्नेयो वै
ब्राह्मणः। तौ यदा सङ्गच्छेते ॥७॥

अथ वीर्यावत्तरो भवति। अथ यथ्सारस्वतः। एतद्धि प्रत्यख्यं
ब्राह्मणस्य वाक्पतीयम्। निर्वरुणत्वायैव वारुणः। अथो य
एव कश्च सन्धसूयते। स हि वारुणः। अथ यद्वावापृथिव्यः।
इन्द्रो वृत्राय वज्रमुदयच्छत्। तन्द्वावापृथिवी नान्वमन्येताम्।
तमेतेनैव भागधेयेनान्वमन्येताम्॥८॥

वज्रस्य वा एषोऽनुमानाय। अनुमतवज्रस्सूयाता इति।

अष्टावे॒तानि॑ ह॒वीः॑षि॑ भवन्ति। अ॒ष्टार॑ख्यं॒रा गाय॑त्री। गा॒य॒त्री
ब्र॒ह्मव॑र्च॒सम्। गा॒य॒त्रि॒यैव॑ ब॒ह्मव॑र्च॒सम॑व॒ रुन्धे॑। हि॒र॒ण्येन॑
घृ॒तमु॑त्पु॒नाति॑। तेज॑स ए॒व रु॒चे। कृ॒ष्णाजि॑नेऽभिषि॑ञ्चति।
ब्र॒ह्म॑णो वा ए॒तद॑र॒क्षाम॑यो रू॒पम्। यत्कृ॑ष्णाजि॒नम्।
ब्र॒ह्म॑त्रे॒वैन॑मृ॒क्षाम॑यो॒रध्य॑भिषि॑ञ्चति। घृ॒तेना॑भिषि॑ञ्चति। तथा॑
वी॒र्या॑व॒त्तरो॑ भवति॥९॥

न वै सोमे॑न॒ सोम॑स्य स॒वोऽस्ति॑। ह॒तो ह्ये॑षः। अ॒भिषु॑तो
ह्ये॑षः। न हि ह॒तस्सू॑यते॑। सौ॒मीः॑ सू॒तवं॑शा॒मा ल॑भते।
सोमो॑ वै रे॒तो॒धाः। रे॒त ए॒व तद॑धाति। सौ॒म्यर्चा॑ऽभिषि॑ञ्चति।
रे॒तो॒धा ह्ये॑षा। रे॒तस्सो॑मः॑। रे॒त ए॒वास्मि॑न्दधाति। यत्किञ्च॑
राज॑सूय॑मृ॒ते सोम॑म्। तथ्सर्व॑ भवति। अषा॑ढय्यु॑त्सु पृ॒त॑नासु
प॒प्रि॑म्। सु॒व॒र॒षाम॑प्स्वावृ॑ज॒नस्य॑ गो॒पाम्। भ॒रे॒षुजा॑ः
सु॑खि॒तिः॑ सु॒श्रव॑सम्। जय॑न्त॒न्त्वाम॑नु॒ मदे॑म सोम॥१०॥

यो वै सोमे॑न सू॒यते॑। स दे॒वस॒वः। यः प॒शुना॑ सू॒यते॑। स
दे॒वस॒वः। य इ॒ष्ट्या॑ सू॒यते॑। स म॑नु॒ष्यस॒वः। ए॒तवै॑ पृथ॑ये दे॒वाः
प्राय॑च्छन्। ततो॒ वै सोऽप्या॑र॒ण्याना॑ प॒शूनाम॑सू॒यत॑। याव॑न्तीः
कि॒य॑न्तीश्च प्र॒जा वाच॑ध्वँदन्ति। तासा॑ः॒ सर्वा॑सा॒ः सू॒यते॑॥११॥

य ए॒तेन॑ यज॑न्ते। य उ॑ चैनमे॒वध्वँद॑। ना॒रा॒शः॑ स्यर्चा॑ऽभिषि॑ञ्चति।
म॒नु॒ष्या॑ वै नरा॒शः॑सः॑। नि॒हु॒त्य वा॑वैतत्। अथा॑भिषि॑ञ्चति।
यत्किञ्च॑ राज॑सूय॑मनु॒त्तर॑वे॒दीक॑म्। तथ्सर्व॑ भवति। ये मे॑

पञ्चाशतन्दुः। अश्वानां सधस्तुतिः। द्युमदग्रे महि श्रवः।
बृहत्कृधि मघोनाम्। नृवदमृत नृणाम्॥१२॥

एष गोसवः। षट्त्रिंश उक्थ्यो बृहत्सामा। पवमाने
कण्वरथन्तरं भवति। यो वै वाजपेयः। स सम्राट्सवः।
यो राजसूयः। स वरुणसवः। प्रजापतिस्स्वाराज्यं
परमेष्ठी। स्वाराज्यङ्गौरेव। गौरिव भवति॥१३॥

य एतेन यजते। य उ चैनमेवैवद। उभे बृहद्रथन्तरे भवतः।
तद्धि स्वाराज्यम्। अयुतन्दखिणाः। तद्धि स्वाराज्यम्।
प्रतिधुषाऽभिषिञ्चति। तद्धि स्वाराज्यम्। अनुद्धते वेद्यै
दखिणत आहवनीयस्य बृहतस्तोत्रं प्रत्यभिषिञ्चति।
इयध्वँव रथन्तरम्॥१४॥

असौ बृहत्। अनयोरेवैनमनन्तहितमभिषिञ्चति।
पशुस्तोमो वा एषः। तेन गोसवः। षट्त्रिंशस्सर्वः।
रेवञ्जातस्सहसा वृद्धः। ख्षत्राणांङ्क्षत्रभृत्तमो वयोधाः।
महान्महित्वे तस्तभानः। ख्षत्रे राष्ट्रे च जागृहि।
प्रजापतेस्त्वा परमेष्ठिनस्स्वाराज्येनाभिषिञ्चामीत्याह।
स्वाराज्यमेवैनङ्गमयति॥१५॥

सिंहे व्याघ्र उत या पृदाको। त्विषिरग्नौ ब्राह्मणे सूर्ये या।
इन्द्रय्या देवी सुभगा जजान। सा न आगन्वर्चसा सविंदाना।
या राजन्ये दुन्दुभावायतायाम्। अश्वस्य क्रन्द्ये पुरुषस्य

मा॒यौ। इन्द्र॒य्याँ दे॒वी सु॒भगां ज॒जानं॑। सा न॒ आग॒न्वर्च॑सा
सर्वि॑दा॒ना। या ह॒स्तिनि॑ द्वी॒पिनि॒ या हि॒रण्ये॑। त्विषि॒रश्वेषु॑
पुरु॑षेषु गोषु॑॥१६॥

इन्द्र॒य्याँ दे॒वी सु॒भगां ज॒जानं॑। सा न॒ आग॒न्वर्च॑सा
सर्वि॑दा॒ना। रथे॑ अ॒ख्येषु॑ वृष॒भस्य॒ वाजे॑। वाते॑ प॒र्जन्ये॒
वरु॑णस्य शु॒ष्मे। इन्द्र॒य्याँ दे॒वी सु॒भगां ज॒जानं॑। सा न॒
आग॒न्वर्च॑सा सर्वि॑दा॒ना। राड॑सि वि॒राड॑सि। स॒म्राड॑सि
स्व॒राड॑सि। इन्द्रा॑य त्वा तेज॑स्वते तेज॑स्वन्तः३ श्री॒णामि॑।
इन्द्रा॑य त्वौज॑स्वत ओज॑स्वन्तः३ श्री॒णामि॑॥१७॥

इन्द्रा॑य त्वा प॒यस्व॑ते प॒यस्वन्तः३ श्री॒णामि॑। इन्द्रा॑य
त्वाऽऽयु॑ष्मत् आयु॑ष्मन्तः३ श्री॒णामि॑। तेजो॑ऽसि। तत्ते॒ प्र
य॑च्छामि। तेज॑स्वदस्तु मे॒ मुख॑म्। तेज॑स्वच्छि॒रो अस्तु॑
मे। तेज॑स्वान् वि॒श्वतः॑ प्र॒त्यङ्मु॑। तेज॑सा सं॒पिपृ॑ग्धि मा।
ओजो॑ऽसि। तत्ते॒ प्र य॑च्छामि॥१८॥

ओज॑स्वदस्तु मे॒ मुख॑म्। ओज॑स्वच्छि॒रो अस्तु॑ मे।
ओज॑स्वान् वि॒श्वतः॑ प्र॒त्यङ्मु॑। ओज॑सा सं॒पिपृ॑ग्धि मा।
पयो॑ऽसि। तत्ते॒ प्र य॑च्छामि। प॒यस्व॑दस्तु मे॒ मुख॑म्।
प॒यस्व॑च्छि॒रो अस्तु॑ मे। प॒यस्वान् वि॒श्वतः॑ प्र॒त्यङ्मु॑। प॒यसा॑
सं॒पिपृ॑ग्धि मा॥१९॥

आयु॑रसि। तत्ते॒ प्र य॑च्छामि। आयु॑ष्मदस्तु मे॒ मुख॑म्।

आयुष्मच्छिरो अस्तु मे। आयुष्मान् विश्वतः प्रत्यङ्।
 आयुषा सं पिपृग्धि मा। इममग्र आयुषे वर्चसे कृधि।
 प्रियं रेतो वरुण सोम राजन्। मातेवास्मा अदिते शर्म
 यच्छ। विश्वे देवा जरदष्टिर्यथाऽसत्॥२०॥

आयुरसि विश्वायुरसि। सर्वायुरसि सर्वमायुरसि। यतो
 वातो मनोजवाः। यतः खरन्ति सिन्धवः। तासान्त्वा
 सर्वासा रुचा। अभिषिञ्चामि वर्चसा। समुद्र इवासि
 गृह्णना। सोम इवास्यदाभ्यः। अग्निरिव विश्वतः प्रत्यङ्।
 सूर्य इव ज्योतिषा विभूः॥२१॥

अपाय्यो द्रवणे रसः। तमहमस्मा आमुष्यायुणाय। तेजसे
 ब्रह्मवर्चसाय गृह्णामि। अपाय्य ऊर्मो रसः। तमहमस्मा
 आमुष्यायुणाय। ओजसे वीर्याय गृह्णामि। अपाय्यो मध्यतो
 रसः। तमहमस्मा आमुष्यायुणाय। पुष्ट्यै प्रजननाय गृह्णामि।
 अपाय्यो यज्ञियो रसः। तमहमस्मा आमुष्यायुणाय। आयुषे
 दीर्घायुत्वाय गृह्णामि॥२२॥

अभिप्रेहि वीरयस्व। उग्रश्चेत्ता सपत्नहा। आतिष्ठ मित्रवर्धनः।
 तुभ्यन्देवा अधिब्रवन्। अङ्गौ न्यङ्कावभित् आतिष्ठ वृत्रहन्त्रथम्।
 आतिष्ठन्तं परि विश्वे अभूषन्। श्रियवँसानश्चरति स्वरोचाः।
 महत्तदस्यासुरस्य नाम। आ विश्वरूपो अमृतानि तस्थौ।
 अनु त्वेन्द्रो मदत्वनु बृहस्पतिः॥२३॥

अनु॑ सोमो॑ अन्व॒ग्निरा॑वीत्। अनु॑ त्वा॒ विश्वे॑ दे॒वा
अ॑वन्तु। अनु॑ स॒प्त राजा॑नो॒ य उ॒ताभिषि॑क्ताः। अनु॑ त्वा
मि॒त्रावरु॑णावि॒हाव॑तम्। अनु॑ द्यावा॑पृथि॒वी वि॒श्वश॑म्भू। सूर्यो॑
अहो॑भि॒रनु॑ त्वाऽवतु। च॒न्द्रमा॒ नख॑ष॒त्रैरनु॑ त्वाऽवतु। द्यौश्च
त्वा पृथि॒वी च॒ प्रचे॑तसा। शु॒क्रो बृ॒हद्द॒खि॒णा त्वा पि॑पर्तु।
अनु॑ स्व॒धा चि॑किता॒ऽसोमो॑ अ॒ग्निः। आऽयं पृ॑णक्तु रज॑सी
उ॒पस्थ॑म्॥ २४॥

प्र॒जाप॑तिः प्र॒जा अ॑सृजत। ता अ॑स्मात्सृ॒ष्टाः परा॑चीरायन्।
स ए॒तं प्र॒जाप॑तिरोद॒नम॑पश्यत्। सोऽन्नं॑ भू॒तोऽति॑ष्ठत्। ता
अ॒न्यत्रा॑न्नाद्य॒मवि॑त्वा। प्र॒जाप॑तिं प्र॒जा उ॒पाव॑र्तन्त। अन्न॑मे॒वैनं
भू॒तं प॑श्यन्तीः प्र॒जा उ॒पाव॑र्तन्ते। य ए॒तेन॒ यज॑ते। य उ॑
चैन॑मे॒ववै॑द। सर्वा॑ण्यन्ना॒नि भ॑वन्ति॥ २५॥

सर्वे॑ पु॒रुषाः॑। सर्वा॑ण्ये॒वान्ना॒न्यव॑ रुन्धे। सर्वा॑न्पु॒रुषान्। राड॑सि
वि॒राड॒सीत्या॑ह। स्वा॒राज्य॑मे॒वैनं॑ङ्गमयति। यद्वि॒र॒ण्य॒न्ददा॑ति।
तेज॒स्तेना॑व॒रुन्धे॑। यत्ति॑सृ॒धन्व॑म्। वी॒र्य॑न्तेन। यदष्ट्र॑म्॥ २६॥

पुष्टि॑न्तेन। यत्क॑म॒ण्डलु॑म्। आयु॑ष्टेन। यद्वि॒र॒ण्य॒मा ब॒ध्नाति॑।
ज्योति॑र्वै हि॒र॒ण्यम्। ज्योति॑रे॒वास्मि॑न्दधाति। अथो तेजो॒ वै
हि॒र॒ण्यम्। तेज॑ ए॒वात्म॑न्धत्ते। यदो॑द॒नं प्रा॒श्नाति॑। ए॒तदे॒व
सर्व॑मव॒रुध्य॑म्॥ २७॥

तद॑स्मिन्ने॒कधा॑ऽधात्। रोहि॑ण्याङ्का॒र्यः॑। यद्वा॑ह्म॒ण ए॒व

रोहिणी। तस्मादेव। अथो वर्ष्मेवैनं॑ समानानाङ्करोति।
उद्यता सूर्येण कार्यः॑। उद्यन्तुष्वौ एत॑ सर्वः॑ प्रजाः
प्रतिनन्दन्ति। दिदृख्वेण्यो दक्षिणीयो भवति। य एवैवैदं।
ब्रह्मवादिनो वदन्ति॥ २८॥

अवेत्योऽवभृथा ३ ना ३ इति। यद्दर्भपुञ्जीलैः पवयति।
तथ्स्विदेवावैति। तन्नावैति। त्रिभिः पवयति। त्रयं इमे
लोकाः। एभिरेवैनल्लोकैः पवयति। अथो अपावौ एतत्तेजो
वर्चः॑। यद्दर्भाः। यद्दर्भपुञ्जीलैः पवयति। अपामेवैनन्तेजसा
वर्चसाऽभिषिञ्चति॥ २९॥

प्रजापतिरकामयत बृहोर्भूयान्थस्यामिति। स एतं
पञ्चशारदीयमपश्यत्। तमाऽहरत्। तेनायजत। ततो
वै स बृहोर्भूयानभवत्। यः कामयेत बृहोर्भूयान्थस्यामिति।
स पञ्चशारदीयेन यजेत। बृहोरेव भूयान्भवति। मरुथ्स्तोमो
वा एषः। मरुतो हि देवानां भूर्यिष्ठाः॥ ३०॥

बृहोर्भवति। य एतेन यजते। य उचैनमेवैवैदं। पञ्चशारदीयो
भवति। पञ्च वा ऋतवस्सव्वँत्सरः। ऋतुष्वेव सव्वँत्सरे
प्रतिष्ठति। अथो पञ्चाखरा पङ्क्तिः। पाङ्क्तो यज्ञः। यज्ञमेवाव
रुन्धे। सप्तदशः स्तोमा नाति यन्ति। सप्तदशः प्रजापतिः।
प्रजापतेरात्यै॥ ३१॥

अगस्त्यो मरुद्भ्य उख्णः प्रौखत्। तानिन्द्र आदत्त। त

ए॒न॒व्वँ॒ज्रमु॒द्यत्या॒भ्या॑यन्त। तान॒गस्त्य॑श्चै॒वेन्द्र॑श्च कयाशुभीये॑नाशमयताम्।
ताञ्छा॒न्तानु॑पा॒ह्वय॑त। यत्क॑याशुभीयं॑ भव॑न्ति॒ शान्त्यै॑।
तस्मा॑दे॒त ऐ॒न्द्रामा॑रु॒ता उ॒ख्याण॑स्सव॒नीया॑ भवन्ति। त्रयः॑
प्रथ॑मेऽह॒न्ना ल॑भ्यन्ते। ए॒वन्दि॒तीये॑। ए॒वन्तृ॒तीये॑॥ ३२॥

ए॒वश्च॑तु॒र्थे। पश्चो॑त्त॒मेऽह॒न्ना ल॑भ्यन्ते। व॒ष्णि॒ष्ठमि॒व ह्ये॑तदहः॑।
व॒ष्णि॒ष्ठस्समा॑नानां॑ भवति। य ए॒तेन॑ यज॑ते। य
उ॒चैन॑मे॒ववै॑द। स्वारो॑ज्य॒व्वँ ए॒ष य॒ज्ञः। ए॒तेन॑ वा ए॒कया॑
वा॑ का॒न्दम॑स्स्वारो॑ज्यमगच्छत्। स्वारो॑ज्यङ्गच्छति। य ए॒तेन॑
यज॑ते॥ ३३॥

य उ॒ चैन॑मे॒ववै॑द। मा॒रु॒तो वा ए॒ष स्तोमः॑। ए॒तेन॑ वै
म॒रुतो॑ दे॒वानां॑ भूयि॑ष्ठा अ॒भवन्। भूयि॑ष्ठस्समा॑नानां॑ भवति।
य ए॒तेन॑ यज॑ते। य उ॒ चैन॑मे॒ववै॑द। प॒ञ्चशा॑र॒दीयो॒ वा ए॒ष
य॒ज्ञः। आ प॑ञ्चमा॒त्पुरु॑षा॒दन्न॑मत्ति। य ए॒तेन॑ यज॑ते। य
उ॒ चैन॑मे॒ववै॑द। स॒प्तद॑शः॒ स्तोमा॑ नाति॑ यन्ति। स॒प्तद॑शः
प्र॒जाप॑तिः। प्र॒जाप॑तेरे॒व नैति॑॥ ३४॥

अ॒स्या जरा॑सो द॒मा म॒रित्राः॑। अ॒र्चद्ध॑मासो अ॒ग्नयः॑ पाव॒काः।
श्वि॒चीच॑य॒श्श्वा॒त्रासो॑ भुर॒ण्यवः॑। व॒न॒र॒षदो॑ वा॒यवो॒ न सोमाः॑।
यजा॑ नो मि॒त्रावरु॑णा। यजा॑ दे॒वा ऋ॒तं बृ॒हत्। अ॒ग्ने य॒खि
स्व॒न्दम॑म्। अ॒श्विना॑ पिब॑त ऋ॒ सु॒तम्। दी॒द्य॒ग्री शु॒चि॒व्रता॑।
ऋ॒तुना॑ य॒ज्ञवा॑हसा॥ ३५॥

द्वे विरूपे चरतस्स्वर्थे। अन्याऽन्या वृथ्समुप धापयेते।
 हरिरन्यस्यां भवति स्वधावान्। शुक्रो अन्यस्यान्ददृशे
 सुवर्चाः। पूर्वापरश्चरतो माययैतौ। शिशू क्रीडन्तौ परि
 यातो अध्वरम्। विश्वान्यन्यो भुवनाऽभि चष्टे। ऋतूनन्यो
 विदधञ्जायते पुनः। त्रीणि शता त्रीषहस्राण्यग्निम्। त्रिंशच्च
 देवा नव चाऽसपर्यन्त॥३६॥

और्ख्यन्धृतैरास्तृणन्बर्हिरस्मै। आदिद्धोतारत्र्यंषादयन्त।
 अग्निनाऽग्निस्समिध्यते। कविर्गृहपतिर्युवा। हव्यवाङ्मुह्यस्यः।
 अग्निर्देवानाञ्जठरम्। पूतदख्यः कविकृतुः। देवो देवेभिरा
 गमत्। अग्निश्रियो मरुतो विश्वकृष्टयः। आ त्वेषमुग्रमव
 ईमहे वयम्॥३७॥

ते स्वानिनो रुद्रिया वरुषनिर्णिजः। सिंहा न
 हेषक्रतवस्सुदानवः। यदुत्तमे मरुतो मध्यमे वा। यद्वाऽवमे
 सुभगासो दिवि ष्ठा। ततो नो रुद्रा उत वाऽन्वस्य। अग्ने
 वित्ताद्धविषो यद्यजामः। ईडे अग्निः स्ववसन्नमोभिः। इह
 प्रसप्तो वि च यत्कृतन्नः। रथैरिव प्रभरे वाजयद्धिः।
 प्रदखिणिन्मरुताः स्तोममृद्ध्याम्॥३८॥

श्रुधि श्रुत्कर्ण वह्निभिः। देवैरग्ने सयावभिः। आसीदन्तु
 बर्हिषि। मित्रो वरुणो अर्यमा। प्रातर्यावाणो अध्वरम्।
 विश्वेषामदितिर्यज्ञियानाम्। विश्वेषामतिथिर्मानुषाणाम्।

अ॒ग्निर्दे॒वाना॒मव॑ आवृ॒णानः॑। सु॒मृ॒डी॒को भव॑तु वि॒श्ववे॑दाः। त्वे
अ॒ग्ने सु॒म॒तिं भि॒र्ख्यमा॑णाः॥३९॥

दि॒वि श्रवो॑ दधिरे य॒ज्ञिया॑सः। नक्ता॑ च च॒क्रुरु॒षसा॑
वि॒रूपे॑। कृ॒ष्णश्च॒ वर्ण॑म॒रुणश्च॒ सन्धुः॑। त्वाम॑ग्न आदि॒त्यासं॑
आ॒स्य॑म्। त्वा॒ञ्जि॒ह्वा॑ꣳ शुच॑यश्च॒क्रिरे॑ कवे। त्वाꣳ रा॑ति॒षाचो॑
अ॒ध्व॒रेषु॑ स॒श्विरे॑। त्वे दे॒वा ह॒विर॑द॒न्त्याहु॑तम्। नि त्वा
य॒ज्ञस्य॑ सा॒धन॑म्। अ॒ग्ने हो॒ता॒रमृ॑त्विज॑म्। व॒नुष्व॑दे॒व धी॑महि
प्रचै॑तसम्। जी॒रन्द्वा॑तमम॑र्त्यम्॥४०॥

ति॒ष्ठा ह॒री रथ॑ आ यु॒ज्यमा॑ना या॒हि। वा॒युर्न॑ नि॒युतो॑ नो
अ॒च्छ॑। पि॒बा॒स्यन्धो॑ अ॒भिसृ॑ष्टो अ॒स्मे। इन्द्र॑स्स्वाहा॑ र॒रि॒मा ते
मदा॑य। कस्य॑ वृषा॑ सु॒ते सचा॑। नि॒युत्वा॑नृ॒षभो॑ र॒णत्। वृ॒त्रहा॑
सोम॑पीतये। इन्द्र॑वृ॒त्र्यम्म॑हा॒धने॑। इन्द्र॑म॒र्भे ह॒वामहे॑। यु॒जवृ॑त्रेषु॑
व॒ज्रिण॑म्॥४१॥

द्वि॒ता यो वृ॑त्र॒हन्ता॑मः। वि॒द इन्द्र॑श्श॒तक्र॑तुः। उप॑ नो
ह॒रि॑भिस्सु॒तम्। स सूर॑ आ॒ज॒नय॑ज्योति॒रिन्द्र॑म्। अ॒या धि॒या
त॒रणि॑र॒द्रि॒ब॒ह्नाः। ऋ॒तेन॑ शु॒ष्मी नव॑मानो अ॒र्केः। व्यु॑स्त्रि॒धो
अ॒स्रो अ॒द्रि॒र्वि॒भेदा॑। उ॒तत्य॑दा॒श्वश्चि॑यम्। य॒दिन्द्र॑ नाहु॑षी॒ष्वा।
अ॒ग्ने वि॒र्ख्यु प्र॑तीद॑यत्॥४२॥

भ॒रेष्विन्द्र॑ꣳ सु॒हव॑ꣳ ह॒वामहे॑। अ॒हो॒मुच॑ꣳ
सु॒कृ॒त॒न्दैव्य॑ञ्जन॑म्। अ॒ग्नि॒मि॒त्रवृ॑रु॒णꣳ सा॒तये॑ भ॒गम्।

द्यावापृथिवी मरुतस्स्वस्तये। महि ख्वेत्रं पुरुश्चन्द्रविं विद्वान्।
आदिथ्सखिभ्यश्चरथ९ समैरत्। इन्द्रो नृभिर्जनदीद्यानस्साकम्।
सूर्यमुषसंज्ञातुमग्निम्। उरुन्नो लोकमनु नेषि विद्वान्।
सुर्वर्ज्योतिरभयः स्वस्ति॥४३॥

ऋष्वा तं इन्द्र स्थविरस्य बाहू। उपस्थेयाम शरणा बृहन्तां।
आ नो विश्वाभिरूतिभिस्सजोषाः। ब्रह्म जुषाणो हर्यश्च याहि।
वरीवृजस्थविरेभिस्सुशिप्र। अस्मे दधद्वृषण९ शुष्ममिन्द्र।
इन्द्राय गावं आशिरम्। दुदुहे वज्रिणे मधु। यथ्सीमुपह्वरे
विदत्। तास्ते वज्रिन्धेनवो जोजयुर्नः॥४४॥

गभस्तयो नियुतो विश्ववाराः। अहरहर्भूय इज्जोगुवानाः। पूर्णा
इन्द्र ख्षुमतो भोजनस्य। इमान्ते धियं प्र भरे महो महीम्।
अस्य स्तोत्रे धिषणा यत्त आनजे। तमुत्सवे च प्रसवे च
सासहिम्। इन्द्रन्देवासश्शवसा मदन्ननु॥४५॥

प्रजापतिः पशूनंसृजत। तैऽस्मात्सृष्टाः पराश्च आयन्।
तानग्निष्टोमेन नाप्रोत्। तानुक्थ्येन नाप्रोत्। तान्ध्वोडशिना
नाप्रोत्। तान्नात्रिया नाप्रोत्। तान्ध्वसन्धिना नाप्रोत्।
सोऽग्निमब्रवीत्। इमान्म ईप्सेति। तान्गिस्त्रिवृता स्तोमेन
नाप्रोत्॥४६॥

स इन्द्रमब्रवीत्। इमान्म ईप्सेति। तानिन्द्रः पञ्चदशेन
स्तोमेन नाप्रोत्। स विश्वान्देवानब्रवीत्। इमान्म ईप्सतेति।
तान् विश्वेदेवास्सप्तदशेन स्तोमेन नाप्नुवन्। स विष्णुमब्रवीत्।

इ॒मान्म॑ ई॒प्सेति॑। तान् विष्णु॑रेकवि॒ंशेन॑ स्तोमे॑नाप्रोत्।
वा॒र॒व॒न्तीये॑नावारयत॥४७॥

इ॒द॒विष्णु॑र्वि च॑क्रम इति॒ व्य॑क्रमत। यस्मा॑त्प॒शवः॑ प्र॒प्रेव॑
भ्र॑ंशैरन्। स ए॒तेन॑ यजेत। यदाप्रो॑त्। तद॒प्तोर्याम॑स्याप्तोर्याम॒त्वम्।
ए॒तेन॑ वै दे॒वा जै॒त्वानि॑ जि॒त्वा। यङ्काम॑मका॒मयन्त॑ तमा॑प्नुवन्।
यङ्काम॑ङ्काम॒यते। तमे॒तेना॑प्रोति॥४८॥

व्या॒घ्रोऽय॑म॒ग्नौ च॑रति॒ प्रवि॑ष्टः। ऋ॒षीणां॑ पु॒त्रो अ॑भि॒शस्ति॑पा
अ॒यम्। न॒म॒स्का॒रेण॑ नम॑सा ते जुहोमि। मा दे॒वाना॑मि॒धुयाक॑म
भा॒गम्। सा॒वीरु॑हि दे॒व प्र॑स॒वाय॑ पि॒त्रे। व॒र्ष्माण॑मस्मै
व॒रि॒माण॑मस्मै। अथा॒स्मभ्य॑ं स॒वित॑स्सर्व॒ताता॑। दि॒वेदि॑व
आ सु॒वा भू॑रि॒ प॒श्वः। भू॒तो भू॑तेषु च॒रति॒ प्रवि॑ष्टः। स
भू॒ताना॑मधि॒पति॑र्बभूव॥४९॥

तस्य॑ मृ॒त्यौ च॑रति॒ राज॒सूय॑म्। स राजा॑ रा॒ज्यम॑नु
म॒न्यता॑मि॒दम्। येभि॑श्शि॒ल्पैः प॑प्र॒थाना॑मदृ॒ंहत्।
येभि॑र्द्याम॒भ्यपि॑ंश॒त्रजा॑पतिः। येभि॑र्वाच॒र्वि॒श्वरू॑पां
स॒मव्य॑यत्। तेने॒मम॑ग्न इ॒ह वर्च॑सा॒ सम॑ङ्घि। येभि॑रादि॒त्यस्त॑पति
प्र के॒तुभिः॑। येभि॑स्सूर्यो ददृ॒शे चि॒त्रभा॑नुः। येभि॑र्वाचं
पुष्क॒लेभि॑रव्ययत्। तेने॒मम॑ग्न इ॒ह वर्च॑सा॒ सम॑ङ्घि॥५०॥

आ॒ऽयं भा॑तु॒ शव॑सा॒ पश्च॑ कृ॒ष्टीः। इन्द्र॑ इव ज्ये॒ष्ठो
भ॑वतु प्र॒जावान्। अ॒स्मा अ॑स्तु पुष्क॒लश्चि॒त्रभा॑नु। आ॒ऽयं

पृणक्तु रजसी उपस्थम्। यत्ते शिल्पङ्कश्यप रोचनावत्।
इन्द्रियावत्पुष्कलश्चित्रभानु। यस्मिन्सूर्या अर्पितास्सप्त
साकम्। तस्मिन्नाजानमधि विश्रयेमम्। द्यौरसि पृथिव्यसि।
व्याघ्रो वैयाघ्रेऽधि ॥५१॥

विश्रयस्व दिशो महीः। विशस्त्वा सर्वा वाञ्छन्तु। मा
त्वद्राष्ट्रमधि भ्रशत्। या दिव्या आपः पयसा संबभूवुः। या
अन्तरिंख्य उत पार्थिवीर्याः। तासान्त्वा सर्वासां रुचा।
अभिषिञ्चामि वर्चसा। अभि त्वा वर्चसाऽसिचन्द्रिव्येन।
पयसा सह। यथासां राष्ट्रवर्धनः ॥५२॥

तथा त्वा सविता करत्। इन्द्रविंश्वा अवीवृधन्।
समुद्रव्यचसङ्गिरः। रथीतमं रथीनाम्। वाजानां
सत्पतिं पतिम्। वसवस्त्वा पुरस्तादभिषिञ्चन्तु गायत्रेण
छन्दसा। रुद्रास्त्वा दखिणतोऽभिषिञ्चन्तु त्रैष्टुभेन छन्दसा।
आदित्यास्त्वा पश्चादभिषिञ्चन्तु जागतेन छन्दसा।
विश्वे त्वा देवा उत्तरतोऽभिषिञ्चन्त्वानुष्टुभेन छन्दसा।
बृहस्पतिस्त्वोपरिष्ठादभिषिञ्चतु पाङ्केन छन्दसा ॥५३॥

अरुणन्त्वा वृकमुग्रङ्गजङ्करम्। रोचमानं मरुतामग्रे अर्चिषः।
सूर्यवन्तं मघवान्विषासहिम्। इन्द्रमुक्थेषु नामहूतमं हुवेम।
प्र बाहवांसिसृतजीवसे नः। आ नो गव्यूतिमुख्यतद्धृतेन।
आ नो जने श्रवयतय्युवाना। श्रुतं मे मित्रावरुणा हवेमा।

इन्द्रस्य ते वीर्यकृतः। बाहू उपाव हारामि॥५४॥

अभि प्रेहि वीरयस्व। उग्रश्चेत्ता सपत्नहा। आतिष्ठ वृत्रहन्तमः।
तुभ्यन्देवा अधिब्रवन्। अङ्गौ न्यङ्कावभितो रथय्यौ।
ध्वान्तघाताग्रमनु सञ्चरन्तौ। दूरेहेतिरिन्द्रियावाँन्यतुत्री। ते
नोऽग्नयः पप्रयः पारयन्तु। नमस्त ऋषे गद। अव्यथायै
त्वा स्वधायै त्वा॥५५॥

मा न इन्द्राभितस्त्वदृष्वारिष्ठासः। एवा ब्रह्मन्तवेदस्तु। तिष्ठा
रथे अधि यद्वज्रहस्तः। आ रश्मीन्देव युवसे स्वश्वः।
आ तिष्ठ वृत्रहन्नातिष्ठन्तं परि। अनु त्वेन्द्रो मदत्वनु
त्वा मित्रावरुणौ। द्यौश्च त्वा पृथिवी च प्रचेतसा। शुक्रो
बृदखिणा त्वा पिपर्तु। अनु स्वधा चिकिताः सोमो अग्निः।
अनु त्वाऽवतु सविता सवेन॥५६॥

इन्द्रविंश्वा अवीवृधन्। समुद्रव्यचसङ्गिरः। रथीतमः
रथीनाम्। वाजानाः सत्पतिं पतिम्। परिमा सेन्या
घोषाः। ज्यानौञ्जन्तु गृध्रवः। मेथिष्ठाः पिन्वमाना इह।
माङ्गोपतिमभि सविंशन्तु। तन्मेऽनुमतिरनु मन्यताम्।
तन्माता पृथिवी तत्पिता द्यौः॥५७॥

तद्वावाणस्सोमसुतो मयोभुवः। तदश्विना शृणुतः
सौभगा युवम्। अव ते हेड उदुत्तमम्। एना व्याघ्रं
परिषस्वजानाः। सिंहः हिन्वन्ति महते सौभगाय।

समुद्रत्र सुहवन्तस्थिवाꣳसम्। मर्मृज्यन्ते द्वीपिनमपस्वन्तः।
 उदसावेतु सूर्यः। उदिदं मामकवचः। उदिहि देव सूर्य।
 सह वग्नुना मम। अहवचो विवाचनम्। मयि वागस्तु
 धर्णसिः। यन्तु नदयो वयन्तु पर्जन्याः। सुपिप्पला ओषधयो
 भवन्तु। अन्नवतामोदनवतामामिखवताम्। एषाꣳ राजा
 भूयसाम्॥५८॥

ये केशिनः प्रथमास्सत्रमासत। येभिराभृतय्यदिद्विरोचते।
 तेभ्यो जुहोमि बहुधा घृतेन। रायस्पोषेणेमवचसा सꣳ
 सृजाथ। नर्ते ब्रह्मणस्तपसो विमोकः। द्विनाम्नी दीख्या
 वशिनी ह्युग्रा। प्र केशास्सुवते काण्डिनो भवन्ति। तेषां
 ब्रह्मेदीशे वपनस्य नान्यः। आ रोह प्रोष्ठव्विषहस्व शत्रून्।
 अवास्माग्दीख्या वशिनी ह्युग्रा॥५९॥

देहि दख्विणां प्रतिरस्वायुः। अथामुच्यस्व वरुणस्य
 पाशात्। येनावपथ्सविता ख्बुरेण। सोमस्य राज्ञो वरुणस्य
 विद्वान्। तेन ब्रह्माणो वपतेदमस्योर्जेमम्। रय्या वर्चसा सꣳ
 सृजाथ। मा ते केशाननु गाद्वर्च एतत्। तथा धाता करोतु
 ते। तुभ्यमिन्द्रो बृहस्पतिः। सविता वर्च आदधात्॥६०॥

तेभ्यो निधानं बहुधा व्येच्छन्। अन्तरा द्यावापृथिवी
 अपस्सुवः। दर्भस्तम्बे वीर्यकृते निधाय। पौꣳस्येनेमवचसा
 सꣳ सृजाथ। बलन्ते बाहुवोस्सविता दधातु। सोमस्त्वाऽनक्तु

पयसा घृतेन। स्त्रीषु रूपमश्विनैतन्नि धत्तम्। पौ॥स्येनेमव्वर्चसा
स॥सृजाथ। यत्सीमन्तुङ्कङ्कतस्ते लिलेख। यद्वा रघुरः
परिववर्ज वप॥स्ते। स्त्रीषु रूपमश्विनैतन्नि धत्तम्।
पौ॥स्येनेम॥ स॥ सृजाथो वीर्येण॥६१॥

इन्द्रवै स्वाविशो मरुतो नापाचायन्। सोऽनपचाय्यमान
एतद्विघ्नमपश्यत्। तमाऽहरत्। तेनायजत। तेनैवासान्त॥
स॥ स्तम्भव्यहन्। यद्वहन्। तद्विघ्नस्य विघ्नत्वम्।
वि पाप्मानं भ्रातृव्य॥ हते। य एतेन यजते। य उ
चैनमेववैद॥६२॥

य॥ राजानुविंशो नापचायेयुः। यो वा ब्राह्मणस्तमसा
पाप्मना प्रावृतस्स्यात्। स एतेन यजेत। विघ्नेनेवैनद्विहत्य।
विशामाधिपत्यङ्गच्छति। तस्य द्वे द्वादशे स्तोत्रे भवतः।
द्वे चतुर्विंशे। औद्विद्यमेव तत्। एतद्वै रघुत्रस्यौद्विद्यम्।
यदस्मै स्वाविशो बलि॥ हरन्ति॥६३॥

हरन्त्यस्मै विशो बलिम्। ऐनमप्रतिख्यातङ्गच्छति। य एववैद।
प्रबाहुग्वा अग्रे रघुत्राण्यातेपुः। तेषामिन्द्रः रघुत्राण्यादत्त।
न वा इमानि रघुत्राण्यभूवन्निति। तन्नरघुत्राणन्नरघुत्रत्वम्।
आ श्रेयसो भ्रातृव्यस्य तेज इन्द्रियन्दत्ते। य एतेन यजते।
य उ चैनमेववैद॥६४॥

तद्यथा ह वै सचक्रिणौ कप्लकावुपावहितौ स्याताम्। एवमेतौ

युग्मन्तौ स्तोमौ। अयुख्यु स्तोमेषु क्रियेते। पाप्मनोऽपहत्यै।
अप पाप्मानं भ्रातृव्यं हते। य एतेन यजते। य उ
चैनमेवैदं। तद्यथा ह वै सूतग्रामण्यः। एवञ्छन्दांसि।
तेष्वसावादित्यो बृहतीरभ्यूढः॥६५॥

सुतो बृहतीषु स्तुवते सुतो बृहन्। प्रजयां पशुभिरसानीत्येव।
व्यतिषक्ताभिस्स्तुवते। व्यतिषक्तवै र्व्यत्रद्विंशा। विशैवेनङ्ख्यत्रेण
व्यतिषजति। व्यतिषक्ताभिस्स्तुवते। व्यतिषक्तो वै
ग्रामणीस्सजातैः। सजातैरेवैनव्यतिषजति। व्यतिषक्ताभिस्स्तुवते।
व्यतिषक्तो वै पुरुषः पाप्मभिः। व्यतिषक्ताभिरेवास्य
पाप्मनो नुदते॥६६॥

पीवोन्नां रयिवृधस्सुमेधाः। श्वेतस्सिषक्ति नियुतांमभिः।
ते वायवे समनसो वितस्थुः। विश्वेन्नरस्स्वपत्यानि चक्रुः।
रायेऽनु यञ्जतू रोदसी उभे। राये देवी धिषणा धाति देवम्।
अधा वायुन्नियुतस्सश्चत स्वाः। उत श्वेतवसुधितिन्निरेके। आ
वायो प्र याभिः। प्र वायुमच्छा बृहती मनीषा॥१॥

बृहद्रयिद्विंश्ववारां रथप्राम्। द्युतद्यामा नियुतः
पत्यमानः। कविः कविमियख्यसि प्रयज्यो। आ नो
नियुद्विंशतिनीभिरध्वरम्। सहस्रिणीभिरुप याहि यज्ञम्।
वायो अस्मिन् हविषि मादयस्व। यूयं पात स्वस्तिभिस्सदा
नः। प्रजापते न त्वदेतान्यन्यः। विश्वा जातानि परि ता
बभूव। यत्कामास्ते जुहुमस्तन्नो अस्तु॥२॥

व॒यः॑ स्या॒म॒ पत॑यो र॒यी॒णाम्। र॒यी॒णां पति॑र्य्यञ्ज॒तं बृ॒हन्त॑म्।
अ॒स्मिन्भ॒रे नृ॑त॒म॒घ्वाँज॑सातौ। प्र॒जाप॑तिं प्रथ॒म॒जामृ॑तस्य।
य॒जाम॑ दे॒वमधि॑ नो ब्रवीतु। प्रजा॑पते त्वन्निधि॒पाः पु॒रा॒णः।
दे॒वानां॑ पि॒ता ज॑नि॒ता प्र॒जाना॑म्। पति॑र्विश्व॒स्य ज॑ग॒तः
पर॒स्याः। ह॒विर्नो॑ दे॒व वि॒ह॒वे जु॑षस्व। तवे॒मे लो॒काः प्र॒दिशो॑
दिश॑श्च॥ ३॥

प॒रा॒वतो॑ नि॒वत॑ उ॒द्वत॑श्च। प्रजा॑पते वि॒श्वसृ॒ज्जीव॑ध॒न्य इ॒दन्नो॑
दे॒व। प्रति॑हर्य॒ ह॒व्यम्। प्र॒जाप॑तिं प्रथ॒म॒य्यँजि॑यानाम्।
दे॒वाना॑म॒ग्रे य॒ज॒तय्यँज॑ध्वम्। स नो॑ द॒दातु॑ द्रवि॑णः
सु॒वीर्य॑म्। रा॒यस्पोष॑द्विं ष्य॒तु नाभि॑म॒स्मे। यो रा॒य ई॒शे
श॒तदा॑य उ॒क्थ्यः॑। यः प॑शूनाः र॒खि॒ता वि॒ष्टिता॑नाम्।
प्र॒जाप॑तिः प्रथ॒म॒जा ऋ॒तस्य॑॥ ४॥

स॒हस्र॑धामा जुष॒ताः ह॒विर्नः॑। सोमा॑पूषणे॒मौ दे॒वौ।
सोमा॑पूषणा रज॑सो वि॒मान॑म्। स॒प्तच॑क्रः रथ॒मवि॑श्वमि॒न्वम्।
वि॒षूवृ॑तं मन॑सा यु॒ज्यमा॑नम्। तज्जि॑न्वथो वृष॒णा प॑ञ्चर॒श्मिम्।
दि॒व्य॒न्यस्स॑दनश्च॒क्र उ॒च्चा। पृ॒थि॒व्याम॒न्यो अ॒ध्यन्त॑रि॒ख्वे।
ताव॑स्मभ्य॑ पुरु॒वारं॑ पुरु॒ख्बुम्। रा॒यस्पोष॑द्विं ष्य॒तान्नाभि॑म॒स्मे॥ ५॥

धि॒यं पू॒षा जि॑न्वतु वि॒श्वमि॒न्वः। र॒यिः सोमो॑ रयि॒पति॑र्दधातु।
अ॒व॒तु दे॒व्यदि॑तिर॒न॒र्वा। बृ॒हद्व॑दे॒म वि॒दथे॑ सु॒वीराः॑।
वि॒श्वान्य॒न्यो भु॑व॒ना ज॒जान॑। वि॒श्वम॒न्यो अ॑भि॒च॒र॒ष्वाण

एति। सोमा॑पूषणा॒वव॑त॒न्धियं॑ मे। यु॒वभ्या॒व्वि॑श्वाः॒ पृत॑ना
जये॑म। उ॒दु॒त्त॒म॒व्व॑रु॒णास्त॑भ्रा॒द्याम्। यत्कि॑ञ्चे॒दङ्कि॑त॒वासं॑।
अ॒व॑ ते॒ हे॒ड॒स्तत्त्वा॑ या॒मि। आ॒दि॒त्याना॒मव॑सा॒ न द॑खि॒षणा॑।
धा॒रय॑न्त आ॒दि॒त्यासं॑स्ति॒स्रो भूमी॑र्धारयन्। य॒ज्ञो दे॒वाना॒॑
शुचि॑र॒पः॥६॥

ते शु॒क्रास॑श्शुच॑यो रश्मि॒वन्तः॑। सीद॑न्नादि॒त्या अधि॑
ब॒र्हिषि॑ प्रि॒ये। कामे॑न दे॒वास्स॑रथ॒न्दि॒वो नः॑। आ या॑न्तु
य॒ज्ञमु॑प॒ नो जुषा॑णाः। ते सून॑वो अदि॑तेः पी॒व॒सामिष॑म्।
घृ॒तं पि॒न्व॒त्प्रति॑ह॒र्य॑न्ते॒जाः। प्र य॒ज्ञिया॒ यज॑मानाय ये॒मुरे।
आ॒दि॒त्याः कामं॑ पि॒तु॒मन्त॑म॒स्मे। आ नः॑ पु॒त्रा अदि॑तेर्या॒न्तु
य॒ज्ञम्। आ॒दि॒त्यासं॑ प॒थिभि॑र्दे॒वयानैः॑ ॥७॥

अ॒स्मे काम॑न्दा॒शुषे॑ स॒न्नम॑न्तः। पुरो॒डाश॑ङ्घृ॒तव॑न्तश्चुष॒न्ताम्।
स्क॒भाय॑त॒ निर्ऋ॑ति॒ः सेध॑ताम॒न्तिम्। प्र र॒श्मिभि॑र्य॒तमा॑ना
अमृ॑धाः। आ॒दि॒त्याः काम॑ प्रय॒ता॒व्वष॑ढृ॒तिम्। जुष॑ध्व॒न्नो
ह॒व्यदा॑ति॒य्यंज॑त्राः। आ॒दि॒त्यान्काम॑म॒वसे॑ ह॒वेम। ये भू॑तानि
ज॒नय॑न्तो विचि॒रव्युः॑। सीद॑न्तु पु॒त्रा अदि॑तेरु॒पस्थ॑म्। स्ती॒र्णं
ब॒र्हि॒ह्वि॒रद्या॑य दे॒वाः॥८॥

स्ती॒र्णं ब॒र्हि॒स्सीद॑ता य॒ज्ञे अ॒स्मिन्। ध्रा॒जास्सेध॑न्तो
अम॑ति॒न्दुरेवा॑म्। अ॒स्मभ्य॑ पु॒त्रा अदि॑तेः॒ प्र य॑स॒त।
आ॒दि॒त्याः कामं॑ ह॒विषो॑ जुषा॒णाः। अग्ने॑ नय॑ सु॒पथा॑

रा॒ये अ॒स्मान्। वि॒श्वानि॑ दे॒व व॒युना॑नि वि॒द्वान्।
 यु॒यो॒ध्य॑स्मञ्जु॒हुरा॑णमे॒नः॑। भूयि॑ष्ठान्ते नम॑ उ॒क्तिर्वि॑धेम।
 प्र व॑श्शु॒क्राय॑ भा॒नवे॑ भर॒ध्वम्। ह॒व्यं म॒तिश्चा॒ग्रये॑ सु॒पूत॑म्॥९॥
 यो दै॒व्यानि॑ मा॒नुषा॑ ज॒नू॒षि॑। अ॒न्तर्वि॑श्वानि वि॒द्वना॑
 जिगा॑ति। अ॒च्छा गि॒रो म॒तयो॑ दे॒वय॑न्तीः। अ॒ग्नि॒र्य॑न्ति
 द्रवि॑णं भि॒क्षमा॑णाः। सु॒स॒न्द॒शः॑ सु॒प्रती॑कः॒ स्वश्च॑म्।
 ह॒व्य॒वाह॑म॒रतिं॑ मा॒नुषा॑णाम्। अ॒ग्ने त्वम॑स्मद्यु॒योध्य॑मी॒वाः।
 अ॒न॒ग्नि॒त्रा अ॒भ्य॑म॒न्त कृ॑ष्टीः। पु॒न॒र॒स्मभ्य॑ सु॒वि॒ताय॑ दे॒व।
 र॒षा॒र्वि॒श्वेभि॑र॒जरे॑भिर्यज॒त्र॥१०॥

अ॒ग्ने त्वं पा॑रया॒ नव्यो॑ अ॒स्मान्। स्व॒स्तिभि॑रति॒ दु॒र्गाणि॑
 वि॒श्वानि॑। पू॒श्च पृ॑थ्वी ब॒हुला॑ न॒ उ॒र्वी। भ॒वा तो॒काय॑ त॒नया॑य
 श॒य्योः॑। प्रका॑र॒वो म॒न॒ना व॒च्यमा॑नाः। दे॒व॒द्रीची॑न्नयथ
 दे॒वय॑न्तः। द॒खि॒णा॒वा॒ङ्गाजि॑नी प्रा॒च्येति॑। ह॒विर्भ॑र॒न्त्य॒ग्रये॑
 घृ॒ताची॑। इन्द्र॒न्नरो॑ यु॒जे रथ॑म्। ज॒गृ॒भ्णाते॑ द॒खि॒णमिन्द्र॑
 ह॒स्तम्॥११॥

व॒सू॒यवो॑ वसु॒पते॑ वसू॒नाम्। वि॒द्वा हि त्वा॑ गो॒पति॑श्च शू॒र
 गो॒नाम्। अ॒स्मभ्य॑श्चि॒त्रवृ॑ष॒णश्च॑ र॒यिन्दाः॑। तवे॒दर्वि॑श्व॒मभि॑तः॑
 प॒श॒व्यम्। यत्प॑श्य॒सि च॒ख॒षसा॑ सू॒र्यस्य॑। ग॒वा॒म॒सि गो॑प॒तिरे॑कं
 इन्द्र॑। भ॒र॒ष्मी॒महि॑ ते प्र॒य॒तस्य॑ व॒स्वः॑। स॒मिन्द्र॑ णो म॒न॒सा
 ने॒षि गो॑भिः॑। स॒श्च सू॑रिभिर्म॒घव॑न्त्स॒श्च स्व॑स्त्या। सं ब्र॒ह्म॑णा
 दे॒वकृ॑त॒य्यँद॑स्ति॥१२॥

सन्दे॒वानां॑ सु॒म॒त्या य॒ज्ञिया॑नाम्। आ॒राच्छ॑त्रुमपं
बाध॑स्व दूर॑म्। उ॒ग्रो य॑श्शम्बः॑ पु॒रुहू॑त तेन॑। अ॒स्मे
धे॑हि यव॑म॒द्गोम॑दिन्द्र। कृ॒धीधि॑यञ्ज॒रित्रे॑ वाज॑रत्नाम्। आ
वे॒धस॑ः स हि शुचिः॑। बृ॒हस्प॑तिः॑ प्रथ॒मञ्जा॑यमानः। म॒हो
ज्योति॑षः पर॒मे व्यो॑मन्। स॒प्तास्य॑स्तुविजा॒तो रवे॑ण। वि
स॒प्त॒र॒श्मि॒रध॑म॒त्तमा॑ः॒सि॑॥१३॥

बृ॒हस्प॑तिस्सम॑जय॒द्वसू॑नि। म॒हो ब्र॑जान्गोम॑तो दे॒व ए॒षः।
अ॒प॒स्सि॒षास॑न्थ्सुव॒रप्र॑तीतः। बृ॒हस्प॑तिर्ह॒न्त्यमि॑त्रम॒र्केः।
बृ॒हस्प॑ते पर्ये॒वा पि॑त्रे। आ नो॑ दि॒वः पा॑वीरवी।
इ॒मा जु॒ह्वा॒ना य॑स्ते स्तनः॑। स॒र॒स्वत्य॑भि नो॑
नेषि॑। इ॒यं शु॒ष्मेभि॑र्बिस॒खा इ॒वारु॑जत्। सा॒नु
गि॒री॒णान्त॑वि॒षेभि॑रू॒र्मिभिः॑। पा॒रा॒व॒द॒घ्नी॑मव॑से सुवृ॒क्तिभिः॑।
स॒र॒स्वती॒मा वि॑वासेम धी॒तिभिः॑॥१४॥

सोमो॑ धे॒नुः सोमो॑ अ॒र्वन्त॑मा॒शुम्। सोमो॑ वी॒रङ्क॑र्म॒ण्य॑न्ददातु।
सा॒दन्य॑द्वि॒द॒थ्यं॑ स॒भेय॑म्। पि॒तुश्श्र॑व॒ण्य्यो द॑दा॒शद॑स्मै।
अ॒षा॒ढ्यु॒त्सु त्वं॑ सोम॒ क्रतु॑भिः। या ते॒ धामा॑नि
ह॒विषा॑ यज॑न्ति। त्वमि॒मा ओष॑धी॒स्सोम॑ विश्वाः॑। त्वम॒पो
अ॒ज॒नय॑स्त्व॒ङ्गाः। त्वमा॑त॒तन्थो॑र्वन्त॒रि॒रि॒ष्यम्। त्वज्योति॑षा वि
तमो॑ वव॑र्थ॥१५॥

या ते॒ धामा॑नि दि॒वि या पृ॑थि॒व्याम्। या प॑र्व॒तेष्वोष॑धीष्व॒प्सु।
तेभि॑र्नो॒ विश्वै॑स्सु॒मना॑ अहे॒डन्। राज॑न्थ्सोम॒ प्रति॑ ह॒व्या

गृ॒भाय॑ । वि॒ष्णो॒र्नु॒क॒न्त॒द॒स्य॑ प्रि॒यम् । प्र तद्वि॒ष्णुः॑ । प॒रो
मा॒त्र॒या त॒नुवा॑ वृ॒धान॑ । न ते॑ म॒हि॒त्वम॒न्व॑श्नुवन्ति । उ॒भे
ते॑ वि॒द्म रज॑सी पृथि॒व्या वि॒ष्णो दे॒व त्वम् । प॒र॒म॒स्य॑
वि॒त्से ॥ १६ ॥

विच॑क्रमे त्रि॒दे॒वः । आ ते॑ म॒हो यो जा॒त ए॒व । अ॒भि
गो॒त्राणि॑ । आ॒भि॒स्सृ॒धो मि॒थ॒ती॒र॒रि॒षण्य॑न् । अ॒मि॒त्र॒स्य
व्य॒थ॒या म॒न्युमि॑न्द्र । आ॒भि॒र्वि॒श्वा अ॒भि॒यु॒जो वि॒षू॒चीः ।
आ॒र्या॒य वि॒शो॒व॒ता॒री॒र्दा॒सीः । अ॒य॑ शृ॒ण्वे अ॒ध ज॒य॑न्नु॒त
घ्न॑न् । अ॒य॒मु॒त प्र कृ॑णुते यु॒धा गाः । य॒दा स॒त्यङ्कृ॑णुते
म॒न्युमि॑न्द्रः ॥ १७ ॥

वि॒श्व॑न्टु॒ढं भ॑यत ए॒ज॒द॒स्मात् । अ॒नु स्व॒धा॒म॒खर॑न्नापो॑ अ॒स्य ।
अ॒व॒र्ध॒त म॒ध्य आ ना॒व्या॒नाम् । स॒ध्री॒ची॒नेन॑ म॒न॒सा तमि॑न्द्र
ओ॒जि॒ष्ठेन॑ । ह॒न्म॒ना॒ह॒न्भि॒द्यून् । म॒रु॒त्वं॒न्त॒वृ॒षभ॑वृ॒धानम् ।
अ॒क॒वा॒रि॒न्दि॒व्य॑ श॒स॒मि॑न्द्रम् । वि॒श्वा॒सा॒ह॒म॒वे॒से नू॒त॒ना॒य ।
उ॒ग्र॑ स॒हो॒दा॒मि॒ह त॑ ह॒वे॒म । ज॒नि॒ष्ठा उ॒ग्र॑स्सह॑से
तु॒रा॒य ॥ १८ ॥

म॒न्द्र ओ॒जि॒ष्ठो ब॒हु॒ला॒भि॒मानः॑ । अ॒व॒र्ध॒न्नि॑न्द्रं म॒रु॒तं॒श्चि॒द॒त्र ।
मा॒ता य॒द्वी॒र॒न्ध॒न॒द्ध॒नि॒ष्ठा । क॑स्या॒वो म॒रु॒त॒स्स्व॒धाऽऽसी॑त् ।
य॒न्मा॒मे॒क॑ स॒म॒ध॒त्ता॒हि॒ह॒त्यै । अ॒ह॑ ह्यु॒ग्र॒स्त॒वि॒ष॒स्तु॒वि॒ष्मान् ।
वि॒श्व॑स्य॒ श॒त्रो॒र॒न॒म॒व॑ध॒स्रैः । वृ॒त्र॒स्य॑ त्वा श्व॒स॒था दी॒ष॒मा॒णाः ।

विश्वे देवा अजहुर्ये सखायः। मरुद्विरिन्द्र सख्यन्ते
अस्तु॥१९॥

अथेमा विश्वाः पृतना जयासि। वर्ध्वँत्रं मरुत इन्द्रियेण।
स्वेन भामेन तविषो बभूवान्। अहमेता मनवे विश्वश्चन्द्राः।
सुगा अपश्चकर वज्रबाहुः। स यो वृषा वृष्णि येभिस्समोकाः।
महो दिवः पृथिव्याश्च सम्राट्। सतीनसत्वा हव्यो भरेषु।
मरुत्वाँनो भवत्विन्द्र ऊती। इन्द्रो वृत्रमंतरद्वृत्रतूर्ये॥२०॥

अनाधृष्यो मघवा शूर इन्द्रः। अन्वेनविंशो अमदन्त
पूर्वीः। अयं राजा जगतश्चरणीनाम्। स एव वीरस्स
उ वीर्यावान्। स एकराजो जगतः परस्पाः। यदा
वृत्रमंतरच्छूर इन्द्रः। अथाभवदमिताभिकृतूनाम्। इन्द्रो
यज्ञवर्धयन्विश्ववेदाः। पुरोडाशस्य जुषतां हविर्नः।
वृत्रन्तीर्त्वा दानववज्रबाहुः॥२१॥

दिशोऽदृहदृहिता दृहणेन। इमय्यज्ञवर्धयन्विश्ववेदाः।
पुरोडाशं प्रति गृण्णात्विन्द्रः। यदा वृत्रमंतरच्छूर इन्द्रः।
अथैकराजो अभवज्जनानाम्। इन्द्रो देवाञ्छम्बरहत्य
आवत्। इन्द्रो देवानामभवत्पुरोगाः। इन्द्रो यज्ञे हविषा
वावृधानः। वृत्रतूर्नो अभयं शर्म यंसत्। यस्सप्त
सिन्धुः रदधात्पृथिव्याम्। यस्सप्त लोकानकृणोदिशश्च।
इन्द्रो हविष्मान्त्सगणो मरुद्विः। वृत्रतूर्नो यज्ञमिहोप

यासत्॥ २२॥

इन्द्रस्तरस्वानभिमातिहोग्रः। हिरण्यवाशीरिषिरस्सुवर्षाः।
तस्य वयः सुमतौ यज्ञियस्य। अपि भद्रे सौमनसे स्याम।
हिरण्यवर्णो अभयङ्कणोतु। अभिमातिहेन्द्रः पृतनासु
जिष्णुः। स नृशर्म त्रिवरूथविं यः सत्। यूयं पात
स्वस्तिभिस्सदा नः। इन्द्रः स्तुहि वज्रिणः स्तोमपृष्ठम्।
पुरोडाशस्य जुषताः हविर्नः॥ २३॥

हत्वाभिमातीः पृतनास्सहस्वान्। अथाभयङ्कणुहि
विश्वतो नः। स्तुहि शूरवृज्जिणमप्रतीत्तम्। अभिमातिहनं
पुरुहूतमिन्द्रम्। य एक इच्छतपतिर्जनैषु। तस्मा इन्द्राय
हविरा जुहोत। इन्द्रो देवानामधिपाः पुरोहितः। दिशां
पतिरभवद्वाजिनीवान्। अभिमातिहा तविषस्तुविष्मान्।
अस्मभ्यश्चित्रवृषणः रयिन्दात्॥ २४॥

य इमे द्यावापृथिवी मंहित्वा। बलेनादः हृदभिमातिहेन्द्रः।
स नो हविः प्रति गृभ्णातु रातये। देवानान्देवो निधिपा
नो अव्यात्। अनवस्ते रथवृष्णे यत्ते। इन्द्रस्य नु
वीर्याण्यहन्नहिम्। इन्द्रो यातोऽवसितस्य राजा। शमस्य च
शृङ्गिणो वज्रबाहुः। सेदु राजा खेति चक्षणीनाम्। अरान्न
नेमिः परि ता बभूव॥ २५॥

अभि सिध्मो अजिगादस्य शत्रून्। वितिग्मेन वृषभेणा

पुरोभेत्। सवँज्रेणासृजद्वृत्रमिन्द्रः। प्र स्वां म॒तिम॑तिर॒च्छाश॑दानः।
 विष्णु॑न्देववँरुणमृतये॒ भग॑म्। मेद॑सा दे॒वा व॒पया॑ यजध्वम्।
 ता नो॑ य॒ज्ञमा॑ग॒तव्वि॑श्वधे॒ना। प्र॒जाव॑दस्मे द्रवि॑णेह ध॒त्तम्।
 मेद॑सा दे॒वा व॒पया॑ यजध्वम्। विष्णु॑श्च दे॒ववँरु॑णश्च
 रा॒तिम्॥ २६॥

ता नो॑ अमी॒वा अप॒ बाध॑मानौ। इ॒मय्यँ॑ज्ञञ्जुषमा॑णावुपेत॑म्।
 विष्णू॑वरुणा यु॒वम॑ध्व॒राय॑ नः। वि॒शे जना॑य॒ महि॑ शर्म
 यच्छ॑तम्। दी॒र्घप्र॑यञ्जू ह॒विषा॑ वृधा॒ना। ज्योति॑षाऽरा॒तीर्द॑हत॒न्तमा॑र॒तिम्।
 ययो॒रोज॑सा स्क्भि॒ता रजा॑र॒तिम्। वी॒र्ये॑भिर्वी॒रत॑मा॒ शवि॑ष्ठा।
 याऽप॒त्ये ते॒ अप्र॑ती॒त्ता सहो॑भिः। विष्णू॑ अ॒गन्व॑रुणा
 पूर्॒वहू॑तौ॥ २७॥

विष्णू॑वरुणावभि॒शस्ति॑पावा॑म्। दे॒वा य॑जन्त ह॒विषा॑ घृते॒न।
 अपा॑मी॒वा र॑ सेध॒त र॒ख्यस॑श्च। अथा॑ध॒त्तय्यँ॑ज॒मानाय॑
 शय्योः॑। अ॒होमु॑चा॒ वृष॑भा सुप्र॒तूर्ती॑। दे॒वाना॑न्दे॒वत॑मा॒
 शचि॑ष्ठा। विष्णू॑वरुणा॒ प्रति॑हर्य॒तन्नः॑। इ॒दन्न॑रा॒ प्रय॑त॒मृतये॑
 ह॒विः। म॒ही नु॑ द्यावा॑पृथि॒वी इ॒ह ज्ये॑ष्ठे। रु॒चा भ॑वता॒र॒
 शुच॑य॒द्विर॒कैः॥ २८॥

यथ्सी॒वँरि॑ष्ठे बृ॒हती॑ वि॒मिन्व॑न्। नृ॒वद्भ्यो॑ख्या प॒प्रथा॑नेभि॒रेवैः॑।
 प्रपूर्॑व॒जे पि॒तरा॒ नव्य॑सीभिः। गी॒र्भिः कृ॑णुध्व॒र॒ सद॑ने ऋ॒तस्य॑।
 आ नो॑ द्यावा॑पृथि॒वी दै॒व्येन॑। जने॑न या॒तं महि॑ वा॒वँरू॑थम्।

स इत्थस्वपा भुवनेष्वास। य इमे द्यावापृथिवी जजान। उर्वी
गभीरे रजसी सुमेके। अव॑शे धीर॑श्शच्या॒ समैरत्॥२९॥

भूरि॒न्द्रे अच॑रन्ती॒ चर॑न्तम्। प॒द्वन्त॑ङ्ग॒र्भम्प॑दी॒दधा॑ते। नित्य॒न्न
सूनुं॑ पि॒त्रोरु॑पस्थै॑। तं पि॑पृत॑ रोदसी सत्य॒वाच॑म्।
इ॒दन्द्या॑वापृथिवी स॒त्यम॑स्तु। पि॒त॒र्मा॒तर्य॑दि॒होप॑ ब्रुवे वा॑म्।
भू॒त॒न्दे॒वाना॑मव॒मे अवो॑भिः। वि॒द्यामे॑षवृ॒जन॑ञ्जीर- दा॒नुम्।
उर्वी॑ पृथ्वी बहु॒ले दू॒रे अ॑न्ते। उप॑ ब्रुवे नम॑सा य॒ज्ञे अ॒स्मिन्।
दधा॑ते॒ ये सु॒भगे॑ सु॒प्रतू॑र्ती। द्यावा॒ र॒ख्यं तं पृथि॑वी नो
अ॒भ्वा॑त्। या जा॒ता ओष॑धयोऽति॒ विश्वाः॑ परि॒ष्ठाः। या
ओष॑धय॒स्सोम॑रा॒ज्ञीर॑श्वाव॒ती॑ सौमव॒तीम्। ओष॑धी॒रिति॑
मा॒तरो॑ऽन्या वो॑ अ॒न्याम॑वतु॥३०॥

शुचि॒न्नु स्तोम॑श्च॒ श्वथ॑द्वृत्रम्। उ॒भा वा॑मिन्द्रा॒ग्नी प्र
च॑ष्म॒णिभ्यः॑। आ वृ॒त्रह॑णा गी॒र्भिर्वि॑प्रः। ब्रह्म॑णस्प॒ते
त्वम॑स्य य॒न्ता। सू॒क्तस्य॑ बोधि॒ तन॑यश्च जिन्वा।
वि॒श्वन्त॑द्ब॒द्रय्य॑द॒वन्ति॑ दे॒वाः। बृ॒हद्व॑देम वि॒दथे॑ सु॒वीराः॑। स
ई॑श्च॒ स॒त्येभि॑स्सखि॒भिश्शु॑चद्विः। गो॒धाय॑स॒द्विध॑न॒सैर॑तर्दत्।
ब्रह्म॑णस्प॒तिर्वृष॑भिर्व॒राहैः॑॥३१॥

घ॒र्मस्व॑देभि॒र्द्रवि॑ण॒व्याँन॑ट्। ब्रह्म॑णस्प॒तेर॑भवद्यथाव॒शम्।
स॒त्यो म॒न्युर्म॑हि कर्मा॑ करिष्य॒तः। यो गा॑ उ॒दाज॒त्स दि॒वे
वि चा॑भजत्। म॒हीव॑ री॒तिश्शव॑सा सर॒त्पृथ॑क्। इ॒न्धानो॑

अ॒ग्नि॒व॒न॒वद्व॒नुष्य॒तः। कृ॒तब्र॑ह्मा शू॒शुव॑द्रा॒तह॑व्य॒ इत्। जा॒तेन॑
जा॒तम॑ति॒सृ॒त्र सृ॒९स॑ते। यय्य॑य्यु॒जङ्ग॑णु॒ते ब्र॑ह्म॒णस्प॑तिः॒।
ब्र॑ह्म॒णस्प॑ते सु॒यम॑स्य वि॒श्वहो॑॥ ३२॥

रा॒यस्स्या॑म र॒थ्यो वि॑व॒स्वतः॑। वी॒रेषु॑ वी॒रा९ उ॑प॒पृङ्क्षि॑ न॒स्त्वम्।
यदी॑शा॒नो ब्र॑ह्म॒णा वे॑षि॒ मे ह॑व॒म्। स इ॒ज्जने॑न॒ स वि॑शा स
जन्म॑ना। स पु॒त्रैर्वा॑जं॒ भर॑ते॒ धना॑ नृ॒भिः॑। दे॒वाना॑य्यैः पि॒तर॑मा
विवा॑सति। श्र॒द्धाम॑ना ह॒विषा॑ ब्र॒ह्मण॑स्पति॒म्। यास्तै॑ पू॒षन्ना॑वो
अ॒न्तः। शु॒क्रन्तै॑ अ॒न्यत्पू॑षे॒मा आ॑शाः॒। प्र॑प॒थे प॒थाम॑जनिष्ट
पू॒षा ॥ ३३॥

प्र॑प॒थे दि॒वः प्र॑प॒थे पृ॑थि॒व्याः। उ॒भे अ॒भि प्रि॑यत॒मे स॒धस्थे॑।
आ च॑ परा॑ च च॒रति॑ प्र॒जान॑न्। पू॒षा सु॒बन्धु॑र्दि॒व
आ पृ॑थि॒व्याः। इ॒डस्प॑ति॒र्मघ॑वा॒ द॒स्मव॑र्चाः। त॒न्दे॒वा सो
अ॒द॒दुस्सूर्या॑यै। का॒मेन॑ कृ॒तन्त॒वस॑९ स्व॒श्वम्। अ॒जाऽश्वैः॑
पशु॑पा वाज॑ब॒स्त्यः। धि॒य॒ञ्जि॒न्वो वि॑श्वे॒ भुव॑ने॒ अर्पि॑तः। अष्टा॑
पू॒षा शि॑थि॒रामु॑द्वरी॒वृज॑त्॥ ३४॥

स॒ञ्च॒ख्या॑णो भुव॑ना दे॒व ई॒यते॑। शु॒ची वो ह॑व्या
म॒रुत॑श्शु॒चीना॑म्। शु॒चि९ हि॒नोम्य॑ध्व॒र९ शु॒चि॒भ्यः॑।
ऋ॒तेन॑ स॒त्यमृ॑त॒साप॑ आयन्। शु॒चि॒जन्मा॑न॒श्शुच॑यः पाव॒काः।
प्र चि॒त्रम॑र्क॒ङ्गण॑ते तुरा॒य। मा॒रुता॑य॒ स्वत॑व॒से भ॑रध्वम्। ये
सहा॑९सि॒ सहे॑सा॒ सह॑न्ते। रेज॑न्ते अ॒ग्ने पृ॑थि॒वी म॒खेभ्यः॑।

अ२सेष्वा मरुतः खादयो वः॥३५॥

वख्षस्सुरुक्मा उप शिश्रियाणाः। वि विद्युतो न वृष्टिभी
रुचानाः। अनु स्वधामायुधैर्यच्छमानाः। या वशर्म
शशमानाय सन्ति। त्रिधातूनि दाशुषे यच्छताधि।
अस्मभ्यन्तानि मरुतो वियन्त। रयित्रो धत्त वृषणस्सुवीरम्।
इमे तुरं मरुतो रामयन्ति। इमे सहस्सहस आ नमन्ति।
इमे श२संघ्ननुष्यतो नि पा॑न्ति॥३६॥

गुरुद्वेषो अरुरुषे दधन्ति। अरा इवेदचरमा अहेवा प्रप्र
जायन्ते अकवा महोभिः। पृश्नेः पुत्रा उपमासो रभिष्ठाः।
स्वया मत्या मरुतस्स मिमिख्युः। अनु ते दायि मह
इन्द्रियाय। सत्रा ते विश्वमनु वृत्रहत्ये। अनु ख्यत्रमनु सहो
यजत्र। इन्द्र देवेभिरनु ते नृषह्ये। य इन्द्र शुष्मो मघवन्ते
अस्ति॥३७॥

शिख्या सखिभ्यः पुरुहूत नृभ्यः। त्व२ हि दृढा
मघवन्विचेताः। अपावृधि परिवृतिन्न राधः। इन्द्रो राजा
जगतश्चरषणीनाम्। अधिख्यमि विषुरूपय्यदस्ति। ततो
ददातु दाशुषे वसूनि। चोदद्राध उपस्तुतश्चिदवाक्। तमुष्टुहि
यो अभिभूत्योजाः। वन्वत्रवातः पुरुहूत इन्द्रः। अषाढमुग्र२
सहमानमाभिः॥३८॥

गीर्भिर्वर्ध वृषभश्चरषणीनाम्। स्थूरस्य रायो बृहतो य ईशे।

तमुं ष्टवाम विदथेऽपिन्द्रम्। यो वायुना जयति गोमतीषु। प्र
धृष्णुया नयति वस्यो अच्छ। आ ते शुष्मो वृषभ एतु पश्चात्।
ओत्तरादधरागा पुरस्तात्। आ विश्वतो अभिसमेत्वा इन्द्र
द्युम्नः सुवर्वद्धेह्यस्मे॥३९॥

आ देवो यातु सविता सुरत्वं। अन्तरिख्यप्रा वहमानो
अश्वैः। हस्ते दधानो नर्या पुरूणि। निवेशयश्च प्रसुवश्च भूम।
अभीवृतङ्कुशनैर्विश्वरूपम्। हिरण्यशम्यय्यञ्जतो बृहन्तम्।
आस्थाद्रथः सविता चित्रभानुः। कृष्णा रजाः सि
तविषीन्द्रधानः। सघा नो देवस्सविता सवाय। आ
साविषद्वसुपतिर्वसूनि॥४०॥

विश्रयमाणो अमतिमुरूचीम्। मर्तभोजनमधरासतेन।
विजनाञ्छावाशिशिपिपादो अख्यन्। रथः हिरण्यप्रउगव्हन्तः।
शश्वद्विशस्सवितुर्देव्यस्य। उपस्थे विश्वा भुवनानि तस्थुः।
वि सुपर्णो अन्तरिख्याण्यख्यत्। गभीरवेपा असुरस्सुनीथः।
क्वेदानीः सूर्यः कश्चिकेत। कतमान्द्याः रश्मिरस्या
ततान॥४१॥

भगन्धियव्वञ्जयन्तः पुरन्धिम्। नराशंसो ग्रास्पतिर्नो
अव्यात्। आ ये वामस्य सङ्गथे रयीणाम्। प्रिया देवस्य
सवितुस्स्याम। आ नो विश्वे अस्क्रागमन्तु देवाः। मित्रो
अर्यमा वरुणस्सजोषाः। भुवन् यथा नो विश्वे वृधासः।
करन्थसुषाहा विधुरन्न शवः। शन्नो देवा विश्वदेवा भवन्तु।

श९ सरस्वती सह धीभिरस्तु॥४२॥

शर्मभिषाच॒शशमु॑ राति॒षाचः॑। शन्नो॑ दि॒व्याः पार्थि॑वा॒शशन्नो॑
अ॒प्याः। ये स॑वि॒तुस्स॒त्यस॑वस्य वि॒श्वे। मि॒त्रस्य॑ व्र॒ते वरु॑णस्य
दे॒वाः। ते सौ॒भर्ग॑वी॒रव॑द्रोम॒दप्रः॑। दधा॑तन॒ द्रवि॑णश्चि॒त्रम॒स्मे।
अ॒ग्ने या॒हि द॒त्यैर्वा॑रि॒षेण्यः॑। दे॒वा९ अ॒च्छा॑ ब्रह्म॒कृता॑
गु॒णेन॑। सर॑स्वतीं म॒रुतो॑ अ॒श्विना॒पः। य॒खि दे॒वान्न॑त्न॒धेया॑य
वि॒श्वान्॥४३॥

द्यौः पि॒तुः पृथि॑वि॒ मात॑र॒धृक्। अ॒ग्ने भ्रा॑त॒र्वस॑वो मृ॒डता॑
नः। वि॒श्व आ॑दि॒त्या अ॑दि॒ते स॒जोषाः॑। अ॒स्मभ्य॑९ शर्म
बहु॑ल॒घ्नं य॑न्त। वि॒श्वे दे॒वाश्शृ॑णु॒तेम९ ह॒वं मे। ये अ॒न्तरि॑ख्ये
य उ॒प द्य॒वि ष्ठा॑। ये अ॒ग्निजि॒ह्वा उ॒त वा॒ यज॑त्राः।
आ॒सद्या॑स्मिन्ब॒र्हिषि॑ मा॒दय॑ध्वम्। आ वा॑ मि॒त्रावरु॑णा
ह॒व्यजु॑ष्टिम्। नम॑सा दे॒वाव॑व॒साव॑वृ॒त्याम्॥४४॥

अ॒स्माकं॑ ब्रह्म॒ पृत॑नासु स॒ह्या अ॒स्माक॑म्। वृ॒ष्टिर्दि॒व्या सु॑पा॒रा।
यु॒वघ्न॑स्त्रा॒णि पी॒वसा॑ व॒साथे॑। यु॒वोर॑च्छि॒द्रा म॑न्त॒वो ह॒ सर्गाः॑।
अवा॑ति॒रत॑म॒नृतानि॑ वि॒श्वे। ऋ॒तेन॑ मि॒त्रावरु॑णा स॒चेथे॑। तथ्सु॑
वा॑ मि॒त्रावरु॑णा म॒हित्व॑म्। ई॒र्मा त॑स्थु॒षीर॑ह॒भिर्दु॑दुहे। वि॒श्वेः
पि॒न्वथ॑ स्व॒सर॑स्य॒ धेनाः॑। अनु॑ वा॒मेकः॑ प॒विरा॑ व॒वर्ति॥४५॥

यद्व९हि॒ष्ठ॒न्नाति॑ वि॒दे सु॑दानू। अ॒च्छि॒द्र९ शर्म॑ भु॒वन॑स्य
गो॒पा। ततो॑ नो मि॒त्रावरु॑णाव॒वीष्ट॑म्। सि॒षास॑न्तो

जी(जि?)गि॒वा॑सं॒स्याम॑। आ नो मि॒त्रावरु॑णा ह॒व्यदा॑तिम्।
घृ॒तैर्गव्य॑ति॒मुख्यत॑मि॒डाभिः॑। प्र॒ति वा॒मत्र॑ वर॒मा जना॑य।
पृ॒णीत॑मु॒द्रो दि॒व्यस्य॑ चारोः॑। प्र बा॒हवा॑ सि॒सृत॑जी॒वसे॑ नः।
आ नो॒ गव्य॑ति॒मुख्यत॑ङ्घृ॒तेन॑॥४६॥

आ नो॒ जने॑ श्रव॒यत॑य्यु॒वाना॑। श्रु॒तं मे॑ मि॒त्रावरु॑णा
हवे॒मा। इ॒मा रु॒द्राय॑ स्थि॒रध॑न्वने॒ गिरिः॑। खि॒प्रेष॑वे दे॒वाय॑
स्व॒धाम्ने॑। अषा॑ढाय॒ सह॑मानाय॒ मी॒ढुषे॑। ति॒ग्मायु॑धाय
भर॑ता शृ॒णोत॑न। त्वा॒दत्ते॑भी रु॒द्र श॑न्त॒मेभिः॑। श॒त॑
हि॒मा अ॑शीय॒ भेष॑जेभिः॑। व्य॑स्म॒द्वेषो॑ वि॒तर॑व्यं॒हः॑।
व्य॒मीवा॑श्चा॒तय॑स्वा॒ विषू॑चीः॥४७॥

अ॒ह॒न्विभ॑षि॒ मा न॑स्तो॒के। आ ते॑ पि॒तर्म॑रु॒ता॑ सु॒म्रमे॑तु। मा
न॒स्सूर्य॑स्य स॒न्दृशो॑ यु॒योथाः॑। अ॒भि नो॑ वी॒रो अ॑र्वति॒ र्षमे॑त।
प्र जा॑येमहि॒ रुद्र॑ प्र॒जाभिः॑। ए॒वा ब॑भ्रो वृष॒भ चे॑कितान।
यथा॑ दे॒व न॑ ह॒णीषे॑ न ह॒सि॑। हा॒व॒न॒श्रू॒र्नो रु॒द्रेह॑ बो॒धि।
बृ॒हद्व॑दे॒म वि॒दथे॑ सु॒वीराः॑। परि॑ णो रु॒द्रस्य॑ हे॒तिस्स्तु॑हि श्रु॒तम्।
मी॒ढुष्ट॑मा॒ह॒न्विभ॑षि। त्वम॑ग्रे रु॒द्र आ वो॒ राजा॑नम्॥४८॥

सूर्यो॑ दे॒वीमु॑षस॒श्च रोच॑माना॒मर्यः॑। न योषा॑म॒भ्येति॑ प॒श्चात्।
यत्रा॒ नरो॑ दे॒वय॑न्तो॒ युगा॑नि। वि॒तन्व॑ते प्र॒ति भ॒द्राय॑ भ॒द्रम्। भ॒द्रा
अ॒श्वा ह॑रि॒त॒स्सूर्य॑स्य। चि॒त्रा ए॒द॒ग्वा अ॒नुमा॑द्या॒सः। न॒म॒स्यन्तो॑
दि॒व आ पृ॑ष्ठम॑स्थुः। परि॒ द्यावा॑पृथि॒वी य॑न्ति स॒द्यः। तथ॑सूर्य॑स्य

देवत्वन्तन्महित्वम्। मध्या कर्तोर्वितत५ सञ्भार॥४९॥

यदेदयुक्त हरितस्सधस्थात्। आद्रात्री वासस्तनुते सिमस्मै।
तन्मित्रस्य वरुणस्याभिचख्यै। सूर्यो रूपङ्गुते द्योरुपस्थै।
अनन्तमन्यद्रुशदस्य पाजः। कृष्णमन्यद्धरितस्सं भरन्ति।
अद्या देवा उदिता सूर्यस्य। निरहंसः पिपृतान्निरवद्यात्।
तन्नो मित्रो वरुणो मामहन्ताम्। अदितिस्सिन्धुः पृथिवी
उत द्यौः॥५०॥

दिवो रुक्म उरुचख्या उदेति। दूरे अर्थस्तरणिभ्राजमानः।
नूनञ्जनास्सूर्येण प्रसूताः। आयन्नर्थानि कृणवन्नपांसि।
शन्नो भव चख्यसा शन्नो अह्ना। शं भानुना शं हिमा
शङ्कुणेन। यथा शमस्मै शमसद्गुरोणे। तथ्सूर्य द्रविणन्धेहि
चित्रम्। चित्रन्देवानामुदगादनीकम्। चख्युर्मित्रस्य
वरुणस्याग्नेः॥५१॥

आप्रा द्यावापृथिवी अन्तरिख्यम्। सूर्य आत्मा
जगतस्तस्थुषश्च। त्वष्टा दधत्तन्नस्तुरीपम्। त्वष्टा वीरं
पिशङ्गरूपः। दशेमन्त्वष्टुर्जनयन्त गर्भम्। अतन्द्रासो
युवतयो बिभर्त्रम्। तिग्मानीकः स्वयंशसञ्जनेषु।
विरोचमानं परिषीन्नयन्ति। आविष्ट्यो वर्धते चारुरासु।
जिह्मानामूर्ध्वस्वयंशा उपस्थै॥५२॥

उभे त्वष्टुर्बिभ्यतुर्जायमानात्। प्रतीची सिंहं प्रतिजोषयेते।

मि॒त्रो ज॒नान्म्र॒ स मि॒त्र। अ॒यं मि॒त्रो न॑म॒स्यस्सु॑शेवः॑। रा॒जा
सु॒क्ष॒त्रो अ॑ज॒निष्ट॒ वे॒धाः। तस्य॑ व॒यं सु॑म॒तौ य॒ज्ञिय॑स्य। अ॒पि
भ॒द्रे सौ॑म॒न॒से स्या॑म। अ॒न॒मी॒वा॒स इ॒ड्या॒ म॒द॒न्तः। मि॒त॒ज्म॑वो
व॒रि॑म॒न्ना पृ॑थि॒व्याः। आ॒दि॒त्यस्य॑ व्र॒तमु॑प॒ख्यन्तः॑॥५३॥

व॒यं मि॒त्रस्य॑ सु॑म॒तौ स्या॑म। मि॒त्र॒न्न ई॑ शि॒म्या गो॑षु
ग॒व्यव॑त्। स्वा॒धियो॑ वि॒दथे॑ अ॒प्स्व॒जी॒जन॑न्। अ॒रे॒ज॒य॒ता
रो॒द॒सी पा॒ज॒सा गि॒रा। प्र॒ति प्रि॒यय्य॑ज॒त॒ज्ज॒नुषा॑मवः॑। म॒हा
आ॒दि॒त्यो न॑म॒सोप॑सद्यः॑। या॒त॒य॒ज्जनो॑ गृण॒ते सु॑शेवः॑।
तस्मा॑ ए॒तत्प॑न्य॒तमा॑य जुष्ट॑म्। अ॒ग्नौ मि॒त्राय॑ ह॒विरा जु॑होत।
आ वा॒ रथो॑ रो॒द॒सी ब॒द्ध॒धा॒नः॥५४॥

हि॒र॒ण्य॒यो वृ॑ष॒भि॒र्या॒त्वश्वैः॑। घृ॒तव॑र्त॒निः प॒वि॒भी॒रु॒चा॒नः।
इ॒षा॒व्रौ॒ढा नृ॑प॒ति॒र्वा॒जिनी॑वान्। स प॑प्र॒थानो॑ अ॒भि प॑श्च॒ भूम॑।
त्रि॒व॒न्धुरो॑ म॒न॒साया॑तु यु॒क्तः। वि॒शो ये॒न ग॑च्छ॒थो दे॒व॒य॒न्तीः।
कु॒त्रा चि॒द्याम॑म॒श्विना॑ द॒धाना॑। स्व॒श्वा य॒श॒साऽऽया॑त॒म॒र्वाक्।
द॒स्ना नि॒धिं म॑धु॒मन्तं॑ पि॒बाथः॑। वि वा॒ रथो॑ व॒ध्वा
या॑द॒मानः॥५५॥

अ॒न्ता॒न्दि॒वो बा॑ध॒ते व॑र्त॒निभ्या॑म्। यु॒वोश्चि॑त्र॒यं परि॑ योषा॑वृणीत।
सू॒रो दु॑हि॒ता परि॑त॒क्त्रि॒या॒याम्। यद्दे॒व॒य॒न्त॒मव॑थ॒श्शर्चा॑भिः।
परि॑घ्न॒ सवा॑ म॒नावा॑व्र॒योगा॑म्। यो ह॒स्य॒वा र॑थि॒राव॑स्त
उ॒स्नाः। रथो॑ यु॒जानः॑ प॒रि॒या॒ति व॑र्तिः। तेन॑ न॒श्श॑य्यो॒रुष॑सो
व्यु॑ष्टौ। न्य॑श्वि॒ना व॑ह॒तय्य॑जे अ॒स्मिन्। यु॒वं भु॑ज्यु॒मव॑विद्ध॒

समुद्रे॥५६॥

उद॑ह॒थुर॑र्ण॒सो अ॒स्त्रि॑धानैः। प॒त॒त्रिभि॑र॒श्रमै॑र॒व्यथि॑भिः।
द॒ः॒सना॑भिर॒श्विना॑ पा॒रय॑न्ता। अ॒ग्नी॑षोमा॒ यो अ॒द्य वा॑म्।
इ॒दवँ॑च॒स्सप॑र्यति। तस्मै॑ ध॒त्तः सु॒वीर्य॑म्। ग॒वां पोष॑ः
स्व॒श्विय॑म्। यो अ॒ग्नी॑षोमा॒ ह॒विषा॑ स॒पर्या॑त्। दे॒व॒द्री॒चा म॑न॒सा
यो घृ॑तेन। तस्य॑ व्र॒तः र॑ख्यतं पा॒तम॑र॒हसः॥५७॥

वि॒शे ज॑ना॒य म॒हि श॑र्म॒ यच्छ॑तम्। अ॒ग्नी॑षोमा॒ य
आ॒हु॒तिम्। यो वा॒न्दाशा॑द्ध॒विष्कृ॑तिम्। स प्र॒जया॑
सु॒वीर्य॑म्। वि॒श्वमा॑यु॒र्व्यश्न॑वत्। अ॒ग्नी॑षोमा॒ चेति॑ त॒द्वीर्य॑वँम्।
यदमु॑ष्णीतमव॒सं पु॑णिङ्गोः। अ॒वा॒तिर॑तं प्रथ॒यस्य॑ शे॒षः।
अ॒वि॒न्दत॑ज्योति॒रेकं॑ ब॒हुभ्यः॑। अ॒ग्नी॑षोमावि॒मः सु
मेऽग्नी॑षोमा॒ ह॒विषः॑ प्र॒स्थि॑तस्य॥५८॥

अ॒हम॑स्मि प्रथ॒मजा॑ ऋ॒तस्य॑। पू॒र्व॒न्दे॒वेभ्यो॑ अ॒मृत॑स्य॒ नाभिः॑।
यो मा॒ ददा॑ति॒ स इ॒दे॒वमा॑वाः। अ॒हम॑न्न॒मन्न॑न॒दन्त॑म॒ग्निः।
पू॒र्वम॑ग्नेर॒पि द॑ह॒त्यन्न॑म्। य॒त्तौ हा॑साते अ॒हमु॑त्त॒रेषु॑। व्या॒त्तम॑स्य
प॒शव॑स्सु॒जम्भ॑म्। प॒श्यन्ति॑ धी॒राः॑ प्र॒चर॑न्ति॒ पाकाः॑।
जहा॑म्य॒न्यन्न॑ ज॒हाम्य॒न्यम्। अ॒हम॑न्न॒वँश॑मि॒च्छ॑रामि॥५९॥

स॒मा॒नम॑र्थं॒ पर्ये॑मि भु॒ञ्जत्। को मा॑मन्नं॒ मनु॑ष्यो॑ दयेत। प॒रा॒के
अ॒न्न॒नि॒हि॒तल्लो॑क ए॒तत्। वि॒श्वैर्दे॒वैः पि॒तृभि॑र्गु॒प्तम॑न्नम्। यद॒द्यते॑

लुप्यते यत्परोप्यते। शत॒त॒मी सा त॒नूर्मे॑ बभूव। म॒हान्तौ॑
च॒रू स॑कृद्गु॒धेन॑ पप्रौ। दि॒वंश्च॒ पृश्निं॑ पृथि॒वीश्च॑ सा॒कम्।
तथ्सं॑पिब॒न्तो न॑ मि॒नन्ति॑ वे॒धसः॑। नैतद्भूयो॑ भव॒ति नो॑
कर्त्त॑नीयः॥६०॥

अन्नं॑ प्रा॒णमन्नं॑मपा॒नमाहुः॑। अन्नं॑ मृ॒त्युन्तमु॑ जी॒वातु॑माहुः।
अन्नं॑ ब्र॒ह्माणो॑ ज॒रसं॑वृ॒दन्ति॑। अन्न॑माहुः प्र॒जन॑नं प्र॒जाना॑म्।
मोघ॑मन्नं वि॒न्दते॑ अप्र॑चेताः। स॒त्यं ब्र॑वीमि व॒ध इ॒त्थस॑ तस्य॑।
नार्य॑मणं पु॒ष्यति॑ नो सखा॑यम्। के॒वला॑घो भव॒ति के॒वला॑दी।
अ॒हं मे॒घस्त॑नय॒न्व॒ष॒न्नस्मि॑। मा॒म॒दन्त्य॑हम॒द्व्यन्या॑न्॥६१॥

अ॒ह॑ स॒द॒मृतो॑ भवामि। मदा॑दि॒त्या अधि॑ सर्वे॑ तपन्ति।
दे॒वीष्वाँच॑म॒जन॑यन्त॒ यद्वा॑ग्वद॒न्ती। अ॒न॒न्ताम॑न्ता॒दधि॑ निर्मि॑तां
म॒हीम्। यस्या॑न्दे॒वा अ॑दधु॒र्भोज॑नानि। एका॑ख्यरान्द्वि॒पदा॑
ष॒द॒दाश्च॑। वाच॑न्दे॒वा उप॑ जीवन्ति वि॒श्वे। वाच॑न्दे॒वा उप॑
जीवन्ति वि॒श्वे। वाच॑ङ्ग॒न्ध॒र्वाः प॒शवो॑ मनु॒ष्याः। वा॒चीमा॑ वि॒श्वा
भुव॑ना॒न्यर्पि॑ता॥६२॥

सा नो॑ ह॒वंशु॑षता॒मिन्द्र॑पत्नी। वा॒ग॒ख्यरं॑ प्रथ॒म॒जा ऋ॑तस्य॑।
वेदा॑नां मा॒ताऽमृ॑तस्य॒ नाभिः॑। सा नो॑ जुषा॒णोप॑
य॒ज्ञमा॑गात्। अ॒व॒न्ती दे॒वी सु॒हवा॑ मे अस्तु। या॒मृष॑यो
म॒न्त्र॒कृतो॑ मनी॒षिणः॑। अ॒न्वेच्छ॑न्दे॒वास्तप॑सा॒ श्रमे॑ण।
ता॒न्दे॒वीष्वाँच॑ ह॒विषा॑ यजामहे। सा नो॑ दधातु सु॒कृ॒तस्य॑

लोके। चत्वारि वाक्परिमिता पदानि॥६३॥

तानि विदुर्ब्राह्मणा ये मनीषिणः। गुहा त्रीणि
निहिता नेङ्गयन्ति। तुरीयं द्वाचो मनुष्या वदन्ति।
श्रद्धयाऽग्निस्समिध्यते। श्रद्धया विन्दते हविः। श्रद्धां
भगस्य मूर्धनि। वचसा वेदयामसि। प्रियः श्रद्धे ददतः।
प्रियः श्रद्धे दिदासतः। प्रियं भोजेषु यज्वंसु॥६४॥

इदं म उदितङ्कृधि। यथा देवा असुरेषु। श्रद्धामुग्रेषु चक्रिरे।
एवं भोजेषु यज्वंसु। अस्माकमुदितङ्कृधि। श्रद्धान्देवा
यजमानाः। वायुगोपा उपासते। श्रद्धां हृदय्ययाऽऽकूत्या।
श्रद्धया हूयते हविः। श्रद्धां प्रातर्हवामहे॥६५॥

श्रद्धां मध्यन्दिनं परि। श्रद्धां सूर्यस्य निमृचि। श्रद्धे
श्रद्धापयेह मा। श्रद्धा देवानधि वस्ते। श्रद्धा विश्वमिदञ्जगत्।
श्रद्धाङ्गामस्य मातरम्। हविषा वर्धयामसि। ब्रह्म जज्ञानं
प्रथमं पुरस्तात्। वि सीमतस्सुरुचो वेन आवः। स बुध्निया
उप मा अस्य विष्टाः॥६६॥

सतश्च योनिमसंतश्च विवः। पिता विराजामृषभो रयीणाम्।
अन्तरिख्यविंश्वरूप आविवेश। तमर्कैरभ्यर्चन्ति वथ्सम्।
ब्रह्म सन्तं ब्रह्मणा वर्धयन्तः। ब्रह्म देवानंजनयत्। ब्रह्म
विश्वमिदञ्जगत्। ब्रह्मणः ख्यत्रनिर्मितम्। ब्रह्म ब्राह्मण
आत्मना। अन्तरस्मिन्निमे लोकाः॥६७॥

अ॒न्तर्वि॑श्वमिद॒ञ्जग॑त्। ब्रह्मै॒व भू॒ताना॒ज्येष्ठ॑म्। तेन॒ कोऽ॒हृति॑
स्पर्धि॑तुम्। ब्रह्म॑न्दे॒वास्त्रय॑स्त्रि॒ंशत्। ब्रह्म॑न्निन्द्रप्रजाप॒ती।
ब्रह्म॑न् ह॒ विश्वा॑ भू॒तानि॑। ना॒वीवा॒न्तस्स॒माहि॑ता। चत॑स्र
आशाः॑ प्रच॑रन्त्व॒ग्नयः॑। इ॒मन्नो॑ य॒ज्ञन्न॑यतु प्रजा॒नन्। घृ॒तं
पि॒न्वन्न॑जर॒ं सु॒वीर॑म्॥६८॥

ब्रह्म॑ स॒मिद्ध॑व॒त्याहु॑तीनाम्। आ गावो॑ अ॒ग्नन्नु॑त भ॒द्रम॑क्रन्।
सीद॑न्तु गो॒ष्ठे र॒णय॑न्त्व॒स्मे। प्र॒जाव॑तीः पुरु॒रूपा॑ इ॒ह स्युः॑।
इन्द्रा॑य पूर्वीरुषसो दुहा॑नाः। इन्द्रो॑ यज्व॑ने पृण॑ते च शि॒ख्यति॑।
उपे॑द॒धाति॑ न स्वं मु॑षायति। भूयो॑भूयो र॒यमिद॑स्य वर्ध॑यन्।
अभि॑न्ने खि॒ल्ले नि द॑धाति दे॒वयु॑म्। न ता न॑शन्ति॒ न ता
अवा॑॥६९॥

गावो॑ भगो॒ गाव॑ इन्द्रो॑ मे अ॒च्छात्। गाव॑स्सोम॑स्य
प्रथ॑मस्य भ॒रुषः॑। इ॒मा या गाव॑स्सज॑नास॒ इन्द्रः॑।
इ॒च्छामी॑द्ध॒दा मन॑सा चि॒दिन्द्र॑म्। यू॒यङ्गा॑वो मेद॑यथा
कृ॒शञ्चित्। अ॒श्ली॒लञ्चित्कृ॑णुथा सु॒प्रती॑कम्। भ॒द्रङ्ग॒हङ्ग॑णुथ
भ॒द्रवा॑चः। बृ॒हद्वो॑ वयं उच्य॑ते स॒भासु॑। प्र॒जाव॑तीस्सू॒यव॑स॒ं
रि॑शन्तीः। शु॒द्धा अ॒पस्सु॑प्रपा॒णे पि॑बन्तीः। मा व॑स्स्तेन
ई॒शत् माऽघ॑श॒ंसः। परि॑ वो हे॒ती रु॒द्रस्य॑ वृ॒ज्यात्।
उपे॑दमु॒पप॑र्चनम्। आ॒सु गो॑षू॒पपृ॑च्यताम्। उप॑स्र॒भस्य॑ रे॒तसि॑।
उपे॑न्द्र॒ तव॑ वी॒र्ये॑॥७०॥

ता सूर्याचन्द्रमसां विश्वभृत्तमा महत्। तेजो वसुमद्राजतो
दिवि। सामात्माना चरतस्सामचारिणां। ययोर्व्रतन्न ममे जातु
देवयोः। उभावन्तौ परि यातु अम्यां। दिवो न रश्मीः
स्तनुतो व्यर्णवे। उभा भुवन्ती भुवना कविक्रतू। सूर्या न
चन्द्रा चरतो हुतामती। पती द्युमद्विश्वविदा उभा दिवः। सूर्या
उभा चन्द्रमसा विचरण्या॥७१॥

विश्ववारा वरिवोभा वरेण्या। ता नोऽवतं मतिमन्ता महिब्रता।
विश्ववपरी प्रतरणा तरन्ता। सुवर्विदा दृशये भूरिरश्मी।
सूर्या हि चन्द्रा वसु त्वेषदर्शता। मनस्विनोभानुचरतोनु
सन्दिवम्। अस्य श्रवो नद्यस्सप्त बिभ्रति। द्यावा ख्यामा
पृथिवी दक्षतव्वपुः। अस्मे सूर्याचन्द्रमसाऽभिचरव्ये।
श्रद्धेकमिन्द्र चरतो विचर्तुरम्॥७२॥

पूर्वापरश्चरतो माययैतौ। शिशू क्रीडन्तौ परि यातो
अध्वरम्। विश्वान्यन्यो भुवनाऽभि चष्टे। ऋतूनन्यो
विदधञ्जायते पुनः। हिरण्यवर्णाश्शुचयः पावका यासाः
राजा। यासान्देवाश्शिवेन मा चरव्युषा पश्यत। आपो
भद्रा आदित्यश्यामि। नासदासीन्नो सदासीत्तदानीम्।
नासीद्रजो नो व्योमा परो यत्। किमावरीव! कुह
कस्य शर्मन्॥७३॥

अम्भः किमासीद्ब्रह्मनङ्गभीरम्। न मृत्युरमृतन्तहि
न। रात्रिया अहं आसीत्प्रकेतः। आनीदवातः

स्वधया तदेकम्। तस्माद्धान्यन्न पुरः किञ्चनासं। तमं
आसीत्तमसा गूढमग्रे प्रकेतम्। सलिलं सर्वमा इदम्।
तुच्छेनाव्यपिहितय्यंदासीत्। तमसस्तन्महिना जायतैकम्।
कामस्तदग्रे समवर्तताधि॥७४॥

मनसो रेतः प्रथमय्यंदासीत्। सतो बन्धुमसंति निरविन्दन्।
हृदि प्रतीष्या कवयो मनीषा। तिरश्चीनो विततो रश्मिरेषाम्।
अधस्स्विदासी ३ दुपरि स्विदासी ३ त्। रेतोधा
आसन्महिमान आसन्। स्वधा अवस्तात्प्रयतिः पुरस्तात्।
को अद्धा वेद क इह प्र वोचत्। कुत आज्ञाता कुत
इयद्विसृष्टिः। अर्वाग्देवा अस्य विसर्जनाय॥७५॥

अथा को वेद यत आबभूव। इयद्विसृष्टिर्यत आबभूव। यदि
वा दधे यदि वा न। यो अस्याध्यर्ख्यः परमे व्योमन्। सो
अङ्ग वेद यदि वा न वेद। किंस्विद्वनङ्क उ स वृख्य
आसीत्। यतो द्यावापृथिवी निष्टतर्ख्युः। मनीषिणो मनसा
पृच्छतेदुतत्। यदध्यतिष्ठद्भुवनानि धारयन्। ब्रह्म वनं ब्रह्म स
वृख्य आसीत्॥७६॥

यतो द्यावापृथिवी निष्टतर्ख्युः। मनीषिणो मनसा विब्रवीमि
वः। ब्रह्माध्यतिष्ठद्भुवनानि धारयन्। प्रातरग्निं प्रातरिन्द्रं
हवामहे। प्रातर्मित्रावरुणा प्रातरश्विना। प्रातर्भगं पूषणं
ब्रह्मणस्पतिम्। प्रातस्सोममुत रुद्रं हुवेम। प्रातर्जितं
भगमुग्रं हुवेम। वयं पुत्रमदितेर्यो विधर्ता। आध्रश्चिद्यं

मन्यमानस्तुरश्चित् ॥ ७७ ॥

राजां चिद्यं भगं भख्सीत्याहं। भग प्रणेतर्भग सत्यराधः।
भगेमान्धियमुदव ददन्नः। भग प्र णो जनय गोभिरश्वैः। भग
प्र नृभिर्नृवन्तस्स्याम। उतेदानीं भगवन्तस्स्याम। उत प्रपित्व
उत मध्ये अह्नाम्। उतोदिता मघवन्त्सूर्यस्य। वयन्देवानां९
सुमतौ स्याम। भग एव भगवां अस्तु देवाः ॥ ७८ ॥

तेन वयं भगवन्तः स्याम। तन्त्वां भग सर्वं इज्जोहवीमि।
स नो भग पुरणता भवेह। समध्वरायोषसो नमन्त।
दधिक्रावेव शुचये पदाय। अर्वाचीनवसुविदं भगन्नः।
रथमिवाश्वां वाजिन आवहन्तु। अश्वावतीर्गोमतीर्न
उषासः। वीरवतीस्सदमुच्छन्तु भद्राः। घृतन्दुहाना
विश्वतः प्रपीनाः। यूयं पात स्वस्तिभिस्सदा नः ॥ ७९ ॥

अग्निर्नः पातु कृत्तिकाः। नख्यत्रन्देवमिन्द्रियम्।
इदमासाँवचिखणम्। हविरासञ्जुहोतन। यस्य भान्ति
रश्मयो यस्य केतवः। यस्येमा विश्वा भुवनानि सर्वा।
स कृत्तिकाभिरभि सवँसानः। अग्निर्नो देवस्सुविते दधातु।
प्रजापते रोहिणी वैतु पत्नी। विश्वरूपा बृहती चित्रभानुः ॥ १ ॥

सा नो यज्ञस्य सुविते दधातु। यथा जीवेम शरदस्सर्वाः।
रोहिणी देव्युदगात्पुरस्तात्। विश्वा रूपाणि प्रतिमोदमाना।
प्रजापतिं हविषा वर्धयन्ती। प्रिया देवानामुपयातु यज्ञम्।

सोमो राजा मृगशीर्षेण आगन्। शिवन्नख्यत्रं प्रियमस्य
धाम। आप्यायमानो बहुधा जनेषु। रेतः प्रजाय्यंजमाने
दधातु॥२॥

यत्ते नख्यत्रं मृगशीर्षमस्ति। प्रियः राजन्प्रियतमं
प्रियाणाम्। तस्मै ते सोम हविषा विधेम। शन्न एधि द्विपदे
शञ्चतुष्पदे। आर्द्रया रुद्रः प्रथमान एति। श्रेष्ठो देवानां
पतिरघ्नियानाम्। नख्यत्रमस्य हविषा विधेम। मा नः
प्रजाः रीरिषन्मोत वीरान्। हेतो रुद्रस्य परि णो वृणक्तु।
आर्द्रा नख्यत्रञ्जुषताः हविर्नः॥३॥

प्रमुञ्चमानौ दुरितानि विश्वा। अपाघशः सन्नुदतामरातिम्।
पुनर्नो देव्यदितिस्स्पृणोतु। पुनर्वसू नः पुनरेताय्यज्ञम्।
पुनर्नो देवा अभियन्तु सर्वे। पुनः पुनर्वो हविषा यजामः। एवा
न देव्यदितिरनर्वा। विश्वस्य भर्त्री जगतः प्रतिष्ठा। पुनर्वसू
हविषा वर्धयन्ती। प्रियन्देवानामप्येतु पाथः॥४॥

बृहस्पतिः प्रथमञ्जायमानः। तिष्यन्नख्यत्रमभिसं बभूव।
श्रेष्ठो देवानां पतनासु जिष्णुः। दिशोऽनु सर्वा अभयन्नो
अस्तु। तिष्यः पुरस्तादुत मध्यतो नः। बृहस्पतिर्नः
परि पातु पश्चात्। बाधेतान्द्वेषो अभयङ्कणताम्। सुवीर्यस्य
पतयस्स्याम। इदं सर्पेभ्यो हविरस्तु जुष्टम्। आश्रेषा
येषामनुयन्ति चेतः॥५॥

ये अन्तरिखं पृथिवीङ्खियन्ति। ते नस्सर्पासो
हवमागमिष्ठाः। ये रौचने सूर्यस्यापि सर्पाः। ये
दिवन्देवीमनु सञ्चरन्ति। येषामाश्रेषा अनुयन्ति कामम्।
तेभ्यस्सर्पेभ्यो मधुमञ्जुहोमि। उपहूताः पितरो ये मघासु।
मनोजवसस्सुकृतस्सुकृत्याः। ते नो नख्यत्रे हवमागमिष्ठाः।
स्वधाभिर्यज्ञं प्रयतञ्जुषन्ताम्॥६॥

ये अग्निदग्धा येऽनग्निदग्धाः। येऽमुल्लोकं पितरः
खियन्ति। याश्च विद्म याश्च उ च न प्रविद्म। मघासु
यज्ञश्च सुकृतञ्जुषन्ताम्। गवां पतिः फल्गुनीनामसि त्वम्।
तदर्यमन्वरुण मित्र चारु। तन्त्वा वयश्च सनितारश्च
सनीनाम्। जीवा जीवन्तमुप सविशेम। येनेमा विश्वा
भुवनानि सञ्जिता। यस्य देवा अनु सय्यन्ति चेतः॥७॥

अर्यमा राजाऽजरस्तुविष्मान्। फल्गुनीनामृषभो रौरवीति।
श्रेष्ठो देवानां भगवो भगासि। तत्त्वा विदुः फल्गुनीस्तस्य
वित्तात्। अस्मभ्यङ्ख्यत्रमजरश्च सुवीर्यम्। गोमदश्चवदुप
सन्नुदेह। भगो ह दाता भग इत्प्रदाता। भगो देवीः फल्गुनीरा
विवेश। भगस्येत्तं प्रसवङ्गमेम। यत्र देवैस्सधुमादं मदेम॥८॥

आयातु देवस्सवितोपयातु। हिरण्ययेन सुवृता रथेन। वहन्
हस्तश्च सुभगविद्मनापसम्। प्रयच्छन्तं पपुंरि पुण्यमच्छं।
हस्तः प्रयच्छत्वमृतवृत्तसीयः। दखिणेन प्रतिगृणीम एनत्।
दातारमद्य सविता विदेय। यो नो हस्ताय प्रसुवाति

य॒ज्ञम्। त्वष्टा॒ न॒ख्यत्र॑म॒भ्येति॑ चि॒त्राम्। सु॒भ॒सं॑स॒र्य्युव॑ति॒
रोच॑मानाम्॥९॥

नि॒वेश॑य॒न्नमृ॑ता॒न्मर्त्या॑ः॒श्च। रू॒पाणि॑ पि॒श॒न्भुव॑नानि
वि॒श्वाः। तन्न॑स्त्वष्टा॒ तदु॑ चि॒त्रा विच॑ष्टाम्। तन्न॑ख्यत्रं भूरि॒दा
अ॑स्तु॒ मह्य॑म्। तन्नः॑ प्र॒जाव्यै॑र॒वती॑ः स॒नोतु। गोभि॑र्नो
अ॒श्वैस्स॑म॒नक्तु॑ य॒ज्ञम्। वा॒युर्न॑ख्यत्रम॒भ्येति॑ नि॒ष्ट्याम्।
ति॒ग्मशृ॑ङ्गो वृष॒भो रो॑रु॒वाणः। स॒मी॒रय॑न्भुव॒ना मा॑त॒रि॒श्वाः।
अप॒ द्वेषा॑ः॒सि नु॑दता॒मरा॑तीः॥१०॥

तन्नो॑ वा॒युस्तदु॑ नि॒ष्ट्या शृ॑णोतु। तन्न॑ख्यत्रं भूरि॒दा अ॑स्तु
मह्य॑म्। तन्नो॑ दे॒वासो॒ अनु॑जानन्तु॒ काम॑म्। यथा॒
तरे॑म॒ दुरि॑तानि॒ विश्वा॑ः। दूर॑म॒स्मच्छ॑त्र॒वो य॑न्तु॒ भी॒ताः।
तदि॑न्द्रा॒ग्नी कृ॑णुता॒न्तद्वि॑शा॒खे। तन्नो॑ दे॒वा अनु॑मदन्तु॒ य॒ज्ञम्।
प॒श्चात्पु॑रस्ता॒दभ॑यन्नो अस्तु। न॒ख्यत्रा॑णा॒मधि॑प॒त्नी वि॑शा॒खे।
श्रे॒ष्ठावि॑न्द्रा॒ग्नी भुव॑नस्य गो॒पौ॥११॥

विषू॑च॒श्शत्रू॑नप॒ बाध॑मानौ। अप॒ ख्युध॑न्नुदता॒मरा॑तिम्। पूर्णा॑
प॒श्चादु॑त पूर्णा॑ पु॒रस्ता॑त्। उ॒न्म॑ध्य॒तः पौ॑र्ण॒मासी॑ जि॒गाय।
तस्या॑न्दे॒वा अधि॑ स॒र्वस॑न्तः। उ॒त्त॒मे नाकं॑ इ॒ह मा॑दयन्ताम्।
पृ॒थ्वी सु॑वर्चा॒ युव॑तिस्स॒जोषाः॑। पौ॑र्ण॒मास्यु॑द॒गाच्छो॑भ॒माना॑।
आ॒प्या॒यय॑न्ती॒ दुरि॑तानि॒ विश्वा॑ः। उ॒रु॒न्दुहा॒य्यज॑मानाय
य॒ज्ञम्॥१२॥

ऋ॒द्ध्यास्मि॑ ह॒व्यैर्न॑म॒सोप॑सद्य। मि॒त्रन्दे॒वं मि॒त्रधे॑यन्नो अस्तु।

अ॒नू॒रा॒धान् ह॒विषा॑ व॒र्धय॑न्तः। श॒त॒ञ्जी॒वेम॑ श॒रद॑स्सर्वी॒राः।
चि॒त्रन्न॑ख्यत्र॒मुद॑गात्पु॒रस्ता॑त्। अ॒नू॒रा॒धास॑ इति॒ यद्वद॑न्ति।
तन्मि॒त्र ए॑ति प॒थिभि॑र्दे॒व्यानैः॑। हि॒र॒ण्य॒यैर्वि॑त॒तैर॒न्तरि॑ख्ये।
इन्द्रो॑ ज्ये॒ष्ठाम॑नु न॒ख्यत्र॑मेति। यस्मि॑न्वृ॒त्रवृ॑त्र॒तूर्ये॑ त॒तार॑॥१३॥

तस्मि॑न्व॒यम॑मृ॒तन्दु॑हा॒नाः। ख्यु॑ध॒न्तरे॑म॒ दुरि॑ति॒न्दुरि॑ष्टिम्।
पु॒र॒न्द॒राय॑ वृष॒भाय॑ धृ॒ष्णवे॑। अषा॑ढाय॒ सह॑मानाय मी॒ढुषे॑।
इन्द्रा॑य ज्ये॒ष्ठा मधु॑म॒द्दुहा॑ना। उ॒रुङ्कु॑णोतु॒ यज॑मानाय
लो॒कम्। मूलं॑ प्र॒जावी॑र॒वती॑र्वि॒देय॑। परा॑च्येतु॒ निर्ऋ॑तिः
परा॑चा। गोभि॑र्न॒ख्यत्र॑ प॒शुभि॑स्सम॑क्तम्। अह॑र्भू॒याद्य॑ज॒मानाय॑
मह्य॑म्॥१४॥

अह॑र्नो अ॒द्य सु॑वि॒ते द॑धातु। मूल॑न्न॒ख्यत्र॑मिति॒ यद्वद॑न्ति।
परा॑ची॒र्वाचा॑ निर्ऋ॒तिन्नु॑दामि। शि॒वं प्र॒जायै॑ शि॒वम॑स्तु मह्य॑म्।
या दि॒व्या आप॑ः पय॑सा सं॒बभू॑वुः। या अ॒न्तरि॑ख्य उ॒त
पा॒र्थि॒वीर्याः॑। यासा॑मषा॒ढा अ॑नु॒यन्ति॑ का॒मम्। ता न॒ आप॑श्शः
स्यो॒ना भ॑वन्तु। याश्च॒ कूप्या॑ याश्च॒ नाद्या॑स्समु॒द्रियाः॑। याश्च॒
वैश॑न्तीरु॒त प्रा॑स॒चीर्याः॑॥१५॥

यासा॑मषा॒ढा मधु॑ भ॒ख्यय॑न्ति। ता न॒ आप॑श्शः स्यो॒ना
भ॑वन्तु। तन्नो॒ विश्वे॑ उ॒प शृ॑ण्वन्तु दे॒वाः। तद॑षा॒ढा अ॑भिस॒र्यन्तु॑
य॒ज्ञम्। तन्न॑ख्यत्र॒ प्रथ॑तां प॒शुभ्यः॑। कृ॒षिर्वृ॑ष्टि॒र्यज॑मानाय
क॒ल्प॑ताम्। शु॒भ्राः क॒न्या यु॑व॒तय॑स्सुपे॒शसः॑। क॒र्मक॑त॒स्सुकृ॑तो

वीर्यावतीः। विश्वान्देवान् हविषा वर्धयन्तीः। अषाढाः काममुप
यान्तु यज्ञम्॥१६॥

यस्मिन्ब्रह्माऽभ्यजयत्सर्वमेतत्। अमुश्च लोकमिदम् च
सर्वम्। तन्नो नख्यत्रमभिजिद्विजित्य। श्रियन्दधात्वहणीयमानम्।
उभौ लोकौ ब्रह्मणा सञ्जितेमौ। तन्नो नख्यत्रमभिजिद्विचष्टाम्।
तस्मिन्वयं पृतनास्सञ्जयेम। तन्नो देवासो अनुजानन्तु
कामम्। शृण्वन्ति श्रोणाममृतस्य गोपाम्। पुण्यामस्या
उपशृणोमि वाचम्॥१७॥

महीन्देवीद्विष्णुपत्नीमजूर्याम्। प्रतीचीमेना९ हविषा
यजामः। त्रेधा विष्णुरुगुगयो विचक्रमे। महीन्दिवं
पृथिवीमन्तरिख्यम्। तच्छ्रोणैति श्रवं इच्छमाना। पुण्यः
श्लोकय्यजमानाय कृण्वती। अष्टौ देवा वसंवस्सोम्यासः।
चतस्रो देवीरजराश्रविष्ठाः। ते यज्ञं पान्तु रजसः पुरस्तात्।
सर्व्वत्सरीणममृतः स्वस्ति॥१८॥

यज्ञन्तः पान्तु वसंवः पुरस्तात्। दखिणतोऽभियन्तु
श्रविष्ठाः। पुण्यन्नख्यत्रमभि सव्विशाम। मा नो अरातिरघशः साऽगन्तु।
ख्यत्रस्य राजा वरुणोऽधिराजः। नख्यत्राणां शतभिषग्वसिष्ठः।
तौ देवेभ्यः कृणुतो दीर्घमायुः। शतः सहस्रा भेषजानि
धत्तः। यज्ञन्नो राजा वरुण उपयातु। तन्नो विश्वे अभि
सय्यन्तु देवाः॥१९॥

तन्नो नख्वत्र॑ शतभिषग्जुषाणम्। दीर्घमायुः॑ प्रतिरद्वेषजानि॑।
 अज॑ एकपादुदगात्पुरस्तात्। विश्वा भूतानि॑ प्रतिमोदमानः।
 तस्य॑ देवाः प्रसवय्यन्ति॑ सर्वे। प्रोष्ठपदासो॑ अमृतस्य गोपाः।
 विभ्राज॑मानस्समिधान उग्रः। आऽन्तरि॑खमरुहदगन्धाम्।
 त॑ सूर्य॑न्देवमजमेकपादम्। प्रोष्ठपदासो॑ अनुयन्ति॑
 सर्वे॑॥२०॥

अहिर्बुध्नियः॑ प्रथमान एति। श्रेष्ठो देवाना॑मुत मानुषाणाम्।
 तं ब्राह्म॑णास्सोमपास्सोम्यासः॑। प्रोष्ठपदासो॑ अभि रंखन्ति॑
 सर्वे॑। चत्वार॑ एकमभिकर्म॑ देवाः। प्रोष्ठपदास॑ इति यान्
 वदन्ति। ते बुध्नियं॑ परिषद्य॑ स्तुवन्तः॑। अहि॑ रंखन्ति॑
 नमसोपसद्य॑। पूषा रेवत्यन्वेति॑ पन्थाम्। पुष्टिपती॑ पशुपा
 वाजबस्त्यौ॑॥२१॥

इमानि॑ हव्या प्रयता जुषाणा। सुगैर्नो॑ यानैरुपयाताय्यंज्ञम्।
 ख्वद्रान्पशून्त्रंख्यतु॑ रेवती॑ नः। गावो नो॑ अश्वा॑ अन्वेतु॑
 पूषा। अन्न॑ रंखन्तौ बहुधा विरूपम्। वाज॑ सनुताय्यंजमानाय॑ यज्ञम्।
 तदश्विना॑वश्वयुजोपयाताम्। शुभङ्गमि॑ष्ठौ सुयमेभिरश्वैः॑। स्वन्नख्वत्र॑ हविषा यजन्तौ।
 मध्वा संपृक्तौ॑ यजुषा॑ समक्तौ॑॥२२॥

यौ देवाना॑ भिषजौ हव्यवाहौ। विश्वस्य॑ दूतावमृतस्य गोपौ।
 तौ नख्वत्रञ्जुषाणोपयाताम्। नमोऽश्विभ्या॑ङ्गुणमोऽश्वयुग्भ्याम्।

अपं पाप्मानं भरणीर्भरन्तु। तद्यमो राजा भगवान् विचष्टाम्।
 लोकस्य राजा महतो महान् हि। सुगन्तः पन्थामभयङ्कणोतु।
 यस्मिन्नक्षत्रे यम एति राजा। यस्मिन्नेनमभ्यषिञ्चन्त देवाः।
 तदस्य चित्रं हविषा यजाम। अपं पाप्मानं भरणीर्भरन्तु।
 निवेशनी यत्ते देवा अदधुः॥२३॥

नवोनवो भवति जायमानो यमादित्या अशुमाप्याययन्ति।
 ये विरूपे समनसा सुव्ययन्ती। समानन्तन्तु परितातना तै।
 विभू प्रभू अनुभू विश्वतो हुवे। ते नो नखेत्रे हवमागमेतम्।
 वयन्देवी ब्रह्मणा सविदानाः। सुरत्नासो देववीतिन्दधानाः।
 अहोरात्रे हविषा वर्धयन्तः। अति पाप्मानमति मुक्त्या गमेम।
 प्रत्युवदृश्यायती॥२४॥

व्युच्छन्ती दुहिता दिवः। अपो मही वृणुते चख्षुषा।
 तमो ज्योतिष्कृणोति सूनरी। उदुस्त्रियास्सचते सूर्यः।
 सचा उद्यन्नक्षत्रमर्चिमत्। तवेदुषो व्युषि सूर्यस्य च। सं
 भुक्तेन गमेमहि। तन्नो नक्षत्रमर्चिमत्। भानुमत्तेज उच्चरत्।
 उपयज्ञमिहागमत्॥२५॥

प्र नखेत्राय देवाय। इन्द्रायेन्दुः हवामहे। सनस्सविता
 सुवत्सनिम्। पुष्टिदावीरवत्तमम्। उदुत्यश्चित्रम्। अदिर्तिर्न
 उरुष्यतु महीम्। पु मातरम्। इदद्विष्णुः प्रतद्विष्णुः।
 अग्निर्मूर्धा भुवः। अनुनोऽद्यानुमतिरन्विदनुमते त्वम्।

हव्यवाह३२ स्विष्टम्॥२६॥

अ॒ग्नि॒र्वा अ॑कामयत। अ॒न्ना॒दो दे॒वाना॑ꣳ स्या॒मिति॑। स
ए॒तम॑ग्नये कृ॒त्तिका॑भ्यः पु॒रोडा॑शमृ॒ष्टाक॑पाल॒न्निर॑वपत्। ततो॑
वै सोऽन्ना॑दो दे॒वाना॑मभवत्। अ॒ग्निर्वै दे॒वाना॑मन्ना॒दः। यथा॑ ह
वा अ॒ग्निर्दे॒वाना॑मन्ना॒दः। ए॒वꣳ ह वा ए॒ष म॑नु॒ष्याणां॑ भवति।
य ए॒तेन॑ ह॒विषा॑ यज॑ते। य उ॑ चैनदे॒ववै॑द। सोऽत्र॑ जुहोति।
अ॒ग्नये॑ स्वाहा कृ॒त्तिका॑भ्यस्स्वाहा॑। अ॒म्बायै॑ स्वाहा॑ दु॒लायै॑
स्वाहा॑। नि॒त॒त्यै स्वाहा॑ऽभ्रय॑न्त्यै स्वाहा॑। मे॒घय॑न्त्यै स्वाहा॑
व॒रुष॑य॑न्त्यै स्वाहा॑। चु॒पु॒णीका॑यै स्वाहेति॑॥२७॥

प्र॒जाप॑तिः प्र॒जा अ॑सृजत। ता अ॑स्मात्सृ॒ष्टाः परा॑चीरायन्।
तासा॑ꣳ रोहि॒णीम॑भ्य॒ध्याय॑त्। सोऽका॑मयत। उप॒ मा वर्ते॑त।
समे॑नया गच्छे॒येति॑। स ए॒तं प्र॒जाप॑तये रोहि॒ण्यै च॑रु॒न्निर॑वपत्।
ततो॑ वै सा तमु॒पाव॑र्तत। समे॑नयागच्छत। उप॑ ह वा ए॒नं
प्रि॒यमा॑वर्तते। सं प्रि॒येण॑ गच्छते। य ए॒तेन॑ ह॒विषा॑ यज॑ते।
य उ॑चैनदे॒ववै॑द। सोऽत्र॑ जुहोति। प्र॒जाप॑तये स्वाहा॑ रोहि॒ण्यै
स्वाहा॑। रोच॑मानायै स्वाहा॑ प्र॒जाभ्य॑स्स्वाहेति॑॥२८॥

सोमो॑ वा अ॑कामयत। ओष॑धीनाꣳ रा॒ज्यम॑भिज॑येय॒मिति॑।
स ए॒तꣳ सोमा॑य मृ॒गशी॑र्षाय॒ श्यामा॑कश्च॒रुं प॑य॒सि
नि॑रवपत्। ततो॑ वै स ओष॑धीनाꣳ रा॒ज्यम॑भ्य॒जय॑त्।
स॒माना॑नाꣳ ह वै रा॒ज्यम॑भिज॑यति। य ए॒तेन॑ ह॒विषा॑
यज॑ते। य उ॑ चैनदे॒ववै॑द। सोऽत्र॑ जुहोति। सोमा॑य स्वाहा॑

मृ॒गशी॒र्षाय॒ स्वाहा॑। इ॒न्व॒काभ्य॒स्स्वाहो॑ष॒धीभ्य॒स्स्वाहा॑।
रा॒ज्याय॒ स्वाहा॑ऽभिजि॒त्यै स्वाहे॑ति॥२९॥

रु॒द्रो वा अ॑कामयत। प॒शुमा॒न्त्स्या॒मिति॑। स ए॒त॒ रु॒द्राय॑द्रा॒यै
प्रे॒य्यङ्ग॒वश्च॑रुं प॒र्यसि॑ निर॒वपत्। ततो॒ वै स प॑शु॒मान॑भवत्।
प॒शुमान् ह॒ वै भ॑वति। य ए॒तेन॑ ह॒विषा॒ यज॑ते। य उ॑
चैन॒देव॑वै॒द। सोऽत्र॑ जुहोति। रु॒द्राय॒ स्वाहा॑ऽद्रा॒यै स्वाहा॑।
पि॒न्व॒मानायै॒ स्वाहा॑ प॒शुभ्य॒स्स्वाहे॑ति॥३०॥

ऋ॒ष्या वा इ॒यम॑लो॒मका॑ऽऽसीत्। साऽका॑मयत।
ओष॑धीभिर्व॒नस्प॑तिभिः॒ प्रजा॑येयेति। सै॒तमदि॑त्यै
पुन॑र्व॒सुभ्या॑श्चरु॒न्निर॑वपत्। ततो॒ वा इ॒यमो॑ष॒धीभिर्व॑नस्प॒तिभिः॒
प्राजा॑यत। प्रजा॑यते ह॒ वै प्र॒जया॑ प॒शुभिः॑। य ए॒तेन॑ ह॒विषा॒
यज॑ते। य उ॑ चैन॒देव॑वै॒द। सोऽत्र॑ जुहोति। अदि॑त्यै स्वाहा॒
पुन॑र्व॒सुभ्याम्। स्वाहा॒ भू॒त्यै स्वाहा॒ प्रजा॑त्यै स्वाहेति॥३१॥

बृ॒हस्प॑तिर्वा अ॑कामयत। ब्र॒ह्मव॑र्च॒सी स्या॒मिति॑। स ए॒तं
बृ॒हस्प॑तये ति॒ष्याय॑ नैवा॒रश्च॑रुं प॒र्यसि॑ निर॒वपत्। ततो॒ वै स
ब्र॒ह्मव॑र्च॒स्य॑भवत्। ब्र॒ह्मव॑र्च॒सी ह॒ वै भ॑वति। य ए॒तेन॑ ह॒विषा॒
यज॑ते। य उ॑ चैन॒देव॑वै॒द। सोऽत्र॑ जुहोति। बृ॒हस्प॑तये स्वाहा॒
ति॒ष्याय॒ स्वाहा॑। ब्र॒ह्मव॑र्च॒साय॒ स्वाहे॑ति॥३२॥

दे॒वा॒सुरा॑स्स॒य्यँता॑ आसन्। ते दे॒वास्स॑र्पेभ्य॑ आ॒श्रेषा॑भ्य॒
आज्ये॑ क॒र॒म्भ॒न्निर॑वपन्। ताने॒ताभि॑रे॒वदे॒वता॑भि॒रुपा॑नयन्।
ए॒ताभि॑र्ह॒ वै दे॒वता॑भिर्द्वि॒षन्तं॑ भ्रातृ॒व्यमु॑प॒नय॑ति। य

ए॒तेन॑ ह॒विषा॒ यज॑ते। य उ॑ चैनदे॒ववै॑दं। सोऽ॒त्र जु॒होति॑।
स॒र्पेभ्य॑स्स्वाहा॑ऽऽश्रे॒षाभ्य॑स्स्वाहा॑। द॒न्द॒शू॒कै॒भ्य॑स्स्वाहेति॑॥ ३३॥

पि॒तरो॒ वा अ॑कामयन्त। पि॒तृलो॒क ऋ॑ध्रुया॒मेति॑। त ए॒तं
पि॒तृभ्यो॑ म॒घाभ्यः॑। पुरो॒डाश॑ः ष॒ट्क॒पाल॒त्रिर॑वपन्। ततो॒
वै ते पि॑तृलो॒क आ॑र्ध्रुवन्। पि॒तृलो॒के ह॒ वा ऋ॑ध्नोति। य
ए॒तेन॑ ह॒विषा॒ यज॑ते। य उ॑ चैनदे॒ववै॑दं। सोऽ॒त्र जु॒होति॑।
पि॒तृभ्य॑स्स्वाहा॑ म॒घाभ्यः॑। स्वाहा॑ऽन॒घाभ्य॑स्स्वाहा॑ऽग॒दाभ्यः॑।
स्वाहा॑ऽरु॒न्ध॒तीभ्य॑स्स्वाहेति॑॥ ३४॥

अ॒र्य॒मा वा अ॑कामयत। प॒शुमा॒न्त्स्या॒मिति॑। स ए॒तम॑र्य॒म्णे
फल्गु॑नीभ्याश्चरु॒त्रिर॑वपत्। ततो॒ वै स प॑शुमान॑भवत्।
प॒शुमान् ह॒ वै भ॑वति। य ए॒तेन॑ ह॒विषा॒ यज॑ते। य उ॑
चैनदे॒ववै॑दं। सोऽ॒त्र जु॒होति॑। अ॒र्य॒म्णे स्वाहा॑ फल्गु॑नीभ्या॒ः
स्वाहा॑। प॒शुभ्य॑स्स्वाहेति॑॥ ३५॥

भ॒गो वा अ॑कामयत। भ॒गी श्रे॒ष्ठी दे॒वाना॑ः स्या॒मिति॑। स
ए॒तं भ॒गाय॑ फल्गु॑नीभ्याश्चरु॒त्रिर॑वपत्। ततो॒ वै स भ॒गी श्रे॒ष्ठी
दे॒वाना॑मभवत्। भ॒गी ह॒ वै श्रे॒ष्ठी सं॒माना॑ना॑ भवति। य ए॒तेन॑
ह॒विषा॒ यज॑ते। य उ॑ चैनदे॒ववै॑दं। सोऽ॒त्र जु॒होति॑। भ॒गाय॑
स्वाहा॑ फल्गु॑नीभ्या॒ः स्वाहा॑। श्रे॒ष्ठा॒य स्वा॑हेति॑॥ ३६॥

स॒वि॒ता वा अ॑कामयत। श्र॒न्मे दे॒वा द॒धीर॑न्। स॒वि॒ता
स्या॒मिति॑। स ए॒तं स॒वि॒त्रे ह॒स्ताय॑ पुरो॒डाश॑न्द्वाद॒शक॑पाल॒त्रिर॑वपदाश्
ततो॒ वै तस्मै॑ श्रद्धे॒वा अ॑दधत। स॒वि॒ताऽभ॑वत्। श्रद्धे॒वा अ॑स्मै

मनुष्या दधते। सविता संमानानां भवति। य एतेन हविषा यजते। य उ चैनदेववैदं। सोऽत्र जुहोति। सवित्रे स्वाहा हस्ताय। स्वाहा ददते स्वाहा पृणते। स्वाहा प्रयच्छते स्वाहा प्रतिगृभ्णते स्वाहेति ॥३७॥

त्वष्टा वा अकामयत। चित्रं प्रजाव्विन्देयेति। स एतन्त्वष्ट्रे चित्रायै पुरोडाशमष्टाकपालन्निरवपत्। ततो वै स चित्रं प्रजामविन्दत। चित्रं ह वै प्रजाव्विन्दते। य एतेन हविषा यजते। य उ चैनदेववैदं। सोऽत्र जुहोति। त्वष्ट्रे स्वाहा चित्रायै स्वाहा। चैत्राय स्वाहा प्रजायै स्वाहेति ॥३८॥

वायुर्वा अकामयत। कामचारमेषु लोकेष्वभिजयेयमिति। स एतद्वायवे निष्ठायायै गृष्ट्यै दुग्धं पयो निरवपत्। ततो वै स कामचारमेषु लोकेष्वभ्यजयत्। कामचारं ह वा एषु लोकेष्वभिजयति। य एतेन हविषा यजते। य उ चैनदेववैदं। सोऽत्र जुहोति। वायवे स्वाहा निष्ठायायै स्वाहा। कामचाराय स्वाहाऽभिजित्यै स्वाहेति ॥३९॥

इन्द्राग्नी वा अकामयेताम्। श्रेष्ठान्देवानामभिजयेवेति। तावेतमिन्द्राग्निभ्याव्विंशाखाभ्यां पुरोडाशमेकादशकपालन्निरवपताम्। ततो वै तौ श्रेष्ठान्देवानामभ्यजयताम्। श्रेष्ठं ह वै संमानानामभि जयति। य एतेन हविषा यजते। य उ चैनदेववैदं। सोऽत्र जुहोति। इन्द्राग्निभ्यां स्वाहा विशाखाभ्यां स्वाहा। श्रेष्ठाय स्वाहाऽभिजित्यै

स्वाहेति॥४०॥

अथै॒तत्पौ॑र्ण॒मास्या॑ आ॒ज्यन्निर्व॑पति। कामो॒ वै पौ॑र्ण॒मासी॑।
काम॒ आ॒ज्यम्। कामे॑नै॒व काम॑ꣳ स॒मर्ध॑यति। खि॒प्रमे॑नꣳ
स॒काम॑ उ॒प॒न॒मति॑। येन॑ कामे॑न॒ यज॑ते। सोऽ॒त्र जु॑होति।
पौ॒र्ण॒मा॒स्यै स्वाहा॑ कामा॑य॒ स्वाहाऽऽग॑त्यै॒ स्वाहेति॑॥४१॥

मि॒त्रो वा अ॑कामयत। मि॒त्र॒धेय॑मेषु॒ लो॒केष्व॒भिज॑येय॒मिति॑।
स ए॒तं मि॒त्राया॑नू॒रा॒धेभ्य॑श्च॒रुन्निर्व॑पत्। ततो॒ वै स
मि॒त्र॒धेय॑मेषु॒ लो॒केष्व॒भ्य॑जयत्। मि॒त्र॒धेय॑ꣳ ह वा ए॒षु
लो॒केष्व॒भिज॑यति। य ए॒तेन॑ ह॒विषा॑ यज॑ते। य उ॒ चैन॑दे॒ववै॑दं।
सोऽ॒त्र जु॑होति। मि॒त्राय॑ स्वाहा॑ऽनू॒रा॒धेभ्य॑स्स्वाहा॑। मि॒त्र॒धेया॑य॒
स्वाहाऽभिज॑ित्यै॒ स्वाहेति॑॥४२॥

इन्द्रो॒ वा अ॑कामयत। ज्यै॒ष्ठ्य॑न्दे॒वाना॑म॒भिज॑येय॒मिति॑।
स ए॒तमिन्द्रा॑य ज्ये॒ष्ठायै॑ पुरो॒डाश॑मेका॒दश॑क॒पाल॒-
न्निर्व॑पन्महा॒व्री॑ही॒णाम्। ततो॒ वै स ज्यै॒ष्ठ्य॑न्दे॒वाना॑म॒भ्य॑जयत्।
ज्यै॒ष्ठ्य॑ꣳ ह वै स॒मा॒ना॒नाम॑भिज॑यति। य ए॒तेन॑ ह॒विषा॑
यज॑ते। य उ॒ चैन॑दे॒ववै॑दं। सोऽ॒त्र जु॑होति। इन्द्रा॑य॒ स्वाहा॑
ज्ये॒ष्ठायै॑ स्वाहा॑। ज्यै॒ष्ठ्या॑य॒ स्वाहा॑भिज॑ित्यै॒ स्वाहेति॑॥४३॥

प्र॒जाप॑ति॒र्वा अ॑कामयत। मूलं॑ प्र॒जाँ॒बि॒न्दे॒येति॑। स ए॒तं
प्र॒जाप॑तये॒ मूला॑य च॒रुन्निर्व॑पत्। ततो॒ वै स मूलं॑
प्र॒जाम॑विन्दत। मूलꣳ ह वै प्र॒जाँ॒बि॒न्दते॑। य ए॒तेन॑ ह॒विषा॑

यजते। य उ चैनदेववैदं। सोऽत्र जुहोति। प्रजापतये स्वाहा मूलाय स्वाहा। प्रजायै स्वाहेति॥४४॥

आपो वा अकामयन्त। समुद्रङ्काममभिजयेमेति। ता एतमद्भ्योऽषाढाभ्यश्चरुन्निरवपन्। ततो वै तास्समुद्रङ्काममभ्यजयन्। समुद्रं ह वै काममभिजयति। य एतेन हविषा यजते। य उ चैनदेववैदं। सोऽत्र जुहोति। अद्भ्यस्स्वाहाऽषाढाभ्यस्स्वाहा। समुद्राय स्वाहा कामाय स्वाहा। अभिजित्यै स्वाहेति॥४५॥

विश्वे वै देवा अकामयन्त। अनपजय्यञ्जयेमेति। त एतवैश्वेभ्यो देवेभ्योऽषाढाभ्यश्चरुन्निरवपन्। ततो वै तेऽनपजय्यमजयन्। अनपजय्यं ह वै जयति। य एतेन हविषा यजते। य उ चैनदेववैदं। सोऽत्र जुहोति। विश्वेभ्यो देवेभ्यस्स्वाहाऽषाढाभ्यस्स्वाहा। अनपजय्याय स्वाहा जित्यै स्वाहेति॥४६॥

ब्रह्म वा अकामयत। ब्रह्मलोकमभिजयेयमिति। तदेतं ब्रह्मणेऽभिजिते चरुन्निरवपत्। ततो वै तद्ब्रह्मलोकमभ्यजयत्। ब्रह्मलोकं ह वा अभिजयति। य एतेन हविषा यजते। य उ चैनदेववैदं। सोऽत्र जुहोति। ब्रह्मणे स्वाहाऽभिजिते स्वाहा। ब्रह्मलोकाय स्वाहाऽभिजित्यै स्वाहेति॥४७॥

विष्णुर्वा अकामयत। पुण्यं श्लोकं शृण्वीय। न मां पापी कीर्तिरागच्छेदिति। स एतवैष्णवे श्रोणायै पुरोडाशत्रिकपालन्निरवपत्। ततो वै स पुण्यं

श्लोकंमशृणुत। नैनं पापी कीर्तिरागच्छत्। पुण्यं ह वै
श्लोकं शृणुते। नैनं पापी कीर्तिरागच्छति। य एतेन हविषा
यजते। य उ चैनदेववैदं। सोऽत्र जुहोति। विष्णवे स्वाहा
श्रोणायै स्वाहा। श्लोकाय स्वाहा श्रुताय स्वाहेति॥४८॥

वसवो वा अकामयन्त। अग्रन्देवतानां परीयामेति। त एतं
वसुभ्यश्श्रविष्ठाभ्यः पुरोडाशमष्टाकपालन्निरवपन्। ततो वै
तेऽग्रन्देवतानां परीयन्। अग्रं ह वै समानानां पर्येति। य
एतेन हविषा यजते। य उ चैनदेववैदं। सोऽत्र जुहोति।
वसुभ्यस्स्वाहा श्रविष्ठाभ्यस्स्वाहा। अग्राय स्वाहा परीत्यै
स्वाहेति॥४९॥

इन्द्रो वा अकामयत। दृढोऽशिथिलस्यामिति। स एतं
वरुणाय शतभिषजे भेषजेभ्यः पुरोडाशन्दशकपालन्निरवपत्कृष्णानां
ततो वै स दृढोऽशिथिलोऽभवत्। दृढो ह वा अशिथिलो
भवति। य एतेन हविषा यजते। य उ चैनदेववैदं।
सोऽत्र जुहोति। वरुणाय स्वाहा शतभिषजे स्वाहा।
भेषजेभ्यस्स्वाहेति॥५०॥

अजो वा एकपादकामयत। तेजस्वी ब्रह्मवर्चसी स्यामिति।
स एतमजायैकपदे प्रोष्ठपदेभ्यश्चरुन्निरवपत्। ततो वै स
तेजस्वी ब्रह्मवर्चस्यभवत्। तेजस्वी ह वै ब्रह्मवर्चसी भवति।
य एतेन हविषा यजते। य उ चैनदेववैदं। सोऽत्र जुहोति।
अजायैकपदे स्वाहा प्रोष्ठपदेभ्यस्स्वाहा। तेजसे स्वाहा

ब्रह्मवर्चसाय स्वाहेति॥५१॥

अहिर्वै बुध्रियोऽकामयत्। इमां प्रतिष्ठाविन्देयेति। स एतमहये बुध्रियाय प्रोष्ठपदेभ्यः पुरोडाशं भूमिकपालन्निरवत्। ततो वै स इमां प्रतिष्ठामविन्दत्। इमां ह वै प्रतिष्ठाविन्दते। य एतेन हविषा यजते। य उ चैनदेववैदं। सोऽत्र जुहोति। अहये बुध्रियाय स्वाहा प्रोष्ठपदेभ्यस्स्वाहा। प्रतिष्ठायै स्वाहेति॥५२॥

पूषा वा अकामयत्। पशुमान्त्स्यामिति। स एतं पूष्णे रेवत्यै चरुन्निरवत्। ततो वै स पशुमानभवत्। पशुमान् ह वै भवति। य एतेन हविषा यजते। य उ चैनदेववैदं। सोऽत्र जुहोति। पूष्णे स्वाहा रेवत्यै स्वाहा। पशुभ्यस्स्वाहेति॥५३॥

अश्विनौ वा अकामयेताम्। श्रोत्रस्विनावबधिरो स्यावेति। तावेतमश्विभ्यामश्वयुग्भ्यां पुरोडाशं द्विकपाल-न्निरवत्ताम्। ततो वै तौ श्रोत्रस्विनावबधिरावभवताम्। श्रोत्रस्वी ह वा अबधिरो भवति। य एतेन हविषा यजते। य उ चैनदेववैदं। सोऽत्र जुहोति। अश्विभ्यां स्वाहाऽश्वयुग्भ्यां स्वाहा। श्रोत्राय स्वाहा श्रुत्यै स्वाहेति॥५४॥

यमो वा अकामयत्। पितृणां राज्यमभिजयेयमिति। स एतय्यमायापभरणीभ्यश्चरुन्निरवत्। ततो वै स पितृणां राज्यमभ्यजयत्। समानानां ह वै राज्यमभिजयति। य एतेन हविषा यजते। य उ चैनदेववैदं। सोऽत्र जुहोति।

य॒माय॒ स्वाहा॑ऽप॒भर॑णी॒भ्यस्स्वाहा॑। रा॒ज्याय॒ स्वाहा॑भिजित्यै
स्वाहेति॥५५॥

अथै॒तद॑मा॒वास्या॑या॒ आज्य॒न्निर्व॑पति। कामो॒ वा अ॑मा॒वास्या॑।
काम॒ आज्य॑म्। कामे॑नै॒व काम॑ः॒ सम॑र्धयति। खि॒ष्यप्र॑मे॒नः॒
सकाम॒ उप॑नमति। येन॒ कामे॑न॒ यज॑ते। सोऽत्रं॒ जुहो॑ति।
अ॒मा॒वा॒स्या॒यै स्वाहा॑ कामा॒य स्वाहा॑ऽऽग॑त्यै स्वाहेति॥५६॥

च॒न्द्रमा॒ वा अ॑कामयत। अ॒होरा॒त्रान॑र्धमा॒सान्मासा॑नृ॒तून्त्सं॑वँ॒त्सर॑मा॒प्त्वा
च॒न्द्रम॑स॒स्सायु॑ज्यः॒ सलो॑कता॒माप्नु॑यामिति। स ए॒तश्च॒न्द्रम॑से
प्रती॒दृश्या॑यै पुरो॒डाशं॒ पञ्च॑दशकपाल॒न्निर्व॑पत्। ततो॒
वै सोऽहो॑रा॒त्रान॑र्धमा॒सान्मासा॑नृ॒तून्त्सं॑वँ॒त्सर॑मा॒प्त्वा।
च॒न्द्रम॑स॒स्सायु॑ज्यः॒ सलो॑कता॒माप्नो॑त्। अ॒होरा॒त्रान् ह वा
अ॑र्धमा॒सान्मासा॑नृ॒तून्त्सं॑वँ॒त्सर॑मा॒प्त्वा। च॒न्द्रम॑स॒स्सायु॑ज्यः॒
सलो॑कता॒माप्नो॑ति। य ए॒तेन॑ ह॒विषा॒ यज॑ते। य
उ॒ चैन॑दे॒ववै॑द। सोऽत्रं॒ जुहो॑ति। च॒न्द्रम॑से॒ स्वाहा॑
प्रती॒दृश्या॑यै स्वाहा॑। अ॒होरा॒त्रेभ्य॑स्स्वाहा॑ऽर्धमा॒सेभ्य॑स्स्वाहा॑।
मा॒सेभ्य॑स्स्वाह॒र्तुभ्य॑स्स्वाहा॑। स॒वँ॒त्सरा॑य॒ स्वाहेति॥५७॥

अ॒होरा॒त्रे वा अ॑कामयेताम्। अत्य॑होरा॒त्रे मु॑च्येवहि।
न ना॑वहोरा॒त्रे आ॑प्नुयाता॒मिति॑। ते ए॒तम॑होरा॒त्राभ्या॑-
श्च॒रुन्निर्व॑पताम्। द्वा॒याना॑व्री॒हीणा॑म्। शु॒क्लाना॑श्च कृ॒ष्णाना॑श्च।
स॒वा॒त्योर्दु॑ग्धे। श्वे॒तायै॑ च कृ॒ष्णायै॑ च। ततो॒ वै ते अत्य॑होरा॒त्रे
अ॑मुच्येते। नैने॑ अहोरा॒त्रे आ॑प्नुताम्। अति॑ ह वा अ॑होरा॒त्रे

मुच्यते। नैनमहोरात्रे आप्रुतः। य एतेन हविषा यजते। य उ चैनदेववैदं। सोऽत्र जुहोति। अहे स्वाहा रात्रियै स्वाहा। अतिमुक्त्यै स्वाहेति॥५८॥

उषा वा अकामयत। प्रियाऽऽदित्यस्य सुभगा स्यामिति। सैतमुषसे चरुन्निरवपत्। ततो वै सा प्रियाऽऽदित्यस्य सुभगाऽभवत्। प्रियो ह वै समानानां सुभगो भवति। य एतेन हविषा यजते। य उ चैनदेववैदं। सोऽत्र जुहोति। उषसे स्वाहा व्युष्ट्यै स्वाहा। व्युषुष्यै स्वाहा व्युच्छन्त्यै स्वाहा। व्युष्टायै स्वाहेति॥५९॥

अथैतस्मै नख्वत्राय चरुनिर्वपति। यथा त्वन्देवानामसि। एवमहं मनुष्याणां भूयासमिति। यथा ह वा एतद्देवानाम्। एव ह वा एष मनुष्याणां भवति। य एतेन हविषा यजते। य उ चैनदेववैदं। सोऽत्र जुहोति। नख्वत्राय स्वाहोदेष्यते स्वाहा। उद्यते स्वाहोदिताय स्वाहा। हरसे स्वाहा भरसे स्वाहा। भ्राजसे स्वाहा तेजसे स्वाहा। तपसे स्वाहा ब्रह्मवर्चसाय स्वाहेति॥६०॥

सूर्यो वा अकामयत। नख्वत्राणां प्रतिष्ठा स्यामिति। स एत ह सूर्याय नख्वत्रेभ्यश्चरुन्निरवपत्। ततो वै स नख्वत्राणां प्रतिष्ठाऽभवत्। प्रतिष्ठा ह वै समानानां भवति। य एतेन हविषा यजते। य उ चैनदेववैदं। सोऽत्र जुहोति। सूर्याय

स्वाहा नख्वत्रेभ्यस्स्वाहा॥ प्रतिष्ठायै स्वाहेति॥६१॥

अथैतमदित्यै चरुन्निर्वपति। इयव्वाँ अदितिः। अस्यामेव प्रतिष्ठति। सोऽत्र जुहोति। अदित्यै स्वाहा प्रतिष्ठायै स्वाहेति॥६२॥

अथैतद्विष्णवे चरुन्निर्वपति। यज्ञो वै विष्णुः। यज्ञ एवान्तः प्रतिष्ठति। सोऽत्र जुहोति। विष्णवे स्वाहा यज्ञाय स्वाहा॥ प्रतिष्ठायै स्वाहेति॥६३॥

तृतीयस्यामितो दिवि सोमं आसीत्। तङ्गायत्र्याऽहरत्। तस्य पूर्णमच्छिद्यत्। तत्पूर्णोऽभवत्। तत्पूर्णस्य पूर्णत्वम्। ब्रह्म वै पूर्णः। यत्पूर्णशाखया वत्सानपाकरोति। ब्रह्मणैवैनानपाकरोति। गायत्रो वै पूर्णः। गायत्राः पशवः॥१॥

तस्मात्त्रीणित्रीणि पूर्णस्य पलाशानि। त्रिपदा गायत्री। यत्पूर्णशाखया गाः प्रार्पयति। स्वयैवैना देवतया प्रार्पयति। यङ्कामयेतापशुस्स्यादिति। अपूर्णान्तस्मै शुष्काग्रामाहरेत्। अपशुरेव भवति। यङ्कामयेत पशुमान्स्स्यादिति। बहुपूर्णान्तस्मै बहुशाखामाहरेत्। पशुमन्तमेवैनङ्करोति॥२॥

यत्प्राचीमा हरेत्। देवलोकमभि जयेत्। यदुदीचीं मनुष्यलोकम्। प्राचीमुदीचीमा हरति। उभयोर्लोकयोरभिजित्यै। इषे त्वोर्जे त्वेत्याह। इषमेवोर्ज्य्यंजमाने दधाति। वायवस्थेत्याह। वायुर्वा अन्तरिख्यस्याध्यख्याः।

अन्तरि॒ख्यदे॒वत्याः॑ खलु॒ वै प॒शवः॑ ॥ ३ ॥

वा॒यव॑ ए॒वैना॒न्परि॑ ददाति। प्र वा ए॒नाने॒तदा क॑रोति।
यदा॑ह। वा॒यव॑स्स्थेत्यु॒पायव॑स्स्थेत्या॑ह। यज॑मानायै॒व प॒शूनुप॑
ह्वयते। दे॒वो व॑स्सवि॒ता प्रा॒र्पय॑त्वित्या॑ह प्रसू॑त्यै। श्रेष्ठ॑तमाय॒
कर्म॑ण इत्या॑ह। य॒ज्ञो हि श्रेष्ठ॑तम॒ङ्गर्म॑। तस्मा॑दे॒वमा॑ह।
आप्या॑यध्वम॒ग्नि॒या दे॒वभा॒गमि॒त्याह॑ ॥ ४ ॥

व॒त्सेभ्य॑श्च वा ए॒ताः पु॒रा म॑नुष्येभ्यश्चाप्यायन्त। दे॒वेभ्य॑
ए॒वैना॒ इन्द्रा॒याप्या॑ययति। ऊ॒र्जस्व॑तीः प॒यस्व॑तीरित्या॑ह।
ऊ॒र्जः॑ हि प॒यस्स॒म्भर॑न्ति। प्र॒जाव॑तीरनमी॒वा अ॑य॒ख्या
इत्या॑ह प्रजा॑त्यै। मा व॑स्स्तेन ई॒शत॒ माऽघ॑श॒स इत्या॑ह
गु॒प्त्यै। रु॒द्रस्य॑ हे॒तिः परि॑ वो वृ॒णक्त्वित्या॑ह। रु॒द्रादे॒वना॑स्त्रायते।
ध्रु॒वा अ॒स्मिन्गोप॑तौ स्या॒त ब॒ह्वीरि॒त्याह॑। ध्रु॒वा ए॒वास्मि॑न्ब॒ह्वीः
क॑रोति ॥ ५ ॥

यज॑मानस्य प॒शून्पा॒हीत्या॑ह। प॒शूनाङ्गो॑पी॒थाय॑। तन्मा॑त्स्याय॒
प॒शव॑ उप॑स॒माव॑र्तन्ते। अ॒न॒धस्सा॑दयति। ग॒र्भाणा॑न्धृत्या॒
अ॒प्र॒पादा॑य। तस्मा॑द्ग॒र्भाः प्र॒जाना॑मप्र॒पादु॑काः। उ॒परी॑व
नि॒द॒धाति॑। उ॒परी॑व हि सु॒व॒र्गो लो॒कः। सु॒व॒र्गस्य॑ लो॒कस्य॑
सम॑ष्ट्यै ॥ ६ ॥

दे॒वस्य॑ त्वा स॒वितुः॑ प्र॑स॒व इत्य॑श्चप॒र॒शुमा॑द॒त्ते प्रसू॑त्यै।
अ॒श्विनो॑र्बा॒हुभ्या॑मि॒त्याह॑। अ॒श्विनो॑ हि दे॒वाना॑मध्व॒र्यु

आस्ताम्। पूष्णो हस्ताभ्यामित्याह यत्यै। यो वा ओषधीः
पर्वशो वेद। नैनास्स हिनस्ति। प्रजापतिर्वा ओषधीः
पर्वशो वेद। स एना न हिनस्ति। अश्वपुर्वा बरुहिरच्छैति।
प्राजापत्यो वा अश्वस्सयोनित्वाय॥७॥

ओषधीनामहिंसायै। यज्ञस्य घोषदसीत्याह। यजमान
एव रयिन्दधाति। प्रत्युष्टं रख्ः प्रत्युष्टा अरातय
इत्याह। रख्ःसामपहत्यै। प्रेयमंगाद्धिषणा बरुहिरच्छेत्याह।
विद्या वै धिषणा। विद्ययैवैनदच्छैति। मनुना कृता स्वधया
वितष्टेत्याह। मानवी हि पशुस्वधाकृता॥८॥

त आवहन्ति कवयः पुरस्तादित्याह। शुश्रुवांसो वै
कवयः। यज्ञः पुरस्तात्। मुखत एव यज्ञमा रभते। अथो
यदेतदुक्ता यतः कुतश्चा हरति। तत्प्राच्या एव दिशो भवति।
देवेभ्यो जुष्टमिह बरुहिरासद् इत्याह। बहिषस्समृद्धौ।
कर्मणोऽनपराधाय। देवानां परिषृतमसीत्याह॥९॥

यद्वा इदङ्किञ्च। तद्देवानां परिषृतम्। अथो यथा वस्यसे
प्रतिप्रोच्याहेदङ्किरिष्यामीति। एवमेव तदध्वर्युर्देवेभ्यः
प्रतिप्रोच्य बरुहिर्दाति। आत्मनोऽहिंसायै। यावतस्स्तुम्बान्परिदिशे
यत्तेषामुच्छिष्यात्। अति तद्यज्ञस्य रेचयेत्। एकं स्तुम्बं
परिदिशेत्। तं सर्वन्दायात्॥१०॥

यज्ञस्यानतिरेकाय। वर्षवृद्धमसीत्याह। वर्षवृद्धा वा

ओषधयः। देवंबहिरित्याह। देवेभ्यं एवैनत्करोति।
 मा त्वाऽन्वङ्गा तिर्यगित्याहाहि०सायै। पर्व ते
 राध्यासमित्याहर्ध्वै। आच्छेत्ता ते मा रिषमित्याह।
 नास्यात्मनो मीयते। य एववैद॥११॥

देवंबहिश्शतवल्श्विरोहेत्याह। प्रजा वै बर्हिः।
 प्रजानां प्रजननाय। सहस्रवल्शा वि वयं रुहेमेत्याह।
 आशिषमेवैतामा शास्ते। पृथिव्यास्संपृचः पाहीत्याह।
 प्रतिष्ठित्यै। अयुङ्गायुङ्गान्मुष्टील्लुनोति। मिथुनत्वाय प्रजात्यै।
 सुसंभृतां त्वा संभरामीत्याह। ब्रह्मणैवैन्त्संभरति॥१२॥

अदित्यै रास्नाऽसीत्याह। इयवाँ अदितिः। अस्या
 एवैनद्रास्नाङ्करोति। इन्द्राण्यै सन्नहनमित्याह। इन्द्राणी वा
 अग्रे देवतानां समनह्यता साऽऽघ्नोत्। ऋद्ध्यै सन्नह्यति।
 प्रजा वै बर्हिः। प्रजानामपरावापाय। तस्मात्स्नावंसन्तताः
 प्रजा जायन्ते॥१३॥

पूषा ते ग्रन्थिङ्ग्रात्वित्याह। पुष्टिमेव यजमाने दधाति।
 स ते मास्थादित्याहाहि०सायै। पश्चात्प्राश्चमुपगूहति।
 पश्चाद्वै प्राचीनं रेतो धीयते। पश्चादेवास्मै प्राचीनं रेतो
 दधाति। इन्द्रस्य त्वा बाहुभ्यामुद्यच्छु इत्याह। इन्द्रियमेव
 यजमाने दधाति। बृहस्पतैर्मूर्ध्ना हरामीत्याह। ब्रह्म वै देवानां
 बृहस्पतिः॥१४॥

ब्रह्मणैवैनद्धरति। उर्वन्तरिख्यमन्विहीत्याह गत्यै।
 देवङ्गममसीत्याह। देवानेवैनद्धमयति। अनधस्सादयति।
 गर्भाणान्धृत्या अप्रपादाय। तस्माद्गर्भाः प्रजानामप्रपादुकाः।
 उपरीव नि दधाति। उपरीव हि सुवर्गो लोकः। सुवर्गस्य
 लोकस्य समष्ट्यै॥१५॥

पूर्वेद्युरिध्माबर्हिः करोति। यज्ञमेवारभ्य गृहीत्वोपवसति।
 प्रजापतिर्यज्ञमसृजत। तस्योखे अस्रसेताम्। यज्ञो वै
 प्रजापतिः। यत्सांन्नाय्योखे भवतः। यज्ञस्यैव तदुखे
 उपदधात्यप्रस्रसाय। शुन्धध्वन्द्वेव्याय कर्मणे देवयज्याया
 इत्याह। देवयज्याया एवैनानि शुन्धति। मातरिश्वनो
 घर्मोऽसीत्याह॥१६॥

अन्तरिख्यवै मातरिश्वनो घर्मः। एषाल्लोकानां विधृत्यै। द्यौरसि
 पृथिव्यसीत्याह। दिवश्च ह्येषा पृथिव्याश्च संभृता। यदुखा।
 तस्मादेवमाह। विश्वधाया असि परमेण धाम्नेत्याह। वृष्टिर्वै
 विश्वधायाः। वृष्टिमेवावरुन्धे। दृहस्व मा ह्वारित्याह
 धृत्यै॥१७॥

वसूनां पवित्रमसीत्याह। प्राणा वै वसवः। तेषां वौ
 एतद्वाग्धेयम्। यत्पवित्रम्। तेभ्य एवैनत्करोति। शतधारं
 सहस्रधारमित्याह। प्राणेष्वेवायुर्दधाति सर्वत्वाय।
 त्रिवृत्पलाशशाखायां न्दर्भमयं भवति। त्रिवृद्वै प्राणः।

त्रिवृतमेव प्राणं मध्यतो यजमाने दधाति॥१८॥

सौम्यः पूर्णस्संयोनित्वाय। साख्यात्पवित्रन्दर्भाः।
प्राख्यायमधिनि दधाति। तत्प्राणापानयो रूपम्। तिर्यक्प्रातः।
तद्दर्शस्य रूपम्। दार्श्यः ह्येतदहः। अन्नवै चन्द्रमाः। अन्नं
प्राणाः। उभयमेवोपैत्यजामित्वाय॥१९॥

तस्मादयः सर्वतः पवते। हुतस्स्तोको हुतो द्रप्स
इत्याह प्रतिष्ठित्यै। हविषोऽस्कन्दाय। न हि हुतः
स्वाहाकृतः स्कन्दति। दिवि नाको नामाग्निः। तस्य
विप्रुषो भागधेयम्। अग्नये बृहते नाकायेत्याह। नाकमेवाग्निं
भागधेयेन समर्धयति। स्वाहा द्यावापृथिवीभ्यामित्याह।
द्यावापृथिव्योरेवैनत्प्रतिष्ठापयति॥२०॥

पवित्रवत्यानयति। अपाञ्चैवौषधीनाञ्च रसः सः सृजति।
अथो ओषधीष्वेव पशून्प्रतिष्ठापयति। अन्वारभ्य
वाचय्यच्छति। यज्ञस्य धृत्यै। धारयन्नास्ते। धारयन्त
इव हि दुहन्ति। कामधुख्य इत्याहातृतीयस्यै। त्रय इमे
लोकाः। इमानेव लोकान्यजमानो दुहे॥२१॥

अमूमिति नामं गृह्णाति। भद्रमेवासाङ्कर्मा विष्करोति।
सा विश्वायुस्सा विश्वव्यचास्सा विश्वकर्मेत्याह।
इयवै विश्वायुः। अन्तरिख्यवै विश्वव्यचाः। असौ
विश्वकर्मा। इमानेवैताभिर्लोकान् यथापूर्वन्दुहे। अथो
यथा प्रदात्रे पुण्यमाशास्ते। एवमेवेना एतदुपस्तौति।

तस्मात्प्रादादित्युन्नीय वन्दमाना उपस्तुवन्तः पशून्दुहन्ति॥ २२॥

बहु दुग्धीन्द्राय देवेभ्यो हविरिति वाचुर्विसृजते। यथादेवतमेव प्रसौति। दैव्यस्य च मानुषस्य च व्यावृत्त्यै। त्रिराह। त्रिषत्या हि देवाः। अवाचय्यमोऽनन्वारभ्योत्तराः। अपरिमितमेवारुन्धे। न दारुपात्रेण दुह्यात्। अग्निवद्वै दारुपात्रम्। यद्दारुपात्रेण दुह्यात्॥ २३॥

यातयाग्ना हविषा यजेत। अथो खल्वाहुः। पुरोडाशमुखानि वै हवीरुषि। नेत इतः पुरोडाशं हविषो यामोऽस्तीति। काममेव दारुपात्रेण दुह्यात्। शूद्र एव न दुह्यात्। असतो वा एष संभूतः। यच्छूद्रः। अहविरेव तदित्याहुः। यच्छूद्रो दोग्धीति॥ २४॥

अग्निहोत्रमेव न दुह्याच्छूद्रः। तद्धि नोत्पुनन्ति। यदा खलु वै पवित्रमत्येति। अथ तद्धविरिति। संपृच्यध्वमृतावरीरित्याह। अपाञ्चैवौषधीनाञ्च रसं सृजति। तस्मादपाञ्चौषधीनाञ्च रसमुपजीवामः। मन्द्रा धनस्य सातय इत्याह। पुष्टिमेव यजमाने दधाति। सोमेन त्वातन्च्मीन्द्राय दधीत्याह॥ २५॥

सोममेवैनत्करोति। यो वै सोमं भर्षयित्वा। सव्वँत्सरं सोमन्न पिबति। पुनर्भर्ष्योऽस्य सोमपीथो भवति। सोमः खलु वै सान्नाय्यम्। य एवविँद्वान्त्सान्नाय्यं पिबति। अपुनर्भर्ष्योऽस्य सामपीथो भवति। न मृन्मयेनापि दध्यात्। यन्मृन्मयोनापिदध्यात्। पितृदेवत्यं स्यात्॥ २६॥

अ॒य॒स्पा॒त्रेण॑ वा दारु॒पा॒त्रेण॑ वाऽपि॑ दधाति। तद्धि सदे॒वम्।
 उ॒द॒न्व॒द्भव॑ति। आपो॒ वै रं॒ख्यो॒घ्नीः। र॒ख्य॑सा॒मप॑हत्यै।
 अद॑स्तमसि॒ विष्ण॑वे॒ त्वेत्या॑ह। य॒ज्ञो वै विष्णुः॑।
 य॒ज्ञायै॒वैन॑ददस्तङ्क॒रोति॑। विष्णो॑ ह॒व्यं रं॒ख्य॑स्वेत्या॒ह गु॒प्त्यै॑।
 अन॑धस्सादयति। गर्भा॑णान्धृत्या॒ अप्र॑पादाय। तस्मा॒द्गर्भाः॑
 प्र॒जाना॑मप्र॒पादु॑काः। उ॒परी॑व निद॑धाति। उ॒परी॑व हि सु॒व॒र्गो
 लो॒कः। सु॒व॒र्गस्य॑ लो॒कस्य॑ सम॑ष्ट्यै॥२७॥

कर्म॑णे वा॒न्दे॒वेभ्य॑श्शके॒यमि॒त्याह॑ शक्त्यै॑। य॒ज्ञस्य॑ वै
 सन्त॑तिमनु॒ प्र॒जाः प॒शवो॑ यज॑मानस्य॒ सन्ता॑यन्ते। य॒ज्ञस्य॑
 विच्छि॑त्तिमनु॒ प्र॒जाः प॒शवो॑ यज॑मानस्य॒ विच्छि॑द्यन्ते। य॒ज्ञस्य॑
 सन्त॑तिरसि॒ य॒ज्ञस्य॑ त्वा॒ सन्त॑त्यै स्तृणामि॒ सन्त॑त्यै त्वा
 य॒ज्ञस्ये॒त्याह॑वनीया॒थ्सन्त॑नोति। यज॑मानस्य॒ प्र॒जायै॑ पशूनां
 सन्त॑त्यै। अ॒पः प्र॑णयति। श्र॒द्धा वा आपः॑। श्र॒द्धामे॒वारभ्य॑
 प्र॒णीय॑ प्रच॑रति। अ॒पः प्र॑णयति। य॒ज्ञो वा आपः॑॥२८॥

य॒ज्ञमे॒वारभ्य॑ प्र॒णीय॑ प्रच॑रति। अ॒पः प्र॑णयति। व॒ज्रो वा
 आपः॑। व॒ज्रमे॒व भ्रातृ॑व्येभ्यः प्र॒हृत्य॑ प्र॒णीय॑ प्रच॑रति। अ॒पः
 प्र॑णयति। आपो॒ वै रं॒ख्यो॒घ्नीः। र॒ख्य॑सा॒मप॑हत्यै। अ॒पः
 प्र॑णयति। आपो॒ वै दे॒वानां॑ प्रि॒यन्धामं॑। दे॒वाना॑मे॒व प्रि॒यन्धामं॑
 प्र॒णीय॑ प्रच॑रति॥२९॥

अ॒पः प्र॑णयति। आपो॒ वै सर्वा॑ दे॒वताः॑। दे॒वता॑ ए॒वारभ्य॑ प्र॒णीय॑

प्रचरति। वेषाय त्वेत्याह। वेषाय ह्येनदादत्ते। प्रत्युष्टं रख्ः
प्रत्युष्टा अरातय इत्याह। रख्सामपहत्यै। धूरसीत्याह। एष
वै धुर्योऽग्निः। तय्यदनुपस्पृश्यातीयात्॥ ३० ॥

अध्वर्युश्च यजमानश्च प्रदहेत्। उपस्पृश्यात्येति। अध्वर्योश्च
यजमानस्य चाप्रदाहाय। धूर्व तय्योऽस्मान्धूर्वति तन्धूर्व
यव्वयन्धूर्वाम इत्याह। द्वौ वाव पुरुषौ। यश्चैव धूर्वति।
यश्चैनन्धूर्वति। तावुभौ शुचाऽर्पयति। त्वन्देवानामसि
सन्नितमं पप्रितमञ्जुष्टमं वह्नितमन्देवहूतममित्याह।
यथायजुरेवैतत्॥ ३१ ॥

अहुतमसि हविर्धानमित्याहानात्यै। दृहंस्व मा ह्वारित्याह
धृत्यै। मित्रस्य त्वा चख्मुषा प्रेख्म इत्याह मित्रत्वाय। मा भेर्मा
सर्व्विक्था मा त्वा हिंसिषमित्याहाहिंसायै। यद्वै किञ्च
वातो नाभि वाति। तथ्सर्व्वैरुणदेवत्यम्। उरु वातायेत्याह।
अवारुणमेवैनत्करोति। देवस्य त्वा सवितुः प्रसव इत्याह
प्रसूत्यै। अश्विनोर्बाहुभ्यामित्याह॥ ३२ ॥

अश्विनौ हि देवानामध्वर्यू आस्ताम्। पूष्णो हस्ताभ्यामित्याह
यत्यै। अग्रये जुष्टन्निर्वपामीत्याह। अग्रय एवैनाञ्जुष्टन्निर्वपति।
त्रिर्यजुषा। त्रय इमे लोकाः। एषाल्लोकानामात्यै।
तूष्णीञ्चतुर्थम्। अपरिमितमेवावरुन्धे। स एवमेवानुपूर्व
हवींषि निर्वपति॥ ३३ ॥

इदन्देवानामिदमु नस्सहेत्याहु व्यावृत्यै। स्फात्यै त्वा
 नारात्या इत्याहु गुप्त्यै। तमसीव वा एषोऽन्तश्चरति।
 यः परीणहि। सुवरभि वि ख्येष्वैश्वानुरज्योतिरित्याहु।
 सुवरेवाभि वि पश्यति वैश्वानुरज्योतिः। द्यावापृथिवी हविषि
 गृहीत उदवेपेताम्। दृहन्तान्दुर्या द्यावापृथिव्योरित्याहु।
 गृहाणान्द्यावापृथिव्योर्धृत्यै। उर्वन्तरिख्यमन्विहीत्याहु गत्यै।
 अदित्यास्त्वोपस्थे सादयामीत्याहु। इयवाँ अदितिः।
 अस्या एवैनदुपस्थे सादयति। अग्ने हव्यं रंख्यस्वेत्याहु
 गुप्त्यै॥ ३४॥

इन्द्रो वृत्रमहन्। सोऽपः। अभ्यम्रियत। तासाय्यन्मेध्यय्यंजियं
 सदेवमासीत्। तदपोदक्रामत्। ते दुर्भा अभवन्। यद्दुर्भैरप
 उत्पुनाति। या एव मेध्या यज्ञियास्सदेवा आपः।
 ताभिरेवैना उत्पुनाति। द्वाभ्यामुत्पुनाति॥ ३५॥

द्विपाद्यजमानः प्रतिष्ठित्यै। देवो वस्सवितोत्पुनात्वित्याहु।
 सवितृप्रसूत एवैना उत्पुनाति। अच्छिद्रेण पवित्रेणेत्याहु।
 असौ वा आदित्योऽच्छिद्रं पवित्रम्। तेनैवैना उत्पुनाति।
 वसोस्सूर्यस्य रश्मिभिरित्याहु। प्राणा वा आपः। प्राणा
 वसवः। प्राणा रश्मयः॥ ३६॥

प्राणैरेव प्राणान्त्सं पृणक्ति। सावित्रियर्चा। सवितृप्रसूत
 मे कर्मासदिति। सवितृप्रसूतमेवास्य कर्म भवति। पच्छो

गायत्रिया त्रिष्वमृद्धत्वाय। आपो देवीरग्रेषुवो अग्रेषुव
इत्याह। रूपमेवासांमेतन्महिमानं व्याचष्टे। अग्रं इमं यज्ञं
नयताग्रं यज्ञपतिमित्याह। अग्रं एव यज्ञं नयन्ति। अग्रं
यज्ञपतिम्॥ ३७ ॥

युष्मानिन्द्रोऽवृणीत वृत्रतूर्यं यूयमिन्द्रमवृणीध्वं वृत्रतूर्य
इत्याह। वृत्रं हं हनिष्यन्निन्द्र आपो वव्रे। आपो हेन्द्रं
वव्रिरे। संज्ञामेवासांमेतत्सामानं व्याचष्टे। प्रोक्षितास्थेत्याह।
तेनापः प्रोक्षिताः। अग्नये वो जुष्टं प्रोक्षाम्यग्नीषोमंभ्यामित्याह।
यथादेवतमेवैनान्प्रोक्षति। त्रिः प्रोक्षति। त्र्यावृद्धि यज्ञः॥ ३८ ॥

अथो रक्षसामपंहत्यै। शुन्यध्वं दैव्याय कर्मणे देवयज्याया
इत्याह। देवयज्याया एवैनानि शुन्यति। त्रिः प्रोक्षति।
त्र्यावृद्धि यज्ञः। अथो मेध्यत्वाय। अवधूतं रक्षोऽवधूता
आरातय इत्याह। रक्षसामपंहत्यै। अदित्यास्त्वगसीत्याह।
इयव्वाँ अदितिः॥ ३९ ॥

अस्या एवैनत्त्वचङ्करोति। प्रतिं त्वा पृथिवी वेत्त्वित्याह
प्रतिष्ठित्यै। पुरस्तात्प्रतीचीनं ग्रीवमुत्तरलोमोपस्तृणाति
मेध्यत्वाय। तस्मात्पुरस्तात्प्रत्यश्चः पशवो मेधमुपतिष्ठन्ते।
तस्मात्प्रजा मृगं ग्राहुकाः। यज्ञो देवेभ्यो निलायत। कृष्णो
रूपं कृत्वा। यत्कृष्णाजिने हविरध्वयवहन्ति। यज्ञादेव तद्यज्ञं
प्रयुङ्क्ते। हविषोऽस्कन्दाय॥ ४० ॥

अधिषव॑णमसि वानस्प॑त्यमित्या॑ह। अधिषव॑णमे॒वैन॑त्करोति।
 प्रति॑ त्वाऽदि॑त्यास्त्वग्वे॒त्त्वित्या॑ह सय॑त्वाय॑। अ॒ग्नेस्त॑नूर॒सीत्या॑ह।
 अ॒ग्नेर्वा ए॒षा त॒नूः। यदोष॑धयः। वा॒चो वि॒सर्ज॑न॒मित्या॑ह।
 यदा॑ हि प्र॒जा ओष॑धीनाम॒श्नन्ति॑। अथ॒ वाचं॑ वि॒सृज॑न्ते।
 देव॑वी॒तये॑ त्वा गृह्ण॑मीत्या॑ह॥४१॥

दे॒वता॑भिरे॒वैन॑त्सम॑र्धयति। अ॒द्रि॒रसि॑ वानस्प॑त्य इत्या॑ह।
 ग्रावा॑णमे॒वैन॑त्करोति। स इ॒दं दे॒वेभ्यो॑ ह॒व्यः सु॒शमि॑
 शमि॑ष्वेत्या॑ह शान्त्यै॑। हवि॑ष्कृ॒देही॑त्या॑ह। य ए॒व दे॒वानां॑
 हवि॑ष्कृतः। तान् ह॑यति। त्रि॒ह्वय॑ति। त्रिष॑त्या हि दे॒वाः।
 इष॑माव॒दोर्ज॑माव॒देत्या॑ह॥४२॥

इष॑मे॒वोर्जं॑ यज॑माने दधाति। द्यु॒मद्व॑दत व॒यः संघा॑तं
 जे॒ष्मेत्या॑ह भ्रातृ॑व्याभिभू॒त्यै। मनो॑श्श्रद्धादे॒वस्य॑ यज॑मानस्यासुर॒घ्नी
 वाक्। य॒ज्ञायु॑धेषु प्रवि॑ष्टाऽऽसीत्। तेऽसु॑रा याव॑न्तो
 य॒ज्ञायु॑धाना॒मुद्व॑दतामुपाशृ॑ण्वन्। ते परा॑भवन्। तस्मा॑त्स्वानां
 मध्ये॑ऽव॒साय॑ यजेत। याव॑न्तोऽस्य॒ भ्रातृ॑व्या य॒ज्ञायु॑धाना॒मुद्व॑दतामुपशृ॑ण्वन्
 ते परा॑ भवन्ति। उ॒च्चैस्स॒माह॑न्त वा आ॑ह विजि॑त्यै॥४३॥

वृ॒ङ्क् ए॑षामिन्द्रि॒यवै॑र्यम्। श्रेष्ठ॑ एषां भवति। व॒र्षवृ॑द्धमसि
 प्रति॑ त्वा व॒र्षवृ॑द्धवै॒त्त्वित्या॑ह। व॒र्षवृ॑द्धा वा ओष॑धयः।
 व॒र्षवृ॑द्धा इ॒षीका॑स्समृ॒द्धौ। य॒ज्ञः र॒ख्याः स्य॑न् प्रावि॑शन्।
 तान्य॒स्ना प॒शुभ्यो॑ नि॒रवा॑दयन्त। तुषै॒रोष॑धीभ्यः। परा॑पू॒तः

रख्ः परांपूता अरांतय इत्याह। रख्सांमपंहत्यै॥४४॥

रख्सां भागोऽसीत्याह। तुषैरेव रख्सांसि निरवंदयते।
अप उपस्पृशति मेध्यत्वाय। वायुर्वो विविनक्तित्याह। पवित्र्वै
वायुः। पुनात्येवैनान्। अन्तरिख्यादिव वा एते प्रस्कन्दन्ति।
ये शूर्पात्। देवो वस्सविता हिरण्यपाणिः प्रतिगृह्णात्वित्याह
प्रतिष्ठित्यै। हविषोऽस्कन्दाय। त्रिष्फलीकर्तुवा आह।
त्र्यावृद्धि यज्ञः। अथो मेध्यत्वाय॥४५॥

अवधूतः रख्खोऽवधूता अरांतय इत्याह। रख्सांमपंहत्यै।
अदित्यास्त्वगसीत्याह। इयव्वाँ अदितिः। अस्या
एवैनत्त्वचङ्करोति। प्रति त्वा पृथिवी वेत्त्वित्याह प्रतिष्ठित्यै।
पुरस्तात्प्रतीचीनग्रीवमुत्तरलोमोपस्तृणाति मेध्यत्वाय।
तस्मात्पुरस्तात्प्रत्यञ्चः पशवो मेधमुपतिष्ठन्ते। तस्मात्प्रजा
मृगं ग्राहकाः। यज्ञो देवेभ्यो निलायत॥४६॥

कृष्णो रूपं कृत्वा। यत्कृष्णाजिने हविरधिपिनष्टि। यज्ञादेव
तद्यज्ञं प्रयुङ्क्ते। हविषोऽस्कन्दाय। द्यावापृथिवी सहास्ताम्।
ते शम्यामात्रमेकमहर्व्येताः शम्यामात्रमेकमहः।
दिवस्स्कम्भनिरसि प्रति त्वाऽदित्यास्त्वग्वेत्त्वित्याह।
द्यावापृथिव्योर्वीत्यै। धिषणांसि पर्वत्या प्रति त्वा
दिवस्स्कम्भनिर्वेत्त्वित्याह। द्यावापृथिव्योर्विधृत्यै॥४७॥

धिषणांसि पार्वतेयी प्रति त्वा पर्वतिर्वेत्त्वित्याह।
द्यावापृथिव्योर्धृत्यै। देवस्य त्वा सवितुः प्रसव इत्याह

प्रसू॑त्यै। अ॒श्विनो॑र्बा॒हुभ्या॑मित्या॒ह। अ॒श्विनौ॑ हि दे॒वाना॑मध्व॒र्यू
आस्ता॑म्। पू॒ष्णो ह॑स्ता॒भ्यामित्या॑ह॒ यत्यै॑। अधि॑वपा॒मीत्या॑ह।
य॒थादे॒वतमे॒वैनानधि॑ वपति। धा॒न्यम॑सि धिनु॒हि दे॒वानित्या॑ह।
ए॒तस्य॑ यजु॑षो वी॒र्येण॑॥४८॥

याव॑देका॒ देवता॑ का॒मय॑ते॒ याव॑देका॑। ताव॑दाहु॒तिः प्र॑थते। न हि
तद॑स्ति। यत्ताव॑देव॒ स्यात्। याव॑ञ्जुहोति। प्रा॒णाय॑ त्वाऽपा॒नाय॑
त्वेत्या॑ह। प्रा॒णाने॒व यज॑माने दधाति। दी॒र्घाम॑नु प्र॒सि॑ति॒मायु॑षे
धा॒मित्या॑ह। आ॒युरे॒वास्मि॑न्दधाति। अ॒न्तरि॑क्षादि॒व वा ए॒तानि॑
प्रस्क॑न्दन्ति। यानि॑ दृ॒षदः॑। दे॒वो व॑स्सवि॒ता हि॑र॒ण्यपा॑णिः
प्रति॑गृह्णा॒त्वित्या॑ह॒ प्रति॑ष्ठित्यै। ह॒विषो॑ऽस्क॑न्दाय। अस॑व्व॒पन्ती॑
पि॒ष्पा॒णूनि॑ कुरु॒तादि॒त्याह॑ मे॒ध्यत्वा॑य॥४९॥

धृ॒ष्टि॑रसि॒ ब्रह्म॑ य॒च्छे॒त्याह॑ धृ॒त्यै। अपा॑ग्नेऽग्नि॒मामा॑दं जहि
निष्क्र॑व्याद॒ः से॒धा दे॒वय॑जं व॒हेत्या॑ह। य ए॒वामा॑त्क्र॒व्यात्।
तम॑प॒हत्य॑। मे॒ध्येऽग्नौ॑ क॒पाल॑मुप॑दधाति। निर्द॑ग्ध॒ः
रक्षो॑ निर्द॑ग्धा अ॒रा॑तय॒ इत्या॑ह। रक्षा॑ः॒स्ये॒व निर्द॑हति।
अ॒ग्नि॒वत्यु॑प॑दधाति। अ॒स्मिन्ने॒व लो॒के ज्योति॑र्धत्ते। अ॒ङ्गा॒रम॑धि
व॒र्तय॑ति॥५०॥

अ॒न्तरि॑क्ष ए॒व ज्योति॑र्धत्ते। अ॒दि॒त्यमे॒वामुष्मि॑ल्लो॒के
ज्योति॑र्धत्ते। ज्योति॑ष्मन्तोऽस्मा इ॒मे लो॒का भ॑वन्ति। य ए॒वं
वेद॑। ध्रु॒वम॑सि पृथि॒वीं दृ॒हेत्या॑ह। पृथि॒वीमे॒वैतेन॑ दृ॒हति॑।

ध॒र्त्रम॑स्यन्तरि॑क्षं दृ॒२हेत्या॑ह। अन्तरि॑क्षमे॒वैतेन॑ दृ॒२हति॑।
ध॒रुण॑मसि दि॒वं दृ॒२हेत्या॑ह। दि॒वंमे॒वैतेन॑ दृ॒२हति॑॥५१॥

ध॒र्मा॑सि दि॒शो दृ॒२हेत्या॑ह। दि॒श ए॒वैतेन॑ दृ॒२हति॑।
इ॒माने॒वैतैर्लो॒कान्दृ॒२हति॑। दृ॒२हन्ते॑ऽस्मा इ॒मे लो॒काः
प्र॒जया॑ प॒शुभिः॑। य ए॒वं वेद॑। त्री॒ण्यग्रे॑ क॒पाला॒न्युप॑दधाति।
त्रय॑ इ॒मे लो॒काः। ए॒षां लो॒काना॒मात्यै॑। ए॒कम॑ग्रे॑ क॒पालमु॑प॑
दधाति। ए॒कं वा अ॑ग्रे॑ क॒पालं पु॑रुषस्य संभ॒वति॑॥५२॥

अथ॒ द्वे। अथ॒ त्रीणि॑। अथ॒ च॒त्वारि॑। अथाष्टौ॑।
तस्मा॑द॒ष्टाक॑पालं पु॑रुषस्य शि॒रः॑। यदे॒वं क॒पाला॒न्युप॑दधाति।
य॒ज्ञो वै प्र॒जाप॑तिः। य॒ज्ञमे॒व प्र॒जाप॑तिः॒ स३स्क॑रोति।
आ॒त्मान॑मे॒व तथ्स३स्क॑रोति। त३ स३स्कृ॑तमा॒त्मान॑म्॥५३॥

अ॒मुष्मि॑ल्लो॒केऽनु॒ परै॑ति। यद॒ष्टावु॑प॑दधाति। गा॒य॒त्रि॒या
तथ्सं॑मितम्। यन्न॒वं त्रि॒वृता॒ तत्। यद्व॑शं। वि॒राजा॒ तत्।
यदे॒काद॑श। त्रि॒ष्टुभा॒ तत्। यद्वा॑दश॥५४॥

जग॑त्या॒ तत्। छ॒न्दस्सं॑मितानि॒ स उ॑प॒दध॑त्क॒पाला॑नि।
इ॒माल्लो॑कान॑नुपूर्व॒न्दिशो॑ विधृत्यै दृ॒२हति॑। अथायुः॑
प्रा॒णान्प्र॒जां प॒शून् यज॑माने दधाति। स॒जा॒तान॑स्मा
अ॒भितो॑ बहु॒लान्क॑रोति। चि॒तस्स्थे॑त्या॒ह। य॒थाय॑जुरे॒वैतत्।
भृ॒गूणा॒मङ्गि॑रसान्त॒पसा॑ तप्यध्व॒मित्या॑ह। दे॒वता॑नामे॒वैनानि॑
त॒पसा॑ तपति। तानि॒ तत॑स्स३स्थि॑ते। या॒नि घ॑र्मे
क॒पाला॒न्युप॑चि॒न्वन्ति॑ वे॒धस॒ इति॑ चतु॑ष्पद॒यर्चा॑ वि मु॒ञ्चति॑।

चतुष्पादः पशवः। पशुष्वेवोपरिष्ठात्प्रति तिष्ठति॥५५॥

देवस्य त्वा सवितुः प्रसव इत्याहुः प्रसूत्यै। अश्विनोर्बाहुभ्यामित्याहुः।
अश्विनौ हि देवानामध्वर्यू आस्ताम्। पूष्णो हस्ताभ्यामित्याहुः
यत्यै। सवंपामीत्याहुः। यथादेवतमेवैनानि सवंपति।
समापो अद्विरग्मतु समोषधयो रसेनेत्याहुः। आपो वा
ओषधीर्जिन्वन्ति। ओषधयोऽपो जिन्वन्ति। अन्या वा
एतासामन्या जिन्वन्ति॥५६॥

तस्मादेवमाहुः। स१ रेवतीर्जगतीभिर्मधुमतीर्मधुमतीभिस्सृज्यध्वमित्य
आपो वै रेवतीः। पशवो जगतीः। ओषधयो मधुमतीः। आप
ओषधीः पशून्। तानेवास्मा एकधा स१सृज्य। मधुमतः
करोति। अद्भ्यः परि प्रजातास्थ समद्भिः पृच्यध्वमिति
पर्याप्लावयति। यथा सुवृष्ट इमामनुविसृत्य॥५७॥

आप ओषधीर्महयन्ति। तादृगेव तत्। जनयत्यै
त्वा संयौमीत्याहुः। प्रजा एवैतेन दाधार। अग्न्यै
त्वाऽग्नीषोमाभ्यामित्याहुः व्यावृत्यै। मुखस्य शिरोऽसीत्याहुः।
यज्ञो वै मुखः। तस्यैतच्छिरः। यत्पुरोडाशः।
तस्मादेवमाहुः॥५८॥

घर्मोऽसि विश्वायुरित्याहुः। विश्वमेवायुर्यजमाने दधाति। उरु
प्रथस्वोरु ते यज्ञपतिः प्रथतामित्याहुः। यजमानमेव प्रजया
पशुभिः प्रथयति। त्वचं गृह्णीष्वेत्याहुः। सर्वमेवैन१ सतनुं

करोति। अथाप आनीय परिमार्ष्टि। मा॒स ए॒व तत्त्वचं॑
दधाति। तस्मा॑त्त्वचा मा॒सं छ॒न्नम्। घ॒र्मो वा ए॒षोऽशा॑न्तः
॥५९॥

अ॒र्धमा॑से॒र्धमा॑से प्रवृज्यते। यत्पु॒रोडा॑शः। स ई॒श्वरो
यज॑मानः शु॒चा प्र॒दह॑ः। पर्य॑ग्नि करोति। प॒शुमे॒वैन॑मकः।
शान्त्या॒ अप्र॑दाहाय। त्रिः पर्य॑ग्नि करोति। त्र्या॒वृद्धि॑ य॒ज्ञः।
अथो॑ रक्ष॑साम॒पहत्यै॑। अ॒न्तरि॑तः रक्षो॒ऽन्तरि॑ता अ॒रातय॑
इत्या॑ह॥६०॥

रक्ष॑साम॒न्तर्हित्यै॑। पु॒रोडा॑शं वा अधि॑श्रितः रक्षा॑स्यजिघा॑सन्।
दिवि॑ नाको॒ नामा॒ग्नी रक्षो॑हा। स ए॒वास्मा॑द्रक्षा॑स्यपा॑हन्।
दे॒वस्त्वा॑ सवि॒ता श्र॑पय॒त्वित्या॑ह। स॒वितृ॑प्रसूत ए॒वैन॑
श्र॑पयति। व॒ष्णिष्ठे॑ अधि॒ नाक॑ इत्या॑ह। रक्ष॑साम॒पहत्यै॑।
अ॒ग्निस्ते॑ त॒नुवं मा॑ऽति॒धागि॑त्या॒हाऽन॑तिदाहाय। अ॒ग्ने ह॒व्यः
रक्ष॑स्वेत्या॑ह गु॒प्त्यै॑॥६१॥

अवि॑दहन्तः श्र॑पय॒तेति॑ वाचं॒ विसृ॑जते। य॒ज्ञमे॒व
ह॒वीःष्य॑भिव्या॒हृत्य॑ प्रत॑नुते। पु॒रोरु॑च॒मवि॑दाहाय श्रु॒त्यै
करोति॑। म॒स्तिष्को॒ वै पु॒रोडा॑शः। तय्य॑न्नाभिं वा॒सयै॑त्।
आ॒विर्म॒स्तिष्क॑स्स्यात्। अ॒भिवा॑सयति। तस्मा॑द्बु॒हा
म॒स्तिष्कः॑। भ॒स्मना॑ऽभिवा॑सयति। तस्मा॑न्मा॒सेना॑स्थि
छ॒न्नम्॥६२॥

वेदेनाभिवासयति। तस्मात्केशैश्शिरश्छुन्नम्। अखलतिभावुको
भवति। य एवैदं। पशुर्वै प्रतिमा पुरोडाशः। स
नायजुष्कमभिवास्यः। वृथैव स्यात्। ईश्वरा यजमानस्य
पशवः प्रमेतोः। सं ब्रह्मणा पृच्यस्वेत्याह। प्राणा वै
ब्रह्म॥६३॥

प्राणाः पशवः। प्राणैरेव पशून्संपृणक्ति। न प्रमायुका
भवन्ति। यजमानो वै पुरोडाशः। प्रजा पशवः पुरीषम्।
यदेवमभिघारयति। यजमानमेव प्रजया पशुभिस्समर्धयति।
देवा वै हविर्भृत्वाऽब्रुवन्। कस्मिन्निदं म्रक्ष्यामह इति।
सोऽग्निरब्रवीत्॥६४॥

मयि तनूस्सं निधध्वम्। अहं वस्तं जनयिष्यामि।
यस्मिन्म्रक्ष्यध्व इति। ते देवा अग्नौ तनूस्संन्यदधत।
तस्मादाहुः। अग्निस्सर्वा देवता इति। सोऽङ्गारेणापः।
अभ्यपातयत्। तत एकतोऽजायत। स द्वितीयमभ्यपातयत्॥६५॥
ततो द्वितोऽजायत। स तृतीयमभ्यपातयत्। ततस्त्रितोऽजायत।
यदद्ध्योऽजायन्त। तदाप्यानामाप्यत्वम्। यदात्मभ्योऽजायन्त।
तदात्म्यानामात्म्यत्वम्। ते देवा आप्येष्वमृजत। आप्या
अमृजत् सूर्याभ्युदिते। सूर्याभ्युदितस्सूर्याभिनिमृक्ते॥६६॥

सूर्याभिनिमृक्तः कुनखिनिं। कुनखी श्यावदति।
श्यावदन्नग्रदिधिषौ। अग्रदिधिषुः परिवित्ते। परिवित्तो
वीरहणिं। वीरहा ब्रह्महणिं। तद्ब्रह्महणं नात्यच्यवत।

अ॒न्त॒र्वे॒दि नि॒नय॑त्यव॑रुध्यै। उ॒ल्मु॑केना॒भि गृ॑ह्णाति श्रु॒तत्वाय॑।
श्रु॒तका॑मा इव॒ हि दे॒वाः॥६७॥

दे॒वस्य॑ त्वा स॒वितुः॑ प्र॑स॒व इति॑ स्फ्य॒माद॑त्ते प्र॒सू॒त्यै।
अ॒श्विनो॑र्बा॒हुभ्या॑मित्या॒ह। अ॒श्विनौ॑ हि दे॒वाना॑म॒ध्वर्यू॑
आस्ता॑म्। पू॒ष्णो ह॑स्ता॒भ्या॑मित्या॒ह य॒त्यै। आद॑द् इन्द्र॒स्य
बा॒हुर॑सि॒ दक्षि॑ण इत्या॒ह। इन्द्रि॒यमे॒व यज॑माने दधाति।
स॒हस्र॑भृष्टि॒श्शत॑ते॒जा इत्या॑ह। रू॒पमे॒वास्यै॑त॒न्महि॑मानं
व्याच॑ष्टे। वा॒युर॑सि ति॒ग्मते॑जा इत्या॒ह। तेजो॑ वै वा॒युः॥६८॥
तेज॑ ए॒वास्मि॑न्दधाति। वि॒षाद्वै ना॒मासु॑र आसीत्। सोऽ॒बि॒भेत्।
य॒ज्ञेन॑ मा दे॒वा अ॒भिभ॑विष्य॒न्तीति॑। स पृ॒थि॒वीम॒भ्यव॑मीत्।
सा मे॒ध्याऽभ॑वत्। अथो॒ यदिन्द्रो॑ वृ॒त्रम॑हन्। तस्य॒
लोहि॑तं पृथि॒वीमनु॑ व्य॒धावत्। सा मे॒ध्याऽभ॑वत्। पृथि॒वि
दे॒वय॑ज॒नीत्या॑ह॥६९॥

मे॒ध्यामे॒वैना॑ दे॒वय॑ज॒नीं करो॑ति। ओष॑ध्यास्ते मूलं॒ मा
हि॒सि॑ष॒मित्या॑ह। ओष॑धीना॒महि॑स्यै। व्रजं॑ गच्छ
गो॒स्थान॑मित्या॒ह। छ॒न्दा॑सि॒ वै व्र॒जो गो॒स्थानः॑।
छ॒न्दा॑स्ये॒वास्मै॑ व्रजं गो॒स्थानं॑ करोति। व॒ज्रं तु ते
द्यौरि॑त्या॒ह। वृष्टि॑र्वै द्यौः। वृष्टि॑मे॒वाव॑ रुन्धे। ब॒धान॑ दे॒व
स॒वितः॑ पर॒मस्या॑ परा॒वती॑त्या॒ह॥७०॥

द्वौ वा॒व पुरु॑षौ। यं चै॒व द्वेष्टि॑। यश्चैनं॑ द्वेष्टि॑। तावु॒भौ
ब॑ध्नाति पर॒मस्या॑ परा॒वति॑ श॒तेन॑ पाशैः॑। योऽ॒स्मान्द्वेष्टि॑

यं च वयं द्विष्मस्तमतो मा मौगित्याहानिंमृत्तये। अरुरुवै
नामासुर आसीत्। स पृथिव्यामुपमुत्तोऽशयत्। तं देवा
अपहतोऽरुरुः पृथिव्या इति पृथिव्या अपाघ्नन्। भ्रातृव्यो
वा अरुरुः। अपहतोऽरुरुः पृथिव्या इति यदाह॥ ७१॥

भ्रातृव्यमेव पृथिव्या अपहन्ति। तेऽमन्यन्त। दिवध्वँ अयमितः
पतिष्यतीति। तमरुरुस्ते दिवं माऽस्कानिति दिवःपर्यबाधन्त।
भ्रातृव्यो वा अरुरुः। अरुरुस्ते दिवं मा स्कानिति यदाह।
भ्रातृव्यमेव दिवः परिबाधते। स्तम्बयजुरहरति। पृथिव्या एव
भ्रातृव्यमपहन्ति। द्वितीयं हरति॥ ७२॥

अन्तरिक्षादेवैनमपहन्ति। तृतीयं हरति। दिव
एवैनमपहन्ति। तूष्णीं चतुर्थं हरति। अपरिमितादेवैनमपहन्ति।
असुराणां ध्वँ इयमग्र आसीत्। यावदासीनः परापश्यति।
तावद्देवानाम्। ते देवा अब्रुवन्। अस्त्वेव नोऽस्यामपीति॥ ७३॥

क्यन्नो दास्यथेति। यावत्स्वयं परिगृह्णीथेति। ते
वसंवस्त्वेति दक्षिणतः पर्यगृह्णन्। रुद्रास्त्वेति पश्चात्।
आदित्यास्त्वेत्युत्तरतः। तेऽग्निना प्राञ्चोऽजयन्। वसुभिर्दक्षिणा।
रुद्रैः प्रत्यञ्चः। आदित्यैरुदञ्चः। यस्यैवं विदुषो वेदिं
परिगृह्णन्ति॥ ७४॥

भवत्यात्मना। पराऽस्य भ्रातृव्यो भवति। देवस्य सवितुस्सव
इत्याह प्रसूत्यै। कर्म कृण्वन्ति वेधस इत्याह। इषितं

हि कर्म क्रियते। पृथिव्यै मेध्यं चामेध्यं च व्युदक्रामताम्।
प्राचीनमुदीचीनं मेध्यम्। प्रतीचीनं दक्षिणाऽमेध्यम्।
प्राचीमुदीचीं प्रवणां करोति। मेध्यामेवेनां देवयजनीं
करोति॥ ७५॥

प्राश्नौ वेद्यं सावुन्नयति। आहवनीयस्य परिगृहीत्यै। प्रतीची
श्रोणी। गार्हपत्यस्य परिगृहीत्यै। अथो मिथुनत्वाय। उद्धन्ति।
यदेवास्यां अमेध्यम्। तदपहन्ति। उद्धन्ति। तस्मादोषधयः
पराभवन्ति॥ ७६॥

मूलं छिनत्ति। भ्रातृव्यस्यैव मूलं छिनत्ति। मूलं
अतितिष्ठद्रक्षाः स्यनूत्तिपते। यद्धस्तेन छिन्द्यात्।
कुन्खिनीः प्रजास्स्युः। स्फ्येनं छिनत्ति। वज्रो वै स्फ्यः।
वज्रेणैव यज्ञाद्रक्षाः स्यपहन्ति। पितृदेवत्याऽतिखाता। इयंतीं
खनति॥ ७७॥

प्रजापतिना यज्ञमुखेन संमिताम्। वेदिर्देवेभ्यो निलायत।
तां चतुरङ्गुलेऽन्विन्दन्। तस्माच्चतुरङ्गुलं खेयां। चतुरङ्गुलं
खनति। चतुरङ्गुले ह्योषधयः प्रतितिष्ठन्ति। आ प्रतिष्ठायै
खनति। यजमानमेव प्रतिष्ठां गमयति। दक्षिणतो वर्ष्णीयसीं
करोति। देवयजनस्यैव रूपमकः॥ ७८॥

पुरीषवतीं करोति। प्रजा वै पशवः पुरीषम्। प्रजयैवेनं
पशुभिः पुरीषवन्तं करोति। उत्तरं परिग्राहं परिगृह्णाति।

ए॒ताव॑न्ती॒ वै पृ॑थि॒वी। या॑व॒न्ती वेदि॑ः। तस्या॑ ए॒ताव॑त ए॒व
 भ्रातृ॑व्यं नि॒र्भज्य॑। आ॒त्मन् उत्त॑रं परि॒ग्राहं॑ परि॒गृह्णा॑ति।
 ऋ॒तम॑स्य॒तस॑दनमस्य॒तश्री॑र॒सीत्या॑ह। य॒थाय॑जुरे॒वैतत्॥ ७९॥

क्रूर॑मि॒व वा ए॒तत्क॑रोति। यद्वेदिं॑ क॒रोति॑। धा अ॑सि
 स्व॒धा अ॒सीति॑ योयु॒प्यते॑ शान्त्यै॑। उ॒र्वी चा॑सि व॒स्वी
 चा॒सीत्या॑ह। उ॒र्वीमे॒वैना॒व्वस्वी॑ करोति। पुरा॑ क्रूर॒स्य
 वि॒सृपो॑ वि॒रष्णि॒न्नित्या॑ह मे॒ध्य॒त्वाय॑। उ॒दा॒दाय॑ पृथि॒वीं
 जी॒रदा॑नु॒र्यामै॑र॒यश्च॒न्द्रम॑सि स्व॒धाभि॑रित्या॒ह। यदे॒वास्या॑
 अमे॒ध्यम्। तद॑प॒हत्य॑। मे॒ध्यां दे॒वय॑ज॒नीं कृ॒त्वा॥ ८०॥

यद॑दश्च॒न्द्रम॑सि मे॒ध्यम्। तद॑स्यामे॒रय॑ति। तां धी॒रांसो॑
 अनु॑दृश्यं यजन्त॒ इत्या॑हानु॒ख्यात्यै॑। प्रोक्ष॑णी॒रा सा॑दय।
 इ॒ध्माब॑ह्नि॒रुप॑सादय। सु॒वं च सु॒चंश्च॑ संमृ॒द्धि। पत्नी॑ संन॒ह्य।
 आज्ये॑नो॒देही॑त्या॒हानु॑पूर्व॒तायै॑। प्रोक्ष॑णी॒रा सा॑दयति। आपो॑
 वै र॑क्षो॒घ्नीः॥ ८१॥

रक्ष॑साम॒प॑हत्यै। स्फ्य॑स्य॒ वर्त्म॑न्त्सादयति। य॒ज्ञस्य॑ संत॒त्यै।
 उ॒वाच॑ हा॒सितो॑ दै॒वलः॑। ए॒ताव॑न्ती॒र्वा अ॒मुष्मि॑ल्लो॒क आप॑
 आ॒सन्। या॑व॒न्तीः प्रोक्ष॑णी॒रिति॑। तस्मा॑द्ब्र॒ह्मी॒रासा॑द्याः।
 स्फ्य॑मु॒दस्य॑न्। यं द्वि॒ष्यात्तं॑ ध्या॒येत्। शु॒चैवैन॑म॒र्पय॑ति॥ ८२॥

वज्रो॑ वै स्फ्यः। यद॒न्वश्च॑ धा॒रये॑त्। वज्रे॑ऽध्व॒र्युः क्ष॑ण्वीत।
 पुर॑स्ता॒त्तिर्य॑श्च॑ धा॒रय॑ति। वज्रो॑ वै स्फ्यः। वज्रे॑णै॒व य॒ज्ञस्य॑

दक्षिणतो रक्षाः स्यपहन्ति। अग्निभ्यां प्राचंश्च प्रतीचंश्च।
स्फ्येनोदीचश्चाधराचंश्च। स्फ्येन वा एष वज्रेणास्यै पाप्मानं
भ्रातृव्यमपहत्या। उत्क्रेऽधि प्रवृश्चति॥८३॥

यथोपधाय वृश्चन्त्येवम्। हस्ताववं नेनित्ते। आत्मानमेव
पवयते। स्फ्यं प्रक्षालयति मेध्यत्वाय। अथो पाप्मनं एव
भ्रातृव्यस्य न्यङ्गं छिनत्ति। इध्माबह्निरुपसादयति युक्त्यै।
यज्ञस्य मिथुनत्वाय। अथो पुरोरुचमेवैतां दधाति। उत्तरस्य
कर्मणोऽनुख्यात्यै। न पुरस्तात्प्रत्यगुपसादयेत्॥८४॥

यत्पुरस्तात्प्रत्यगुपसादयेत्। अन्यत्राहुतिपथादिध्मं
प्रतिपादयेत्। प्रजा वै बर्हिः। अपराध्रुयाद्वर्हिषां
प्रजानां प्रजननम्। पश्चात्प्रागुपसादयति। आहुतिपथेनेध्मं
प्रतिपादयति। संप्रत्येव बर्हिषां प्रजानां प्रजननमुपैति।
दक्षिणमिध्मम्। उत्तरं बर्हिः। आत्मा वा इध्मः।
प्रजा बर्हिः। प्रजा ह्यात्मन उत्तरतरा तीर्थे। ततो
मेधमुपनीय। यथादेवतमेवैनत्प्रतिष्ठापयति। प्रतितिष्ठति
प्रजयां पशुभिर्यजमानः॥८५॥

प्रत्युष्टः रक्षः प्रत्युष्टा अरातय इत्याह। रक्षसामपहत्यै।
अग्नेर्वस्तेजिष्ठेन तेजसा निष्टपामीत्याह मेध्यत्वाय।
स्रुचस्संमार्ष्टि। स्रुवमग्रे। पुमांसमेवाभ्यस्सः श्यति
मिथुनत्वाय। अथ जुहूम्। अथोपभृतम्। अथ ध्रुवाम्। असौ
वै जुहूः॥१॥

अन्तरिक्षमुपभृत्। पृथिवी ध्रुवा। इमे वै लोकास्सुचः।
 वृष्टिस्संमार्जनानि। वृष्टिर्वा इमाल्लोकाननुपूर्वं कल्पयति।
 ते ततः कृतास्समेधन्ते। समेधन्तेऽस्मा इमे लोकाः
 प्रजयां पशुभिः। य एववैद। यदि कामयेत वर्षुकः
 पर्जन्यस्यादिति। अग्रतस्समृज्यात्॥२॥

वृष्टिमेव नि यच्छति। अवाचीनां ग्रा हि वृष्टिः।
 यदि कामयेतावर्षुकस्यादिति। मूलतस्समृज्यात्।
 वृष्टिमेवोद्यच्छति। तदु वा आहुः। अग्रत एवोपरिष्ठात्समृज्यात्।
 मूलतोऽधस्तात्। तदनुपूर्वं कल्पते। वर्षुको भवतीति॥३॥

प्राचीमभ्याकारम्। अग्रैरन्तरतः। एवमिव ह्यन्नमद्यते।
 अथो अग्राद्वा ओषधीनामूर्जं प्रजा उपजीवन्ति। ऊर्ज
 एवान्नाद्यस्यावरुद्धौ। अधस्तात्प्रतीचीम्। दण्डमुत्तमतः।
 मूलेन मूलं प्रतिष्ठित्यै। तस्मादरत्नौ प्राञ्च्युपरिष्ठाल्लोमानि।
 प्रत्यश्च्यधस्तात्॥४॥

सुगध्येषा। प्राणो वै सुवः। जुहूर्दक्षिणो हस्तः। उपभृत्सुव्यः।
 आत्मा ध्रुवा। अन्नं संमार्जनानि। मुखतो वै प्राणोऽपानो
 भूत्वा। आत्मानमन्नं प्रविश्य। बाह्यतस्तनुवः शुभयति।
 तस्मात्सुवमेवाग्रे संमार्ष्टि। मुखतो हि प्राणोऽपानो
 भूत्वा। आत्मानमन्नमाविशति। तौ प्राणापानौ। अव्यर्धुकः
 प्राणापानाभ्यां भवति। य एवं वेद॥५॥

दिव॑श्शिल्प॒मव॑ततम्। पृथि॒व्याः क॒कुभि॑ श्रितम्।
 तेन॑ व॒यः सह॑स्र॒वल॑शेन। स॒पत्नं॑ नाशयामसि॒
 स्वाहेति॑ स्रु॒ख्सं॑मा॒र्जनान्य॑ग्नौ प्र ह॑रति। आपो॒ वै
 दर्भाः॑। रू॒पमे॒वैषा॑मे॒तन्महि॑मानं व्याच॑ष्टे। अ॒नुष्टु॒भर्चा॑।
 आ॒नुष्टु॒भः प्र॒जाप॑तिः। प्रा॒जाप॒त्यो वे॒दः। वे॒दस्याग्र॑ः॒
 स्रु॒ख्सं॑मा॒र्जनानि॑॥६॥

स्वेनै॒वैनानि॑ छन्द॑सा। स्वया॑ दे॒वत॑या॒ सम॑र्धयति। अथो॒
 ऋ॒गवा॑व योषा॑। दु॒र्भो वृ॑षा॑। तन्मि॑थुनम्। मि॒थुनमे॒वास्य॑
 तद्य॒ज्ञे क॑रोति प्र॒जन॑नाय। प्रजा॑यते प्र॒जया॑ प॒शुभि॑र्यज॑मानः।
 तान्येके॒ वृथै॒वापा॑स्यन्ति। तत्तथा॒ न का॑र्यम्। आर॑ब्धस्य
 य॒ज्ञिय॑स्य॒ कर्म॑ण॒स्सवि॑दोहः॥७॥

यद्ये॒नानि॑ प॒शवो॑ऽभि तिष्ठे॑युः। न तत्प॒शुभ्यः॑ कम्।
 अ॒द्भिर्मा॑र्जयित्वा॒त्क॒रे न्य॑स्येत्। यद्वै य॒ज्ञिय॑स्य॒ कर्म॑णोऽन्य॒त्राहु॑तीभ्यस्
 उ॒त्क॒रो वा॑व तस्य॑ प्रति॒ष्ठा। ए॒ताः हि॑ तस्मै॑ प्रति॒ष्ठां
 दे॒वास्स॑मभ॑रन्। यद॒द्भिर्मा॑र्जयति। तेन॑ शा॒न्तम्। यदु॑त्क॒रे
 न्य॑स्यति। प्र॒तिष्ठा॑मे॒वैनानि॑ तद्ग॑मयति॥८॥

प्रति॑तिष्ठति प्र॒जया॑ प॒शुभि॑र्यज॑मानः। अथो॑ स्त॒म्बस्य॑ वा
 ए॒तद्रू॑पम्। यथ्स्रु॒ख्सं॑मा॒र्जनानि॑। स्त॒म्बशो॑ वा ओष॑धयः।
 तासां॑ जरत्क॒क्षे प॒शवो॑ न र॑मन्ते। अप्रि॑यो ह्ये॒षां जर॑त्क॒क्षः।
 याव॑दप्रि॒यो ह॒ वै ज॑रत्क॒क्षः प॑शूनाम्। ताव॑दप्रि॒यः प॑शूनां

भवति। यस्यैतान्यन्यत्राग्नेर्दधति। नवदाव्यासु वा ओषधीषु
पशवो रमन्ते॥९॥

नवदावो ह्येषां प्रियः। यावत्प्रियो ह वै नवदावः पशूनाम्।
तावत्प्रियः पशूनां भवति। यस्यैतान्यग्नौ प्रहरन्ति।
तस्मादेतान्यग्नावेव प्रहरेत्। यतरस्मिन्त्संमृज्यात्। पशूनां
धृत्यै। यो भूतानामधिपतिः। रुद्रस्तन्तिचरो वृषा। पशूनस्माकं
मा हिंसीः। एतदस्तु हुतं तव स्वाहेत्यग्निसंमार्जन्यग्नौ
प्रहरति। एषा वा एतेषां योनिः। एषा प्रतिष्ठा।
स्वामेवैनानि योनिम्। स्वां प्रतिष्ठां गमयति। प्रतितिष्ठति
प्रजयां पशुभिर्यजमानः॥१०॥

अयंज्ञो वा एषः। योऽपत्नीकः। न प्रजाः प्रजायेरन्।
पत्न्यन्वास्ते। यज्ञमेवाकः। प्रजानां प्रजननाय। यत्तिष्ठन्ती
सन्नह्येत। प्रियं ज्ञातिं रुन्ध्यात्। आसीना सन्नह्यते।
आसीना ह्येषा वीर्यङ्करोति॥११॥

यत्पश्चात्प्राच्यन्वासीत। अनया समदन्दधीत। देवानां
पत्न्या समदन्दधीत। देशाद्वर्षिणत उदीच्यन्वास्ते।
आत्मनो गोपीथाय। आशासाना सौमनसमित्याह।
मेध्यामेवैनाङ्केवलीङ्कृत्वा। आशिषा समर्धयति। अग्नेरनुव्रता
भूत्वा सन्नह्ये सुकृताय कमित्याह। एतद्वै पत्न्यै
व्रतोपनयनम्॥१२॥

तेनैवैनां व्रतमुपनयति। तस्मादाहुः। यश्चैववैद यश्च ना
योक्त्रमेव युते। यमन्वास्ते। तस्यामुष्मिल्लोके भवतीति
योक्त्रेण। यद्योक्त्रम्। स योगः। यदास्ते। स ख्वेमः॥१३॥

योगख्वेमस्य क्लृप्त्यै। युक्तङ्गियाता आशीः कामे युज्याता
इति। आशिषस्समृद्धौ। ग्रन्थिङ्ग्राति। आशिष एवास्यां
परि गृह्णाति। पुमान् वै ग्रन्थिः। स्त्री पत्नी। तन्मिथुनम्।
मिथुनमेवास्य तद्यज्ञे करोति प्रजननाय। प्र जायते प्रजया
पशुभिर्यजमानः॥१४॥

अथो अर्धो वा एष आत्मनः। यत्पत्नी। यज्ञस्य
धृत्या अशिथिलंभावाय। सुप्रजसंस्त्वा वयः सुपत्नीरुप
सेदिमेत्याह। यज्ञमेव तन्मिथुनीकरोति। ऊनेऽतिरिक्तन्धीयाता
इति प्रजात्यै। महीनां पयोऽस्योषधीनां रस इत्याह।
रूपमेवास्यैतन्महिमानं व्याचष्टे। तस्य तेऽक्षीयमाणस्य
निर्वपामि देवयज्याया इत्याह। आशिषमेवैतामा
शास्ते॥१५॥

घृतं च वै मधुं च प्रजापतिरासीत्। यतो मध्वासीत्।
ततः प्रजा असृजत। तस्मान्मधुषि प्रजननमिवास्ति।
तस्मान्मधुषा न प्रचरन्ति। यातयाम हि। आज्येन प्रचरन्ति।
यज्ञो वा आज्यम्। यज्ञेनैव यज्ञं प्रचरन्त्ययातयामत्वाय।
पत्यवैक्षते॥१६॥

मिथुनत्वाय प्रजात्यै। यद्वै पत्नी यज्ञस्य करोति। मिथुनं

तत्। अथो पत्न्या एवैष यज्ञस्यान्वारम्भोऽनवच्छित्यै।
अमेध्यं वा एतत्करोति। यत्पत्यवेक्षते। गार्हपत्येऽधि
श्रयति मेध्यत्वाय। आहवनीयमभ्युद्ववति। यज्ञस्य सन्तत्यै।
तेजोऽसि तेजोऽनु प्रेहीत्याह॥१७॥

तेजो वा अग्निः। तेज आज्यम्। तेजसैव तेजस्समर्धयति।
अग्निस्ते तेजो मा विनैदित्याहाहिंसायै। स्फ्यस्य
वर्त्मन्सादयति। यज्ञस्य सन्तत्यै। अग्नेर्जिह्वाऽसि
सुभूर्देवानामित्याह। यथायजुरेवैतत्। धाम्नेधाम्ने देवेभ्यो
यजुषेयजुषे भवेत्याह। आशिषमेवैतामा शास्ते॥१८॥

तद्वा अतः पवित्राभ्यामेवोत्पुनाति। यजमानो वा आज्यम्।
प्राणापानौ पवित्रौ। यजमान एव प्राणापानौ दधाति।
पुनराहारम्। एवमिव हि प्राणापानौ संचरतः। शुक्रमसि
ज्योतिरसि तेजोऽसीत्याह। रूपमेवास्यैतन्महिमानं व्याचष्टे।
त्रिर्यजुषा। त्रयं इमे लोकाः॥१९॥

एषां लोकानामाप्त्यै। त्रिः। त्र्यावृद्धि यज्ञः। अथो मेध्यत्वाय।
अथाज्यवतीभ्यामपः। रूपमेवासांमेतद्वर्णं दधाति। अपि वा
उताहुः। यथा ह वै योषां सुवर्णं हिरण्यं पेशलं बिभ्रंती
रूपाण्यास्तै। एवमेता एतद्गीति। आपो वै सर्वा देवताः॥२०॥

एषा हि विश्वेषां देवानां तनूः। यदाज्यम्। तत्रोभयोर्मामासा।
जामि स्यात्। यद्यजुषाऽऽज्यं यजुषाऽप उत्पुनीयात्।

छन्दसाऽप उत्पुनात्यजामित्वाय। अथो मिथुनत्वाय।
 सावित्रियर्चा। सवितृप्रसूतं मे कर्मासदिति। सवितृप्रसूतमेवास्य
 कर्म भवति। पच्छो गायत्रिया त्रिष्वमृद्धत्वाय।
 अद्विरेवौषधीस्सं नयति। ओषधीभिः पशून्। पशुभिर्यजमानम्।
 शुक्रं त्वा शुक्रायां ज्योतिस्त्वा ज्योतिष्यर्चिस्त्वाऽर्चिषीत्याह
 सर्वत्वाय। पर्याप्त्या अनन्तरायाय॥२१॥

देवासुरास्सय्यंता आसन्। स एतमिन्द्र आज्यस्यावकाशमपश्यत्।
 तेनावैक्षत। ततो देवा अभवन्। पराऽसुराः। य
 एवं विद्वानाज्यमवेक्षते। भवत्यात्मनो। पराऽस्य
 भ्रातृव्यो भवति। ब्रह्मवादिनो वदन्ति। यदाज्येनान्यानि
 हवींष्यभिघारयति॥२२॥

अथ केनाज्यमिति। सत्येनेति ब्रूयात्। चरख्ण्वै
 सत्यम्। सत्येनैवैनं दमि घारयति। ईश्वरो वा एषोऽन्धो
 भवितोः। यश्चरख्णुषाऽऽज्यमवेरख्यते। निमील्यावैरख्येत।
 दाधारात्मश्चरख्णुः। अभ्याज्यङ्घारयति। आज्यङ्गृह्णाति॥२३॥

छन्दांसि वा आज्यम्। छन्दांस्येव प्रीणाति।
 चतुर्जुहाङ्गृह्णाति। चतुष्पादः पशवः। पशूनेवाव रुन्धे।
 अष्टावुपभृति। अष्टारख्वरा गायत्री। गायत्रः प्राणः। प्राणमेव
 पशुषु दधाति। चतुर्ध्रुवायाम्॥२४॥

चतुष्पादः पशवः। पशुष्वेवोपरिष्ठात्प्रति तिष्ठति।

यज॒मान॒दे॒व॒त्या॑ वै जु॒हूः। भ्रा॒तृ॒व्य॒दे॒व॒त्यो॑प॒भृत्। च॒तु॒र्जु॒हाङ्गु॒ह्म॒भूयो॑
गृ॒ही॒यात्। अ॒ष्टावु॑प॒भृति॑ गृ॒ह्म॒न्क॒नी॒यः। यज॑मानायै॒व
भ्रा॒तृ॒व्य॒मु॒प॒स्तिङ्क॑रोति। गौर्वै सु॒चः। च॒तु॒र्जु॒हाङ्गु॒ह्मा॑ति।
तस्मा॒च्चतु॑ष्पदी॥ २५॥

अ॒ष्टावु॑प॒भृति॑। तस्मा॑द॒ष्टाश॑फा। च॒तु॒र्ध्रु॒वाया॑म्। तस्मा॒च्चतु॑स्तना।
गा॒मे॒व तथ्स॑स्करोति। सा॒स्मै स॑स्कृ॒तेष॒मूर्ज॑न्दुहे।
य॒ज्जु॒हाङ्गु॒ह्मा॑ति। प्र॒या॒जे॒भ्य॒स्तत्। यदु॑प॒भृति॑। प्र॒या॒जा॒नू॒या॒जे॒भ्य॒स्तत्।
सर्व॑स्मै वा ए॒तद्य॒ज्ञाय॑ गृह्यते। य॒द्धु॒वाया॑माज्यम्॥ २६॥

आपो॑ दे॒वीर॒ग्रेपु॒वो अ॒ग्रेगु॒व इत्या॑ह। रू॒पमे॒वासा॑मे॒तन्म॑हि॒मान॒व्याँच॑ष्टे
अ॒ग्रं इ॒मय्यँ॒ज्ञन्न॑य॒ताग्रे॑ य॒ज्ञप॑ति॒मित्या॑ह। अ॒ग्रं ए॒व
य॒ज्ञन्न॑यन्ति। अ॒ग्रे य॒ज्ञप॑तिम्। यु॒ष्मानिन्द्रो॑ऽवृणीत
वृ॒त्रतू॑र्यं यू॒यमिन्द्र॑मवृणीध्वँ॒त्रतू॑र्यं इत्या॑ह। वृ॒त्रं
हं ह॒निष्य॑न्निन्द्र॒ आपो॑ व॒त्रे। आपो॑ हेन्द्र॒वँव॑त्रिरे।
सं॒ज्ञामे॒वासा॑मे॒तथ्सामा॑न॒व्याँच॑ष्टे। प्रो॒ख्विता॒स्स्थेत्या॑ह॥ २७॥
तेनापः॑ प्रो॒ख्विताः। अ॒ग्निर्दे॒वेभ्यो॑ नि॒लाय॑त। कृ॒ष्णो
रू॒पङ्क॑त्वा। स व॒न॒स्पती॑न्प्रावि॑शत्। कृ॒ष्णोऽस्या॒खरे॒ष्ठोऽग्नये॑
त्वा॒ स्वाहे॑त्या॑ह। अ॒ग्नय॑ ए॒वैन॑ज्जुष्टङ्करोति। अथो॑ अ॒ग्नेरे॒व
मे॒ध॒मव॑ रुन्धे। वेदि॑र॒सि ब॒र्हिषे॑ त्वा॒ स्वाहे॑त्या॑ह। प्र॒जा वै
ब॒र्हिः। पृ॒थि॒वी वेदिः॑॥ २८॥

प्र॒जा ए॒व पृ॑थि॒व्यां प्र॑ति॒ष्ठाप॑यति। ब॒र्हि॒र॒सि सु॒ग॒भ्य॒स्त्वा

स्वाहेत्याह। प्रजा वै बर्हिः। यजमानस्सुचः। यजमानमेव
प्रजासु प्रतिष्ठापयति। दिवे त्वाऽन्तरिख्याय त्वा पृथिव्यै
त्वेति बर्हिरासाद्य प्रोर्षति। एभ्य एवैनल्लोकेभ्यः प्रोर्षति।
अथ ततस्सह सुचा पुरस्तात्प्रत्यश्चङ्गन्धिं प्रत्युर्षति। प्रजा
वै बर्हिः। यथा सूर्यैः काल आपः पुरस्ताद्यन्ति॥२९॥

तादृगेव तत्। स्वधा पितृभ्य इत्याह। स्वधाकारो हि
पितृणाम्। ऊर्गभव बर्हिषद् इति दर्षिषणायै श्रोणेरोत्तरस्यै
निनयति सन्तत्यै। मासा वै पितरो बर्हिषदः।
मासानेव प्रीणाति। मासा वा ओषधीर्वर्धयन्ति। मासाः
पचन्ति समृद्धौ। अनतिस्कन्दन् ह पर्जन्यो वर्षति।
यत्रैतदेवङ्क्रियते॥३०॥

ऊर्जा पृथिवीङ्गच्छतेत्याह। पृथिव्यामेवोर्जन्दधाति।
तस्मात्पृथिव्या ऊर्जा भुञ्जते। ग्रन्थिर्विं स्रंसयति।
प्रजनयत्येव तत्। ऊर्ध्वं प्राश्चमुद्गुढं प्रत्यश्चमा यच्छति।
तस्मात्प्राचीनं रेतो धीयते। प्रतीचीः प्रजा जायन्ते।
विष्णोस्स्तूपोऽसीत्याह। यज्ञो वै विष्णुः॥३१॥

यज्ञस्य धृत्यै। पुरस्तात्प्रस्तरङ्गुह्णाति। मुख्यमेवैनङ्करोति।
इयन्तङ्गुह्णाति। प्रजापतिना यज्ञमुखेन संमितम्।
इयन्तङ्गुह्णाति। यज्ञपुरुषा संमितम्। इयन्तङ्गुह्णाति।
एतावद्वै पुरुषे वीर्यम्। वीर्यसंमितम्॥३२॥

अपरिमितङ्गुह्णाति। अपरिमितस्यावरुद्धौ। तस्मिन्पवित्रे
 अपि सृजति। यजमानो वै प्रस्तरः। प्राणापानौ पवित्रौ।
 यजमान एव प्राणापानौ दधाति। ऊर्णाम्रदसन्त्वा
 स्तृणामीत्याह। यथायजुरेवैतत्। स्वासस्थन्देवेभ्य इत्याह।
 देवेभ्य एवैनंस्वासस्थङ्करोति॥ ३३ ॥

बृहिस्स्तृणाति। प्रजा वै बृहिः। पृथिवी वेदिः। प्रजा एव
 पृथिव्यां प्रतिष्ठापयति। अनतिदृश्जः स्तृणाति। प्रजयैवैनं
 पशुभिरनतिदृश्जङ्करोति। धारयन्प्रस्तरं परिधीन्परि दधाति।
 यजमानो वै प्रस्तरः। यजमान एव तथ्स्वयं परिधीन्परि
 दधाति। गन्धर्वोऽसि विश्वावसुरित्याह॥ ३४ ॥

विश्वमेवायुर्यजमाने दधाति। इन्द्रस्य बाहुरसि दखिण
 इत्याह। इन्द्रियमेव यजमाने दधाति। मित्रावरुणौ
 त्वोत्तरतः परिधत्तामित्याह। प्राणापानौ मित्रावरुणौ।
 प्राणापानावेवास्मिन्दधाति। सूर्यस्त्वा पुरस्तात् पात्वित्याह।
 रख्यंसामपंहत्यै। कस्यांश्चिदभिशस्त्या इत्याह। अपरिमितादेवैनं
 पाति॥ ३५ ॥

वीतिहोत्रन्त्वा कव इत्याह। अग्निमेव होत्रेण समर्धयति।
 द्युमन्तः समिधीमहीत्याह समिद्धौ। अग्ने बृहन्तमध्वर
 इत्याह वृद्धौ। विशो यत्रे स्थ इत्याह। विशाय्यंत्यै।
 उदीचीनाग्ने नि दधाति प्रतिष्ठित्यै। वसूना रुद्राणामादित्याना

सदसि सीदेत्याह। देवतानामेव सद्ने प्रस्तरं सादयति।
जुहूरसि घृताची नाम्नेत्याह॥३६॥

असौ वै जुहूः। अन्तरिख्यमुपभृत्। पृथिवी ध्रुवा। तासामेतदेव
प्रियन्नाम। यद्धृताचीति। यद्धृताचीत्याह। प्रियेणैवैना नाम्ना
सादयति। एता असदन्त्सुकृतस्य लोक इत्याह। सत्यवै
सुकृतस्य लोकः। सत्य एवैनस्सुकृतस्य लोके सादयति।
ता विष्णो पाहीत्याह। यज्ञो वै विष्णुः। यज्ञस्य धृत्यै।
पाहि यज्ञं पाहि यज्ञपतिं पाहि माय्यज्ञनियमित्याह। यज्ञाय
यजमानायात्मने। तेभ्य एवाशिषमाशास्तेऽनात्यै॥३७॥

अग्निना वै होत्रा। देवा असुरानभ्यभवन्। अग्नये
समिध्यमानायानुब्रूहीत्याह भ्रातृव्याभिभूत्यै। एकविंशतिमिध्मदारू
भवन्ति। एकविंशो वै पुरुषः। पुरुषस्यात्यै। पञ्चदशेध्मदारूण्यभ्या
दधाति। पञ्चदश वा अर्धमासस्य रात्रयः। अर्धमासशस्संवत्सर
आप्यते। त्रीन्यपरिधीन्यरि दधाति॥३८॥

ऊर्ध्वे समिधावा दधाति। अनुयाजेभ्यस्समिधमतिं शिनष्टि।
षट्त्संपद्यन्ते। षड्वा ऋतवः। ऋतूनेव प्रीणाति। वेदेनोप
वाजयति। प्राजापत्यो वै वेदः। प्राजापत्यः प्राणः। यजमान
आहवनीयः। यजमान एव प्राणन्दधाति॥३९॥

त्रिरुपं वाजयति। त्रयो वै प्राणाः। प्राणानेवास्मिन्दधाति।
वेदेनोपयत्यं स्रुवेण प्राजापत्यमाधारमा धारयति। यज्ञो
वै प्रजापतिः। यज्ञमेव प्रजापतिं मुखत आरभते। अथो

प्र॒जाप॑तिस्सर्वा॑ दे॒वताः॑। सर्वा॑ ए॒व दे॒वताः॑ प्रीणाति।
अ॒ग्निम॑ग्नी॒त्रिस्त्रि॑स्सं मृ॒द्धीत्या॑ह। त्र्या॒वृद्धि॑ य॒ज्ञः॥४०॥

अथो॒ रख्व॑सामप॑हत्यै। प॒रिधी॑न्त्सं मा॑र्ष्टि। पु॒नात्ये॑वैनान्।
त्रिस्त्रि॑स्सं मा॑र्ष्टि। त्र्या॒वृद्धि॑ य॒ज्ञः। अथो॑ मे॒ध्यत्वा॑य। अथो॑
ए॒ते वै दे॑वा॒श्वाः। दे॒वा॒श्वा॒ने॒व तथ्सं॑ मा॑र्ष्टि। सु॒व॒र्गस्य॑ लो॒कस्य॑
सम॑ष्ट्यै। आसी॑नोऽन्यमा॑घा॒रमा॑ घा॒रय॑ति॥४१॥

तिष्ठ॑न्नन्यम्। यथाऽनो॑ वा॒ रथ॑व्वाँ यु॒ज्यात्। ए॒वमे॒व
तद॑ध्व॒र्युर्य॒ज्ञय्यु॑नक्ति। सु॒व॒र्गस्य॑ लो॒कस्या॒भ्यूढ्यै॑।
वह॑न्त्येन॒ङ्गाम्याः॑ प॒शवः॑। य ए॒ववै॑द। भुव॑नमसि॒ वि
प्र॑थ॒स्वेत्या॑ह। य॒ज्ञो वै भुव॑नम्। य॒ज्ञ ए॒व यज॑मानं प्र॒जया॑
प॒शुभिः॑ प्रथयति। अ॒ग्ने यष्ट॑रि॒दन्नम्॑ इत्या॑ह॥४२॥

अ॒ग्निर्वै दे॒वाना॒र्य्यँष्टा॑। य ए॒व दे॒वाना॒र्य्यँष्टा॑। तस्मा॑ ए॒व
नम॑स्करोति। जु॒ह्वेह्य॑ग्निस्त्वाँ ह्वयति दे॒वय॒ज्याया॑ उप॑भृदेहि
दे॒वस्त्वा॑ सवि॒ता ह्वय॑ति दे॒वय॒ज्याया॑ इत्या॑ह। आ॒ग्नेयी॑ वै
जु॒हूः। सा॒वि॒त्र्युप॑भृत्। ताभ्या॑मे॒वैने॑ प्रसू॒त आद॑त्ते। अ॒ग्नाविष्णू॑
मा वा॒मव॑ क्रमिष॒मित्या॑ह। अ॒ग्निः पु॒रस्ता॑त्। विष्णु॑र्य॒ज्ञः
प॒श्चात्॥४३॥

ताभ्या॑मे॒व प्र॑ति॒प्रोच्या॒त्या क्रा॑मति। विजि॑हाथां॒ मा
मा॒ सन्ता॑प्त॒मित्या॑हाहि॒सायै॑। लो॒कं मे॑ लो॒ककृ॑तौ
कृणु॑त॒मित्या॑ह। आ॒शिष॑मे॒वैता॑मा शा॑स्ते। विष्णो॑स्स्थान॑म॒सीत्या॑ह।

यज्ञो वै विष्णुः। एतत्खलु वै देवानामपराजितमायतनम्।
यद्यज्ञः। देवानामेवापराजित आयतने तिष्ठति। इत इन्द्रो
अकृणोद्वीर्याणीत्याह॥४४॥

इन्द्रियमेव यजमाने दधाति। समारभ्योर्ध्वो अध्वरो
दिविस्पृशमित्याह वृद्धैः। आधारमाधार्यमाणमनु समारभ्य।
एतस्मिन्काले देवास्सुवर्गलोकमायन्। साखादेव
यजमानस्सुवर्गलोकमेति। अथो समृद्धेनैव यज्ञेन
यजमानस्सुवर्गलोकमेति। अहुतो यज्ञो यज्ञपतेरित्याहानात्यै।
इन्द्रावान्ध्रस्वाहेत्याह। इन्द्रियमेव यजमाने दधाति। बृहद्वा
इत्याह॥४५॥

सुवर्गो वै लोको बृहद्वाः। सुवर्गस्य लोकस्य समष्ट्यै।
यजमानदेवत्या वै जुहः। भ्रातृव्यदेवत्योपभृत्। प्राण
आधारः। यत्सः३ंस्पर्शयैत्। भ्रातृव्येऽस्य प्राणन्दध्यात्।
असः३ंस्पर्शयन्नत्या क्रामति। यजमान एव प्राणन्दधाति।
पाहि मांऽग्ने दुश्चरितादा मा सुचरिते भजेत्याह॥४६॥

अग्निर्वाव पवित्रम्। वृजिनमनृतन्दुश्चरितम्। ऋजुकर्म९
सत्य९ सुचरितम्। अग्निरेवैनव्वृजिनादनृताद्दुश्चरितात्पाति।
ऋजुकर्मे सत्ये सुचरिते भजति। तस्मादेवमा शास्ते।
आत्मनो गोपीथाय। शिरो वा एतद्यज्ञस्य। यदाधारः।
आत्मा ध्रुवा॥४७॥

आ॒घ्रा॒रमा॒घार्य॑ ध्रु॒वा॑ꣳ सम॑न॒क्ति। आ॒त्म॒न्ने॒व य॒ज्ञस्य॑ शि॒रः॑
 प्रति॑ दधाति। द्वि॒स्सम॑न॒क्ति। द्वौ हि प्रा॑णापा॒नौ। तदा॑हुः।
 त्रि॒रे॒व सम॑ञ्च॒यात्। त्रिधा॑तु हि शि॒र इति॑। शि॒र इ॒वैत॑द्य॒ज्ञस्य॑।
 अथो॒ त्रयो॒ वै प्रा॑णाः। प्रा॒णाने॒वास्मि॑न्दधाति। म॒खस्य॑
 शि॒रोऽसि॑ स॒ञ्चोति॑षा॒ ज्योति॑रङ्गामि॒त्याह॑। ज्योति॑रे॒वास्मा॑
 उ॒परि॑ष्ठादधाति। सु॒वर्ग॑स्य॒ लोक॑स्यानु॒ख्यात्यै॑॥४८॥

धि॒ष्णि॒या वा ए॒ते न्यु॑प्यन्ते। यद्व॒ह्मा। यद्वो॑तां। यद॑ध्व॒र्युः।
 यद॑ग्रीत्। यद्य॒ज॑मानः। तान् यद॑न्तरे॒यात्। यज॑मानस्य
 प्रा॒णान्त्सङ्क॑र्षेत्। प्र॒मायु॑कस्स्यात्। पु॒रोडा॑शम॒प॒गृह्य॑
 सञ्च॑रत्यध्व॒र्युः॥४९॥

यज॑मानायै॒व तल्लो॒कꣳ शि॑ꣳषति। नास्य॑ प्रा॒णान्त्सङ्क॑र्षति।
 न प्र॒मायु॑को भवति। पु॒रस्ता॑त् प्र॒त्यङ्मा॑सीनः। इडा॑या॒ इडा॑मा
 द॑धाति। ह॒स्त्याꣳ हो॒त्रे। प॒शवो॒ वा इडा॑। प॒शवः॑ पुरु॑षः।
 प॒शुष्वे॒व प॒शून्प्रति॑ष्ठापयति। इडा॑यै॒ वा ए॒षा प्रजा॑तिः॥५०॥

तां प्रजा॑तिर्य॒ज॑मानोऽनु॒ प्र जा॑यते। द्वि॒रङ्गु॒ला॒वन॑क्ति
 पर्व॑णोः। द्वि॒पाद्य॑ज॒मानः॑ प्रति॑ष्ठित्यै। स॒कृदु॑प॒ स्तृणा॑ति।
 द्वि॒रा द॑धाति। स॒कृद॑भि॒ घा॑रयति। च॒तुस्स॑प॒द्यते॑। च॒त्वारि॑ वै
 प॒शोः प्र॑ति॒ष्ठाना॑नि। यावा॑ने॒व प॒शुः। तमु॑प॒ह्वय॑ते॥५१॥

मुख॑मि॒व प्र॒त्युप॑ह्वयेत। सं॒मु॒खाने॒व प॒शूनु॑प॒ ह्वय॑ते। प॒शवो॒
 वा इडा॑। तस्मा॑त्सा॒न्वा॒रभ्या॑। अध्व॒र्युणा॑ च॒ यज॑मानेन चा॒

उपहूतः पशुमानं सानीत्याह। उप ह्येनौ ह्वयंते होता। इडाये देवतानामुपह्वे। उपहूतः पशुमान्भवति। य एवैदं॥५२॥

यावै हस्त्यामिडामादधाति। वाचस्सा भागधेयम्। यामुपह्वयते। प्राणानां सा। वाचश्चैव प्राणांश्चाव रुन्धे। अथ वा एतर्ह्युपहृतायामिडायाम्। पुरोडाशस्यैव बर्हिषदो मीमांसा। यजमानन्देवा अब्रुवन्। हविर्नो निर्वपेति। नाहमभागो निर्वपस्यामीत्यब्रवीत्॥५३॥

न मयाऽभागयाऽनुवर्ष्यथेति वागब्रवीत्। नाहमभागा पुरोनुवाक्या भविष्यामीति पुरोनुवाक्या। नाहमभागा याज्या भविष्यामीति याज्या। न मयाऽभागेन वर्षद्वरिष्यथेति वर्षद्वारः। यद्यजमानभागन्निधाय पुरोडाशं बर्हिषदङ्करोति। तानेव तद्वागिनः करोति। चतुर्धा करोति। चतस्रो दिशः। दिग्ध्वैव प्रतितिष्ठति। बर्हिषदङ्करोति॥५४॥

यजमानो वै पुरोडाशः। प्रजा बर्हिः। यजमानमेव प्रजासु प्रतिष्ठापयति। तस्मादस्त्राऽन्याः प्रजाः प्रतितिष्ठन्ति। मांसेनान्याः। अथो खल्वाहुः। दक्षिणा वा एता हविर्यज्ञस्यान्तर्वेद्यव रुध्यन्ते। यत्पुरोडाशं बर्हिषदङ्करोतीति। चतुर्धा करोति। चत्वारो ह्येते हविर्यज्ञस्यर्त्विजः॥५५॥

ब्रह्मा होताऽध्वर्युरग्नीत्। तमभि मृशेत्। इदं ब्रह्मणः। इदं

होतुः। इदमध्वर्योः। इदमग्नीध इति। यथैवादस्सौम्येऽध्वरे।
आदेशमृत्विग्भ्यो दखिषणा नीयन्ते। तादृगेव तत्। अग्नीधे
प्रथमाया दधाति॥५६॥

अग्निमुखा हृद्धिः। अग्निमुखामेवर्द्धियँजमान ऋध्नोति।
सकृदुपस्तीर्य द्विरादधत्। उपस्तीर्य द्विरभि धारयति।
षट्थसंपद्यन्ते। षड्वा ऋतवः। ऋतूनेव प्रीणाति। वेदेन
ब्रह्मणे ब्रह्मभागं परिहरति। प्राजापत्यो वै वेदः। प्राजापत्यो
ब्रह्मा॥५७॥

सविता यज्ञस्य प्रसूत्यै। अथ काममन्येन। ततो होत्रे।
मध्यवाँ एतद्यज्ञस्य। यद्धोता। मध्यत एव यज्ञं प्रीणाति।
अथाध्वर्यवै। प्रतिष्ठा वा एषा यज्ञस्य। यदध्वर्युः।
तस्माद्धविर्यज्ञस्यैतामेवावृतमनु॥५८॥

अन्या दखिषणा नीयन्ते। यज्ञस्य प्रतिष्ठित्यै। अग्निमग्नीध्सकृत्संकृत्सं
मृद्धीत्याह। पराडिव ह्यैतर्हि यज्ञः। इषिता दैव्या होता
इत्याह। इषितः हि कर्म क्रियते। भद्रवाच्याय प्रेषितो
मानुषस्सूक्तवाकाय सूक्ता ब्रूहीत्याह। आशिषमेवेतामा
शास्ते। स्वगा दैव्या होतृभ्य इत्याह। यज्ञमेव तत्स्वगा
करोति। स्वस्तिर्मानुषेभ्य इत्याह। आशिषमेवेतामा
शास्ते। शय्योर्ब्रूहीत्याह। शय्युमेव बार्हस्पत्यं भागधेयेन
समर्धयति॥५९॥

अथ सुचावनुष्टुग्भ्यावाँजवतीभ्याव्यूहति। प्रतिष्ठा वा

अनुष्टुक्। अन्नब्रौजः॑ प्रतिष्ठित्यै। अन्नाद्यस्यावरुद्धौ।
 प्राचीं॑ञ्जुहूम॑हति। जा॒ताने॒व भ्रातृ॑व्यान्प्रणु॑दते। प्र॒तीचीं॑मुप॒भृत॑म्।
 ज॒निष्य॑माणाने॒व प्रति॑नुदते। सविषू॑च ए॒वापो॑ह्य स॒पत्नान्
 यज॑मानः। अ॒स्मिन्नौ॑के प्रति॑तिष्ठति॥६०॥

द्वाभ्या॑म्। द्विप्रतिष्ठो॑ हि। वसु॑भ्यस्त्वा रु॒द्रेभ्य॑स्त्वाऽऽदि॒त्येभ्य॑स्त्वेत्या॑ह
 य॒थाय॑जुरे॒वैतत्। सु॒ख्यु प्र॑स्तरम॑नक्ति। इ॒मे वै लो॒कास्सु॑चः॑।
 यज॑मानः प्रस्तरः। यज॑मानमे॒व तेज॑साऽनक्ति। त्रेधा॑ऽनक्ति।
 त्रय॑ इ॒मे लो॒काः॥६१॥

ए॒भ्य ए॒वैन॑ल्लौ॒केभ्यो॑ऽनक्ति। अ॒भिपूर्व॑म॑नक्ति। अ॒भिपूर्व॑मे॒व
 यज॑मान॒न्तेज॑साऽनक्ति। अ॒क्त९ रि॒हाणा॑ इत्या॑ह।
 तेजो॑ वा आ॒ज्य॑म्। यज॑मानः प्रस्तरः। यज॑मानमे॒व
 तेज॑साऽनक्ति। वि॒यन्तु॑ वय॒ इत्या॑ह। वय॑ ए॒वैन॑ङ्कृत्वा।
 सु॒वर्ग॑ल्लौ॒कङ्ग॑मयति॥६२॥

प्र॒जाय्यो॑नि॒ मा निर्मृ॑ख्यमित्या॑ह। प्र॒जायै॑ गोपी॒थाय॑।
 आ॒प्याय॑न्ता॒माप॑ ओष॑धय॒ इत्या॑ह। आप॑ ए॒वौष॑धीरा
 प्या॑ययति। म॒रुतां॑ पृष॑तय॒स्स्थेत्या॑ह। म॒रुतो॑ वै वृ॒ष्ट्या
 ई॒शते॑। वृ॒ष्टिमे॒वाव॑ रुन्धे। दि॒वंङ्ग॑च्छ॒ ततो॑ नो वृ॒ष्टिमे॒रये॑त्या॑ह।
 वृ॒ष्टिर्वै द्यौः। वृ॒ष्टिमे॒वाव॑ रुन्धे॥६३॥

याव॑द्वा अ॒ध्वर्युः प्र॑स्तरं प्र॒हर॑ति। ताव॑द॒स्यायु॑र्मी॒यते॑। आयु॑ष्पा
 अ॒ग्नेऽस्या॑यु॒र्मे पा॒हीत्या॑ह। आयु॑रे॒वात्म॑न्धत्ते। याव॑द्वा अ॒ध्वर्युः

प्रस्तुरं प्रहरति। तावदस्य चख्षुर्मयीयते। चख्षुष्पा अग्नेऽसि
चख्षुर्मे पाहीत्याह। चख्षुरेवात्मन्धत्ते। ध्रुवाऽसीत्याह
प्रतिष्ठित्यै। यं परिधिं पर्यधत्था इत्याह॥६४॥

यथायजुरेवैतत्। अग्ने देव पुणिभिर्वीयमाण इत्याह।
अग्रय एवैनञ्जुष्टङ्करोति। तन्त एतमनु जोषं भरामीत्याह।
सजातानेवास्मा अनुकान्करोति। नैदेष त्वदपचेतयाता
इत्याहानुख्यात्यै। यज्ञस्य पाथ उप समितमित्याह।
भूमानमेवोपैति। परिधीन्प्र हरति। यज्ञस्य समिष्ट्यै॥६५॥

सुचौ सं प्रस्त्रावयति। यदेव तत्र क्रूरम्। तत्तेन
शमयति। जुह्वामुपभृतम्। यजमानदेवत्या वै जुहूः।
भ्रातृव्यदेवत्योपभृतम्। यजमानायैव भ्रातृव्यमुपस्तिङ्करोति।
सः३३स्त्रावभागास्स्थेत्याह। वसवो वै रुद्रा आदित्यास्सः३३स्त्रावभागाः
तेषान्तद्भागधेयम्॥६६॥

तानेव तेन प्रीणाति। वैश्वदेव्यर्चा। एते हि विश्वे देवाः।
त्रिष्टुग्भवति। इन्द्रियवै त्रिष्टुक्। इन्द्रियमेव यजमाने
दधाति। अग्नेर्वामपन्नगृहस्य सदसि सादयामीत्याह। इयवौ
अग्निरपन्नगृहः। अस्या एवैने सदने सादयति। सुम्नाय
सुम्निनी सुम्ने मा धत्तमित्याह॥६७॥

प्रजा वै पशवस्सुम्नम्। प्रजामेव पशूनात्मन्धत्ते। धुरि धुर्यौ
पातमित्याह। जायापत्योर्गोपीथाय। अग्नेऽदध्यायोऽशीततनो

इत्याह। यथायजुरेवैतत्। पाहि माऽद्य दिवः पाहि प्रसित्यै
 पाहि दुरिष्ठै पाहि दुरद्वन्यै पाहि दुश्चरितादित्याह।
 आशिषमेवैतामा शास्ते। अविषन्नः पितुङ्कणु सुषदा
 योनिः३ स्वाहेतीध्मसवृश्चनान्यन्वाहार्यपचनेऽभ्याधाय
 फलीकरणहोमञ्जुहोति। अतिरिक्तानि वा इध्मसवृश्चनानि॥६८॥

अतिरिक्ताः फलीकरणाः। अतिरिक्तमाज्योच्छेषणम्।
 अतिरिक्त एवातिरिक्तन्दधाति। अथो अतिरिक्तेनैवातिरिक्तमास्वाऽव
 रुन्धे। वेदिर्देवेभ्यो निलायत। तावृन्देनान्वविन्दन्न। वेदेन
 वेदिर्विविदुः पृथिवीम्। सा पप्रथे पृथिवी पार्थिवानि। गर्भं
 बिभर्ति भुवनेष्वन्तः। ततो यज्ञो जायते विश्वदानिरिति
 पुरस्तात्स्तम्बयजुषो वेदेन वेदिः२ संमार्ष्ट्यनुवित्यै॥६९॥

अथो यद्वेदश्च वेदिश्च भवतः। मिथुनत्वाय प्रजात्यै।
 प्रजापतेर्वा एतानि श्मश्रूणि। यद्वेदः। पत्न्या उपस्थ
 आस्यति। मिथुनमेव करोति। विन्दते प्रजाम्। वेदः२
 होताऽऽहवनीयाःस्तृणत्रैति। यज्ञमेव तत्सन्तनोत्योत्तरस्मादर्धमासात्
 तः२ सन्ततमुत्तरेऽर्धमास आलभते॥७०॥

तङ्कालेकाल आगते यजते। ब्रह्मवादिनो वदन्ति। स त्वा
 अध्वर्युस्स्यात्। यो यतो यज्ञं प्रयुङ्के। तदेनं प्रतिष्ठापयतीति।
 वाताद्वा अध्वर्युर्यज्ञं प्रयुङ्के। देवा गातुविदो गातुर्वित्वा
 गातुमितेत्याह। यत एव यज्ञं प्रयुङ्के। तदेनं प्रतिष्ठापयति।
 प्रति तिष्ठति प्रजया पशुभिर्यजमानः॥७१॥

यो वा अयंथादेवतय्यंज्ञमुपचरति। आ देवताभ्यो वृश्च्यते।
 पापीयान्भवति। यो यंथादेवतम्। न देवताभ्य आवृश्च्यते।
 वसीयान्भवति। वारुणो वै पाशः। इमद्विष्यामि वरुणस्य
 पाशमित्याह। वरुणपाशादेवैनां मुञ्चति। सवितृप्रसूतो
 यथादेवतम्॥ ७२॥

न देवताभ्य आवृश्च्यते। वसीयान्भवति। धातुश्च योनौ
 सुकृतस्य लोक इत्याह। अग्निर्वै धाता। पुण्यङ्गमं
 सुकृतस्य लोकः। अग्निरेवैनांन्धाता। पुण्ये कर्मणि सुकृतस्य
 लोके दधाति। स्योनं मे सह पत्या करोमीत्याह।
 आत्मनश्च यजमानस्य चानात्यै सन्त्वाय। समायुषा सं
 प्रजयेत्याह॥ ७३॥

आशिषमेवैतामा शास्ते पूर्णपात्रे। अन्ततोऽनुष्टुभा। चतुष्पद्वा
 एतच्छन्दः प्रतिष्ठितं पत्नियै पूर्णपात्रे भवति। अस्मिन्लोके
 प्रतिष्ठितानीति। अस्मिन्नेव लोके प्रतिष्ठिति। अथो वाग्वा
 अनुष्टुक्। वाङ्मिथुनम्। आपो रेतः प्रजननम्। एतस्माद्वै
 मिथुनाद्विद्योतमानस्तनयन्वर्षति। रेतस्मिन्श्चन्॥ ७४॥

प्रजाः प्रजनयन्। यद्वै यज्ञस्य ब्रह्मणा युज्यते। ब्रह्मणा
 वै तस्य विमोकः। अद्विशान्तिः। विमुक्तवा एतर्हि
 योक्रं ब्रह्मणा। आदायैन्त्पत्नीं सहाप उपगृहीते शान्त्यै।
 अञ्जलौ पूर्णपात्रमा नयति। रेत एवास्यां प्रजान्दधाति।
 प्रजया हि मनुष्यः पूर्णः। मुखद्वि मृष्टे। अवभृथस्यैव

रूपङ्कत्वोत्तिष्ठति॥ ७५॥

परिवेषो वा एष वनस्पतीनाम्। यदुपवेषः। य एववैदं विन्दते
परिवेष्टारम्। तमुत्करे। यन्देवा मनुष्येषु। उपवेषमधारयन्।
ये अस्मदपं चेतसः। तानस्मभ्यमिहा कुरु। उपवेषोपं विद्धि
नः॥ ७६॥

प्रजां पुष्टिमथो धनम्। द्विपदो नश्चतुष्पदः। ध्रुवाननपगान्कुर्विति
पुरस्तात्प्रत्यश्चमुपं गूहति। तस्मात्पुरस्तात्प्रत्यश्चंशूद्रा
अवस्यन्ति। स्थविमत उपगूहति। अप्रतिवादिन
एवैनान्कुरुते। धृष्टिर्वा उपवेषः। शुचर्तो वज्रो ब्रह्मणा
संशितः। योपवेषे शुक्। साऽमुमृच्छतु यन्दिष्म
इति॥ ७७॥

अथास्मै नाम गृह्य प्रहरति। निरमुन्नुद ओकंसः। सपत्नो
यः पृतन्यति। निर्बाध्येन हविषा। इन्द्र एणं पराशरीत्। इहि
तिस्रः परावतः। इहि पञ्च जनाः अति। इहि तिस्रोऽति
रोचनायावत्। सूर्यो असद्विवि। परमान्त्वा परावतम्॥ ७८॥

इन्द्रो नयतु वृत्रहा। यतो न पुनरायसि। शश्वतीभ्यस्समाभ्य
इति। त्रिवृद्धा एष वज्रो ब्रह्मणा संशितः। शुचैवैनं विध्वा।
एभ्यो लोकेभ्यो निर्णुद्य। वज्रेण ब्रह्मणा स्तृणुते।
हृतोऽसाववधिष्मामुमित्याह स्तृत्यै। यन्दिष्यात्तन्यायेत्।
शुचैवैनमर्पयति॥ ७९॥

ब्रह्मणे ब्राह्मणमालभते। खत्राय राजन्यम्। मरुद्भ्यो वैश्यम्।

तप॑से शू॒द्रम्। तम॑से तस्कर॑म्। नार॑काय वीर॒हण॑म्। पा॒प्मने॑
क्ली॒बम्। आ॒क्रयाया॑योग॒म्। कामा॑य पु॒श्चल॑म्। अति॑क्रु॒ष्टाय॑
माग॒धम्॥१॥

गी॒ताय॑ सू॒तम्। नृ॒त्ताय॑ शैलू॒षम्। धर्मा॑य सभाच॒रम्। न॒र्माय॑
रे॒भम्। नरि॑ष्ठायै भीम॒लम्। हसा॑य कारि॑म्। आ॒न॒न्दाय॑
स्त्रीष॒खम्। प्रमु॑दे॒ कुमारी॑पु॒त्रम्। मे॒धायै॑ रथका॒रम्। धैर्या॑य
तर॒ख्याण॑म्॥२॥

श्रमा॑य कौला॒लम्। मा॒यायै॑ कार्मा॒रम्। रू॒पाय॑ मणि॒का॒रम्।
शुभे॑ व॒पम्। श॒र॒व्याया॑ इषुका॒रम्। हे॒त्यै ध॑न्वका॒रम्। कर्म॑णे
ज्याका॒रम्। दि॒ष्टाय॑ रज्जुस॒र्गम्। मृ॒त्यवे॑ मृग॒युम्। अन्त॑काय
श्व॒नि॒त॑म्॥३॥

स॒न्धये॑ जा॒रम्। गे॒हायो॑प॒प॒तिम्। नि॒र्ऋ॒त्यै परि॑वि॒त्तम्।
आ॒र्त्ये परि॑विवि॒दान॑म्। अरा॑ध्यै दिधिषू॒प॒ति॑म्। प॒वित्रा॑य
भि॒षज॑म्। प्र॒ज्ञाना॑य न॒ख्यत्र॑द॒र्शम्। निष्कृ॑त्यै पेशस्का॒रीम्।
बला॑योप॒दाम्। वर्णा॑यानू॒रुध॑म्॥४॥

न॒दीभ्यः॑ पौञ्जि॒ष्टम्। ऋ॒खीका॑भ्यो नैषा॑दम्। पु॒रुष॒व्याघ्रा॑य
दुर्म॑दम्। प्र॒यु॒ज्य उ॒न्म॑त्तम्। ग॒न्ध॒र्वाप्स॒राभ्यो॑ ब्रा॒त्यम्।
स॒र्पदे॒वज॑नेभ्योऽप्र॑तिप॒दम्। अवे॑भ्यः कि॒त॒वम्। इ॒र्यता॑या
अ॒कि॒त॒वम्। पि॒शा॒चेभ्यो॑ बि॒दल॑का॒रम्। या॒तु॒धानै॑भ्यः
कण्ट॑कका॒रम्॥५॥

उ॒थ्सा॒देभ्यः॑ कु॒ञ्जम्। प्र॒मुदे॑ वा॒म॒नम्। द्वा॒र्भ्यस्त्रा॒मम्।
स्व॒प्रा॒या॒न्धम्। अ॒ध॒र्मा॒य॒ ब॒धि॒रम्। सं॒ज्ञा॒ना॒य॒ स्म॒र॒का॒रीम्।
प्र॒का॒मो॒द्या॒यो॒प॒स॒दम्। आ॒शि॒खा॒यै॑ प्र॒श्नि॒नम्। उ॒प॒शि॒खा॒या॑
अ॒भि॒प्र॒श्नि॒नम्। म॒र्या॒दा॒यै॑ प्र॒श्न॒वि॒वा॒कम्॥६॥

ऋ॒त्यै॑ स्ते॒न॒हृ॒द॒यम्। वैर॑ह॒त्या॒य॒ पि॒शु॒नम्। वि॒वि॒न्त्यै॑ ख॒ष॒त्ता॒रम्।
औ॒प॒द्र॒ष्टा॒य॒ स॒ङ्ग॒ही॒ता॒रम्। ब॒ला॒या॒नु॒च॒रम्। भू॒म्ने॑ प॒रि॒ष्क॒न्दम्।
प्रि॒या॒य॑ प्रि॒य॒वा॒दि॒नम्। अ॒रि॒ष्ट्या॑ अ॒श्व॒सा॒दम्। मे॒धा॒य॑
वा॒सः॒प॒ल्पू॒लीम्। प्र॒का॒मा॒य॑ र॒ज॒यि॒त्रीम्॥७॥

भा॒यै॑ दा॒र्वा॒हा॒रम्। प्र॒भा॒या॑ आ॒ग्ने॒न्धम्। ना॒क॑स्य
पृ॒ष्ठा॒या॑भि॒षे॒त्ता॒रम्। ब्र॒ध्न॑स्य॒ वि॒ष्ट॒पा॒य॒ पा॒त्र॒नि॒र्णे॒गम्।
दे॒व॒लो॒का॒य॑ पे॒शि॒ता॒रम्। म॒नु॒ष्य॒लो॒का॒य॑ प्र॒क॒रि॒ता॒रम्। स॒र्वे॒भ्यो
लो॒के॒भ्य॑ उ॒प॒से॒त्ता॒रम्। अ॒व॒त्यै॑ व॒धा॒यो॒प॒म॒न्थि॒ता॒रम्। सु॒व॒र्गा॒य॑
लो॒का॒य॑ भा॒ग॒दु॒घम्। व॒ष्णि॒ष्ठाय॑ ना॒का॒य॑ प॒रि॒वे॒ष्टा॒रम्॥८॥

अ॒र्मे॒भ्यो॑ ह॒स्ति॒पम्। ज॒वा॒या॑श्च॒पम्। पु॒ष्ट्यै॑ गो॒पा॒लम्।
ते॒ज॑से॒ऽज॒पा॒लम्। वी॒र्या॑या॒वि॒पा॒लम्। इ॒रा॒यै॑ की॒ना॒शम्।
की॒ला॒ला॒य॑ सु॒रा॒का॒रम्। भ॒द्रा॒य॑ गृ॒ह॒पम्। श्रे॒य॑से॒ वि॒त्त॒धम्।
अ॒ध्य॑खा॒या॒नु॒ख॒त्ता॒रम्॥९॥

म॒न्य॑वे॒ऽय॒स्ता॒पम्। क्रो॒धा॒य॑ नि॒स॒रम्। शो॒का॒या॑भि॒स॒रम्।
उ॒त्कू॒ल॒वि॒कू॒ला॒भ्या॑त्रि॒स्थि॒नम्। यो॒गा॒य॑ यो॒त्ता॒रम्। ख॒वे॒मा॒य॑
वि॒मो॒त्ता॒रम्। व॒पु॒षे॑ मा॒न॒स्कृ॒तम्। शी॒ला॒या॑ञ्जनी॒का॒रम्।

निऋत्यै कोशकारीम्। यमायासूम्॥१०॥

यम्यै यमसूम्। अथर्वभ्योऽवतोकात्। सव्वंत्सराय
पर्यारिणीम्। परिवत्सरायाविजाताम्। इदवत्सरायापस्कद्वरीम्।
इद्वत्सरायातीत्ववरीम्। वत्सराय विजर्जरात्। सर्वन्त्सराय
पलिक्रीम्। वनाय वनपम्। अन्यतोरण्याय दावपम्॥११॥

सरोभ्यो धैवरम्। वेशन्ताभ्यो दाशम्। उपस्थावरीभ्यो
बैन्दम्। नड्बुलाभ्यश्शौष्कलम्। पार्याय कैवर्तम्। अवार्याय
मार्गारम्। तीर्थेभ्य आन्दम्। विषमेभ्यो मैनालम्। स्वनेभ्यः
पर्णकम्। गुहाभ्यः किरातम्। सानुभ्यो जम्भकम्।
पर्वतेभ्यः किंपूरुषम्॥१२॥

प्रतिश्रुत्काया ऋतुलम्। घोषाय भूषम्। अन्ताय बहुवादिनम्।
अनन्ताय मूकम्। महसे वीणावादम्। क्रोशाय तूणवध्मम्।
आक्रन्दाय दुन्दुभ्याघातम्। अवरस्पराय शङ्खध्मम्।
ऋभुभ्योजिनसन्धायम्। साध्येभ्यश्चर्मणम्॥१३॥

बीभृत्सायै पौल्कसम्। भूत्यै जागरणम्। अभूत्यै
स्वपनम्। तुलायै वाणिजम्। वर्णाय हिरण्यकारम्। विश्वेभ्यो
देवेभ्यस्सिध्मलम्। पश्चाद्दोषाय ग्लावम्। ऋत्यै जनवादिनम्।
व्यृद्ध्या अपगल्भम्। सशराय प्रच्छिदम्॥१४॥

हसाय पुश्चलूमा लभते। वीणावादङ्गणकङ्गीताय।
यादसे शाबुल्याम्। नर्माय भद्रवतीम्। तूणवध्मङ्गामण्यं

पाणिसङ्घातनृत्ताय। मोदायानुक्रोशकम्। आनन्दाय
तलवम्॥१५॥

अख्खराजाय कितवम्। कृताय सभाविनम्। त्रेताया
आदिनवदशम्। द्वापराय बहिस्सदम्। कलये
सभास्थाणुम्। दुष्कृताय चरकाचार्यम्। अध्वने ब्रह्मचारिणम्।
पिशाचेभ्यस्सैलगम्। पिपासायै गोव्यच्छम्। निर्ऋत्यै
गोघातम्। ख्षुधे गौविकर्तम्। ख्षुत्तृष्णाभ्यान्तम्। यो
गाव्हिँकृन्तन्तं माँसं भिख्यमाण उपतिष्ठते॥१६॥

भूम्यै पीठसर्पिणमा लभते। अग्नयेऽँसलम्। वायवे
चाण्डालम्। अन्तरिख्खाय वँशनर्तिनम्। दिवे खलतिम्।
सूर्याय हर्यखम्। चन्द्रमसे मिर्मिरम्। नखत्रेभ्यः किलासम्।
अहे शुक्लं पिङ्गलम्। रात्रियै कृष्णं पिङ्गाखम्॥१७॥

वाचे पुरुषमा लभते। प्राणमपानव्याँनमुदानँ समानन्तान्
वायवै। सूर्याय चख्खुरा लभते। मनश्चन्द्रमसे। दिग्भ्यश्श्रोत्रम्।
प्रजापतये पुरुषम्॥१८॥

अथैतानरूपेभ्य आलभते। अतिह्रस्वमतिदीर्घम्।
अतिकृशमत्यँसलम्। अतिशुक्लमतिकृष्णम्। अतिश्लक्ष्णमतिलोमम्।
अतिकिरिटमतिदन्तुरम्। अतिमिर्मिरमतिमेमिषम्। आशायै
जामिम्। प्रतीख्यायै कुमारीम्॥१९॥

सत्यं प्रपद्ये। ऋतं प्रपद्ये। अमृतं प्रपद्ये। प्रजापतेः

प्रि॒यान्त॒नुव॒मना॑र्ता॒ प्रप॑द्ये। इ॒दम॒हं प॑ञ्चद॒शेन॒ वज्रे॑ण। द्विष॑न्तं
भ्रातृ॑व्य॒मव॑ क्रामामि। योऽ॒स्मान्द्वेष्टि॑। यञ्च॑ व॒यन्दि॒ष्मः।
भूर्भुव॑स्सुवः॑। हिम्॥१॥

प्र वो॒ वाजा॑ अ॒भिद्य॑वः। ह॒विष्म॑न्तो घृ॒ताच्य॑। दे॒वाञ्जि॑गाति
सु॒म्रयुः॑। अ॒ग्न आया॑हि वी॒तये॑। गृ॒णानो॑ ह॒व्यदा॑तये। नि होता॑
स॒त्सि ब॒रुहि॑षि। तन्त्वा॑ स॒मिद्धि॑र॒ङ्गिरः॑। घृ॒तेन॑ वर्धयामसि।
बृ॒हच्छो॑चा यविष्म। स नः॑ पृथु॒श्श्रवा॒य्यम्॥२॥

अच्छा॑ देव वि॒वास॑सि। बृ॒हद॑ग्रे सु॒वीर्य॑म्। ई॒डेन्यो॑
नम॒स्यस्ति॑रः। तमा॑सि द॒र्शतः॑। स॒म॒ग्निरि॑ध्यते वृषा॑।
वृषो॑ अ॒ग्निस्स॑मि॒ध्यते॑। अ॒श्वो न॑ दे॒ववा॑हनः। तं ह॒विष्म॑न्त
ई॒डते॑। वृष॑णन्त्वा व॒यवृ॑ष॒न्। वृषा॑ण॒स्समि॑धीमहि॥३॥

अ॒ग्रे दी॑द्यतं बृ॒हत्। अ॒ग्नि॒न्दूत॑वृ॒णीम॑हे। होता॑र॒वि॒श्ववे॑दसम्।
अ॒स्य य॒ज्ञस्य॑ सु॒क्रतु॑म्। स॒मि॒ध्यमा॑नो अध्व॒रे। अ॒ग्निः पा॑व॒क
ई॒ड्यः॑। शो॒चिष्के॑श॒स्तमी॑महे। स॒मि॒द्धो अ॒ग्न आ॑हुत। दे॒वान्
य॑खि स्वध्व॒र। त्वं हि ह॑व्य॒वाड॑सि। आ जु॑होत दुव॒स्यत॑।
अ॒ग्निं प्र॑य॒त्यध्व॑रे। वृ॒णीध्व॑ ह॒व्यवा॑हनम्। त्व॒वृ॒ण उ॒त मि॒त्रो
अ॒ग्रे। त्वावृ॑र्धन्ति म॒तिभि॑र्वसि॒ष्ठाः। त्वे वसु॑ सुषण॒नानि॑ सन्तु।
यू॒यं पा॑त स्व॒स्तिभि॑स्सदा॑ नः ॥४॥

अ॒ग्रे म॒हा॑ अ॒सि ब्रा॒ह्मण॑ भा॒रत॑। असा॒वसौ॑। दे॒वेद्धो॑
मन्वि॑द्धः। ऋषि॑ष्टुतो॒ विप्रा॑नुम॒दितः॑। क॒वि॒श॒स्तो ब्र॒ह्म॑सं॒शितो॑

घृताहवनः। प्रणीर्यज्ञानाम्। रथीरध्वराणाम्। अतूर्तो होता।
तूर्णिरहव्यवाट्। आस्पात्रञ्जुहूर्देवानाम्॥५॥

चमसो देवपानः। अरा५ इवाग्ने नेमिर्देवा५स्त्वं परिभूरसि।
आ वह देवान् यजमानाय। अग्निमग्ने आवह। सोममावह।
अग्निमावह। प्रजापतिमावह। अग्नीषोमावावह। इन्द्राग्नी
आवह। इन्द्रमावह। महेन्द्रमावह। देवा५ आज्यपा५
आवह। अग्नि५ होत्रायावह। स्वं महिमानमा वह। आ चाग्ने
देवान् वह। सुयजा च यज जातवेदः॥६॥

अग्निर् होता वेत्वग्निः। होत्रवैत्तु प्रावित्रम्। स्मो वयम्।
साधु ते यजमान देवता। घृतवतीमध्वर्यो स्रुचमास्यस्वा।
देवायुर्वैश्ववाराम्। ईडामहै देवा५ ईडेन्यान्। नमस्यामं
नमस्यान्। यजाम यज्ञियान्॥७॥

समिधो अग्ने आज्यस्य वियन्तु। तनूनपादग्ने आज्यस्य
वेतु। इडो अग्ने आज्यस्य वियन्तु। बरहिरग्ने आज्यस्य
वेतु। स्वाहाऽग्निम्। स्वाहा सोमम्। स्वाहाऽग्निम्। स्वाहा
प्रजापतिम्। स्वाहाऽग्नीषोमौ। स्वाहेन्द्राग्नी। स्वाहेन्द्रम्।
स्वाहा महेन्द्रम्। स्वाहा देवा५ आज्यपान्। स्वाहाऽग्नि५
होत्राञ्जुषाणाः। अग्ने आज्यस्य वियन्तु॥८॥

अग्निर्वृत्राणि जङ्घनत्। द्रविणस्युर्विपन्यया। समिद्धश्शुक्र
आहुतः। जुषाणो अग्निराज्यस्य वेतु। त्व५ सोमासि

सत्पतिः। त्वं राजो॒त वृ॒त्रहा। त्वं भ॒द्रो अ॒सि क्रतुः॑।
 जुषा॒णस्सोम॒ आज्य॑स्य ह॒विषो॑ वेतु। अ॒ग्निः प्र॒त्नेन॒ जन्म॑ना।
 शु॒म्भान॑स्तनुव॒ः स्वाम्। क॒विर्वि॒प्रेण॑ वावृधे। जुषा॒णो
 अ॒ग्निराज्य॑स्य वेतु। सोमं॑ गी॒र्भिर्द्वा व॒यम्। व॒र्धया॑मो
 वचो॒विदः॑। सु॒मृडी॒को न॒ आवि॑श। जुषा॒णस्सोम॒ आज्य॑स्य
 ह॒विषो॑ वेतु॥९॥

अ॒ग्निर्मूर्धा॑ दि॒वः क॒कुत्। पतिः॑ पृथि॒व्या अ॒यम्। अ॒पाः
 रेता॑ः॒सि जि॒न्वति॑। भुवो॑ य॒ज्ञस्य॒ रज॑सश्च ने॒ता। यत्रा॑
 नि॒युद्धि॑स्सच॒से शि॒वाभिः॑। दि॒वि मूर्धान॑न्दधिषे सुव॒रुषाम्।
 जि॒ह्वाग्ने॑ चकृषे ह॒व्यवा॑हम्। प्रजा॑पते न त्वदे॒तान्य॒न्यः।
 वि॒श्वा जा॒तानि॒ परि॒ ता ब॑भूव। यत्का॑मास्ते जहु॒मस्तन्नो॑
 अस्तु॥१०॥

व॒यः स्या॑म॒ पत॑यो रयी॒णाम्। स वे॑द पु॒त्रः पि॒तर॒ः
 स मा॒तरम्। स सू॒नुर्भुव॑त्स भुव॒त्पुन॑र्मघः। स
 द्यामौ॒र्णोद॑न्तरि॒ख्वः स सुव॑ः। स वि॒श्वा भुवो॑ अभव॒त्स
 आभ॑वत्। अ॒ग्नीषो॒मा सवे॑दसा। सहू॑ती वनत॒ङ्गिरः॑।
 सन्दे॑व॒त्रा ब॑भूवथुः। यु॒वमे॒तानि॑ दि॒वि रो॑च॒नानि॑। अ॒ग्निश्च॑
 सोम॒ सक्र॑तू अध॒त्तम्॥११॥

यु॒वः सिन्धू॑ः र॒भिः श॑स्तेरव॒द्यात्। अ॒ग्नीषो॒मावमु॑ञ्चतङ्ग॒भीतान्॑।
 इन्द्रा॑ग्नी रोच॒ना दि॒वः। परि॒ वाजे॑षु भूषथः। तद्वा॑ञ्चेति

प्रवीर्यम्। शजथद्वृत्रमुत संनोति वाजम्। इन्द्रा यो अग्नी
सहुरी सपर्यात्। इरज्यन्ता वसव्यस्य भूरैः। सहस्तमा
सहसा वाजयन्ता। एन्द्रं सानसि५ रयिम्॥१२॥

सजित्वान५ सदासहम्। वर्षिष्ठमृतये भर। प्रसंसाहिषे
पुरुहूत शत्रून्। ज्येष्ठस्ते शुष्म इह रातिरस्तु। इन्द्रा भर
दखिणेना वसूनि। पतिस्सिन्धूनामसि रेवतीनाम्। महा५
इन्द्रो य ओजसा। पर्जन्यो वृष्टिमा५ इव। स्तोमैर्वथ्सस्य
वावृधे। महा५ इन्द्रो नृवदाचर्षणिप्राः॥१३॥

उत द्विबर्हा अमिनस्सहोभिः। अस्मद्वियंग्वावृधे वीर्याय।
उरुः पृथुस्सुकृतः कर्तृभिर्भूत्। पिप्रीहि देवा५ उशतो
यविष्ठ। विद्वा५ ऋतू५र्ऋतुपते यजेह। ये दैव्या
ऋत्विजस्तेभिरग्ने। त्व५ होतृणामस्यायजिष्ठः। अग्निः
स्विष्टकृतम्। अयाङ्गिरग्नेः प्रिया धामानि। अयादत्सोमस्य
प्रिया धामानि॥१४॥

अयाङ्ग्रेः प्रिया धामानि। अयाद्वृजापतेः प्रिया धामानि।
अयाङ्ग्रीषोमयोः प्रिया धामानि। अयाङ्दिन्द्राग्नियोः प्रिया
धामानि। अयाङ्दिन्द्रस्य प्रिया धामानि। अयाण्महेन्द्रस्य
प्रिया धामानि। अयाङ्देवानामाज्यपानां प्रिया धामानि।
यख्वदग्नेर्होतुः प्रिया धामानि। यख्वथ्स्वं महिमानम्।
आयजतामेज्या इषः। कृणोतु सो अध्वरा जातवेदाः।
जुषता५ हविः। अग्ने यदद्य विशो अध्वरस्य होतः। पार्वक

शोचे वेष्ट्वं हि यज्वा॥ ऋता यंजासि महिना वियद्भूः।
हव्या वहं यविष्ठ या तै अद्य॥१५॥

उपंहूतं रथन्तरं सह पृथिव्या। उपं मा रथन्तरं सह
पृथिव्या ह्वयताम्। उपंहूतवामदेव्यं सहान्तरिख्येण। उपं मा
वामदेव्यं सहान्तरिख्येण ह्वयताम्। उपंहूतं बृहत्सह दिवा।
उपं मा बृहत्सह दिवा ह्वयताम्। उपंहूतास्सप्त होत्राः। उपं
मा सप्त होत्रा ह्वयन्ताम्। उपंहूता धेनुस्सहर्षभा। उपं मा
धेनुस्सहर्षभा ह्वयताम्॥१६॥

उपंहूतो भुखस्सखा। उपं मा भुखस्सखा ह्वयताम्।
उपंहूतां(4)हो। इडोपंहूता। उपंहूतेडा। उपो अस्मां
इडा ह्वयताम्। इडोपंहूता। उपंहूतेडा। मानवी घृतपंदी
मैत्रावरुणी। ब्रह्म देवकृतमुपंहूतम्॥१७॥

दैव्या अध्वर्यव उपंहूताः। उपंहूता मनुष्याः। य
इमर्य्यंजमवान्। ये यज्ञपतिर्व्वर्धनं। उपंहूते द्यावापृथिवी।
पूर्व्वजे ऋतावरी। देवी देवपुत्रे। उपंहूतोऽयर्य्यंजमानः।
उत्तरस्यान्देवयज्यायामुपंहूतः। भूयंसि हविष्करण उपंहूतः।
दिव्ये धामन्नुपंहूतः। इदं मे देवा हविर्जुषन्तामिति
तस्मिन्नुपंहूतः। विश्वमस्य प्रियमुपंहूतम्। विश्वस्य
प्रियस्योपंहूतस्योपंहूतः॥१८॥

देवं बरहिः। वसुवने वसुधेयस्य वेतु। देवो नराशंसः।

वसुवने वसुधेयस्य वेतु। देवो अग्निस्स्विष्टकृत्। सुद्रविणा
मन्द्रः कविः। सत्यमन्मायजी होता। होतुर्होतुरायजीयान्।
अग्ने यान् देवानयाद। या९ अपिप्रेः। ये ते होत्रे अमथ्सत।
ता९ संसनुषी९ होत्रान्देवङ्गमाम्। दिवि देवेषु यज्ञमेरयेमम्।
स्विष्टकृच्चाग्ने होताऽभूः। वसुवने वसुधेयस्य नमोवाके
वीहि॥१९॥

इदन्द्यावापृथिवी भद्रमभूत्। आर्धं सूक्तवाकम्। उत
नमोवाकम्। ऋध्यास्मं सूक्तोच्यमग्ने। त्व९ सूक्तवागंसि।
उपश्रितो दिवः पृथिव्योः। ओमन्वती तेऽस्मिन् यज्ञे यजमान
द्यावापृथिवी स्ताम्। शङ्गये जीरदानू। अत्रसू अप्रवेदे।
उरुगव्यूती अभयङ्कृतौ॥२०॥

वृष्टिद्यावा रीत्यापा। शम्भुवौ मयोभुवौ। ऊर्जस्वती च
पयस्वती च। सूपचरणा च स्वधिचरणा च। तयोराविदि।
अग्निरिद९ हविरजुषत। अवीवृधत् महो ज्यायोऽकृत।
सोमं इद९ हविरजुषत। अवीवृधत् महो ज्यायोऽकृत।
अग्निरिद९ हविरजुषत॥२१॥

अवीवृधत् महो ज्यायोऽकृत। प्रजापतिरिद९ हविरजुषत।
अवीवृधत् महो ज्यायोऽकृत। अग्नीषोमाविद९
हविरजुषेताम्। अवीवृधेतां महो ज्यायोऽक्राताम्। इन्द्राग्नी
इद९ हविरजुषेताम्। अवीवृधेतां महो ज्यायोऽक्राताम्।

इन्द्रं इदं हविरंजुषत। अवीवृधत महो ज्यायोऽकृत।
महेन्द्र इदं हविरंजुषत॥२२॥

अवीवृधत महो ज्यायोऽकृत। देवा आज्यपा आज्यमजुषन्त।
अवीवृधन्त महो ज्यायोऽकृत। अग्निर्होत्रेणेदं हविरंजुषत।
अवीवृधत महो ज्यायोऽकृत। अस्यामृधद्धोत्रायान्देवङ्गमायाम्।
आशास्तेऽयय्यंजमानोऽसौ। आयुरा शास्ते। सुप्रजास्त्वमा
शास्ते। सजातवनस्यामा शास्ते॥२३॥

उत्तरान्देवयज्यामा शास्ते। भूयो हविष्करणमा शास्ते।
दिव्यन्धामा शास्ते। विश्वं प्रियमा शास्ते। यदनेन
हविषाऽऽशास्ते। तदश्यात्तदध्यात्। तदस्मै देवा रासन्ताम्।
तदग्निर्देवो देवेभ्यो वनते। वयमग्नेर्मानुषाः। इष्टञ्च वीतञ्च। उभे
च नो द्यावापृथिवी अहंसस्पाताम्। इह गतिर्वामस्येदञ्च।
नमो देवेभ्यः॥२४॥

तच्छ्रय्योरा वृणीमहे। गातुय्यंजाय। गातुय्यंजपतये। दैवीं
स्वस्तिरस्तु नः। स्वस्तिर्मानुषेभ्यः। ऊर्ध्वञ्जिगातु भेषजम्।
शन्नो अस्तु द्विपदे। शञ्चतुष्पदे॥२५॥

आप्यायस्व सन्तो। इह त्वष्टारमग्नियन्तन्नस्तुरीपम्। देवानां
पत्नीरुशतीरवन्तु नः। प्रावन्तु नस्तुजये वाजसातये। याः
पार्थिवासो या अपामपि व्रते। ता नो देवीस्सुहवाश्शर्म
यच्छत। उत गा वियन्तु देवपत्नीः। इन्द्राण्यग्राय्यश्विनी
राट्। आ रोदसी वरुणानी शृणोतु। वियन्तु देवीर्य

ऋतुर्जनीनाम्॥२६॥

अ॒ग्निर्होता॑ गृ॒हप॑ति॒स्स राजा॑। वि॒श्वा वेद॑ जनि॒मा
जा॒तवे॑दाः। दे॒वाना॑मु॒त यो म॑र्त्यानाम्। यजि॑ष्ठ॒स्स प्र
य॑जतामृ॒तावा॑। व॒यमु॑ त्वा गृ॒हप॑ते जना॑नाम्। अ॒ग्ने अ॑कर्म
स॒मिधा॑ बृ॒हन्ता॑म्। अ॒स्थूरि॑ णो गार्ह॑पत्यानि सन्तु। ति॒ग्मेन॑
न॒स्तेज॑सा स॒शिशि॑धि॥२७॥

उप॑हूत॒ रथ॑न्त॒र स॒ह पृ॑थि॒व्या। उप॑ मा रथ॑न्त॒र स॒ह
पृ॑थि॒व्या ह॑यताम्। उप॑हूत॒वाम॑दे॒व्य स॒हान्तरि॑ख्येण। उप॑ मा
वाम॑दे॒व्य स॒हान्तरि॑ख्येण ह॑यताम्। उप॑हूतं बृ॒हत्स॒ह दि॒वा।
उप॑ मा बृ॒हत्स॒ह दि॒वा ह॑यताम्। उप॑हूता॒स्सप्त॑ हो॒त्राः। उप॑
मा स॒प्त हो॒त्रा ह॑यन्ताम्। उप॑हूता धे॒नुस्स॒हर्ष॑भा। उप॑ मा
धे॒नुस्स॒हर्ष॑भा ह॑यताम्॥२८॥

उप॑हूतो भ॒र्खस्स॒खा। उप॑ मा भ॒र्खस्स॒खा ह॑यताम्।
उप॑हूताँ(४)हो। इडोप॑हूता। उप॑हूतेडौ। उपो॑ अ॒स्मा स॒
इडौ॑ ह॑यताम्। इडोप॑हूता। उप॑हूतेडौ। मा॒न॒वी घृ॑तप॑दी
मै॒त्रावरु॑णी। ब्रह्म॑ दे॒वकृ॑त॒मुप॑हूतम्॥२९॥

दै॒व्या अ॒ध्वर्य॑व॒ उप॑हूताः। उप॑हूता मनु॒ष्याः। य
इ॒मय्यँ॑जमवान्। ये य॒ज्ञप॑त्नी॒वैर्धान्। उप॑हूते द्यावा॑पृथि॒वी।
पूर्व॑जे ऋ॒ताव॑री। दे॒वी दे॒वपु॑त्रे। उप॑हूतेय्यँ॑ज॒माना॑।
इन्द्रा॑णीवा॒विध॒वा। अ॒दिति॑रिव सुपु॒त्रा। उत्त॑रस्या॒न्देव॑य॒ज्याया॑मुप॑हूत

भूयंसि हविष्करणं उपहूता। दिव्ये धामन्नुपहूता। इदं मे देवा
हविर्जुषन्तामिति तस्मिन्नुपहूता। विश्वमस्याः प्रियमुपहूतम्।
विश्वस्य प्रियस्योपहूतस्योपहूता॥३०॥

अञ्जन्ति त्वामध्वरे देवयन्तः। वनस्पते मधुना दैव्येन।
यदूर्ध्वस्तिष्ठाद्विणेह धत्तात्। यद्वा क्षयो मातुरस्या उपस्थे।
उच्छ्रयस्व वनस्पते। वर्ष्मन्मृथिव्या अधि। सुमिती मीयमानः।
वर्चोधा यज्ञवाहसे। समिद्धस्य श्रयमाणः पुरस्तात्। ब्रह्म
वन्वानो अजरः सुवीरम्॥१॥

आरे अस्मदमतिं बाधमानः। उच्छ्रयस्व महते सौभगाय।
ऊर्ध्व ऊषुणं ऊतये। तिष्ठा देवो न संविता। ऊर्ध्वो
वाजस्य सनिता यदञ्जिभिः। वाघद्विर्विह्वयामहे। ऊर्ध्वो
नः पाह्यहंसो नि केतुना। विश्वः समन्त्रिणन्दह। कृधी
न ऊर्ध्वाश्च रथाय जीवसे। विदा देवेषु नो दुवः॥२॥

जातो जायते सुदिनत्वे अहाम्। समर्य आ विदथे वर्धमानः।
पुनन्ति धीरा अपसो मनीषा। देव्या विप्र उदियर्ति वाचम्।
युवा सुवासाः परिवीत आगात्। स उ श्रेयान्भवति
जायमानः। तन्धीरांसः कवय उन्नयन्ति। स्वाधियो मनसा
देवयन्तः। पृथुपाजा अमर्त्यः। घृतनिर्णिख्स्वाहुतः।
अग्निर्यज्ञस्य हव्यवाद्। तः सुबाधो यतस्सुचः। इत्था धिया
यज्ञवन्तः। आचक्रुरग्निमूतये। त्वव्रुण उत मित्रो अग्ने।

त्वावँर्धन्ति म॒तिभिर्वसि॑ष्ठाः। त्वे वसु॑ सुष॒ण॒नानि॑ सन्तु। यू॒यं
पा॑त स्व॒स्तिभिस्सदा॑ नः॥३॥

होता॑ य॒ख्वद॒ग्निः॑ स॒मिधा॑ सुष॒मिधा॑ समि॒द्धं॑ नाभा॑
पृ॒थि॒व्यास्सं॑ङ्ग॒थे वा॑मस्य॑। वर्ष्म॑न्दि॒व इ॒डस्प॑दे वे॒त्वाज्य॑स्य
होत॑र्यज॑। होता॑ य॒ख्वत्त॑नूनपा॒तमदि॑तेर्ग॒र्भं॑ भुव॑नस्य
गो॒पाम्। म॒ध्वाद्य॑ दे॒वो दे॒वेभ्यो॑ दे॒वया॑ना॒न्यथो॑ अ॒नक्तु॑
वे॒त्वाज्य॑स्य होत॑र्यज॑। होता॑ य॒ख्वन्न॑रा॒शः॑ स॑ नृ॒शस्त्रं॑
नृ॑ः प्र॒णेत्र॑म्। गोभिर्व॒पावा॒न्थस्या॑द्वी॒रैश्शक्ती॑वा॒न्नथैः॑
प्रथ॑म॒या वा॒ हि॒रण्यैश्च॒न्द्नी वे॒त्वाज्य॑स्य होत॑र्यज॑। होता॑
य॒ख्वद॒ग्निमि॒ड ई॒डितो॑ दे॒वो दे॒वाः॑ आ॒वक्ष॑द्दूतो ह॒व्य॒वाड॑मूरः।
उपे॑म॒य्यँज॑मुपे॒मां दे॒वो दे॒वहू॑तिमवतु वे॒त्वाज्य॑स्य होत॑र्यज॑।
होता॑ य॒ख्वद्व॑र्हिस्सु॒ष्टरी॒मोर्ण॑म्रदा अ॒स्मिन् य॒ज्ञे वि च॑
प्र च॑ प्रथ॒ताः॑ स्वा॒स॒स्थं दे॒वेभ्योः॑। ए॒मेन॑दद्य वस॑वो
रु॒द्रा आ॑दि॒त्यास्स॑दन्तु प्रि॒यमिन्द्र॑स्यास्तु वे॒त्याज्य॑स्य
होत॑र्यज॑॥४॥

होता॑ य॒ख्वद्व॑र् ऋ॒ष्याः क॑व॒प्यो को॑षधा॒वनी॒रुदा॑ता॒भीर्जि॑ह॒ता॒घ्वि॑प॒ख्योभि॑
श्रय॑न्ताम्। सु॒प्रा॒य॒णा अ॒स्मिन् य॒ज्ञे वि॑श्रय॑न्तामृ॒तावृ॑धौ
वि॒यन्त्वा॒ज्य॑स्य होत॑र्यज॑। होता॑ य॒ख्वदु॑षा॒सान॑क्ता
बृ॒हती॑ सु॒पेश॑सा॒ नृ॑ः पति॑भ्यो॒ योनि॑ङ्कृ॒ण्वाने॑।
स॒ः॒स्मय॑माने॒ इन्द्रे॑ण दे॒वैरे॑दं ब॒र्हिस्सी॑दता॒र्घी॒तामा॑ज्य॒स्य

होत॒र्यजं॑। होता॑ य॒ख्वद्वैव्या॑ होता॑रा म॒न्द्रा पोता॑रा
 क॒वी प्रचै॑तसा। स्वि॒ष्टम॒द्यान्यः॑ कंरदि॒षा स्व॑भिगूर्तम॒न्य
 ऊ॒र्जा सत॑वसेम॒य्यँजं॑ दि॒वि दे॒वेषु॑ ध॒त्तावी॑तामाज्य॒स्य
 होत॒र्यजं॑। होता॑ य॒ख्वत्ति॒स्रो दे॒वीर॒पसा॑म॒पस्त॑मा
 अ॒च्छि॒द्रम॒द्येदम॑स्त॒न्वता॑म्। दे॒वेभ्यो॑ दे॒वीर्दे॒वमपो॑
 वि॒यन्त्वाज्य॑स्य होता॒र्यजं॑। होता॑ य॒ख्वत्त्व॒ष्टार॑म॒चिष्टु॑मपा॒कः
 रेतो॒धां वि॒श्रव॑स॒य्यँशो॑धाम्। पु॒रुरूप॑म॒काम॑कर्शनः
 सु॒पोषः॑ पोषै॒स्स्यात्सु॑वीरो॒ वीरै॑र्व॒त्वाज्य॑स्य होता॒र्यजं॑। होता॑
 य॒ख्वद्वन॑स्पति॒मुपा॑व॒स्रख॑द्वि॒यो जो॒ष्टारः॑ श॒शम॑न्नरः।
 स्वदा॒त्स्वधि॑तिर् ऋतु॒थाद्य॑ दे॒वो दे॒वेभ्यो॑ ह॒व्यावा॒ङ्मेत्वाज्य॑स्य
 होता॒र्यजं॑। होता॑ य॒ख्वद॒ग्निः॑ स्वाहाऽऽज्य॑स्य स्वाहा
 मे॒दस॑स्स्वाहा॒ स्तो॒काना॑ः स्वाहा॒ स्वाहा॑कृ॒तीना॑ः स्वाहा॒
 ह॒व्यसू॑क्तीनाम्। स्वाहा॒ दे॒वाः आ॑ज्य॒पान्थ॑स्वाहाऽग्निः
 हो॒त्राङ्गु॑षा॒णा अ॒ग्न आ॑ज्य॒स्य वि॒यन्तु॑ होता॒र्यजं॑॥५॥

समि॒द्धो अ॒द्य मनु॑षो दुरो॒णे। दे॒वो दे॒वान् य॑जसि जा॒तवे॑दः।
 आ च॒ वह॑ मि॒त्रम॒हश्चि॑कित्वान्। त्वन्द्भू॒तः क॒विरा॑सि प्रचै॑ताः।
 तनून॑पात्प॒थ ऋ॒तस्य॑ या॒नान्। म॒ध्वा सम॑ञ्जन्थ॒स्वद॑या सु॒जिह्वा॑।
 मन्मा॑नि धी॒भिरु॑त य॒ज्ञमृ॑न्धन्। दे॒वत्रा॑ च॒ कृणु॑ह्यध्व॒रन्नः॑।
 नरा॑शंस॒स्य म॒हिमा॑न॒मेषा॑म्। उप॑ स्तोषाम॒ यज्ञ॑तस्य
 य॒ज्ञैः॥६॥

ते सु॒क्रत॑व॒श्शुच॑यो धि॒यन्धाः॑। स्वद॑न्तु दे॒वा उ॒भया॑नि ह॒व्या।

आ॒जु॒ह्वान॒ ई॒ड्यो॒ वन्द्य॑श्च। आ॒या॑ह्य॒ग्रे वसु॑भिस्स॒जोषाः॑। त्वं
दे॒वाना॑मसि॒ यहु॑ होता॑। स ए॒नान् य॑र॒खीषि॑तो॒ यजी॑यान्।
प्रा॒चीनं॑ ब॒र्हिः प्र॒दिशा॑ पृथि॒व्याः। वस्तो॑र॒स्या वृ॑ज्यते
अ॒ग्रे अ॒ह्ना॑म्। व्यु॑ प्रथते॒ वित॑र॒ध्वरी॑यः। दे॒वेभ्यो॒ अदि॑तये
स्यो॒नम्॥ ७ ॥

व्यच॑स्वतीरुर्वि॒या वि॒श्रय॑न्ताम्। पति॑भ्यो न जन॑य॒श्शुम्भ॑मानाः।
देवी॑र्द्वा॒रो बृ॒हती॑र्वि॒श्वमि॒न्वाः। दे॒वेभ्यो॑ भवथ॒ सुप्रा॑य॒णाः।
आसु॑ष्वय॑न्ती॒ यज॑ते॒ उपा॑के। उ॒षासा॑न॒क्ता सद॑त॒न्नि
यो॒नौ। दि॒व्ये योष॑णे॒ बृ॒हती॑ सु॒रुक्मे। अधि॑ श्रिय॑ः
शु॒क्रपि॑श॒न्दधा॑ने। दै॒व्या होता॑रा प्रथ॒मा सु॒वाचा॑। मि॒मा॒ना
य॒ज्ञं मनु॑षो॒ यज॑ध्यै॥ ८ ॥

प्र॒चोद॑य॒न्ता वि॒दथे॑षु॒ कारू॑। प्रा॒चीन॒ज्योतिः॑ प्र॒दिशा॑ दि॒शन्ता॑।
आ नो॑ य॒ज्ञं भा॑र॒ती तू॒यमे॑तु। इ॒डां मनु॑ष्वदि॒ह चे॒तय॑न्ती। ति॒स्रो
दे॒वीर्ब॒र्हिरे॑द॒स्यो॒नम्। सर॑स्वती॒ स्वप॑स॒स्सद॑न्तु। य इ॒मे
द्यावा॑पृथि॒वी जनि॑त्री। रू॒पैरपि॑ः श॒द्भुव॑नानि॒ विश्वा॑। तम॒द्य
हो॑तरिषि॒तो यजी॑यान्। दे॒वन्त्व॑ष्टा॒रमि॒ह य॑र॒खि वि॒द्वान्॥ ९ ॥

उ॒पाव॑सृज॒त्मन्या॑ सम॒ञ्जन्। दे॒वानां॑ पाथ॑ ऋ॒तुथा॑ ह॒वीर॑षि॒।
वन॑स्पति॑श्शमि॒ता दे॒वो अ॒ग्निः। स्वद॑न्तु॒ हव्यं॑ मधु॑ना॒ घृते॑न॒।
स॒द्यो जा॒तो व्य॑मिमीत॒ यज्ञ॑म्। अ॒ग्निर्दे॒वाना॑मभवत्पु॒रोगाः॑।
अ॒स्य होतुः॑ प्र॒दिश्य॑तस्य॒ वा॒चि। स्वाहा॑कृत॑ ह॒विर॑दन्तु
दे॒वाः॥ १० ॥

अ॒ग्निर्होता॑ नो अध्व॒रे। वा॒जी सन्परि॑णीयते। दे॒वो दे॒वेषु॑
य॒ज्ञियः॑। परि॑त्रिवि॒ष्टध्व॑रम्। यात्य॒ग्री र॒थीरि॑व। आ दे॒वेषु॑
प्रयो॒ दध॑त्। परि॑ वाज॑पतिः क॒विः। अ॒ग्निर्ह॒व्यान्य॑क्रमीत्।
दध॒द्रत्नानि॑ दा॒शुषे॑॥११॥

अजै॑द॒ग्निः। अस॑न॒द्वाज॑न्नि। दे॒वो दे॒वेभ्यो॑ ह॒व्यावा॑ट्।
प्रा॒ञ्जोभि॑र्हिन्वा॒नः। धेना॑भिः॒ कल्प॑मानः। य॒ज्ञस्यायुः॑
प्रति॑रन्। उप॒ प्रेष्य॑ होतः। ह॒व्या दे॒वेभ्यः॑॥१२॥

दैव्या॑श्शमि॒तार उ॒त म॑नुष्या॒ आर॑भध्वम्। उप॑नयत् मे॒ध्या
दुरः॑। आ॒शासा॑ना मे॒धप॑तिभ्यां मे॒धम्। प्रा॒स्मा अ॒ग्निं भ॑रत।
स्तृ॒णीत ब॑र्हिः। अन्वे॑न मा॒ता म॑न्यताम्। अनु॑ पि॒ता। अनु॑
भ्रा॒ता सग॑र्भ्यः। अनु॑ सखा॒ सयू॑थ्यः। उ॒दीची॑ना॒स्य
प॒दो नि॑धत्तात्॥१३॥

सूर्य॑श्चख॒र्बुर्गम॑यतात्। वा॒तं प्रा॑णम॒न्वव॑सृजतात्। दि॒शश्श्रो॑त्रम्।
अ॒न्तरि॑ख॒मसु॑म्। पृ॒थि॒वीश् शरी॑रम्। ए॒कधा॑ऽस्य
त्वच॑माच्छ्र॒तात्। पु॒रा ना॒भ्या अपि॑शसो व॒पामु॑त्खि॒दता॑त्।
अ॒न्तरे॑वोष्माणं॒घ्नार॑यतात्। श्ये॒नम॑स्य॒ वर॑खः॒ कृणु॑तात्।
प्र॒शसा॑ बा॒हू॥१४॥

श॒ला दो॑षणी॑। क॒श्यपे॑वा॒सा। अ॒च्छि॒द्रे श्रो॑णी॑।
क॒वषो॑रू स्ने॒कपर्णा॑ष्ठीवन्ता॑। षड्वि॑ंशति॒रस्य॑ व॒ङ्कयः॑।
ता अ॑नु॒ष्ठोच्चा॑वयतात्। गा॒त्रंङ्गा॒त्रम॒स्यानू॑नङ्क॒णुता॑त्।

ऊ॒व॒ध्य॒गो॒हं॑ पा॒र्थि॒व॒ङ्घ्र॒न॒तात्। अ॒स्ना र॒ख्य॒स्स॒ः सृ॒ज॒तात्।
व॒नि॒ष्ठु॒म॒स्य॒ मा रा॑विष्ट॥१५॥

उ॒रू॒कं म॒न्य॒मा॒नाः। ने॒द्व॒स्तो॒के त॒न॒ये। र॒वि॒ता॒र॒व॒च्छ॒मि॒ता॒रः।
अ॒ग्नि॒गो श॒मी॒ध्वम्। सु॒श॒मि श॒मी॒ध्वम्। श॒मी॒ध्व॒म॒ग्नि॒गो।
अ॒ग्नि॒गु॒श्वापा॑पश्च। उ॒भौ दे॒वा॒ना॒ः श॒मि॒ता॒रौ। ता॒वि॒मं प॒शु॒ः
श्र॑पयतां प्रवि॒द्वा॒ः सौ। यथा॑यथाऽस्य॒ श्र॑प॒ण॒न्त॒था॑तथा॥१६॥

जु॒ष॒स्व स॒प्र॒थ॒स्त॒मम्। व॒चो दे॒व॒प्स॒र॒स्त॒मम्। ह॒व्या जु॒ह्वान॑
आ॒स॒नि। इ॒म॒न्नो य॒ज्ञ॒म॒मृ॒तेषु॑ धेहि। इ॒मा ह॒व्या जा॑तवेदो
जु॒ष॒स्व। स्तो॒का॒ना॒म॒ग्ने मे॒द॒सो घृ॒त॒स्य॑। हो॒तः प्रा॑शान
प्र॒थ॒मो नि॒ष॒द्य। घृ॒त॒व॒न्तः पा॒वक॑ ते। स्तो॒काश्चो॑त॒न्ति
मे॒द॒सः। स्व॒ध॒र्म॒न्दे॒ववी॑तये॥१७॥

श्रे॒ष्ठ॒न्नो धे॒हि वा॒र्य॑म्। तु॒भ्य॒ः स्तो॒का घृ॑तश्चु॒तः। अ॒ग्ने
वि॒प्रा॒य स॒न्त्य। ऋ॒षि॒श्श्रे॒ष्ठ॒स्स॒मि॒ध्य॒से। य॒ज्ञ॒स्य॑ प्रा॒वि॒ता भ॑व।
तु॒भ्य॒ः श्रो॑त॒न्त्य॒ग्नि॒गो श॒ची॒वः। स्तो॒का॒सो अ॒ग्ने मे॒द॒सो
घृ॒त॒स्य॑। क॒वि॒श॒स्तो बृ॑ह॒ता भा॒नु॒नागाः। ह॒व्या जु॒ष॒स्व मे॒धिर॑।
ओ॒जि॒ष्ठ॒न्ते म॒ध्य॒तो मे॒द उ॒द्ध॑तम्। प्र ते॑ व॒य॒न्द॒दाम॑हे। श्रो॑त॒न्ति
ते व॒सो स्तो॒का अ॒धि॒त्व॒चि। प्र॒ति ता॒न्दे॒व॒शो॒वि॒हि॥१८॥

आ॒वृ॒त्र॒ह॒णा वृ॒त्र॒ह॒भि॒श्शु॒ष्मैः। इ॒न्द्र या॒त॒न्न॒मो॒भिर॑ग्ने अ॒र्वाक्।
यु॒व॒ रा॒धो॒भि॒र॒क॒वे॒भिरि॒न्द्र। अ॒ग्ने अ॒स्मे भ॑वतमु॒त्त॒मेभिः॑।
हो॒ता य॒ख्य॒दि॒न्द्रा॒ग्नी। छा॒ग॒स्य॒ व॒पाया॑ मे॒द॒सः। जु॒षे॒ता॒ः

ह॒विः। हो॒त॒र्य॒जं। वि॒ह्य॒ख्य॒न्मन॑सा॒ वस्य॑ इ॒च्छन्। इन्द्रा॑ग्नी
ज्ञा॒स उ॒त वा॑ स॒जा॒तान्॥१९॥

नान्या यु॒वत्प्र॑म॒तिर॑स्ति॒ मह्य॑म्। स वा॒न्धिय॑व्वाँज॒यन्ती॑म॒त॒ख्यम्।
होता॑ य॒ख्यदिन्द्रा॑ग्नी। पु॒रो॒डाश॑स्य जुषेता॑ ५ ह॒विः। हो॒त॒र्य॒जं।
त्वा॒मी॒डते॑ अ॒जि॒रन्द॑त्याय। ह॒विष्म॑न्त॒स्सद॑मिन्मा॒नुषा॑सः।
यस्य॑ दे॒वैरा॑स॒दो ब॒र्हि॒र॒ग्रे। अह॑न्यस्मै सु॒दिना॑ भवन्तु। होता॑
य॒ख्यद॑ग्निम्। पु॒रो॒डाश॑स्य जुषता॑ ५ ह॒विः। हो॒त॒र्य॒जं॥२०॥

गी॒र्भिर्वि॑प्रः॒ प्रम॑तिमि॒च्छमा॑नः। ई॒दृ॒ष्टे र॒यि॒र्य्यँ॑शसं॒ पूर्व॒भाज॑म्।
इन्द्रा॑ग्नी वृ॒त्रह॑णा सु॒वज्रा॑। प्र णो॑ न॒व्यैभि॑स्तिर॒तन्दे॑ष्णैः।
मा॒च्छेद्म॑ र॒श्मी॑रिति॒ नाध॑मानाः। पि॒तृणा॑ ५ श॒क्ती॑रनु॒यच्छ॑मानाः।
इन्द्रा॑ग्निभ्या॒ङ्कवृ॑ष॒णो म॑दन्ति। ता॒ह्यद्री॑ धि॒षणा॑या उ॒पस्थे॑।
अ॒ग्नि॑ ५ सु॒दी॒ति॑ ५ सु॒दृश॑ङ्गु॒णन्तः॑। न॒म॒स्याम॒स्त्वेडा॑ञ्जा॒तवे॑दः।
त्वा॒न्दूत॑म॒रति॑ ५ ह॒व्य॒वाह॑म्। दे॒वा अ॑कृ॒ण्वन्मृ॑त॒स्य
नाभि॑म्॥२१॥

त्व॑ ५ ह्य॒ग्रे प्र॑थ॒मो म॒नोता॑। अ॒स्या धि॒यो अ॒भ॒वो द॑स्म॒होता॑।
त्व॑ ५ सी॒वृष॑न्न॒कृ॒णोर्दु॑ष्टरी॒तु। स॒हो वि॑श्व॒स्मै स॒ह॒से स॒ह॒ध्ये।
अ॒था होता॑ न्य॒सीदो॑ य॒जी॒यान्। इ॒ड॒स्प॒द इ॒षय॑न्नी॒ड॒स्सन्।
त॒न्त्वा न॑रः॒ प्र॑थ॒मन्दे॑व॒यन्तः॑। म॒हो रा॒ये चि॑त॒यन्तो॑
अ॒नु॒ग॒म॒न्। वृ॒ते॒व य॒न्तं ब॒हुभि॑र्व॒स॒व्यैः। त्वे र॒यि॒जा॑गृ॒वा ५ सो॑
अ॒नु॒ग॒म॒न्॥२२॥

रु॒श॒न्तम॒ग्नि॒न्द॒र॒श॒त॒म्बृ॒हन्त॑म्। व॒पा॒व॒न्त॒र्वि॑श्व॒हा दी॑दि॒वा ५ स॑म्।

पदन्देवस्य नमसा वियन्तः। श्रवस्यवश्श्रव आपन्नमृक्तम्।
नामानि चिदधिरे यज्ञियानि। भद्रायान्ते रणयन्त सन्दृष्टौ।
त्वाव्वर्धन्ति ख्यितयः पृथिव्याम्। त्वं राय उभयासो
जनानाम्। त्वन्नाता तरणे चेत्योभूः। पिता माता
सदमिन्मानुषाणाम्॥२३॥

सपर्येण्यस्स प्रियो विख्वग्निः। होता मन्द्रो निषसादा
यजीयान्। तन्त्वा वयन्दम् आ दीदिवांसम्। उपजुबाधो
नमसा सदेम। तन्त्वा वयं सुधियो नव्यमग्ने। सुम्नायव
ईमहे देवयन्तः। त्वद्विंशो अनयो दीद्यानः। दिवो
अग्ने बृहता रोचनेन। विशाङ्कुविद्विंशपतिः शश्वतीनाम्।
नितोशनवृषभश्चर्षणीनाम्॥२४॥

प्रेतीषणि मिषयन्त पावकम्। राजन्तमग्निय्यंजतं रयीणाम्।
सो अग्न ईजे शशमे च मर्तः। यस्त आनदथ्समिधा
हव्यदातिम्। य आहुतिं परि वेदा नमोभिः। विश्वेथ्सवामा
दधते त्वोतः। अस्मा उ ते महि महे विधेम। नमोभिरग्ने
समिधोत हव्यैः। वेदीसूनो सहसो गीर्भिरुक्थैः। आ ते
भद्रायांसुमतौ यतेम॥२५॥

आ यस्ततन्थ रोदसी विभासा। श्रवोभिश्च श्रवस्यस्तरुत्रः।
बृहद्विर्वाजैस्स्थविरेभिरस्मे। रेवद्विरग्ने वितरद्विं भाहि।
नृवद्वसो सदमिद्वेह्यस्मे। भूरितोकाय तनयाय पश्वः।
पूर्वीरिषो बृहतीरारे अघाः। अस्मे भद्रा सौश्रवसानि

सन्तु। पुरु॒ण्य॑ग्ने पुरु॒धा त्वा॒या। वसू॑नि राजन्व॒सुता॑ते
अश्याम्। पुरु॒णि हि त्वे पु॑रुवा॒र सन्ति॑। अग्ने॒ वसु॑ विध॒ते
राज॑नि॒त्वे॥ २६॥

आभ॑रत॒ः शि॒ख्यत॑वँज्रबाहू। अस्मा॑ः इन्द्रा॒ग्नी अव॑त॒ः
शर्चा॑भिः। इ॒मे नु ते र॒श्मय॑स्सूर्य॒स्य। येभि॑स्सपि॒त्वं पि॒तरौ
न॒ आय॑न्। होता॑ य॒ख्यदिन्द्रा॒ग्नी। छा॒गस्य॑ ह॒विष॑ आ॒त्ताम॑द्य।
म॒ध्यतो॑ मे॒द उ॒द्धृत॑म्। पु॒रा द्वेषो॑भ्यः। पु॒रा पौरु॑षेय्या गृ॒भः।
घ॒स्ता॑न्नूनम्॥ २७॥

घा॒से अ॑ज्राणा॒य्यँव॑सप्रथमानाम्। सु॒मत्ख॑राणा॒ः
श॒तरु॑द्रियाणाम्। अ॒ग्निष्वा॒त्तानां॑ पीवो॑पवसनानाम्। पा॒श्व॒तः
श्रो॑णि॒तश्शि॑ताम॒त उ॑त्साद॒तः। अ॒ङ्गाद॑ङ्गाद॒वत्त॑नानाम्। क॒र॒त
ए॒वेन्द्रा॒ग्नी। जु॒षेता॑ः ह॒विः। हो॒तर्य॑ज। दे॒वेभ्यो॑ वनस्प॒ते
ह॒वीःषि॑। हि॒र॑ण्यपर्ण॒ प्र॒दि॒वंस्ते॒ अर्थ॑म्॥ २८॥

प्र॒द॒खि॒णिद्र॑शनया॑ नि॒यूय॑। ऋ॒तस्य॑ व॒खि प॒थिभी॑
रजि॑ष्ठैः। होता॑ य॒ख्यद्व॑नस्पति॑म॒भिहि॑। पि॒ष्टत॑मया॒
रभि॑ष्ठया र॒शनया॑धि॒त। यत्रे॑न्द्रा॒ग्नियो॑श्छा॒गस्य॑ ह॒विषः॑
प्रि॒या धा॑मा॒नि। यत्र॑ वन॒स्पतेः॑ प्रि॒या पा॑था॒ःसि॑।
यत्र॑ दे॒वाना॑माज्य॒पानां॑ प्रि॒या धा॑मा॒नि। यत्रा॒ग्नेर॑होतुः॑
प्रि॒या धा॑मा॒नि। तत्रै॑तं प्र॒स्तुत्यै॑वोप॒स्तुत्यै॑ वो॒पाव॑स्रखत्।
रभी॑या॒ःसमि॑व कृ॒त्वी॥ २९॥

करं देवन्देवो वनस्पतिः। जुषतां हविः। होतर्यजं।
 पिप्रीहि देवा उशतो यविष्ठ। विद्वां ऋतूँ ऋतुपते यजेह।
 ये दैव्यां ऋत्विजस्तेभिरग्ने। त्वं होतृणामस्यायजिष्ठः। होता
 यख्यदग्निः स्विष्टकृतम्। अयाङ्गिरिन्द्राग्नियोश्छागस्य
 हविषः प्रिया धामानि। अयाङ्गनस्पतैः प्रिया पाथाँसि।
 अयाङ्गैवानामाज्यपानां प्रिया धामानि। यख्यदग्नेर्होतुः
 प्रिया धामानि। यख्यथ्स्वं महिमानम्। आयजतामेज्या
 इषः। कृणोतु सो अध्वरा जातवेदाः। जुषतां हविः।
 होतर्यजं ॥ ३० ॥

उपो ह यद्विदथवाँजिनो गूः। गीर्भिर्विप्राः प्रमंतिमिच्छमानाः।
 अर्वन्तो न काष्ठान्नख्यमाणाः। इन्द्राग्नी जोहुवतो नरस्ते।
 वनस्पते रशनयाऽभिधाय। पिष्टतमया वयुनानि विद्वान्।
 वहं देवत्रा दिधिषो हवीँषि। प्र चंदातारममृतैषु वोचः।
 अग्निः स्विष्टकृतम्। अयाङ्गिरिन्द्राग्नियोश्छागस्य हविषः
 प्रिया धामानि ॥ ३१ ॥

अयाङ्गनस्पतैः प्रिया पाथाँसि। अयाङ्गैवानामाज्यपानां
 प्रिया धामानि। यख्यदग्नेर्होतुः प्रिया धामानि। यख्यथ्स्वं
 महिमानम्। आयजतामेज्या इषः। कृणोतु सो अध्वरा
 जातवेदाः। जुषतां हविः। अग्ने यदद्य विशो अध्वरस्य
 होतः। पावक शोचे वेष्ट्वं हि यज्वाँ। ऋता यजासि महिना
 वियद्भूः। हव्या वहं यविष्ठ या ते अद्य ॥ ३२ ॥

दे॒वं ब॒र्हिस्सु॑दे॒वन्दे॒वैस्स्या॑त्सु॒वीर॑र्ध्वैर्व॒स्तोर्वृ॑ज्येता॒क्तोः
 प्र॒भ्रिये॑ता॒त्यन्या॑त्रा॒या ब॒र्हिष्म॑तो म॒देम॑ वसु॒वने॑ वसु॒धेय॑स्य
 वेतु॒ यज॑। दे॒वीर्ध्वार॑स्सङ्घा॒ते वि॒द्वीर्या॑म॒ञ्छिथि॑रा ध्रु॒वा
 दे॒वहू॑तौ व॒त्स ई॑मेना॒स्तरु॑ण॒ आमि॑मीयात्कुमा॒रो
 वा न॒वजा॑तो॒ मैना॒ अर्वा॑ रे॒णुक॑काटः॒ पृण॑ग्वसु॒वने॑
 वसु॒धेय॑स्य वि॒यन्तु॑ यज॑। दे॒वी उ॒षासा॑न॒क्ताऽद्या॑स्मि॒न्यज्ञे॑
 प्र॒यत्य॑हेता॒मपि॑ नून॒न्दे॒वीर्वि॑शः॒ प्राया॑सिष्टा॒ सुप्री॑ते
 सु॒धिते॑ वसु॒वने॑ वसु॒धेय॑स्य वीता॒य्यँज॑। दे॒वी जो॑ष्टी
 वसु॒धिति॑ ययो॒रन्या॑ऽद्याद्वे॒षाँसि॑ यू॒यव॑दान्याव॒र्ख्यद्व॑सु
 वा॒र्याणि॑ यज॑मानाय वसु॒वने॑ वसु॒धेय॑स्य वीता॒य्यँज॑।
 दे॒वी ऊ॒र्जाहु॑ती॒ इष॑मूर्ज॒मन्या॑व॒र्ख्यत्स॑ग्धिः॒ सर्पी॑ति॒मन्या॑
 नवे॑न॒ पूर्व॑न्दय॒माना॑स्स्याम॒ पुरा॑णेन॒ नव॑न्तामूर्ज॒मूर्जाहु॑ती
 ऊ॒र्जय॑माने॒ अधा॑तावँसु॒वने॑ वसु॒धेय॑स्य वीता॒य्यँज॑। दे॒वा
 दै॒व्या होता॑रा॒ नेष्टा॑रा॒ पोता॑रा॒ हता॑घ॒शँसा॑वाभ॒रद्व॑सू
 वसु॒वने॑ वसु॒धेय॑स्य वीता॒य्यँज॑। दे॒वीस्ति॑स्र॒स्तिस्त्रो॑ दे॒वीरि॑डा॒
 सर॑स्वती॒ भार॑ती॒ द्यां भा॑र॒त्यादि॑त्यैर॒स्पृख्य॑त्सर॒स्वतीम॑
 रु॒द्रेर्य॑ज्ञमा॒वीदि॑हैवे॒डया॑ वसु॒मत्या॑ सध॒माद॑ म॒देम॑ वसु॒वने॑
 वसु॒धेय॑स्य वि॒यन्तु॑ यज॑। दे॒वो न॑रा॒शँस॑स्त्रि॒शीर्षा॑
 ष॒ड॒र्ख्यश॑तमि॒देन॑ शि॒तिपृ॑ष्ठा आ॒दध॑ति स॒हस्र॑मीं॒ प्रव॑हन्ति
 मि॒त्रावरु॑णे॒दस्य॑ हो॒त्रम॑रू॒तो बृ॑ह॒स्पति॑स्स्तो॒त्रम॑श्विनाऽऽ-

ध्व॑र्यव॑वँ॒सुवने॑वसु॒धेय॑स्य वेतु॒ यज॑। दे॒वो वन॑स्पति॒र्वरु॑षप्रा॒वा
घृ॒तनि॑र्णि॒ग्द्वाम॑ग्रेणास्पृ॒ख्व॒दान्तरि॑ख्वं म॒ध्येना॑प्राः पृ॒थिवी॑मुप॒रेणा॑दृ॒ही
वसु॒धेय॑स्य वेतु॒ यज॑। दे॒वं ब॒रुहि॑र्वारि॒तीना॑न्नि॒धेधा॑ऽसि
प्रच्यु॑तीना॒मप्र॑च्युत॒न्निका॑म॒धरणं॑ पुरु॒स्पारु॑ह्य्यंश॒स्वदे॑ना
ब॒रुहि॑षा॒ऽन्या ब॒रुही॑ऽप्यभि॒ष्याम॑ वसु॒वने वसु॒धेय॑स्य
वेतु॒ यज॑। दे॒वो अ॒ग्निस्स्वि॑ष्ट॒कृ- थ्सु॑द्रवि॒णा म॒न्द्रः
क॒विस्स॑त्यम॒न्माऽऽय॑जी होता होता॒तुरु॑होतुराय॒जीया॑न॒ग्रे
यान्दे॒वानया॑ड्या॒ अपि॑प्रेर्ये ते हो॒त्रे अम॑त्स॒त ता॑
स॒स॒नुषी॑ऽ हो॒त्रान्दे॒वङ्ग॑मान्दिवि दे॒वेषु॑ य॒ज्ञमे॑रये॒मऽ
स्वि॑ष्ट॒कृच्चा॑ग्रे होताऽभू॒र्वसु॒वने वसु॒धेय॑स्य नमो॒वा॒के वी॑हि
यज॑ ॥ ३३ ॥

दे॒वं ब॒रुहिः॑। व॒सुवने॑ वसु॒धेय॑स्य वेतु। दे॒वीर्द्वारि॑ः। व॒सुवने॑
वसु॒धेय॑स्य वियन्तु। दे॒वी उ॒षा॑सान॒क्ता। व॒सुवने॑ वसु॒धेय॑स्य
वी॒ताम्। दे॒वी जो॑ष्टी॒। व॒सुवने॑ वसु॒धेय॑स्य वी॒ताम्। दे॒वी
ऊ॒र्जाहु॑ती। व॒सुवने॑ वसु॒धेय॑स्य वी॒ताम्॥ ३४ ॥

दे॒वा दै॒व्या होता॑रा। व॒सुवने॑ वसु॒धेय॑स्य वी॒ताम्।
दे॒वीस्ति॒स्रस्ति॒स्रो दे॒वीः। व॒सुवने॑ वसु॒धेय॑स्य वियन्तु। दे॒वो
नरा॑श॒सः। व॒सुवने॑ वसु॒धेय॑स्य वेतु। दे॒वो वन॑स्पतिः॒।
व॒सुवने॑ वसु॒धेय॑स्य वेतु। दे॒वं ब॒रुहि॑र्वारि॒तीना॑म्। व॒सुवने॑
वसु॒धेय॑स्य वेतु॥ ३५ ॥

दे॒वो अ॒ग्निस्स्वि॑ष्ट॒कृत्। सु॒द्रवि॑णा म॒न्द्रः क॒विः।
 स॒त्यम॑न्मा॒यजी होता॑। होतु॑र्होतुराय॑जीयान्। अ॒ग्ने
 या॒न्दे॒वानया॑त्। या॒ अ॒पि॑प्रेः। ये ते॑ हो॒त्रे अम॑त्सत। ता॒
 स॑स॒नुषी॑ अ॒ हो॒त्रा॒न्दे॒वङ्ग॑माम्। दि॒वि दे॒वेषु॑ य॒ज्ञमे॑रये॒मम्।
 स्वि॑ष्ट॒कृच्चा॒ग्ने होता॑ऽभूः। व॒सुव॑ने वसु॒धेय॑स्य नमो॒वा॒के
 वी॒हि॑ ॥ ३६ ॥

अ॒ग्निम॑द्य होता॑रमवृणीता॒यय्यँज॑मानः पच॑न्प॒त्तीः
 पच॑न्पुरो॒डाशं ब॒ध्नन्नि॒न्द्रा॒ग्निभ्या॑ञ्छाग॑ सूप॒स्था अ॒द्य
 दे॒वो व॒नस्प॑तिरभवदिन्द्रा॒ग्निभ्या॑ञ्छागे॒नाघ॑स्तान्तं मे॒दस्तः
 प्र॒तिप॑च॒ताग्र॑भीष्टा॒मवी॑वृधेतां पुरो॒डाशे॑न॒ त्वाम॑द्य॒स्य आ॒ग्नेय
 ऋ॒षीणा॑न्नपादवृणीता॒यय्यँज॑मानो ब॒हुभ्य॑ आ सङ्ग॑तेभ्य
 ए॒ष मे॑ दे॒वेषु॑ वसु॒ वार्या॑ य॒ग्व्यत॑ इति॒ ता या॑ दे॒वा
 दे॒वदा॑नान्यदु॒स्तान्य॑स्मा॒ आ च॑ शा॒स्वा च॑ गुर॒स्वेषि॑तश्च
 हो॒त॒रसि॑ भ॒द्रवा॑च्याय॒ प्रेषि॑तो॒ मानु॑षस्सू॒क्तवा॒काय॑ सू॒क्ता
 ब्रू॑हि ॥ ३७ ॥

सर्वा॑न् वा ए॒षोऽग्नौ॑ का॒मान्प्र॑वे॒शय॑ति। योऽ॒ग्नीन॑न्वा॒धाय॑
 व्र॒तमु॑पैति। स॒यद॑नि॒ष्ट्वा प्र॑या॒यात्। अ॒का॑म॒प्रीता॑ ए॒न॒ङ्कामा॑
 ना॒नुप्र॑यायुः। अ॒ते॒जा अ॑वी॒र्य॑स्स्यात्। स जु॑हुयात्। तु॒भ्यन्ता॑
 अ॒ङ्गिर॑स्तम। वि॒श्वा॑स्सु॒खित॑यः पृथ॑क्। अ॒ग्ने का॒माय॑
 येमि॑र॒ इति॑। का॒माने॒वास्मि॑न्दधाति॥ १ ॥

का॒म॒प्रीता॑ ए॒न॒ङ्कामा॑ अनु प्रया॑न्ति। ते॒ज॒स्वी वी॒र्या॑वान्भवति।

सन्तति॑र्वा ए॒षा य॒ज्ञस्य॑। योऽ॒ग्नीन॑न्वा॒धाय॑ व्र॒तमु॑पैति।
स यदु॒द्वाय॑ति। विच्छि॑त्तिरे॒वास्य॑ सा। तं प्राञ्च॑मुद्धृत्य।
मन॒सोप॑तिष्ठेत्। मनो॒ वै प्र॒जाप॑तिः। प्रा॒जाप॑त्यो य॒ज्ञः॥२॥

मन॑सै॒व य॒ज्ञः सन्त॑नोति। भूरित्या॑ह। भू॒तो वै प्र॒जाप॑तिः।
भूति॑मे॒वोपै॑ति। वि॒ वा ए॒ष इन्द्रि॑येण॑ वी॒र्येण॑र्ध्यते।
यस्याहि॑ताग्नेर॒ग्निर॑प॒ख्याय॑ति। याव॑च्छ॒म्यया॑ प्र॒विध्यै॑त्।
यदि॑ ताव॑दप॒ख्यायै॑त्। त॑ संभ॑रेत्। इ॒दन्त॒ एकं॑ प॒र उ॑त॒
एक॑म्॥३॥

तृतीये॑न॒ ज्योति॑षा॒ सध्वि॑शस्व। स॒ध्वैश॑नस्त॒नुवै॒ चारु॑रेधि। प्रि॒ये
दे॒वानां॑ पर॒मे ज॒नित्र॒ इति॑। ब्रह्म॑णै॒वेन॑ संभ॑रति। सै॒व ततः॑
प्राय॑श्चित्तिः। यदि॑ परस्त॒राम॑प॒ख्यायै॑त्। अ॒नुप्र॑यायाव॑स्येत्।
सो ए॒व ततः॑ प्राय॑श्चित्तिः। ओष॑धी॒र्वा ए॒तस्य॑ प॒शून्प॑यः
प्रवि॑शति। यस्य॑ ह॒विषे॑ व॒त्सा अ॒पाकृ॑ता॒ धय॑न्ति॥४॥

तान् यदु॒द्वायात्। या॒तया॑म्ना ह॒विषा॑ यजेत। यन्न॑ दु॒द्वायात्।
य॒ज्ञप॑रुर॒न्तरि॑यात्। वा॒यव्या॑य्य॒वागू॑न्निर्व॑पेत्। वा॒युर्वै प॑यः
प्रदा॑पयि॒ता। स ए॒वास्मै॑ प॑यः॒ प्रदा॑पयति। प॑यो॒ वा
ओष॑धयः। प॑यः॒ पयः॑। प॑य॒सैवास्मै॑ प॑योऽव॑रुन्धे॥५॥

अथोत्तर॑स्मै ह॒विषे॑ व॒त्सान॒पाकु॑र्यात्। सै॒व ततः॑
प्राय॑श्चित्तिः। अ॒न्यत॑रान् वा ए॒ष दे॒वान्भा॑ग॒धेये॑न॒ व्य॑र्धयति।
ये यज॑मानस्य सा॒यङ्मह॑मा॒ गच्छ॑न्ति। यस्य॑ सा॒यन्दु॑ग्धः

हविरार्तिमा॑र्च्छति। इन्द्राय॑ ब्री॒हीन्निरु॑प्योप॑ वसेत्। पयो॑ वा ओष॑धयः। पय॑ ए॒वारभ्य॑ गृही॒त्वोप॑ वसति। यत्प्रा॒तस्स्यात्। तच्छृ॒तङ्कुर्यात्॥६॥

अथे॒तर ऐ॒न्द्रः पु॒रोडा॑श॒स्स्यात्। इन्द्रि॑ये ए॒वास्मै॑ स॒मीची॑ दधाति। पयो॑ वा ओष॑धयः। पयः॑ पयः॑। पय॑सै॒वास्मै॑ पयोऽव॑रुन्धे। अथोत्तर॑स्मै ह॒विषे॑ व॒थ्सान॒पाकु॑र्यात्। सैव ततः॑ प्राय॑श्चित्तिः। उ॒भया॑न् वा ए॒ष दे॒वान्भा॑ग॒धेये॑न व्य॑र्धयति। ये यज॑मानस्य सा॒यश्च॑ प्रा॒तश्च॑ गृ॒हमा॑ गच्छ॑न्ति। यस्यो॒भय॑ ह॒विरार्ति॑मा॒र्च्छति॥७॥

ऐ॒न्द्रं प॒ञ्चश॑रावमो॒दन॑न्निर्व॒पेत्। अ॒ग्निं दे॒वता॑नां प्रथ॒मय्य॑जेत्। अ॒ग्निमु॑खा ए॒व दे॒वताः॑ प्रीणाति। अ॒ग्निष्वाँ॑ अन्व॒न्या दे॒वताः॑। इन्द्र॑मन्व॒न्याः। ता ए॒वोभ॑र्याः प्रीणाति। पयो॑ वा ओष॑धयः। पयः॑ पयः॑। पय॑सै॒वास्मै॑ पयोऽव॑रुन्धे। अथोत्तर॑स्मै ह॒विषे॑ व॒थ्सान॒पाकु॑र्यात्॥८॥

सैव ततः॑ प्राय॑श्चित्तिः। अ॒र्धो वा ए॒तस्य॑ य॒ज्ञस्य॑ मीयते। यस्य॑ व्र॒त्येऽह॒न्यत्य॑नालम्भु॒का भ॑वति। ताम॑प॒रुध्य॑ यजेत। सर्वे॑णै॒व य॒ज्ञेन॑ यजते। तामि॒द्वोप॑ ह्वयेत। अमू॒हम॑स्मि। सा त्वम्। द्यौर॒हम्। पृ॒थि॒वी त्वम्। सामा॒हम्। ऋ॒क्त्वम्। तावे॒हि संभ॑वाव। स॒ह रे॒तो द॑धावहै। पु॒ंसे पु॒त्राय॑ वेत्त॑वै। रा॒यस्पोषा॑य सुप्रजा॒स्त्वाय॑ सु॒वीर्या॑येति। अ॒र्ध ए॒वैना॒मुप॑

ह्यते। सैव ततः प्रायश्चित्तिः॥९॥

यद्विषण्णेन जुहुयात्। अप्रजा अपशुर्यजमानस्स्यात्।
यदनायतने निनयेत्। अनायतनस्स्यात्। प्राजापत्ययर्चा
वल्मीकवपायामव नयेत्। प्राजापत्यो वै वल्मीकः। यज्ञः
प्रजापतिः। प्रजापतावेव यज्ञं प्रतिष्ठापयति। भूरित्याह।
भूतो वै प्रजापतिः॥१०॥

भूतिमेवोपैति। तत्कृत्वा। अन्यां दुग्ध्वा पुनर्होतव्यम्।
सैव ततः प्रायश्चित्तिः। यत्कीटावपन्नेन जुहुयात्।
अप्रजा अपशुर्यजमानस्स्यात्। यदनायतने निनयेत्।
अनायतनस्स्यात्। मध्यमेन पर्णेन द्यावापृथिव्ययर्चाऽन्तः
परिधि निनयेत्। द्यावापृथिव्योरेवैनत्प्रतिष्ठापयति॥११॥

तत्कृत्वा। अन्यां दुग्ध्वा पुनर्होतव्यम्। सैव ततः
प्रायश्चित्तिः। यदववृष्टेन जुहुयात्। अपरूपमस्यात्मजायेत।
किलासो वास्यादज्ञसो वा। यत्प्रत्येयात्। यज्ञविच्छिन्द्यात्।
स जुहुयात्। मित्रो जनान्कल्पयति प्रजानन्॥१२॥

मित्रो दाधार पृथिवीमुत द्याम्। मित्रः कृष्टीरनिमिषाऽभि
चष्टे। सत्याय हव्यङ्घृतवञ्जुहोतेति। मित्रेणैवैनत्कल्पयति।
तत्कृत्वा। अन्यां दुग्ध्वा पुनर्होतव्यम्। सैव ततः
प्रायश्चित्तिः। यत्पूर्वस्यामाहुत्या९ हुतायामुत्तराऽऽहुतिः॥
स्कन्देत्। द्विपाद्भिः पशुभिर्यजमानो व्यध्येत। यदुत्तरयाऽभि

जुहुयात्॥१३॥

चतुष्पाद्भिः पशुभिर्यजमानो व्यृध्येत। यत्र वेत्थं वनस्पते
देवानाङ्गुह्या नामानि। तत्र हव्यानि गामयेति वानस्पत्ययर्चा
समिधमाधाय। तूष्णीमेव पुनर्जुहुयात्। वनस्पतिनैव
यज्ञस्यार्ताश्चानार्ताश्चाहुती वि दाधार। तत्कृत्वा। अन्यां
दुग्ध्वा पुनर्होतव्यम्। सैव ततः प्रायश्चित्तिः। यत्पुरा
प्रयाजेभ्यः प्राङ्ङारस्स्कन्दैत्। अध्वर्यवे च यजमानाय
चाकः स्यात्॥१४॥

यद्विषिणा। ब्रह्मणे च यजमानाय चाकः स्यात्।
यत्प्रत्यक्। होत्रे च पत्नियै च यजमानाय चाकः
स्यात्। यदुदङ्गं। अग्नीधे च पशुभ्यश्च यजमानाय चाकः
स्यात्। यदभिजुहुयात्। रुद्रोस्य पशून्धातुकस्स्यात्।
यन्नाभिजुहुयात्। अशान्तः प्रहियेत॥१५॥

स्रुवस्य बुध्रेनाभिनिदध्यात्। मा तमो मा यज्ञस्तमन्मा
यजमानस्तमत्। नमस्ते अस्त्वायते। नमो रुद्र परायते।
नमो यत्र निषीदसि। अमुं मा हिंसीरमुं मा हिंसीरिति
येन स्कन्दैत्। तं प्रहरेत्। सहस्रं शृङ्गो वृषभो जातवेदाः।
स्तोमपृष्ठो घृतवान्त्सुप्रतीकः। मा नो हासीन्मेत्थितो नेत्त्वा
जहाम। गोपोषन्नो वीरपोषश्च यच्छेति। ब्रह्मणैवेनं प्र हरति।
सैव ततः प्रायश्चित्तिः॥१६॥

वि वा ए॒ष इन्द्रि॑येण॒ वीर्ये॑ण॒र्ध्यते॑। यस्याहि॑ताग्नेर॒ग्निर्मथ्य॑मानो
न जाय॑ते। यत्रा॒न्यं पश्ये॑त्। तत् आ॒हृत्य॑ होत॒व्यम्।
अ॒ग्नावे॒वास्या॑ग्निहोत्र॑ ह॒तं भ॑वति। यद्यन्यत्र वि॒न्देत्।
अ॒जाया॑ ह॒तं होत॒व्यम्। आ॒ग्नेयी॑ वा ए॒षा। यद॒जा।
अ॒ग्नावे॒वास्या॑ग्निहोत्र॑ ह॒तं भ॑वति॥१७॥

अ॒जस्य॑ तु नाश॑जीयात्। यद॒जस्या॑श॒जीयात्। यामे॒वाग्ना॒वाहु॑तिञ्जुहुयात्
ताम॑द्यात्। तस्मा॑द॒जस्य॑ नाश॑यम्। यद्य॒जान्न॑ वि॒न्देत्।
ब्रा॒ह्मण॑स्य॒ दखि॑णे ह॒स्ते होत॒व्यम्। ए॒ष वा अ॒ग्निर्वै॑श्वान॒रः।
यद्वा॑ह्म॒णः। अ॒ग्नावे॒वास्या॑ग्निहोत्र॑ ह॒तं भ॑वति॥१८॥

ब्रा॒ह्मण॑न्तु व॑स॒त्यै नाप॑ रु॒न्ध्यात्। यद्वा॑ह्म॒णव॑स॒त्या
अ॑प॒रुन्ध्यात्। यस्मि॑न्ने॒वाग्ना॒वाहु॑तिञ्जुहुयात्। तम्भा॑ग॒धेये॑न॒
व्य॑र्धयेत्। तस्मा॑द्वा॒ह्मणो॑ व॑स॒त्यै नाप॑रु॒ध्यः। यदि॑
ब्रा॒ह्मण॑न्न वि॒न्देत्। द॒र्भस्त॒म्बे होत॒व्यम्। अ॒ग्निवा॑न्वै
द॒र्भस्त॒म्बः। अ॒ग्नावे॒वास्या॑ग्निहोत्र॑ ह॒तं भ॑वति। द॒र्भास्तु॑
नाध्या॑सीत॥१९॥

यद्द॒र्भान॒ध्यासी॑त। यामे॒वाग्ना॒वाहु॑तिञ्जुहुयात्। ताम॑ध्या॑सीत।
तस्मा॑द्द॒र्भा नाध्या॑सित॒व्याः। यदि॑ द॒र्भान्न॑ वि॒न्देत्। अ॒प्सु
होत॒व्यम्। आपो॑ वै सर्वा॑ दे॒वताः॑। दे॒वता॑स्वे॒वास्या॑ग्निहोत्र॑ ह॒तं भ॑वति। आप॒स्तु न॑ परि॒चर॑षीत। यदापः॑
परि॒चर॑षीत॥२०॥

यामे॒वाप्स्वाहु॑तिञ्जुह॒यात्। तां परि॑च॒खीत। तस्मा॒दापो॑ न
 परि॑च॒ख्याः। मे॒ध्या च॒ वा ए॒तस्या॑मे॒ध्या च॑ त॒नुवौ॑ स॒
 सृ॒ज्येते। यस्याहि॑ताग्नेर॒न्यैर॒ग्निभि॑र॒ग्नय॑स्स॒सृ॒ज्यन्ते। अ॒ग्नये॑
 विवि॑चये पुरो॒डाश॑म॒ष्टाक॑पाल॒न्निर्व॑पेत्। मे॒ध्याश्चै॒वास्या॑मे॒ध्याश्च॑
 त॒नुवौ॑ व्याव॑र्तयति। अ॒ग्नये॑ व्रतप॑तये पुरो॒डाश॑म॒ष्टाक॑पाल॒न्निर्व॑पेत्।
 अ॒ग्निमे॒व व्र॑तप॑ति॒ऽस्वेन॑ भा॒गधे॑येनोप॑ धावति। स
 ए॒वैन॑व्र॒तमा ल॑म्भयति॥२१॥

गर्भ॑ऽस्त्र॒वन्त॑म॒गद॑म॒कः। अ॒ग्निरिन्द्र॑स्त्वष्टा॒ बृह॑स्पतिः॒।
 पृ॒थि॒व्याम॑व॒ चुश्चो॑तै॒तत्। नाभि॑प्राप्नोति॒ निर्ऋ॑तिं॒ परा॑चैः।
 रेतो॑ वा ए॒तद्वाजि॑न॒माहि॑ताग्नेः। यद॑ग्नि॒होत्र॑म्। तद्य॒त्स्वैत्।
 रेतो॑ऽस्य॒ वाजि॑न॒स्त्रवे॑त्। गर्भ॑ऽस्त्र॒वन्त॑म॒गद॑म॒करि॑त्याह।
 रेत॑ ए॒वास्मि॑न्वाजि॑न॒न्दधा॑ति॥२२॥

अ॒ग्निरि॑त्याह। अ॒ग्निर्वै रेतो॑धाः। रेत॑ ए॒व तद॑धाति।
 इन्द्र॑ इत्याह। इन्द्रि॒यमे॒वास्मि॑न्दधाति। त्वष्टे॑त्याह।
 त्वष्टा॑ वै प॒शूनां॑ मि॒थुना॑ना॒रूप॑कृत्। रू॒पमे॒व
 प॒शुषु॑ दधाति। बृह॑स्पतिरि॒त्याह। ब्र॒ह्म वै दे॒वानां॑
 बृह॑स्पतिः॒। ब्र॒ह्मणै॒वास्मै॑ प्र॒जाः प्र ज॑नयति। पृ॒थि॒व्याम॑व॒
 चुश्चो॑तै॒तदि॑त्याह। अ॒स्यामे॒वैन॑त्प्रति॒ष्ठाप॑यति। नाभि॑प्राप्नोति॒
 निर्ऋ॑तिं॒ परा॑चैरि॒त्याह। र॒ख्य॑सा॒मप॑हत्यै॥२३॥

याः पुर॑स्ता॒त्प्र॒स्रव॑न्ति। उ॒परि॑ष्ठात्सर्व॑तश्च॒ याः। ताभी॑
 र॒श्मिप॑वि॒त्राभिः॑। श्र॒द्धाय्य॑ज्ञ॒मा र॑भे। दे॒वा गा॑तुविदः।

गा॒तु॒र्य॒ज्ञाय॑ वि॒न्दत॑। मन॑स॒स्पति॑ना दे॒वेन॑। वाता॑द्य॒ज्ञः प्र
यु॑ज्यताम्। तृतीय॑स्यै दि॒वः। गा॒य॒त्रि॒या सोम॑ आ॒भृतः॥ २४॥

सोम॑पी॒थाय॑ सन्न॑यितुम्। वक॑ल॒मन्तर॑मा द॑दे। आपो॑
देवी॑श्शुद्धा॒स्थः। इ॒मा पात्रा॑णि शु॒न्यत॑। उ॒पा॒त॒ङ्घ्राय॑
दे॒वाना॑म्। प॒र्ण॒व॒ल्क॒मु॒त शु॒न्यत॑। प॒यो गृ॒हेषु॑ प॒यो अ॒घ्निया॑सु।
प॒यो व॒त्सेषु॑ प॒य इन्द्रा॑य ह॒विषे॑ ध्रिय॒स्व। गा॒य॒त्री प॑र्ण॒व॒ल्केन॑।
प॒य॒स्सोम॑ङ्क॒रो॒त्वि॒मम्॥ २५॥

अ॒ग्नि॒ङ्ग॒हामि॑ सु॒रथ॑र्य्यो म॒योभूः॑। य उ॒द्यन्त॑मा॒रोह॑ति
सूर्य॑म॒है। आ॒दि॒त्य॒ज्योति॑षा॒ज्योति॑रु॒त्त॒मम्। श्वो य॒ज्ञाय॑
र॒म॒ता॒न्दे॒वता॑भ्यः। वसू॑न्नु॒द्राना॑दि॒त्यान्। इन्द्रे॑ण स॒ह दे॒वताः॑।
ताः पूर्॒वः परि॑ गृह्णामि। स्व आ॒य॒त॒ने म॒नीष॑या। इ॒मामूर्जं॑
पञ्च॒द॒शीर्य्यै प्र॑वि॒ष्टाः। ता॒न्दे॒वान्परि॑ गृह्णामि पूर्॒वः॥ २६॥

अ॒ग्नि॒र॒ह॒व्य॒वाडि॑ह ता॒ना व॑हतु। पौ॒र्ण॒मा॒सः॑ ह॒विरि॒दमे॑षां
म॒यि। आ॒मा॒वा॒स्यः॑ ह॒विरि॒दमे॑षां म॒यि। अ॒न्तरा॑ऽग्नी
प॒शवः॑। दे॒वस॑स॒द॒मा ग॑मन्। ता॒न्पूर्॒वः परि॑ गृह्णामि। स्व
आ॒य॒त॒ने म॒नीष॑या। इ॒ह प्र॒जा वि॒श्वरू॑पा र॒म॒न्ता॒म्।
अ॒ग्नि॒ङ्ग॒ह॒प॒ति॒म॒भि स॒व्व॑सा॒नाः। ता ःपूर्॒व ःपरि॑
गृह्णामि॥ २७॥

स्व आ॒य॒त॒ने म॒नीष॑या। इ॒ह प॒शवो॑ वि॒श्वरू॑पा र॒म॒न्ता॒म्।
अ॒ग्नि॒ङ्ग॒ह॒प॒ति॒म॒भि स॒व्व॑सा॒नाः। ता॒न्पूर्॒वः परि॑ गृह्णामि।

स्व आ॒य॒त॒ने म॒नी॒षया॑। अ॒यं पि॒तृ॒णाम॒ग्निः। अवा॑ङ्मु॒व्या
पि॒तृ॒भ्य आ। तं पूर्॒वः परि॑ गृह्णामि। अवि॑षन्नः पि॒तुङ्क॑रत्।
अज॑स्रन्त्वा॒ संभा॑पा॒लाः॥ २८॥

वि॒ज॒यभा॑गः॒ समि॑न्धताम्। अ॒ग्ने दी॑दा॒य मे स॒भ्या।
विजि॑त्यै श॒रद॑श्श॒तम्। अ॒न्नमा॑वस॒थीय॑म्। अ॒भि ह॑राणि
श॒रद॑श्श॒तम्। आ॒व॒स॒थे श्रि॒यं म॒त्रम्। अहि॑र्बु॒ध्नियो॒ नि
य॑च्छतु। इ॒दम॒हम॒ग्निज्यै॑ष्ठेभ्यः। वसु॑भ्यो य॒ज्ञं प्र॑ब्रवीमि।
इ॒दम॒हमिन्द्र॑ज्येष्ठेभ्यः॥ २९॥

रु॒द्रेभ्यो॑ य॒ज्ञं प्र॑ ब्रवीमि। इ॒दम॒हं वरु॑णज्येष्ठेभ्यः। आ॒दि॒त्येभ्यो॑
य॒ज्ञं प्र॑ ब्रवीमि। प॒यंस्व॒तीरोष॑धयः। प॒यंस्व॒द्वीरु॑धां प॒यः।
अ॒पां प॒यंसो॒ यत्प॒यः। तेन॒ मामिन्द्र॑ स॒ सं॒ज। अ॒ग्ने
व्र॒तप॑ते व्र॒तश्च॑रिष्यामि। तच्छ॑केय॒न्तन्मै॑ राध्यताम्। वा॒यो
व्र॒तप॑तु आ॒दि॒त्य व्र॒तप॑ते॥ ३०॥

व्र॒ताना॑व्र॒तप॑ते व्र॒तश्च॑रिष्यामि। तच्छ॑केय॒न्तन्मै॑ राध्यताम्।
इ॒मां प्रा॒चीमु॒दीची॑म्। इ॒षमूर्ज॑म॒भि स॑स्कृताम्।
ब॒हुप॒र्णाम॑शुष्काग्राम्। ह॒रामि॑ प॒शुपाम॑हम्। यत्कृ॑ष्णो
रू॒पङ्क॑त्वा। प्रावि॑श॒स्त्ववँ॑न॒स्पती॑न्। तत्स्त्वामै॑कवि॒ंश॒ति॒धा।
संभ॑रामि सु॒संभृ॑ता॥ ३१॥

त्री॒न्य॒रि॒धी॒ स्ति॒स्रस्स॑मि॒धः। य॒ज्ञायु॑रनुस॒ञ्च॒रान्। उ॒प॒वे॒षं
मे॒ख्व॒ण॒न्धृष्टि॑म्। सं भ॑रामि सु॒संभृ॑ता॥ या जा॒ता ओष॑धयः।

दे॒वेभ्य॑स्त्रियु॒गं पु॒रा। तासां॑ पर्व॑ रा॒ध्यास॑म्। प॒रि॒स्त्र॒रमा॒हर॑न्।
अ॒पां मे॒ध्य॑य्यँ॒ज्ञिय॑म्। सदे॒वः शि॒वम॑स्तु मे॥३२॥

आ॒च्छे॒त्ता वो॒ मा रि॑षम्। जीवा॑नि श॒रद॑श्श॒तम्।
अप॑रि॒मितानां॑ परि॒मिताः। सन्न॑ह्ये सु॒कृता॑य॒ कम्। ए॒नो
मा नि॒गाङ्क॑त॒मच्च॑नाहम्। पुन॑रु॒त्थाय॑ बहु॒ला भ॑वन्तु।
स॒कृदा॑च्छि॒त्रं ब॒र्हि॒रूणा॑मृदु। स्यो॒नं पि॒तृभ्य॑स्त्वा
भ॒राम्य॑हम्। अ॒स्मिन्त्सी॑दन्तु मे पि॒तर॑स्सो॒म्याः। पि॒ताम॑हाः
प्रपि॑तामहाश्चानु॒गैस्स॑ह॥३३॥

त्रि॒वृत्प॑ला॒शे दर्भः॑। इया॑न्प्रादेशसं॒मितः। य॒ज्ञे प॒वित्रं॑
पोत॑तमम्। प॒यो ह॒व्यङ्क॑रोतु मे। इ॒मौ प्रा॑णापा॒नौ।
य॒ज्ञस्याङ्गा॑नि सर्व॑शः। आ॒प्या॒यय॑न्तौ सञ्च॑रताम्। प॒वित्रे॑
ह॒व्यशो॑धने। प॒वित्रे॑ स्थो वैष्ण॒वी। वा॒युर्वा॑ मन॑सा पुनातु॥३४॥

अ॒यं प्रा॒णश्चा॑पा॒नश्च॑। यज॑मान॒मपि॑ गच्छ॒ताम्। य॒ज्ञे ह्य॑भूतां
पोता॑रौ। प॒वित्रे॑ ह॒व्यशो॑धने। त्वया॑ वेदि॑र्वि॒विदुः॑ पृथि॒वीम्।
त्वया॑ य॒ज्ञो जा॑यते वि॒श्वदा॑निः। अ॒च्छि॒द्रय्यँ॒ज्ञम॑न्वैषि
वि॒द्वान्। त्वया॑ होता॒ सन्त॑नोत्य॒र्धमा॑सान्। त्रय॑स्त्रि॒ंशोऽसि॑
तन्तू॑नाम्। प॒वित्रे॑ण स॒हाग॑हि॥३५॥

शि॒वेयः॑ र॒ज्जुर॑भि॒धानी॑। अ॒घ्नियामु॑प॒ सेव॑ताम्। अप्र॑स्र॒साय॑
य॒ज्ञस्य॑। उ॒खे उप॑दधाम्य॒हम्। प॒शुभि॑स्स॒त्रीतं॑ बिभृताम्।
इन्द्रा॑य श्रु॒तन्दधि॑। उप॒वेषो॑ऽसि य॒ज्ञाय॑। त्वां प॑रि॒वेष॑म॒धारय॑न्।

इन्द्राय हविः कृण्वन्तः। शिवश्शग्मो भवासि नः॥३६॥

अमृन्मयन्देवपात्रम्। यज्ञस्यायुषि प्र युज्यताम्।
तिरःपवित्रमतिनीताः। आपो धारय मातिगुः। देवेन
सवित्रोत्पूताः। वसोस्सूर्यस्य रश्मिभिः। गान्दोहपवित्रे
रञ्जुम्। सर्वा पात्राणि शुन्यता। एता आ चरन्ति मधुमद्बुहानाः।
प्रजावतीर्यशसो विश्वरूपाः॥३७॥

बृहीर्भवन्तीरुपजायमानाः। इह व इन्द्रो रमयतु गावः।
पूषा स्थ। अयुख्मा वः प्रजया सः सृजामि।
रायस्पोषेण बहुलाभवन्तीः। ऊर्जं पयः पिन्वमाना घृतञ्च।
जीवो जीवन्तीरुपवस्सदेयम्। द्यौश्चेमर्य्यंजं पृथिवी च
सन्दुहाताम्। धाता सोमेन सह वार्तेन वायुः। यजमानाय
द्रविणन्दधातु॥३८॥

उथ्सन्दुहन्ति कलशश्चतुर्बिलम्। इडाँन्देवीम्मधुमतीः
सुवर्विदम्। तदिन्द्राग्नी जिन्वतः सूनृतावत्। तद्यजमानममृतत्वे
दधातु। कामधुख्मः प्र णो ब्रूहि। इन्द्राय हविरिन्द्रियम्।
अमूर्य्यस्याँन्देवानांम्। मनुष्याणां पयो हितम्। बहु
दुग्धीन्द्राय देवेभ्यः। हव्यमा प्यायतां पुनः॥३९॥

वथ्सेभ्यो मनुष्येभ्यः। पुनर्दोहाय कल्पताम्। यज्ञस्य
सन्ततिरसि। यज्ञस्य त्वा सन्ततिमनु सन्तनोमि।
अदस्तमसि विष्णावे त्वा। यज्ञायार्षि दधाम्यहम्।

अ॒द्विररि॑त्तेन॒ पात्रे॑ण। याः पू॒ताः परि॒शेर॑ते। अ॒यं
पय॑स्सोम॑ङ्कृ॒त्वा। स्वाय्यो॑निमपि॒ गच्छ॑तु॥ ४० ॥

प॒र्णव॑ल्कः प॒वित्र॑म्। सौ॒म्यस्सो॑मा॒द्धि निर्मि॑तः। इ॒मौ प॒र्णश्च॑
दर्भ॑श्च। दे॒वानां॑ ह॒व्यशो॑ध॒नौ। प्रा॒तर्वे॑षाय॒ गोपा॑य। वि॒ष्णो
ह॒व्यं हि र॑ख्य॒सि। उ॒भाव॑ग्री उ॒पस्तृ॑ण॒ते। दे॒वता॒ उप॑वसन्तु
मे। अ॒हङ्गा॒म्यानु॑प॒ वसा॑मि। म॒ह्यङ्गो॑प॒तये प॒शून्॥ ४१ ॥

दे॒वां दे॒वेषु॑ परा॑क्रमध्वम्। प्रथ॑मा द्वितीये॑षु। द्विती॑यास्तृतीये॑षु।
त्रिरे॑कादशा इ॒ह मा॑ऽवत। इ॒दं श॑केय॒य्यँदि॑दङ्क॒रोमि॑। आ॒त्मा
क॑रोत्वा॒त्मनै॑। इ॒दङ्क॑रिष्ये भेष॒जम्। इ॒दम्मे॑ वि॒श्वभे॑षजा।
अ॒श्विना॒ प्राव॑तय्यु॒वम्। इ॒दम॒हं से॑नाया अ॒भीत्व॑र्ये॥ ४२ ॥

मुख॑मपो॒हामि॑। सूर्य॑ ज्योति॒र्वि भा॑हि। म॒ह॒त इ॒न्द्रि॒याय॑।
आ प्या॑यताङ्कृ॒तयो॑निः। अ॒ग्निर्ह॒व्याऽनु॑ मन्यताम्। ख॒मङ्ख॑
त्वच॑मङ्ख॒व। सु॒रूप॑न्त्वा॒ वसु॑विद॑म्। प॒शूना॑न्तेज॑सा। अ॒ग्नये॑
जुष्ट॑म॒भि घा॑रयामि। स्यो॒नन्ते॒ सदे॑नङ्क॒रोमि॑॥ ४३ ॥

घृ॒तस्य॑ धा॒रया॑ सु॒शेव॑ङ्क॒ल्पया॑मि। तस्मि॑न्त्सी॒दामृ॑ते प्र॒ति॒ति॒ष्ठ।
ब्री॒हीणा॑म्मै॒ध सु॑मन॒स्यमा॑नः। आ॒र्द्रः प्र॑थ॒स्रुर्भु॑व॒नस्य॑ गो॒पाः।
श्रु॒त उ॒त्स्रा॑ति जनि॒ता म॑ती॒नाम्। यस्त॑ आ॒त्मा प॒शुषु॑ प्रविष्टः।
दे॒वानां॑ वि॒ष्टाम॑नु॒ यो वि॑त॒स्थे। आ॒त्म॒न्वा॒न्त्सोम॑ घृ॒तवा॑न् हि
भू॒त्वा। दे॒वान्गच्छ॑ सु॒वर्वि॑न्द॒ यज॑मानाय॒ मह्य॑म्। इ॒रा भू॑तिः
पृथि॒व्यै र॑सो॒ मोत्क्र॑मीत्॥ ४४ ॥

देवाः॑ पितरः॑ पितरो देवाः। योऽहमस्मि॑ स सन् यजे।
यस्यास्मि॑ न तमन्तरैमि। स्वं मं इष्ट॑ स्वन्दत्तम्। स्वं
पूर्त॑ स्व॑ श्रान्तम्। स्व॑ हुतम्। तस्य॑ मेऽग्निरुपद्रष्टा।
वायुरुपश्रोता। आदित्योऽनुख्याता। द्यौः पिता॥४५॥

पृथिवी॑ माता। प्रजापतिर्बन्धुः॑। य एवास्मि॑ स सन्
यजे। मा भेर्मा सव्विक्था॑ मा त्वां हि॑सिषम्। मा ते
तेजोऽप॑ क्रमीत्। भरतमुद्धरे॑मनुं पित्र्य॑। अवदानानि
ते प्रत्यव॑दास्यामि। नमस्ते॑ अस्तु॒ मा मां हि॑सीः।
यदव॑दानानि तेऽव॑द्यन्। विलो॒माकार्ष॑मात्मनः॑॥४६॥

आज्ये॑न प्रत्य॑नज्येनत्। तत्तु॑ आ प्या॑यतां पुनः॑। अज्या॑यो
यवमा॑त्रात्। आव्या॑धात्कृत्यतामि॑दम्। मा रू॒रूपाम॑
यज्ञ॑स्य। शुद्ध॑ स्विष्टमि॑दं ह॒विः। मनु॑ना दृष्टाङ्घ्रि॑तपदीम्।
मित्रावरु॑णसमीरिताम्। द॒र्षि॒णार्धा॑दसंभिन्दन्। अव॑द्याम्येक॒तोमु॑खाम्

इडे॑ भा॒गं जु॑षस्व नः। जिन्व॑ गा जिन्वा॑र्वतः। तस्या॑स्ते
भर्षि॑वाण॑स्स्याम। सर्वा॑त्मान॑स्सर्व॑गणाः। ब्रध्न॑ पिन्व॑स्व।
दद॑तो मे॒ मा ख्या॑यि। कुर्व॑तो मे॒ मोप॑दसत्। दि॒शाङ्घ्रि॑रसि।
दिशो॑ मे कल्पन्ताम्। कल्प॑न्ताम्मे दिशः॑॥४८॥

दैवी॑श्च मानु॑षीश्च। अ॒होरा॑त्रे मे॑ कल्पेताम्। अ॒र्धमा॑सा
मे॑ कल्पन्ताम्। मासा॑ मे॒ कल्प॑न्ताम्। ऋ॒तवो॑ मे॒
कल्प॑न्ताम्। स॒व्वँत्स॒रो मे॑ कल्पताम्। कृ॒प्तिर॑सि॒ कल्प॑तां

मे। आशानां त्वाऽऽशापालेभ्यः। चतुर्भ्यो अमृतैभ्यः। इदं
भूतस्याध्यख्येभ्यः॥४९॥

विधेम हविषा वयम्। भजतां भागी भागम्। मा भागोऽभक्त।
निरभागं भजामः। अपस्मिन्वा ओषधीर्जिन्वा द्विपात्पाहि।
चतुष्पादवा दिवो वृष्टिमेरय। ब्राह्मणानामिदं हविः॥५०॥

सोम्यानां सोमपीथिनाम्। निर्भक्तो ब्राह्मणः।
नेहा ब्राह्मणस्यास्ति। समङ्गां बर्हिर्हविषा घृतेन।
समादित्यैर्वसुभिस्सम्मरुद्भिः। समिन्द्रेण विश्वेभिर्देवेभिर्ङ्गाम्।
दिव्यं नभो गच्छतु यथस्वाहा। इन्द्राणीवाऽविधवा भूयासम्।
अदितिरिव सुपुत्रा। अस्थूरि त्वा गार्हपत्य॥५१॥

उपनिषदे सुप्रजास्त्वायं। सं पत्नी पत्यां सुकृतेन गच्छताम्।
यज्ञस्य युक्तौ धुर्यावभूताम्। संजानानौ विजहतामरांतीः।
दिवि ज्योतिरजरमा रभेताम्। दशते तनुवो यज्ञ
यज्ञियाः। ताः प्रीणातु यजमानो घृतेन। नारिष्ठयोः
प्रशिषमीडमानः। देवानां दैव्येऽपि यजमानोऽमृतोऽभूत्।
यवोन्देवा अकल्पयन्॥५२॥

ऊर्जो भागं शतक्रतू। एतद्वा तेन प्रीणानि। तेन
तृप्यतमंहौ। अहन्देवानां सुकृतामस्मि लोके।
ममेदमिष्टन्न मिथुर्भवाति। अहन्नारिष्ठावनु यजामि विद्वान्।
यदोभ्यामिन्द्रो अदधाद्वाग्धेयम्। अदारसृद्धवत देवसोम।

अ॒स्मिन् य॒ज्ञे म॑रुतो मृ॒डता नः। मा नो॑ विद॒द॒भिभा॒मो
अश॑स्तिः॥५३॥

मा नो॑ विद॒द्वृज॑ना॒ द्वेष्ट्या॒ या। ऋ॒षभ॒व्वाँजिन॑व्व॒यम्।
पूर्ण॑मा॒सय्यँ॑जामहे। स नो॑ दो॒हता॑ सु॒वीर्य॑म्। रा॒यस्पोष॑ः
सह॑स्त्रिण॑म्। प्रा॒णाय॑ सु॒राध॑से। पूर्ण॑मा॒साय॑ स्वाहा॑।
अ॒मावा॒स्या सु॒भगा॑ सु॒शेवा॑। धे॒नुरि॑व॒ भूय॑ आ॒प्याय॑माना।
सा नो॑ दो॒हता॑ सु॒वीर्य॑म्। रा॒यस्पोष॑ः सह॑स्त्रिण॑म्।
अ॒पा॒नाय॑ सु॒राध॑से। अ॒मावा॒स्यायै॑ स्वाहा॑। अ॒भि स्तृ॑णीहि
परि॑ धेहि वेदि॑म्। जा॒मिम्मा हि॑ःसीरमु॒या शया॑ना।
होतृ॑ष॒दना॒ हरि॑तास्सुवर्णाः॑। नि॒ष्का इ॒मे यज॑मानस्य
ब्र॒ध्रे॥५४॥

परि॑स्तृणीत॒ परि॑धत्ता॒ग्निम्। परि॑हितोऽ॒ग्निर्यज॑मानं भुनक्तु।
अ॒पा॑ रस॒ ओष॑धीना॑ सुवर्णः॑। नि॒ष्का इ॒मे यज॑मानस्य
सन्तु॑ का॒मदु॑घाः॑। अ॒मुत्रा॑मुष्मि॒ल्लौके॑। भू॒पते॑ भुव॑नपते।
म॒हतो॑ भू॒तस्य॑ पते। ब्र॒ह्माण॑न्त्वा वृणीमहे। अ॒हं भू॑पतिर॒हं
भुव॑नपतिः। अ॒हं म॑हतो भू॒तस्य॑ पतिः॑॥५५॥

दे॒वेन॑ सवि॒त्रा प्र॑सूत॒ आर्त्वि॑ज्यङ्क॒रिष्या॑मि। दे॒वं सवि॑तरे॒तन्त्वा॑
वृण॑ते। बृ॒हस्प॑तिं॒ दैव्यं॑ ब्र॒ह्माण॑म्। तद॒हं मन॑से प्र ब्रवी॑मि।
मनो॑ गाय॒त्रियै॑। गा॒यत्री॑ त्रि॒ष्टुभै॑। त्रि॒ष्टुज॑ग॒त्यै। जग॑त्यनु॒ष्टुभै॑।
अ॒नुष्टु॑क्प॒ङ्क्तौ। प॒ङ्क्तिः प्र॒जाप॑तये॥५६॥

प्रजापतिर्विश्वेभ्यो देवेभ्यः। विश्वे देवा बृहस्पतये।
 बृहस्पतिर्ब्रह्मणे। ब्रह्म भूर्भुवस्सुवः। बृहस्पतिर्देवानां
 ब्रह्मा। अहं मनुष्याणाम्। बृहस्पते यज्ञङ्गोपाय। इदं तस्मै
 हर्म्यङ्करोमि। यो वो देवाश्चरति ब्रह्मचर्यम्। मेधावी दिख्बु
 मनसा तपस्वी॥५७॥

अन्तर्दूतश्चरति मानुषीषु। चतुश्शिखण्डा युवतिस्सुपेशाः।
 घृतप्रतीका भुवनस्य मध्ये। मर्मज्यमाना महते सौभगाय।
 मह्यन्धुख्व यजमानाय कामान्। भूमिर्भूत्वा महिमानं
 पुपोष। ततो देवी वर्धयते पयांसि। यज्ञिया यज्ञिष्वि च
 यन्ति शश्च। ओषधीराप इह शक्करीश्च। यो मां हृदा मनसा
 यश्च वाचा॥५८॥

यो ब्रह्मणा कर्मणा द्वेष्टि देवाः। यश्श्रुतेन हृदयेनेष्णता
 च। तस्यैन्द्र वज्रेण शिरश्छिनद्मि। ऊर्णामृदु प्रथमानं
 स्योनम्। देवेभ्यो जुष्टं सदनाय बर्हिः। सुवर्गे लोके
 यजमानं हि धेहि। मां नाकस्य पृष्ठे परमे व्योमन्।
 चतुश्शिखण्डा युवतिस्सुपेशाः। घृतप्रतीका वयुनानि वस्ते।
 साऽऽस्तीर्यमाणा महते सौभगाय ॥५९॥

सा मे धुख्व यजमानाय कामान्। शिवा च मे शग्मा चैधि।
 स्योना च मे सुषदा चैधि। ऊर्जस्वती च मे पयस्वती चैधि।
 इषमूर्ज मे पिन्वस्व। ब्रह्म तेजो मे पिन्वस्व। ख्यत्रमोजो मे

पिन्वस्व। विशं पुष्टिं मे पिन्वस्व। आयुरन्नाद्यम्मे पिन्वस्व।
प्रजां पशून्मे पिन्वस्व॥६०॥

अस्मिन् यज्ञ उपभूय इन्नु मे। अविख्योभाय परिधीन्दधामि।
धर्ता धरुणो धरीयान्। अग्निर्द्वेषाँसि निरितो नुदातै।
विच्छिनद्भि विधृतीभ्याँ सपत्नान्। जातान्भ्रातृव्यान् ये
च जनिष्यमाणाः। विशो यन्त्राभ्याँविधमाम्येनान्। अहँ
स्वानामुत्तमोऽसानि देवाः। विशो यन्त्रे नुदमाने अरातिम्।
विश्वं पाप्मानममतिन्दुर्मरायुम्॥६१॥

सीदन्ती देवी सुकृतस्य लोके। धृतीं स्थो विधृती
स्वधृती। प्राणान्मरि धारयतम्। प्रजाम्मरि धारयतम्।
पशून्मरि धारयतम्। अयं प्रस्तर उभयस्य धर्ता। धर्ता
प्रयाजानामुतानूयाजानाम्। स दाधार समिधो विश्वरूपाः।
तस्मिन्श्नुचो अध्या सादयामि। आ रोह पथो जुहु
देवयानान्॥६२॥

यत्रर्षयः प्रथमजा ये पुराणाः। हिरण्यपख्याऽजिरा
सम्भृताङ्गा। वहाँसि मा सुकृताय्यत्र लोकाः। अवाहं बाध
उपभृता सपत्नान्। जातान्भ्रातृव्यान् ये च जनिष्यमाणाः।
दोहै यज्ञँ सुदुघामिव धेनुम्। अहमुत्तरो भूयासम्।
अधरे मत्सपत्नाः। यो मा वाचा मनसा दुर्मरायुः।
हृदाऽरातीयादभिदासदग्ने॥६३॥

इदमस्य चित्तमधरन्ध्रवायाः। अहमुत्तरो भूयासम्। अधरे

मथ्स॒पत्नाः॑। ऋष॒भोऽसि॑ शाक्क॒रः। घृ॒ताची॑ना॒ः सूनुः॑।
 प्रि॒येण॒ नाम्ना॑ प्रि॒ये सद॑सि सीद। स्यो॒नो मे॑ सीद सु॒षदः॑
 पृथि॒व्याम्। प्रथ॑यि प्र॒जया॑ प॒शुभि॑स्सुव॒र्गे लो॒के। दि॒वि सीद॑
 पृथि॒व्याम॒न्तरि॑ख्ये। अ॒हमु॑त्त॒रो भू॒यासम्॥६४॥

अध॑रे॒ मथ्स॒पत्नाः॑। इ॒यः॑ स्था॒ली घृ॒तस्य॑ पूर्णा।
 अ॒च्छिन्न॑पयाश्शतधा॒र उत्स॑ः। मा॒रुते॑न॒ शर्म॑णा॒ दैव्ये॑न।
 य॒ज्ञोऽसि॑ स॒र्वत॑श्श्रितः। स॒र्वतो॑ मां भू॒तं भवि॑ष्यच्छ्र॒यताम्॑।
 श॒तम्मे॑ स॒न्त्वाशि॑षः। स॒हस्र॑म्मे स॒न्तु सूनृ॑ताः। इरा॑वतीः
 प॒शुम॑तीः। प्र॒जाप॑तिरसि स॒र्वत॑श्श्रितः॥६५॥

स॒र्वतो॑ मां भू॒तं भवि॑ष्यच्छ्र॒यताम्॑। श॒तं मे॑ स॒न्त्वाशि॑षः।
 स॒हस्र॑ मे स॒न्तु सूनृ॑ताः। इरा॑वतीः प॒शुम॑तीः।
 इ॒दमिन्द्रि॒यम॒मृत॑व्यै॒र्यम्॑। अ॒नेनेन्द्रा॑य प॒शवो॑ऽचिकि॒त्सन्।
 तेन॑ दे॒वा अव॑तोप॒ माम्। इ॒हेष॒मूर्ज॒य्यँश॒स्सह॑ ओज॑स्सनेयम्।
 श्रु॒तं मयि॑ श्रय॒ताम्। यत्पृ॑थि॒वीमच॑र॒त्तत्प्र॑विष्टम्॥६६॥

येना॑सि॒श्चद्व॒लमि॒न्द्रे॑ प्र॒जाप॑तिः। इ॒दन्त॑च्छु॒क्रं मधु॑ वा॒जिनी॑वत्।
 येनो॑परि॒ष्टादधि॑नोन्महेन्द्रम्। दधि॑ मा॒न्धि॑नोतु। अ॒यव्वै॑दः
 पृथि॒वीमन्व॑विन्दत्। गुहा॑ स॒तीङ्ग॑ह॒ने ग॒ह्वरे॑षु। स वि॑न्दतु
 यज॑मानाय लो॒कम्। अ॒च्छिद्र॒य्यँजं॑ भू॒रि॑कर्मा॒ करो॑तु।
 अ॒यय्यँ॑ज॒स्सम॑सदद्धविष्मान्। ऋ॒चा साम्ना॑ यजु॑षा
 दे॒वता॑भिः॥६७॥

तेन॑ लो॒कान्त्सूर्य॑वतो जयेम। इन्द्र॑स्य सु॒ख्यम॑मृत॒त्वम॑श्याम्।
 यो नः॑ कनी॑य इ॒ह का॒मया॑तै। अ॒स्मिन् य॒ज्ञे
 यज॑मानाय॒ मह्य॑म्। अप॒ तमिन्द्रा॑ग्नी भुव॑नान्नुदेताम्।
 अ॒हं प्र॒जावै॑रव॑तीर्वि॒देय। अ॒ग्ने वाज॑जित्। वाज॑न्त्वा
 सरि॑ष्यन्त॑म्। वाज॑ञ्जे॒ष्यन्त॑म्। वा॒जिन॑व्राँज॒जित॑म्॥६८॥

वा॒ज॒जि॒त्यायै॑ सं मा॑र्जिम्। अ॒ग्निम॑न्ना॒दम॑न्नाद्या॑य। उप॑हूतो द्यौः
 पि॒ता। उप॒ मान्द्यौः पि॒ता ह्व॑यताम्। अ॒ग्निरा॑ग्नी॒ध्रात्। आयु॑षे
 वर्च॑से। जी॒वात्वै॑ पुण्या॑य। उप॑हूता पृथि॒वी मा॒ता। उप॒ मां
 मा॒ता पृथि॒वी ह्व॑यताम्। अ॒ग्निरा॑ग्नी॒ध्रात्॥६९॥

आयु॑षे वर्च॑से। जी॒वात्वै॑ पुण्या॑य। मनो॑ ज्योति॑र्जुषता॒माज्य॑म्।
 वि॒च्छिन्न॑य्यँ॒ज्ञं॑ समि॑मन्द॒धातु॑। बृह॑स्पति॑स्तनुतामि॒मन्त्रः॑।
 वि॒श्वे दे॒वा इ॒ह मा॑दयन्ताम्। यन्ते॑ अ॒ग्न आ॒वृ॒श्चामि॑।
 अ॒हव्राँ॑ खि॒षिपि॑तश्चरन्। प्र॒जाश्च॑ तस्य॒ मूलं॑श्च। नी॒चैर्दे॒वा नि
 वृ॑श्चत॥७०॥

अ॒ग्ने यो नोऽभि॑दास॑ति। सु॒मा॒नो यश्च॑ नि॒ष्ट्यः॑। इ॒ध्मस्यै॑व
 प्र॒ख्याय॑तः। मा तस्यो॒च्छे॒षि किञ्च॑न। यो मा॒न्द्वेष्टि॑ जातवेदः।
 यश्चा॒हन्द्वा॑ष्मि॒ यश्च॑ मा॒म्। सर्वा॑ः स्तान॑ग्ने सन्द॑ह। या॑ः
 श्चा॒हन्द्वा॑ष्मि॒ ये च॑ मा॒म्। अ॒ग्ने वाज॑जित्। वाज॑न्त्वा
 ससृ॑वाः स॑म्॥७१॥

वाज॑ञ्जि॒गि॒वाः स॑म्। वा॒जिन॑व्राँज॒जित॑म्। वा॒ज॒जि॒त्यायै॑

सम्मूर्जिम्। अग्निमन्त्रादमन्त्राद्याय। वेदिर्बर्हिश्शृतः हविः।
इध्मः परिधयस्सुचः। आज्यय्यज्ञ ऋचो यजुः। याज्याश्च
वषट्काराः। सम्मे सन्नतयो नमन्ताम्। इध्मसन्नहने हुते॥ ७२॥

दिवः खीलोऽवततः। पृथिव्या अध्युत्थितः। तेनां
सहस्रकाण्डेन। द्विषन्तः शोचयामसि। द्विषन्मे बहु
शोचतु। ओषधे मो अहः शुचम्। यज्ञ नमस्ते यज्ञ।
नमो नमश्च ते यज्ञ। शिवेन मे सन्तिष्ठस्व। स्योनेन मे
सन्तिष्ठस्व॥ ७३॥

सुभूतेन मे सन्तिष्ठस्व। ब्रह्मवर्चसेन मे सन्तिष्ठस्व।
यज्ञस्यर्द्धिमनु सन्तिष्ठस्व। उप ते यज्ञ नमः। उप ते
नमः। उप ते नमः। त्रिष्फलीक्रियमाणानाम्। यो
न्यङ्गो अवशिष्यते। रक्वसां भागधेयम्। आपस्तत्र
वहतादितः॥ ७४॥

उलूखले मुसले यच्च शूर्पे। आशिश्लेषं दृषदि यत्कपाले।
अवप्रुषो विप्रुषस्सय्यजामि। विश्वे देवा हविरिदञ्चुषन्ताम्।
यज्ञे या विप्रुषस्सन्ति बह्वीः। अग्नौ तास्सर्वास्स्विष्टास्सुहृता
जुहोमि। उद्यन्नद्यमित्र महः। सपत्नान्मे अनीनशः। दिवैनान्
विद्युतां जहि। निम्रोचन्नधरान्कृधि॥ ७५॥

उद्यन्नद्य वि नो भज। पिता पुत्रेभ्यो यथा। दीर्घायुत्वस्य
हेशिषे। तस्य नो देहि सूर्य। उद्यन्नद्य मित्रमहः।
आरोहन्नुत्तरान्दिवम्। हृद्रोगम्मम सूर्य। हरिमाणश्च नाशय।

शुकैषु मे हरिमाणम्। रोपणाकांसु दध्मसि ॥७६॥

अथो हारिद्रवेषु मे। हरिमाणन्नि दध्मसि। उदंगादयमादित्यः।
विश्वेन सहसा सह। द्विषन्तं मम रन्धयन्। मो अहन्दिषतो
रधम्। यो नश्शपादशपतः। यश्च नश्शपतश्शपात्। उषाश्च
तस्मै निमुक्कं। सर्वं पापं समूहताम् ॥७७॥

यो नस्सपत्नो यो रणः। मर्तोऽभिदासंति देवाः।
इध्मस्यैव प्रख्यायतः। मा तस्योच्छेषि किञ्चन। अवसृष्टः
परापत। शरो ब्रह्मसंशितः। गच्छाऽमित्रान्प्र विश।
मैषाङ्गश्चनोच्छिषः ॥७८॥

सख्येदं पश्य। विधर्तरिदं पश्य। नाकेदं पश्य। रमतिः
पनिष्ठा। ऋतवैर्षिष्ठम्। अमृतायान्याहुः। सूर्यो वरिष्ठो
अख्यभिर्विभाति। अनु द्यावापृथिवी देवपुत्रे। दीख्याऽसि
तपसो योनिः। तपोऽसि ब्रह्मणो योनिः ॥७९॥

ब्रह्मासि ख्यत्रस्य योनिः। ख्यत्रमस्यृतस्य योनिः।
ऋतमसि भूरा रभे। श्रद्धां मनसा। दीख्यान्तपसा। विश्वस्य
भुवनस्याधिपत्नीम्। सर्वे कामा यजमानस्य सन्तु। वातं
प्राणं मनसाऽन्वा रभामहे। प्रजापतिर्य्यो भुवनस्य गोपाः।
स नो मृत्योस्त्रायतां पात्वहंसः ॥८०॥

ज्योग्जीवा जरामशीमहि। इन्द्रं शाक्वर गायत्रीं प्र पद्ये। तान्ते
युनज्मि। इन्द्रं शाक्वर त्रिष्टुभं प्र पद्ये। तान्ते युनज्मि। इन्द्रं

शाक्कर॒ जग॑तीं॒ प्र प॑द्ये। तान्ते॑ युनज्मि। इन्द्रं॑ शाक्करानुष्टुभं॒
प्र प॑द्ये। तान्ते॑ युनज्मि। इन्द्रं॑ शाक्कर प॒ङ्क्तिं प्रप॑द्ये॥८१॥

तान्ते॑ युनज्मि। आऽह॒न्दी॒र्ष्याम॑रुहमृतस्य॒ पत्नी॑म्। गा॒य॒त्रेण॒
छन्द॑सा॒ ब्रह्म॑णा च। ऋ॒त॑ꣳ स॒त्येऽधा॑यि। स॒त्यमृ॑तेऽधा॑यि।
ऋ॒तञ्च॑ मे स॒त्यञ्चा॑भूताम्। ज्योति॑रभूव॑ꣳ सुव॑रगमम्।
सुव॑र्गल्लो॒कन्ना॑कस्य पृ॒ष्ठम्। ब्र॒ध्नस्य॑ वि॒ष्टप॑मगमम्। पृथि॒वी
दी॒र्ष्या॥८२॥

तयाऽग्नि॑र्दी॒र्ष्या दी॒र्षितः॑। ययाऽग्नि॑र्दी॒र्ष्या दी॒र्षितः॑।
तया॑ त्वा दी॒र्ष्या दी॒र्षयामि॑। अ॒न्तरि॑र्ष्यन्दी॒र्ष्या। तया॑
वा॒युर्दी॒र्ष्या दी॒र्षितः॑। यया॑ वा॒युर्दी॒र्ष्या दी॒र्षितः॑। तया॑
त्वा दी॒र्ष्या दी॒र्षयामि॑। द्यौर्दी॒र्ष्या। तयाऽऽदि॒त्यो दी॒र्ष्या
दी॒र्षितः॑। ययाऽऽदि॒त्यो दी॒र्ष्या दी॒र्षितः॑॥८३॥

तया॑ त्वा दी॒र्ष्या दी॒र्षयामि॑। दि॒शो दी॒र्ष्या। तया॑ च॒न्द्रमा॑
दी॒र्ष्या दी॒र्षितः॑। यया॑ च॒न्द्रमा॑ दी॒र्ष्या दी॒र्षितः॑। तया॑
त्वा दी॒र्ष्या दी॒र्षयामि॑। आपो॑ दी॒र्ष्या। तया॑ वरु॑णो॒ राजा॑
दी॒र्ष्या दी॒र्षितः॑। यया॑ वरु॑णो॒ राजा॑ दी॒र्ष्या दी॒र्षितः॑।
तया॑ त्वा दी॒र्ष्या दी॒र्षयामि॑। ओष॑धयो दी॒र्ष्या॥८४॥

तया॑ सोमो॒ राजा॑ दी॒र्ष्या दी॒र्षितः॑। यया॑ सोमो॒ राजा॑
दी॒र्ष्या दी॒र्षितः॑। तया॑ त्वा दी॒र्ष्या दी॒र्षयामि॑।
वा॒ग्दी॒र्ष्या। तया॑ प्रा॒णो दी॒र्ष्या दी॒र्षितः॑। यया॑ प्रा॒णो
दी॒र्ष्या दी॒र्षितः॑। तया॑ त्वा दी॒र्ष्या दी॒र्षयामि॑।

पृथि॒वी त्वा दी॒र्ख्यमाण॒मनु दी॒र्ख्यताम्। अ॒न्तरि॑र्ख्यन्त्वा
दी॒र्ख्यमाण॒मनु दी॒र्ख्यताम्। द्यौस्त्वा दी॒र्ख्यमाण॒मनु
दी॒र्ख्यताम्॥८५॥

दि॒शस्त्वा दी॒र्ख्यमाण॒मनु दी॒र्ख्यन्ताम्। आप॑स्त्वा
दी॒र्ख्यमाण॒मनु दी॒र्ख्यन्ताम्। ओष॑धयस्त्वा दी॒र्ख्यमाण॒मनु
दी॒र्ख्यन्ताम्। वाक्का दी॒र्ख्यमाण॒मनु दी॒र्ख्यताम्। ऋच॑स्त्वा
दी॒र्ख्यमाण॒मनु दी॒र्ख्यन्ताम्। सा॒मा॒नि त्वा दी॒र्ख्यमाण॒मनु
दी॒र्ख्यन्ताम्। यजू॑ँषि त्वा दी॒र्ख्यमाण॒मनु दी॒र्ख्यन्ताम्।
अह॑श्च रा॒त्रिश्च। कृ॒षिश्च वृ॒ष्टिश्च। त्वि॒षिश्चाप॑चितिश्च॥८६॥

अप॑श्चौष॑धयश्च। ऊ॒र्क् सूनृ॑तां च। तास्त्वा दी॒र्ख्यमाण॒मनु
दी॒र्ख्यन्ताम्। स्वे द॒र्ख्ये द॒र्ख्यपि॑तेह सी॒द। दे॒वाना॑ँ सु॒म्नो
म॑ह॒ते रणा॑य। स्वा॒स॒स्थस्त॑नुवा स॒द्विंश॑स्व। पि॒तेवै॑धि सून॒व
आ सु॒शेव॑ः। शि॒वो मां शि॒वमा वि॑श। स॒त्यम्मा॑ आ॒त्मा।
श्रद्धा॑ मेऽ॒ख्यति॑ः॥८७॥

तपो॑ मे प्र॒तिष्ठा। स॒वितृ॑प्र॒सूता मा॒ दि॒शो दी॒र्ख्यन्तु।
स॒त्यम॑स्मि। अ॒हन्त्व॑द॒स्मि म॑द॒सि त्वमे॑तत्। ममा॑सि
योनि॒स्तव॑ योनि॒रस्मि। ममै॒व सन्व॑हं ह॒व्यान्य॑ग्रे। पु॒त्रः
पि॒त्रे लो॑क॒कृ॒ज्जात॑वेदः। आ॒जु॒ह्वान॑स्सुप्र॒तीकः॑ पु॒रस्ता॑त्।
अ॒ग्रे स्वा॒य्यौनि॑मा सी॒द सा॒ध्या। अ॒स्मिन्स॒धस्थे॑
अ॒ध्युत्तर॑स्मिन्॥८८॥

विश्वे देवा यजमानश्च सीदत। एकमिषे विष्णुस्त्वाऽन्वेतु।
 द्वे ऊर्जे विष्णुस्त्वाऽन्वेतु। त्रीणि व्रताय विष्णुस्त्वाऽन्वेतु।
 चत्वारि मायोभवाय विष्णुस्त्वाऽन्वेतु। पञ्च पशुभ्यो
 विष्णुस्त्वाऽन्वेतु। षड्रायस्पोषाय विष्णुस्त्वाऽन्वेतु। सप्त
 सप्तभ्यो होत्राभ्यो विष्णुस्त्वाऽन्वेतु। सखायस्सप्तपदा
 अभूम। सख्यन्ते गमेयम् ॥८९॥

सख्यात्ते मा योषम्। सख्यान्मे मा योष्ठाः। साऽसि
 सुब्रह्मण्ये। तस्यास्ते पृथिवी पादः। साऽसि सुब्रह्मण्ये।
 तस्यास्तेऽन्तरिक्षं पादः। साऽसि सुब्रह्मण्ये। तस्यास्ते द्यौः
 पादः। साऽसि सुब्रह्मण्ये। तस्यास्ते दिशः पादः॥९०॥

पुरोरजास्ते पञ्चमः पादः। सा न इषमूर्जन्धुख्वा। तेज
 इन्द्रियम्। ब्रह्मवर्चसमन्नाद्यम्। वि मिमे त्वा पर्यस्वतीम्।
 देवानान्धेनुः सुदुधामनपस्फुरन्तीम्। इन्द्रस्सोमं पिबतु।
 ख्वेमो अस्तु नः। इमान्नराः कृणुत वेदिमेत्या। वसुमती
 रुद्रवतीमादित्यवतीम्॥९१॥

वर्ष्मन्दिवः। नाभा पृथिव्याः। यथाऽयय्यजमानो न रिष्येत्।
 देवस्य सवितुस्सवे। चतुश्शिखण्डा युवतिस्सुपेशाः।
 घृतप्रतीका भुवनस्य मध्ये। तस्याः सुपर्णावधि यौ
 निविष्टौ। तयोर्देवानामधि भागधेयम्। अप जन्यम्भयन्नुद।
 अप चक्राणि वर्तया। गृहः सोमस्य गच्छतम्। न वा उ

वे॒तन्म्रि॑यसे॒ न रि॑ष्यसि। दे॒वाः इ॒देषि॑ प॒थिभि॑स्सुगेभिः॑।
यत्र॑ यन्ति॑ सु॒कृतो॒ नापि॑ दुष्कृतः॑। तत्र॑ त्वा दे॒वस्स॑वि॒ता
द॑धातु॥१२॥

यद॑स्य पा॒रे रज॑सः। शु॒क्रञ्ज्योति॑रजायत। तत्रः॑ पर्ष॒दति॑
द्विषः॑। अ॒ग्ने वैश्वान॑र॒ स्वाहा॑। यस्मा॑द्भीषाऽवा॑शिष्ठाः। ततो॑
नो॒ अभ॑यङ्कृधि। प्र॒जाभ्य॑स्सर्वा॑भ्यो मृ॒डा। नमो॑ रु॒द्राय॑ मी॒दुषे॑।
यस्मा॑द्भीषा न्यष॑दः। ततो॑ नो॒ अभ॑यङ्कृधि॥१३॥

प्र॒जाभ्य॑स्सर्वा॑भ्यो मृ॒डा। नमो॑ रु॒द्राय॑ मी॒दुषे॑। उदु॑स्र
तिष्ठ॑ प्र॒ति॒तिष्ठ॑ मा॒रिषः॑। मेम॒र्य्यञ्ज॒र्य्यञ्ज॑मानश्च री॒रिषः॑।
सु॒वर्गे॑ लो॒के यज॑मानः॒ हि धे॒हि। शन्न॑ ए॒धि द्वि॒पदे॑
शञ्चतु॑ष्पदे। यस्मा॑द्भीषाऽवै॑पिष्ठाः प॒लायि॑ष्ठास्स॒मज्ञा॑स्थाः।
ततो॑ नो॒ अभ॑यङ्कृधि। प्र॒जाभ्य॑स्सर्वा॑भ्यो मृ॒डा। नमो॑ रु॒द्राय॑
मी॒दुषे॑॥१४॥

य इ॒दम॑कः॑। तस्मै॒ नमः॑। तस्मै॒ स्वाहा॑। न वा
उ॒वे॒तन्म्रि॑यसे। आशा॑नान्त्वा वि॒श्वा आशाः॑। य॒ज्ञस्य॑ हि
स्थ ऋ॒त्वियौ॑। इन्द्रा॑ग्नी॒ चेत॑नस्य च। हु॒ताहु॑तस्य॒ तृप्य॑तम्।
अहु॑तस्य हु॒तस्य॑ च। हु॒तस्य॑ चाहु॑तस्य च। अहु॑तस्य
हु॒तस्य॑ च। इन्द्रा॑ग्नी अ॒स्य सोम॑स्य। वी॒तं पि॑बतञ्जुषे॒थाम्।
मा यज॑मानन्तमो॑ विदत्। म॒र्त्विजो॑ मो इ॒माः प्र॒जाः। मा
यस्सोम॑मि॒मं पि॒बात्। स॒ सृष्ट॑मु॒भय॑ङ्कृतम्॥१५॥

अ॒ना॒ग॒स॑स्त्वा व॒यम्। इ॒न्द्रेण॑ प्रे॒षिता॒ उप॑। वा॒युष्टे॑
 अ॒स्त्व॑ः श॒भूः। मि॒त्रस्ते॑ अ॒स्त्व॑ः श॒भूः। वरु॑णस्ते
 अ॒स्त्व॑ः श॒भूः। अ॒पा॒र॒ख्य॑या ऋ॒त॑स्य ग॒र्भाः। भुव॑नस्य
 गो॒पा॒श्श॑येना॒ अति॑थयः। पर्व॑तानाङ्क॒कुभः॑ प्र॒युतो॑ नपा॒तारः।
 व॒शुने॑न्द्रः॑ ह॒यत॑। घो॒षेणा॑मी॒वाः॑ श्वा॒तय॑त॥९६॥

यु॒क्ता॒स॒स्थ॒ वह॑त। दे॒वा ग्रा॑वा॒ण इ॒न्दुरि॑न्द्र इत्य॑वादिषुः।
 ए॒न्द्रम॑चु॒च्यवुः॑ प॒रम॑स्याः॑ प॒राव॑तः॑। आ॒ऽस्मा॒त्स॒ध॒स्था॑त्।
 ओ॒रोर॑न्त॒रि॒ख्या॑त्। आ सु॒भूत॑म॒सुष॑वुः। ब्र॒ह्मव॑र्च॒सम्म॑
 आसु॑षवुः। स॒मरे॑ र॒ख्याः॑स्यव॒धिषुः॑। अ॒प॒ह॒तं ब्र॒ह्म॒ज्य॒स्य॑।
 वाक्क्र॑ त्वा॒ मन॑श्च श्रीणीताम्॥९७॥

प्रा॒णश्च॑ त्वा॒ऽपा॒नश्च॑ श्रीणीताम्। च॒र॒ख्युश्च॑ त्वा॒ श्रोत्र॑श्च
 श्रीणीताम्। द॒र॒ख्यश्च॑त्वा॒ बल॑श्च श्रीणीताम्। ओज॑श्च त्वा॒
 सह॑श्च श्रीणीताम्। आ॒युश्च॑ त्वा॒ऽज॒रा च॑ श्रीणीताम्। आ॒त्मा
 च॑ त्वा॒ त॒नूश्च॑ श्रीणीताम्। शृ॒तो॑ऽसि शृ॒तङ्क॑तः। शृ॒ताय॑ त्वा
 शृ॒तेभ्य॑स्त्वा। यमि॑न्द्र॒मा॒हुर्व॑रु॒ण्य॑मा॒हुः। य॒मि॒त्रमा॒हुर्य॑मु॒
 स॒त्यमा॒हुः॥९८॥

यो दे॒वाना॑न्दे॒वत॑मस्तपो॒जाः। तस्मै॑ त्वा॒ तेभ्य॑स्त्वा। मयि॑
 त्यदि॑न्द्रि॒यम्म॑ह॒त्। मयि॑ द॒र॒ख्यो मयि॑ क्र॒तुः॑। मयि॑ धा॒यि
 सु॒वीर्य॑म्। त्रि॒शु॒घ्मो वि॑ भा॒तु मे॑। आकू॑त्या॒ मन॑सा
 स॒ह। वि॒राजा॒ ज्योति॑षा स॒ह। य॒ज्ञेन॑ प॒यसा॑ स॒ह। तस्य॑
 दो॒हम॑शीमहि॥९९॥

तस्य॑ सु॒म्रमं॑शीमहि। तस्य॑ भ॒र्खमं॑शीमहि। वाग्जु॑षा॒णा
सोम॑स्य तृप्यतु। मि॒त्रो जना॑न्त्र स मि॒त्र। यस्मा॑न्त्र जा॒तः
परो॑ अ॒न्यो अस्ति॑। य आ॑वि॒वेश॒ भुव॑नानि वि॒श्वो॑। प्र॒जाप॑तिः
प्र॒जया॑ स॒द्वि॒दानः॑। त्रीणि॑ ज्योती॒ः षि स॑चते स षोड॒शी।
ए॒ष ब्र॒ह्मा य ऋ॒त्वियः॑। इन्द्रो॑ नाम॑ श्रुतो गु॒णे॥१००॥

प्र ते॑ म॒हे वि॒दथे॑ श॒सिषः॑ हरी॑। य ऋ॒त्वियः॑ प्र ते॑
वन्वे। व॒नुषो॑ हर्य॒तम्म॑दम्। इन्द्रो॑ नाम॑ घृ॒तन्न॑यः। हरि॑भि॒श्चारु॑
सेच॑ते। श्रुतो॑ गु॒ण आ त्वा॑ वि॒शन्तु॑। हरि॑व॒र्षस॒ङ्गिरः॑।
इन्द्रा॑धि॒पते॑ऽधि॒पति॑स्त्वन्दे॒वाना॑मसि। अधि॑पति॒म्माम्।
आयु॑ष्मन्त॒र्व्वर्च॑स्वन्त॒म्मनु॑ष्येषु कुरु॥१०१॥

इन्द्र॑श्च स॒म्राड्व॑रुणश्च॒ राजा॑। तौ ते॑ भ॒र्खश्च॑क्रतुरग्रं ए॒तम्।
तयो॑रनु॒ भ॒र्खं भ॑र्खयामि। वाग्जु॑षा॒णा सोम॑स्य तृप्यतु।
प्र॒जाप॑तिर्वि॒श्वक॑र्मा। तस्य॑ मनो॑ दे॒वय्य॑ज्ञेन॑ रा॒ध्यास॑म्। अ॒र्थेगा॑
अ॒स्य ज॑हितः। अ॒व॒सान॑पतेऽव॒सान॑म्मे वि॒न्द। नमो॑ रु॒द्राय॑
वास्तो॑ष्पतये। आय॑ने वि॒द्रव॑णे॥१०२॥

उ॒द्याने॑ यत्प॒राय॑णे। आ॒व॒र्तने॑ वि॒व॒र्तने॑। यो गो॑पा॒यति॑
त॒ हु॒वे। यान्य॑पा॒मित्या॑न्यप्र॒तीत्ता॑न्यस्मि॑। य॒मस्य॑ ब॒लिना॑
चरा॑मि। इ॒हैव सन्तः॑ प्र॒ति त॒द्या॑तयामः। जी॒वा जी॒वेभ्यो॑
नि ह॑राम ए॒नत्। अ॒नृणा॑ अ॒स्मिन्न॑नृणाः पर॑स्मिन्। तृ॒तीये॑
लो॒के अ॑नृणास्स्या॑म। ये दे॒व्याना॑ उ॒त पि॑तृयाणाः॥१०३॥

सर्वान्पथो अ॒नृणा आ॒र॒खी॒येम॑। इ॒दमू॒नु श्रेयो॑ऽव॒सान॒मा ग॑न्म।
 शिवे नो द्यावा॑पृथि॒वी उ॒भे इ॒मे। गोम॒द्धन॑व॒दश्व॑व॒दूर्ज॑स्वत्।
 सु॒वीरा॑ वी॒रैर॒नु सञ्च॑रेम। अ॒र्कः प॒वित्र॑र॒जसो॑ वि॒मानः॑।
 पु॒नाति॑ दे॒वाना॒म्भुव॑नानि वि॒श्वो॑। द्यावा॑पृथि॒वी प॒यसा॑
 स॒र्वि॒दाने॑। घृ॒तन्दु॑हाते अ॒मृतं॑ प्रपी॒ने। प॒वित्र॑म॒र्को रज॑सो
 वि॒मानः॑। पु॒नाति॑ दे॒वाना॒म्भुव॑नानि वि॒श्वो॑। सु॒व॒ज्योति॑र्यशो
 म॒हत्। अ॒शीम॑हि गा॒धमु॑त प्र॒ति॒ष्ठाम्॥१०४॥

उद॑स्तांप्सीत्सवि॒ता मि॒त्रो अ॑र्य॒मा। सर्वा॑न॒मित्रा॑नवधीद्युगेन॑।
 बृ॒हन्त॑म्मा॒म॒कर॑द्वी॒रव॑न्तम्। र॒थन्त॑रे श्र॒यस्व॑ स्वाहा॑ पृथि॒व्याम्।
 वा॒म॒दे॒व्ये श्र॑यस्व॑ स्वाहा॑ऽन्तरि॑रि॒ख्ये। बृ॒हति॑ श्र॒यस्व॑ स्वाहा॑
 दि॒वि। बृ॒हता॑ त्वोप॑स्त॒भ्रोमि॑। आ त्वा॑ ददे॒ यश॑से वी॒र्या॑य च।
 अ॒स्मास्व॑घ्निया यू॒यन्द॑धाथेन्द्रि॒यं प॒यः॑। यस्ते॑ द्र॒प्सो यस्त॑
 उद॑रुषः ॥१०५॥

दै॒व्यः॑ के॒तुर्वि॑श्व॒म्भुव॑नमावि॒वेश॑। स नः॑ पा॒ह्यरि॑ष्ट्यै
 स्वाहा॑। अनु॑ मा॒ सर्वा॑ य॒ज्ञोऽय॑मेतु। वि॒श्वे दे॒वा
 म॒रुत॑स्सामा॒र्कः। आ॒प्रि॒यश्छ॑न्दा॒ंसि नि॒विदो॑ यजू॒ंषि॑।
 अ॒स्यै पृ॑थि॒व्यै यद्य॑ज्ञि॒यम्। प्र॒जाप॑ते॒र्वर्त॑निमनु॑ वर्त॒स्वा।
 अनु॑वी॒रैर॒नु रा॒ध्याम॑ गोभिः॑। अ॒न्वश्चै॒रनु॑ सर्वै॒रु पु॑ष्टैः। अनु॑
 प्र॒जया॑ऽन्विन्द्रि॒येण॑॥१०६॥

दे॒वा नो॑ य॒ज्ञमृ॑जु॒धा न॑यन्तु। प्र॒ति॒रि॒ख्यत्रे॑ प्र॒ति॒ति॒ष्ठामि॑ रा॒ष्ट्रे।

प्रत्यश्वेषु॑ प्रति॑तिष्ठामि॒ गोषु॑। प्रति॑ प्र॒जायां॑ प्रति॑तिष्ठामि॒
भव्यै॑। विश्व॑म॒न्याऽभि॑ वावृ॒धे। तद॒न्यस्या॒मधि॑श्रितम्। दि॒वे च॑
वि॒श्वक॑र्मणे। पृथि॒व्यै चा॑कर॒न्नमः॑। अ॒स्का॒न्द्यौः पृथि॒वीम्।
अ॒स्का॒नृष॒भो युवा॒गाः॥१०७॥

स्क॒न्नेमा॑ वि॒श्वा भुव॑ना। स्क॒न्नो य॒ज्ञः प्र॑ ज॒नय॑तु।
अ॒स्का॒नज॑नि॒ प्राज॑नि। आ स्क॒न्नाज्जा॑यते॒ वृषा॑। स्क॒न्नात्र॑
ज॒निषी॑महि। ये दे॒वा येषा॑मि॒दम्भा॑ग॒धेय॑म्ब॒भूव॑। येषा॑ प्रया॒जा
उ॒तानू॑या॒जाः। इन्द्र॑ज्येष्ठेभ्यो॒ वरु॑णराजभ्यः। अ॒ग्निहो॑तृभ्यो
दे॒वेभ्य॑स्स्वाहा॑। उ॒त त्या नो॒ दिवा॑ म॒तिः॥१०८॥

अदि॑तिरू॒त्या ग॑मत्। सा श॒न्ताची॑ मय॑स्करत्। अप॒
स्त्रिधः॑। उ॒त त्या दै॒व्या भि॑षजा॑। श॒न्नस्कर॑तो अ॒श्विना॑।
यू॒याता॑म॒स्मद्रपः॑। अप॒ स्त्रिधः॑। श॒म॒ग्निर॒ग्निभि॑स्करत्।
श॒न्नस्त॑पतु॒ सूर्यः॑। श॒वाँतो॑ वा॒त्वर॒पाः॥१०९॥

अप॒ स्त्रिधः॑। तदि॒त्पद॑न्न विचि॑केत वि॒द्वान्। यन्मृ॑तः
पुन॑र॒प्येति॑ जी॒वान्। त्रि॒वृद्य॑द्भुवनस्य रथ॑वृत्। जी॒वो गर्भो॑ न
मृ॑तस्स जी॒वात्। प्रत्य॑स्मै पिपी॑षते। वि॒श्वानि॑ वि॒दुषे॑ भ॒रा।
अ॒र॒ङ्गमा॑य॒ जग्म॑वे। अप॑श्चाद्व॒ध्वने॒ नरे॑। इन्द्रु॑रिन्द्रुमवा॑गात्।
इन्द्रो॑रिन्द्रो॒ऽपात्। तस्य॑ त इन्द्र॑विन्द्रपी॒तस्य॑ मधु॑मतः।
उप॑हूत॒स्योप॑हूतो भ॒र्खयामि॑ ॥११०॥

ब्रह्म॑ प्रति॒ष्ठा मन॑सो ब्रह्म॑ वा॒चः। ब्रह्म॑ य॒ज्ञाना॑

हविषामाज्यस्य। अतिरिक्तङ्कर्मणो यच्च हीनम्। यज्ञः
 पर्वाणि प्रतिरन्नेति कल्पयन्। स्वाहाकृताऽऽहुतिरेतु
 देवान्। आश्रावितमत्याश्रावितम्। वषट्कृतमत्यनूक्तञ्च यज्ञे।
 अतिरिक्तङ्कर्मणो यच्च हीनम्। यज्ञः पर्वाणि प्रतिरन्नेति
 कल्पयन्। स्वाहाकृताऽऽहुतिरेतु देवान्॥११॥

यद्वो देवा अतिपादयानि। वाचा चित्प्रयतन्देवहेडनम्। अरायो
 अस्मा५ अभिदुच्छुनायते। अन्यत्रास्मन्मरुतस्तन्निधेतन।
 ततम्म आपस्तदु तायते पुनः। स्वादिष्टा धीतिरुचथाय
 शस्यते। अय५ समुद्र उत विश्वभेषजः। स्वाहाकृतस्य
 समुत्पुणुतर्भुवः। उद्वयन्तमसस्परि। उदुत्यश्चित्रम्॥१२॥

इमम्मे वरुण तत्त्वा यामि। त्वन्नो अग्ने स त्वन्नो अग्ने।
 त्वमग्ने अयासि प्रजापते। इमञ्जीवेभ्यः परिधिन्दधामि।
 मेषान्नुगादपरो अर्धमेतम्। शतञ्जीवन्तु शरदः पुरूचीः। तिरो
 मृत्युन्दधतां पर्वतेन। इष्टेभ्यस्स्वाहा वषडनिष्टेभ्यस्स्वाहा।
 भेषजन्दुरिष्टे स्वाहा निष्कृत्यै स्वाहा। दौराध्यै स्वाहा
 दैवीभ्यस्तनूभ्यस्स्वाहा॥१३॥

ऋद्धौ स्वाहा समृद्धौ स्वाहा। यत इन्द्र भयामहे। ततो नो
 अभयङ्कृधि। मघवञ्छृग्धि तव तन्न ऊतये। वि द्विषो वि
 मृधो जहि। स्वस्तिदा विशस्पतिः। वृत्रहा वि मृधो वशी।
 वृषेन्द्रः पुर एतु नः। स्वस्तिदा अभयङ्करः। आभिर्गीर्भिर्यदतो

न ऊनम्॥११४॥

आप्यायय हरिवो वर्धमानः। यदा स्तोतृभ्यो महि गोत्रा
रुजासिं। भूयिष्ठभाजो अर्धं ते स्याम। अनाज्ञातय्यँदाज्ञातम्।
यज्ञस्यं क्रियते मिथुं। अग्ने तदस्य कल्पय। त्वं हि
वेत्थं यथातथम्। पुरुषसम्मितो यज्ञः। यज्ञः पुरुषसम्मितः।
अग्ने तदस्य कल्पय। त्वं हि वेत्थं यथातथम्। यत्पाकत्रा
मनसा दीनदंष्ट्रा न। यज्ञस्यं मन्वते मर्तासः। अग्निष्टद्धोता
ऋतुविद्विजानन्। यजिष्ठो देवां ऋतुशो यजाति॥११५॥

यद्देवा देवहेडनम्। देवासश्चकृमा वयम्। आदित्यास्तस्मान्मा
मुञ्चत। ऋतस्यर्तेन मामुत। देवा जीवनकाम्या यत्।
वाचाऽनृतमूदिम। अग्निर्मा तस्मादेनसः। गार्हपत्यः
प्रमुञ्चतु। दुरिता यानि चकृम। करोतु मामनेनसम्॥११६॥

ऋतेन द्यावापृथिवी। ऋतेन त्वं संरस्वति। ऋतान्मा
मुञ्चत। हंसः। यदन्यकृतमारिम। सजातशंसादुत
वा जामिशंसात्। ज्यायंसशंसादुत वा कनीयसः।
अनाज्ञातन्देवकृतय्यँदेनः। तस्मात्त्वमस्माञ्जातवेदो मुमुग्धि।
यद्वाचा यन्मनसा। बाहुभ्यामूरुभ्यामष्टीवज्ज्याम्॥११७॥

शिश्नैर्यदनृतश्चकृमा वयम्। अग्निर्मा तस्मादेनसः।
यद्धस्ताभ्याश्चकर किल्बिषाणि। अख्याणां वृग्मुपजिघ्रमानः।
दूरेपश्या च राष्ट्रभृच्च। तान्यप्सरसावनुदत्तामृणानि।
अदीव्यनृणय्यँदहश्चकार। यद्वादास्यन्त्सञ्जगारा जनैभ्यः।

अ॒ग्नि॒र्मा तस्मा॒देन॑सः। यन्म॒रि॑ मा॒ता गर्भे॑ स॒ति॒॥११८॥

ए॒न॑श्च॒कार॒ यत्पि॒ता। अ॒ग्नि॒र्मा तस्मा॒देन॑सः। यदा॑ पि॒पे॒ष
मा॒तरं॑ पि॒तर॑म्। पु॒त्रः प्रमु॑दितो॒ धय॑न्। अहि॑ँ॒सितौ॑
पि॒तरौ॒ मया॒ तत्। तद॑ग्रे॒ अनृ॑णो भ॑वामि। यद॒न्तरि॑ख्यं
पृथि॒वीमु॒त द्या॑म्। यन्मा॒तरं पि॒तर॑व्वाँ जिहि॑ँ॒सि॒मा। अ॒ग्नि॒र्मा
तस्मा॒देन॑सः। यदा॒शसा॑ नि॒शसा॒ यत्परा॑शसा॑॥११९॥

यदे॒न॑श्च॒कृ॒मा नू॒तन॑य्य॒त्पु॒राण॑म्। अ॒ग्नि॒र्मा तस्मा॒देन॑सः।
अति॑ क्रा॒मामि॑ दु॒रित॑य्य॒देन॑ः। जहा॑मि रि॒प्रं पर॑मे
स॒धस्थे॑। यत्र॒ यन्ति॑ सु॒कृतो॒ नापि॑ दु॒ष्कृतो॑ः। तमा॑ रो॒हामि॑
सु॒कृता॒न्नु लो॒कम्। त्रि॒ते दे॒वा अ॑मृजतै॒तदेन॑ः। त्रि॒त
ए॒तन्म॑नु॒ष्येषु॑ मामृजे। ततो॑ मा॒ यदि॑ किञ्चि॒दान॑शे। अ॒ग्नि॒र्मा
तस्मा॒देन॑सः॥१२०॥

गा॒र्हप॑त्यः॒ प्र मु॑ञ्चतु। दु॒रि॒ता या॒नि च॒कृ॒मा क॒रोतु॑
मा॒म॒ने॒नस॑म्। दि॒वि जा॒ता अ॒प्सु जा॒ताः। या
जा॒ता ओष॑धीभ्यः। अथो॒ या अ॑ग्नि॒जा आप॑ः। ता
न॑श्शु॒न्धन्तु॑ शु॒न्धनीः॑। यदापो॑ नक्त॑न्दुरि॒तश्चरा॑म। यद्वा॒ दिवा॒
नू॒तन॑य्य॒त्पु॒राण॑म्। हि॒र॒ण्यव॑र्णास्त॒त उत्पु॑नीत नः। इ॒म॒म॒मे
वरु॑ण॒ तत्त्वा॑ यामि। त्वन्नो॑ अ॒ग्रे स॒ त्वन्नो॑ अ॒ग्रे। त्वम॑ग्रे
अ॒यासि॑॥१२१॥

यत्ते॒ ग्रा॒व्ण्णा चि॒च्छि॒दुस्सो॑म राजन्। प्रि॒याण्य॑ङ्गा॒नि स्व॑धि॒ता

परू॑षि। तथ्सन्ध॒थ्स्वाज्ये॑नो॒त वर्ध॑यस्व। अ॒ना॒गसो॑
अधमि॒थ्स॒ङ्ख्ये॑म। यत्ते॒ ग्रावा॑ बा॒हुच्यु॑तो अचु॑च्यवुः। नरो॒
यत्ते॒ दुदु॑हुर्द॒खिणे॑न। तत्त॒ आप्या॑यता॒न्तत्ते॑। निष्पा॑यतान्देव
सोम। यत्ते॒ त्वच॑म्बिभि॒दुर्यच्च॑ योनि॑म्। यदा॒स्थाना॑त्प्रच्यु॑तो
वेन॑सि॒ त्मना॑ ॥१२२॥

त्वया॒ तथ्सो॑म गु॒प्तम॑स्तु नः। सा न॑स्स॒न्धास॑त्पर॒मे व्यो॑मन्।
अहा॒च्छरी॑रं पय॑सा स॒मेत्य॑। अ॒न्यो॑न्यो भवति॒ वर्णो॑ अस्य।
तस्मि॑न्वयमुप॑हूतास्तव॒ स्मः। आ नो॑ भज॒ सदे॑सि वि॒श्वरू॑पे।
नृच॑ख्या॒स्सोम॑ उ॒त शु॒श्रुग॑स्तु। मा नो॑ वि हा॑सी॒द्विर॑
आवृ॑णानः। अना॑गास्त॒नुवो॑ वावृ॒धानः॑। आ नो॑ रू॒पव॑हतु
जाय॑मानः ॥१२३॥

उप॑ खरन्ति जु॒ह्वो घृ॑तेन। प्रि॒याण्यङ्गा॑नि तव॒ वर्ध॑यन्तीः।
तस्मै॑ ते सोम॒ नम॒ इद्व॑षद्व। उप॑ मा राजन्थ्सुकृ॑ते ह॒यस्व।
सं प्रा॑णापा॒नाभ्या॒॑ समु॑ च॒ख्षुषा॑ त्वम्। स॑ श्रोत्रेण
गच्छ॑स्व सोम राजन्। यत्त॒ आस्थि॑त॒ शमु॑ तत्ते॒ अस्तु॑।
जा॒नी॒तान्न॑स्स॒ङ्गम॑ने पथी॒नाम्। ए॒तज्जा॑नीतात्पर॒मे व्यो॑मन्।
वृका॑स्सध॒स्था वि॒द रू॒पम॑स्य ॥१२४॥

यदा॑गच्छा॒त्पथि॑भिर्दे॒व्यानैः॑। इ॒ष्टापूर्ते॑ कृ॒णुता॑दा॒विर॑स्मै।
अरि॑ष्टो राजन्न॒गदः॑ परै॒हि। नम॑स्ते अस्तु च॒ख्षसे॑ रघू॒यते॑।
नाक॑मारोह स॒ह यज॑मानेन। सूर्य॑ङ्गच्छतात्पर॒मे व्यो॑मन्।

अभूद्देवस्सविता वन्द्यो नु नः। इदानीमहं उपवाच्यो नृभिः।
 वि यो रत्ना भजन्ति मानवेभ्यः। श्रेष्ठत्रो अत्र द्रविणय्यंथा
 दधत्। उप नो मित्रावरुणाविहावन्तम्। अन्वादीध्याथामिह
 नस्सखाया। आदित्यानां प्रसितिर् हेतिः। उग्रा शतापांष्टा
 घृविषा परि णो वृणक्तु। आप्यायस्व सन्ते॥१२५॥

यदिदीर्ख्ये मनसा यच्च वाचा। यद्वा प्राणैश्चख्युषा यच्च
 श्रोत्रेण। यद्रेतसा मिथुनेनाप्यात्मना। अद्ध्यो लोका दधिरे
 तेज इन्द्रियम्। शुक्रा दीर्ख्यायै तपसो विमोचनीः।
 आपो विमोक्तीर्मयि तेज इन्द्रियम्। यदृचा साम्ना यजुषा।
 पशूनाश्चर्मन् हविषा दिदीर्ख्ये। यच्छन्दोभिरोषधीभिर्वनस्पतौ।
 अद्ध्यो लोका दधिरे तेज इन्द्रियम् ॥१२६॥

शुक्रा दीर्ख्यायै तपसो विमोचनीः। आपो विमोक्तीर्मयि तेज
 इन्द्रियम्। येन ब्रह्म येन र्षत्रम्। येनेन्द्राग्नी प्रजापतिस्सोमो
 वरुणो येन राजा। विश्वे देवा ऋषयो येन प्राणाः। अद्ध्यो
 लोका दधिरे तेज इन्द्रियम्। शुक्रा दीर्ख्यायै तपसो
 विमोचनीः। आपो विमोक्तीर्मयि तेज इन्द्रियम्। अपां
 पुष्पमस्योषधीनां रसः। सोमस्य प्रियन्धाम्॥१२७॥

अग्नेः प्रियतमं हविस्स्वाहा। अपां पुष्पमस्योषधीनां
 रसः। सोमस्य प्रियन्धाम्। इन्द्रस्य प्रियतमं हविस्स्वाहा।
 अपां पुष्पमस्योषधीनां रसः। सोमस्य प्रियन्धाम्।
 विश्वेषान्देवानां प्रियतमं हविस्स्वाहा। वयं सोम व्रते

तव। मनस्तनूषु पिप्रतः। प्रजावन्तो अशीमहि॥१२८॥

देवेभ्यः॑ पितृभ्यस्स्वाहा॑। सोम्येभ्यः॑ पितृभ्यस्स्वाहा॑।
कव्येभ्यः॑ पितृभ्यस्स्वाहा॑। देवास इह मादयध्वम्।
सोम्यास इह मादयध्वम्। कव्यास इह मादयध्वम्।
अनन्तरिताः पितरस्सोम्यास्सोमपीथात्। अपैतु मृत्युरमृतं न
आगन्। वैवस्वतो नो अभयङ्कणोतु। पूर्णघ्नं न स्पतेरिव॥१२९॥

अभि नश्शीयतां रयिः। सचतान्नश्शचीपतिः॑। परं मृत्यो
अनु परेहि पन्थाम्। यस्ते स्व इतरो देवयानात्।
चख्षुष्मते शृण्वते ते ब्रवीमि। मा नः प्रजां
रीरिषो मोत वीरान्। इदमनु श्रेयोवसानमागन्म।
यद्गोजिद्धं न जिदंश्च जिद्यत्। पूर्णघ्नं न स्पतेरिव। अभि
नश्शीयतां रयिः। सचतान्नश्शचीपतिः॑॥१३०॥

साङ्ग्रहण्येष्ट्यां यजते। इमाञ्जनतां सङ्गृह्णीतीति। द्वादशारत्नी
रशना भवति। द्वादश मासास्सवँत्सरः। सवँत्सरमेवाव
रुन्धे। मौञ्जी भवति। ऊर्ग्वे मुञ्जाः। ऊर्जमेवाव रुन्धे। चित्रा
नखत्रम्भवति। चित्रघ्नं एतत्कर्म॥१॥

यदंश्चमेधस्समृद्धौ। पुण्यं नाम देवयजनमध्यवस्यति।
पुण्यामेव तेन कीर्तिमभि जयति। अपदाती नृत्विजस्सुमावहन्त्या
सुब्रह्मण्यायाः। सुवर्गस्य लोकस्य समष्ट्यै। केशश्मश्रु वपते।
नखानि नि कृन्तते। दतो धावते। स्नाति। अहतघ्नं सः

परिधत्ते। पाप्मनोऽपहृत्यै। वाचय्यँत्वोपं वसति। सुवर्गस्य
लो॒कस्य॒ गु॒प्त्यै॑। रात्रि॑ञ्जाग॒रय॑न्त आसते। सुवर्गस्य॒ लो॒कस्य॒
सम॑ष्ट्यै॥२॥

चतु॑ष्टय्य॒ आपो॑ भवन्ति। चतु॑श्शफो॒ वा अश्वः॑
प्राजा॑प॒त्यस्समृ॑द्ध्यै। ता दि॒ग्भ्यस्स॒माभृ॑ता भवन्ति।
दि॒ग्बु वा आपो॑ः। अन्न॑व्रँ आपो॑ः। अ॒द्ध्यो वा अन्न॑जायते।
यदे॒वाद्ध्योऽन्न॑जायते। तदव॑ रुन्धे। तासु॑ ब्रह्मो॒दनं प॑चति।
रेत॑ ए॒व तद॑धाति॥३॥

चतु॑श्शरावो भवति। दि॒ग्ब्वे॒व प्रति॑तिष्ठति। उ॒भय॑तो॒रु॒क्मौ
भ॑वतः। उ॒भय॑त॑ ए॒वास्मि॑न्नुच॑न्दधाति। उद्ध॑रति श्रु॒तत्वाय॑।
स॒र्पिष्व॑न्भवति मे॒ध्यत्वाय॑। च॒त्वारि॑ आ॒श्वेयाः॑ प्राश्न॑न्ति।
दि॒शामे॒व ज्योति॑षि जुहोति। च॒त्वारि॑ हि॒रण्या॑नि ददाति।
दि॒शामे॒व ज्योती॑ः॒ष्यव॑ रुन्धे॥४॥

यदाज्य॑मुच्छि॒ष्यते॑। तस्मि॑न्त्रश॒नान्यु॑नत्ति। प्र॒जाप॑ति॒र्वा
ओ॒दनः॑। रेत॑ आज्य॑म्। यदाज्ये॑ रश॒नान्यु॑नत्ति। प्र॒जाप॑तिमे॒व
रेत॑सा॒ सम॑र्धयति। द॒र्भमयी॑ रश॒ना भ॑वति। बहु॑ वा ए॒ष
कु॑च॒रो मे॒ध्यमु॑पगच्छति। यदश्वः॑। प॒वित्र॑वै द॒र्भाः॥५॥

यद॒र्भमयी॑ रश॒ना भ॑वति। पु॒नात्ये॒वैन॑म्। पू॒तमे॑न॒म्मेध्य॑मा
ल॑भते। अश्व॑स्य॒ वा आल॑ब्धस्य॒ महि॑मोद॒क्रामत्।
स म॒हर्त्विजः॑ प्रावि॑शत्। तन्म॒हर्त्वि॑जाम्महर्त्वि॑क्तम्।
यन्म॒हर्त्वि॑जः प्राश्न॑न्ति। म॒हिमा॑नमे॒वास्मि॑न्तद॑धाति।

अश्वस्य वा आलब्धस्य रेत उदक्रामत्। तथ्सुवर्णं ५
हिरण्यमभवत्। यथ्सुवर्णं ५ हिरण्यन्ददाति। रेत एव
तदधाति। ओदने ददाति। रेतो वा ओदनः। रेतो हिरण्यम्।
रेतसैवास्मिन्नेतो दधाति॥६॥

यो वै ब्रह्मणे देवेभ्यः प्रजापतयेऽप्रतिप्रोच्याश्वमेध्यम्बध्राति।
आ देवताभ्यो वृश्च्यते। पापीयान्भवति। यः प्रतिप्रोच्य।
न देवताभ्य आवृश्च्यते। वसीयान्भवति। यदाह।
ब्रह्मन्नाश्वमेध्यम्बन्धस्यामि देवेभ्यः प्रजापतये तेन
राध्यासमिति। ब्रह्म वै ब्रह्मा। ब्रह्मण एव देवेभ्यः
प्रजापतये प्रतिप्रोच्याश्वमेध्यम्बध्राति॥७॥

न देवताभ्य आ वृश्च्यते। वसीयान्भवति। देवस्य त्वा सवितुः
प्रसव इति रशनामादत्ते प्रसूत्यै। अश्विनोर्बाहुभ्यामित्याह।
अश्विनौ हि देवानामध्वर्यू आस्ताम्। पूष्णो हस्ताभ्यामित्याह
यत्यै। व्यृद्ध्वा एतद्यज्ञस्य। यदयजुष्केण क्रियते।
इमामगृभ्णन्नशनामृतस्येत्यधि वदति यजुष्कृत्यै। यज्ञस्य
समृद्धौ॥८॥

तदाहुः। द्वादशारत्नी रशना कर्तव्या ३ त्रयोदशारत्नी ३ रिति।
ऋषभो वा एष ऋतूनाम्। यथ्संवत्सरः। तस्य त्रयोदशो
मासो विष्टपम्। ऋषभ एष यज्ञानाम्। यदश्वमेधः। यथा
वा ऋषभस्य विष्टपम्। एवमेतस्य विष्टपम्। त्रयोदशमंरत्निं
रशनायामुपा दधाति॥९॥

यथं॑ऽभस्यं॑ विष्टप॑ः स॑ऽस्करोति॑। तादृ॒गे॒व तत्।
 पूर्वं॑ आयु॑षि वि॒दथे॑षु क॒व्येत्या॑ह। आयु॑रे॒वास्मि॑न्दधाति।
 तया॑ दे॒वास्सु॑तमा ब॒भूवु॑रित्या॑ह। भूति॑मे॒वोपा॑वर्तते।
 ऋ॒तस्य॑ सा॒मन्त्स॑रमा॒रप॑न्तीत्या॑ह। स॒त्यव्वाँ ऋ॒तम्।
 स॒त्येनै॒वैन॑मृ॒तेना॑र॒भते। अ॒भि॒धा अ॒सीत्या॑ह॥१०॥

तस्मा॑द॒श्वमे॑धया॒जी सर्वा॑णि भू॒तान्य॑भि भ॑वति।
 भु॒वंन॑म॒सीत्या॑ह। भू॒मान॑मे॒वोपै॑ति। य॒न्ताऽसी॑त्या॑ह।
 य॒न्ता॒रमे॒वैन॑ङ्करोति। ध॒र्तासी॑त्या॑ह। ध॒र्ता॒रमे॒वैन॑ङ्करोति।
 सोऽग्नि॑वै॒श्वान॑रमित्या॑ह। अ॒ग्रावे॒वैन॑वै॒श्वान॑रे जु॒होति।
 सप्र॑थस॒मित्या॑ह ॥ ११॥

प्र॒जयै॒वैन॑ प॒शुभिः॑ प्रथयति। स्वाहा॑कृ॒त इत्या॑ह। होमं
 ए॒वास्यै॒षः। पृ॒थिव्या॑मित्या॑ह। अ॒स्यामे॒वैनं॑ प्र॒तिष्ठा॑पयति।
 य॒न्ता रा॒ड्यन्ता॑ऽसि॒ यम॑नो ध॒र्तासि॑ ध॒रुण॑ इत्या॑ह।
 रू॒पमे॒वास्यै॒तन्महि॑मान॒व्याँच॑ष्टे। कृ॒ष्यै त्वा॒ र॒खेमा॑य त्वा
 र॒य्यै त्वा॒ पोषा॑य त्वेत्या॑ह। आ॒शिष॑मे॒वैता॑माशा॒स्ते। स्व॒गा
 त्वा॑ दे॒वेभ्य॑ इत्या॑ह। दे॒वेभ्य॑ ए॒वैनं॑ स्व॒गा क॑रोति। स्वाहा॑
 त्वा प्र॒जाप॑तय॒ इत्या॑ह। प्रा॒जाप॑त्यो वा अ॒श्वः। यस्या॑ ए॒व
 दे॒वता॑या आल॒भ्यते॑। तयै॒वैनं॑ स॒मर्ध॑यति॥१२॥

यः पि॒तुर॑नुजायाः॑ पु॒त्रः। स पु॒रस्ता॑न्नयति। यो
 मा॒तुर॑नुजायाः॑ पु॒त्रः। स प॒श्चान्न॑यति। विष्व॑ञ्चमे॒वास्मा॑त्पा॒प्मान॑व्वि॒वृह॑त

यो अर्वन्तुञ्जिघा२ंसति तमभ्यमीति वरुण इति
 श्वानश्चतुरख्यं प्रसौति। पुरो मर्तः परश्चेति शुनश्चतुरख्यस्य
 प्रहन्ति। श्वेव वै पाप्मा भ्रातृव्यः। पाप्मानमेवास्य भ्रातृव्यः
 हन्ति। सैध्रकम्मुसंलम्भवति॥१३॥

कर्मकर्मैवास्मै साधयति। पौ२श्चलेयो हन्ति। पु३श्चल्वावै
 देवाश्शुचन्यदधुः। शुचैवास्य शुचः२ हन्ति। पाप्मा
 वा एतमीप्सुतीत्याहुः। योऽश्वमेधेन यजत इति।
 अश्वस्याधस्पदमुपास्यति। वज्री वा अश्वः प्राजापत्यः।
 वज्रेणैव पाप्मानम्भ्रातृव्यमव क्रामति। दक्षिणाऽप
 प्लावयति॥१४॥

पाप्मानमेवास्माच्छमलमप प्लावयति। ऐषीक उदूहो
 भवति। आयुर्वा इषीकाः। आयुरेवास्मिन्दधति। अमृतवा
 इषीकाः। अमृतमेवास्मिन्दधति। वेतसशाखोपसम्बद्धा
 भवति। अप्सुयोनिर्वा अश्वः। अप्सुजो वेतसः।
 स्वादेवैन्य्यौनेर्निर्मिमीते। पुरस्तात्प्रत्यश्चमभ्युदूहति।
 पुरस्तादेवास्मिन्प्रतीच्यमृतन्दधाति। अहश्च त्वश्च वृत्रहन्निति
 ब्रह्मा यजमानस्य हस्तङ्गृह्णाति। ब्रह्मख्यत्रे एव सन्दधाति।
 अभिक्रत्वैन्द्र भूरधृज्मन्नित्यध्वर्युर्यजमानवांचयत्यभिजित्यै॥१५॥

चत्वारं ऋत्विजस्समुख्यन्ति। अभ्य एवैनश्चतसृभ्यो
 दिग्भ्योऽभि समीरयन्ति। शतेन राजपुत्रैस्सहाध्वर्युः।

पुरस्तात्प्रत्यङ्घ्निष्ठम्प्रोख्यति। अनेनाश्वेन मेध्येनेष्ट्वा। अयं
 राजा वृत्रघ्न्यादिति। राज्यघ्नां अध्वर्युः। ख्यत्रं राजपुत्रः।
 राज्येनैवास्मिन्ख्यत्रन्दधाति। शतेना राजभिरुग्रैस्सह
 ब्रह्मा॥१६॥

दक्षिणत उदङ्घ्निष्ठम्प्रोख्यति। अनेनाश्वेन मेध्येनेष्ट्वा। अयं
 राजाप्रतिधृष्योऽस्त्विति। बलघ्नं ब्रह्मा। बलमराजोग्रः।
 बलनैवास्मिन्बलन्दधाति। शतेन सूतग्रामणिभिस्सह होता।
 पश्चात्प्राङ्घ्निष्ठम्प्रोक्षति। अनेनाश्वेन मेध्येनेष्ट्वा। अयं
 राजाऽस्यै विशः॥१७॥

बहुग्वै बहुश्वायै बहुजाविकायै। बहुव्रीहियवायै
 बहुमाषतिलायै। बहुहिरण्यायै बहुहस्तिकायै। बहुदासपुरुषायै
 रयिमत्यै पुष्टिमत्यै। बहुरायस्पोषायै राजास्त्विति। भूमा
 वै होता। भूमा सूतग्रामण्यः। भूमैवास्मिन्भूमानन्दधाति।
 शतेन ख्यत्तसङ्ग्रहीतृभिस्सहोद्गाता। उत्तरतो दक्षिणा
 तिष्ठन्प्रोख्यति॥१८॥

अनेनाश्वेन मेध्येनेष्ट्वा। अयं राजा सर्वमायुरेत्विति। आयुर्वा
 उद्गाता। आयुः ख्यत्तसङ्ग्रहीतारः। आयुषैवास्मिन्नायुर्दधाति।
 शतं शतम्भवन्ति। शतायुः पुरुषश्शतेन्द्रियः। आयुष्येवेन्द्रिये
 प्रति तिष्ठति। चतुश्शता भवन्ति। चतस्रो दिशः। दिख्येव
 प्रति तिष्ठति॥१९॥

यथा वै ह॒विषो॑ गृही॒तस्य॑ स्क॒न्दति॑ । ए॒वद्वाँ ए॒तद॑श्व॒स्य
स्क॒न्दति॑ । यन्नि॒क्तम॑ना॒लब्ध॑मु॒त्सृज॑न्ति । यथ्स्तो॒क्या अ॒न्वाह॑ ।
सर्व॑हु॒तमे॒वैनङ्क॑रोत्यस्क॒न्दाय॑ । अस्क॑न्न॒५ हि तत् । यद्धु॒तस्य॑
स्क॒न्दति॑ । स॒हस्र॑म॒न्वाह॑ । स॒हस्र॑स॒ममित॑स्सुव॒र्गो लो॒कः ।
सुव॒र्गस्य॑ लो॒कस्या॒भिजि॑त्यै ॥ २० ॥

यत्प॒रि॑मिता अनु॒ब्रूयात् । प॒रि॑मित॒मव॑ रुन्धीत । अ॒प॒रि॑मिता
अ॒न्वाह॑ । अ॒प॒रि॑मित॒स्सुव॒र्गो लो॒कः । सुव॒र्गस्य॑ लो॒कस्य॑
सम॑ष्ट्यै । स्तो॒क्या जु॑होति । या ए॒व वर्ष्वा॑ आ॒पः । ता अ॒व
रु॒न्धे । अ॒स्याञ्जु॑होति । इ॒यद्वाँ अ॒ग्निर्वै॑श्वान॒रः ॥ २१ ॥

अ॒स्यामे॒वैनाः॑ प्र॒तिष्ठा॑पयति । उ॒वाच॑ ह प्र॒जाप॑तिः ।
स्तो॒क्यासु॑ वा अ॒हम॑श्वमे॒धः सऽस्था॑पयामि । तेन॒
तत॑स्सऽस्थि॑तेन च॒रामी॑ति । अ॒ग्नये॑ स्वाहेत्या॒ह । अ॒ग्नये॑
ए॒वैन॑ञ्जुहोति । सोमा॑य॒ स्वाहेत्या॑ह । सोमा॑यै॒वैन॑ञ्जुहोति ।
स॒वि॒त्रे स्वाहेत्या॑ह । स॒वि॒त्र ए॒वैन॑ञ्जुहोति ॥ २२ ॥

सर॑स्वत्यै स्वाहेत्या॒ह । सर॑स्वत्या ए॒वैन॑ञ्जुहोति । पू॒ष्णे
स्वाहेत्या॑ह । पू॒ष्ण ए॒वैन॑ञ्जुहोति । बृ॒हस्प॑तये स्वाहेत्या॒ह ।
बृ॒हस्प॑तय ए॒वैन॑ञ्जुहोति । अ॒पाम्मो॑दाय॒ स्वाहेत्या॑ह । अ॒द्भ्य
ए॒वैन॑ञ्जुहोति । वा॒यवे॑ स्वाहेत्या॒ह । वा॒यव॑ ए॒वैन॑ जुहोति ॥ २३ ॥

मि॒त्राय॑ स्वाहेत्या॒ह । मि॒त्रायै॒वैन॑ जुहोति । वरु॑णाय॒
स्वाहेत्या॑ह । वरु॑णायै॒वैन॑ जुहोति । ए॒ताभ्य॑ ए॒वैन॑न्दे॒वता॑भ्यो

जुहोति। दशदश संपादं जुहोति। दशाख्वरा विराट्।
 अन्नविंराट्। विराजैवान्नाद्यमव रुन्धे। प्र वा एषोऽस्माल्लोकाच्चवते।
 यः पराचीराहुतीर्जुहोति। पुनः पुनरभ्यावर्तं जुहोति।
 अस्मिन्नेव लोके प्रतितिष्ठति। एताः ह वाव सोऽश्वमेधस्य
 सः स्थितिमुवाचास्कन्दाय। अस्कन्नं हि तत्। यद्यज्ञस्य
 सः स्थितस्य स्कन्दति॥ २४॥

प्रजापतये त्वा जुष्टं प्रोख्यामीति पुरस्तात्प्रत्यङ्घ्रिष्ठन्प्रोष्यति।
 प्रजापतिर्वै देवानामन्नादो वीर्यावान्। अन्नाद्यमेवास्मिन्वीर्यन्दधाति।
 तस्मादश्वः पशूनामन्नादो वीर्यावत्तमः। इन्द्राग्निभ्यान्त्वेति
 दखिणतः। इन्द्राग्नी वै देवानामोजिष्ठौ बलिष्ठौ। ओजं
 एवास्मिन्बलन्दधाति। तस्मादश्वः पशूनामोजिष्ठो बलिष्ठः।
 वायवे त्वेति पश्चात्। वायुर्वै देवानामाशुस्सारसारितमः॥ २५॥

जवमेवास्मिन्दधाति। तस्मादश्वः पशूनामाशुस्सारसारितमः।
 विश्वेभ्यस्त्वा देवेभ्य इत्युत्तरतः। विश्वे वै देवा
 देवानां य्यंशस्वितमः। यशं एवास्मिन्दधाति। तस्मादश्वः
 पशूनाय्यंशस्वितमः। देवेभ्यस्त्वेत्यधस्तात्। देवा वै
 देवानामपचिततमाः। अपचितिमेवास्मिन्दधाति। तस्मादश्वः
 पशूनामपचिततमः॥ २६॥

सर्वेभ्यस्त्वा देवेभ्य इत्युपरिष्ठात्। सर्वे वै देवास्त्विषिमन्तो
 हरस्विनः। त्विषिमेवास्मिन् हरो दधाति। तस्मादश्वः

पशूनान्त्विषिमान्हरस्वितमः। दिवे त्वाऽन्तरिख्वाय त्वा
 पृथिव्यै त्वेत्याह। एभ्य एवैनल्लौकेभ्यः प्रोख्यति। सुते
 त्वाऽसते त्वाऽद्ध्यस्त्वौषधीभ्यस्त्वा विश्वेभ्यस्त्वा भूतेभ्य
 इत्याह। तस्मादश्वमेधयाजिनः सर्वाणि भूतान्युपजीवन्ति।
 ब्रह्मवादिनो वदन्ति। यत्प्राजापत्योऽश्वः। अथ
 कस्मादेनमन्याभ्यो देवताभ्योऽपि प्रोख्यतीति। अश्वे
 वै सर्वा देवता अन्वायन्ताः। तय्यद्विश्वेभ्यस्त्वा भूतेभ्य इति
 प्रोख्यति। देवता एवास्मिन्नन्वा यातयति। तस्मादश्वे सर्वा
 देवता अन्वायन्ताः॥ २७॥

यथा वै हविषो गृहीतस्य स्कन्दति। एववा एतदश्वस्य
 स्कन्दति। यत्प्रोखितमनालब्धमुत्सृजन्ति। यदश्वचरितानि
 जुहोति। सर्वहुतमेवैनङ्करोत्यस्कन्दाय। अस्कन्नः हि तत्।
 यद्धुतस्य स्कन्दति। ईङ्काराय स्वाहेङ्कृताय स्वाहेत्याह।
 एतानि वा अश्वचरितानि। चरितैरेवैनः समर्धयति॥ २८॥

तदाहुः। अनाहुतयो वा अश्वचरितानि। नैता होतव्या इति।
 अथो खल्वाहुः। होतव्या एव। अत्र वावैवद्विद्वानश्वमेधः
 सः स्थापयति। यदश्वचरितानि जुहोति। तस्माद्धोतव्या
 इति। बहिर्धा वा एनमेतदायतनादधाति। भ्रातृव्यमस्मै
 जनयति॥ २९॥

यस्यानायतनेऽन्यत्राग्रेराहुतीर्जुहोति। सावित्रिया इष्ट्याः

पुरस्तात्स्विष्टकृतः। आहवनीयेऽश्वचरितानि जुहोति।
आयतन एवास्याहुतीर्जुहोति। नास्मै भ्रातृव्यञ्जनयति।
तदाहुः। यज्ञमुखेयज्ञमुखे होतव्याः। यज्ञस्य कृत्यैः सुवर्गस्य
लोकस्यानुख्यात्या इति। अथो खल्वाहुः॥ ३०॥

यद्यज्ञमुखेयज्ञमुखे जुहुयात्। पशुभिर्यजमानव्यर्धयेत्। अव
सुवर्गल्लोकात्पद्येत। पापीयान्स्यादिति। सकृदेव होतव्याः।
न यजमानं पशुभिर्यर्धयति। अभि सुवर्गल्लोकञ्जयति।
न पापीयान्भवति। अष्टाचत्वारिंशतमश्वरूपाणि
जुहोति। अष्टाचत्वारिंशदखरा जगती। जागतोऽश्वः
प्राजापत्यस्समृद्धौ। एकमतिरिक्तञ्जुहोति। तस्मादेकः
प्रजास्वर्धुकः॥ ३१॥

विभूर्मात्रा प्रभूः पित्रेत्याह। इयवै माता। असौ पिता।
आभ्यामेवैनं परिददाति। अश्वोऽसि हयोऽसीत्याह।
शास्त्येवैनमेतत्। तस्माच्छिष्टाः प्रजा जायन्ते। अत्योऽसीत्याह।
तस्मादश्वस्सर्वान्पशूनत्येति। तस्मादश्वस्सर्वेषां पशूनां
श्रेष्ठं ज्ञच्छति॥ ३२॥

प्र यशश्श्रेष्ठमाप्नोति। य एववैदं। नरोऽस्यर्वाऽसि
सप्तिरसि वाज्यंसीत्याह। रूपमेवास्येतन्महिमानव्याचष्टे।
ययुर्नामासीत्याह। एतद्वा अश्वस्य प्रियन्नामधेयम्।
प्रियेणैवैनन्नामधेयेनाभि वदति। तस्मादप्यामित्रौ सङ्गत्य।

नाम्ना चेद्धयेते। मित्रमेव भवतः॥३३॥

आदित्यानां पत्वाऽन्विहीत्याह। आदित्यानेवैनङ्गमयति। अग्रये स्वाहा स्वाहेन्द्राग्निभ्यामिति पूर्वहोमाञ्जुहोति। पूर्वं एव द्विषन्तम्भ्रातृव्यमिति क्रामति। भूरसि भुवे त्वा भव्याय त्वा भविष्यते त्वेत्युत्सृजति सर्वत्वाय। देवा आशापाला एतन्देवेभ्योऽश्वमेधाय प्रोख्वितङ्गोपायतेत्याह। शतवै तल्प्या राजपुत्रा देवा आशापालाः। तेभ्य एवैनं परि ददाति। ईश्वरो वा अश्वः प्रमुक्तः परां परावतङ्गन्तोः। इह धृतिस्स्वाहेह विधृतिस्स्वाहेह रन्तिस्स्वाहेह रमन्तिस्स्वाहेति चतृषु पथ्सु जुहोति॥३४॥

एता वा अश्वस्य बन्धनम्। ताभिरेवैनम्बध्नाति। तस्मादश्वः प्रमुक्तो बन्धनमा गच्छति। तस्मादश्वः प्रमुक्तो बन्धनत्र जहाति। राष्ट्रवाँ अश्वमेधः। राष्ट्रे खलु वा एते व्यायच्छन्ते। येऽश्वमेध्यं ररखन्ति। तेषाय्यं उदचङ्गच्छन्ति। राष्ट्रादेव ते राष्ट्रङ्गच्छन्ति। अथ य उदचन्न गच्छन्ति॥३५॥

राष्ट्रादेव ते व्यवच्छिद्यन्ते। परा वा एष सिंच्यते। योऽबलोऽश्वमेधेन यजते। यदमित्रा अश्वविन्देरन्। हन्येतास्य यज्ञः। चतुश्शता ररखन्ति। यज्ञस्याघाताय। अथान्यमानीय प्रोख्वेयुः। सैव ततः प्रायश्चित्तिः॥३६॥

प्रजापतिरकामयताश्वमेधेन यजेयेति। स तपोऽतप्यत। तस्य तेषानस्य। सप्तात्मनो देवता उदक्रामन्। सा

दी॒र्खाऽभ॑वत्। स ए॒तानि॑ वै॒श्वदे॒वान्य॑पश्यत्। तान्य॑जुहोत्।
तै॒र्वै स दी॒र्खामवा॑रुन्ध। यद्वै॑श्वदे॒वानि जु॑होति। दी॒र्खामे॒व
तैर्य॑ज॒मानोऽव॑ रुन्धे॥३७॥

स॒प्त जु॑होति। स॒प्त हि ता दे॒वता॑ उ॒दक्रा॑मन्। अ॒न्वह॑ञ्जुहोति।
अ॒न्वहमे॒व दी॒क्षाम॑व रुन्धे। त्री॑णि वै॒श्वदे॒वानि जु॑होति।
च॒त्वार्यो॑द्भ॒हणानि॑। स॒प्त संप॑द्यन्ते। स॒प्त वै शी॑र्ष॒ण्याः
प्रा॒णाः। प्रा॒णा दी॒क्षा। प्रा॒णैरे॒व प्रा॒णान्दी॒क्षाम॑व रुन्धे॥३८॥

एक॑वि॒ंशति॑वै॒श्वदे॒वानि जु॑होति। एक॑वि॒ंशति॑र्वै दे॒वलो॒काः।
द्वा॒दश॑ मा॒साः प॑ञ्च॒तर्वैः। त्रय॑ इ॒मे लो॒काः। अ॒सावा॑दित्य
एक॑वि॒ंशः। ए॒ष सु॑व॒र्गो लो॒कः। तद्वै॒व्यं क्ष॑त्रम्। सा श्रीः।
तद्व॒ध्रस्य॑ वि॒ष्टप॑म्। तथ॑स्वा॒राज्य॑मुच्यते॥३९॥

त्रि॒ंशत॑मौद्भ॒हणानि॑ जुहोति। त्रि॒ंशद॑क्षरा वि॒राट्। अ॒न्नं
वि॒राट्। वि॒राजै॒वान्नाद्य॑म॒व रुन्धे। त्रे॒धा वि॒भज्य॑ दे॒वता॑
जुहोति। त्र्या॑वृ॒तो वै दे॒वाः। त्र्या॑वृ॒त इ॒मे लो॒काः। ए॒षां
लो॒काना॑मा॒प्त्यै। ए॒षां लो॒कानां॑ क्लृ॒प्त्यै। अप॒ वा ए॒तस्मा॑त्प्रा॒णाः
क्रा॑मन्ति॥४०॥

यो दी॒क्षाम॑तिरेचयति। स॒प्ताहं॑ प्रच॑रन्ति। स॒प्त वै शी॑र्ष॒ण्याः
प्रा॒णाः। प्रा॒णा दी॒क्षा। प्रा॒णैरे॒व प्रा॒णान्दी॒क्षाम॑व रुन्धे।
पू॒र्णाहु॑तिमु॒त्तमां जु॑होति। सर्व॑ वै पू॒र्णाहु॑तिः। सर्व॑मे॒वाप्नो॑ति।
अथो॑ इ॒यं वै पू॒र्णाहु॑तिः। अ॒स्यामे॒व प्र॑ति तिष्ठति॥४१॥

प्रजापतिरश्वमेधमसृजत। तं सृष्टं न किञ्चनोदयच्छत्। तं वैश्वदेवान्येवोदयच्छत्। यद्वैश्वदेवानि जुहोति। यज्ञस्योद्यत्यै। स्वाहाऽऽधिमाधीताय स्वाहा। स्वाहाऽधीतं मनसे स्वाहा। स्वाहा मनः प्रजापतये स्वाहा। काय स्वाहा कस्मै स्वाहा कतमस्मै स्वाहेति प्राजापत्ये मुख्ये भवतः। प्रजापतिमुखाभिरेवैनं देवताभिरुद्यच्छते॥४२॥

अदित्यै स्वाहाऽदित्यै मह्यै स्वाहाऽदित्यै सुमृडीकायै स्वाहेत्याह। इयं वा अदितिः। अस्या एवैनं प्रतिष्ठायोद्यच्छते। सरस्वत्यै स्वाहा सरस्वत्यै बृहत्यै स्वाहा सरस्वत्यै पावकायै स्वाहेत्याह। वाग्वै सरस्वती। वाचैवैनमुद्यच्छते। पूष्णे स्वाहा पूष्णे प्रपथ्याय स्वाहा पूष्णे नरन्धिषाय स्वाहेत्याह। पशवो वै पूषा। पशुभिरेवैनमुद्यच्छते। त्वष्ट्रे स्वाहा त्वष्ट्रे तुरीपाय स्वाहा त्वष्ट्रे पुरु रूपाय स्वाहेत्याह। त्वष्टा वै पशूनां मिथुनानां रूपकृत्। रूपमेव पशुषु दधाति। अथो रूपैरेवैनमुद्यच्छते। विष्णावे स्वाहा विष्णावे निखुर्यपाय स्वाहा विष्णावे निभूयपाय स्वाहेत्याह। यज्ञो वै विष्णुः। यज्ञायैवैनमुद्यच्छते। पूर्णाहुतिमुत्तमां जुहोति। प्रत्युत्तब्ध्यै सयत्वाय॥४३॥

सावित्रमष्टाकपालं प्रातर्निर्वपति। अष्टाक्षरा गायत्री। गायत्रं प्रातस्सवनम्। प्रातस्सवनादेवैनं गायत्रियाश्छन्दसोऽधि

निर्मिमीते। अथो॑ प्रातस्सवनमे॒व तेना॑प्रोति। गा॒य॒त्रीं छन्दः॑।
स॒वि॒त्रे प्र॑सवि॒त्र एका॑दशकपालं म॒ध्यन्दि॑ने। एका॑दशाक्षरा
त्रि॒ष्टुप्। त्रै॒ष्टुभं॑ मा॒ध्यन्दि॑न॒ः स॒वनम्। मा॒ध्यन्दि॑नादे॒वैन॒ः
स॒व॒नात्रि॒ष्टुभ॒श्छन्द॒सोऽधि॑ निर्मिमीते॥४४॥

अथो॑ मा॒ध्यन्दि॑नमे॒व स॒वनं॑ तेना॑प्रोति। त्रि॒ष्टुभं॑ छन्दः॑।
स॒वि॒त्र आ॑सवि॒त्रे द्वाद॑शकपालमपरा॒ह्णे। द्वाद॑शाक्षरा
जग॑ती। जा॒ग॒तं तृ॒तीय॑सवनम्। तृ॒तीय॑स॒व॒नादे॒वैन॒ः
जग॑त्या॒श्छन्द॒सोऽधि॑ निर्मिमीते। अथो॑ तृतीयसवनमे॒व
तेना॑प्रोति। जग॑तीं॒ छन्दः॑। ई॒श्वरो॑ वा अ॒श्वः॑ प्रमु॒क्तः॑
परा॑ परा॒व॒तं गन्तोः॑। इ॒ह धृ॒तिस्स्वाहे॒ह वि॒धृतिस्स्वाहे॒ह
रन्ति॒स्स्वाहे॒ह रम॑ति॒स्स्वाहेति॑ च॒तस्र॑ आहु॑तीर्जुहोति॥४५॥

च॒त॒स्रो दि॒शः॑। दि॒ग्भिरे॒वैनं॑ परि॑गृह्णाति। आश्व॑त्थो
व्र॒जो भ॑वति। प्र॒जाप॑तिर्दे॒वेभ्यो॑ नि॒लाय॑त। अ॒श्वो रू॒पं
कृ॒त्वा। सो॑ऽश्व॑त्थे सं॒व॒त्स॒रम॑तिष्ठत्। तद॑श्व॑त्थस्या॑श्व॑त्थत्वम्।
यदाश्व॑त्थो व्र॒जो भ॑वति। स्व ए॒वैनं॑ यो॒नौ प्र॑तिष्ठापयति॥४६॥

आ ब्रह्म॑न्ब्राह्म॒णो ब्र॑ह्मवर्च॒सी जा॑यता॒मित्या॑ह। ब्रा॒ह्म॒ण ए॒व
ब्र॑ह्मवर्च॒सं द॑धाति। तस्मा॑त्पुरा ब्रा॒ह्म॒णो ब्र॑ह्मवर्च॒स्यजा॑यत।
आऽस्मिन्ना॒ष्ट्रे रा॑ज॒न्यं इ॒ष॒व्यं॑ शूरो॑ म॒हार॒थो जा॑यता॒मित्या॑ह।
रा॒ज॒न्यं ए॒व शौ॒र्यं म॑हि॒मानं॑ दधाति। तस्मा॑त्पुरा रा॑ज॒न्यं
इ॒ष॒व्यं॑ शूरो॑ म॒हार॒थोऽजा॑यत। दो॒ग्ध्रीं धे॒नुरि॑त्याह।

धेन्वामेव पयो दधाति। तस्मात्पुरा दोग्ध्रीं धेनुरजायत।
वोढाऽनुङ्घानित्याह ॥४७॥

अनुङ्घ्येव वीर्यं दधाति। तस्मात्पुरा वोढाऽनुङ्घानजायत।
आशुस्सप्तिरित्याह। अश्वं एव जवं दधाति। तस्मात्पुराऽऽशुरश्वोऽजायत।
पुरन्धिर्योषेत्याह। योषित्येव रूपं दधाति। तस्मात्स्त्री युवतिः
प्रिया भावुका। जिष्णू रथेष्ठा इत्याह। आ ह वै तत्र जिष्णू
रथेष्ठा जायते ॥४८॥

यत्रैतेन यज्ञेन यजन्ते। सभेयो युवेत्याह। यो वै पूर्ववयसी।
स सभेयो युवा। तस्माद्युवा पुमान्प्रियो भावुकः। आऽस्य
यजमानस्य वीरो जायतामित्याह। आ ह वै तत्र यजमानस्य
वीरो जायते। यत्रैतेन यज्ञेन यजन्ते। निकामेनिकामे नः
पर्जन्यो वःपत्त्वित्याह। निकामेनिकामे ह वै तत्र पर्जन्यो
वःपति। यत्रैतेन यज्ञेन यजन्ते। फलिन्यो न ओषधयः
पच्यन्तामित्याह। फलिन्यो ह वै तत्रौषधयः पच्यन्ते। यत्रैतेन
यज्ञेन यजन्ते। योगक्षेमो नः कल्पतामित्याह। कल्पते ह
वै तत्र प्रजाभ्यो योगक्षेमः। यत्रैतेन यज्ञेन यजन्ते ॥४९॥

प्रजापतिर्देवेभ्यो यज्ञान्व्यादिशत्। स आत्मन्नश्वमेधमधत्त।
तं देवा अब्रुवन्। एष वाव यज्ञः। यदश्वमेधः। अप्येव
नोत्रास्त्विति। तेभ्य एतानन्नहोमान्प्रायच्छत्। तानजुहोत्। तैर्वै
स देवानप्रीणात्। यदन्नहोमाञ्जुहोति ॥५०॥

देवानेव तैर्यजमानः प्रीणाति। आज्येन जुहोति। अग्नेर्वा

ए॒तद्रू॒पम् । यदाज्य॑म् । यदाज्ये॑न जु॒होति॑ । अ॒ग्निमे॒व
तत्प्री॑णाति । म॒धुना जु॒होति॑ । म॒हृत्यै॑ वा ए॒तद्दे॒वता॑यै रू॒पम् ।
यन्म॑धु । यन्म॑धुना जु॒होति॑ ॥ ५१ ॥

म॒ह॒तीमे॒व तद्दे॒वता॑ प्रीणाति । त॒ण्डुलै॑र्जु॒होति॑ । वसू॑नां
वा ए॒तद्रू॒पम् । यत्त॑ण्डुलाः । यत्त॑ण्डुलै॑र्जु॒होति॑ । वसू॑ने॒व
तत्प्री॑णाति । पृथु॑कैर्जु॒होति॑ । रु॒द्राणां॑ वा ए॒तद्रू॒पम् ।
यत्पृथु॑काः । यत्पृथु॑कैर्जु॒होति॑ ॥ ५२ ॥

रु॒द्राने॒व तत्प्री॑णाति । ला॒जैर्जु॒होति॑ । आ॒दि॒त्यानां॑ वा
ए॒तद्रू॒पम् । यल्ला॒जाः । यल्ला॒जैर्जु॒होति॑ । आ॒दि॒त्याने॒व
तत्प्री॑णाति । क॒र॒म्बैर्जु॒होति॑ । वि॒श्वेषां॑ वा ए॒तद्दे॒वानां॑
रू॒पम् । यत्क॒र॒म्बाः । यत्क॒र॒म्बैर्जु॒होति॑ ॥ ५३ ॥

वि॒श्वाने॒व तद्दे॒वान्प्री॑णाति । धा॒नाभि॑र्जु॒होति॑ । नक्ष॑त्राणां
वा ए॒तद्रू॒पम् । यद्धा॒नाः । यद्धा॒नाभि॑र्जु॒होति॑ । नक्ष॑त्राण्ये॒व
तत्प्री॑णाति । सक्तु॑भिर्जु॒होति॑ । प्र॒जाप॑ते॒र्वा ए॒तद्रू॒पम् ।
यथ्सक्त॑वः । यथ्सक्तु॑भिर्जु॒होति॑ ॥ ५४ ॥

प्र॒जाप॑तिमे॒व तत्प्री॑णाति । म॒सू॒स्यैर्जु॒होति॑ । सर्वा॑सां वा
ए॒तद्दे॒वता॑नां रू॒पम् । यन्म॑सू॒स्यानि॑ । यन्म॑सू॒स्यैर्जु॒होति॑ ।
सर्वा॑ ए॒व तद्दे॒वता॑ः प्रीणाति । प्रि॒यङ्गु॑त॒ण्डुलै॑र्जु॒होति॑ ।
प्रि॒याङ्गा॑ ह॒ वै ना॒मैते॑ । ए॒तैर्वै दे॒वा अ॒श्व॒स्याङ्गा॑नि
सम॑दधुः । यत्प्रि॒यङ्गु॑त॒ण्डुलै॑र्जु॒होति॑ । अ॒श्व॒स्यै॒वाङ्गा॑नि

संदधाति। दशान्नानि जुहोति। दशाक्षरा विराट्।
विराट्कृत्स्नस्यान्नाद्यस्यावरुध्यै॥५५॥

प्रजापतिरश्वमेधमसृजत। तं सृष्टं रक्षांस्यजिघांसन्।
स एतान्प्रजापतिर्नक्तं होमानपश्यत्। तानंजुहोत्। तैर्वै
स यज्ञाद्रक्षांस्यपाहन्। यन्नक्तं होमाञ्जुहोति। यज्ञादेव
तैर्यजमानो रक्षांस्यपं हन्ति। आज्येन जुहोति। वज्रो वा
आज्यम्। वज्रेणैव यज्ञाद्रक्षांस्यपं हन्ति॥५६॥

आज्यस्य प्रतिपदं करोति। प्राणो वा आज्यम्। मुखत
एवास्य प्राणं दधाति। अन्नहोमाञ्जुहोति। शरीरवदेवाव
रुन्धे। व्यत्यासं जुहोति। उभयस्यावरुध्यै। नक्तं जुहोति।
रक्षंसामपहत्यै। आज्येनान्ततो जुहोति॥५७॥

प्राणो वा आज्यम्। उभयत एवास्य प्राणं दधाति।
पुरस्ताच्चोपरिष्ठाच्च। एकस्मै स्वाहेत्याह। अस्मिन्नेव लोके
प्रति तिष्ठति। द्वाभ्यां स्वाहेत्याह। अमुष्मिन्नेव लोके
प्रति तिष्ठति। उभयोरेव लोकयोः प्रति तिष्ठति।
अस्मिंश्चामुष्मिंश्च। शताय स्वाहेत्याह। शतायुर्वै
पुरुषश्शतवीर्यः। आयुरेव वीर्यमव रुन्धे। सहस्राय
स्वाहेत्याह। आयुर्वै सहस्रम्। आयुरेवाव रुन्धे। सर्वस्मै
स्वाहेत्याह। अपरिमितमेवाव रुन्धे॥५८॥

प्रजापतिं वा एष ईप्सतीत्याहुः। योऽश्वमेधेन यजत इति।

अथो आहुः। सर्वाणि भूतानीति। एकस्मै स्वाहेत्याह।
प्रजापतिर्वा एकः। तमेवाप्रोति। एकस्मै स्वाहा द्वाभ्यां
स्वाहेत्यभिपूर्वमाहुतीर्जुहोति। अभिपूर्वमेव सुवर्गं लोकमेति।
एकोत्तरं जुहोति॥५९॥

एकवदेव सुवर्गं लोकमेति। सन्ततं जुहोति। सुवर्गस्य
लोकस्य सन्तत्यै। शताय स्वाहेत्याह। शतायुर्वै
पुरुषश्शतवीर्यः। आयुरेव वीर्यमवरुन्धे। सहस्राय
स्वाहेत्याह। आयुर्वै सहस्रम्। आयुरेवावरुन्धे। अयुताय
स्वाहा नियुताय स्वाहा प्रयुताय स्वाहेत्याह॥६०॥

त्रयं इमे लोकाः। इमानेव लोकानवरुन्धे। अर्बुदाय
स्वाहेत्याह। वाग्वा अर्बुदम्। वाचमेवावरुन्धे। न्यर्बुदाय
स्वाहेत्याह। यो वै वाचो भूमा। तत्र्यर्बुदम्। वाच एव
भूमानवरुन्धे। समुद्राय स्वाहेत्याह ॥६१॥

समुद्रमेवाप्रोति। मध्याय स्वाहेत्याह। मध्यमेवाप्रोति।
अन्ताय स्वाहेत्याह। अन्तमेवाप्रोति। परार्धाय स्वाहेत्याह।
परार्धमेवाप्रोति। उषसे स्वाहा व्युष्ट्यै स्वाहेत्याह।
रात्रिर्वा उषाः। अहर्व्युष्टिः। अहोरात्रे एवावरुन्धे। अथो
अहोरात्रयोरेव प्रतितिष्ठति। ता यदुभयीर्दिवा वा नक्तं
वा जुहुयात्। अहोरात्रे मोहयेत्। उषसे स्वाहा व्युष्ट्यै
स्वाहोदेष्ट्यते स्वाहोद्यते स्वाहेत्यनुदिते जुहोति। उदिताय

स्वाहा॑ सु॒व॒र्गाय॑ स्वाहा॑ लो॒काय॑ स्वाहेत्यु॒दि॒ते जु॒होति॑।
अ॒हो॒रा॒त्रयो॒रव्य॑तिमोहाय॥६२॥

वि॒भूर्मा॒त्रा प्र॒भूः पि॒त्रेत्य॑श्च॒ना॒मानि॑ जु॒होति॑। उ॒भयो॑रे॒वैनं॑
लो॒कयो॑र्ना॒मधेयं॑ गमयति। आ॒य॒नाय॑ स्वाहा॒ प्राय॑णाय॑
स्वाहेत्यु॒द्वावाञ्जु॑होति। सर्व॑मे॒वैन॒मस्क॑न्न॒ः सु॒व॒र्गं लो॒कं
ग॒मय॑ति। अ॒ग्नये॑ स्वाहा॒ सोमा॑य॒ स्वाहेति॑ पू॒र्वहो॑माञ्जु॒होति॑।
पू॒र्व ए॒व द्वि॑षन्तं॒ भ्रातृ॑व्य॒मति॑ क्रामति। पृ॒थि॒व्यै
स्वाहा॒ऽन्तरि॑क्षाय॒ स्वाहेत्या॑ह। य॒था॒य॒जुरे॒वैतत्। अ॒ग्नये॑
स्वाहा॒ सोमा॑य॒ स्वाहेति॑ पू॒र्वदी॑क्षा जु॒होति॑। पू॒र्व ए॒व द्वि॑षन्तं॒
भ्रातृ॑व्य॒मति॑ क्रामति ॥६३॥

पृ॒थि॒व्यै स्वाहा॒ऽन्तरि॑क्षाय॒ स्वाहेत्ये॒कवि॑ः॒शिनीं॑ दी॒क्षां
जु॒होति॑। ए॒कवि॑ः॒शति॑र्वै दे॒वलो॒काः। द्वा॒द॒श मा॒साः॒ः
प॒ञ्च॒र्तवः॑। त्रयं॑ इ॒मे लो॒काः। अ॒सावा॑दित्य ए॒कवि॑ः॒शः।
ए॒ष सु॒व॒र्गो लो॒कः। सु॒व॒र्गस्य॑ लो॒कस्य॑ स॒म॒ष्ट्यै। भुवो॑ दे॒वानां॑
कर्म॑णेत्यु॒त्तुदी॑क्षा जु॒होति॑। ऋ॒तूने॒वास्मै॑ कल्पयति। अ॒ग्नये॑
स्वाहा॑ वा॒यवे॒ स्वाहेति॑ जु॒होत्यन॑न्तरित्यै॥६४॥

अ॒र्वा॒ङ्य॒ज्ञस्संक्रा॑म॒त्वित्या॑सीर्जु॒होति॑। सु॒व॒र्गस्य॑ लो॒कस्या॑प्त्यै।
भू॒तं भव्यं॑ भवि॒ष्यदि॑ति॒ पर्या॑सीर्जु॒होति॑। सु॒व॒र्गस्य॑ लो॒कस्य॑
पर्या॑प्त्यै। आ मे॑ गृ॒हा भ॑व॒न्त्वित्या॑भूर्जु॒होति॑। सु॒व॒र्गस्य॑

लो॒कस्याभू॑त्यै। अ॒ग्निना॒ तपोऽन्व॑भव॒दित्य॑नुभू॒र्जुहो॑ति।
 सु॒वर्ग॑स्य॒ लो॒कस्यानु॑भूत्यै। स्वाहाऽऽधि॑माधी॒ताय॒ स्वाहे॑ति
 सम॑स्तानि॒ वैश्व॑दे॒वानि॒ जुहो॑ति। सम॑स्तमे॒व द्वि॑षन्तं
 भ्रातृ॑व्य॒मति॑ क्रामति॥६५॥

द॒ध्यस्स्वाहा॒ हनू॑भ्या॒ः स्वाहे॑त्यङ्ग॒होमाञ्जु॑होति। अ॒ङ्गेअ॒ङ्गे वै
 पुरु॑षस्य पा॒प्मोप॑श्लिष्टः। अ॒ङ्गाद॑ङ्गादे॒वेन॑ पा॒प्मन॑स्तेन॒ मुञ्च॑ति।
 अ॒ज्येता॑य॒ स्वाहा॑ कृ॒ष्णाय॒ स्वाहा॑ श्वे॒ताय॒ स्वाहे॑त्य॒श्वरू॑पाणिं
 जुहो॑ति। रू॒पैरे॒वेन॑ः॒ सम॑र्धयति। ओष॑धीभ्य॒स्स्वाहा॒
 मूले॑भ्य॒स्स्वाहे॑त्योष॒धिहो॑माञ्जु॑होति। द्र॒व्यो वा ओष॑धयः।
 पु॒ष्पेभ्यो॑ऽन्याः फलं॑ गृह्णन्ति। मूले॑भ्यो॒ऽन्याः। ता ए॒वोभयी॑रव॒
 रुन्धे॥६६॥

वन॑स्पतिभ्य॒स्स्वाहे॑ति वनस्पति॒होमाञ्जु॑होति। आ॒र॒ण्यस्या॒न्नाद्य॑स्याव॒रु
 मेष॑स्त्वा पच॒तैर॑व॒त्त्वित्य॑पा॒व्यानि॒ जुहो॑ति। प्रा॒णा वै दे॒वा
 अपा॑व्याः। प्रा॒णाने॒वाव॑ रुन्धे। कू॒प्याभ्य॑स्स्वाहा॒द्यस्स्वाहे॑त्य॒पाः
 होमा॑ञ्जुहोति। अ॒प्सु वा आप॑ः। अ॒न्नं वा आप॑ः। अ॒द्ध्यो
 वा अ॒न्नं जा॑यते। यदे॒वाद्ध्योऽन्नं॑ जायते। तद॑व॒ रुन्धे॥६७॥

अ॒म्भाः॑सि जुहोति। अ॒यं वै लो॒कोऽम्भा॑ःसि। तस्य॒
 वस॑वोऽधि॑पतयः। अ॒ग्निज्योति॑ः। यद॒म्भाः॑सि जुहोति।
 इ॒ममे॒व लो॒कम॑व॒ रुन्धे॑। वसू॑नाः॒ सायु॑ज्यं गच्छति।
 अ॒ग्निं ज्योति॑रव॒ रुन्धे॑। नभा॑ःसि जुहोति। अ॒न्तरि॑क्षं वै
 नभा॑ःसि॥६८॥

तस्य रुद्रा अधिपतयः। वायुज्योतिः। यन्नभांसि
जुहोति। अन्तरिक्षमेवाव रुन्धे। रुद्राणां सायुज्यं गच्छति।
वायुं ज्योतिरव रुन्धे। महांसि जुहोति। असौ वै लोको
महांसि। तस्यादित्या अधिपतयः। सूर्यो ज्योतिः॥६९॥

यन्महांसि जुहोति। अमुमेव लोकमव रुन्धे।
आदित्यानां सायुज्यं गच्छति। सूर्यं ज्योतिरव
रुन्धे। नमो राज्ञे नमो वरुणायेति यव्यानि जुहोति।
अन्नाद्यस्यावरुध्यै। मयोभूर्वातो अभि वातुस्त्रा इति गव्यानि
जुहोति। पशूनामवरुध्यै। प्राणाय स्वाहा व्यानाय स्वाहेति
संततिहोमाञ्जुहोति। सुवर्गस्य लोकस्य संतत्यै ॥७०॥

सिताय स्वाहाऽसिताय स्वाहेति प्रमुक्तीर्जुहोति। सुवर्गस्य
लोकस्य प्रमुक्त्यै। पृथिव्यै स्वाहाऽन्तरिक्षाय स्वाहेत्याह।
यथायजुरेवैतत्। दत्वते स्वाहाऽदन्तकाय स्वाहेति
शरीरहोमाञ्जुहोति। पितृलोकमेव तैर्यजमानोऽव रुन्धे।
कस्त्वा युनक्ति स त्वा युनक्तिति परिधीन् युनक्ति। इमे वै
लोकाः परिधयः। इमानेवास्मै लोकान् युनक्ति। सुवर्गस्य
लोकस्य समष्ट्यै॥७१॥

यः प्राणतो य आत्मदा इति महिमानौ जुहोति। सुवर्गो
वै लोको महः। सुवर्गमेव ताभ्यां लोकं यजमानोऽव
रुन्धे। आ ब्रह्मन्ब्राह्मणो ब्रह्मवर्चसी जायतामिति समस्तानि
ब्रह्मवर्चसानि जुहोति। ब्रह्मवर्चसमेव तैर्यजमानोऽव रुन्धे।

जज्ञि बीजमिति जुहोत्यनन्तरित्यै। अग्रये समनमत्पृथिव्यै
समनमदिति सन्नतिहोमाञ्जुहोति। सुवर्गस्य लोकस्य सन्नत्यै।
भूताय स्वाहा भविष्यते स्वाहेति भूताभ्यौ होमौ जुहोति।
अयं वै लोको भूतम्॥७२॥

असौ भविष्यत्। अनयोरेव लोकयोः प्रतितिष्ठति।
सर्वस्याप्त्यै। सर्वस्यावरुध्यै। यदक्रन्दः प्रथमं जायमान
इत्यश्वस्तोमीयं जुहोति। सर्वस्याप्त्यै। सर्वस्य जित्यै।
सर्वमेव तेनाप्रोति। सर्वं जयति। योऽश्वमेधेन यजते॥७३॥

य उ चैनमेवं वेद। यज्ञं रक्षांस्यजिघांसन्। स
एतान्प्रजापतिर्नक्तं होमानं पश्यत्। तानं जुहोत्। तैर्वै स
यज्ञाद्रक्षांस्यपाहन्। यन्नक्तं होमाञ्जुहोति। यज्ञादेव
तैर्यजमानो रक्षांस्यपहन्ति। उषसे स्वाहा व्युष्ट्यै
स्वाहेत्यन्ततो जुहोति। सुवर्गस्य लोकस्य समष्ट्यै॥७४॥

एकयूपो वैकादशिनीं वा। अन्येषां यज्ञानां यूपा भवन्ति।
एकविंशिन्यश्वमेधस्य। सुवर्गस्य लोकस्याभिजित्यै।
बैल्वो वा खादिरो वा पालाशो वा। अन्येषां यज्ञक्रतूनां
यूपा भवन्ति। राज्जुदाल एकविंशत्यरत्निरश्वमेधस्य।
सुवर्गस्य लोकस्य समष्ट्यै। नान्येषां पशूनां तेजुन्या
अवद्वन्ति। अवद्वन्त्यश्वस्य॥७५॥

पाप्मा वै तेजनी। पाप्मनोऽपहत्यै। प्लक्षशाखायामन्येषां

पशूनामवदन्ति। वेतसशाखायामश्वस्य। अप्सु योनिर्वा
 अश्वः। अप्सु जो वेतसः। स्व एवास्य योनावव द्यति।
 यूपेषु ग्राम्यान्पशून्नियुञ्जन्ति। आरोकेष्वारण्यान्धारयन्ति।
 पशूनां व्यावृत्त्यै। आ ग्राम्यान्पशूल्लभन्ते। प्रारण्यान्सृजन्ति।
 पाप्मनोऽपहत्यै॥ ७६॥

राज्जुदालमग्निष्ठं मिनोति। भ्रूणहत्याया अपहत्यै।
 पौतुद्रवावभितो भवतः। पुण्यस्य गन्धस्यावरुध्यै।
 भ्रूणहत्यामेवास्मादपहत्यै। पुण्येन गन्धेनोभयतः।
 परि गृह्णाति। षड्वैलुवा भवन्ति। ब्रह्मवर्चसस्यावरुध्यै।
 षड्वादिराः। तेजसोऽवरुध्यै॥ ७७॥

षट्वालाशाः। सोमपीथस्यावरुध्यै। एकविंशतिस्संपद्यन्ते।
 एकविंशतिर्वै देवलोकाः। द्वादश मासाः। पञ्चर्तवः।
 त्रय इमे लोकाः। असावादित्य एकविंशः। एष
 सुवर्गो लोकः। सुवर्गस्य लोकस्य समष्ट्यै। शतं पशवो
 भवन्ति॥ ७८॥

शतायुः पुरुषश्शतेन्द्रियः। आयुष्येवेन्द्रिये प्रति
 तिष्ठति। सर्वं वा अश्वमेध्याप्रोति। अपरिमिता भवन्ति।
 अपरिमितस्यावरुध्यै। ब्रह्मवादिनो वदन्ति। कस्मात्सत्यात्।
 दक्षिणतोऽन्येषां पशूनामवदन्ति। उत्तरतोऽश्वस्येति। वारुणो
 वा अश्वः॥ ७९॥

एषा वै वरुणस्य दिक्। स्वायामेवास्य दिश्यवदति।

यदितरेषां पशूनामवद्यति। शतदेवत्यं तेनाव रुन्धे।
चितेऽग्नावधिं वैतसे कटेऽश्वं चिनोति। अप्सु योनिर्वा
अश्वः। अप्सु जो वैतसः। स्व एवैनं योनौ प्रतिष्ठापयति।
पुरस्तात्प्रत्यश्वं तूपरं चिनोति। पश्चात्प्राचीनं गोमृगम्॥८०॥

प्राणापानावेवास्मिन्त्सम्यञ्चौ दधाति। अश्वं तूपरं गोमृगमिति
सर्वहुतं एताञ्जुहोति। एषां लोकानामभिजित्यै। आत्मनाऽभि
जुहोति। सात्मानमेवैनं सतनं करोति। सात्माऽमुष्मिल्लोके
भवति। य एवं वेद। अथो वसोरेव धारां तेनाव
रुन्धे। इलुवदाय स्वाहा बलिवदाय स्वाहेत्याह।
संवत्सरो वा इलुवदः। परिवत्सरो बलिवदः।
संवत्सरादेव परिवत्सरादायुरवं रुन्धे। आयुरेवास्मिन्दधाति।
तस्मादश्वमेधयाजी जरसां विस्रसामु लोकमेति॥८१॥

एकविंशोऽग्निर्भवति। एकविंशस्तोमः। एकविंशतिर्यूपाः।
यथा वा अश्वा वःषभा वा वृषाणस्सस्फुरेरन्। एवमेव
तथस्तोमास्सस्फुरन्ते। यदेकविंशाः। ते यथ्समृच्छेरन्।
हन्येतास्य यज्ञः। द्वादश एवाग्निस्स्यादित्याहुः। द्वादशस्तोमः॥८२॥

एकादश यूपाः। यद्द्वादशोऽग्निर्भवति। द्वादश मासास्संवत्सरः।
संवत्सरेणैवास्मा अन्नमवं रुन्धे। यद्दश यूपा भवन्ति।
दशाक्षरा विराट्। अन्नं विराट्। विराजैवान्नाद्यमवं रुन्धे। य
एकादशः। स्तनं एवास्यै सः॥८३॥

दुह ए॒वैनां॑ तेन॑। तदा॑हुः। यद्वा॑द॒शोऽग्नि॑स्स्याद्वा॒द॒शस्स्तोम॑
एका॑द॒श यूपाः॑। यथा॑ स्थू॒रिणा॑ या॒यात्। ता॒दृक्तत्।
ए॒कवि॑ः॒श ए॒वाग्नि॑स्स्या॒दित्या॑हुः। ए॒कवि॑ः॒शस्स्तोमः॑।
ए॒कवि॑ः॒शतिर्यूपाः॑। यथा॑ प्रष्टि॒भिर्या॑ति। ता॒दृगे॒व तत्॥८४॥

यो वा अ॑श्वमे॒धे तिस्रः॑ क॒कुभो॑ वेद॑। क॒कुद्ध॒ राज्ञा॑
भवति॑। ए॒कवि॑ः॒शोऽग्नि॑र्भवति॑। ए॒कवि॑ः॒शस्स्तोमः॑।
ए॒कवि॑ः॒शतिर्यूपाः॑। ए॒ता वा अ॑श्वमे॒धे तिस्रः॑ क॒कुभः॑। य
ए॒वं वेद॑। क॒कुद्ध॒ राज्ञा॑ भवति॑। यो वा अ॑श्वमे॒धे त्रीणि॑
शी॒र्षाणि॑ वेद॑। शिरो॑ ह॒ राज्ञा॑ भवति॑। ए॒कवि॑ः॒शोऽग्नि॑र्भवति॑।
ए॒कवि॑ः॒शस्स्तोमः॑। ए॒कवि॑ः॒शतिर्यूपाः॑। ए॒तानि॑ वा अ॑श्वमे॒धे
त्रीणि॑ शी॒र्षाणि॑। य ए॒वं वेद॑। शिरो॑ ह॒ राज्ञा॑ भवति॑॥८५॥

दे॒वा वा अ॑श्वमे॒धे प॒वंमाने॑। सु॒व॒र्गं लो॒कं न प्राजा॑नन्।
तमश्वः॑ प्राजा॑नात्। यद॑श्वमे॒धेऽश्वेन॑ मे॒ध्येनो॑द॒श्चो
ब॒हिष्प॒वमा॑नः॒ सर्प॑न्ति। सु॒व॒र्गस्य॑ लो॒कस्य॑ प्र॒ज्ञा॑त्यै।
न वै म॑नु॒ष्यस्सु॒व॒र्गं लो॒कमञ्ज॑सा वेद॑। अश्वो॑ वै सु॒व॒र्गं
लो॒कमञ्ज॑सा वेद॑। यदु॑द्गा॒तोद्गा॑येत्। यथा॑ क्षे॒त्रज्ञो॑ऽन्येन॑ प॒था
प्र॑तिपा॒दये॑त्। ता॒दृक्तत्॥८६॥

उ॒द्गा॒तार॑म॒परु॑ध्य। अश्व॑मु॒द्गीथा॑य वृणी॒ते। यथा॑ क्षे॒त्रज्ञो॑ऽञ्ज॑सा
न॒यति॑। ए॒वमे॒वैन॑मश्व॑स्सु॒व॒र्गं लो॒कमञ्ज॑सा न॒यति॑। पु॒च्छंम॒न्वा
र॑भन्ते। सु॒व॒र्गस्य॑ लो॒कस्य॑ स॒म॒ष्ट्यै। हिं क॑रोति। सा॒मैवाकः॑।

हिं करोति। उद्गीथ एवास्य सः॥८७॥

वडं॒बा उप॑ रुन्धन्ति। मि॒थुन॒त्वाय॑ प्रजा॑त्यै। अथो॒
यथो॑पगा॒तारं॑ उप॒गाय॑न्ति। ता॒दृगे॒व तत्। उद॑गासीद॒श्वो
मेध्य॑ इत्या॒ह। प्रा॒जाप॒त्यो वा अश्वः॑। प्र॒जाप॑तिरुद्गीथः।
उद्गीथमे॒वाव॑ रुन्धे। अथो॑ ऋक्सामयो॒रेव॑ प्रति॑ तिष्ठति।
हिर॑ण्येनोपाकरोति। ज्योति॑र्वै हिर॑ण्यम्। ज्योति॑रे॒व मु॑खतो
द॑धाति। यज॑माने च प्र॒जासु॑ च। अथो॒ हिर॑ण्यज्योति॑रे॒व
यज॑मानस्सुव॒र्गं लो॒कमे॑ति॥८८॥

पुरु॑षो वै य॒ज्ञः। य॒ज्ञः प्र॒जाप॑तिः। यद॑श्वे प॒शून्त्रियु॑ञ्जन्ति।
य॒ज्ञादे॒व तद्य॒ज्ञं प्रयु॑ङ्क्ते। अश्व॑ तू॒परं॑ गोमृ॒गम्। तान॑ग्नि॒ष्ठ
आल॑भते। से॒नामु॒खमे॒व तत्सः॑ श्यति। तस्मा॑द्राजमुखं भी॒ष्मं
भा॒वुक॑म्। आ॒ग्नेयं॑ कृष्ण॒ग्रीवं॑ पु॒रस्ता॑ल्ल॒लाटे॑। पूर्वा॒ग्निमे॒व तं
कु॑रुते॥८९॥

तस्मा॑त्पूर्वा॒ग्निं पु॒रस्ता॑त्स्थापयन्ति। पौ॒ष्णम॒न्वश्च॑म्। अन्नं॑ वै
पू॒षा। तस्मा॑त्पूर्वा॒ग्नावा॑हार्य॒मा ह॑रन्ति। ऐ॒न्द्रा॒पौष्ण॑मुपरि॑ष्ठात्।
ऐ॒न्द्रो वै रा॑ज॒न्योऽन्नं॑ पू॒षा। अ॒न्नाद्ये॑नै॒वैन॑मु॒भय॑तः॒ परि॑
गृ॒ह्णाति॑। तस्मा॑द्राज॒न्योऽन्ना॑दो भा॒वुकः॑। आ॒ग्नेयो॑ कृष्ण॒ग्रीवो॑
बा॒हुवोः॑। बा॒हुवो॑रे॒व वी॒र्यं॑ धत्ते॥९०॥

तस्मा॑द्राज॒न्यो बा॒हुब॒लीभा॑वुकः। त्वा॒ष्ट्रौ लो॑मशस॒क्थो
स॒क्थोः॑। स॒क्थोरे॒व वी॒र्यं॑ धत्ते। तस्मा॑द्राज॒न्यं

ऊरुबलीभावुकः। शितिपृष्ठौ बाह्वस्पृत्यौ पृष्ठे। ब्रह्मवर्चसमेवोपरिष्ठाद्ध
 अथो कवचे एवैते अभितः पर्यूहते। तस्माद्राजन्यस्सन्नद्धो
 वीर्यं करोति। धात्रे पृषोदरमधस्तात्। प्रतिष्ठामेवैतां कुरुते।
 अथो इयं वै धाता। अस्यामेव प्रति तिष्ठति। सौर्यं
 बलक्षं पुच्छे। उथ्सेधमेव तङ्कुरुते। तस्मादुथ्सेधम्भये प्रजा
 अभिसः श्रयन्ति॥११॥

प्रजापतिरश्वमेधमसृजत। सौऽस्मात्सृष्टोऽपांक्रामत्।
 तमष्टादशिभिरनु प्रायुङ्क्त। तमाप्नोत्। तमाप्त्वाऽष्टादशिभिरवारुन्ध।
 यदष्टादशिनं आलभ्यन्ते। यज्ञमेव तैराप्त्वा यजमानोऽवरुन्धे।
 सव्वँत्सरस्य वा एषा प्रतिमा। यदष्टादशिनः। द्वादश मासाः
 पञ्चर्तवः॥१॥

सव्वँत्सरौऽष्टादशः। यदष्टादशिनं आलभ्यन्ते। सव्वँत्सरमेव
 तैराप्त्वा यजमानोऽवरुन्धे। अग्निष्ठेऽन्यान्यशूनुपाकरोति।
 इतरेषु यूपेष्वष्टादशिनोऽजामित्वाय। नवनवालभ्यन्ते
 सवीर्यत्वाय। यदारण्यैस्सः स्थापयेत्। व्यवस्येतां
 पितापुत्रौ। व्यध्वानः क्रामेयुः। विदूरङ्गामयोग्रामान्तौ
 स्याताम्॥२॥

ऋखीकाः पुरुषव्याघ्राः परिमोषिणं आव्याधिनीस्तस्करा
 अरण्येष्वजायेरन्। तदाहुः। अपशवो वा एते। यदारण्याः।
 यदारण्यैस्सः स्थापयेत्। खिप्रे यजमानमरण्यं मृतं
 हरेयुः। अरण्यायतना ह्यारण्याः पशव इति। यत्पशून्नालभेत।

अनवरुद्धा अस्य पशवस्स्युः। यत्पर्यग्निकृतानुत्सृजेत्॥३॥

यज्ञवेशसङ्कुर्यात्। यत्पशूनालभते। तेनैव पशूनवरुन्धे।
यत्पर्यग्निकृतानुत्सृजत्ययज्ञवेशसाय। अवरुद्धा अस्य पशवो
भवन्ति। न यज्ञवेशसम्भवति। न यजमानमरण्यम्मृतं
हरन्ति। ग्राम्यैस्सः स्थापयति। एते वै पशवः।
खेमो नाम। सं पितापुत्राववस्यतः। समध्वानः क्रामन्ति।
समन्तिकङ्ग्रामयोग्रामान्तौ भवतः। नख्वीकाः पुरुषव्याघ्राः
परिमोषिणं आव्याधिनीस्तस्करा अरण्येष्वजायन्ते॥४॥

प्रजापतिरकामयतोभौ लोकाववं रुन्धीयेति। स
एतानुभयान्पशूनपश्यत्। ग्राम्याश्चरण्याश्च। तानालभत।
तैर्वै स उभौ लोकाववारुन्ध। ग्राम्यैरेव पशुभिरिमल्लोकमवारुन्ध।
आरण्यैरमुम्। यद्ग्राम्यान्पशूनालभते। इममेव तैर्लोकमव
रुन्धे। यदारण्यान्॥५॥

अमुनैः। अनवरुद्धो वा एतस्य सव्वँत्सर इत्याहुः। य
इतइतश्चातुर्मास्यानि सव्वँत्सरं प्रयुङ्क्त इति। एतावान् वै
सव्वँत्सरः। यच्चातुर्मास्यानि। यदेते चातुर्मास्याः पशवं
आलभ्यन्ते। प्रत्यख्यमेव तैस्सव्वँत्सरय्यजमानोऽवरुन्धे।
वि वा एष प्रजया पशुभिर्ऋध्यते। यस्सव्वँत्सरं प्रयुङ्क्ते।
सव्वँत्सरस्सुवर्गो लोकः॥६॥

सुवर्गन्तु लोकन्नापराधोति। प्रजा वै पशवं एकादशिनीं।

यदेत ऐकादशिनाः पशवं आलभ्यन्ते। साखादेव प्रजां
पशून् यजमानोऽवरुन्धे। प्रजापतिर्विराजमसृजत। सा
सृष्टाऽश्वमेधं प्राविशत्। तान्दशिभिरनु प्रायुङ्क्त। तामाप्नोत्।
तामाप्त्वा दशिभिरवारुन्ध। यद्वशिनं आलभ्यन्ते॥७॥

विराजमेव तैराप्त्वा यजमानोऽवरुन्धे। एकादश दशत्
आलभ्यन्ते। एकादशाखरा त्रिष्टुप्। त्रैष्टुभाः पशवः।
पशून्नेवावरुन्धे। वैश्वदेवो वा अश्वः। नानादेवत्याः
पशवो भवन्ति। अश्वस्य सर्वत्वाय। नानारूपा भवन्ति।
तस्मान्नानारूपाः पशवः। बहुरूपा भवन्ति। तस्माद्बहुरूपाः
पशवस्समृद्धौ॥८॥

अस्मै वै लोकाय ग्राम्याः पशव आलभ्यन्ते।
अमुष्मा आरण्याः। यद्ग्राम्यान्पशूनालभते। इममेव
तैर्लोकमवरुन्धे। यदारण्यान्। अमुन्तैः। उभयांन्पशूनालभते।
ग्राम्याःश्चारण्याःश्च। उभयोर्लोकयोरवरुद्धौ। उभयांन्पशूनालभते॥९॥
ग्राम्याःश्चारण्याःश्च। उभयस्यान्नाद्यस्यावरुद्धौ। उभयांन्पशूनालभते।
ग्राम्याःश्चारण्याःश्च। उभयेषां पशूनामवरुद्धौ। त्रयस्त्रयो
भवन्ति। त्रय इमे लोकाः। एषाल्लोकानामाप्त्यै। ब्रह्मवादिनो
वदन्ति। कस्मात्सत्यात्॥१०॥

अस्मिल्लोके बहवः कामा इति। यत्संमानीभ्यो
देवताभ्योऽन्येऽन्ये पशवं आलभ्यन्ते। अस्मिन्नेव
तल्लोके कामान्दधाति। तस्मादस्मिल्लोके बहवः कामाः।

त्र्याणात्र्याणां सह वपा जुहोति। त्र्यावृतो वै देवाः।
 त्र्यावृत इमे लोकाः। एषाल्लोकानामात्मै। एषाल्लोकानाङ्कत्यै।
 पर्यग्निकृतानारण्यानुत्सृजन्त्यहिंसायै॥११॥

युञ्जन्ति ब्रध्नमित्याह। असौ वा आदित्यो ब्रध्नः।
 आदित्यमेवास्मै युनक्ति। अरुषमित्याह। अग्निर्वा अरुषः।
 अग्निमेवास्मै युनक्ति। चरन्तमित्याह। वायुर्वै चरन्।
 वायुमेवास्मै युनक्ति। परितस्थुष इत्याह॥१२॥

इमे वै लोकाः परितस्थुषः। इमानेवास्मै लोकान्
 युनक्ति। रोचन्ते रोचना दिवीत्याह। नख्यत्राणि वै रोचना
 दिवि। नख्यत्राण्येवास्मै रोचयति। युञ्जन्त्यस्य काम्येत्याह।
 कामानेवास्मै युनक्ति। हरी विपण्यसेत्याह। इमे वै हरी
 विपण्यसा। इमे एवास्मै युनक्ति॥१३॥

शोणा धृष्णू नृवाहसेत्याह। अहोरात्रे वै नृवाहसा।
 अहोरात्रे एवास्मै युनक्ति। एता एवास्मै देवता युनक्ति।
 सुवर्गस्य लोकस्य समष्ट्यै। केतुङ्गण्वन्नकेतव इति ध्वजं
 प्रतिमुञ्चति। यश एवैनं राज्ञाङ्गमयति। जीमूतस्येव भवति
 प्रतीकमित्याह। यथायजुरेवैतत्। ये ते पन्थानस्सवितः
 पूर्वास इत्यध्वर्युर्यजमानवच्चयत्यभिजित्यै॥१४॥

परा वा एतस्य यज्ञ एति। यस्य पशुरुपाकृतोऽन्यत्र
 वेद्या एति। एतस्त्तोतरेतेन पथा पुनरश्वमावर्तयासि न

इत्याह। वा॒युर्वै स्तोता॑। वा॒युमे॒वास्यं॑ प॒रस्ता॑द्वधा॒त्यावृ॑त्त्यै।
यथा॒ वै ह॒विषो॑ गृही॒तस्य॑ स्कन्द॑ति। ए॒वघ्नाँ ए॒तदश्व॑स्य
स्कन्द॑ति। यद॑स्यो॒पाकृ॑तस्य॒ लोमा॑नि॒ शीय॑न्ते। यद्वा॒लैषु॑
का॒चाना॒वय॑न्ति। लोमा॑न्ये॒वास्य॑ तथ्स॒म्भर॑न्ति॥१५॥

भूर्भुव॑स्सुव॒रिति॑ प्रा॒जाप॒त्याभि॒राव॑यन्ति। प्रा॒जाप॒त्यो
वा अश्वे॑ः। स्वयै॒वैन॑न्दे॒वत॑या॒ सम॑र्धयन्ति। भू॒रिति॑
महि॑षी। भुव॒ इति॑ वा॒वाता॑। सुव॒रिति॑ परिवृ॒त्ती।
ए॒षाल्लो॑काना॒मभि॑जित्यै। हि॒र॒ण्यया॑ः का॒चा भ॑वन्ति।
ज्योति॑र्वै हि॒र॒ण्यम्। रा॒ष्ट्रम॑श्वमे॒धः॥१६॥

ज्योति॑श्चै॒वास्मै॑ रा॒ष्ट्रश्च॑ स॒मीची॑ दधाति। स॒हस्र॑म्भवन्ति।
स॒हस्र॑स॒मित॒स्सुव॒र्गो लो॒कः। सु॒व॒र्गस्य॑ लो॒कस्या॒भिजि॑त्यै।
अप॒ वा ए॒तस्मा॑त्तेज॑ इन्द्रि॒यं प॒शव॑श्श्रीः क्रा॑मन्ति।
योऽश्व॑मे॒धेन॒ यज॑ते। वस॑वस्त्वाऽञ्जन्तु॒ गाय॑त्रेण॒ छन्द॑सेति॒
महि॑ष्य॒भ्यन॑क्ति। तेजो॒ वा आ॒ज्यम्। तेजो॑ गाय॒त्री।
तेज॑सै॒वास्मै॑ तेजोऽव॑रुन्धे॥१७॥

रु॒द्रास्त्वा॑ञ्जन्तु॒ त्रैष्टु॑भेन॒ छन्द॑सेति॒ वा॒वाता॑। तेजो॒ वा
आ॒ज्यम्। इन्द्रि॒यन्निष्टु॑प्। तेज॑सै॒वास्मा॑ इन्द्रि॒यमव॑रुन्धे।
आ॒दि॒त्यास्त्वा॑ऽञ्जन्तु॒ जाग॑तेन॒ छन्द॑सेति॒ परिवृ॑त्ती। तेजो॒
वा आ॒ज्यम्। प॒शवो॒ जग॑ती। तेज॑सै॒वास्मै॑ प॒शूनव॑रुन्धे।
प॒त्नयो॑ऽभ्य॑ञ्जन्ति। श्रि॒या वा ए॒तद्रू॑पम्॥१८॥

यत्प॒त्नयः॑। श्रि॒यमे॒वास्मि॑न्तद्व॑धति। नास्मा॑त्तेज॑ इन्द्रि॒यं

प॒शव॑श्श्रीरपं॒ क्राम॑न्ति। ला॒जी ३ ज्छा॑ची ३ न्
 य॒शो॑म॒माँ (4) इत्य॑तिरिक्तुमन्नमश्वा॑योपा॒हर॑न्ति।
 प्र॒जामे॒वान्नादी॑ङ्कुर्वते। ए॒तद्दे॒वा अन्न॑म॒तैतदन्न॑मद्धि प्र॒जाप॑त्
 इत्या॑ह। प्र॒जाया॑मे॒वान्नाद्य॑न्दधते। यदि॒ नाव॑जिघ्रैत्।
 अ॒ग्निः प॒शुरा॑सी॒दित्य॑व॒घ्राप॑येत्। अ॒व॒ ह॒ैव जि॑घ्रति।
 आ॒क्रान् वा॒जी क्रमे॑रत्य॒क्रमी॑द्वा॒जी द्यौस्ते॑ पृ॒ष्ठं पृथि॑वी
 सु॒धस्थ॑मित्य॒श्वम॑नु॒मन्न॑यते। ए॒षाल्लो॑काना॒मभि॑जित्यै।
 समि॑द्धो अ॒ञ्जन्कृ॑दरं मती॒नामित्य॑श्व॒स्याप्रि॑यो भवन्ति
 सरू॑प॒त्याय॑॥१९॥

तेज॑सा॒ वा ए॒ष ब्र॑ह्मवर्च॒सेन॒ व्यृ॑द्ध्यते। योऽ॒श्वमे॑धेन॒ यज॑ते।
 होता॑ च ब्र॒ह्मा च॑ ब्र॒ह्मोद्य॑व्वदतः। तेज॑सा॒ चैवैनं॑ ब्रह्मवर्च॒सेन॑ च
 सम॑र्धयतः। द॒खि॒ष्णतो॑ ब्र॒ह्मा भ॑वति। द॒खि॒ष्णत॑आ॒यत॑नो॒ वै
 ब्र॒ह्मा। बा॒र॒ह॒स्प॒त्यो वै ब्र॒ह्मा। ब्र॑ह्मवर्च॒समे॒वास्य॑ द॒खि॒ष्णतो॑
 द॑धाति। तस्मा॒द्द॒खि॒ष्णोऽर्धो॑ ब्रह्मवर्च॒सित॑रः। उ॒त्त॒रतो॑ होता॑
 भ॑वति॥२०॥

उ॒त्त॒र॒तआ॑यतनो॒ वै होता॑। आ॒ग्ने॒यो वै होता॑। तेजो॒ वा अ॒ग्निः।
 तेज॑ ए॒वास्यो॑त्त॒रतो॑ द॑धाति। तस्मा॒दु॒त्त॒रोऽर्ध॑स्तेज॒स्वित॑रः।
 यूप॑म॒भितो॑ वदतः। य॒ज॒मान॑दे॒व॒त्यो वै यूपः॑।
 यज॑मानमे॒व तेज॑सा॒ च ब्र॑ह्मवर्च॒सेन॑ च॒ सम॑र्धयतः। कि॑
 स्वि॑दासीत्पूर्वचि॑त्तिरित्या॑ह। द्यौर्वै वृष्टिः॑ पूर्॒वचि॑त्तिः॥२१॥

दिवमेव वृष्टिमेवरुन्धे। किं स्विदासीद्बृहद्वय इत्याह। अश्वो
वै बृहद्वयः। अश्वमेवावरुन्धे। किं स्विदासीत्पिशङ्गिलेत्याह।
रात्रिर्वै पिशङ्गिला। रात्रिमेवावरुन्धे। किं स्विदासीत्पिलिप्पिलेत्याह
श्रीर्वै पिलिप्पिला। अन्नाद्यमेवावरुन्धे॥२२॥

कस्स्विदेकाकी चरतीत्याह। असौ वा आदित्य एकाकी
चरति। तेज एवावरुन्धे। क उस्विज्जायते पुनरित्याह।
चन्द्रमा वै जायते पुनः। आयुरेवावरुन्धे। किं
स्विद्धिमस्य भेषजमित्याह। अग्निर्वै हिमस्य भेषजम्।
ब्रह्मवर्चसमेवावरुन्धे। किं स्विदावपनं महदित्याह॥२३॥

अयवै लोक आवपनम्महत्। अस्मिन्नेव लोके प्रतितिष्ठति।
पृच्छामि त्वा परमन्तं पृथिव्या इत्याह। वेदिर्वै परोऽन्तः
पृथिव्याः। वेदिमेवावरुन्धे। पृच्छामि त्वा भुवनस्य
नाभिमित्याह। यज्ञो वै भुवनस्य नाभिः। यज्ञमेवावरुन्धे।
पृच्छामि त्वा वृष्णो अश्वस्य रेत इत्याह। सोमो वै
वृष्णो अश्वस्य रेतः। सोमपीथमेवावरुन्धे। पृच्छामि
वाचः परमं व्योमेत्याह। ब्रह्म वै वाचः परमं व्योम।
ब्रह्मवर्चसमेवावरुन्धे॥२४॥

अप वा एतस्मात्प्राणाः क्रामन्ति। योऽश्वमेधेन यजते।
प्राणाय स्वाहा व्यानाय स्वाहेति संज्ञप्यमान आहुतीर्जुहोति।
प्राणानेवास्मिन्दधाति। नास्मात्प्राणा अपक्रामन्ति।
अवन्तीस्स्थावन्तीस्त्वाऽवन्तु। प्रियन्त्वा प्रियाणाम्।

वर्षिष्ठमाप्यानाम्। निधीनान्त्वा निधिपतिः॑ हवामहे वसो
ममेत्याह। अपैवास्मै तद्धवते॥२५॥

अथो धुवन्त्येवैनम्। अथो न्येवास्मै हवते। त्रिः परियन्ति।
त्रय इमे लोकाः। एभ्य एवैनल्लोकेभ्यो धुवते। त्रिः पुनः
परियन्ति। षट्थसंपद्यन्ते। षड्वा ऋतवः। ऋतुभिरेवैनन्धुवते।
अप वा एतेभ्यः प्राणाः क्रामन्ति॥२६॥

ये यज्ञे धुवनन्तन्वते। नवकृत्वः परियन्ति। नव वै पुरुषे
प्राणाः। प्राणानेवात्मन्दधते। नैभ्यः प्राणा अपक्रामन्ति।
अम्बे अम्बाल्यम्बिक इति पत्नीमुदानयति। अहृतैवैनम्।
सुभगे काम्पीलवासिनीत्याह। तप एवैनामुपनयति। सुवर्गे
लोके संप्रोर्ण्वाथामित्याह॥२७॥

सुवर्गमेवैनल्लोकङ्गमयति। आऽहमजानि गर्भधमा
त्वमजाऽसि गर्भधमित्याह। प्रजा वै पशवो गर्भः।
प्रजामेव पशूनात्मन्धत्ते। देवा वा अश्वमेधे पवमाने।
सुवर्गल्लोकं न प्राजानन्। तमश्वः प्राजानात्।
यथ्सूचीभिरसिपथान्कल्पयन्ति। सुवर्गस्य लोकस्य
प्रज्ञात्यै। गायत्री त्रिष्टुब्जगतीत्याह॥२८॥

यथायजुरेवैतत्। त्रय्यस्सूच्यो भवन्ति। अयस्मर्यो
रजता हरिण्यः। अस्य वै लोकस्य रूपमयस्मर्यः।
अन्तरिख्यस्य रजताः। दिवो हरिण्यः। दिशो वा

अ॒य॒स्मय्यः॑। अ॒वा॒न्त॒र॒दि॒शा रं॒ज॒ताः। ऊ॒र्ध्वा ह॒रि॒ण्यः।
दि॒श ए॒वास्मै॑ क॒ल्प॒यति॑। क॒स्त्वा॑ छ॒यति॑ क॒स्त्वा॑
वि॒शास्ती॒त्याहा॒हि॒सायै॑॥ २९॥

अप॒ वा ए॒तस्मा॒च्छ्री॑ रा॒ष्ट्र॒ङ्गाम॑ति। योऽ॒श्वमे॒धेन॑ य॒ज॒ते।
ऊ॒र्ध्वा॒मे॒नामु॒च्छ्र॑य॒तादि॒त्याह॑। श्री॒र्वै रा॒ष्ट्रम॑श्वमे॒धः।
श्रि॒यमे॒वास्मै॑ रा॒ष्ट्रमूर्ध्व॑मु॒च्छ्र॑यति। वे॒णुभा॒रङ्गि॒रावि॒वेत्या॑ह।
रा॒ष्ट्रवै॑ भा॒रः। रा॒ष्ट्रमे॒वास्मै॑ पर्यू॒हति॑। अथा॑स्या॒ मध्य॑मे॒धता॒मित्या॑ह।
श्री॒र्वै रा॒ष्ट्रस्य॑ म॒ध्यम्॑॥ ३०॥

श्रि॒यमे॒वाव॑रु॒न्धे। शी॒ते वा॒ते पु॒नन्नि॒वेत्या॑ह। ख॒मे॒मो वै रा॒ष्ट्रस्य॑
शी॒तो वा॒तः। ख॒मे॒ममे॒वाव॑रु॒न्धे। यद्ध॑रि॒णी यव॑म॒त्तीत्या॑ह।
वि॒ड्वै ह॑रि॒णी। रा॒ष्ट्रय्यै॑वः। वि॒शश्चै॒वास्मै॑ रा॒ष्ट्रश्च॑ स॒मीची॑
दधा॒ति। न पु॒ष्टं प॒शु म॑न्य॒त इत्या॑ह। तस्मा॒द्राजा॑ प॒शून्
पुष्य॑ति॥ ३१॥

शू॒द्रा यद॑र्य॒जारा॑ न पोषा॒य ध॒नाय॑तीत्या॒ह। तस्मा॑द्वैशीपु॒त्रन्नाभि॑षि॒ञ्चन्ते॑
इ॒यय्यै॑का शं॒कुन्ति॑केत्या॒ह। वि॒ड्वै शं॒कुन्ति॑का। रा॒ष्ट्रम॑श्वमे॒धः।
वि॒शश्चै॒वास्मै॑ रा॒ष्ट्रश्च॑ स॒मीची॑ दधा॒ति। आ॒हल॒मिति॑
स॒र्प॒तीत्या॑ह। तस्मा॑द्रा॒ष्ट्राय॑ वि॒शस्स॑र्प॒न्ति। आ॒ह॒तङ्ग॑भे प॒स॒
इत्या॑ह। वि॒ड्वै ग॒भः॑॥ ३२॥

रा॒ष्ट्रं प॒सः। रा॒ष्ट्रमे॒व वि॒श्या॑ह॒न्ति। तस्मा॑द्रा॒ष्ट्रविं॑श॒ङ्घातु॑कम्।
मा॒ता च॑ ते पि॒ता च॑ त॒ इत्या॑ह। इ॒यवै॑ मा॒ता। अ॒सौ पि॒ता।
आ॒भ्यामे॒वेन॑ परि॒ददा॑ति। अ॒ग्रवृ॑त्ख॒स्य रो॑ह॒त इत्या॑ह। श्री॒र्वै

वृ॒ख्यस्याग्र॑म्। श्रि॒यमे॒वाव॑ रुन्धे॥ ३३ ॥

प्रसु॑ला॒मीति॑ ते पि॒ता ग॒भे मु॒ष्टिम॑त॒स्य॒दित्या॑ह।
वि॒द्वै ग॒भः। रा॒ष्ट्रम्मु॒ष्टिः। रा॒ष्ट्रमे॒व वि॒श्याह॑न्ति।
तस्मा॑द्रा॒ष्ट्रविं॑श॒ङ्घातु॑कम्। अप॒ वा ए॒तेभ्यः॑ प्रा॒णाः
क्रा॑मन्ति। ये य॒ज्ञेऽपू॑त॒वँद॑न्ति। द॒धि॒क्राव्णो॑ अकारिष॒मिति॑
सुर॑भि॒मती॒मृच॑वँदन्ति। प्रा॒णा वै सु॑र॒भयः॑। प्रा॒णाने॒वात्म॑न्दधते।
नैभ्यः॑ प्रा॒णा अप॑क्रामन्ति। आपो॒ हि ष्ठा म॑यो॒भुव॑
इत्य॒द्विर्मा॑र्जयन्ते। आपो॒ वै सर्वा॑ दे॒वताः। दे॒वता॑भिरे॒वात्मानं॑
पव॑यन्ते॥ ३४ ॥

प्र॒जाप॑तिः प्र॒जास्सृ॑ष्ट्वा प्रे॒णाऽनु॑ प्रावि॑शत्। ताभ्यः॑
पुन॑स्स॒म्भवि॑तु॒न्नाश॑क्रोत्। सो॑ऽब्रवीत्। ऋ॒ध्रव॑दि॒त्सः। यो मे॒तः
पुन॑स्स॒म्भर॑दिति। तन्दे॒वा अ॑श्वमे॒धेनै॒व सम॑भरन्। ततो॒ वै त
आ॑र्ध्रुवन्। यो॑ऽश्वमे॒धेन॑ यज॑ते। प्र॒जाप॑तिमे॒व सम्भ॑रत्यृ॒ध्नोति॑।
पुरु॑ष॒माल॑भते॥ ३५ ॥

वैरा॒जो वै पुरु॑षः। वि॒राज॑मे॒वाल॑भते। अथो॒ अन्नं॑ वै
वि॒राट्। अन्न॑मे॒वाव॑रुन्धे। अश्व॒माल॑भते। प्रा॒जाप॑त्यो वा
अश्वः॑। प्र॒जाप॑तिमे॒वाल॑भते। अथो॒ श्रीर्वा॑ एक॑शफम्।
श्रि॒यमे॒वाव॑रुन्धे। गा॒माल॑भते॥ ३६ ॥

य॒ज्ञो वै गोः। य॒ज्ञमे॒वाल॑भते। अथो॒ अन्न॑वै गोः।
अन्न॑मे॒वाव॑रुन्धे। अ॒जा॒वी आ॑ल॒भते॒ भूम्ने॑। अथो॒ पुष्टि॑र्वै भू॒मा।
पुष्टि॑मे॒वाव॑रुन्धे। पर्य॑ग्निकृतं पुरु॑षश्चा॒र॒ण्याश्चो॒त्सृज॑न्त्यहि॒सायै॑।

उभौ वा एतौ पशू आलभ्येते। यश्चावमो यश्च परमः।
 तैऽस्योभयै यज्ञे बद्धाः। अभीष्टा अभिप्रीताः। अभिजिता
 अभिहुता भवन्ति। नैनन्दङ्खणवः पशवो यज्ञे बद्धाः।
 अभीष्टा अभिप्रीताः। अभिजिता अभिहुता हिंसन्ति।
 योऽश्वमेधेन यजते। य उ चैनमेववैद॥ ३७॥

प्रथमेन वा एष स्तोमेन राध्वा। चतुष्टोमेन कृतेनायानामुत्तरेहन्।
 एकविंशे प्रतिष्ठायां प्रति तिष्ठति। एकविंशत्प्रतिष्ठायां
 ऋतूनन्वारोहति। ऋतवो वै पृष्ठानि। ऋतवस्सवँत्सुरः।
 ऋतुष्वेव सवँत्सुरे प्रतिष्ठायां देवता अभ्यारोहति। शक्करयः
 पृष्ठम्भवन्त्यन्यदन्यच्छन्दः। अन्यैऽन्ये वा एते पशव
 आलभ्यन्ते॥ ३८॥

उतेव ग्राम्याः। उतेवारण्याः। अहरेव रूपेण समर्धयति।
 अथो अहं एवैष बलिर्हियते। तदाहुः। अपशवो वा एते।
 यदजावयश्चारण्याश्च। एते वै सर्वे पशवः। यद्व्या इति।
 गव्यान्पशूनुत्तमेऽहुत्रालभते॥ ३९॥

तेनैवोभयान्पशूनवरुन्धे। प्राजापत्या भवन्ति। अनभिजितस्याभिजित्यै
 सौरीर्नव श्वेता वशा अनूबन्ध्या भवन्ति। अन्त एव
 ब्रह्मवर्चसमवरुन्धे। सोमाय स्वराज्ञेऽनोवाहावनङ्गाहाविति
 द्वन्द्विनः पशूनालभते। अहोरात्राणामभिजित्यै। पशुभिर्वा
 एष व्यध्यते। योऽश्वमेधेन यजते। छगलङ्कल्माषङ्किकिदीविर्विदीगयमि
 त्वाष्ट्रान्पशूना लभते। पशुभिरेवात्मानं समर्धयति।

ऋतुभिर्वा एष व्यृध्यते। योऽश्वमेधेन यजते। पिशङ्गास्त्रयो
वासन्ता इत्यृतुपशूनालभते। ऋतुभिरेवात्मानं समर्धयति।
आ वा एष पशुभ्यो वृश्च्यते। योऽश्वमेधेन यजते। पर्यग्निकृता
उत्सृजन्त्यनाव्रस्काय॥ ४०॥

प्रजापतिरकामयत महानन्नादस्स्यामिति। स एतावश्वमेधे
महिमानावपश्यत्। तावंगृहीत। ततो वै स महानन्नादोऽभवत्।
यः कामयेत महानन्नादस्स्यामिति। स एतावश्वमेधे महिमानो
गृहीत। महानेवान्नादो भवति। यजमानदेवत्यां वै वपा। राजा
महिमा। यद्वपाम्महिम्नोभयतः परियजति। यजमानमेव
राज्येनोभयतः परिगृह्णाति। पुरस्तात्स्वाहाकारा वा अन्ये
देवाः। उपरिष्ठात्स्वाहाकारा अन्ये। ते वा एतेऽश्व एव
मेध्यं उभयेऽवरुध्यन्ते। यद्वपाम्महिम्नोभयतः परियजति।
तानेवोभयान्प्रीणाति॥ ४१॥

वैश्वदेवो वा अश्वः। तय्यैत्प्राजापत्यङ्कुर्यात्। या देवता
अपिभागाः। ता भागधेयेन व्यर्धयेत्। देवताभ्यस्समदन्दध्यात्।
स्तेगान्दष्ट्राभ्याम्मण्डूकाञ्जम्येभिरिति। आज्यमवदानं कृत्वा
प्रतिसङ्ख्यायमाहुतीर्जुहोति। या एव देवता अपिभागाः। ता
भागधेयेन समर्धयति। न देवताभ्यस्समदन्दधाति॥ ४२॥

चतुर्दशैताननुवाकाञ्जुहोत्यनन्तरित्यै। प्रयासाय स्वाहेति
पञ्चदशम्। पञ्चदश वा अर्धमासस्य रात्रयः। अर्धमासशस्संवत्सर

आप्यते। देवासुरास्सय्यंता आसन्। तैऽब्रुवन्नग्रयस्स्विष्टकृतः।
अश्वस्य मेध्यस्य वयमुद्धारमुद्धारामहे। अथैतानभि भवामेति।
ते लोहितमुदहरन्त। ततो देवा अभवन्॥४३॥

पराऽसुराः। यथ्स्विष्टकृद्भ्यो लोहितञ्जुहोति भ्रातृव्याभिभूत्यै।
भवत्यात्मना। पराऽस्य भ्रातृव्यो भवति। गोमृगकण्ठेन
प्रथमामाहुतिञ्जुहोति। पशवो वै गोमृगः। रुद्रोऽग्निस्स्विष्टकृत्।
रुद्रादेव पशून्तर्दधाति। अथो यत्रैषाऽऽहुतिर्हूयते। न तत्र
रुद्रः पशून्भिमन्यते॥४४॥

अश्वशफेनं द्वितीयामाहुतिञ्जुहोति। पशवो वा एकशफम्।
रुद्रोऽग्निस्स्विष्टकृत्। रुद्रादेव पशून्तर्दधाति। अथो
यत्रैषाऽऽहुतिर्हूयते। न तत्र रुद्रः पशून्भिमन्यते। अयस्मयेन
कमण्डलुना तृतीयाम्। आहुतिञ्जुहोत्यायास्यो वै प्रजाः।
रुद्रोऽग्निस्स्विष्टकृत्। रुद्रादेव प्रजा अन्तर्दधाति। अथो
यत्रैषाऽऽहुतिर्हूयते। न तत्र रुद्रः प्रजा अभिमन्यते॥४५॥

अश्वस्य वा आलब्धस्य मेध उदक्रामत्। तदश्वस्तोमीयमभवत्।
यदश्वस्तोमीयञ्जुहोति। समेधमेवैनमालभते। आज्येन
जुहोति। मेधो वा आज्यम्। मेधोऽश्वस्तोमीयम्।
मेधेनैवास्मिन्मेधन्दधाति। षट्त्रिंशतञ्जुहोति। षट्त्रिंशदख्यरा
बृहती॥४६॥

बार्हताः पशवः। सा पशूनाम्मात्रा। पशूनेव मात्रया

समर्धयति। तायद्भूयसीर्वा कनीयसीर्वा जुहुयात्।
पशून्मात्रया व्यर्धयेत्। षट्त्रिंशत् जुहोति। षट्त्रिंशदखरा
बृहती। बारहताः पशवः। सा पशूनाम्मात्रा। पशून्
मात्रया समर्धयति॥४७॥

अश्वस्तोमीयं हुत्वा द्विपदा जुहोति। द्विपाद्वै पुरुषो
द्विप्रतिष्ठः। तदेनं प्रतिष्ठया समर्धयति। तदाहुः। अश्वस्तोमीयं
पूर्वं होतव्यां ३ द्विपदां ३ इति। अश्वो वा
अश्वस्तोमीयम्। पुरुषो द्विपदाः। अश्वस्तोमीयं
हुत्वा द्विपदा जुहोति। तस्माद्विपाच्चतुष्पादमत्ति। अथो
द्विपद्येव चतुष्पदः प्रतिष्ठायपति। द्विपदा हुत्वा।
नान्यामुत्तरामाहुति जुहुयात्। यदन्यामुत्तरामाहुति जुहुयात्। प्र
प्रतिष्ठायामाश्रयेत्। द्विपदा अन्ततो जुहोति प्रतिष्ठित्यै॥४८॥

प्रजापतिरश्वमेधमसृजत। सोऽस्मात्सृष्टोऽपाक्रामत्।
तय्यं जक्रतुभिरन्वैच्छत्। तय्यं जक्रतुभिर्नान्वविन्दत्।
तमिष्टिभिरन्वैच्छत्। तमिष्टिभिरन्वविन्दत्। तदिष्टीनामिष्टित्वम्।
यथ्संवत्सरमिष्टिभिर्यजते। अश्वमेव तदन्विच्छति।
सावित्रियो भवन्ति॥४९॥

इयं सविता। यो वा अस्यान्नश्यति यो निलयते। अस्यावाँव
तद्विन्दन्ति। न वा इमाङ्कश्चनेत्याहुः। तिर्यङ्गोर्ध्वोत्येतुमर्हतीति।
यथसावित्रियो भवन्ति। सवितृप्रसूत एवैनमिच्छति। ईश्वरो वा

अश्वः प्रमुक्तः परां परावतङ्गन्तोः। यत्सायन्धृतीर्जुहोति।
 अश्वस्यैव यत्यै धृत्यै॥५०॥ यत्प्रातरिष्टिभिर्यजते।
 अश्वमेव तदन्विच्छति। यत्सायन्धृतीर्जुहोति। अश्वस्यैव
 यत्यै धृत्यै। तस्मात्सायं प्रजाः ख्वेम्या भवन्ति।
 यत्प्रातरिष्टिभिर्यजते। अश्वमेव तदन्विच्छति। तस्माद्विवा
 नष्टेष एति। यत्प्रातरिष्टिभिर्यजते सायन्धृतीर्जुहोति।
 अहोरात्राभ्यामेवैनमन्विच्छति। अथो अहोरात्राभ्यामेवास्मै
 योगख्वेमङ्कल्पयति॥५१॥

अप वा एतस्माच्छ्री राष्ट्रङ्कामति। योऽश्वमेधेन यजते।
 ब्राह्मणौ वीणागाथिनौ गायतः। श्रिया वा एतद्रूपम्। यद्वीणा।
 श्रियमेवास्मिन्तद्धतः। यदा खलु वै पुरुषश्श्रियमश्नुते।
 वीणाऽस्मै वाद्यते। तदाहुः। यदुभौ ब्राह्मणौ गायेताम्॥५२॥
 प्रभ्रंशुकास्माच्छ्रीस्स्यात्। न वै ब्राह्मणे श्री रमत इति।
 ब्राह्मणोऽन्यो गायेत्। राजन्योऽन्यः। ब्रह्म वै ब्राह्मणः।
 ख्वत्रं राजन्यः। तथा हास्य ब्रह्मणा च ख्वत्रेण
 चोभयतश्श्रीः परिगृहीता भवति। तदाहुः। यदुभौ दिवा
 गायेताम्। अपास्माद्राष्ट्रङ्कामेत्॥५३॥

न वै ब्राह्मणे राष्ट्रं रमत इति। यदा खलु वै राजा
 कामयते। अथ ब्राह्मणञ्जिनाति। दिवा ब्राह्मणो गायेत्।
 नक्तं राजन्यः। ब्रह्मणो वै रूपमहं। ख्वत्रस्य
 रात्रिः। तथा हास्य ब्रह्मणा च ख्वत्रेण चोभयतो राष्ट्रं

परिगृहीतम्भवति। इत्यददा इत्ययजथा इत्यपच इति
ब्राह्मणो गायेत्। इष्टापूर्तवै ब्राह्मणस्य॥५४॥

इष्टापूर्तेनैवेन९ स समर्धयति। इत्यजिना इत्ययुध्यथा
इत्यमु९ सङ्ग्राममहन्निति राजन्यः। युद्धवै राजन्यस्य।
युद्धेनैवेन९ स समर्धयति। अक्लृप्ता वा एतस्यर्तव
इत्याहुः। योऽश्वमेधेन यजत इति। तिस्रोऽन्यो गायति
तिस्रोऽन्यः। षट्त्संपद्यन्ते। षड्वा ऋतवः। ऋतूनेवास्मै
कल्पयतः। ताभ्या९ स३९स्थायांम्। अनोयुक्ते च शते
च ददाति। शतायुः पुरुषश्शतेन्द्रियः। आयुष्येवेन्द्रिये
प्रतितिष्ठति॥५५॥

सर्वेषु वा एषु लोकेषु मृत्यवोऽन्वायत्ताः। तेभ्यो
यदाहुतीर्न जुहुयात्। लोकलोक एनं मृत्युर्विन्देत्।
मृत्यवे स्वाहा मृत्यवे स्वाहेत्यभिपूर्वमाहुतीर्जुहोति।
लोकाल्लोकादेव मृत्युमवयजते। नैनल्लोकेल्लोके मृत्युर्विन्दति।
यदमुष्मै स्वाहाऽमुष्मै स्वाहेति जुह्वत्सञ्चर्यीत। बहु
मृत्युममित्रंङ्कुर्वीत। मृत्यवे स्वाहेत्येकस्मा एवैकाञ्जुहुयात्।
एको वा अमुष्मिल्लोके मृत्युः॥५६॥

अशनया मृत्युरेव। तमेवामुष्मिल्लोकेऽवयजते। भ्रूणहत्यायै
स्वाहेत्यवभृथ आहुतिञ्जुहोति। भ्रूणहत्यामेवाव यजते।
तदाहुः। यद्भ्रूणहत्या पात्र्याऽथ। कस्माद्यज्ञेऽपि

क्रियत् इति। अमृत्युर्वा अन्यो भ्रूणहत्याया इत्याहुः।
भ्रूणहत्या वाव मृत्युरिति। यद्भ्रूणहत्यायै स्वाहेत्यवभृथ
आहुतिञ्जुहोति॥५७॥

मृत्युमेवाहुत्या तर्पयित्वा परिपाणङ्कत्वा। भ्रूणघ्ने
भेषजङ्करोति। एतां ह वै मुण्डिभ औदन्यवः।
भ्रूणहत्यायै प्रायश्चित्तिर्विंदाञ्चकार। यो हास्यापि प्रजायां
ब्राह्मणं हन्ति। सर्वस्मै तस्मै भेषजङ्करोति। जुम्बकाय
स्वाहेत्यवभृथ उत्तमामाहुतिञ्जुहोति। वरुणो वै जुम्बकः।
अन्तत एव वरुणमवयजते। खलतेर्विक्रिधस्य शुक्लस्य
पिङ्गाख्यस्य मूर्धञ्जुहोति। एतद्वै वरुणस्य रूपम्। रूपेणैव
वरुणमवयजते॥५८॥

वारुणो वा अश्वः। तन्देवतया व्यर्धयति। यत्प्राजापत्यङ्करोति।
नमो राज्ञे नमो वरुणायेत्याह। वारुणो वा अश्वः।
स्वयैवैनन्देवतया समर्धयति। नमोऽश्वाय नमः प्रजापतय
इत्याह। प्राजापत्यो वा अश्वः। स्वयैवैनन्देवतया
समर्धयति। नमोऽधिपतय इत्याह॥५९॥

धर्मो वा अधिपतिः। धर्ममेवावरुन्धे। अधिपतिरस्यधिपतिम्मा
कुर्वधिपतिरहं प्रजानाम्भूयासमित्याह। अधिपतिमेवैनं
समानानाङ्करोति। मान्धेहि मयि धेहीत्याह। आशिषमेवेतामाशास्ते।
उपाकृताय स्वाहेत्युपाकृते जुहोति। आलब्धाय स्वाहेति

नियुक्ते जुहोति। हुताय स्वाहेति हुते जुहोति।
एषाल्लोकानामभिजित्यै॥६०॥

प्र वा एष एभ्यो लोकेभ्यश्च्यवते। योऽश्वमेधेन यजते।
आग्नेयमैन्द्राग्रमाश्विनम्। तान्पशूलभते प्रतिष्ठित्यै। यदाग्नेयो
भवति। अग्निस्सर्वा देवताः। देवता एवावरुन्धे। ब्रह्म वा
अग्निः। ख्वत्रमिन्द्रः। यदैन्द्राग्रो भवति॥६१॥

ब्रह्मख्वत्रे एवावरुन्धे। यदाश्विनो भवति। आशिषामवरुन्धे।
त्रयो भवन्ति। त्रय इमे लोकाः। एष्वेव लोकेषु प्रतिष्ठित्यै।
अग्नयेऽ१० होमुचेऽष्टाकपाल इति दशहविषमिष्टिर्निर्वपति।
दशाख्वरा विराट्। अन्नविंशतिराट्। विराजैवान्नाद्यमवरुन्धे।
अग्नेर्मन्वे प्रथमस्य प्रचेतस इति याज्यानुवाक्या भवन्ति
सर्वत्वाय ॥६२॥

यद्यश्वमुपतपद्विन्देत्। आग्नेयमष्टाकपालं निर्वपेत्।
सौम्यश्चरुम्। सावित्रमष्टाकपालम्। यदाग्नेयो भवति।
अग्निस्सर्वा देवताः। देवताभिरेवैनंमिषज्यति। यथ्सौम्यो
भवति। सोमो वा ओषधीनां १ राजा। याभ्यं एवैनं विन्दति॥६३॥

ताभिरेवैनंमिषज्यति। यथसावित्रो भवति। सवितृप्रसूत
एवैनंमिषज्यति। एताभिरेवैनन्देवताभिर्भिषज्यति। अगदो
हैव भवति। पौष्णश्चरुर्निर्वपेत्। यदि श्लोणस्स्यात्। पूषा
वै श्लोण्यस्य भिषक्। स एवैनंमिषज्यति। अश्लोणो हैव

भवति॥६४॥

रौ॒द्रश्च॒रु॒न्निर्व॑पेत्। यदि॑ म॒हती॑ दे॒वता॑ऽभि॒मन्ये॑त। ए॒तद्दे॒व॒त्यो
वा अ॒श्वः॑। स्वयै॒वैन॑न्दे॒वता॑या भिष॒ज्यति॑। अ॒ग॒दो है॒व भ॑वति।
वै॒श्वान॑र॒न्द्वाद॑शक॒पाल॒न्निर्व॑पेन्मृ॒गाख॒रे यदि॑ नागच्छे॑त्। इ॒य॒व्वाँ
अ॒ग्निर्वै॑श्वान॒रः। इ॒यमे॒वैन॑म॒र्चिभ्या॑ परि॒रोध॑मान॒यति॑। आ॒है॒व
सु॒त्यम॑र्ह॒र्गच्छ॑ति। यद्य॑धी॒यात्॥६५॥

अ॒ग्नये॑ऽ॒होमु॑चे॒ऽष्टाक॑पालः। सौ॒र्यं प॑यः॑। वा॒य॒व्यं
आ॒ज्य॑भागः। यज॑मानो वा अ॒श्वः॑। अ॒हंसा॑ वा ए॒ष
गृ॑हीतः। यस्या॒श्वो मे॒धाय॑ प्रो॒खि॑तोऽध्येति॑। यद॒होमु॑चे
निर्व॑पति। अ॒हंस॑ ए॒व तेन॑ मुच्यते। यज॑मानो वा अ॒श्वः॑।
रेत॑सा वा ए॒ष व्यृ॑ध्यते॥६६॥

यस्या॒श्वो मे॒धाय॑ प्रो॒खि॑तोऽध्येति॑। सौ॒र्यं रेतः॑। यत्सौ॒र्यं
प॑यो भवति। रेत॑सै॒वैन॑ स॒ सम॑र्धयति। यज॑मानो
वा अ॒श्वः॑। गर्भे॑र्वा ए॒ष व्यृ॑ध्यते। यस्या॒श्वो मे॒धाय॑
प्रो॒खि॑तोऽध्येति॑। वा॒य॒व्या गर्भाः॑। यद्वा॒य॒व्यं आ॒ज्य॑भागो
भवति॑। गर्भे॑र॒वैन॑ स॒ सम॑र्धयति। अथो॒ यस्यै॑षाऽश्व॑मे॒धे
प्राय॑श्चित्तिः क्रि॒यते॑। इ॒ष्ट्वा व॑सी॒यान्भव॑ति॥६७॥

तदा॑हुः। द्वा॒द॒श ब्र॒ह्मो॒द॒नान्त्सः॑ स्थि॒ते निर्व॑पेत्। द्वा॒द॒शभि॒र्वेष्टि॑भिर्य॒जेतो॑
यदिष्टि॑भिर्य॒जेत॑। उ॒प॒नामु॑क ए॒नय्य॑ज्ञ॒स्यात्। पापी॑या॒स्तु
स्या॑त्। आ॒प्तानि॑ वा ए॒तस्य॑ छ॒न्दा॒सि॑। य ई॒जानः॑। तानि॑

क ए॒ताव॑दाशु पुनः॑ प्रयु॒ञ्जी॒तेति॑ । सर्वा॑ वै स॒स्थि॑ते य॒ज्ञे
वागा॑प्यते ॥ ६८ ॥

साप्ता भ॑वति या॒तया॑म्नी । क्रू॒रीकृ॑तेव हि भव॒त्यरु॑ष्कृता ।
सा न पुनः॑ प्र॒युज्ये॒त्याहुः॑ । द्वा॒दशै॒व ब्र॑ह्मो॒दना॒न्धस॑स्थि॒ते
निर्व॑पेत् । प्र॒जाप॑ति॒र्वा ओ॒दनः॑ । य॒ज्ञः प्र॒जाप॑तिः । उ॒पना॑मु॒क
ए॒नय्यँ॑ज्ञो भ॑वति । न पापी॑यान्भवति । द्वा॒दश॑ भवन्ति ।
द्वा॒दश॑मासा॑स्स॒वँत्स॒रः । स॒वँत्स॒र ए॒व प्र॑ति॒तिष्ठ॑ति ॥ ६९ ॥

ए॒ष वै वि॒भूर्नाम॑ य॒ज्ञः । सर्व॑ँ ह॒ वै तत्र॑ वि॒भु भ॑वति ।
यत्रै॒तेन॑ य॒ज्ञेन॑ यज॑न्ते । ए॒ष वै प्र॒भूर्नाम॑ य॒ज्ञः । सर्व॑ँ ह॒ वै
तत्र॑ प्र॒भु भ॑वति । यत्रै॒तेन॑ य॒ज्ञेन॑ यज॑न्ते । ए॒ष वा ऊ॒र्जस्वा॒न्नाम॑
य॒ज्ञः । सर्व॑ँ ह॒ वै तत्रो॒र्जस्व॑द्भवति । यत्रै॒तेन॑ य॒ज्ञेन॑ यज॑न्ते ।
ए॒ष वै प॒य॑स्वा॒न्नाम॑ य॒ज्ञः ॥ ७० ॥

सर्व॑ँ ह॒ वै तत्र॑ प॒य॑स्वद्भवति । यत्रै॒तेन॑ य॒ज्ञेन॑ यज॑न्ते । ए॒ष वै
वि॒धृतो॑ नाम॑ य॒ज्ञः । सर्व॑ँ ह॒ वै तत्र॑ वि॒धृत॑म्भवति । यत्रै॒तेन॑
य॒ज्ञेन॑ यज॑न्ते । ए॒ष वै व्या॒वृत्तो॑ नाम॑ य॒ज्ञः । सर्व॑ँ ह॒ वै
तत्र॑ व्या॒वृत्त॑म्भवति । यत्रै॒तेन॑ य॒ज्ञेन॑ यज॑न्ते । ए॒ष वै प्र॑ति॒ष्ठितो॑
नाम॑ य॒ज्ञः । सर्व॑ँ ह॒ वै तत्र॑ प्र॑ति॒ष्ठित॑म्भवति ॥ ७१ ॥

यत्रै॒तेन॑ य॒ज्ञेन॑ यज॑न्ते । ए॒ष वै ते॒ज॒स्वी नाम॑ य॒ज्ञः । सर्व॑ँ
ह॒ वै तत्र॑ ते॒ज॒स्वि भ॑वति । यत्रै॒तेन॑ य॒ज्ञेन॑ यज॑न्ते । ए॒ष
वै ब्र॑ह्मवर्च॒सी नाम॑ य॒ज्ञः । आ ह॒ तत्र॑ ब्राह्म॒णो ब्र॑ह्मवर्च॒सी

जायते। यत्रैतेन यज्ञेन यजन्ते। एष वा अतिव्याधी नाम यज्ञः। आ ह वै तत्र राजन्योऽतिव्याधी जायते। यत्रैतेन यज्ञेन यजन्ते। एष वै दीर्घो नाम यज्ञः। दीर्घायुषो ह वै तत्र मनुष्या भवन्ति। यत्रैतेन यज्ञेन यजन्ते। एष वै क्लृप्तो नाम यज्ञः। कल्पन्ते ह वै तत्र प्रजाभ्यो योगखेमः। यत्रैतेन यज्ञेन यजन्ते॥७२॥

तार्प्येणाश्वः संज्ञपयन्ति। यज्ञो वै तार्प्यम्। यज्ञेनैवेनः समर्धयन्ति। यामेन साम्ना प्रस्तोताऽनूपतिष्ठते। यमलोकमेवेनङ्गमयति। तार्प्ये च कृत्यधीवासे चाश्वः संज्ञपयन्ति। एतद्वै पशूनां रूपम्। रूपेणैव पशूनवरुन्धे। हिरण्यकशिपु भवति। तेजसोऽवरुद्धौ॥७३॥

रुक्मो भवति। सुवर्गस्य लोकस्यानुख्यात्यै। अश्वो भवति। प्रजापतेराप्त्यै। अस्य वै लोकस्य रूपन्तार्प्यम्। अन्तरिख्यस्य कृत्यधीवासः। दिवो हिरण्यकशिपु। आदित्यस्य रुक्मः। प्रजापतेरश्वः। इममेव लोकन्तार्प्येणाप्नोति॥७४॥

अन्तरिख्यङ्कृत्यधीवासेन। दिवः हिरण्यकशिपुना। आदित्यः रुक्मेण। अश्वेनैव मेध्येन प्रजापतेस्सायुज्यः सलोकतामाप्नोति। एतासामेव देवतानां सायुज्यम्। सार्ष्टिताः समानलोकतामाप्नोति। योऽश्वमेधेन यजते। य उ चैनमेववैद॥७५॥

आदित्याश्चाङ्गिरसश्च सुवर्गे लोकेऽस्पर्धन्त। तेऽङ्गिरस

आदित्येभ्यः। अमुमादित्यमश्वः। श्वेतम्भूतन्दखिणामनयन्।
तैऽब्रुवन्। यन्नोनेष्ट। स वर्यो भूदिति। तस्मादश्वः
सवर्येत्याह्वयन्ति। तस्माद्यज्ञे वरो दीयते। यत्प्रजापतिरालब्धोऽश्वोऽभ
तस्मादश्वो नाम॥ ७६॥

यच्छ्वयदरुरासीत्। तस्मादर्वा नाम। यथ्सद्यो वाजांन्त्समजयत्।
तस्माद्वाजी नाम। यदसुराणाल्लोकानादत्त। तस्मादादित्यो
नाम। अग्निर्वा अश्वमेधस्य योनिरायतनम्। सूर्योऽग्रेर्योनिरायतनम्।
यदश्वमेधेऽग्नौ चित्यं उत्तरवेदिमुपवपति। योनिमन्तमेवैनमायतनवन्तः।
योनिमानायतनवान्भवति। य एववैदं। प्राणापानौ वा एतौ
देवानाम्। यदर्काश्वमेधौ। प्राणापानावेवावरुन्धे। ओजो
बलवौ एतौ देवानाम्। यदर्काश्वमेधौ। ओजो बलमेवावरुन्धे।
अग्निर्वा अश्वमेधस्य योनिरायतनम्। सूर्योऽग्रेर्योनिरायतनम्।
यदश्वमेधेऽग्नौ चित्यं उत्तरवेदिश्चिनोति। तावर्काश्वमेधौ।
अर्काश्वमेधावेवावरुन्धे। अथो अर्काश्वमेधयोरेव
प्रतिष्ठति॥ ७८॥

प्रजापतिवै देवाः पितरम्। पशुम्भूतम्मेषायालभन्त।
तमालभ्योपावसन्। प्रातर्यष्टास्मह इति। एकवै
एतद्देवानामहः। यथ्सव्वत्सरः। तस्मादश्वः पुरस्तात्सव्वत्सर
आलभ्यते। यत्प्रजापतिरालब्धोऽश्वोऽभवत्। तस्मादश्वः।
यथ्सद्यो मेधोऽभवत्॥ ७९॥

तस्मादश्वमेधः। वेदुकोऽश्वमाशुम्भवति। य एववैदं। यद्वे

तत्प्रजापतिरालब्धोऽश्वोऽभवत्। तस्मादश्वः प्रजापतेः
पशूनामनुरूपतमः। आऽस्य पुत्रः प्रतिरूपो जायते। य
एववैदं। सर्वाणि भूतानि सम्भृत्यालभते। समेनन्देवास्तेजसे
ब्रह्मवर्चसाय भरन्ति। योऽश्वमेधेन यजते॥८०॥

य उ चैनमेववैदं। एतद्वै तदेवा एतान्देवताम्।
पशुम्भृतम्मेधायालभन्त। यज्ञमेव। यज्ञेन यज्ञमयजन्त
देवाः। कामप्रय्यं यज्ञमकुर्वत। तेऽमृतत्वमकामयन्त।
तेऽमृतत्वमगच्छन्। योऽश्वमेधेन यजते। देवानामेवायनेनैति॥८१॥

प्राजापत्येनैव यज्ञेन यजते कामप्रेणं। अपुनर्मारमेव गच्छति।
एतस्य वै रूपेण पुरस्तात्प्राजापत्यमृषभन्तूपरम्बहुरूपमालभते।
सर्वेभ्यः कामेभ्यः। सर्वस्याप्त्यै। सर्वस्य जित्यै। सर्वमेव
तेनाप्नोति। सर्वञ्जयति। योऽश्वमेधेन यजते। य उ
चैनमेववैदं॥८२॥

यो वा अश्वस्य मेध्यस्य लोमनी वेदं। अश्वस्यैव
मेध्यस्य लोमल्लोमञ्जुहोति। अहोरात्रे वा अश्वस्य
मेध्यस्य लोमनी। यथसायंप्रातर्जुहोति। अश्वस्यैव मेध्यस्य
लोमल्लोमञ्जुहोति। एतदनुकृति ह स्म वै पुरा। अश्वस्य
मेध्यस्य लोमल्लोमञ्जुहोति। यो वा अश्वस्य मेध्यस्य पदे
वेदं। अश्वस्यैव मेध्यस्य पदेपदे जुहोति। द्रशपूर्णमासौ वा
अश्वस्य मेध्यस्य पदे॥८३॥

यद्वर्षापूर्णमासौ यजंते। अश्वस्यैव मेध्यस्य पदेपदे जुहोति।
 एतदनुकृति ह स्म वै पुरा। अश्वस्य मेध्यस्य पदेपदे
 जुहोति। यो वा अश्वस्य मेध्यस्य विवर्तनवैदं। अश्वस्यैव
 मेध्यस्य विवर्तनेविवर्तने जुहोति। असौ वा आदित्योऽश्वः।
 स आहवनीयमागच्छति। तद्विवर्तते। यदग्निहोत्रञ्जुहोति।
 अश्वस्यैव मेध्यस्य विवर्तनेविवर्तने जुहोति। एतदनुकृति ह
 स्म वै पुरा। अश्वस्य मेध्यस्य विवर्तनेविवर्तने जुहोति॥८४॥

॥ॐ शान्तिः शान्तिः शान्तिः॥

